

ИНСТИТУТ ЗА ЛИТЕРАТУРА – БАН
ИНСТИТУТ СЛАВЯНОВЕДЕНИЯ – РАН

МАРИНА СМОЛЪЯНИНОВА

ВАСИЛ ДРУМЕВ

(МИТРОПОЛИТ КЛИМЕНТ)

БОЯН
ИЗДАТЕЛСТВО

МАРИНА СМОЛЪЯНИНОВА

ВАСИЛ ДРУМЕВ

(МИТРОПОЛИТ КЛИМЕНТ)

10/10/10

**Посвящаю эту книгу памяти
отца – Смольянинова Геннадия Алексеевича
и мамы – Папковой Милицы Павлиновны**

Автор

MARINA SMOLYANINOVA

**VASIL DRUMEV
(MITROPOLIT KLIMENT)**

Publishing center „B.Penev”.
Sofija, 2012

Институт литературы
БАН

Институт славяноведения
РАН

МАРИНА СМОЛЬЯНИНОВА

ВАСИЛ ДРУМЕВ

(МИТРОПОЛИТ КЛИМЕНТ)

Издательский центр „БОЯН ПЕНЕВ”
София, 2012

Ответственный редактор и коментари: Камен Михайлов

В монографии исследуется специфика болгарского литературного процесса эпохи национального Возрождения, рассматриваются проблемы становления драматургии, художественной прозы и эстетической мысли. Автором книги выявлено и впервые введено в научное обращение более 350 рукописей и писем В. Друмева, что позволило во многом по-новому подойти к творчеству писателя и определению его роли в становлении болгарской культуры. Исследование творчества писателя проведено в тесной связи с научными проблемами генетической и типологической характеристики новоболгарской литературы. В книге уделено внимание вопросам специфики болгарского Просвещения, проявления сентиментализма, романтизма и реализма в творчестве ряда писателей этого периода, а также связей болгарской литературы с литературами других стран. Общетипологические и специфические черты творчества Друмева соотнесены с европейскими литературными тенденциями и направлениями, что позволило автору сделать принципиально важные выводы о закономерностях и характерных особенностях развития болгарской литературы этого времени. В приложении публикуются открытые автором монографии в болгарских архивах рукописи В. Друмева (Митрополита Климента): Протоколы Силистренской общины (1874-1877), Дневник Лясковского Петро-Павловского духовного училища (1878-1882) и личные письма.

© Марина Геннадиевна
СМОЛЪЯНИНОВА
2012
София

ISBN 978-954-8712-78-1

СОДЕРЖАНИЕ

За Марина Смолянинова и нейната книга (проф. Р. Дамянова).....	9
Введение	15
Глава I Общественно-культурная и литературно-критическая деятельность В. Друмева.....	20
Глава II Роль В. Друмева в становлении болгарской художественной прозы	62
Повесть „Несчастное семейство” и вопросы развития романтизма и сентиментализма.	62
Движение к реализму. Повесть „Ученик и благодетели”. Рассказы о России.....	89
Глава III Пьеса В. Друмева „Иванко, убийца Асена I” и ее роль в формировании болгарской драматургии эпохи национального Возрождения.....	101
Заключение	122
Литература и источники.....	130
Указатель имён.....	140
Резюме на английском языке	145

ПРИЛОЖЕНИЕ

ВАСИЛ ДРУМЕВ (Митрополит Климент) ДОКУМЕНТИ

Предговор /автор М. Смольянинова/	155
Кондика на Силистренската българска община (1874-1877).....	161
Реч на епископ Климент Бранички, произнесена при посрещането на освободителните руски войски в Русчук на 24 февр. 1878 г.....	216

Изходящ Дневник на писмата и телеграмите на Лясковското Петро-Павловско духовно училище (впоследствие семинария) за периода 1878-1882 г.	218
Писма на Митрополит Климент Търновски до племенника му Петър Друмев (1890-1899)	347
Писмо на Митрополит Климент Търновски до племенника му Димитър Друмев (1893).....	373
Коментар и справочен апарат (автор К. Михайлов)	374
Обзор на живота на владиката Климент за периода 1874-1877 г.	379
Коментари за Кондиката на силистренската българска община (1874-1877)	392
Коментар за речта на епископ Климент Браницки, произнесена при посрещането на освободителните руски войски в Русчук на 24 февр. 1878 г.	397
Коментари за Изходящия дневник на писмата и телеграмите на Лясковското Петро-Павловско духовно училище (впоследствие семинария) за периода 1878-1882 г.	398
Коментари за писмата на Митрополит Климент Търновски до племенника му Петър Друмев (1890-1899 г.)	403
Коментар за писмото на Митрополит Климент Търновски до племенника му Димитър Друмев	405
Показалец на личните имена	407
Речник на чуждите, непознати и остарели думи.....	432

ЗА МАРИНА СМОЛЯНИНОВА И НЕЙНАТА КНИГА

Вече десетилетия ст. н. с. д-р Марина Смолянинова – активно и с особена привързаност към българското литературноисторическо наследство – изследва въпросите, свързани с генезиса на новобългарската литература и характерологичните особености на Българското възраждане. Нейният талант на изследовател, открил магията на литературния факт, се разтваря в множеството проучвания на българското културноисторическо минало, в нестихващия интерес към издирване и популяризиране на български автори и творби, в откриване на неоткрити досега или останали неизвестни в архиви различни ръкописи на български писатели, като ги прави достойние на съвременната наука. Така се раждат очерците ѝ за Васил Друмев и Райко Жинзифов, Любен Каравелов и Юрий Венелин, крупните изследователски текстове „Българската литература от втората половина на XVIII – първата половина на XIX в.“, „Българската литература от втората половина на XIX век“, „Ролята на романтизма в изграждането на българската национална литература“, „Спецификата на литературните връзки в условията на ускорения литературен процес (из опита на литературата на Българското възраждане)“, „Формирането на българската белетристика и френската романтическа „неистова“ школа“, „Друмев като оратор“, „За патетичното и елегичното звучене в българската възрожденска лирика“ и други.

*

Отношението на Марина Смолянинова към духовното богатство на Българското възраждане е безлязано, бих казала, с любов и преклонение. Любов – към литературния глас на възрожденския човек, към съхранените литературни и културни традиции, към менталитета на българина от XVIII и XIX век. Преклонение – към силата на духа, към свободата на словото в едно трудно време на избор и прелом. На този дух и на тези традиции тя посвещава много години на работа и усилия да проникне в дълбините на неизследваното, да открие образа на българската менталност от епохата на Възраждането, разбирайки, че един творец може истински да бъде оценен само ако се разкрият и неговите интимни изповеди – лични писма, бележки, дневници, в които духът на твореца е необезпокояван от условностите на времето. Това е една модерна позиция, а усилията на Марина Смолянинова да открива и популяризира лични документи и материали я поставя сред най-упоритите изследователи на литературата и културата на Българското възраждане. Настоящият представителен том – „Васил Друмев (Митрополит Климент)“ – е авторитетно доказателство за това.

Наследила силата и непреклонността на духа на своите родители – баща ѝ, Геннадий Смолянинов, ученият, който открива личния дневник на Горки и затова е арестуван и разстрелян в смутната 1938 г., и майка ѝ – обичаната от всички колеги на Марина Милица Папкова, която също попада в затвора през 1942 г. (освободена е през 1943 г.), Марина Смолянинова пренася този дух в своите научни търсения и в своя личен житейски избор. Тя завършва „Ломоносовския“ университет през 1963 г., става аспирант през 1974 г. с ръководител В. И. Злиднев. Защиства успешно дисертацията си на тема „Творчество В. Друмева и становление болгарской национальной литературы“. От 1978 г. работи в Института по славянознание при РАН. Специализацията в България (през 1976 г.) укрепва нейните възгледи за разволя на българската литература през Възраждането, открива нови перспективи пред търсеция ѝ поглед, свързва я с писатели, учени и различни български творци.

Така, сякаш неусетно, България и българската литература стават за нея същност и съдба – изстрадана, но дълбоко лична и неприкосновена. А за българската наука Марина Смолянинова е ученият, който с много обич към българското, но и с не по-малко усилия и устойчивост, последователно през десетилетията издирва, проучва и разкрива отделни черти от българската литература през XIX в.

Името на Марина Смолянинова се свързва и с крупната българистична вълна в руската наука от втората половина на XX век с водещи учени като Г. Д. Гачев, Гр. Венедиктов, Н. Пономарьова, И. Калиганов, и др., която утвърди – особено с дръзкото откривателство в книгата на Г. Гачев „Ускоренное развитие литературы“ – един нов и интересен поглед към българската литература. Същевременно М. Смолянинова активно участва в повече от 30 международни конференции, симпозиуми и конгреси в Русия, Украйна, България, Гърция, Сърбия, Словакия. Сред тях се открояват международните научни форуми в Киев (1983), Белград (1984), София (1988, 1989), Харков (1991), Солун (1994), Ниш (1997), София (2005, 2007, 2011) и др.

Многогранен и богат, нейният изследователски подход покрива различни проблемнотематични полета от периода на Българското литературно възраждане. Този поглед на руски българист „отвън“ за българското възрожденско време с неговата литература, неговата култура и сложните процеси на национално утвърждаване, чрез изследванията на М. Смолянинова разкрива немалко от същностните явления, но именно потопяването в документалното наследство на XIX век дава възможност този образ да бъде очертан „отвътре“, чрез множеството публикации на новооткрити документи, чрез мисли върху съдбата на литературата, върху перипетиите и сложния път на утвър-

рждаване. Не е случайно, че изследванията на М. Смолянинова предизвикват интерес не само сред българската научна общност, но и в други балкански страни – пример е изнесеният от нея доклад в Белград през 1984 г. „За някои особености на литературните връзки през епохата на Българското възрождане“, който поражда полемични реакции, а М. Смолянинова достойно защитава своите възгледи. Знак за нейната гражданска позиция е и участието ѝ като отговорен редактор и автор в забележителната книга „Деятели славянской культуры в неволе и о неволе. XX век“ (2006), статиите ѝ за Солженицин и др.

През годините М. Смолянинова се включва активно в българистични прояви в Москва, чете лекции, представя български книги, работи със съхранени ръкописи в богатия фонд на руските библиотеки и архивохранилища. Като един от наложилите се изследователи на българската възрожденска литература, тя се включва и в българо-руския научен проект, дело на съвместни колективи от Института за литература при БАН и Института по славянознание при РАН – „България и Русия (XVIII-XX в.) – представи и реалност“ (2006-2008), а също и в неговото продължение „България и Русия (XVIII-XXI в.) – утопии, образи, модели“ (2009-2011). Член е на редакционната колегия на излезлия съвместен сборник „Болгария и Россия (XVIII-XX в.): взаимопознание“ (Москва, 2010 г.).

Сред успехите ѝ като българист е и участието на М. Смолянинова в научния проект на секция „Литература на Българското възрождане“ при Института за литература – „Иван Д. Шишманов и модернизацията на българската хуманитарна наука“. Нейният рефлекс към културния факт породи приносната публикация на останали досега неизвестни писма между двама големи хуманитаристи от първите десетилетия на XX век – Иван Шишманов и Николай Рубакин, която излезе в книга втора на „Шишманови четения“ – „Иван Д. Шишманов – ученият и гражданинът“ (2006). Значителен влог в българистичната дейност са и преводите ѝ на български литературни произведения, сред които важно място заема томът с преводи на Л. Каравелов (2002), преводите на съвременни български драматургични и литературни творби.

България и българската наука оцени високо научното дело и гражданските позиции на ст.н.с. д-р Марина Смолянинова. За участието си в Общобългарски събор „Рожен – 2000“ с доклад „Русия в съдбата и творчеството на Иван Вазов“ тя получава лично писмо-благодарност от президента на Република България Петър Стоянов. През 2002 г. е наградена от Министерството на културата с медал и почетна грамота „За принос в развитието и популяризирането на българска култура“. Най-високото отличие на Българска академия на науките – орден „Марин Дринов“ с лента, което се дава „За изключителни заслуги

ги пред Българската академия на науките, голям влог в изучаването на българската литература от епохата на Възраждането и укрепване на българо-руските научни и културни връзки” – Марина Смолянинова получава през 2005 г., като кандидатурата ѝ е обсъдена на заседание на Научния съвет при Института за литература и успешно представена.

В зенита на своето творческо дело Марина Смолянинова е не само сред високо ценените учени българисти от Русия, но и сред изследователите на литературата на Българското възраждане, оставили, както би казал видният възрожденец Петко Р. Славейков, „своя резчица” в духовно пьстрия свят на българина.

* * *

Трайният научен интерес на Марина Смолянинова към литературата на Българското възраждане е свързан с творчеството на Васил Друмев.

Още в 1976 г., пристигнала в България като аспирант по българска възрожденска литература, Марина Смолянинова получава възможност да проучи архивите в Силистра, Велико Търново, Русе, Варна, за да открие останали неизвестни, неописани и неразчетени ръкописи от патрона на нейната дисертация – писателя Васил Друмев, станал по-късно митрополит Климент Браницки и Търновски.

Като млад и амбициозен изследовател на българската възрожденска литература, тя естествено попада в секцията „Българска литература до Освобождението” при Института за литература – БАН, ръководена тогава от акад. Петър Динев, а неин научен консултант става един от най-изявените изследователи на възрожденската литература проф. д. ф. н. Дочо Леков. В секцията Марина Смолянинова намира топъл прием на колегиално разбиране, професионална оценка и приятелска подкрепа. Именно тук нейните изследвания получават и високата оценка на възрожденската колегия, М. Смолянинова участва през годините в нейния научен живот, включвана е в различни форуми, конференции, симпозиуми, нейни изследвания са публикувани в научни сборници.

Плод именно на този ранен, но подчертано професионален, интерес към българското възрожденско ръкописно наследство, е и книгата ѝ за една от най-интересните и противоречиви личности в българската културна история от периода на Възраждането и след Освобождението – Васил Друмев, бъдещият митрополит Климент Търновски. Ръководителят на секция „Литература на Българското възраждане” проф. Д. Леков представя пред Научния съвет на Института за литература ръкописа на дисертацията на Марина Смолянинова и убеждава колегията да препоръча на издателството на БАН (сега Акаде-

мично издателство „Професор Марин Дринов“) да я издаде. Годината е 1987. До този момент българската наука не разполага с много изследвания за В. Друмев – два тома съчинения под редакцията на Г. Пашев (1943), том пети на „Литературен архив“, изцяло посветен на неизвестни материали и документи на В. Друмев и подготвен от Д. Леков (1973), монографията на Д. Леков „Васил Друмев – живот и дело“ (1976), тома, съставен от М. Бъчваров и А. Ватев, с предговор от М. Бъчваров „Васил Друмев. Етико-социологически съчинения (1981).

Монографията на Марина Смолянинова „Творчество Васида Друмева и становление болгарской национальной литературы“ (1987) получава висока оценка от български и руски учени, изчерпва се бързо и отдавна може да се намери само в библиотеките или в личните сборки на изследователите на възрожденската литература. Тази книга отразява профила на литературно-историческата наука за Възраждането, издава умения за боравене с литературния и културния факт в разкриване на възрожденските процеси и явления, насочвайки изследователските качества към осмисляне на въпроси, свързани с началото на българския литературен развой, с навлизането на модерността в българското мислене. Не е случайно, че научният консултант на М. Смолянинова проф. Д. Леков в отзива за книгата подчертава „вкуса и усета към издирвания и открития на архивни материали“, но и категорично отбелязва постигнатото от нея литературноисторическо проучване на Друмевото творчество.

През 2005 г. излиза една друга важна за българската литературна наука книга – „Климент Браницки и Търновски (Васил Друмев). Документи и материали“, 300 стр. (София, изд. „Карина М“). Съставител на сборника с документи, редактор и автор на предговора (бележките са от К. Михайлов) е вече утвърдената руска българистка, старши научен сътрудник, доктор по филология Марина Смолянинова от Института по славянознание при Руската академия на науките. Това е публикация на именно онези материали, които младата и амбициозна руска докторантка издирва и открива в далечната 1976 г. Отново секция „Литература на Българското възраждане“ при Института за литература е научният център, който оценява високо и придвижва публикуването на тази книга: от компютърния набор, направен от докторантката Светлана Русинова, двете рецензии – на доц. Лидия Михова (от секцията) и проф. Кирил Топалов (от Софийския университет), утвърждаването от Научния съвет – до успешното кандидатстване и последвалото спонсориране от Министерството на културата в програмата „Помощ за книгата“.

Тази втора книга на М. Смолянинова вече също е библиографска рядкост. Последвалите рецензии в Русия и България очертават не само умението на авторката да издирва и открива неизвестното, но и

ценното „проникване в самата „светая светих” (Г. Гачев), което предоставят на поколенията интимните изповеди на писателя и духовника. Книгата беше определена от чл.-кор Милена Цанева като „научен подвиг”, като едно „увлекателно четиво, откриващо благодарение на документите благородния образ на човека, останал в българската културноисторическа памет и като Васил Друмев, и като Климент Браницки и Търновски”.

Специално внимание заслужават коментарните бележки към книгата, подготвени от доц. Камен Михайлов от секция „Литература на Българското възраждане”. Този масивен паратекстов корпус (общият обем е 70 издателски страници) би могъл да представя отделен изследователски сюжет. Изработен в най-добрите академични традиции, той показва ръста на литературноисторическото познание през XXI век, в което интердисциплинарността е водеща. Онасловен като „бележки”, този обемен паратекстов свод включва подходите на литературната история, историческата социология и архивистиката, за да открие за читателя неизвестни имена и дати, непознати досега изяви на възрожденски дейци, но най-вече да очертае личността на митрополит Климент Браницки и Търновски като държавен мъж, като личност с богато чувство за културна история, но и като българин, дълбоко страдащ за обърканата българска историческа съдба.

Предлаганият от Марина Смолянинова том ВАСИЛ ДРУМЕВ (МИТРОПОЛИТ КЛИМЕНТ) обхваща нейните две книги, в които, както тя точно отбелязва, е „един и същи човек сякаш „разчленен”. Нейната научна и лична изследователска задача е „да обедини тези две ипостаси” на една от най-интересните, сложни и духовно богати личности от Българското културно възраждане през XIX век, два пъти министър председател на България, виден писател и духовен деец.

В очакване на това интересно научно издание пожелаваме на ст.н.с. д-р Марина Смолянинова нови научни трудове, които тя с възрожденски плам да създаде и представи пред българската културна общественост.

Октомври, 2011 г.

проф. дфн Румяна Дамянова
Ръководител на направление
„Литература на Българското възраждане” –
Институт за литература при БАН

ВВЕДЕНИЕ

Васил Друмев – Митрополит Климент (1841–1901) – поистине ренессансная личность, поражающая своей многогранностью: видный болгарский писатель второй половины XIX века (первый беллетрист, лучший драматург своего времени, талантливый литературный критик); просветитель, бесстрашный общественный и политический деятель, один из последовательных поборников русско-болгарского сотрудничества (за что подвергался репрессиям во времена стамболовского режима); прекрасный педагог, учёный (стоявший у истоков создания Болгарской Академии Наук); владыка, восстанавливавший независимую церковь в своём Отечестве – вот ипостаси великого творца. В монографии исследуется творчество В. Друмева в контексте общественно-политической и литературной жизни Болгарии эпохи национального Возрождения. Прослеживается эволюция писателя, во многом отразившая динамику литературного процесса в XIX веке. Уделяется внимание проблемам спецификации болгарского Просвещения, сентиментализма, романтизма и реализма и в связи с этим – ряду важных вопросов формирования национальной эстетической мысли, прозы и драматургии. Изучаются связи болгарской литературы с литературами других европейских стран.

Источниками исследования послужили: сочинения В. Друмева (его художественные произведения, письма, автобиографические записи, критические статьи, публицистика), сочинения других писателей эпохи национального Возрождения. Для сравнения привлекаются данные русской и западноевропейских литератур XIX в. Используются воспоминания современников, периодические издания того времени. Привлекаются исследования ученых, посвященные истории и литературе изучаемого периода и творчеству В. Друмева.

Важным источниковедческим материалом являются также архивы. Во время командировок в Болгарию я неоднократно совершала научные путешествия в те города, где жил и творил в XIX веке В. Друмев (Шумен, Силистра, Русе, Велико Търново). В результате разысканий в болгарских архивах посчастливилось открыть и впервые ввести в научное обращение обширные, неизвестные ранее документы о деятельности В. Друмева как в эпоху Возрождения, так и в освобожденной Болгарии. Так, в Окружном государственном архиве г. Силистра удалось найти 50 страниц протоколов Силистренской общины, написанных рукой Друмева (ОДА – Силистра, ф. 26, коп. 2, арх. ед. 1, стр. 139–190). Эти документы проливают новый свет на работу писателя

в области народного образования в эпоху национального Возрождения (с 1874 по 1877 гг.). В Окружном государственном архиве г. Велико Тырново выявлен „Дневник“ Друмева (объёмом в 166 страниц большого формата), содержащий более 300 неизвестных писем писателя периода 1878–1882 гг., когда Друмев был ректором и преподавателем Петро – Павловского духовного училища (ОДА – В. Тырново, ф. 805, оп. 1, арх. ед. 124, л. 1–83). Письма В. Друмева расширяют представление о просветительских взглядах и педагогической деятельности писателя, его роли в развитии болгарской культуры XIX в. Удалось также разыскать неизвестное письмо, написанное Друмевым в 1893 г. – в период заточения писателя (ОДА – В. Тырново, ф. 805, оп. 1, арх. ед. 20).

Ранее мной были опубликованы две книги, освещающие жизнь и творчество Василя Друмева (Митрополита Климента Тырновского). Одна из них посвящена исследованию литературной деятельности классика болгарской литературы: „Чемоданова М. Г. Творчество Василя Друмева и становление болгарской национальной литературы“ (София, 1987). Сегодня эту книгу невозможно найти в книжных магазинах, она стала библиографической редкостью. Данная монография получила высокую оценку в 12 рецензиях, опубликованных в научных журналах Болгарии, России и Румынии.

Профессор Софийского Университета Людмила Боева в рецензии на монографию писала: „Академик П. Динев часто шутил: „Если хотите, чтобы вас цитировали, ищите рукописи, публикуйте их, а если хотите, чтобы вас критиковали, займитесь теорией“. Автор монографии „Творчество Василя Друмева и становление болгарской национальной литературы“ относится к тому типу учёных, которые счастливо сочетают обе ипостаси: она занимается теоретическим исследованием до сих пор остро дискутируемых проблем становления болгарской национальной литературы, специфики Возрождения и Просвещения в Болгарии и в то же время успешно проводит архивные изыскания“ („Болгарская русистика“ С., 1988, №6).

Академик РАН Никита Ильич Толстой писал об этой работе: „Теоретическая обоснованность и документальная насыщенность монографии сочетается с тонким авторским анализом литературной ситуации в Болгарии в эпоху её национального Возрождения. Большой похвалы и признания заслуживает архивная работа автора, которая дала серьёзные плоды – ряд открытий в биографии и в творчестве Василя Друмева. Книга соединяет в себе теоретическую продуманность, филологический профессионализм, литературоведческий аналитизм и источниковедческий документализм“.

Георгий Дмитриевич Гачев (член – корреспондент РАЕН) в своей рецензии „Просвещение – от Общества или от Государства? Или чему

могла бы в XIX веке поучиться большая независимая Россия у маленькой поработанной Болгарии“ отмечал: „Книга эта читается как роман о небывалой для нас в России реальности и об особых путях Просвещения и формирования личности. Что тут захватывающе – это зрелище прорастания национального Общества под спудом чужеродного Государства. Введение автором в обиход нашей культуры такой крупной фигуры, как Васил Друмев, потребовало от неё по-новому взглянуть на весь литературный процесс в эпоху болгарского Возрождения, ею выдвинут ряд плодотворных теоретических и конкретно-исторических идей. Монография Марины Геннадиевны – одна из первых в нашем литературоведении, где по-новому осмысливается просветительская линия в болгарском и, шире, – славянском Возрождении. Автор прежде всего заражает читателя любовью к своему герою, разворачивает ту напряжённую жизнь духа, которою он жил, острые перипетии решений, которые ему приходилось принимать, чтобы проложить именно ему присущую линию среди многообразных тогда предлагавшихся вариантов. Большое культурно – историческое открытие сделала Марина Геннадиевна, обнаружив в провинциальных болгарских архивах более ста лет там пролежавшие и доселе неизвестные „Дневник“ и письма Друмева (более 300!). Выдержки из них раскрывают благородную личность болгарского мыслителя“ („Вопросы литературы“, М., 1989, №7).

Профессор Софийского Университета Дочо Леков писал: „¹Дина имеет вкус и чутьё к поискам и открытию неизвестных рукописей в архивах. Но документ, и это надо иметь ввиду, её интересует не только как архивная единица, как интересный осколок прошлого, но прежде всего для постановки и разрешения новых проблем литературного, общекультурного и общественного характера (о чём говорят её труды), для утверждения своей концепции“.

Румынский учёный, профессор Константин Великий также откликнулся на появление монографии: „книга „Творчество Васила Друмева и становление болгарской национальной литературы“ представляет собой ценный научный вклад. Написанная чётким и лаконичным языком, она очень полезна исследователям, которые занимаются болгарским национальным Возрождением, как обогащением знаний об особенностях этого важного периода, так и обращением к новым подробностям жизни и творчества В. Друмева“ („Romanoslavica“, Bucuresti, 1988, XXVI).

Появились в научной периодике также интересные, дающие высокую оценку книге, рецензии М. Владовой („Септември“, София, 1988, №9), О. Маждраковой („Векове“, София, 1988, книга 6), З. И. Карцевой („Славяноведение“, М., 1988, №6), профессора Кирилла Топалова „Литературен фронт“, С., 1989), К. Станевой („Литературна мисъл“, София, 1989, кн. 2) и др.

Вторая книга вышла в 2005 году: „Климент Браницки и Търновски (Васил Друмев). Документи и материали. Съставителство, предговор и редакция – Марина Смольянинова. Коментар, бележки, показалци и редакция – К. Михайлов, (София, Издателство „Карина М“, 2005, 300 стр.). Том включает новые архивные документы В. Друмева, его рукописи и письма, обнаруженные в болгарских архивах, которые отражают деятельность писателя за четверть века (с 1874 до 1899 гг.). Небольшая часть этих документов была опубликована нами в болгарской периодической печати сразу после их выявления в архивохранилищах. Но в полном объёме открытые архивные документы были изданы в 2005 году, когда рукопись выиграла конкурс Национального Центра книги при Министерстве культуры Болгарии. Труд сей стал научным бестселлером, он быстро исчез с прилавков книжных магазинов, ибо представляет интерес не только для литературоведов, но и для историков, лингвистов, культурологов, да и просто для широкого круга читателей. Эта книга также удостоилась прекрасных отзывов выдающихся учёных Болгарии и России.

Чл. кор. БАН – Милена Цанева в рецензии на данный сборник назвала научное путешествие, погружение в болгарские архивы и открытие неизвестных рукописей Друмева „научным подвигом“: „Сборник, составленный Мариной Смольяниновой, включивший интересные, неопубликованные до сего времени документы, снабжённые комментариями Камена Михайлова, не только предоставляет богатый материал для исследователей нашего исторического прошлого, но и воспринимается как увлекательное чтение, открывающее благодаря документам благородный образ человека, оставшегося в болгарской культурно – исторической памяти и Василом Друмевым, и Климентом Браницким и Търновским“ („Българистика“, София, 2006, №13). Высокую оценку получил труд и в рецензиях Лидии Миховой („Словото“, София, 2006, бр.4), Бориса Данкова („Дума“, София, 2006, 23 ноември).

Георгий Гачев в рецензии „Архив – это: что творило творца? (К изданию документов и материалов о жизни Васила Друмева)“, писал: „Исследовать архив каждого творца – это в „святая святых“ его существования проникновение: чем жива его душа жива в роднике её, чем дышала. Книга „Климент Браницки и Търновски (Васил Друмев). Документи и материали“ составлена из материалов, открытых Мариной Смольяниновой в ходе её многолетних разысканий в провинциальных архивах Болгарии. Исследовательница – известный специалист в области болгарской литературы, автор многих статей и книг, в том числе ею написаны главы о литературе Болгарии в трёхтомной „Истории литератур западных и южных славян“, подготовленной Институтом славяноведения РАН. Она награждена

высшим орденом БАН – „Марин Дринов“ „за исключительные заслуги перед Болгарской Академией Наук“. И эта книга сделана на высоком уровне научной квалификации – да. Но и читается так, что я оторваться не мог – пуше, чем если бы перечитывал знаменитые художественные сочинения того же автора: повесть „Несчастное семейство“ и драму „Иванко, убийца Асена I“. Вполне понимаешь охотничий азарт, который должна была испытать исследовательница, Марина Смольянинова, напав на следы этих материалов и отправившись в целое научное путешествие по архивам Велико Тырново, Силистры, Русе, Шумена, монастырей – и затратив многие годы на эти поиски. И труд её окупился изданием этой **превосходной книги**. Это проникновение в экзистенциальный пласт творчества культуры, в шахту, где добываются глубинные сущности и понимания. Пожелаем исследователю дальнейшего продвижения на этом пути!...“ („Славяноведение“, М., 2008, №1)

Столь лестные отзывы замечательных, глубокоуважаемых учёных о вышеназванных книгах, которые сегодня невозможно купить, побуждают к их переизданию. Если первая книга посвящена писателю – Василию Друмеву, то вторая содержит архивы духовника – епископа Климента Браницкого и Тырновского. В них один и тот же человек как бы „расчленён“. Целесообразно объединить эти две книги, воссоединить две ипостаси одной цельной, незаурядной личности болгарской культуры XIX века. Первая книга переработана и дополнена. Вторая издаётся без изменений (ибо она может быть дополнена только в случае новых открытий). Архивные документы публикуются на болгарском языке (для понимания нормативности в морфологии новоболгарского книжного языка XIX в., а также для того, чтобы во всей полноте почувствовать стиль писателя). Полагаю, что Друмевские послания, дошедшие до современного читателя из девятнадцатого века, пролежавшие в архивах более 130 лет, интересны как маститым ученым, так и студентам, желающим вдохнуть воздух эпохи Возрождения и первых послеосвободительских лет. Заинтересуют они и читателей, считающих, что документалистика нередко интереснее вымышленных романов.

Выражаю глубокую благодарность старшему научному сотруднику Института литературы БАН – Камени Михайлову, который снабдил открытые мной архивные документы и письма интересными, содержательными комментариями, а также руководителю направления „Болгарская литература эпохи Возрождения“ – профессору Румяне Дамяновой.

ОБЩЕСТВЕННО-КУЛЬТУРНАЯ И ЛИТЕРАТУРНО-КРИТИЧЕСКАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ В. ДРУМЕВА

Становление болгарской литературы в эпоху национального Возрождения – сложный, самобытный процесс, обусловленный внутренними потребностями и особенностями исторического и духовного развития болгарского народа. Исторические условия были экстремальными – пять веков жесточайшего иноземного ига, державшегося на насилии и эксплуатации, грабежах и бесчисленных поборах. Поработители варварски уничтожали памятники высокой в прошлом культуры. Но бесчисленные бедствия, выпавшие на долю болгар – массовое физическое истребление, „дань кровью“ (девширме)¹, зверства янычар, угон населения в рабство, отуречивание, эллинизация, исламизация – не уничтожили народ; он выстоял, он не был ассимилирован.

В XVIII–XIX вв., в условиях подъема национально-освободительного движения, истерзанный болгарский народ, презрительно называемый угнетателями „райей“ (стадом), возрождается к новой жизни.

Эпоха болгарского Возрождения была временем разрушения основ османского феодализма, возникновения капитализма, формирования болгарской нации, складывания национальной культуры, отстаивания духовной и политической независимости народа. Пятивековое османское иго привело к тому, что в XVIII – XIX вв. в общественной жизни Болгарии сошлись, казалось бы, несовместимые явления: остатки патриархальных отношений, феодализм, развитие буржуазного уклада. В этот период народ усилил сопротивление рабству.

Национально-освободительное движение болгарского народа развивалось многопланово. Оно проявлялось в открытых вооруженных выступлениях против угнетателей (гайдуцкое движение, крестьянские восстания, участие болгар в борьбе соседних порабощенных народов). Ему сопутствовало культурно-просветительское дви-

¹ Ежегодно турки отбирали у родителей мальчиков и, обратив их в мусульманство, растили из них янычар – наиболее свирепых карателей и истребителей своих же соотечественников. Девочки, отнятые у родителей, продавались в рабство.

жение (организация и распространение читалишт², общин³, периодической печати, типографий), зарождение и развитие новой литературы, искусства и т. д.

Одним из проявлений стремления болгар к национальному самоопределению явилась долготелная борьба за церковную самостоятельность, за завоевание автономии от Константинопольской патриархии, которая по существу была политической борьбой за духовную независимость, за признание болгарской нации и сыграла важную роль в развитии национального самосознания.

Особенно большой размах это движение получило после Крымской войны (1853 – 1856), в период наивысшего подъема национально-освободительной борьбы. В 60-е годы XIX в. в движении за церковную самостоятельность оформилось два течения. Народное течение „молодых“ (руководители – П. Р. Славейков и Г. С. Раковский) призывало к изгнанию фанариотов из болгарских городов. „Наш вероисповедный вопрос, – писал Георгий Раковский, – сейчас для нас величайшее дело, которое должно занимать каждого болгарина... как вопрос, от которого зависит смерть и жизнь болгарской нации“⁴. Представители второго, консервативного течения „старых“, отражавшего интересы крупной буржуазии (лидер течения – Г. Крыстевич) призывали к решению церковного вопроса мирными средствами, при содействии Порты. Правительство Османской империи, напуганное нарастанием освободительной борьбы, руководствуясь принципом „разделяй и властвуй“ и стремясь еще более ожесточить противников (болгар и греков), издало в феврале 1870 г. ферман об учреждении самостоятельной болгарской экзархии, тем самым признав болгарскую нацию в рамках турецкой империи. Глубокую историческую оценку церковно-национальной борьбе дал Димитр Благоев: „Церковная борьба была ничем иным, как национальной политической борьбой за признание болгарской народности в Турции как отдельной национальной единицы,... церковная борьба была национальной политической борьбой не только потому, что ставила своей целью признание болгарской национальности в Турции, но и потому, что в нее была вовлечена вся нация, вся болгарская народность“⁵.

² Читалишта – культурно-просветительные очаги, возникшие в эпоху Возрождения, в которых были библиотеки общего пользования, проводились лекции, ставились театральные спектакли.

³ Общины играли роль посредников между болгарским населением и османскими властями, заботились о строительстве и содержании церквей и школ, играли важную роль в развитии просвещения.

⁴ Български вероисповеден въпрос и голяма мечтайна идея на панеленизма от Г.С.Раковски. Букурещ, 1864, с.110.

⁵ Б л а г о е в, Д. Събрани съчинения. Т.10.С., с. 261-262.

После создания болгарской экзархии консерваторы призывали к соглашательству с османским правительством, считая, что проведение реформ обеспечит автономию болгарского государства в рамках Османской империи. Некоторые представители буржуазии (например, руководители „Добродетельной дружины“ и Тайного центрального комитета) выдвигали идею превращения Турции в дуалистическое государство, наподобие Австро-Венгрии. Однако интересы широких народных масс требовали не соглашательства с турецким правительством, обещанные реформы которого оказались ложью, а подготовки революции. Когда в стране, в результате развития капитализма, обострились классовые противоречия, назрела революционная ситуация (конец 60 – 70 гг. XIX в.), внутри движения „молодых“ в свою очередь произошло размежевание на революционное и буржуазно-либеральное течения.

О путях борьбы за свободу отчизны велись ожесточенные споры. Деятельность болгарских революционеров Г. С. Раковского, В. Левского, Л. Каравелова, Х. Ботева была направлена на подготовку революции. „Выход из этого тяжелого, скверного положения, – писал в 1871 г. Х. Ботев, – не в новых оковах и новом разделении труда между тиранами, а в народной революции, радикальном перевороте. Это – триумфальные ворота для каждого народа, особенно же для нашего, который не имеет прошлого и настоящего, а одно только будущее – и будущее светлое, так как у него вместе с другими славянами есть что сказать миру и дать человечеству“⁶.

Либералы-эволюционисты (П. Р. Славейков, В. Друмев, Д. Войников, Т. Икономов, Н. Бончев и др.) видели предпосылки политической и духовной независимости Болгарии в просвещении народных масс, в научном прогрессе. Будучи приверженцем мирной культурной деятельности среди народа, поэт и публицист П. Р. Славейков писал: „Общее народное сознание и просвещение – вот тот источник свободы, без которого, не будучи внутренне независимым, человек внешне не может быть независимым“⁷.

Объективно оба лагеря содействовали приближению желанной свободы, но путь к ней, пролагавшийся революционерами, был более радикальным. Тем более, что, пропагандируя в качестве главного средства достижения свободы – оружие, революционеры мастерски использовали и перо (Раковский даже выдвинул принцип борьбы „с помощью прессы и сабли“).

Наступал новый этап национально-освободительного движения, все более широкие народные массы вовлекались в борьбу. Если в 60-е

⁶ Ботев, Хр. Събрани съчинения в три тома. Т.2.С., 1976, с. 16-17.

⁷ Македония, Цариград, 1872, № 14.

годы революционеры поддерживали отстаивание церковной автономии, то в 70-е гг. стало ясно, что эта форма политической борьбы исчерпала себя, назрела необходимость подготовки вооруженного восстания масс против угнетателей.

Национальная революция по своему содержанию была буржуазно-демократической революцией, которая подготавливалась в условиях иностранного владычества. В. Левский так определил причины создания и цели освободительного движения: „*Побуждения*. Тиранство, бесчеловечность и сама государственная система турецкого правительства на Балканском полуострове. *Цель*. Общей революцией произвести коренное преобразование нынешней государственной деспотическо-тиранической системы и заменить ее демократической республикой (народным управлением)”⁸. После героической гибели Левского в 1873 г. Любен Каравелов отошел от активной борьбы. Во главе Болгарского центрального революционного комитета встал выдающийся болгарский поэт и революционер Христо Ботев, призванный к вооруженной борьбе до победного конца. Апрельское восстание 1876 г., явившееся апогеем революционной борьбы болгарского народа, было зверски потоплено османскими ордами в крови. Эта жестокость турок вызвала бурное возмущение мировой общественности и вмешательство России, объявившей 12 апреля 1877 г. войну Турции. Ценой огромных человеческих жертв русский народ освободил Болгарию от пятивекового рабства.

* * *

Глубоко своеобразная, динамичная в своем развитии эпоха болгарского Возрождения определила облик новой болгарской литературы, сформировала тип писателя того времени. Нараставшее освободительное движение народных масс явилось социальной основой возрождения литературной жизни. Литература по существу стала ареной борьбы против рабства – духовного, политического, социального. Творчество каждого значительного писателя эпохи отразило те или иные стороны сложного процесса консолидации болгарской нации, становления национальной культуры в эпоху перехода от феодализма к капитализму. Развитие болгарской литературы в эпоху болгарского Возрождения проходило в два этапа. Первый начинается с середины XVIII в. и продолжается вплоть до середины 50-х гг. XIX в., второй – с середины 50-х гг. XIX в. до освобождения Болгарии в 1878 г. В. Друмев вступил в литературу на втором этапе, в период наивысшего подъема национально-освободительного движения.

⁸ Х р и с т о в, Х. Болгария 1300 лет. С., 1980, с. 101.

В. Г. Белинский писал о том, что невозможна „исключительно эстетическая критика, которая хочет иметь дело только с поэтом и его произведением, не обращая внимания на место и время, где и когда писал поэт, на обстоятельства, подготовившие его к поэтическому поприщу и имевшие влияние на его поэтическую деятельность“⁹. Применительно к В. Друмеву мысль революционного демократа особенно плодотворна. Остановимся лишь на основных этапах жизни писателя, которые сыграли решающую роль в формировании его мировоззрения, нашли отражение в творчестве, либо имели важное значение для общественной и культурной жизни Болгарии XIX в.

Васил Друмев родился в г. Шумен в семье мелкого ремесленника, вероятно, в 1841 г. Метрики или иного документа, устанавливающего год его рождения, не сохранилось, поэтому биографы писателя называют эту дату между 1838 и 1841 годами¹⁰. Правда, в письме митрополиту Григорию Доростоло-Червенскому от 18 марта 1874 г., сообщая ему автобиографические сведения, Друмев указал, что родился в 1841 г.¹¹ Эта же дата помечена и в аттестате, выданном Друмеву Киевской духовной академией. Хотя некоторые исследователи считали, что писатель путал факты своей биографии, столетие со дня его рождения отмечалось в Болгарии в 1941 г. Отец будущего писателя рассказывал детям историю своей женитьбы на их матери: порабитители намеревались обесчестить и отуречить пятнадцатилетнюю девушку, но юноша выкрал невесту у турок и увез в Шумен, где женился на ней. Эти биографические факты найдут отражение в первой повести Друмева „Несчастное семейство“.

Друмев учился в шуменском училище с 1847 по 1856 г. у видных педагогов эпохи болгарского Возрождения С. Изворского, С. Филаретова, И. Богорова, С. Доброплодного. Последний оказал особенно благотворное влияние на будущего писателя, пробудив у мальчика интерес к литературе, истории, театру. С. Доброплодный совершал со своими учениками экскурсии по окрестностям Шумена и к руинам Преслава – столицы Первого болгарского царства. Знакомя подростков со славным прошлым отечества, с тем далеким временем, когда страна была сильной и свободной, он стремился пробудить у них патриотические чувства, гордость за героические дела предков, заронить мысли о необходимости восстановления духовной и политической независимости Болгарии. Во время экскурсий ученики слыша-

⁹ Б е л и н с к и й, В.Г. Полн. собр. соч. Т. 10, М., 1966, с. 306.

¹⁰ См. подробнее об этом: Т р и ф о н о в, Ю. Васил Друмев – Климент Търновски. Живот, дейност и характер. С., 1926, с. 5-6; Л е к о в, Д. Васил Друмев – живот и дело. С., 1976, с. 6-7.

¹¹ Д р у м е в, В. Съчинения. Т.2. С., 1968, с. 55.

ли рассказы местных жителей о тех злодеяниях, которым подвергались болгары в порабощенном отечестве. Эти рассказы, по свидетельству С. Доброплодного и соученика Друмева – В. Д. Стоянова, послужили тем материалом, на основе которого создавались позднее произведения писателя. „Слушая эти рассказы, – вспоминал В. Д. Стоянов, – Друмев начал собирать материал для художественных произведений, еще тогда он вынашивал замысел повести „Несчастное семейство“, которую закончил через два года в Одессе“¹².

После Крымской войны (1853 – 1856) наступило время наивысшего подъема освободительного движения, время бурного развития болгарской культуры. Многие в те годы создавались впервые в культурной жизни Болгарии. С. Доброплодный организовал первое театральное представление в Болгарии, поставив пьесу „Михал“¹³, главную роль в которой играл Васил Друмев. Премьера спектакля состоялась 15 августа 1856 г., и этот день считается днем рождения болгарского театра. В этом же году по инициативе С. Доброплодного в Шумене было создано читалище, служившее очагом культурной жизни города. В нем проводились беседы, была основана библиотека, выписывавшая периодику на болгарском, русском, чешском, польском, французском и хорватском языках. Друмев принимал самое активное участие в работе читалища¹⁴. В культурную жизнь Шумена известное оживление вносили поляки и венгры, эмигрировавшие в Турцию после революции 1848 г. Так, венгр Шафран создал первый болгарский оркестр, в котором юный Друмев играл на флейте. В 1856 г., по инициативе С. Доброплодного, в Шумене впервые было организовано чествование создателей славянской письменности Кирилла и Мефодия. С. Доброплодный – энтузиаст болгарского просветительского движения, послужил прототипом учителя Райко – одного из героев повести В. Друмева „Ученик и благодетели“. В пятнадцать лет будущий писатель получил должность помощника учителя и в течение двух лет (1856 – 1858) преподавал в училище, которое закончил.

В 1858 г. Друмев уехал для продолжения образования в Россию, где стал стипендиантом Одесской духовной семинарии. Из переписки Друмева явствует, что, живя в Одессе, он регулярно брал в библиотеке „Современник“¹⁵, „Русское слово“, „Русский вестник“, „Основу“, „Отечественные записки“ и другие журналы, следя за развернувшей-

¹² Неофит Бозвели, Г.С. Раковски, Добри Чинтулов, Бачо Киро Петров, Васил Друмев в спомени на съвременниците си. С., 1979, с. 484.

¹³ Пьеса „Михал“ была поболгаренной С. Доброплодным комедией греческого драматурга М. Хурмузи „Лепрентис“ (1835).

¹⁴ С т о я н о в, В.Д. Спомени за старото шуменско читалище. В: Сто години народно читалище „Добри Войников“. 1856-1956. С., 1958, с. 248.

¹⁵ См. письмо Д. Блыскову, НБКМ-БИА, ф. 10, арх. ед. 9, л. 6.

ся в 60-е гг. между революционными демократами и либералами полемикой по общественным и литературно-эстетическим вопросам. С увлечением читал семинарист произведения А. С. Пушкина, Н. В. Гоголя, Н. А. Некрасова, И. С. Тургенева, М. Е. Салтыкова-Щедрина, М. Вовчок, Т. Г. Шевченко, литературно-критические статьи В. Г. Белинского, Н. Г. Чернышевского, Д. И. Писарева, Н. А. Добролюбова. Годы, проведенные в России (1858–1869), сыграли важную роль в формировании мировоззрения Друмева, в становлении его писательского таланта. Серьезное знакомство с русской литературой несомненно отразилось на его идейно-творческих позициях.

В Одессе начинается литературная деятельность В. Друмева. Здесь им написаны: повесть „Несчастное семейство“ (1860)¹⁶, ряд патриотических стихотворений: „Взошло светлое солнце“ (1858)¹⁷, „С грустью и нежностью гляжу на Восток“ (1859)¹⁸, переведены рассказы „Царица Семирамида“¹⁹, „Привидения“²⁰, авторская принадлежность которых не установлена.

В конце 50-х – начале 60-х гг. Друмев испытал сильное воздействие революционной идеологии Георгия Раковского. Знакомство с ним состоялось в 1858 г. в Одессе, когда Раковский работал воспитателем в южнославянском пансионе, где жили семинаристы. Раковский был идеологом и организатором национально-освободительного движения, бесстрашным воеводой повстанческих чет, страстным публицистом, исследователем национальной истории, родоначальником болгарской революционной печати. Учащиеся боготворили своего воспитателя, смело обличавшего преступления османских поработителей, греческих фанариотов, болгарских чорбаджиев. „Раковский – это сокровище, которым мы, болгары, можем гордиться“²¹, – писал Друмев в одной из своих первых публицистических статей. Встреча с Раковским имела большое значение как для формирования мировоззрения Друмева, так и для его первых шагов на литературном поприще. Огромным успехом среди болгарских учащихся пользовалась революционно-романтическая поэма Раковского „Лесной путник“ (1857). Раковский критиковал консервативные порядки, царившие в семинарии, членов Одесского болгарского настоятельства²², програм-

¹⁶ „Нещастна фамилия“. Кратка българска повест.– Български книжици, Цариград-Галата, 1860, юли-ноевври.

¹⁷ Светливо слънце ся роди.– Цариградски вестник, 1858, № 409.

¹⁸ Милно и жално към восток гледа – Цариградски вестник, 1859, № 419.

¹⁹ Царица Семирамида.– Български книжици, Цариград-Галата, 1860, февр.

²⁰ Привидения.– Български книжици, Цариград-Галата, 1860, ноем.

²¹ Цариградски вестник, 1860, № 468.

²² Одесское болгарское настоятельство – общественная организация болгарских эмигрантов. Основано в 1854 г.

му занятий в семинарии. По словам Друмева, Раковский до конца растащил набожность учеников, пользуясь всяким случаем саркастически осмеять все религиозное, браня христианскую веру и религиозные обряды²³. Не удивительно, что такой воспитатель был уволен администрацией. Это вызвало бурный протест учеников. Однако и после увольнения Раковского новые воспитатели в течение длительного времени были не в состоянии справиться со своеволием, вольнодумством учащихся. Преподавание в богословском заведении не удовлетворяло Друмева. „Друг, – пишет он Иосифу Дайнелову в 1859 г., – с сердечным прискорбием должен сказать тебе, что семинария никак не соответствует нашим надеждам и не сообразуется с нашими (болгарскими) стремлениями. Это несоответствие и несообразность приводят нас в уныние...“²⁴

Увлечшись революционными идеями Раковского, Друмев в конце 1861 г. оставил Одесскую семинарию и последовал за своим кумиром в Сербию, где вступил в Первую болгарскую легию. В легии Друмев познакомился с болгарскими революционерами Василом Левским, Стефаном Караджой и др. Летом 1862 г. между Друмевым и Раковским произошло столкновение, после которого Друмев ушел из отряда. К тому же в сентябре 1862 г. Первая болгарская легиа была распущена в связи с улучшением отношений между сербами и турками, что разочаровало многих участников вооруженного отряда.

Эти факторы в некоторой степени послужили толчком к перелому в мировоззрении Друмева: с революционных позиций он постепенно переходит на позиции просветительские, эволюционистские. Такому переходу немало способствовало и возвращение писателя в духовное заведение. Повстанец вновь стал семинаристом. Осенью 1862 г. он восстановился в Одесской семинарии, которую закончил в 1865 г.

Надо сказать, что между лагерями революционеров и просветителей не всегда были четкие границы. Как известно, революционер Любен Каравелов также ушел из революционной организации – в данном случае толчком для этой перемены в мировоззрении послужил временный разгром организации, убийство турками В. Левского, потрясшее Каравелова. И, наоборот, просветитель П. Р. Славейков написал цикл бунтарских стихов²⁵, а также позднее опубликовал в своей газете „Македония“ революционную по своей сущности статью „Две касты и власти“, за что был арестован, а газета – запрещена турецкой властью. Революционные высказывания мы найдем и у Д. Войнико-

²³ Друмев, В. Съчинения. Т.2. С., 1968, с. 359.

²⁴ Там же, с. 465.

²⁵ См. Б а е в а, С. Петко Славейков. Живот и творчество. 1827-1870. С., 1968.

ва²⁶. Молодой И. Вазов „был близок эволюционистам и одновременно испытывал влияние революционной эмиграции“²⁷.

О переходе Друмева на просветительские позиции свидетельствует его вступление в созданное болгарами в Одессе „Литературное общество“ („Книжно общество“), главной задачей которого было издание учебников для болгарских училищ. Общество выпустило в 1863 г. книгу „Друг детей“, составленную П. Гюзелевым, П. Генчевым и В. Друмевым. Последний являлся автором четвертого раздела книги – „Родина и Отечество“, в котором освещалась история Болгарии. В качестве источников Друмев использовал книгу Д. Войникова „Краткая болгарская история“ и сочинение Г. Раковского „Несколько слов о великом болгарском царе Асене Первом и сыне его Асене Втором“. Ряд материалов раздела, составленного писателем, носит оригинальный характер: очерки о Кирилле и Мефодии, о братьях Миладиновых, а также статья „Торжество фанариотов и возрождение болгар“, в которой Друмев восхваляет деятельность Ю. Венелина²⁸, клеймит фанариотов и поддерживает борьбу соотечественников за самостоятельную церковь, способствующую национальному объединению. Церковной борьбе посвящено также стихотворение „Братья милые, взгляните...“²⁹ о заточении турками в 1861 г. болгарских владык Иллариона Макариополского, Авксентия Велешки и Паисия Пловдивского, ставшее вскоре популярной народной песней, и публицистическая статья „Открытое письмо“, опубликованная в газете „Съветник“.³⁰ В 1864–1865 гг. Друмев опубликовал свою вторую повесть „Ученик и благодетели“³¹, которая также достаточно ярко отражает переход писателя на просветительские позиции.

И все-таки уроки Г. Раковского, влияние идеологии русского просветительства не прошли бесследно. Просветительские взгляды его имеют яркую социальную окраску, органически включая в себя постановку вопроса о необходимости устранения несправедливости в жизни общества. В курсовой работе „О сострадании к животным“

²⁶ См. Б р а д и с т л о в а, М. Болгарский театр 60-70-х годов XIX в. и национально-освободительное движение. В: Театр в национальной культуре стран Центральной и Юго-Восточной Европы XVIII-XIX вв. М., 1976.

²⁷ З л ы д н е в, В.И. Общественно-политические и литературные взгляды И. Вазова. В: Ученые записки Института славяноведения, т. VII. М., 1953, с. 289.

²⁸ Ю.И. Венелин (1802-1839, настоящая фамилия Хуца) – русский славист, работы которого сыграли большую роль в пробуждении национального самосознания болгар.

²⁹ „Я глядайте, мили братя...“ В: Сватбата на хайдут Янча. Браила, 1863, с. 114.

³⁰ Отворено писмо.– Съветник, Цариград, 1868, I, № 12, 10 юни, с. 3.

³¹ Ученик и благодетели или чуждото си е чуждо.– Съветник, Цариград, II, №№ 8-41, 23 май 1864-9 ян. 1865. Повесть не завершена.

(1864) Друмев, говоря о повсеместном создании обществ сострадания к животным, призывает в первую очередь улучшать положение трудящихся: "...человеку необходимо развитие, образование для того, чтобы он был в состоянии по-человечески поступать с окружающей его природою. И потому общества сострадания к животным должны, если желают, чтобы их предприятия увенчались успехом, прежде всего обратить внимание на развитие людей. Когда будет просвещение, то и сострадание не только к животным, но и ко всей природе само собою явится. Но самое главное, необходимое условие – улучшение положения человека – чернорабочего. Ибо сколько бы человек не был развит, сколько бы ни сознавал, что нужно гуманнее обращаться с животным, при помощи которого он питается, но если положение его таково, что требует, чтобы он двадцать раз в день съездил, положим, в гавань, иначе грозит ему голодная смерть, то, я думаю, он постарается кнутом заставить свою тощую лошадь идти скорее... Итак, я повторяю: для того, чтобы общества сострадания к животным имели успех в своем предприятии, они должны стараться о развитии простого народа и об улучшении его положения"³². В рецензии на эту курсовую преподаватель семинарии хвалит ученика за хорошее владение русским языком, за способность выражаться ясно и определенно, но замечает: „Желательно было бы видеть в богословском сочинении более характера богословского, т. е. нужно было взглянуть на данный предмет с точки зрения слова божия,³³. Действительно, в работе Друмева нет места теологическому толкованию явлений жизни, в ней явно ощущается влияние идеологии русских революционных демократов, призывавших к такому преобразованию общественного строя жизни, при котором человек получил бы возможность для полного расцвета всех своих человеческих качеств.

Закончив одесскую семинарию, Друмев поступил в Киевскую духовную академию, где учился с 1865 по 1869 г. Курсовая работа Друмева „Исторический очерк последней (Крымской 1853–1856 гг.) войны“ говорит об эрудиции ее автора, способности глубоко анализировать исторические события, закономерности в жизни общества. В Киеве Друмевым написан ряд сохранившихся в его архиве курсовых работ, посвященных теоретическим проблемам философии и теологии („О характере цинической школы“ и др.). Часть из них впервые опубликована в Болгарии в 1981 г.³⁴ По окончании академии Друмев получил научную степень кандидата богословия, защитив диссертацию

³² АБАН, ф. 54, арх. ед. 3, л. 4 (курсовая работа написана на русском языке).

³³ АБАН, ф. 54, арх. ед. 3, л. 4.

³⁴ См. Друмев В. Этико-социологически съчинения. Съст. М. Бъчваров и Й. Ватев. С., 1981.

цию на тему: „Греко-римские законы о преступлениях против веры и церкви“. Профессор Лашкерев с досадой замечал, что в диссертации чувствуется влияние журнальных статей о свободе совести. Что касается литературной деятельности, то в Киеве она была менее плодотворной, чем в Одессе – здесь Друмевым написано лишь несколько рассказов, которые не были завершены.

Одна из особенностей становления болгарской культуры заключалась в том, что, поскольку в пределах Османской империи власти часто запрещали вести культурно-просветительную работу (разумеется, если она не отличалась туркофильской направленностью), возник ряд центров культурного развития вне Турции: Одесса, Москва, Николаев – в России, Бухарест, Браила, Галац – в Румынии и др., где болгарские эмигранты вели активную борьбу за просвещение нации, за культурное развитие, за освобождение Болгарии.

После окончания Киевской духовной академии в 1869 г. Друмев направляется в город Браила (в Румынии) – один из центров болгарской эмиграции в эпоху национального Возрождения. К этому времени писатель видит путь освобождения родины не в вооруженной борьбе, а в просвещении народных масс. Поэтому в Браиле он принимает самое деятельное участие в создании „Болгарского литературного общества“ („Българското книжовно дружество“), став одним из его организаторов и руководителей. Это общество, основанное в 1869 г. для развития национальной науки и литературы, явилось зародышем Болгарской академии наук. Главная его цель – распространение просвещения в народе. Любен Каравелов писал в издаваемой им газете „Свобода“: „Литературное общество необходимо для нас как солнце, которое светит и согревает нас, как хлеб, который мы едим“³⁵. В серии статей, опубликованных в газете „Дунавска зора“ („Стремление болгарского народа к просвещению и его внутренние противники“³⁶, „Старая оппозиция против прогресса в развитии нашего народа“³⁷, „Значение Болгарского литературного общества“³⁸, „О работе Болгарского литературного общества“³⁹ и др.), Друмев знакомит читателей с задачами и программой общества, высказывая убеждение, что с его помощью болгарский народ пойдет по пути просвещенных народов.

Была выработана научная программа, в которой отмечалось, что Общество должно направлять свою деятельность на изучение истории Болгарии, болгарского языка и литературы, народного быта бол-

³⁵ Свобода, Букурещ, 1870, № 35.

³⁶ Дунавска зора, Браила, 1869, № 37.

³⁷ Там же, № 36.

³⁸ Там же, № 44.

³⁹ Там же, № 42.

гар и других народов, на развитие и улучшение преподавания в мужских и женских училищах. В уставе отмечалось, что Общество будет распространять свою деятельность на все науки, искусства, художества и изучать средства и способы повышения материального благосостояния страны и духовного прогресса народа. Подчеркивалась необходимость собирать и хранить редкие книги и рукописи. Одной из важнейших своих задач Общество считало воспитание у болгарина патриотизма, чувства долга по отношению к народу, отечеству⁴⁰.

Поскольку председатель Общества историк Марин Дринов, профессор Харьковского университета, жил в России, его функции фактически выполнял действительный член Общества В. Друмев. Вместе с В. Д. Стояновым он создал библиотеку, насчитывавшую 1000 томов; организовал в брайльском читальнице цикл бесед по истории древних народов, развитию болгарского языка, вопросам образования, эмансипации, а также ряд лекций, посвященных отдельным национальным праздникам (среди лекторов: В. Друмев, В. Д. Стоянов, В. Попович, Г. Запрянов, Д. Войников). Особенно большой успех у слушателей имела лекция В. Друмева „О воспитании“, о чем сообщалось в газете „Дунавска зора“.⁴¹ Особой заслугой Болгарского литературного общества является издание первого научного болгарского журнала „Периодическо списание“, в работе которого самое активное участие принимал В. Друмев, будучи редактором, автором многих статей и большинства рецензий.

Создание центра болгарской науки имело большое значение для становления национальной литературы. Уже в первых номерах журнала „Периодическо списание“ публикуются оригинальные художественные произведения, печатаются стихотворения молодого Ивана Вазова, литературно-критические статьи Н. Бончева и В. Друмева, переводы европейских классиков.

Болгарское литературное общество сыграло огромную роль в развитии науки, литературы, искусства, содействовало росту национального самосознания. Его деятельность сродни деятельности патриотических институций и обществ, возникших в XIX в. (правда, в первой его половине, что было обусловлено различием исторических условий) в других славянских странах: варшавского Общества друзей науки (1809–1826), возглавлявшегося С. Сташицем, Общества филематов и филаретов, с которым был связан А. Мицкевич (1817–1820), чешского Национального музея в Праге (1818), кафедры чехословацкого языка и литературы Пресбургского (Братиславского) лицея, лите-

⁴⁰ А р н а у д о в, М. Българското книжовно дружество в Браила. С., 1966; Б о ж к о в, С. Болгарская академия наук. Краткий очерк. 1869-1969. С., 1969.

⁴¹ См. Дунавска зора, Браила, 1870, № 52.

ратурных кружков в Левоче, Кежмарке, Прешове и Банске-Быстрице в Словакии, Товарищества лужицкого языка и литературы, образованного во Вроцлаве по инициативе деятеля серболужицкой культуры Яна Смолера, и других⁴², выполнявших аналогичные функции.

Известный чешский историк Константин Иречек (1854–1918) считал, что основание Болгарского литературного общества в г. Браила явилось началом новой эры в духовной жизни болгар.⁴³И, действительно, несмотря на невероятные трудности (как материального, так и цензурного характера), с которыми пришлось столкнуться его основателям, общество имело непреходящее значение для болгарской науки. В 1911 г. оно было преобразовано в Болгарскую академию наук. Пророческими оказались слова Друмева о том, что создание очага болгарской науки „имеет и будет иметь для нашего народа большое значение во все времена... вечный памятник себе воздвигли те, кто постарался создать „Болгарское литературное общество“⁴⁴. Эти слова в первую очередь можно отнести к самому Друмеву.

Ко времени работы в Болгарском литературном обществе в г. Браила все более четко вырисовывается просветительская концепция Друмева, тесно связанная с процессом формирования болгарской нации в эпоху Возрождения. Она создается на основе национально-освободительных идей соотечественников (прежде всего Паисия Хилендарского, Софония Врачанского, Георгия Раковского) и гуманистических идей русских и западноевропейских просветителей.

Подобно просветителям других стран, Друмев видит основную задачу в том, чтобы с помощью разума, науки искоренять невежество, которое представляется писателю источником всех бед. Друмев убежден, что борьба против темноты, неграмотности болгарского народа, явившихся следствием его многовекового рабства, имеет для болгар особое значение, большее, чем для других наций. Еще будучи учеником Одесской семинарии, молодой писатель ясно сознавал, что поработители совсем не заинтересованы в распространении просвещения.

„Турки желают, – писал он в курсовой работе 1865 г., – чтобы мы никогда не просвещались; этого желают и фанариоты. Соединившись, они употребляют всевозможные средства держать нас в грубом невежестве и успевают в этом... Фанариоты сделались нашими духовными начальниками и поставили себе задачу уничто-

⁴² См. Славянские культуры в эпоху формирования и развития славянских наций XVIII-XIX в. Материалы международной конференции ЮНЕСКО. М., 1978, с. 16.

⁴³ Сто години България академия на науките. 1869-1969. С., 1969, с. VIII.

⁴⁴ Друмев, В. Съчинения. Т.2.С., 1968, с. 307.

жить болгарскую народность всеми средствами, позволительными и непозволительными⁴⁵.

В знаниях, в научном прогрессе видел Друмев предпосылки политической и духовной независимости. Друмев считал, что без овладения наукой болгары не смогут долго существовать, исчезнут как нация или станут рабами более образованных наций. Этот тревожный лейтмотив звучит не только в курсовой работе, но и в статьях „Значение Болгарского литературного Общества“, „Невежество“, „Жизнеописание“ и других. Мы не встретим подобных опасений в высказываниях просветителей стран, имевших политическую и государственную независимость. В том особом значении, которое придавали болгарские просветители делу распространения научных знаний как средства сохранения нации, состоит одна из специфических особенностей болгарского Просвещения, обусловленная своеобразием истории Болгарии.

Горячая защита просвещения, свойственная русским просветителям 40 – 60-х гг. XIX в., характерна и для Друмева. В просвещении видел Друмев единственный путь усовершенствования общества и человека, в знаниях – источник процветания страны. Русский просветитель-демократ Д. И. Писарев писал: „Соедините знание и труд, дайте знание тем людям, которые по необходимости извлекут из него всю заключающуюся в нем пользу, и вы увидите, что богатства страны и народа начнут увеличиваться с невероятною быстротою“⁴⁶. Аналогичные мысли высказывал и Друмев, по мнению которого просвещение увеличивает народное благосостояние и обеспечивает могущественное будущее народа, наука является исходным началом материального и духовного благополучия. „Наука, – говорил Друмев, – это та сила, которая обеспечивает народам долгую счастливую жизнь, без нее народы погибают. Она как воздух, без которого невозможно жить в современном мире. Нужно, чтобы наука была освоена сначала наиболее способными людьми, которые позднее распространили бы ее в народе, чтобы она постепенно стала всеобщим достоянием,“⁴⁷. Неоднократно просветитель подчеркивал значение естественных наук, которые помогают преодолеть суеверия, предрассудки, вредные обычаи, дают возможность человеку стать царем природы. Он вос-

⁴⁵ Литературен архив. Т. 5. С., 1973, с. 54.

⁴⁶ П и с а р е в, Д. И. Сочинения. Т.4. М., 1955, с. 311.

⁴⁷ Д р у м е в, В. Съчинения. Т. 2. С., 1968, с. 212-213. Друмев обосновывает тезис о науке как главном факторе в общественном развитии и социальном прогрессе также в статьях: „О значении Болгарского литературного общества“ (см. Д р у м е в, В. Съчинения. Т. 2. С., 1968, 303-308); „Лекции о воспитании“, там же, с. 308-322; „О воспитании“ (Съчинения на митрополит Климент Търновски (Васил друмев).Т. 2.С., 1943, с. 403-414).

хищался строительством железных дорог, фабрик, телеграфных линий – всем тем научным и техническим прогрессом, которого достиг человек с помощью науки и воли к изменению мира. Считая науку могучим средством прогресса нации, Друмев в то же время придавал большое значение нравственной позиции ученого. Он сравнивал науку с ножом, который в руках доброго человека приносит пользу, а в руках безнравственного – совершает бесчисленные убийства. Отсюда делается вывод: помимо образования человеку необходимо получить должное воспитание, дабы знания он использовал на благо людей.

Друмев был убежден, что все социальные и моральные проблемы можно решить с помощью целенаправленного воспитания и образования европейского типа. Воспитание, по его мнению, должно непременно опираться на достижения всех отраслей науки. Просветитель пропагандировал передовые для своего времени педагогические взгляды, о чем свидетельствуют специальные теоретические труды: „О воспитании“⁴⁸, „Семья“⁴⁹, „Четыре лекции о воспитании“⁵⁰. Работы эти говорят о широкой эрудиции автора, о его глубоком знании истории педагогической мысли. Друмев опирается на опыт предшественников: швейцарского педагога Песталоцци, русского педагога К. Д. Ушинского; ему знакома „Великая дидактика“ Яна Амоса Коменского, „Эмиль или о воспитании“ Жан-Жака Руссо. Он апеллирует к идеям видных мыслителей – Гегеля, Канта и других. Однако из всех научных достижений прошлого Друмев призывает использовать лишь те, которые, по его мнению, актуальны для развития просвещения в современной ему Болгарии. Только такое воспитание разумно, считает он, которое не вступает в противоречие с духом времени, с направлением общественной жизни и при этом согласуется со способностями ребенка. Друмев протестует против применения по отношению к детям физических наказаний. Цель воспитания, считает он, состоит в том, чтобы дать уму и сердцу ребенка „наилучшее направление и развитие, которое сводится к следующему: чтобы он всегда предпочитал правду и истину неправде и лжи; чтобы имел такое доброе сердце, которое бы заставляло его заботиться о других и трудиться для общего блага; чтобы, наконец, все, что он делает, он делал бы сознательно и самостоятельно.“⁵¹ Воспитание, по убеждению Друмева, – фундамент, от которого зависит благополучие и общественной, и частной

⁴⁸ За отхраната.– Периодическо списание на Българското книжовно дружество, Браила, 1871, №№1-3, 5,6.

⁴⁹ Семейството.– Духовен прочит, Търново, 1881, №№ 3,5.

⁵⁰ Съчинения на митрополит Климент Търновски (Васил Друмев).Т.2. С., 1943.

⁵¹ Периодическо списание на Българското книжовно дружество, Браила, 1870, № 1, с. 78, (в дальнейших сносках будет указано „Псп.“).

жизни. Большую роль в воспитании играет семья, особенно мать, ибо основы характера, душевных качеств закладываются в самом раннем возрасте. „Мать, – пишет он, – гений ребенка, общества, народов, всего человечества, наконец. Она может посеять в мягкой и восприимчивой детской душе первые зерна добра или зла, влить в душу ребенка благотворный мед или убийственную отраву“⁵² Не менее важна, по мнению просветителя, и роль училища. Учитель, в отличие от родителей, может объективно оценить достоинства и недостатки детей и при помощи научных методов дать им глубокие знания, сформировать характер, привить идеалы честного служения обществу.

Равноправию женщины, ее положению в обществе, ее роли в воспитании детей уделено серьезное внимание в просветительской программе Друмева. Эти вопросы затрагиваются в статьях „О воспитании“, „Семья“ а также в письмах писателя к племяннице Т. Н. Друмевой⁵³. Прогресс общества невозможен, считает он, если мать, на которой лежит забота по воспитанию детей, не получит такое же право на образование, как и мужчина. Друмев ополчается на консервативность общественного мнения, не желающего признавать важной роли женщины в семейной и общественной жизни. Между тем, вся история, полагает он, доказывает, что „влияние женщины очень велико во всех сферах нашей деятельности, начиная с домашнего очага, вплоть до самых важных общественных и государственных дел“⁵⁴.

Отношение Друмева к религии типично для просветительской идеологии и отнюдь не характерно для представителя духовенства. Его критика духовенства по смелости, силе обличения напоминает критику Вольтера. Когда Друмев подвергает критике греческое духовенство – это понятно. Мы найдем критику фанариотства и в повести „Ученик и благодетели“, и в драме „Иванко“, и во многих статьях. Но показательно, что с не менее резкой критикой Друмев обрушивается и на болгарское духовенство. В курсовой работе „Нравственные недостатки болгарского духовенства“, написанной в 1865 г., Друмев с возмущением говорит о необразованности и лени священников, злоупотреблении саном, пьянстве, привычке выпрашивать то, что понравится, у соседа, а значит и унижаться, о ссорах и даже драках между священниками. „Итак у нас вместо того, чтобы священники подавали народу пример любви друг к другу, они сами нуждаются в его наставлениях“⁵⁵. Профессор Одесской семинарии М. Чемека, рецен-

⁵² Съчинения на митрополит Климент Търновски (Васил Друмев). Т.2. С., 1943, с. 569.

⁵³ Литературен архив. Т. 5. С., 1973.

⁵⁴ Там же, с. 106.

⁵⁵ Там же, с. 52.

зировавший эту работу, отмечает „тон неприличный серьезному сочинению – то площадно насмешливый, то слишком строгий и бесцеремонный в отношении к пастырям, каковы бы они ни были...“, но заключает, что „сочинение заслуживает похвалы по ясности, разносторонности и оживленности в раскрытии предмета“⁵⁶ и ставит отметку „5“. „Друмев далек не только от религиозного фанатизма, но и от примитивной недооценки естествознания и философии, философские воззрения писателя и богослова Друмева интересны и являются значительным моментом в теоретической мысли болгарского Возрождения. Если абстрагироваться от обязательной для духовного лица формы изложения, то логика исследований Друмева ведет нас к убеждению, что Друмев стремится, во-первых, к объективному изложению историко-философских фактов, и, во-вторых, подчеркивает исключительно большое значение светской философии, „философии разума“ и знаний в человеческой культуре и прогрессе“⁵⁷.

Друмев относился к тому типу культурных деятелей эпохи болгарского Возрождения, который органично соединял в себе писателя и историка, философа и педагога, театроведа и филолога, социолога и общественно-политического деятеля. Почти все писатели эпохи Возрождения отличались подобной многогранностью: Петр Берон (1800–1871) – автор „Букваря с различными поучениями“ („Рыбного букваря“, 1824), был просветителем, врачом, педагогом, ученым (физиком, математиком, химиком, геологом, астрономом, философом); Петко Славейков (1828–1895) – талантливый болгарский поэт и в то же время этнограф, журналист, педагог, фольклорист, общественный деятель; Добри Войников (1833–1878) – драматург, основатель национального театра, журналист, педагог, общественный деятель. Ренессансно многосторонними были и Георгий Раковский, Найден Геров, Любен Каравелов, Христо Ботев и другие. Та же широта духовных интересов свойственна и писателям других славянских стран, прошедших эпоху национального Возрождения (чеху К. Эрбену, словаку Л. Штуру, сербу В. Караджичу, словенцу В. Воднику, хорвату Л. Гаю и другим). Подобный тип культурных деятелей, нацеливавших все жанры литературы, все отрасли науки и все виды искусства на утверждение национального самосознания, развитие просвещения, борьбу с чужеземным игом, соответствовал прогрессивным задачам эпохи.

В 1872 г. Друмев опубликовал в г. Браила историческую драму „Иванко, убийца Асена I“. В те же годы (1870–1873) писатель вместе со своими единомышленниками Н. Бончевым, М. Дрино-

⁵⁶ Там же, с. 55.

⁵⁷ Б ъ ч в а р о в, М. и Й. Ватев (съст.) В. Друмев. Етико-социологически съчинения. С., 1981, с. 12.

вым, В. Д. Стояновым вел большую работу в журнале „Периодическо списание“, издававшемся Болгарским литературным обществом. На страницах этого журнала засверкали многие грани его таланта, в частности дар литературного критика – одного из первых представителей болгарской эстетической мысли, зарождавшейся в 50–60-е гг. XIX в.

Эстетическая программа Друмева тесно связана с общими особенностями его мировоззрения. Литература, по его убеждению, должна была стать частью духовного просвещения, способствовать возрождению болгарской нации. Критик выступал за слияние в литературе „пользы и художественности“.

Понимая, что болгарская литература „находится в самой начальной фазе своего возрождения“,⁵⁸ Друмев видит настоятельную необходимость в появлении критики, которая особенно нужна в момент формирования национальной литературы, утверждения критериев культурных и эстетических ценностей. Поэтому в редактировавшемся им журнале „Периодическо списание“ он создает отдел критики, руководит им и сам пишет большую часть статей и рецензий. „Литература, пишет Друмев в программной статье „О критике“, призвана отражать дух времени, просвещать и воспитывать общество, знакомить с прошлым и настоящим народа, возвышать людей нравственно, пробуждать национальное самосознание. *Критика – проповедник истины, сеятель доброго, полезного, прекрасного*“⁵⁹ (выделено В. Друмевым – далее В. Д.). Одним из первых он вводит в возрожденческую критику эстетическое понятие „прекрасного“. Но знаменательно, что к древнегреческой формуле „калокагатии“ (единство добра, правды, красоты) писатель добавляет еще и требование „пользы“, которое трактует весьма широко. Польза литературы должна заключаться в том, чтобы содействовать преобразованию жизни, способствовать просвещению народа, идейному развитию общества.

Своеобразие болгарского литературного развития состояло в том, что первыми значительными представителями эстетической мысли, зародившейся в 50–70-е гг. XIX в., были, как правило, прозаики, поэты, драматурги. Л. Каравелов, В. Друмев, Х. Ботев, П. Р. Славейков, Д. Войников не только создают художественные произведения, но и выступают на литературно-критическом поприще. Поначалу критика еще не дифференцируется от других видов литературной деятельности, носит во многом синкретический характер. Для становления болгарской литературы эстетическая мысль возрожденцев сыграла чрезвычайно благотворную роль.

⁵⁸ Друмев, В. Съчинения. Т.2. С., 1968, с. 12.

⁵⁹ Там же, с. 19.

Характерно, что некоторые писатели, отстаивавшие в теоретических работах реалистические принципы отражения действительности, на практике создавали романтические и сентименталистские произведения, либо сочетали в них разнородные эстетические тенденции. Иными словами, „теория вышла вперед“, чему немало способствовали уроки русской реалистической литературы и критики. В России учились и работали многие болгарские писатели: Г. Раковский, Д. Чинтулов, Н. Геров, Н. Бончев, Р. Жинзифов, Х. Ботев, В. Друмев, Л. Каравелов, К. Миладинов, Н. Катранов, С. Стамболов и другие. Можно с уверенностью сказать, что русская литература явилась благотворным стимулятором становления новой болгарской литературы в целом, реалистической критики в частности.

В работах первых крупных представителей болгарской эстетической мысли Л. Каравелова, Н. Бончева, Х. Ботева „со всей очевидностью сказалось влияние идейной и эстетической программы русских революционных демократов“⁶⁰. Хотя в идейно-философских воззрениях Друмева имеют место идеалистические взгляды, просветительские иллюзии, в своих литературно-критических суждениях он был союзником Л. Каравелова, Н. Бончева, П.Р. Славейкова, Х. Ботева в борьбе за реализм. Друмев был тесно связан с русской литературой и испытал влияние русской критики. Его эстетические воззрения сложились под воздействием идей Белинского, ценившего болгарским писателем необычайно высоко. Неоднократно в своих статьях Друмев опирается на имя и труды „неистового Виссариона“. Он ставит Белинского рядом с Кириллом и Мефодием, Яном Гусом, Коперником, Ломоносовым, Карамзиным, Пушкиным и другими замечательными людьми, деятельность которых, по мнению писателя, не только возвышает славянский род, но и имеет значение для всего человечества⁶¹.

Перекликаясь с мыслью Белинского о том, что искусство должно служить общественным интересам, Друмев писал, что задача зарождающейся болгарской литературы – правдиво отражать жизнь народа, „вопиющие народные нужды“, затрагивать проблемы, волнующие современников. Вслед за Белинским, считавшим, что „талант должен быть органом сокровенной думы всего общества, его, может быть, еще не ясного самому ему стремления“⁶², Друмев подчеркивал призвание писателей быть „вождями духовной жизни болгарского народа“⁶³.

⁶⁰ М а р к о в, Д.Ф. О некоторых особенностях эстетической мысли Болгарии в XIX веке. В: Из истории болгарской литературы. М., 1973, с. 129.

⁶¹ П с п., Браила, 1870, №1.

⁶² Б е л и н с к и й, В.Г. Полн. Собр. Соч. Т. 10. М., 1966, с. 306.

⁶³ Д р у м е в, В. Съчинения. Т. 2. С., 1968, с. 15.

Эстетика Друмева включает в себя понятие народности литературы, важнейшим признаком которой он считал передачу духа национальной жизни. Литература, по мнению критика, является „лучшим зеркалом духовной жизни всего народа.“⁶⁴ Писатель, уверен Друмев, должен черпать материал для своих произведений из болгарской жизни. „Истинное достоинство писателя состоит в том, чтобы он хорошо знал, что пишет и как нужно писать; или, говоря другими словами, писателю нужно основательно знать: 1) *предмет*, о котором он берется писать, и 2) *народ*, для которого он стремится создать то или иное произведение“⁶⁵ (выделено В. Д.). Лишь та литература может считаться народной, которая выражает самосознание болгарской нации.

Духовное родство Друмева с Белинским ясно проявляется в суждениях болгарского писателя о драматургии. „Характеры – это первое дело в драматургическом искусстве“⁶⁶, – писал Белинский. Друмев одним из основных требований драматургии также считает создание характера, показ психологии героев. Он поднимает вопрос о соотношении между исторической и художественной правдой, полагая, что от драматургии нельзя требовать такой исторической достоверности, какая требуется, например, от научного исследования. И драматург, и критик должны знать историческую атмосферу, не изменять общему духу эпохи, хорошо представлять себе жизнь и психологию тогдашнего человека.

В своей эстетике Друмев выдвинул положение о необходимости органического слияния в литературе идейных и образных начал, ибо произведение может воздействовать на читателей лишь при гармоническом единстве содержания и формы: „Если содержание пусто, то форма, какой бы блестящей она ни была, не удовлетворит умных людей, впечатление от нее скоро исчезнет“; „Дабы человека можно было назвать поэтом, недостаточно, чтобы его стихи были гладкими да сладкими, нет, в них должна быть возвышенная мысль, идеи, чувства и истинное вдохновение“⁶⁷.

Эти соображения писатель высказывает в рецензии на книгу Д. Войникова „Руководство по словесности“, вышедшую в 1874 г. Отстаивая свободу творчества, Друмев резко критикует автора, предписывающего литераторам „допотопные“, „бесполезные“ правила классицизма. Реалистические принципы отражения действительности Друмев противопоставляет классицизму, а не романтизму (что было бы естественно для западноевропейских стран, литература которых раз-

⁶⁴ Там же, с. 11.

⁶⁵ Псп., Браила, 1873, № 2, с. 107.

⁶⁶ Б е л и н с к и й, В.Г. Полн. собр. соч. Т. 2. М., 1953, с. 121.

⁶⁷ Д р у м е в, В. Съчинения. Т. 2., С., 1968, с. 162, 168.

вивалась по классическому образцу). Такой „скачок“ объясняется своеобразием эволюции болгарской литературы, развивавшейся, в силу исторических условий, замедленно, но в эпоху Возрождения стремительно догонявшей ушедшие вперед литературы, ликвидируя отставание. Классицизм в Болгарии не оформился как самостоятельное направление, ограниченно проявился в художественной практике, однако его принципы упорно отстаивались некоторыми теоретиками, что тормозило развитие литературы. Христо Ботев также подверг критике труд Д. Войникова: „Руководство г-на Войникова бесполезно и даже вредно для народа“, – писал он, советуя издателю „в другой раз не издавать подобный мусор“⁶⁸.

В эпоху формирования национальных культур обращение к фольклору было общим явлением. Но для народов, культура которых поднималась из руин, устное народное творчество приобретало исключительную важность. Ян Колар имел все основания назвать народные песни „ключами от святыни национальности“. В Болгарии, Сербии, Чехии, да и в других славянских странах, переживавших процесс национального Возрождения, фольклор как аутентичное выражение самобытности народа, его нравственной силы, оптимизма, эстетического вкуса нередко ставился выше „образованной“ литературы. Подобно тому как просветительская поэтика в литературах классического типа искала образцы в античном и ренессансном искусстве, национально-возрожденческая поэтика обращалась к произведениям своего и иноплеменного славянского фольклора. Многие болгарские писатели были одновременно и фольклористами (П. Р. Славейков, Н. Геров, Г. Раковский, Л. Каравелов, К. Миладинов).

Стремясь оживить болгарскую литературу неиссякаемым национальным духом, Друмев рекомендует Войникову ориентировать молодежь не на чужеродные образцы в поэзии, а на болгарский фольклор, включив его в круг изучения. „Мы согласны – замечает критик в рецензии на „Руководство по словесности“, – что сделать это не так легко, как изложить иноземные формулы, которые можно найти во французском или каком-либо ином учебнике, но уже и самая попытка такого рода была бы похвальной и придала действительный интерес „Руководству по словесности“. Разве свойства болгарской поэзии лишены привилегии войти в науку, называемую „словесностью“?«⁶⁹ Необходимость серьезно заняться изучением народного творчества отстаивается критиком и в рецензии на „Болгарский народный сборник“, изданный В. Чолаковым⁷⁰. Ориентация на изучение фольклора,

⁶⁸ Б о т е в, Хр. Събрани съчинения в три тома. Т. 1. С., 1976, с. 166.

⁶⁹ Д р у м е в, В. Съчинения. Т. 2. С., 1968, с. 169.

⁷⁰ П е п., Браила, 1872, №№ 5-6, с. 340-353.

по мнению Друмева, поможет становлению самобытной национальной болгарской литературы.

Воспитывая вкус читателей, Друмев требовательно относился к появлявшимся в печати произведениям, был непримирим к сочинениям несовершеннолетним, поддерживал талантливых писателей (Ивана Вазова, Стояна Михайловского). Посредственные сочинители агрессивно встречали взыскательную критику Друмева. Они упрекали его за то, что он учится у Белинского, придерживается „радикального реализма“, пользуется „оружием чрезмерных реалистов,,: „Будь уверен, ты не обломаешь перьев наших неопытных сочинителей... ни московским авторитетом твоего русского критика Белинского, ни преимуществами твоего критического пера...“⁷¹. Х. Ботев, выступая в защиту критериев Друмева, не соглашался с теми литераторами, которые считали его критику пристрастной и слишком острой. Он дал высокую оценку литературно-критическим материалам журнала „Периодическо списание“, отмечая, что они написаны „дельно, умно, справедливо“⁷². Поддерживает Друмева и его единомышленник – критик Нешо Бончев. В статье „Европейские писатели-классики и польза от изучения их сочинений“, он, как и Друмев, выступал против безвкусицы и серости в литературе, считая, что литература должна сеять „в темной народной среде семена сознательной жизни“, призывая изучать европейскую классику и, в первую очередь – русскую литературу, „с помощью которой мы легче приобщимся к европейскому просвещению“⁷³. Вместе с Х. Ботевым, Н. Бончевым, П. Р. Славейковым, Л. Каравеловым Друмев пролагал дорогу реализму в болгарской литературе, утверждая его творческие принципы.

Одним из главных направлений молодой болгарской критики была борьба против засилья подражательной литературы, не отвечавшей потребностям народа. „Кто с вниманием следит за нашим болгарским развитием, тот заметит, что мы все делаем с помощью голого подражания и потому в развитии своем движемся, пошатываясь из стороны в сторону...при очень малом участии своего собственного сознания, и это объясняет медленность нашего

⁷¹ Училище, Букурещ, 1875, №№ 17-18.

⁷² Б о т е в, Хр. Събрани съчинения в три тома. Т. 1. С., 1976, с. 166. (Как справедливо отмечал Г. Димов в книге „Българската литературна критика през Възраждането“ (1965), слова Ботева о критике, помещенной в №№ 9-10 ж. „Периодическо списание“ за 1874 г., ошибочно приписывавшейся им Н. Бончеву, относятся к В. Друмеву.)

⁷³ Б о н ч е в, Н. Класическите европейски писатели на български език и ползата от изучаването на съчиненията им. В: Българска възрожденска критика. Предст. от Г. Марков. С., 1981, с. 280.

развития⁷⁴, – сетует Друмев. Выход указывает Л. Карвелов в статье „Наша словесность“: „Болгарскому народу нужны чисто болгарские книги, проникнутые болгарским народным духом, с болгарскими взглядами на литературу, – одним словом, болгарам нужны прежде всего оригинальные произведения, а не бездарные переводы“⁷⁵. Решали эту задачу сами критики – В. Друмев и Л. Карвелов были первыми беллетристами эпохи Возрождения.

В программе Болгарского литературного общества отмечалось, что необходимо изучать жизнь замечательных людей „из просвещенного мира“, оказавших своими познаниями бесценные услуги своему народу и всему человечеству. В осуществление этой программы Друмев публикует в „Периодическо списание“ научное исследование „Жизнеописание. Значение жизнеописаний“⁷⁶, в котором он выступает как социолог, историк, литературовед. Вслед за П. Бероном и И. Селиминским Друмев исследует явления общественной жизни, уделяя первостепенное внимание категориям „народ“ и „личность“, „общество“ и „социальный прогресс“. Просветитель приходит к выводу о том, что развитие общества является объективным закономерным процессом, в котором явления причинно детерминированы. Чтобы этническая общность считалась отдельной нацией, полагает Друмев, она должна иметь отечество и самостоятельную умственную жизнь, которая давала бы ей возможность внести свой вклад в общечеловеческий прогресс. Одним из важнейших факторов, поддерживающих существование и процветание всякого народа, Друмев считает его нравственное и умственное развитие и совершенствование. Социологическая концепция Друмева, по мнению М. Бычварова, является „вариантом реалистического понимания социальных отношений и бытия человека, но в рамках идеалистического понимания истории“⁷⁷. В противоречивом мировоззрении писателя налицо сочетание стихийно-материалистического понимания явлений и идеалистических взглядов.

Размышляя о роли личности в истории, Друмев выступает против концепции элиты и идеи мессианства: „Всем тем, что мы сказали об отдельных личностях, которые имели сильное и благотворное влияние на свои народы, а тем самым и на все человечество, мы не хотим утверждать, что подобные люди – нечто особенное, что они рождены специально для того, чтобы стать во главе своих народов, руко-

⁷⁴ Друмев, В. Съчинения. Т. 2. С., 1968, с. 160.

⁷⁵ Свобода, Букурещ, 1869, №№ 5-7.

⁷⁶ Псп., Браила, 1870, №№ 1-2; 1871, № 3; 1872, №№ 5-6.

⁷⁷ Бъчваров, М. и Й. Ватев (съст.) В. Друмев. Етико-социологически съчинения. С., 1981.

водя их развитием, будто они для того, так сказать, специально помазаны богом. Нет, мы утверждаем, что в них, как в лицах, обладающих большими способностями, олицетворяется народный гений⁷⁸. Чтобы стать выразителем чаяний народа, личность должна обладать твердой волей, умом, энергией, благородным характером, уверенностью, неустранимостью, ясной целью. Именно к таким незаурядным натурам относит Друмев Сократа и Платона, Архимеда и Цицерона, Колумба и Яна Гуса, Ньютона и Гёте, Коперника и Шекспира, Ломоносова и Пушкина, Белинского и Юнгмана, Досифея Обрадовича и Шафарика, Челаковского и Караджича, Коллара и Мицкевича, Копитара и Крашевского и др.

Болгары также внесли свою лепту в общечеловеческий прогресс. Друмев рассматривает непреходящее значение дела Кирилла и Мефодия, Климента Охридского, Паисия Хилендарского, Софрония Врачанского, Неофита Бозвели, Василя Априлова, Петра Берона, Георгия Раковского и других „великих мужей“ Болгарии, чья жизнь и деятельность на благо народа должна служить путеводной звездой для следующих поколений. В изучении их жизни и деятельности писатель видел предпосылку завоевания свободы, тот источник, из которого идущие вслед за ними поколения могут черпать энергию, волю, решимость в отстаивании независимости отчизны.

Друмев был одним из первых исследователей, показавших истинное значение творчества ряда своих предшественников – писателей раннего периода болгарского Возрождения. Так, оценивая роль „Истории славяноболгарской“ Паисия Хилендарского в истории и литературе страны, критик писал: „Цель отца Паисия заключалась в том, чтобы пробудить в болгарях сознание собственного достоинства, вызвать в них гордость за свой народ. И как хорошо понимал отец Паисий свое время! Народ унижен, национальное чувство заглушено, помято. В то время необходимо было внушить народу уважение к самому себе, научить его с почтением смотреть на все болгарское. И отец Паисий не пренебрегал ничем, чтобы добиться этой важной и святой цели... И встретил ли голос Паисия сочувствие, достиг ли сердце тех, к кому он обращен? Хотя в то время царило у нас невежество, его святой голос, идущий от чистого сердца, не остался голосом вопиющего в пустыне. Он нашел отзыв в сердцах болгар, имевших доброе сердце и здравый ум, сохранивших, подобно отцу Паисию, глубокую и искреннюю любовь к своему несчастному народу и умевших хоть немного читать... О, велик был Отец Паисий!“⁷⁹ Отда-

⁷⁸ Друмев, В. Съчинения. Т. 2. С., 1968, с. 214.

⁷⁹ Там же, с. 253-254.

ет должное Друмев и языку „Истории славяноболгарской“, называя его „чудным и дерзким“,⁸⁰.

Вслед за В. Друмевым его единомышленник М. Дринов опубликовал в журнале „Периодическо списание“ статью „Отец Паисий. Его время, его „История“ и его ученики“⁸¹, в которой доказывал, что книга „История славяноболгарская“ явилась подлинным переворотом в духовной жизни болгар.

Достойным последователем Паисия Друмев считал Софрония Врачанского (1739–1813), о жизни и творчестве которого им написан отдельный очерк. Одновременно Друмев опубликовал автобиографию Софрония Врачанского „Житие и страдания грешного Софрония“, сопроводив ее обстоятельным научным комментарием⁸². Впервые „Житие и страдания грешного Софрония“, написанное в 1804 г., было опубликовано Г. Раковским в 1861 г., в газете. „Дунавски лебед“. Тираж газеты был небольшим, и Друмев счел необходимым переиздать это произведение.

Болгарский литературовед Д. Леков считал, что Друмев „воспринимает автобиографию Софрония прежде всего как исторический и лингвистический памятник, который представляет собой документ политических и экономических отношений в Болгарии в XVIII в., раскрывает богатство и колорит болгарского языка того времени“⁸³. Думается, что в „Житии и страданиях грешного Софрония“ Друмев видит не только исторический и лингвистический документ эпохи, но и литературное произведение. Он восхищается умением Софрония через призму своих страданий показать жизнь болгарского народа в эпоху рабства. Главное достоинство „Жития“, по Друмеву, заключается в том, что Софроний не просто наблюдал народные несчастья, описав их в беспристрастном историческом сочинении, но создал эмоциональное, взволнованное произведение, сохранившее богатство народной речи, что позволило ему стать „одним из первых зачинателей и основателей нашей литературы после стольких лет ее совершенного запустения“⁸⁴. Большое внимание Друмев уделяет просветительской деятельности Софрония, считая главной его заслугой пробуждение народа от глубокого сна невежества.

„Поборником дела народного“ называл Друмев организатора церковно-национальной борьбы, писателя Неофита Бозвели (1785 – 1848). Изучив архив писателя, Друмев нашел в нем рукопись диалога

⁸⁰ Там же, с. 253.

⁸¹ Псп., Браила, 1871, №4, 4-26.

⁸² Псп., Браила, 1872, №№ 5-6.

⁸³ Л е к о в, Д. Васил Друмев – живот и дело. С., 1976, с. 99.

⁸⁴ Д р у м е в, В. Съчинения. Т. 2. С., 1968, с. 271.

„Плач бедной Мати Болгарии“ (1846), которую впервые опубликовал в ж. „Периодическо списание“⁸⁵, познакомив таким образом болгарских читателей с одним из самых значительных и оригинальных произведений литературы эпохи Возрождения. Но переход Друмева на либерально-эволюционистские, примиренческие политические позиции не дал ему возможности уловить главную мысль произведения Бозвели: „Итак, – читаем мы в предисловии к „Мати Болгария“, написанном Друмевым, – только две, но многозначительные идеи имеются в этом сочинении: а/ во взаимной любви и преданности нашему правительству и правительству народу нашему; б/ в науке, в истинном просвещении состоит сила и прочность правительства и наше спасение, наше благополучие“⁸⁶. Между тем, реверансы в адрес османского правительства, которые приписывал писателю Друмев, совершенно не были присущи Н. Бозвели. Автор диалога „Плач бедной Мати Болгарии“ вел непримиримую борьбу не только против духовного гнета фанариотов, что верно подметил Друмев, но и против политического, социального рабства, призывая болгарский народ к борьбе за освобождение. Эта тенденция к сглаживанию, а иногда и устранению обличающих турецкие беззакония тирад, коими насыщена „Мати Болгария“, сказалась и в редактировании произведения Бозвели: Друмев снял некоторые острые выражения, „смягчая“ тем самым произведение писателя – бунтаря.

„Смягчает“ Друмев-редактор и некоторые стихотворения молодого Ивана Вазова, напечатавшего в 1870–1872 гг. в журнале „Периодическо списание“ стихи: „Дунай“, „Борьба“, „Сосна“, „Моя вера“, „Ода по случаю вступления экзарха“, „Царь Борис и идолопоклонники“ и др. Поэт был знаком с Друмевым, переписывался с ним. Ряд произведений Вазова полностью отвечал просветительской направленности редактировавшегося Друмевым журнала (например, стихотворение „Борьба“). Те же стихи, которые не вписывались в просветительское русло, Друмев подвергал редактуре, существенно менявшей их смысл. Так, в стихотворении „Дунай“ вазовская строка „Свобода, счастье, мир...“ под пером Друмева превращается в строку „...наука, счастье, мир“. Подвергается правке и стихотворение „Моя вера“, где выражение „и мы как *народ*“ заменено словами „и мы как *все*“⁸⁷.

Разумеется, в столь свободном обращении Друмева с текстами Бозвели и Вазова повинно просветительское мировоззрение Друмева, все более отходившего от революционных порывов молодости, все теснее смыкавшегося с эволюционистами. Но, кроме того, к та-

⁸⁵ Псп., Браила, 1874, №№ 9-10,; 1876, №№ 11– 12.

⁸⁶ Друмев, В. Съчинения. Т. 2., С., 1968, с. 199.

⁸⁷ Арнаудов, М. Указ. соч., с. 220.

кого рода редакции Друмева вынуждало и желание „легализовать“ свой журнал, сделать его достоянием широкой общественности, стремление обойти цензурные рогатки. Друмев писал Вазову, что позволил себе правку его стихотворений потому, что журнал „Периодическо списание“ посылается в Турцию, где слово „свобода“ было запрещено⁸⁸. Иван Вазов в статье „Наша печать в турецкое время“, говоря о строгой турецкой цензуре, писал: „Слово свобода не допускалось. Никаких намеков на *народные* вождедения и *народные* идеалы не позволялось. Пишущий должен был очень внимательно следить за своим пером, чтобы не обронить какую-нибудь мысль или слово, которые власть сочла бы преступными“⁸⁹. В таких трудных условиях работал Друмев.

Но в тех же условиях трудились и революционеры, которые не только не боялись употребить слово „свобода“, но выносили его в заголовки своих газет: Любен Каравелов издавал в Румынии газеты „Свобода“ (1870–1873) и „Независимость“ (1873–1874), Ботев – „Слово болгарских эмигрантов“ (1871), „Будильник“ (1873), „Знамя“ (1874–1875), в которых критиковались идейно-мировоззренческие противоречия, просветительские иллюзии В. Друмева, но в то же время высоко оценивались его литературные труды.

Одной из самых характерных черт критики эпохи национального Возрождения является ее синкретический характер. Рассматривая критику как часть общей культурной работы, направленной на просвещение нации, Друмев рецензировал сочинения, относящиеся к разным отраслям знаний. Большинство рецензий, помещенных в журнале „Периодическо списание“, принадлежит перу В. Друмева, хотя он не всегда ставил под ними подпись. Однако переписка писателя, его архивы позволили исследователям установить их авторскую принадлежность Друмеву⁹⁰. Критик публикует рецензии не только на художественные произведения и литературоведческие работы, но и на исторические и философские труды, а также на учебную, педагогическую литературу.

Так, важные вопросы болгарской истории и философии затрагивает обстоятельная рецензия Друмева на труд Р. Каролева „О богомилстве“⁹¹. Критик считает, что автор не сумел раскрыть замечательной роли богомилства в жизни Болгарии, показать то влияние,

⁸⁸ В а з о в, Ив. Моето първо печатно стихотворение. В: Събр. съч. Т.19. С., 1957, с. 175.

⁸⁹ В а з о в, Ив. Из бележника на поета. С., 1920, с. 87.

⁹⁰ Д и м о в, Г. Българската литературна критика през Възраждането. С., 1965; Л е к о в, Д. Указ. съч.; Ц а н е в, Г. Книга за критиката. С., 1980; Българската възрожденска критика. Предст. от Г. Марков. С., 1981.

⁹¹ Псп., Браила, 1874, г. I, №№ 9-10, с. 125-147.

которое оказала „революционизирующая проповедь“ богомилов на народ. В отличие от Р. Каролева, полагавшего, что это движение явилось порождением гностицизма, манихейства и других чужеземных религиозных сект, Друмев рассматривает богомилство как выражение народного мирозерцания, народной философии, опирающейся на славянский дуализм и праболгарскую языческую традицию.

Богомилство – одно из самых значительных социально-религиозных движений эпохи средневековья (X–XIV вв.), по форме являлось ересью, т. е. отклонением от догм официальной православной церкви, но по сути своей было социальным движением, направленным против феодального гнета. На социальный характер богомилства указывал болгарский писатель X в. Пресвитер Козьма, защищавший официальную церковь от „еретиков“: „Хуля богатых, богомилы учат своих приверженцев не подчиняться своим господам; они ненавидят царя; ругают старейшин; укоряют бояр; считают, что богу ненавистны те, кто работает на царя, и приказывают слугам не работать на своего господина“⁹². Богомилы подрывали устои церкви и государства, объявляя земной мир порождением дьявола.

По мнению Друмева, богомилство было „потребностью народного сознания“, в нем находило выражение стремление народа к равенству и социальной справедливости, и именно поэтому оно получило широкое распространение не только в Болгарии, но и в других европейских странах – в Сербии, Хорватии, Франции, Италии, Германии, России. В Западной Европе последователями богомилов были альбигойцы и катары, на Руси – стригольники. Следы богомилства обнаруживаются в движении гуситов в Чехии и вальденсов во Франции. Будучи провозвестником европейской реформации, богомилство, по словам Друмева, „разбудило человеческую мысль, освободило ее от оков религиозных и нерелигиозных авторитетов, дало ей надлежащую свободу, а вместе с тем сильный толчок к общечеловеческому прогрессу“⁹³. Таким образом, несмотря на богословское образование, Друмев проявляет себя прежде всего истинным ученым, сумевшим доказать, что богомилство раскрепостило сознание европейцев от догм религии. Рецензию на книгу Р. Каролева Друмев опубликовал анонимно, так как мнение его о богомилстве шло вразрез с официальной позицией болгарской церкви, а он сам к этому времени (1874) уже являлся духовным лицом.

Одной из важнейших задач Болгарского литературного общества Любен Каравелов считал оценку вышедшей педагогической литературы. В журнале „Периодическо списание“, помимо теоретических

⁹² К о з м а Пресвитер. Беседа против богомилите. С., 1942, с. 57.

⁹³ Д р у м е в, В. Съчинения. Т.2. С., 1968, с. 138.

трудов о воспитании, Друмев публиковал отзывы на учебные пособия, предназначенные для болгарских училищ. Он написал рецензии на „Краткую болгарскую историю“ Д. Т. Душанова (вышедшую двумя изданиями – в 1869 и 1872 гг.)⁹⁴ и на „Историю болгарского народа“ Т. Н. Шишкова (1873)⁹⁵. Обе книги критик считает непригодными для учащихся, так как в них не выполнено основное требование, предъявляемое к учебнику: „предмет не изложен полно, систематически, законченно и ясно“⁹⁶. Каравелов в г. „Свобода“ также опубликовал отрицательные отзывы о работах Душанова и Шишкова. Знания, даваемые учебниками, по мнению Друмева, должны соответствовать возрасту ученика, в изложении предмета необходима „ясность и легкость“⁹⁷. Этим требованиям отвечали „Букварь“ Б. Благоева, „Хрестоматия для подготовки к грамматике“ Т. Икономова, положительно оцененные в рецензиях В. Друмева⁹⁸. С похвалой отзывается Друмев о книге В. Д. Манчова „Родной язык“, считая главным достоинством этого учебника отсутствие дидактизма, нравоучительности, занимательность изложения материала⁹⁹. Мнение же критика о „Второй книге для чтения“ Х. Г. Данова резко отрицательно, ибо статьи, помещенные в ней, „не интересны, изложение не обдуманно, язык тяжел, слог напыщен“¹⁰⁰. Критика писателем учебной литературы компетентна, взыскательна – ведь, помимо работы в Болгарском литературном обществе, Друмев одновременно (с 1871 по 1873 г.) был директором болгарского училища в г. Браила и на практике сталкивался с острой нуждой в добротной, выполненной на должном уровне учебной литературе.

Работая педагогом, Друмев с огорчением увидел, что многих болгарских детей родители отдавали учиться не в болгарские училища, а в румынские, греческие или французские школы. Еще в „Истории славяноболгарской“ (1762), Паисий Хилендарский бичевал соотечественников, отрекавшихся от своей национальности: „О, неразумный и юродивый! Почто стыдишься назваться болгаринном и не читаешь на своем языке и не говоришь?“¹⁰¹ Задача пробуждения национального самосознания оставалась актуальной и к концу эпохи Возрождения. В 1872 г. Друмев, переключаясь с Паисием, обличает родоотступничество: „Нельзя уважать человека, отказавшегося от своей

⁹⁴ Псп., Браила, 1872, №№ 5-6, с.324-333.

⁹⁵ Там же, 1874, № 9,10, с. 100-125.

⁹⁶ Друмев, В. Съчинения. Т. 2. С., 1968, с. 107.

⁹⁷ Там же, с. 74.

⁹⁸ Псп., Браила, 1874, №№ 9, 10, с. 147-162; с. 188-194.

⁹⁹ Там же, 1871, № 4, с. 110-126.

¹⁰⁰ Там же, 1874, №№ 9-10, с. 184-186.

¹⁰¹ Паисий Хилендарски. Славянобългарска история. С., 1976, с. 26.

национальности, ибо в таком случае он сам топчет себя, сам не уважает себя. Но такое печальное будущее готовят своим детям те родители, которые отдают их в иностранные училища, а о своих народных училищах не заботятся. Может быть, дети таких родителей и достигнут лучшего материального положения, но они легко могут потерять самое дорогое – свою национальность. В них не будет той искры божественного огня, которая делает человека достойным этого звания, которая заставляет его плакать о народных бедствиях, радоваться народным радостям и жертвовать собой ради народных нужд. В трудных обстоятельствах они махнут рукой на дела народные и совершенно откажутся от своей национальности¹⁰².

В июне 1873 г. Друмев принял духовный сан. Прежде чем решиться на этот шаг, он долго колебался. „Многие заклинаят меня во имя народа принять духовный сан, – писал он критику Н. Бончеву. – Что вы скажете на это? Ряса пугает меня“¹⁰³. Как верно подчеркивает Г. Димов, решение вступить в лоно церкви „было продиктовано и объективными потребностями – многолетняя борьба за церковную независимость пришла к своему логическому завершению, и нужда в просвещенных болгарских иерархах возникла со всей остротой и неотложностью“¹⁰⁴. Эта объективная необходимость, с одной стороны, и уверенность, что он принимает сан „во имя народа“, с другой, приводят Друмева к решению, в принятии которого он позднее раскаивался. Приступив к церковной деятельности, Друмев писал Т. Пееву, заменившему его в Болгарском литературном обществе: „Трудно мне, и день ото дня становится все труднее. Напрягаю все свое благоразумие, но ничто не помогает мне. Страшная тоска охватывает меня порой... Эх! Бесценна человеческая свобода...“¹⁰⁵ Но даже и будучи церковным деятелем, Друмев не стоял в стороне от общественной жизни Болгарии, продолжая свою культурно-просветительную деятельность.

¹⁰² См. Изложение, направлено от настоятельство на браилското българско училище при даване на годишната училищна равностетка за 1871-1872, Браила, 1872 с. 5-6 (Текст написан Друмевым). Интересно сопоставить с мыслями Друмева рассказ Л. Каравелова „Прогрессист“ (1875), в котором высмеиваются приспособленцы, потерявшие чувство национального достоинства: „В Румынии живет довольно много болгар и несколько болгарок, которые, скажем прямо, скрывают свое происхождение и изо всех сил стремятся доказать простодушному и доверчивому румынскому народу, что они несомненно происходят от племени Катона, а предки их были знаменосцами в войсках Траяна. Какие причины заставили этих патриотов лгать самим себе и своим ближним, оказавшим им гостеприимство, я не знаю“. (К а р а в е л о в, Л. Избрани произведения в 3 тома. Т. 2. С., 1955, с. 428).

¹⁰³ Друмев, В. Съчинения. Т. 2. С., 1968, с. 502.

¹⁰⁴ Бележити български. Т. 3. С., 1969, с. 483.

¹⁰⁵ Друмев, В. Съчинения. Т. 2. С., 1968, с. 509.

Подтверждают это письма и документы, открытые автором данной монографии в архивах городов Силистра и Велико-Тырново. В окружном государственном архиве. Силистры нам удалось найти документ, содержащий материал о просветительской деятельности Друмева в 1874–1877 гг. Как оказалось, в самом старом документе Силистренского архива – „Кондике болгарской Силистренской общины“¹⁰⁶, содержащей 488 листов, около 50 страниц (139–190)¹⁰⁷ отражают деятельность Друмева в этом городе в период с 20 ноября 1874 г. по 4 января 1877 г. Заседания силистренской общины в этот период проводились, как правило, под председательством епископа Климента Браницкого (церковное имя В. Друмева и первый его титул). Большая часть протоколов записана в кондику рукой самого Друмева. Особый интерес, как нам кажется, представляют те заседания, на которых обсуждалась работа местных училищ. Протоколы заседаний показывают заботу Друмева о развитии учебного дела в Силистре, проливают новый свет на его просветительскую деятельность в эпоху Возрождения. В октябре 1874 г. Друмев был председателем учительского собора в Русе, который принял важные решения об открытии новых училищ, о составе училищных настоятельств, выработал программу для училищ гг. Разград, Силистра, Русе, Тутракан. Педагогическая деятельность Друмева как в Браиле, так и в Силистре, не является случайным эпизодом в его жизни. Она – логическое следствие постоянного и глубокого интереса писателя к вопросам народного образования. Нужно отметить, что большинство писателей эпохи Возрождения в Болгарии занималось педагогической деятельностью – достаточно назвать Георгия Раковского, Илию Блыскова, Найдена Герова, Димитра Миладинова, Йордана Хаджиконстантинова-Джинота, Добри Войникова, Христо Ботева.

Во время освободительной русско-турецкой войны 1877–1878 гг. Друмев был епископом Русенской епархии. За несколько дней до начала войны первый секретарь русского консульства Крылов, посетив Друмева, тайно сообщил ему, что Россия готовится объявить войну Турции и предложил немедленно покинуть Болгарию, перебраться в Бухарест, в русский генеральный штаб. Это заманчивое предложение, сулившее безопасность, Друмевым принято не было: он считал, что покинуть родину в столь трудные для нее времена – бесчестно¹⁰⁸. Писатель был убежден, что и для русских, и для соотечественников он будет полезнее, находясь в осажденном городе. И он не ошибся. Бол-

¹⁰⁶ Кондика на Силистренската българска община (1870-1881), ОДА-Силистра, ф. 26 к, оп. 2, арх. ед. 1, 488 с.

¹⁰⁷ В Кондике пронумерованы не листы, а страницы.

¹⁰⁸ Друмев, В. Съчинения. Т. 2. С., 1968, с. 381.

гары помогали русским, сообщая им сведения о состоянии русенской крепости, о силах турецкого гарнизона. „В городе действовал болгарский комитет, в котором участвовал и Климент Браницкий. Он посылал русским сведения через болгар, переодетых женщинами“¹⁰⁹. Писатель и общественный деятель Захари Стоянов, осуждавший болгарское духовенство за пособничество туркам во время войны, подчеркивал, что исключение составлял епископ Климент (В. Друмев), проявивший мужество и гражданственность, имеющий большие заслуги перед болгарским народом. Когда Русе взяли русские войска, генерал Тотлебен был торжественно встречен делегацией жителей города во главе с епископом Климентом.

В 1878 г. пришла долгожданная свобода. После освобождения Болгарии Друмев активно участвовал в общественной и культурной жизни страны. „Теперь мы, счастливые жители северной Болгарии, – говорил писатель, – имеем – благодаря России – гражданскую и политическую свободу, мы уже не страдаем от чужеземного ига, и господа, находящиеся по сравнению с нами на более низком уровне и в умственном, и в нравственном отношении, не чинят над нами произвол...“¹¹⁰ Одним из средств, гарантирующих сохранение свободы, по мнению Друмева, является просвещение. Поэтому он продолжает заниматься педагогической деятельностью. Осенью 1878 г. им принято предложение управляющего отделом народного образования Марина Дринова стать ректором Петропавловского училища. Шесть лет (1878–1884) он возглавлял это учебное заведение (а определённое время был и его преподавателем).

В Окружном государственном архиве г. Велико-Тырново мной найден „Дневник“ Друмева¹¹¹. Он проливает новый свет на просветительские взгляды и педагогическую деятельность писателя. Данный документ не является дневником в обычном понимании слова, а представляет собою собрание писем, расположенных в хронологическом порядке. „Дневник“ содержит 83 листа (166 страниц) большого формата и включает более 300 писем и телеграмм Друмева периода 1878–1882 гг. Среди них есть как письма официального характера, так и письма, адресованные ректором своим друзьям. Преобладают письма, касающиеся жизни Петропавловского училища, но встречаются и не имеющие отношения к педагогической деятельности Друмева. С первого до сорок пятого листа „Дневника“ встречается только почерк Друмева; с сорок шестого до восемьдесят третьего листа чередуются

¹⁰⁹ Генов, Ц. Освободителната война 1877-1878. С., 1978, с. 246.

¹¹⁰ Духовен прочит, Тырново, 1881, № 2, с. 41.

¹¹¹ Исходящ Дневник на писмата и телеграмите на Петропавловското училище (от 10.X.1878 до 29.XII.1882) – ОДА В. Тырново, ф. 805, оп. 1, арх. ед. 124.

письма, переписанные самим ректором, с письмами, скопированными писарем училища (но принадлежащими Друмеву).

Большой интерес, как нам кажется, представляют письма, адресованные Т. Икономову¹¹², с которым Друмев поддерживал дружеские отношения еще со времени учебы в Киеве. Т. Икономов был одним из крупнейших педагогов своего времени и потому не случайно ректор Петропавловского училища обращался к нему за советами. Из писем „Дневника“ становится ясно, что и через 10 лет после отъезда из России Друмев не порывает связи со своими русскими друзьями¹¹³. Педагог стремится привлечь в училище русских учителей или болгар, закончивших учебные заведения в России. „Дневник“ помогает понять, с какими трудностями сталкивался в своей работе ректор, отражает день за днем, месяц за месяцем, год за годом те волнения, тревогу, радость, смутнение, которые испытывал он в период работы в училище.

Петропавловское училище предназначалось для подготовки учителей и священников. Но в своих письмах В. Друмев подчеркивает, что он стремится к тому, чтобы его воспитанники были достойными деятелями на любом общественном поприще. Он пишет митрополиту Григорию: „По-моему, наше заведение должно готовить не только служителей церкви, но и слуг народа, то-есть воспитанники нашего заведения должны быть скромными людьми, без претензий на чины и большие зарплаты, но зато они должны обладать прочными, серьезными знаниями, быть неутомимыми деятелями, *чернорабочими* (выделено В. Д.) народа“¹¹⁴.

„Дневник“ Друмева, отражающий его корреспонденцию за четыре года педагогической работы, свидетельствует о том, что и сам ректор был не только теоретиком, но и практиком, „чернорабочим“ болгарского просвещения. Он начинает свою ректорскую работу с того, что ищет здание для училища, заботится о заготовке на зиму дров, продовольственных запасов. Одна из самых больших трудностей, с которой Друмев столкнулся в своей работе – недостаток опытных учителей: в стране, только что освободившейся от 500-летнего ига, не хватало учительских кадров. Уже при открытии училища ректор понимал, что это – первоочередная задача: „Сейчас одно меня очень затрудняет, – делится он с М. Дриновым, – нет учителей и не знаю, где их искать. Если удастся найти хороших учителей, верю, что училище

¹¹² ОДА В. Търново, ф. 805, оп. 1, арх. ед. 124, л. 6, писма №№ 17 и 19.

¹¹³ См. письмо профессору Киевской духовной академии Королькову от 10 янв. 1880 г. (ОДА В. Търново, ф. 805, оп. 1, арх. ед. 124, л. 23, письмо № 80/27 – письмо целиком опубликовано мной в журнале „Литературна мисъл“, С., 1976, 138-139).

¹¹⁴ ОДА В. Търново, ф. 805, оп. 1, арх. ед. 124, л. 29, письмо 80/21 от 23 дек. 1878 г.

наше будет преуспевать¹¹⁵. Первое время, имея в штате лишь одного учителя, Друмев сам преподавал три предмета (в том числе, математику). Помыслы педагога направлены на то, чтобы воспитать граждан, преданных народу и отечеству. Если сначала ректор намеревался перевести училище из г. Лясковец в Тырново, то позднее отказался от этой мысли – вот по каким соображениям: „Заведение находится в Лясковском монастыре. Местность великолепна. Климат здоровый. Ученики свободно разгуливают по широкому полю и красивому лесу, под сенью деревьев учат уроки. Это не только помогает их здоровью, но и возбуждает в них чувство патриотизма, вызывает любовь и преданность к отечеству“¹¹⁶.

Естественно, что те просветительские принципы, которые он развивал в своих научных трудах, нашли материализованное воплощение в педагогической работе ректора. Он стремился привить своим ученикам гражданственность, чувство долга по отношению к отечеству и народу. Друмев заботился о том, чтобы его воспитанники получили разносторонние знания, широкий кругозор. С этой целью, как видно из писем „Дневника“, он добился того, что предложенная Министерством просвещения программа с преобладанием богословских наук, была заменена программой, в которой широко представлены светские науки. В письме ректора Т. Икономову читаем: „... Теперь уже мое имя, моя честь связаны с этим заведением; воспитанников, вышедших из него, люди будут называть „климентовскими“ воспитанниками... Я хочу попросить добавить к программе следующие предметы: всеобщую историю, алгебру, геометрию и физику“¹¹⁷. Именно светские науки, по мнению Друмева, должны дать его ученикам ту силу, перед которой склонит голову и невежество, и какое бы то ни было материальное могущество. Училище давало широкое естественнонаучное и гуманитарное образование. Семинаристы изучали литературу, философию, они писали рассказы, стихи, которые обсуждались в ученическом обществе „Познай себя“. В старших классах учащиеся занимались специально тем предметом, который предполагали преподавать, став учителями. В праздники они давали театральные представления в соседних селах. Семинаристы носили не рясу, а форму. Они считали оскорблением даже самые легкие наказания.

Друмев считал, что никакое другое дело не требует такой свободы и самостоятельности, как учебная и воспитательная работа. Когда Министерство просвещения предложило ректору ввести более стро-

¹¹⁵ Там же, л. 1, письмо № 3, адресованное М. Дринову. (Целиком письмо опубликовано мной в журнале „Литературна мисъл“, С., 1979, № 6, с. 133-135).

¹¹⁶ Там же, л. 31-33, письмо № 121/62 экзарху Иосифу I от 21 июля 1882 г.

¹¹⁷ Там же, л. 6, письмо № 17.

гую дисциплину, он отказался сделать это¹¹⁸. Отношение ректора к инструкциям особое: он убежден, что даже самые лучшие инструкции, если они облечены авторитетом власти и у исполнителей существует страх ответственности не перед совестью, а перед начальством, чрезвычайно стесняют учебное и воспитательное дело, превращают его в чиновничество. Жизнь училища направлялась не инструкциями, а авторитетом ректора. „Как путеводная звезда, – пишет воспитанник Друмева, – в ученических занятиях, в обсуждениях, в общей жизни училища господствовало внушенное ректором и усвоенное воспитанниками убеждение, что, какую бы работу они ни выполняли в будущем, они должны служить народу преданно и самоотверженно“¹¹⁹.

Ректор гордился успехами своих питомцев: „Смею похвастать, Ваше превосходительство, успехами учеников. В этом году программа наших занятий была, правда, очень скромной, но зато ученики не только освоили ее, но усвоили материал хорошо, с толком. Особенно деревенские ребята, которые при поступлении в училище были словно дикари. Сейчас они отвечают очень хорошо“¹²⁰. Благодаря своей демократической атмосфере, тем глубоким знаниям, которые давало училище, оно пользовалось все большей популярностью. Увеличивалось число желающих обучаться в нем. Если в 1878 г. училось всего 43 ученика, то через два года учится уже 140: „заведение день ото дня все более радуется своим добрым именем. Кроме сорока правительственных стипендиантов, учится еще 75 учеников, главным образом из сел, которые сами платят за обучение. А сейчас уже подано много новых прошений от желающих поступить в наше заведение и платить за свое обучение“¹²¹.

В те же годы, когда Друмев был ректором Петропавловского училища, он являлся одним из активнейших деятелей политической жизни в освободившейся Болгарии. Он участвовал в Учредительном народном собрании, принявшем Тырновскую конституцию, затем в Первом Великом народном собрании (1879), избравшем князя Болгарии, в ряде государственных комиссий и делегаций. И, наконец, с 25 ноября 1879 г. по 22 марта 1880 г. Друмев был премьер-министром и министром народного просвещения Болгарии. Но и в этот период он не переставал заботиться о своем детище: „По желанию его высочества я остаюсь здесь министром просвещения, – пишет он из Софии учителям Петропавловского училища. Хоть я и далек сейчас от заве-

¹¹⁸ Там же, л. 51, письмо № 54.

¹¹⁹ Т р и ф о н о в, Ю. Указ. соч., с. 114.

¹²⁰ ОДА В. Тырново, ф. 805, оп. 1, арх. ед. 124, л. 14-15, письмо № 51 от 9 июля 1879 г. министру народного просвещения М. Дринову.

¹²¹ Там же, л. 32, письмо № 121/62 от 21 июля 1880 г. экзарху Иосифу I.

дения, работа которого очень интересует и меня, и вас, я обещаю заботиться сколько могу о его благополучии. Прошу почаще сообщать мне о нуждах училища¹²². В письме из Софии от 28 декабря 1879 г. премьер-министр спешит порадовать учителей, что добился правительственной субсидии на строительство нового здания для училища в размере 25 000 франков¹²³. Уже в апреле 1880 г., вернувшись из Софии, Друмев вновь приступил к обязанностям ректора училища. В это же время Друмев работал директором женской и мужской гимназий в Тырново. И сегодня одна из школ Велико-Тырново носит его имя.

Друмев обладал важнейшими для педагога качествами: тактом, уважением к детям. Главное же – он любил детей. Воспитанник училища Юрдан Трифонов вспоминал, как ректор „над утонувшим учеником Петропавловского училища плакал как мать“¹²⁴. Друмев хлопочет о стипендиях для сирот: „Господин Министр! Христо Дамьянов, ученик подготовительного класса духовного Петропавловского училища, лишенный по предписанию министерства (от 19 июля с. г., №1421) правительственной стипендии, является сиротой из г. Казанлык, родители которого погибли во время последней войны. Этот мальчик принят в училище по ходатайству жителей г. Казанлык. Из-за слабого здоровья он не мог хорошо заниматься. Сейчас, когда я ему сообщил решение Министерства, он с плачем умоляет ходатайствовать перед уважаемым министерством не лишать его стипендии. Он дает твердое обещание, что впредь будет стараться показать своими успехами, что достоин благодеяния, которое ему окажет правительство. Со своей стороны я прошу оказать снисхождение этому мальчику-сироте. Надеюсь, что он сдержит свое обещание“¹²⁵.

Кант, давая характеристику эпохе Просвещения, писал: „Sapere aude – имей мужество пользоваться собственным умом! – таков девиз Просвещения,“¹²⁶. Этим девизом руководствовался Друмев в своей просветительской деятельности и педагогической практике. В письмах „Дневника“ ректор неоднократно подчеркивал, что цель его воспитания заключается в том, чтобы его ученики были „независимыми и сильными по уму и убеждениям“¹²⁷.

¹²² Там же, л. 21, письмо № 75/16 от 16 дек. 1879 г. (Целиком письмо опубликовано мной в журнале „Литературна мисъл“, С., 1979, № 6, с. 143).

¹²³ Там же, л. 21, письмо № 85/26 (Опубликовано в ж. Литературна мисъл, 1979, С., № 6, с.143).

¹²⁴ Митрополит Климент – Васил Друмев. Паметен лист, по случай стогодишнината от рождението му. С., 23.XI.1941, с. 12.

¹²⁵ ОДА В. Тырново, ф. 805, оп.1, арх. ед. 124, л. 33, письмо № 124 от 29 июля 1880 г. министру просвещения.

¹²⁶ К а н т, Сочинения в шести томах. Т. 6. М., 1966, с. 27.

¹²⁷ ОДА В. Тырново, ф. 805, оп. 1, арх. ед. 124, л. 69, письмо № 63, июль 1882 г. –

Результаты друмевского воспитания не замедлили сказаться. Нет ничего удивительного в том, что Министерство просвещения вынуждено было констатировать: „надежды, возлагавшиеся на Петропавловскую семинарию, не оправдались, и вместо того, чтобы воспитывать в этом заведении добропорядочных священников, как предполагалось, оно, к сожалению, выпускает учеников с совершенно противоположным направлением мыслей...“¹²⁸ Окончившие училище посвящали себя не духовному званию, а становились учителями, журналистами, учеными (как, например, Юрдан Трифонов – известный филолог и историк).

Последнее письмо обнаруженного „Дневника“ Друмева датируется 29 декабря 1882 г. и находится на последней странице тетради большого формата. Друмев же был ректором Петропавловского училища до 1884 г., когда стал митрополитом Тырновским. Думается, что с начала 1883 г. была начата новая тетрадь, продолжающая „Дневник“, отражающая корреспонденцию Друмева за 1883 и 1884 г. Необходимы дальнейшие разыскания. Если эту тетрадь удастся найти, она еще более обогатит наше представление о В. Друмеве и его роли в развитии болгарской культуры прошлого столетия.

В то же время Друмев предпринимает многократные попытки вернуться к литературе. Наброски художественных произведений, начатые и незавершенные драмы и повести („Богдан и Златка“, „Защо“, „Царица Евдокия“, „При Царевец“, „Цар Иван Александър“, „Цар Тодор Светослав“, „Избавление“) красноречиво говорят об этом. Интересные замыслы, к сожалению, не были реализованы. В предисловии к своей первой повести „Несчастное семейство“ юный Друмев говорил, что при написании ее он руководствовался желанием принести пользу Матери-Родине. Это кредо писателя. Его органическая потребность служить своему отечеству проходит через всю его жизнь. Знаменательно, что все литературные произведения Друмева написаны им за пределами Болгарии: повести „Несчастное семейство“, „Ученик и благодетели“ – в России, а драма „Иванко“ и литературно-критические статьи – в Румынии. Когда же Друмев возвратился на многострадальную родину, то самым страшным злом перед ним предстало невежество, в котором оказался народ после пятивекового рабства, а самой кричащей необходимостью – просвещение. И, подобно учителю Райко – герою своей повести „Ученик и благодетели“, Друмев „решил поделиться с милыми братьями хотя бы тем, что при-

митрополиту Григорию Доростолочервенскому. (Письмо целиком опубликовано мной в журнале „Литературна мисъл“, С., 1976, № 6, с. 140).

¹²⁸ Станиславов, С. Нашите духовни училища.– Архив на Министерството на Народното просвещение. С., 1909, № 2, с. 31.

обрел“ за годы учебы. В этом писатель видел свою первоочередную обязанность, свое „высокое назначение“¹²⁹. Ответ же на вопрос, нужно ли было писателю изменить своему литературному призванию ради нужд просвещения, дает сам Друмев: „В деятельности, которой требует от нас общество или отечество, мы очень часто можем прийти в противоречие со своими собственными личными интересами и склонностями, можем очень часто увидеть необходимость оставить в стороне эти наши личные интересы и склонности, пожертвовать ими ради общих интересов. Но к такому самопожертвованию может нас привести только *любовь* (выделено В. Д.) к обществу и к народу нашему“¹³⁰. Распространению просвещения – неотложной задаче, которой, по мнению Друмева, должен был посвятить себя каждый образованный, преданный народу болгарин – он и отдает свои силы, вернувшись в Болгарию. Этим он преследует, как можно заключить из его просветительской концепции, высшую цель: спасение нации от гибели и процветание Болгарии.

Управление Тырновской епархией возлагало на Друмева обязанность обращаться к пастве с проповедями. Проповеди духовника представляют значительный интерес, ибо по существу являются частью литературного наследия писателя (они – не что иное, как талантливая публицистика). Даже с церковного амвона Друмев сумел пропагандировать свои просветительские, демократические идеи. Не надо забывать, какую силу имело „устное слово“ в тот период, когда большинство населения страны было неграмотным. Проповеди Друмева лишь внешне окаймлялись религиозной оболочкой, суть же их, их сердцевина всегда оставалась самой злободневной. Некоторые из них Друмев напечатал в издававшемся им в 1881–1882 гг. журнале „Духовен прочит“. В проповеди „Невежество“¹³¹ оратор подчеркивал, что по-прежнему актуальны задачи борьбы с предрассудками, суеверием, невежеством, которые лишают людей человеческого достоинства, делают их жестокими, способными на предательство и подлость.

Во многом просветительский характер носит и проповедь „Истинная свобода“¹³². Друмев разделяет мысль Жан-Жака Руссо о том, что свобода является предпосылкой прогресса в развитии общества. Но недостаточно, полагал просветитель, получить свободу, нужно уметь сохранить ее и быть достойным этого драгоценного дара. Даже те народы, которые имели политическую и государствен-

¹²⁹ Ученик и благодетели или чуждото си е все чуждо. В: Друмев, В. Съчинения. Т. I. С., 1967, с. 206-207.

¹³⁰ Духовен прочит, Тырново, 1881, № 3, с. 5.

¹³¹ Невежеството.– Духовен прочит, Тырново, 1881, № 5, с. 26.

¹³² Истинската свобода.– Духовен прочит, Тырново, 1881, № 2.

ную независимость, но были в плену либо своего собственного невежества, либо своих деспотов и власть имущих, оставались самыми жалкими рабами. В качестве примера Друмев приводит многовековых поработителей болгар – турок: они сами были жертвами дикости, суеверий, а, следовательно, несчастными, хотя формально свободными. Условием подлинной свободы, помимо государственной независимости, является искоренение невежества, предрассудков, просвещение всего народа. Проводится мысль о том, что подлинно свободным является лишь тот болгарин, который во всех своих намерениях и стремлениях воодушевляется любовью к народу, который способен подчинять свои частные интересы общественным. Оратор призывает слушателей к нравственному самоусовершенствованию. В понятие нравственной чистоты он включает, прежде всего, патриотизм и гражданственность.

Нравы общества, полагал Друмев, можно изменить путем распространения идей добра, справедливости, путем распространения научных знаний. И потому в проповеди, произнесенной на развалинах церкви св. Димитрия в Тырново, он призвал слушателей к внутреннему перерождению, к тому, чтобы отбросить мелкие, эгоистические, частные интересы во имя общественных дел, во имя нужд общества. На развалинах Тырново, где было сброшено византийское иго, Друмев, подобно Паисию Хилендарскому, напоминал о подвигах прадедов, укреплявших славу и могущество Болгарии. Воспоминание о прошлом должно помочь новому подвигу болгар – их внутреннему перерождению. И в этом никто не сможет помочь болгарам, кроме них самих. Лишь умственное и нравственное развитие и усовершенствование может быть условием достижения единства народа, его могущества и благополучия. Во всем молодом болгарском поколении необходимо, говорил оратор, воспитать „тот патриотический дух, который давал возможность нашим прадедам разбивать цепи рабства и который во времена тяжкого многовекового ига поддерживал в нас национальное самосознание и стремление к свободе“¹³³.

Все проповеди, „слова“, статьи Друмева проникнуты страстным желанием сделать своих слушателей „более общественными“, пробудить в них гражданственность, чувство долга по отношению к родине, к народу. Истинной религией Друмева был патриотизм. Церковно-

¹³³ Духовен прочит, Тырново, 1881, № 9, с. 127. Глубокий, интересный анализ проповедей, содержащихся в журнале „Духовен прочит“ осуществлён литературоведом К. Михайловым в статье „Духовен прочит на митрополит Климент Тырновски като прочит на една литературна традиция“, опубликованной в книге: „Васил Друмев – Климент Тырновски в културната и политическа история на България: Юбилеен сборник (Отгов. Ред. Д.Леков). Шумен, 1992, с.86-97.

национальная борьба, продолжавшаяся в Болгарии несколько десятилетий, превратила религию в форму политики. Проповеди Друмева убедительно подтверждают это. Так, например, изложение евангельской притчи о Мытаре и Фарисее является, как всегда у Друмева, лишь удобным поводом для того, чтобы обратиться к болгарской действительности 80-х гг. XIX в. Говоря о борьбе политических партий в этот период, о зависти, отсутствии единства, гонениях, он восклицает: „Но свободны ли и мы от этого ужасного зла – от фарисейства? Увы! Не свободны... И в нашей частной и в нашей общественной жизни, к несчастью, господствует оно!... Кричим: Народ! Народ! Закон! Закон! А все думаем только о себе и топчем и народ, и закон ради своих частных, мелких интересов. Но не будем бередить свою рану, что так болит“¹³⁴. Незаживающая рана Друмева – попрание народных интересов в Болгарии уже после Освобождения, сначала правительством Батенберга, затем – Фердинанда. Постоянная забота Друмева – защита интересов народных масс, демократических свобод в стране.

Друмев умело использовал проповеди для резкой критики политики Фердинанда и Стефана Стамболова¹³⁵, с которыми он вступил в открытый конфликт. Во времена стамболовского режима (1887–1894) внешняя политика Болгарии была антирусской и подчинялась интересам Германии и Австро-Венгрии. Русофилы жестоко преследовались. Лишенное социальной опоры правительство ограничивало демократические свободы и установило суровую диктатуру.

Как нельзя более точно смысл многих проповедей Друмева отражает фраза из доноса охранке реакционного литератора Фаддея Булгарина: „Библия и евангелие есть республиканский кодекс в устах умелого толкователя“. Для Друмева церковная кафедра – трибуна, мантия – маскировочная одежда, евангельские притчи – эзоповский язык для пропаганды политики русофильской ориентации, для защиты демократического характера конституции. Речи оратора эмоциональны. Выводы аргументированы. По свидетельствам современников, Друмев был незаурядным оратором, воздействие его речей на слушателей было велико.

Понимая это, правительство подвергало Друмева шантажу, преследованиям, домашнему аресту, неоднократно запрещало произносить проповеди. 14 февраля 1893 г. в Тырновской соборной церкви при большом скоплении народа митрополит Климент (В. Друмев) произнес проповедь¹³⁶. В переполненной церкви присутствовала и „элита“ горо-

¹³⁴ Фарисей и мытарь.– Духовен прочит, Търново, 1882, №№ 9-10 с. 21-22.

¹³⁵ Стефан Стамболов (1854-1895) – поэт, в эпоху Возрождения – революционер, выпустил сборник стихов совместно с Х. Ботевым. С 1887 по 1894 г. – премьер-министр Болгарии.

¹³⁶ Слово на православната неделя. В: Литературен архив. Т. 5. С., 1973, с.131-142.

да – ожидали услышать „слово“ по случаю дня рождения князя Фердинанда (который приходился именно на этот день). Но Друмев даже не упомянул об этом „торжественном“ событии. Проповедь по существу была направлена против нарушения Фердинандом и Стамболовым демократической конституции, против прозападной ориентации антинародного правительства, против террора и деспотизма властителей. Она явилась последней каплей, переполнившей чашу терпения правительства. Друмев был арестован, обвинен в том, что призывал народ к бунту против правительства, являясь русским шпионом.

Сначала узник находился в Лясковском монастыре. Как говорилось выше, Друмев с 1878 по 1884 гг. был ректором и педагогом Петропавловского училища, которое размещалось именно в здании этого монастыря. А через несколько лет, в 1893 г. судьба вновь забросила его сюда, но уже не в качестве ректора, а в качестве узника, охраняемого пятью стражниками.

И еще одну злую шутку сыграла с Друмевым судьба. В училище, руководимое писателем, по его настоянию, был принят сын бедных родителей Ганю Чолаков. Друмев помогал мальчику и в период обучения в Петропавловском училище, и позднее, когда Ганю изучал в России юридические науки. Из России Ганю посылает в 1887 г. любимому педагогу свой портрет с надписью: „В знак признательности и любви В. Пр. Клименту. Одесса, 1887, май 30-й. От бывшего Вашего ученика Г. Чолакова“. А через 6 лет „признательный“ ученик, получивший диплом юриста, принимает самое активное участие в судебном фарсе, разыгранном под руководством С. Стамболова. На суде Чолаков является главным обвинителем своего бывшего учителя Друмева. Карьеризм – пружина действий Ганю Чолакова. Недаром для Алеко Константинова Чолаков послужил прототипом бессмертного Бай Ганю – предприимчивого дельца в капиталистической Болгарии. Сам Друмев назвал этот суд комедией, а Ганю Чолакова – главным актером. Но буржуазная „комедия“ имела трагический финал: Друмев был осужден на вечное заточение.

В Лясковском монастыре Друмева поместили в ту же комнату, где он жил, будучи ректором училища. Только теперь в комнате по ночам горел свет, дверь была раскрыта настежь и стражники охраняли бунтаря. Но и эти меры предосторожности кажутся властям недостаточными. Чтобы надежнее изолировать опасного политического противника, Стамболов приказывает перевести Климента в отдаленный Гложенский монастырь св. Георгия, находящийся „над холмами, пропастями, и водопадами“, как говорил Друмев. Это было осуществлено полицией в ночь с 11 на 12 августа 1893 г. Но Друмев, которого подняли ночью, еще не знает своей участи. Именно в эту ночь и написано письмо, которое нам удалось открыть в государственном архиве

Велико-Тырново. Письмо полно тревоги, неуверенности в завтрашнем дне. Оно написано карандашом на клочке бумаги, явно в спешке, перед этапом в Гложенский монастырь. Письмо весьма лаконично:

„Митя! В ночь с 11 на 12 августа 1893 года прибыли Горно-Оряховский начальник с майором и двумя конными жандармами и взяли меня из Петропавловского монастыря, не сказав мне, куда меня ведут. На мой вопрос: „Куда вы меня ведете? – начальник ответил: „Увидим“. – „Но мое уголовное дело подано на апелляцию. Как будет с ним?“, – спросил я. – „Не знаю, не мое дело“, – ответили мне. Бог мне в помощь! Благословляю всех наших. Привет всем друзьям. Пусть никто не вспомнит обо мне плохо. Митрополит Климент“¹³⁷.

Думаю, что письмо адресовано не слуге, как помечено в описи государственного архива Велико Тырново, а племяннику Димитру К. Друмеву, с которым Друмев переписывался тайно в период заточения. Племянник активно помогал дяде в судебном процессе.

В Гложенском монастыре Друмева поместили в сырую, смрадную комнату, под которой находились нечистоты монастыря. Вместо кровати ему предоставили несколько досок. Стражникам, дежурившим в комнате, было приказано не давать бунтарю спать.

После падения Стамболова (1894) узник был освобожден и вернулся в Велико-Тырново, где народ встретил его с триумфом, как борца, пострадавшего в борьбе с тиранией. В 1895 г. Друмев возглавил болгарскую делегацию, посланную в Россию с целью содействовать нормализации отношений между двумя странами. Миссия эта, по свидетельству И. Вазова (одного из участников делегации), завершилась весьма успешно¹³⁸, добрые отношения между Болгарией и Россией были восстановлены. До конца своих дней Друмев был активным поборником болгаро-русского сотрудничества.

К работе в Болгарском литературном обществе, основателем которого он был, писатель вернулся в 1898 г., когда его избрали председателем общества. Но теперь это была скорее почетная должность. Здоровье его в период заточения было сильно подорвано. 10 июля 1901 г. Друмева не стало.

¹³⁷ ОДА В. Тырново, ф. 805, оп. 1, арх. ед. 20.

¹³⁸ В а з о в, И. Митрополит Климент при царя. Из спомените ми. В: Събрани съчинения в двадесет тома. Т.9. С., 1956, с. 325-329.

РОЛЬ В. ДРУМЕВА В СТАНОВЛЕНИИ БОЛГАРСКОЙ ХУДОЖЕСТВЕННОЙ ПРОЗЫ

ПОВЕСТЬ „НЕСЧАСТНОЕ СЕМЕЙСТВО“ И ВОПРОСЫ РАЗВИТИЯ РОМАНТИЗМА И СЕНТИМЕНТАЛИЗМА

Повесть „Несчастное семейство“ („Нещастна фамилия“), опубликованная в 1860 г., обеспечила девятнадцатилетнему юноше В. Друмеву литературное бессмертие, ибо это было первое оригинальное произведение болгарской беллетристики, появление которого стало важной вехой в национальном историко-литературном процессе. До опубликования повести Друмева болгарские читатели довольствовались главным образом переводной и „поболгаренной“ прозой. В ходу была еще и религиозная литература („Чудеса пресвятой Богородицы“, „Мытарства святой Теодоры“ и др.). Опереться на национальные беллетристические традиции писатель не мог. Вспомним, что автобиография Софрония Врачанского „Житие и страдания грешного Софрония“, написанная в 1804 г., не была еще опубликована в 1860 г., а хранилась в архиве¹³⁹. Пламенные диалоги Бозвели тоже станут известны позднее (как говорилось выше, рукопись „Плач бедной матери Болгарии“, написанную в 1846 г., нашел в архиве Неофита Бозвели и впервые опубликовал Друмев лишь в 1874 г., спустя четырнадцать лет после выхода в свет „Несчастливого семейства“). Произведения Л. Каравелова „Атаман болгарских разбойников“ (1860) и В. Поповича „Отрывок из рассказов моей матери. Поездка в виноградник“ (1859) были написаны на русском языке, опубликованы в русской периодической печати, и потому широкая болгарская публика не была с ними знакома. Фактом болгарской литературной жизни повесть Л. Каравелова „Атаман болгарских разбойников“ стала лишь в 1870 г., когда под заглавием „Воевода“ она в болгарской редакции была напечатана в газете „Свобода“.

В. Друмев остро чувствовал необходимость создания национальной художественной прозы. „Наша молодая литература, – писал

¹³⁹ Автограф „Жития и страданий грешного Софрония“ хранился в России. Славист В.И. Григорович передал копию его Г.С. Раковскому, опубликовавшему произведение впервые в г. „Дунавски лебед“, Белград, 1861, №№ 55-61.

он в предисловии к своему первому произведению, – нуждается в книгах – оригинальных и переводных. А так как у нас появились переведенные на болгарский язык иностранные повести, а своих собственных почти нет, то думаю, что эта краткая повесть „Несчастное семейство“ не будет излишней. Мы, болгары, сможем, если захотим, написать не вымышленные, а вполне правдивые произведения. Кырджалии, янычары и другие злодеи оставили во всяком болгарском сердце материалы для повестей¹⁴⁰. Современник В. Друмева И. Блысков, вспоминая об огромном интересе, с которым „Несчастное семейство“ было встречено читателями, объяснял его успех тем, что сюжет был взят „из нашей жизни, из наших страданий под турецким игом“¹⁴¹. И, действительно, материал для повести автор почерпнул из реальной болгарской действительности эпохи рабства и сопротивления. Способ же его отражения – в основном романтический. Первая болгарская повесть – „Несчастное семейство“ Друмева, побуждает нас обратиться к проблеме романтизма в болгарской литературе эпохи Возрождения и попытаться выявить роль этого течения в становлении новой болгарской литературы.

Проблема романтизма не раз ставилась в болгарском литературоведении¹⁴². Дискуссия о реализме, развернувшаяся в нашей стране, и подчеркнувшая значение романтизма для развития мировой литературы, способствовала появлению новых содержательных работ видных болгарских и российских славистов¹⁴³. Интенсивно изучается проблема романтизма в болгарской литературе эпохи национального Возрождения. Между болгарскими исследователями ведутся оживленные споры о романтизме, о том, каковы его хронологические рам-

¹⁴⁰ Друмева, В. Съчинения. Т. 1. С., 1967, с. 21.

¹⁴¹ Блысков, И. Р. Спомени из ученическия, учителския и писателския ми живот. С., 1907, с. 166-167.

¹⁴² Ангелов, Б. Българска литература. Ч. II. С., 1923; Йозеф Добровски и нашето Възраждане.– Бълг. ист. библиотека, II, 1929, № 4; Йозеф Добровски и нашето Възраждане.– Бълг. ист. Библиотека, III, 1930, № 1; Пенев, В. Западноевропейската романтика и нейните отражения в славянските литератури.–Год. Соф. ун-т, Ист.-филолог. фак., т. 34, С., 1938, ч. II, с. 1-80; Константинов, Г. Нова българска литература – от Паисий до наши дни. Ч. I. С., 1942; Динков, П. Бележки върху периодизацията на българската литература до Освобождението.– Изв. Инст. бълг. л-ра, 4, 1956, с. 3-50 (то же самое в его книге Писатели и творби. С., 1958).

¹⁴³ Динков, П. Проблемът за романтизма в българската литература до Освобождението. В: Славистичен сборник. Т.2. С., 1958; Марков, Д. Ф. Реализмът и романтизмът в българската литература от края на XIX и началото на XX век.– Литературна мисъл, 1960, № 5; Никольский, С.В., Соколов А.Н., Стахеев Б. Ф.. Некоторые особенности романтизма в славянских литературах. М., 1958.

ки и этапы развития, его соотношение с другими литературными тенденциями и направлениями в каждый период.

По этим вопросам среди болгарских литературоведов существуют различные мнения. Так, К. Генов считает романтизм основным направлением в литературе болгарского Возрождения, видя его эстетику и художественно-образительную структуру в произведениях почти всех болгарских писателей этого периода. Проводя периодизацию литературного развития эпохи, Генов намечает два этапа. Первый этап, считает автор, охватывающий время с 1762 по 1853 г. – от „Истории славяноболгарской“ до Крымской войны, можно охарактеризовать, как „романтизм национально-возрожденческого и патриотически-революционного пафоса“. Второй этап, продолжавшийся с 1853 до 1878 г. – от Крымской войны до освободительной русско-турецкой войны – рассматривается им как „романтизм национально-освободительного и социально-революционного пафоса“¹⁴⁴. Таким образом, согласно периодизации Генова, романтизм в Болгарии возник раньше, чем в других европейских странах, что не соответствует действительности. Труд Генова вносит значительный вклад в изучение интересующей нас проблемы. Однако „романтизирование“ всего литературного процесса неизбежно приводит автора к недооценке значения других направлений, в частности, реализма, для развития литературы этого времени.

Другие ученые отводят романтизму более узкие хронологические рамки. Серьезные возражения против периодизации, предложенной К. Геновым, высказал Э. Георгиев, считавший, что романтизм в болгарской литературе господствует в 40–50-е гг. XIX в. В 60–70-е гг. он сохраняет свое ведущее положение, но появляются авторы, которые начинают как романтики, продолжают как реалисты или создают почти одновременно и романтические, и реалистические произведения и даже сливают романтизм и реализм в одних и тех же произведениях. Поэтому период 60–70-х гг. XIX в. Георгиев называет периодом „перехода от романтизма к реализму“¹⁴⁵. Расходясь в определении конкретно-исторического содержания романтизма, К. Генов и Э. Георгиев единодушны в том, что в болгарской литературе эпохи Возрождения романтизм был самостоятельным направлением. Той же позиции придерживаются И. Конев¹⁴⁶ и П. Динеков¹⁴⁷.

¹⁴⁴ Г е н о в, Кр. Романтизмът в българската литература. С., 1968.

¹⁴⁵ Г е о р г и е в, Е. Българската литература в общославянското и общоевропейското литературно развитие. С., 1973.

¹⁴⁶ К о н е в, Ил. Литературни взаимоотношения и литературен процес. С., 1974.

¹⁴⁷ Д и н е к о в, П. Особенности на литературното развитие през епохата на Възраждането.– Сп. БАН, 1980, № 1.

Некоторые болгарские исследователи придерживаются иной точки зрения. Например, Г. Цанев считает, что романтизм в эпоху Возрождения не сформировался в самостоятельное направление, но, тем не менее, сыграл большую роль в развитии новой болгарской литературы¹⁴⁸. Того же мнения придерживаются Б. Ничев¹⁴⁹ и К. Топалов¹⁵⁰.

„Существует и третья – крайняя – позиция в этом вопросе. Литературовед К. Куюмджиев, размышляя о методологических проблемах литературной истории Болгарии, высказал мысль о том, что искать в болгарском литературном развитии эпохи Возрождения известные нам течения европейской литературы – сентиментализм, романтизм и т. д. – это потеря времени, поскольку „трансплантация“ идей, форм, жанров, стилей европейской литературы в болгарскую происходит случайно и в готовом виде. Дается такое объяснение этой „трансплантации“: соприкосновение с развитой европейской культурой порождает у болгар мучительное чувство отсталости и желание подражать. „Раз начинаешь подражать европейцу в одежде, не можешь ему не подражать во всем остальном“¹⁵¹. По сути дела, К. Куюмджиев отрицал возможность установления закономерностей литературного процесса в развитии болгарской литературы эпохи Возрождения.

Выступления болгарских литературоведов на VII Международном съезде славистов¹⁵², центральной темой которого был романтизм, труды Э. Георгиева, П. Динекова, Г. Цанева, Б. Ничева, К. Генова, И. Конева, И. и Ц. Унджиевых¹⁵³, Д. Лекова¹⁵⁴, В. Велчева¹⁵⁵ и других болгарских исследователей свидетельствуют о плодотворном изучении романтизма в болгарском литературоведении. И все же – ввиду наличия таких диаметрально противоположных суждений – проблему романтизма в болгарской литературе эпохи Возрождения нельзя считать решенной. Она нуждается в дальнейшей разработке.

Сложность проблемы заключается в том, что в болгарской литературе этого периода почти нет образцов чистого, „классического“

¹⁴⁸ Ц а н е в, Г. За романтизма в българската литература през Възраждането с оглед към романтизма в сръбската литература.– Изв. Инст. л-ра, т. 21, С., 1972.

¹⁴⁹ Н и ч е в, Б. За своеобразието на южнославянския романтизъм.– Славянска филология, т. 13, С., 1973; см. то же – От фолклор към литература. С., 1976.

¹⁵⁰ Т о п а л о в, К. Проблеми на възрожденската поезика. С., 1979.

¹⁵¹ К у ю м д ж и е в, Кр. Историята като жива памет.– Литературна мисъл, 1977, №8.

¹⁵² Славянска филология, т. 13. Литературознание. Доклади и статии за VII Международен конгрес на славистите. С., 1973.

¹⁵³ У н д ж и е в, И., Ц. Унджиева. Христо Ботев. Живот и дело. С., 1975.

¹⁵⁴ Л е к о в, Д. Проблеми на българската белетристика през Възраждането. С., 1970.

¹⁵⁵ В е л ч е в, В. Българо-руски литературни взаимоотношения през XIX-XX в. С., 1974.

романтизма. Болгарский романтизм нередко выступал в смешении с другими тенденциями литературного развития. Это было вызвано запоздалым (в силу исторических условий – пятивекового чужеземного ига), а затем чрезвычайно стремительным, бурным развитием литературного процесса Болгарии в XIX в. Отсюда большая трудность и нередко возникающая между литературоведами полемика при определении творческого метода многих писателей Возрождения и их отдельных произведений. Дело в том, что „каждый болгарский писатель вынужден был осуществлять не одну какую-либо, а целый комплекс ступеней художественного развития“¹⁵⁶. Почти одновременное возникновение различных литературных явлений, их взаимопроникновение, переплетение было характерной особенностью историко-литературного процесса в этот период. Но такая особенность отнюдь не означает, что романтизм „растворился“ среди других течений болгарской литературы эпохи Возрождения. Не означает она и того, что болгарский романтизм не имел своей национальной специфики, что идеи и формы европейской литературы переносились в болгарскую механически, в готовом виде, подобно тому, как переносится мода на одежду. Первопричина смены литературных явлений вызывается конкретно-историческим национальным развитием. Так, возникновение и развитие романтизма было вызвано внутренними потребностями литературного и общественного развития.

Специфика болгарского романтизма зависела прежде всего от условий, в которых он формировался. На его общественном и эстетическом идеале глубоко отразилась героическая национально-освободительная борьба болгарского народа против османского ига, против духовного гнета фанариотов. Как справедливо отмечали российские исследователи, „в болгарском романтизме было лишь одно прогрессивное, а именно – революционное направление, что отличает его от романтизма ряда других литератур. Болгарский романтизм был направлен против турецкого феодализма и всех сопутствующих ему явлений“¹⁵⁷.

Изучение реального литературного процесса показывает, что романтизм в болгарской литературе проявился мощно и ярко в 50–70-е гг. XIX в., будучи не только отражением национального Возрождения, но и важным фактором его развития. Романтическая литература отразила процесс формирования нации, революционные веяния эпохи. Она была для болгар выражением становления национального самосознания, одним из средств борьбы за независимость.

И все-таки говорить о романтизме эпохи Возрождения как о литературном направлении следует со значительными оговорками. Нам ка-

¹⁵⁶ Г а ч е в, Г. Д. Ускоренное развитие литературы. М., 1964, с. 299.

¹⁵⁷ Очерки истории болгарской литературы XIX–XX веков. М., 1959, с. 26.

жется верной точка зрения Г. Н. Поспелова, считающего, что под направлением следует разуметь произведения группы писателей, разделяющих определенную творческую программу и ориентирующихся так или иначе на ее положения при создании своих произведений¹⁵⁸. Такой программы у романтиков, творивших в эпоху Возрождения, не было. В Болгарии отсутствуют манифесты романтизма, подобные предисловию В. Гюго к его драме „Кромвель“ (1827), статьям Мицкевича „О романтической поэзии“ (1822), „О варшавских критиках и рецензентах“ (1829), трактату О. М. Сомова „О романтической поэзии“ (1823), книге А. Галича „Опыты науки изящного“ (1825) и т. п.

Болгарский романтизм эпохи Возрождения был литературным течением, которое возникло спонтанно, но не случайно, а органично – по велению бурного предреволюционного времени. И хотя это течение не было теоретически осознано, тем не менее оно объединяло творчество ряда писателей, „обладающих той или иной степенью общности идеологического мирозерцания, а отсюда и собственно художественных тенденций“¹⁵⁹. Всех болгарских романтиков объединяла одна цель, одна задача – освобождение многострадальной отчизны от жесточайшего ига. Романтические произведения как нельзя более отвечали этой задаче, призывая народ к активной борьбе за свободу.

Проблема романтизма в болгарской литературе эпохи Возрождения требует для своего дальнейшего освещения максимально-конкретного проникновения в художественную сущность изучаемого материала, рассмотрения литературы в тесной связи с общественной жизнью нации, установления внутренней связи между поэтикой и развитием идей. Она требует подхода к ее исследованию с позиции исторической поэтики, восприятия болгарского романтизма в конкретно-поэтическом контексте европейской литературы наряду с идейно-типологическими его соотношениями.

Революционная ситуация в Болгарии в период наивысшего подъема национально-освободительного движения (который совпадает с периодом расцвета романтизма) вызвала потребность в произведениях, призывающих народ к свержению тирании, воспевающих героизм, самопожертвование. Поэзия первой откликнулась на это властное требование времени.

Романтизм бунтарских песен и революционных стихотворений Д. Чинтулова, П. Р. Славейкова, С. Стамболова, Х. Ботева, И. Вазова, отразивший пафос героической национально-освободительной борьбы болгарского народа, его веру в светлое будущее, правомерно на-

¹⁵⁸ П о с п е л о в, Г.Н. Проблемы литературного стиля. М., 1970, с. 20.

¹⁵⁹ Там же, с. 21.

звать *патетическим*. Вершина болгарской лирики в период национального Возрождения – поэзия Христо Ботева. Романтические элементы отчетливо проступают в его балладе „Хаджи Димитр“, которую можно отнести к высшим достижениям патетического романтизма. Безгранична скорбь поэта о погибшем в борьбе за свободу народа воеводе Хаджи Димитре. Об умирающем юнаке скорбит вся природа: орлица закрывает его крылом от палящего солнца, волк зализывает раны героя. Ему сочувствует и сокол – юнацкая птица, и прекрасные самодивы – легендарно-романтические существа, воплощающие мечты народа о вечной красоте и молодости. Трагическое чувство находит выход в торжественно-патетическом воспевании героического подвига борца. Если сравнивать поэзию с музыкой (а такое сравнение возможно, ибо поэзия – музыка слова, тем более поэзия Х. Ботева, поражающая своей мелодичностью), то баллада „Хаджи Димитр“ сродни „Патетической“ сонате Бетховена. В своем дневнике Людвиг Ван Бетховен писал: „Жизнь есть трагедия. Ура!“ Как может сочетаться такое противоречие? Фридрих Шиллер в эстетических трудах „О патетическом“, „О трагическом искусстве“ рассматривал патетическое как нравственное сопротивление страданию. Преодолевая трагическое чувство, композитор и поэт приходят к оптимизму. В „Хаджи Димитре“ Ботева тяжкий, трагический напев жниц-рабынь перерастает в страстный, патетический гимн Балканских гор, воспевающих бессмертие борцов, погибших в борьбе за свободу народа.

Болгарский романтизм типологически связан с романтизмом тех стран, где он вдохновлялся идеями национально-освободительной борьбы. В романтической поэзии этих стран мы встретим такое же прямое, непосредственное, эмоциональное обращение к народу с призывом к борьбе за свободу. В венгерской литературе подобные пламенные революционные поэтические воззвания к возрождающейся нации звучат в поэзии Ш. Петефи, Г. Цуцора, М. Верешмарти; в румынской – А. Мурешану, В. Александри; в словацкой – в романтической поэзии Само Халупки; в чешской – в мятежной патриотической лирике К. Г. Махи.

В болгарской лирике эпохи национального Возрождения отчетливо выделяется также струя *элегического* романтизма. Сюда относится ностальгическая поэзия, появившаяся в связи с тем, что многие писатели были вынуждены творить в эмиграции. Лейтмотив этой поэзии – мучительная тоска по Болгарии, желание вернуться в родные края – звучат в элегии Константина Миладинова „Тоска по югу“, в стихотворениях Найдена Герова „В знойный день“, Райко Жинзифова „Печаль“, „Болгарской матери“, в „Молитве“, в элегии „Прекрасен ты, мой лес“ Любена Каравелова.

Немецкий романтик Йозеф Эйхендорф считал, что мучительная любовь и непреодолимая тоска по „потерянной родине“ является одной из самых характерных черт романтизма. Специфическая особенность болгарской ностальгической поэзии, отличающейся романтической возвышенностью чувств, состоит в том, что она передает не только щемящую боль изгнанников, не только жалость к слезам Родины-страдальницы, но и гневные проклятья в адрес тирании, вынуждающей лучших сынов Болгарии жить вдали от нее.

Скорбной тональностью отмечены и некоторые поэтические произведения, посвященные славному прошлому Болгарии, тому далекому времени, когда страна была сильной и независимой. В стихотворении „Охрид“, написанном Р. Жинзифовым в 1862 г., поэт с болью вспоминает о высокой в прошлом, а ныне поверженной в прах культуре древней Болгарии, о ее духовном центре – Охриде, о мудром Клименте – ученике Кирилла и Мефодия.

Многие поэты обращают свои взоры к развалинам Преслава – столицы Первого болгарского царства, и Велико Тырново – столицы Второго болгарского царства. Лирический герой стихотворения Харалана Ангелова „Преслав“, скорбя о том, что столица древней Болгарии потеряла свою былую славу, призывает царя Симеона восстать из гроба и посмотреть, в какую черную пустыню превратился царственный город Преслав. В стихотворении Д. Чинтулова „Воспоминание“ герой испытывает „сердечное влечение“ к памятникам старины в Велико Тырново. Руины бывшей болгарской столицы навевают ему воспоминания о царе Асене I, освободившем страну от византийского ига, о славных болгарских юнаках, стойко отражавших нападение врагов. С этим произведением Чинтулова перекликается стихотворение П. Р. Славейкова „И в этот вечер, о светлая луна“, в котором возникает романтическое противопоставление идеального *там* (в прошлом) безрадостному *здесь* (в настоящем), но это двоемирие весьма своеобразно – тут нет противопоставления жизни земной и загробной, нередко встречающегося у западноевропейских романтиков. Инобытие романтических героев Чинтулова и Славейкова в царстве героического прошлого Болгарии служит для противопоставления мира рабства миру свободы. Чинтулов и Славейков словно следуют завету русского романтика В. А. Жуковского, который так определял роль поэта-творца: „Оживись пепел протекшего! Тени героев и великих, восстаньте из гробовых развалин! Явитесь, явитесь при блеске месяца в грозном величии!“ („Вадим Новгородский“, 1803). Если в стихотворениях Р. Жинзифова и Х. Ангелова слышна лишь тоска по былому величию Болгарии, то в поэзии Д. Чинтулова и П. Р. Славейкова, обращенной к истории страны, выражена и надежда на свободу, которую предстоит завоевать в борьбе.

К руинам Преслава с глубоким волнением, со слезами приходит и романтический герой элегии Г. Раковского „Прощание с родиной пламенного болгарского патриота в 1853 году“. Поэт Г. Раковский сознательно превращает историческую тему в идейное оружие освободительной борьбы.

Как известно, „поэзия руин“ была широко распространена и в романтической литературе Западной Европы, где эта тема связывалась со скорбными раздумьями о быстротечности жизни, недолговечности славы, бренности человеческого существования. В Болгарии же, помимо подобных грустных, элегических мотивов, в „поэзии руин“ присутствует призыв к борьбе за независимость: выражая скорбь по минувшему, она в то же время несет в себе и надежду на грядущую свободу. Аналогичную функцию „поэзия руин“ выполняла и в романтизме других стран, где это направление было тесно связано с идеями освободительного движения. Поэзию болгарских романтиков, посвященную героическому прошлому страны, можно поставить в один типологический ряд со „Сказками под Вишеградом“ чешского поэта Витезслава Галека; с „Думами“ русского романтика-революционера К. Ф. Рылеева; с поэмой венгерского романтика Михая Верешмарти „Бегство Залана“. В Венгрии к „поэзии руин“ обращается и Шандор Петефи („Развалины корчмы“), в Румынии – В. Кырлова („Руины Тырговиште“), А. Хрисоверги („Руинам крепости Нямц“), И. Элиаде-Рэдулеску („Ночь на руинах Тырговиште“).

Историко-патриотическая тематика способствовала формированию нации, напоминая болгарам, что их объединяет общая историческая судьба, величественная в прошлом и трагичная в настоящем. Произведения, посвященные героическому прошлому страны, воодушевляли на борьбу за свободу.

Родственные тенденции можно проследить и на более крупных жанрах. В поэмах эпохи Возрождения, как и в лирике, воспевалось героическое прошлое страны, утверждалась необходимость сопротивления иноземным завоевателям. Большинство поэтов эпохи национального Возрождения испытало сильное воздействие народного творчества, что заметно и в лирике, но особенно ощутимо в формирующейся в ту пору болгарской поэме. Многие болгарские поэты были одновременно собирателями и издателями национального фольклора (П. Р. Славейков, К. Миладинов, Л. Каравелов).

Поэты черпали полными пригоршнями из сокровищницы народной поэзии. Об этом свидетельствует широкое использование ими народных преданий, фольклорных мотивов, системы изобразительных средств, характерной для народных песен, обращение к образам фольклорных богатырей – юнаков, гайдуков, способствовавшее формированию героико-романтической поэтики. Болгарские поэты эпо-

хи Возрождения, творчески восприняв фольклор, создали произведения самобытные, национальные по форме, выражающие идеи своего революционного времени.

Дух романтизма, проявившийся в первую очередь (начиная с 40–50-х гг. XIX в.), в болгарской поэзии, в 60–70-е годы распространился также на драматургию и прозу.

В зарождении болгарской художественной прозы важную роль сыграли произведения, которые по жанрово-сюжетным признакам и эмоциональному содержанию типологически и генетически родственны явлениям, получившим в других европейских странах наименование „неистой литературы“. Этот вопрос в литературоведении до сих пор не затрагивался. Поэтому необходимо остановиться на нем несколько подробнее и коснуться связей между творчеством родоначальника болгарской прозы нового времени В. Друмева и его современника И. Блыскова и французской романтической „неистой школой“. Рассматриваемый вопрос важен и потому, что следует выяснить, насколько были характерны для Болгарии явления, которые возникали в эпоху романтизма в других странах, и, следовательно, – какова степень участия романтического течения в формировании новой болгарской прозы.

Напомним некоторые факты, относящиеся к истории французской романтической „неистой школы“. В 20-е годы XIX в. термин „la littérature frénétique“ („неистовая литература“) означал ту литературу (преимущественно исторической тематики), которая изображала чудовищные ситуации и характеры, обрушивая на читателя жестокие сюжеты, мрачные сцены страшных приключений, насилий, убийств. Сюжеты требовали сгущения красок, яркой палитры. Но это было только начало, окончательно же „неистовая школа“ сформировалась вскоре после июльской революции 1830 г., когда, как известно, восстание первой половины 30-х гг. были жестоко подавлены. Эпоха террора увеличила поток „литературы кошмаров“. В 30-е годы термин „неистовая литература“ приобретает новый смысл. Представителей этой школы интересуют не ужасы вообще, а зло, царящее в современном им обществе. Обращение к современным, актуальным, животрепещущим проблемам политической и социальной жизни, резкая критика буржуазной цивилизации становится одной из характерных особенностей их творчества¹⁶⁰.

¹⁶⁰ См. подробнее о французской „неистой литературе“ работы: Р е з о в, Б. Г. Французский роман XIX в. М., 1977; С о к о л о в, Т. В. Июльская революция и французская литература (1830-1831). Л., 1973; D e c o t t i g n i e s, J. Essai sur la poétique du cauchemare en France à l'époque romantique. Lille, 1973; J e n s e n, Ch. – A.E. L'évolution du romantisme. Année 1820. Paris, 1959.

Своеобразным литературным манифестом школы явился роман Жюль Жанена „Мертвый осел и обезглавленная женщина“. Сущность новой поэтики во многом раскрывают слова автора: „На Олимпе, мною устроенном, я нагромоздил преступления на злодеяния, гнусность физическую на подлость моральную; я ободрал натуру и, лишив ее белой упитанной оболочки, украшенной нежным румянцем и персиковым пухом, раскрыл все ее сосуды столь многосложные, показал как переливается кровь, как все жилы пересекаются во всех направлениях... чтобы могли слышать глухо бьющееся в груди сердце... Настоящая живая бойня! Представьте операцию: молодой, здоровый человек лежит на широком черном камне, а два опытные палача сдирают с него кожу, парную и окровавленную, как с зайца, не отделяя от всего ни лоскуточка. Вот избранная мною натура: она правдоподобна... то голая истина“¹⁶¹. Жанен стремится порвать с поэтикой сентиментализма. Ему кажется смешной, скучной, приторной „пошлая натура“ сентиментальной поэтики. „Нет, нам надобна натура ужасная, мрачная, и она не затруднит писателя, и она возбудит общий восторг. Итак, смелее! Легкое бордосское вино для нас слишком слабо; выпьем лучше большой стакан водки... И та не очень крепка для нас... Мы можем глотать винный спирт, скоро дойдем просто до эфира. Но крайности приведут нас к опиуму. Итак, смелее и помиримся с натурой, которую мы имели честь открыть первые“¹⁶². Такую ужасную, мрачную натуру, символизирующую уродливые стороны современной жизни, находят кроме Жанена и другие писатели в тюрьмах, больницах, моргах, публичных домах, на бойнях, виселицах, эшафотах, в преступном мире и просто под крышами жилых домов, где разыгрываются человеческие трагедии. Атмосфера кошмаров, безудержных страстей сохраняется и при изображении нравов буржуазного общества. Французская критика обвиняла „неистовцев“ в безнравственности, в бесстыдном материализме. Но Жанен считал, что правда нередко безобразна, уродлива, жестока, что новые поэтические приемы дают писателю возможность показать истину, „изнанку“ современной жизни, показать ужасное в обыденном. Академик В. В. Виноградов определяет метод неистовцев как „романтический натурализм“¹⁶³.

Апогей „неистовой литературы“ приходится на первую половину 30-х гг., но следы ее еще надолго остались во французской литературе XIX в. Дань „неистовству“ в разные периоды своего творчества отдают Ж. Жанен, В. Гюго, Александр Дюма-отец, ранний Бальзак,

¹⁶¹ Ж а н е н, Ж. Мертвый осел и обезглавленная женщина. Ч. I. М., 1831, с.34-35.

¹⁶² Там же, с. 4-5.

¹⁶³ В и н о г р а д о в, В.В. Избранные труды. Поэтика русской литературы. М., 1976.

П. Мериме, П. Борель, Э. Сю, Рей-Дюссель, Рень-Детурбе, Бюра де Гюржи, Ш. Нодье, Ф. Сулье, Жорж Санд и даже Г. Флобер в юности.

Романтики, принадлежавшие к „неистой“ школе, относились, как правило, к левому, демократическому крылу французского романтизма. Их произведения отличались прогрессивными тенденциями и эстетической новизной. Именно поэтому они обрели известность во многих странах Европы. „Неистовая“ поэтика получила значительное распространение в ряде европейских литератур. Так, например, польские писатели 40–70-х гг. XIX в. широко использовали опыт французской „неистой школы“ при создании социального романа. Е. З. Цыбенко прослеживает использование этого опыта в романах Юзефа Симеона Богущого, Эдварда Богуславского, Нарцизы Жмиховской, Элизы Ожешко, Ю. Дзешковского¹⁶⁴.

В России произведения представителей „неистой школы“ широко переводились почти сразу после появления их на языке оригинала. А. С. Пушкин в письме к В. Ф. Вяземской, написанном в апреле 1830 г., с похвалой отозвался о романе Ж. Жанена „Мертвый осел и обезглавленная женщина“,¹⁶⁵. Консервативная, охранительная критика возмущалась французской „неистой литературой“. „Ужасный Сю“, „Кровавый Занд“, Жюль Жанен, „безнравственный Бальзак“ подвергались осуждению „Библиотекой для чтения“ (редактор О. И. Сенковский): „После Июльской революции на литературном поприще выступили Бальзак, Жюль Жанен, Сю. С этой поры начинается их слава. Тут явились в совершенной наготе все те литературные ужасы и дикие оргии, которыми наполнены „Исповедь“, „Саламандра“ и другие подобные творения. Для гг. Сю и Жанена, нередко даже для В. Гюго, злодеяние, убийство, посрамление женской чести, кровосмешение суть коренные предметы повествовательного нравоучения“¹⁶⁶. Булгаринская „Северная пчела“ резко критиковала „взбесившийся“ французский романтизм и выступала против „раболопного списывания голый природы“, призывая писателей изображать „очищенную, облагороженную натуру“¹⁶⁷.

Взгляды В. Г. Белинского на творчество представителей французской „неистой школы“ (или, как он иногда называл ее, „сатанинской школы“), претерпевают эволюцию. В 30-е гг. критик относился к их творчеству негативно. Но уже в начале 40-х гг. Белинский отмечает социальный характер „неистой литературы“. Он видит во французских „неистовых“ произведениях искренность пламенного чувства,

¹⁶⁴ Цыбенко, Е. З. Польский социальный роман 40-70-х гг. XIX в. М., 1971, с. 338.

¹⁶⁵ Пушкин, А. С. Полн. собр. соч. в 10-ти тт. Т. 10. М., 1958, с. 812-813.

¹⁶⁶ Библиотека для чтения. Т. I. Спб., 1833, с. 57.

¹⁶⁷ Северная пчела, 1931, № 158.

живую симпатию к человеку, увлекательную общедоступную форму. И все-таки Достоевский утверждал, что Белинский был виноват перед французскими романтиками, недооценив их.

Среди русских писателей „неистовая школа“ нашла своих приверженцев. Это прежде всего А. А. Бестужев-Марлинский, ранний Гоголь, ранний Достоевский, М. П. Погодин, Н. А. Полевой, Н. Ф. Павлов. Воздействие французской „неистой“ школы на Н. В. Гоголя прослеживает В. В. Виноградов в работе „Романтический натурализм (Жюль Жанен и Гоголь)“¹⁶⁸, убедительно показывая, однако, что великий реалист прошел путь преодоления „неистой“ поэтики, многообразно сочетая ее отдельные элементы с другими эстетическими устремлениями. На Достоевского оказали определенное воздействие произведения Виктора Гюго, Фредерика Сулье, Эжена Сю¹⁶⁹, Жорж Санд. О своем восторженном отношении к творчеству Гюго и Санд свидетельствует сам Достоевский в „Дневнике писателя“. О его интересе к романам Ф. Сулье, особенно к „Запискам демона“, вспоминает Д. В. Григорович¹⁷⁰. Воздействие романов Э. Сю на творчество Достоевского отмечали многие исследователи¹⁷¹. М. Бахтин, останавливаясь на традициях, оставивших свой след в романах Достоевского, в его поэтике, указывает, в частности, на влияние социально-авантюрных „трусобных“ романов Э. Сю¹⁷². Проблеме воздействия французской „неистой школы“ на русскую литературу посвящен ряд работ исследователя В. В. Виноградова¹⁷³ и доклад литературоведа П. Калининна на VII Международном съезде славистов¹⁷⁴.

¹⁶⁸ В и н о г р а д о в, В.В. Указ. соч., с. 76-100.

¹⁶⁹ Интересно отметить, что Достоевский в 1843 г. предлагал своему брату Михаилу перевести совместно роман Э. Сю „Матильда“. При аресте в 1849 г. у Достоевского была найдена книга Сю „Le berger de Cravan“ („Пастух из Кравана“), запрещенная в России. В личной библиотеке русского писателя хранилось семь комплектов сочинений Э. Сю, что говорит о притягательности произведений Сю для Достоевского.

¹⁷⁰ Достоевский об искусстве. М., 1973, с. 495.

¹⁷¹ См., например, работы: Д о л и н и н, А.С. Комментарии к тому I „Писем“ Достоевского. М., 1928, с. 474-475; В о р у, J.-L. Eugene Sue, dandy, mais socialiste. Paris, 1973, p.415; Т е r r a s, V. The young Dostoevsky [1846-1849]. A critical study. The Hague-Paris, 1969; J o n e s, M.V. An aspect of Romanticism in the work of Dostoevsky. In: Międzynarodowy Kongress Sławistów, 21-27. VIII. 1973. Warszawa, 1973.

¹⁷² Б а х т и н, М.М. Вопросы литературы и эстетики. М., 1975, с. 203; Проблемы поэтики Достоевского. М., 1979, с. 184, 187, 195.

¹⁷³ В и н о г р а д о в, В.В. Указ. соч.

¹⁷⁴ Kalinine, P. L'école frénétique française et les débuts de la prose romantique en Russie [1831-1836]. In: Międzynarodowy Kongress Sławistów, 21-27.VIII. 1973. Warszawa, 1973.

Литературная судьба „неистой школы“ в России была рассмотрена нами потому, что русская литература выступила активным посредником в перенесении поэтики французских романтиков на болгарскую почву. Показательно, что непосредственно перед тем, как опубликовать „Несчастное семейство“, Друмев, учась в России, переводит рассказы „Царица Семирамида“ и „Привидения“, авторская принадлежность которых еще не установлена. Эти рассказы по своей поэтике явно тяготеют к „неистой школе“.

В Болгарии в эпоху Возрождения из французских писателей, чье творчество в той или иной мере несло в себе „неистовую“ поэтику, были переведены произведения Виктора Гюго, Александра Дюма-отца, Жорж Санд, Эжена Сю и Шарля Нодье. Однако следует учитывать, что некоторые представители болгарской интеллигенции читали французскую литературу не только в переводе на болгарский, но также и в оригинале. Вспомним, что Д. Войников и Т. Пеев обучались во французском колледже в Константинополе; что Никола Пиколо писал стихи на французском языке; что Димитр Великин был студентом Сорбонны и одновременно посещал курсы французской литературы в Collège de France и его произведение „Раны Болгарии“ („Les plaies de la Bulgarie“), повествующее о рабской участи болгарского народа, и поэма „Лебединая песня болгарского изгнанника“ („Le chant de cygne d'un exilé bulgare“), посвященная Г. Раковскому, написаны на французском языке; что Константин Величков и Иван Вазов переводили произведения французских писателей. Знакомились болгарские интеллигенты с французской литературой также и в переводах на русский, греческий, сербский, румынский и турецкий языки¹⁷⁵. Писатели, заложившие фундамент болгарской беллетристики, читали с увлечением произведения французских романтиков. Друмев проявлял большой интерес к романам Э. Сю, А. Дюма-отца; Вазова очаровали произведения В. Гюго, Э. Сю. Эти же писатели Франции входили в круг чтения И. Блыскова, Л. Каравелова.

Эжен Сю явился одним из главных доноров, вливших в вены болгарской литературы „неистовую поэтику“. В том, что гены неистой литературы“ присутствуют в болгарской беллетристике, зародившейся в 60-е гг. XIX в., решающую роль сыграли его произведения. Эти гены дают о себе знать, начиная с повестей В. Друмева и вплоть до выдающегося романа И. Вазова „Под игом“.

Влияние определенной литературной школы иногда совершается через восприятие творчества ряда писателей, а порой – через восприятие творчества одного яркого представителя этой школы. Так, опыт „неистой школы“ в Болгарии был воспринят, главным обра-

¹⁷⁵ Г е н ч е в, Н. Франция и българското културно Възраждане. С., 1979.

зом, через творчество Э. Сю. Воздействие Сю на творчество первых болгарских беллетристов отмечалось рядом литературоведов, но до сих пор оно не рассматривалось как влияние литературной школы. Между тем, именно этот аспект особенно важен.

Первые болгарские прозаики знали произведения Э. Сю. Савва Доброплодный, шуменский учитель В. Друмева, сообщал о том, что его ученик был покорен романами Э. Сю¹⁷⁶. Илия Р. Блысков непосредственно перед тем, как начал писать свою первую повесть „Изгубена Станка“ („Потерянная Станка“, 1864 г.), получил от своего брата, учившегося тогда в России, роман Э. Сю „Вечный жид“. Блысков говорил писателю Чилингирову, что эта книжка ему „очень помогла при написании „Потерянной Станки“¹⁷⁷. О том влиянии, которое оказало творчество Сю на И. Вазова, нам известно из признаний самого болгарского писателя. Вазов рассказывал литературоведу И. Шишманову о неизгладимом впечатлении, которое произвел на него роман „Вечный жид“: „... я могу сказать, что ничто не влияло на меня так, как этот роман. Думаю, что позднее, через много лет, при написании моих произведений, я неосознанно вводил в них фразы из него... Позднее, спустя годы, я читал более совершенные в художественном отношении романы, такие как „Война и мир“, „Отверженные“ и другие, которые восхищали меня, но следы „Вечного жид“ глубоко запали в мою душу. Евгений Сю вообще, по-моему, большой мастер,¹⁷⁸. Общность направленности читательских интересов Друмева, Блыскова и Вазова отнюдь не случайна, как не случайно и то, что в творчестве каждого из них ощутимо влияние Эжена Сю – представителя французской романтической „неистой школы“.

Становление болгарской беллетристики в эпоху национального Возрождения обусловлено внутренними потребностями и особенностями исторического и духовного развития болгарского народа. Болгарские прозаики относились к идущим извне влияниям избирательно. Активной стороной тут была воспринимающая – болгарская литература. Сю не был самым талантливым представителем „неистой школы“. Но, по справедливому замечанию В. И. Злыднева, „... писатели, воспринимающие идейно-художественный опыт другой литературы, не обязательно берут в ней самые высокие достижения, а вбирают те явления и особенности, к которым они сами в идейном и эстетическом отношении более подготовлены“¹⁷⁹. Приведенные нами выше личные свидетельства первых болгарских беллетристов и высказыва-

¹⁷⁶ Доброплодни, С. Кратка автобиография. С., 1893.

¹⁷⁷ Чилингиров, Ст. Илия Р. Блысков. – Училищен преглед, 1913, № 1, с. 69.

¹⁷⁸ Шишманов, И. Д. Спомени и документи. С., 1930, с. 30.

¹⁷⁹ Злыднев, В. И. Литературные связи как проблема общественно-культурных отношений. В: Сравнительное изучение славянских литератур. М., 1973, с. 180.

ния людей, хорошо их знавших, о значении произведений Сю для их творчества, наталкивают на поиски внутренних связей, глубоких причин этой рецепции.

О занимательности произведений Сю, о его таланте писали В. Г. Белинский, Бальзак, Нодье, Сент-Бев. Истинный успех пришел к Сю в 40-е гг., особенно после выхода в свет социального романа „Парижские тайны“ (1842–1843), в котором писатель смело показал „дно“ Парижа, картины бесправия народа, лицемерие и эгоизм власть имущих.

Получил признание и социальный роман Э. Сю „Вечный жид“ (1844–1845), пользовавшийся особой популярностью в Болгарии в эпоху Возрождения¹⁸⁰. Причем, в отличие от России, где больший успех имел роман „Парижские тайны“, именно „Вечный жид“ оказался в центре внимания болгарских читателей (в частности, и писателей). На то были веские причины. В „Вечном жиде“ Сю ставит вопрос о жестокости иезуитов, об их почти мировом владычестве (в первой половине XIX в. иезуиты взяли под свой контроль воспитание и образование в ряде европейских стран). Если эта тема была чужда России, то в ряде стран, например, в Болгарии, Испании¹⁸¹, она оказалась очень актуальной. Ведь Болгария терпела, помимо политического, еще и духовное иго. Греческая духовная экспансия ассоциировалась у болгар с духовной экспансией иезуитов в Европе, жестокость фанариотов – с жестокостью иезуитов. Один из крупнейших ученых Болгарии того времени Марин Дринов опубликовал в 1866 г. в газете „Время“ статью „Страшны ли для наших народов фанариоты и иезуиты?“ Сравнивая фанариотов и иезуитов, он призывал болгарский народ сопротивляться духовному порабощению как теми, так и другими, называя их „черными людьми, которые закрывают от нас зарю истинного просвещения“¹⁸². Борьба против эллинизации, духовного гнета фанариотов – один из основных мотивов болгарской литературы эпохи Возрождения. Именно благодаря своему антиклерикальному характеру, благодаря тому, что в романе изображалась борьба с иезуитами, и был так популярен в Болгарии роман „Вечный жид“.

Чтобы охватить своими идеями возможно большее число читателей, Сю использовал такие изобразительные средства, которые могли бы завоевать для него широкую аудиторию. Он публиковал в газетах социальные романы-фельетоны, которые как по идее, так и по форме специально предназначались для массового читателя. Не слу-

¹⁸⁰ Л е к о в, Д. Проблеми на българската белетристика през Възраждането. С., 1970.

¹⁸¹ П л а в с к и н, З.И. Испанская литература XVII-середины XIX вв. М., 1978.

¹⁸² Д р и н о в, М. Страшни ли са за народностите ни фанариотите и иезуитите. В: Съчинения. Т.3.С., 1915, с.9.

чайно во Франции Эжена Сю называют „королем народного романа“. Занимательность этих романов, их поэтика отвечали вкусам широких масс. Несмотря на то, что от чисто приключенческих „морских романов“ 30-х гг. Сю перешел в 40-е гг. к социальным романам, поэтика его по-прежнему осталась „неистойвой“. (В этом плане он не претерпел эволюции подобно Бальзаку). А. В. Луначарский писал о французских писателях Э. Сю, В. Гюго, А. Дюма-отце: „Эти авторы поняли, что массам нужна плакатность, именно яркость добра и зла, чтобы были сильные страсти, и я настаиваю, что эти три писателя нашли громкий, четкий, впечатляющий язык, который легко проникает в миллионные массы...“¹⁸³ Привлекала поэтика французских романтиков и первых болгарских беллетристов.

Несмотря на существенное различие социально-исторических условий, при которых утверждалась „неистовая литература“ во Франции и Болгарии, обнаружились и сходные моменты. Жорж Санд в „Письмах к Марсии“ (1837) так охарактеризовала время после Июльской революции 1830 г., которое было и периодом расцвета „неистойвой литературы“: „Мы переживаем роковую эпоху. Из всех эпох, породивших важные в истории человеческого духа революции, может быть, ни одна не была столь обильной страданиями и ужасами“¹⁸⁴. Полна страданиями и ужасами и жизнь болгарского народа в эпоху рабства. Русский поэт Виктор Теляков в 1829 г. посетил Варну. В своих „Письмах из Болгарии“ он поведал русскому читателю о бесчинствах, о „слепом неистовстве“ турок. Поэт так рассказывает о посещении нескольких христианских церквей, которые он с трудом отыскал: „Я говорю отыскал, ибо фанатизм правоверных сравнял их с кровлями других строений... Я вошел во внутренность церкви: прах и запустение! На стенах, между тем, заметны еще образа святых, писанные по штукатурке; но поверите ли, слепое неистовство оттоманов обратило даже и на эти немые изображения дикие порывы своей бессильной ярости: в одном месте – выколонные глаза, в другом – лик искаженный!“¹⁸⁵. Далее поэт рассказывает об изнуренных, голодающих болгарях, оставшихся без крова, и на память ему приходит герой „черного“ романа Метьюрина „Мельмот-скиталец“: „Пусть гибнут! – вскричал бы с адским смехом какой-нибудь невежа Мельмот; „аминь“!, – шепнул бы с рабской улыбкой какой-нибудь важный дипломат“¹⁸⁶. И вполне естественно, что при знакомстве с болгарской

¹⁸³ Луначарский, А.В. Романтическая литература. В: Собр. Соч. В 8-ми тт. Т.4. М., 1964, с. 268-270.

¹⁸⁴ Цит. по кн.: Ренов, Б.Г. Указ. соч., с. 110.

¹⁸⁵ Теляков, В.Г. Письма из Болгарии. М., 1833, с. 36.

¹⁸⁶ Там же, с. 207.

действительностью тех лет, при виде мытарств поработанного народа и бесчинств, творимых турками, у Теплякова возникали ассоциации с готическим романом Метьюрина – живописца бедствий и ужасов. Главнокомандующий английскими войсками в Константинополе Редклиф писал из г. Варна 8 августа 1854 г. (т.е. за шесть лет до написания Друмевым повести „Несчастное семейство“) о болгарине, который был похищен турками, и после того, как заплатил выкуп за свое освобождение, „был найден повешенным головой вниз на одном дереве у реки Камчии“¹⁸⁷. Подобных свидетельств можно привести множество, причем свидетельств не только о гибели отдельных людей или отдельных болгарских семей, но и об испепелении целых городов и зверском уничтожении их жителей. Каравелов писал: „Кровожадность, фанатизм, ненависть к гяурам – вот турецкие достоинства“¹⁸⁸. И. Вазов в стихотворении „Век“ гневно восклицал:

Да что за век ужасный! Да что за злые годы!
Возможно ли такое, чтоб целые народы
Тираны предавали железу и огню
И нагло затевали кровавую резню?

.....
Прославлено насилье и мерзости почет
Царит инстинкт звериний, и все как встарь течет¹⁸⁹

(Пер. П. Железнова)

Суждения Виктора Гюго в романе „Последний день приговоренного к казни“ о бесчеловечности насильственной смерти были во Франции актуальны: ведь, вопрос о смертной казни обсуждался в палате депутатов Франции в конце двадцатых годов. А в Турции в 1876 г., в связи с Апрельским восстанием, судебный совет в течение четырех дней обсуждал вопрос: следует ли восстановить смертную казнь для непокорных болгар, сажая их на колы. В ожидании решения этого вопроса в Пловдиве уже были приготовлены колы. Жестокая действительность отражалась в литературах Франции и Болгарии при помощи „неистойвой“ поэтики. Болгарские прозаики использовали эту поэтику, чтобы выразительнее показать драматизм исторической судьбы своего народа.

Автор первой болгарской повести В. Друмев вводит читателя в атмосферу ужасов, страданий, загадочности, таинственности уже заглавием повести „Несчастное семейство“, а затем – названиями от-

¹⁸⁷ Т о н ч е в, Т. Свобода или смърт. С., 1976, с. 48.

¹⁸⁸ Раковски, Каравелов, Ботев за просветата и възпитанието. С., 1965, с. 109.

¹⁸⁹ Болгарские поэты. М., 1952, с. 94.

дельных глав: „Ужасы“, „Несчастье“, „Заговор“, „Таинственная обитель“, „Жизнь вместо смерти“ и т.д. В предисловии к повести автор предупреждает читателя, что „в повести этой описаны страшные несчастья, которые претерпело целое болгарское семейство“¹⁹⁰. Трагическая завязка повести: похищение сыновей Вылко и зверское сожжение янычарами его двухлетней дочки – совершенно в духе „неистойвой“ поэтики, со всеми присущими ей аксессуарами (глаза, налитые кровью; злодей с ножом в зубах и пистолетом в руке; герой, разъяренный как тигр; и, наконец, ребенок, которого проткнули вертелом и поджаривают на костре) – это лишь начало цепи бед, обрушившихся на семью Вылко. Несчастья, одно ужаснее другого, преследуют эту семью на протяжении всей повести. Картины похищений, зверств, насилий, пыток, предсмертных мучений, убийств, самоубийств сменяют друг друга. Все приметы „неистойвой“ поэтики налицо.

В повести Друмева изображена трагическая судьба большой семьи, преследуемой янычарами, все члены которой к концу повести гибнут. Смерть каждого описана Друмевым с потрясающими натуралистическими подробностями. В главе „Ужасы“ читатель становится свидетелем смерти сыновей Вылко – Велико и Стояна. Янычары отрезают жертвам уши и носы, а затем сжигают братьев заживо на костре. Родители юношей, Вылко и Рада, связанные по рукам и ногам, стонут и бьются, наблюдая предсмертные муки сыновей. Затем в страшных муках гибнут и сами родители, посаженные на колы. Их душераздирающие крики оглашают Балканы. Янычары наслаждаются зрелищем страданий болгар, „стремясь насытить свою ненасытную месть“¹⁹¹ – как говорит их предводитель Джамал-бей. Так завершается одна сюжетная нить повести. Та же трагическая участь ожидает братьев Вылко – Петра, Ивана и их семьи. Как не вспомнить роман Э. Сю „Вечный жид“, где иезуит Роден уничтожает все семейство Реннепонов! Но у Друмева в повести речь идет в сущности не об уничтожении одного семейства, а о систематическом истреблении болгарской нации. Гибнет не только семья Вылко. В порыве ярости Джамал-бей убивает своего болгарского слугу – пятнадцатилетнего мальчика Оборвыша. Рассечен пополам янычарами юноша Стоян из села Златар, а отец его от горя сходит с ума и кончает с собой. Разбойники испепеляют Преслав и Жеравну, а всех жителей уничтожают. Несчастье всенародно. Страдания безмерны. Такова основная идея повести.

Трагедийная тема народных страданий потребовала соответствующей поэтики. Болгарская действительность содержала в себе такие ужасы, которые нельзя было выразить спокойно, сдержанной мане-

¹⁹⁰ Друмева, В. Съчинения. Т. I. С., 1967, с. 21.

¹⁹¹ Там же, с. 93.

рой письма. И. Вазов уничтожил свою поэму о Батаке, считая, что в ней были „слишком бледные краски“. Трагедийная тема требовала сгущения красок, гиперболизации, эмоциональной подачи материала.

Композиция „Несчастливого семейства“ чрезвычайно запутана, разорвана. Основная нить повествования часто прерывается вставными эпизодами, рассказами, которые представляют собой экспозицию повести. В изложении отсутствует последовательность, непрерывность развития действия. События даны в произвольном порядке, часто без внутренней связи. Б. Пенев объяснял такое построение повести неопытностью молодого Друмева¹⁹². Но дело тут скорее в усвоении норм композиции, стилистических особенностей, присущих произведениям „неистой школы“: „...в них изящество и ужас, ужас, перекрещивающийся с чувственными описаниями, драма, которую начинают, бросают, снова начинают, прерывают и заключают наконец кровавой катастрофой“¹⁹³, – говорилось в рецензии на одно из произведений „неистой школы“ – роман Бюра де Гюрги „Примадонна и подручный мясника“. Композиция такого романа разорвана: события следуют друг за другом без логической последовательности. Нагромождение событий и сцен должно было отразить по мысли „неистовых“ авторов хаос окружающего человека враждебного мира, роль случая и рока в его судьбе. Этим нормам вполне соответствует архитектура повести „Несчастное семейство“. В развитии ее сюжета много неожиданных поворотов. Перипетии трагичны. Повесть представляет „нагромождение злодеяний на преступление“. Непрерывные удары судьбы, катастрофы, в которые Друмев ввергает своих героев, показывают роль случая, фатума в их судьбах, говорят о неизбывности мук, о бесконечности страданий болгарского народа. Сцепляет, цементирует прерывающуюся основную нить сюжета, и многочисленные, разбросанные по всей повести эпизоды – общая атмосфера ужаса, трагичности. Литература – это закрепленное в нашем сознании чувство эпохи. Друмев сумел с помощью „неистой“ поэтики передать чувство тревоги, страха, отчаяния.

Герои произведений „неистой школы“ являются жертвами зверств, жестокости окружающего их мрачного мира. Герой потерян и несчастен в этом бесчеловечном мире, окружен преступниками, преследователями, но порой и могущественными покровителями. Часто чувствует он себя на краю гибели. Авторы этой школы интересуют острые драматические конфликты, которые разрешаются самым неожиданным образом. Действие нередко происходит ночью, окружено

¹⁹² П е н е в, Б. Първа българска повест „Нешастна фамилия“ на Друмева. С., 1929, с. 25-38.

¹⁹³ Revue de Paris, 1831, t. 26, p. 252.

таинственностью. Природа то грозно предвещает несчастье, то действует успокаивающе. Окружающая действительность враждебна героям Друмева и Блыскова. Им угрожают преследования янычар, кырджалиев, татар. Их ждут пытки, казни. Нередко о приближающейся гибели их предупреждают пророческие сны. Так, когда герой повести Друмева „Несчастное семейство“ Велико находится в плену у янычар, он дважды видит сны. Один из них – об освобождении из плена; он сбывается в главе „Освобождение“. Второй сон – о гибели после освобождения; этот сон сбывается в главе „Ужасы“. Второй сон представляет собою сон аллегория. Велико рассказывает, что ему приснилось как на него с братом „налетели какие-то безобразные, уродливые животные, которые своими клювами пробили наши головы. Родители, когда увидели наше несчастье, пали замертво...“¹⁹⁴.

В „неистовых“ произведениях французских писателей нередко показывалась низость человеческой природы, проявление в людях животного начала, звериного инстинкта. Например, Морок из романа Э. Сю „Вечный жид“ – это получеловек, полужверь. Потому-то он так хорошо ладит с иезуитами. В романе В. Гюго „Ган-исландец“ о герое говорят в народе, что у него крылья летучей мыши и раздвоенные копыта. Эти детали и должны подтверждать утрату Ганом человечности. У Мериме в „Локисе“ граф Шемет охвачен звериными чувствами. Его безумие близко безумию Гана-исландца. Мериме показывает в Шемете патологическую жажду крови, одержимость, неконтролируемость рефлексов, вспышки ярости. В произведениях „неистовцев“ звериное начало сводится в конце концов к функции метафоры. Уродливые животные из второго сна Велико – символ поработителей.

Аналогичный сон-аллегория мы встретим и в ранней повести Л. Каравелова „Воевода“, написанной в том же 1860 г., что и „Несчастное семейство“ Друмева. Латинка рассказывает своему любимому Продану о страшном сне, в котором турки на этот раз предстают в облике черных воронов. И этот сон-предчувствие сбывается. Зверски убита и сама Латинка, и ее любимый Продан, и брат Продана Пырван. После гибели синовой мать Продана и Пырвана сходит с ума. Вообще, в „Воеводе“, как и в некоторых других повестях Л. Каравелова, ощущаются проступают элементы „неистовой“ поэтики. В целом же произведения Л. Каравелова представляют другую – реалистическую – линию болгарской прозы, которая развивалась под мощным воздействием русской литературы.

У И. Блыскова подобных снов-аллегорий в повести „Потерянная Станка“ нет. Он прямо пишет о врагах, как о „кровожадных, звероподобных людях“¹⁹⁵. В повести Блыскова несчастье предвещают не сны,

¹⁹⁴ Друмева, В. Съчинения. Т.1. С., 1967, с. 54.

¹⁹⁵ Блысков, Ил. Изгубена Станка. С., 1955, с. 68.

а природа. Уже в начале повести сверкание молний, грохот грома как бы предсказывают беду. И беда, действительно, приходит: вся Добруджа горит, пустеют села, их опустошают татары. Они грабят, убивают болгар. „Неистовость“ природы предвещает несчастье и в романтической повести Л. Каравелова „Мученик“: „Горит на небе анатолийское солнце, горит над головой, словно адское пламя; и мозг в голове у человека начинает кипеть как в котле. От этого злого солнца трескаются черепицы и плавятся свинцовые полумесяцы мечетей“¹⁹⁶ – так описывает Л. Каравелов ненавистный турецкий город Диар-Бекир, крепость которого служила местом заключения участников болгарского национально-освободительного движения.

Каждый болгарской читатель прекрасно понимал, что в повести И. Блыскова „Потерянная Станка“ речь идет не о татарах; в повести В. Друмева „Несчастное семейство“ – не о кырджалиях и янычарах; в повести Л. Каравелова „Воевода“ – не об арнаутах, – всюду речь шла о порабитителях-турках. Только цензурные соображения заставляли болгарских прозаиков превращать порабитителей в албанцев, татар, янычар, кырджалиев и т.п. Как и в повести Друмева „Несчастное семейство“, в повести Каравелова „Воевода“ причина преследований и жестокой расправы с болгарскими – дикая, необузданная страсть арнаута Хасана к Латинке. Подобно друмевскому Джамал-бею, Хасан пытается похитить девушку, а когда терпит неудачу – жестоко мстит. Тот же мотив – в основе первой повести И. Блыскова „Потерянная Станка“. Похищение татарами Станки и Неды, а затем их спасение составляет сюжетную нить повести. Нет ничего удивительного в том, что этот мотив мы встречаем во всех трех первых повестях болгарских беллетристов. Похищение было нередким явлением в то время.

Характеры героев первых болгарских прозаиков созданы по принципу контраста. Авторы резко распределяют свет и тени между идеальными, положительными персонажами – болгарскими, носителями героизма, свободолюбия, доброты, и их противниками – носителями ненависти, жестокости, корысти, мстительности. Этот принцип вообще характерен для „неистовых“ романтиков. Контрастная система образов была им необходима для противопоставления добра злу. Угнетателей в финале повестей Друмева и Блыскова настигает возмездие. В „Несчастном семействе“ Друмева янычара Джамал-бея, виновника гибели болгар, сбрасывает с седла конь, увлекая за собой седока, запутавшегося в стремях. Другая нога Джамал-бея цепляется за дерево, и тело его разрывается пополам... Помощник Джамал-бея Эмин, увидев в гибели предводителя наказание свыше, кричит в ужасе и, обезумев, бросается в огонь. Он сгорает вместе с болгарскими Ве-

¹⁹⁶ К а р а в е л о в, Л. Избрани произведения в три тома. Т. I. С., 1954, с. 217.

лико и Стояном. Так, кровавой катастрофой завершается произведение Друмева. В повести Блыскова „Потерянная Станка“ возмездие настигает фанариота – греческого владыку, отказавшегося помочь спасти похищенных Станку и Неду. В финале повести владыка глохнет, слепнет, и жители г. Шумен выгоняют его из города.

Итак, в формировании романтической прозы в Болгарии немалую роль сыграла французская „неистовая“ школа. Исследуя генезис болгарского романтизма, нельзя не учитывать этой литературной рецепции. „Неистовая словесность“ в Болгарии особенно ярко проявила себя в период становления болгарской беллетристики – в 60-е гг. XIX в., тогда как во Франции и России она достигла своего расцвета в 30-е г. Подобная асинхронность сравниваемых фактов – явление нередкое в мировом историко-литературном процессе. Болгарская ветвь „неистовой литературы“ имеет, помимо сходжений с французской, и ряд существенных отличий. Специфика ее, в отличие от „неистовой литературы“ других стран, объясняется различием социально-исторических условий, при которых романтизм утверждался в Болгарии, Франции, России, Польше, Испании и т.д. Такие повести, как „Несчастное семейство“ Друмева, „Потерянная Станка“ Блыскова, „Воевода“ Каравелова – явление национально-самобытное. Они имеют неповторимый индивидуальный облик и могли возникнуть только в Болгарии и именно в эпоху национального Возрождения – в период борьбы против чудовищного гнета и насилий. Проблематика, мотивы, герои произведений глубоко своеобразны, ибо эти повести порождены собственно болгарскими предпосылками исторического и литературного развития. Гете называл „неистовую словесность“ литературой отчаяния. В Болгарии же это была не только литература отчаяния, но и литература бунта, ей присуще героическое начало.

Герои первых повестей Друмева и Блыскова, конечно, тоже нередко впадают в отчаяние. В горе многие из них кончают жизнь самоубийством. В „Несчастном семействе“ закалывает себя ножом жена Ивана, дабы не быть похищенной порабощателями. Ищет смерти Вылко, которого янычары лишили детей. В повести рассказывается о матери, покончившей с собой после того, как кырджалии надругались над ее дочерью; об отце, бросившемся в костер вместе с двумя детьми, на глазах которых рассекли их мать. В конце повести гайдук Влади, не раз проявлявший чудеса героизма, не может вынести гибели близких и в трагической скорби кончает с собой. Самоубийство Влади, как это и принято в „неистовых“ произведениях, необычно, эффектно: он сжигает себя в таинственном жилище самодив. Кстати, само слово „отчаяние“ – одно из самых употребительных в лексиконе „Несчастного семейства“.

Но наряду с картинами бесчинств порабощателей, безысходной скорби болгар, в первых болгарских повестях все теми же яр-

кими, броскими мазками нарисованы картины героического народного сопротивления рабству. Герои повестей борются с порабощателями, проявляя чудеса храбрости. Образы бесстрашных гайдуков Желю и Николы из „Потерянной Станки“ И. Блыскова, Стояна из „Воеводы“ Л. Каравелова, Пометко, Ивана, Влади из „Несчастливого семейства“ В. Друмева, восходящие к фольклорным образам борцов за народную свободу, являются воплощением идеи сопротивления иноземному игу. Иногда болгары сражаются с порабощателями в одиночку, порой для более эффективного сопротивления образуют четы, дружины („верная“ дружина Влади в „Несчастном семействе“, дружина Стояна в „Воеводе“). Нередко противостоят врагам целые города (Котел и Преслав в повести Друмева). При защите Преслава нападение кырджалиев отражают не только мужчины, но и женщины. Как амазонка сражается сестра Влади Петя и гибнет в неравной борьбе. Даже дети Преслава бросают камни во врагов. И главным героем становится народ, мужественно противостоящий тирании. Сильное проявление народно-коллективистского начала в болгарском романтизме объяснялось тем, что это течение формировалось в период подъема национально-освободительного движения, в канун революции. Как отмечалось исследователями¹⁹⁷, подобное явление характерно и для развития романтизма в других странах Центральной и Юго-Восточной Европы в период формирования наций и освободительной борьбы.

И еще одна специфическая особенность болгарской ветви „неистового“ романтизма. Если Ж. Жанен в своем „Манифесте“ стремился порвать с сентиментальной поэтикой, более того, он считал „неистовую литературу“ антитезой сентиментализму, то в болгарских повестях „неистовость“ тесно переплетается с сентиментальностью, что происходит в силу ускоренного развития болгарской литературы в эпоху Возрождения, когда наслаивались друг на друга тенденции, которые в других странах проявлялись на разных этапах литературного развития. Мстительность, животные инстинкты, жестокость, граничащая со зверством, неистовость страстей свойственны порабощателям; болгарские же герои чувствительны, часто льют слезы и в минуты радости, и в минуты несчастья. Плачут нередко даже смелые гайдуки, только что бесстрашно сражавшиеся с порабощателями, не о своем горе плачут, но о страданиях народа. Так, в повести „Несчаст-

¹⁹⁷ Н и к о л ь с к и й, С.В. О некоторых задачах исследования литератур народов Центральной и Юго-Восточной Европы в эпоху формирования наций. – В: Комплексные проблемы истории и культуры народов Центральной и Юго-Восточной Европы. М., 1979; К о ж е в н и к о в, Ю. А. Эпоха романтизма в румынской литературе. М., 1979.

ное семейство“, после описания дивной болгарской природы, которой любитесь гайдук Влади, Друмев пишет: „Чудесная эта картина вызвала слезы на глазах Влади. Величественное зрелище рождало в нем не радостные чувства, а горечь и слезы. Не о себе плакал Влади, но о тех несчастных, которые столь обременены тяжелыми страданиями, что не смеют глаз поднять, чтобы насладиться прекрасной природой. О них думал Влади, о них горевал“¹⁹⁸. Героям болгарских повестей чужды настроения индивидуализма. В болгарской романтической прозе мы не встретим мотива мировой скорби, но мотив скорби за поруганный народ пронизывает ее. Образ бунтаря-индивидуалиста, столь часто встречающийся в произведениях западно-европейских романтиков, не характерен для болгарского романтизма. Наиболее часто встречающийся образ, любимый герой болгарских романтиков – гайдук, патриот, готовый пожертвовать жизнью ради освобождения соотечественников от постыдного ига.

Таким образом, изобразительные средства „неистойой“ поэтики предстают у болгарских прозаиков в ином идейно-функциональном преломлении. При помощи этой поэтики болгарские прозаики вызвали у читателя сострадание к поработанному народу, и в то же время – гневный протест против рабской действительности. Романтические повести содействовали консолидации формирующейся нации, усилению революционного духа болгар в период национально-освободительной борьбы. И в этом было их огромное значение и вместе с тем идейная и поэтическая специфичность. Усвоение болгарскими писателями опыта французских романтиков было творческим: болгарской ветви „неистойой словесности“ свойствен яркий национальный колорит. Она не копировала французскую модель, а была глубоко своеобразной. Таковы доводы в пользу того, что „неистовую поэтику“ правомерно рассматривать в качестве одного из художественных компонентов романтизма в болгарской литературе эпохи Возрождения.

Романтизм – многообразное, обширное явление. В каждой стране он, безусловно, имеет свою специфику. Но в то же время в нем можно выделить определенные поэтические системы, общие для ряда национальных литератур. Одной из таких систем была „неистовая“ романтическая литература, и ее болгарская ветвь была параллельным рядом в общеевропейской системе. Точка зрения болгарского исследователя Б. Ничева о том, что поэтика произведений В. Друмева и И. Блыскова восходит к болгарскому фольклору¹⁹⁹, представляется нам во многом верной, но неполной. Исследователь недостаточно учиты-

¹⁹⁸ Друмев, В. Съчинения. Т.1.С., 1967, с. 47.

¹⁹⁹ Ничев, Б. Увод в южнославянския реализъм. С., 1971.

вает использование болгарскими прозаиками опыта прогрессивной мировой литературы.

Создавая повесть „Несчастное семейство“, Друмев использует фольклорные мотивы, обращается к образам гайдуков (Влади, Пометко, Иван); они подчинены у него героико-романтической концепции изображения борцов за свободу народа²⁰⁰. Правда, Друмев привлекает народное творчество в меньшей степени, чем его современники Л. Каравелов и И. Блысков. Своей идейной направленностью оказала влияние на молодого писателя революционно-романтическая поэма Г. Раковского „Лесной путник“²⁰¹, являвшаяся по существу программой революционных действий в борьбе за освобождение Болгарии.

Есть основания говорить о полигенезисе болгарского романтизма, который черпает многое и из фольклора, и из национальных литературных традиций, но вместе с тем использует и опыт европейского романтизма. Это отнюдь не лишает его национального своеобразия и лишней раз подчеркивает единство мирового литературного процесса. Исследование проблемы романтизма в литературе эпохи Возрождения приводит к выводу, что романтизм в Болгарии сыграл большую роль в становлении новой болгарской литературы, причем в зарождении и развитии национальной поэзии, драмы, прозы решающую роль играли различные романтические тенденции. Подобные тенденции существовали и в ряде других европейских литератур. В Болгарии они приобретали специфически-национальные проявления, поскольку возникновение и развитие романтизма в этой стране вдохновлялось процессом формирования нации, борьбой болгарского народа за свое освобождение.

Сентиментализм в болгарской литературе эпохи Возрождения не оформился в самостоятельное направление, а редуцировался до тенденций, которые переплетались с иными принципами художественного обобщения. Элементы сентиментализма ощутимы в патристической, пейзажной, любовной лирике П. Р. Славейкова, И. Груева, А. Кипиловского, в поэме Н. Герова „Стоян и Рада“ (1845), в путевых очерках И. Богорова, Н. Герова, в публицистике Р. Поповича, Н. Рилского, в повестях В. Друмева и И. Быскова. Сентиментализм Друмева можно охарактеризовать как *трагический* в отличие от *мелодраматического* сентиментализма немецкого писателя Христофора Шмидта, произведениями которого увлекался в юности Друмев²⁰². Трагическая окраска – отличительная черта болгарского сентиментализма.

²⁰⁰ Об этом подробнее см.: Г е н о в, Кр. Романтизмът в българската литература. С., 1968.

²⁰¹ См. книгу: Л е к о в, Д. Васил Друмев – живот и дело. С., 1976.

²⁰² Произведения Х. Шмидта были переведены в Болгарии: „Потерянное дитя“ – в 1844 г., „Госпожа в черном“ – в 1857 г. Воздействие Х. Шмидта на Друмева убедительно доказывает Д. Леков в книге „Васил Друмев – живот и дело“. С., 1976.

Едва уловимы в первом произведении Друмева элементы реализма (например, в главе „Веселье“ – при описании быта болгар). И все-таки доминирует в повести романтический принцип отражения действительности. П. Диневков, анализируя повесть „Несчастное семейство“, приходит к выводу, что „в произведении Друмева идет борьба между сентиментализмом, романтизмом и реализмом“²⁰³. Думается, что в данном случае эти тенденции не ведут борьбу, а являются взаимодополняющими – именно подобное сочетание разнородных эстетических тенденций и составляло своеобразие развития болгарской литературы в данный период, в момент зарождения национальной беллетристики.

Повесть „Несчастное семейство“ была очень популярна в эпоху национального Возрождения. Она отвечала духовным потребностям читателей того времени, вызывала глубокое волнение. Болгарин Онуфрий Попович говорил: „...описания страданий несчастной семьи заставили меня разрыдаться“ и добавлял, что „хотел бы увидеть юношу, написавшего повесть, а уж потом умереть“²⁰⁴. Другой современник Друмева вспоминал: „Впечатление, которое произвела на меня в молодые годы повесть, было таким сильным, что и до сих пор остались в моей памяти некоторые сцены, происходившие в лесу Маркиш“²⁰⁵. Об успехе повести Друмева среди учеников Габровского училища, о дискуссиях, вспыхнувших после ее публикации, писал С. Станимиров²⁰⁶. Читателями повести были и болгарские беллетристы. Илия Блысков, например, говорил о том, что первая повесть Друмева послужила толчком для написания им самой повести „Потерянная Станка“²⁰⁷. И. Вазов вспоминал: „Когда я учился у Партения, самое сильное впечатление на меня произвел роман „Вечный жид“ Евгения Сю, переведенный и отпечатанный Ваклидовым в одном журнале. Очень меня занимала и повесть Друмева „Несчастное семейство“. В доме моего дяди Хаджи Николы получали царьградские „Книжици“, в которых эта повесть выходила“²⁰⁸.

Историк болгарской литературы Б. Пенев справедливо считал, что „Несчастное семейство“ является источником для всех повестей, появившихся до Освобождения, рисующих условия рабства. Каж-

²⁰³ Д и н е к о в, П. Васил Друмев. В: История на българската литература. Т.2. С., 1966.

²⁰⁴ Известия на българското историческо дружество, С., III, 1911, с. 53.

²⁰⁵ С и м е о н В а р н е н с к и и П р е с л а в с к и. Няколко думи за покойния Климент Търновски. В: Климент Търновски – Васил Друмев. С., 1927, с. 236.

²⁰⁶ Литературен глас, С., 1941, № 530.

²⁰⁷ Б л ъ с к о в, Ил. Р. Спомени из ученичeskия, учителския и писателския ми живот. С., 1907, с. 166-167.

²⁰⁸ Неофит Бозвели, Г.С. Раковски, Добри Чинтулов, Бачо Киро Петров, Васил Друмев в спомените на съвременниците си. С., 1979, с. 508.

дая из них своими реальными и формальными элементами восходит к повести Друмева – каждая из них может быть правильно оценена в историко-литературном плане только в сопоставлении с ней. От повести „Несчастное семейство“ нужно исходить, чтобы полностью понять не только Блыскова и Каравелова, но даже и Вазова²⁰⁹. Повесть Друмева волновала и следующие поколения. Антон Страшимиров (1872–1937) говорил, что читал с восторгом в юности „Несчастное семейство“ – „повесть, которую до сего времени дословно помню“. Называя своими учителями Друмева, Ботева и Вазова, он писал: „Поклон этим моим первым учителям, которые научили меня любить Болгарию и все болгарское“²¹⁰.

Еще в эпоху национального Возрождения, в 1873 г. вышло второе издание „Несчастного семейства“. Интерес к повести не ослабевал и после освобождения Болгарии. Дважды – в 1884 и в 1925 гг. была сделана ее инсценировка²¹¹. В России перевод произведения Друмева опубликован в 1880 г.²¹², а в Чехии – в 1883 г.²¹³ В Советском Союзе повесть была переведена в 1953 г.²¹⁴ Повесть Друмева переиздается систематически в современной Болгарии – она выдержала испытание временем, став произведением болгарской классики.

ДВИЖЕНИЕ К РЕАЛИЗМУ. ПОВЕСТЬ „УЧЕНИК И БЛАГОДЕТЕЛИ“. РАССКАЗЫ О РОССИИ

Васил Друмев начал публиковать свою вторую повесть – „Ученик и благодетели“²¹⁵ в газете „Советник“ в 1864–1865 гг., но завершена она не была. (Возможно, причиной этого послужило закрытие газеты в январе 1865 г.) Несмотря на незавершенность, повесть представляет немалый интерес, так как именно в ней нашли яркое отражение просветительские взгляды писателя.

²⁰⁹ П е н е в, Б. История на новата българска литература. Т.4. С., 1978, с. 229.

²¹⁰ С т р а ш и м и р о в, А. Един колос – башата на българската историческа по-вество.– България, IV, 1901, № 94.

²¹¹ „Нешастна фамилия“. Драматизацията на Д. Ив. Зидаров и И.Д. Негенцов. Русе, 1884; „Нешастна фамилия“ (Драма в пет действия). Търново, 1925.

²¹² Перевод на русский язык Тр. Китанчева и Н.П. Задерацкого. В: Славянский ежегодник, альманах и сборник статей по славяноведению. Вып. 4. Киев, 1880, с. 123-214.

²¹³ U r b a n, Z. Z dejin cesko-bulharskyh kulturnih styku. Praha, 1957, s. 58.

²¹⁴ Болгарские повести и рассказы XIX и XX в. в двух томах. Т.1. М., 1953, с. 9-43.

²¹⁵ Ученик и благодетели или чуждото си е все чуждо.– Съветник, Цариград, II, 13 май 1864 – 9 ян. 1865, №№ 8-41.

В историко-литературном плане это произведение тесно связано с особенностями Просвещения в болгарской литературе национального Возрождения. Большинство современных исследователей, изучающих литературу данной эпохи, в той или иной степени затрагивает проблему Просвещения. И тем не менее в ее изучении немало нерешенных вопросов – прежде всего это касается установления хронологических границ просветительского движения в Болгарии. Среди исследователей нет единодушия в этом вопросе, между тем его решение помогло бы определить типологические особенности болгарского Просвещения.

Специальное внимание данной проблеме уделил Э. Георгиев, обращая внимание на слияние ренессансных явлений болгарского Возрождения с просветительскими²¹⁶. Такое слияние характерно, считает исследователь, для первого периода болгарского Возрождения – „ренессансно-просветительского“, который начинается с 1762 г. и заканчивается в середине 20-х годов XIX в. На втором же (1824–1853) и третьем (1853–1878) этапах господствует романтизм. Исходя из такой периодизации и характеристики этапов, Георгиев и рассматривает просветительские тенденции лишь в творчестве Паисия Хилендарского и Софония Врачанского. Иные хронологические рамки отводит болгарскому Просвещению И. Конев²¹⁷, отодвигая верхнюю границу до середины XIX в., что дает ему возможность расширить круг наблюдений: в поле зрения ученого уже попадают, помимо Паисия Хилендарского и Софония Врачанского, такие видные болгарские просветители, как П. Берон, Г. Пешаков, В. Априлов, Неофит Рилский, А. Кипиловский, Р. Попович, К. Фотинов, И. Селиминский, Н. Пиколо, И. Богоров и др.

Думается, что и ренессансные, и просветительские явления имеют место в болгарской литературе не только до конца первой четверти XIX в., как следует из периодизации Э. Георгиева, но и в течение всей эпохи Возрождения. Первый этап болгарского Возрождения (1762–1853 гг.) является в то же время и эпохой Просвещения. Второй этап (1853–1878 гг.) протекает с романтической доминантой, но становление романтизма происходит в лоне просветительства – с восприятием ряда его задач, неосуществленных на собственно национально-просветительском этапе. Развитие просветительской идеологии продолжалось и после середины XIX в. Болгарское просветительское движение претерпело эволюцию, пройдя в своем развитии три этапа, качественно отличных друг от друга: 1. Зарождение болгарского Просвещения (последняя треть XVIII – начало XIX в.) –

²¹⁶ Георгиев, Е. Указ. соч., с. 203-215.

²¹⁷ Конев, Ил. Литературни взаимоотношения и литературен процес. С., 1974.

творчество Паисия Хилендарского и Софрония Врачанского.²¹⁸ 2. Активизация просветительского движения (20–40-е гг. XIX в.). Период, когда национально-освободительное движение выдвинуло на первый план культурно-просветительские задачи, когда просвещение приобрело значение основного фактора общественного прогресса и формирования болгарской нации. На этом этапе болгарские просветители ставили перед собой в основном утилитарно-практические задачи (создание учебников, словарей, борьба за родной язык, открытие светских школ). Просветительское движение в эти годы развивалось вширь, охватывая все большие слои населения. 3. Углубление просветительской идеологии (50–70-е гг. XIX в.). На третьем этапе болгарское Просвещение развивалось вглубь – обогащался его концептуально-философский смысл.

Разумеется, предложенная концепция проблемы болгарского Просвещения является лишь постановкой вопроса, который требует дальнейшей разработки, самостоятельного исследования. Но уже сами фигуры таких просветителей, как В. Друмев, П. Р. Славейков, Д. Войников, Т. Икономов, Н. Бончев, система их взглядов, их деятельность (как литературная, так и практическая) убедительно доказывают, что просветительские идеи были актуальны и в 50–70-е гг. XIX в., то есть до конца эпохи болгарского Возрождения.

Если во многих европейских литературах „классического“ типа романтизм являлся антитезой Просвещения, то в болгарской литературе эти течения развивались не последовательно, а почти параллельно. Рассмотрение Просвещения, романтизма и реализма как сменяющих друг друга стадий литературного развития неправомерно для литературы эпохи национального Возрождения Болгарии, ибо в этой стране развитие просветительской идеологии нередко находило свое выражение не только (и даже не столько) в классицистических и сентименталистских, сколько в романтических и реалистических формах. В этом заключалось своеобразие литературного процесса той поры.

В художественной литературе 50–70-х гг. повесть В. Друмева „Ученик и благодетели“ явилась одним из самых значительных произведений, отразивших идеалы болгарских просветителей. В центре повести – духовная жизнь Болгарии 60-х гг. XIX в., формирование национальной интеллигенции после веков бесправия и невежества. Автор освещает идеалы и деятельность просветителей, отношение

²¹⁸ Этот этап болгарского Просвещения интересно под новым углом зрения рассмотрен в работе К а л г а н о в а, И.И.: Традиции старой письменности и возникновение новой болгарской литературы. В: Литература эпохи формирования наций в Центральной и Юго-Восточной Европе. Просвещение. Национальное возрождение. М., 1982, с. 171-205.

различных слоев общества к просвещению народных масс, страстное желание молодежи получить образование, трудности, с которыми придется ей сталкиваться на пути к знаниям.

Рупором идей автора является представитель демократической интеллигенции, типичный просветитель эпохи болгарского Возрождения – учитель Райко. Он вынужден работать в труднейших условиях не только материальных, но и моральных: почти ежедневно он терпит оскорбления со стороны чорбаджиев. Не выдержав этого, учитель покидает педагогическое поприще и берется за работу менее хлопотливую, приносящую больший доход. Но однажды, сопровождая в качестве переводчика итальянских купцов, он узнал о поразившем его случае (на глазах болгарского юноши, обладавшего недюжинной силой, произошло насилие, которому он не воспрепятствовал: разбойники убили его отца и обесчестили сестру пятнадцати лет). Райко пытается объяснить себе как этот молодой болгарин мог оставаться пассивным, не поспешить на помощь близким. Увидев убитого горем юношу, Райко задается вопросом: „Виновен ли он? Не случилось ли это из-за невежества, в котором находится несчастный? Виновен ли он в том, что не сознает своего человеческого достоинства, не в состоянии ценить свою честь и честь своих близких? Виновен ли он в том, что его страх выше любви к близким?“²¹⁹. Просветитель видит в инертном поведении юноши извращение природы „естественного человека“ под пагубным воздействием невежества, рабских условий существования, породивших в нем животный инстинкт самосохранения, рабство духа. Он убежден в возможности „выпрямления“ юноши, исковерканного обстоятельствами: нравственный перелом должен совершиться в нем под влиянием раскрепощения разума. Идеалистически понимая развитие общества, Райко полагает, что для улучшения жизни достаточно изменить сознание людей.

Путь восстановления, воскрешения соотечественников, „потерявших себя“, по мнению героя, – в просвещении. Райко укоряет себя за то, что оставил преподавание, вновь становится учителем, считая, что каждый образованный болгарин обязан посвятить свою жизнь просвещению народных масс, искоренению невежества, лишающего людей человеческого достоинства, способности постоять за справедливость. Учитель убежден, что истинное величие человека заключается не в титулах и богатстве, а в делах высокого патриотизма. Так идея внесловной ценности человека приобретает новый аспект: патриотизм – одна из самых характерных черт болгарского Просвещения – находит ярчайшее выражение в мировоззрении Райко, который

²¹⁹ Друмев, В. Съчинения. Т. С., 1967, с. 211-212.

отбрасывает частные интересы во имя общественного долга – распространения научных знаний, идей справедливости и добра.

Своеобразие просветительского реализма в Болгарии состояло в решении проблемы личности: Друмев показал гибельность для человека рабства, разрушающего личность, обезчеловечивающего ее. Автор повести „Ученик и благодетели“ выдвинул гражданскую деятельность в качестве единственного пути самоутверждения личности, необходимым свойством которой он считал способность уметь действовать на благо народа и отечества. В образе Райко, сконструированном Друмевым на основе тех моральных качеств, олицетворением которых он является, чувствуется открытая тенденциозность. Характер учителя несколько схематичен, он как бы задан автором и обрисован в чувствительно-дидактическом ореоле „добродетели“ (что характерно для просветительского реализма).

Воспитанник Райко – Живко, дополняет образ учителя, давая более полное представление о типе возрожденца-просветителя. Его жизненная философия близка к позиции учителя: „Наше отечество нуждается в жертвах. И эти жертвы оно требует от нас, посвятивших себя науке. Мы должны принести эти жертвы, если хотим иметь спокойную совесть – самое дорогое, на мой взгляд, для всякого человека, сознающего свое достоинство и назначение“²²⁰. Идейный стержень произведения – мысль о трагической судьбе болгарского народа, о трудной, но благородной миссии интеллигенции, готовой принести себя в жертву ради отечества. Болгарская история знала множество примеров такой подвижнической деятельности интеллигентов-патриотов.

События повести развиваются вокруг судьбы Живко, образа значительно более индивидуализированного, полнокровного, нежели образ Райко. Все члены семьи Живко были убиты фанариотами. В первых трех главах повествования мы встречаемся вновь с историей еще одного несчастного семейства, и вновь автор использует здесь „неистовую поэтику“. Но сценой убийства отца героя как бы пресекается романтическая струя повести. Центральная сюжетная линия – отношения ученика и „благодетелей“, выдержана в реалистическом ключе. Изнурительная работа, полуголодное существование, унижения бедности, столкновения героя с социальной несправедливостью, мечта о получении образования, преодоление бесчисленных препятствий на пути к ее осуществлению – этот сюжет восходит к жизненному опыту самого Друмева. Реалистический характер повести во многом объясняется ее автобиографичностью. Много лет спустя в письме к своему племяннику, вспоминая трудный период своей молодости, Друмев писал: „Неужели не ощущал я всю тяжесть условий и

²²⁰ Там же, с. 346.

для меня, и для семейства нашего? Неужели не было у меня сильного желанья скорее получить возможность быть полезным, если не обществу (не скрою, что во мне таилось и такое честолюбие – быть полезным обществу и народу своему), так хотя бы своим близким, чтобы видеть их более или менее счастливыми? Неужели мало я плакал, наблюдая как живут иные люди и какова жизнь нашего семейства?“. В этом же письме Друмев подчеркивает, что „отразил в повести „Ученик и благодетели“ времена и события, которым стремился придать характер картин народной жизни“²²¹.

Композиция „Ученика и благодетелей“ восходит к авантюрно-нравоописательным романам с путешествием героя. За отсутствием денег Живко отправляется в Россию (где мечтает продолжить образование) пешком и пересекает всю Болгарию, встречаясь в пути с представителями различных слоев болгарского общества.

Будучи писателем второй половины XIX в., времени напряженных общественных противоречий, Друмев уже не мог ограничиться художественными средствами, применявшимися писателями эпохи Просвещения в странах, прошедших „классический“ путь развития. В его произведении реализм просветительский „перерастает“ в иной тип реализма, насыщаясь критико-реалистическими средствами. Обусловливалась подобная эволюция творческого метода писателя рядом причин. К середине 60-х гг. XIX в. в Болгарии происходит обострение классовых противоречий, причем болгарским трудящимся все активнее противостоят не только представители турецкого феодализма, но и болгарские чорбаджи. В связи с этим создается все больше объективных предпосылок для вызревания критического реализма, основные принципы которого утверждаются в 70-е гг. XIX в. Важнейший фактор в эволюции творческого метода писателя – обогащение жизненного опыта, более глубокое изучение современной ему действительности, позволяющее улавливать обостряющиеся социальные противоречия.

Друмев одним из первых в болгарской литературе выразил идею защиты униженных парий общества, которую Достоевский считал основным содержанием, главной целью литературы XIX в. „Проследите все европейские литературы нашего века и вы увидите во всех следы той же идеи...“²²², – писал русский прозаик. Не составляла исключения и новая болгарская литература. Основной конфликт повести Друмева движут социальные противоречия. Этот конфликт между учениками и „благодетелями“ вытекал из несправедливых социальных отношений в болгарском обществе той поры: дети неиму-

²²¹ Там же, т. 2, С., 1968, с. 598.

²²² Достоевский об искусстве. М., 1978, с. 163.

ших могли получить образование только при материальной поддержке „благодетелей“ – чорбаджиев, но их покровительства можно было добиться лишь путем унижений. Герой вынужден, по совету учителя, обивать пороги зажиточных горожан, чтобы собрать деньги, необходимые для продолжения образования. Автор психологически точно передает душевное состояние мальчика, идущего просить помощи у чорбаджии Стоянаки: „Эти минуты были тяжелы для Живко, так тяжелы, что хотелось убежать куда-нибудь, где нет людей... Он мучился при мысли о том, как пойдет к Стоянаки с прошением. Было бы какое другое дело – так ладно! Для другого дела у Живко нашлась бы смелость, а тут – просить денег! Что ему ответят? Наконец, он опять остановился перед воротами Стоянаки и решил уже постучать или, если открыто, толкнуть ворота и войти внутрь, но бедный Живко не мог двинуться с места. Он сделал шаг, чтобы войти в ворота, но вместо этого топнул ногой, как это делают маленькие дети, когда не хотят идти куда-то, и, стерев пот с лица, сказал: „Эх!“. Что значило это слово, сказанное Живко от всего сердца? В этом многозначном слове душа человеческая выражала всю свою печаль от того, что вынуждена унижаться... Живко огляделся по сторонам, как будто боялся, что кто-нибудь его увидит, поправил свой колпак, без всякой причины вытер лицо и мужественно вошел к Стоянаки“²²³. Психологический рисунок поведения героя дает возможность ощутить рывок, сделанный Друмевым за четыре года, прошедших со времени выхода в свет его первого произведения, понять какую эволюцию претерпел его творческий метод. В первой повести не было углубления во внутренний мир героев, не говоря уже о нюансах их душевных переживаний.

„Почему, – задает подросток вопрос учителю, – одни счастливы, а другие не видят света белого?“²²⁴. Ответ на этот вопрос дает не Райко, а сам автор всем ходом своего повествования, видя причину социального неравенства в эксплуататорской сущности чорбаджийства. Х. Ботев писал: „...болгарин питает ненависть не только к турку, но такую же, а, быть может, даже более глубокую, потому что более давнюю, – к чорбаджиям и духовенству, этому непогребенному византийскому трупу, предающему и разоряющему народ, а теперь носящему на шею ключи от его оков“²²⁵.

В повести „Ученик и благодетели“ показаны все более обостряющиеся классовые противоречия, расслоение болгарского общества. Перед читателем проходит обширная галерея персонажей, представляющих различные социальные типы того времени: бедствия чест-

²²³ Друмев, В. Съчинения. Т.1. С., 1967, с. 178-179.

²²⁴ Там же, с. 142.

²²⁵ Ботев, Х. Събрани съчинения в три тома. Т.2. С., 1976, с. 10-11.

ного труженика Стояна, отца Живко, характерны для положения обнищавшего крестьянства; эксплуататорская сущность чорбаджиев, их лицемерие, показной патриотизм, жажда наживы раскрываются в образах Жеко, Стоянаки, Иванаки и „благодетелей“ Приморска. Друмев сумел, используя элементы критического реализма, изобразить чорбаджийство рельефно, сатирически-заостренно.

В произведении весьма ощутимо влияние Гоголя, что уже отмечалось исследователями²²⁶. Друмев считал Гоголя даровитым художником, чье творчество может служить образцом²²⁷, поэтому в журнале „Периодическо списание“ он впервые опубликовал перевод „Тараса Бульбы“ на болгарский язык. Критическое отношение Гоголя к феодально-помещичьему строю, обостренное социальное чувство импонируют болгарскому писателю. Создавая образы „благодетелей“ Друмев, подобно Гоголю, ищет фамилии, которые давали бы характеристику его персонажам: благодетель Шишков („шишко“ – в переводе значит тучный), непрерывно „похлопывал себя по животу, который был не мал“; индивидуальная особенность Мляскова („мляскам“ – по-русски – чавкать) – чавканье; Хитров – прежде всего хитер. Одежда чорбаджии Стоянаки удивительно напоминает одежду Плюшкина, скупец и сына одевает как нищего. Внешняя характеристика помогает Друмеву показать внутреннюю сущность персонажа.

Родственна Гоголю и свободная манера друга-собеседника, автором повести „Ученик и благодетели“ по отношению к читателю. Важная роль принадлежит в произведении лирическим отступлениям, в которых непосредственно проявляется авторское начало, субъективная оценка действительности, героев. Друмев прямо выражает свое отношение к лицам и событиям, вступает в непосредственный контакт с читателем. Этот прием был новшеством и в творчестве Друмева, и в болгарской прозе тех лет. В лирических отступлениях автор остро обличает фанариотов, напутствует читателя, ведет разговор с Живко, размышляет о психологии героев, открыто проявляет свою гражданскую ненависть к морали чорбаджийства и глубокое уважение к просветителям эпохи Возрождения. С позиции писателя-демократа он критикует реакционные и поддерживает прогрессивные явления времени, обличает духовное и социальное рабство, вскрывает социальные противоречия. Повести свойственна атмосфера лирического авторского присутствия. Взволнованный монолог Друмева о свободе („Свобода! Свобода! Есть ли что-нибудь драгоценнее тебя на свете? Царский венец, бесчисленные богатства,

²²⁶ Л е к о в, Д. Указ. съч.

²²⁷ Д р у м е в, В. Съчинения. Т.2. С., 1968, с. 164.

громкая слава—ничто без тебя!..²²⁸ сродни романтическому монологу о птице — тройке из поэмы Гоголя „Мертвые души“. В нем мысль о светлом будущем страны, он выражает основную идею повести — надежду на освобождение Болгарии.

И. Вазов вспоминал о том успехе, которым пользовалось произведение у современников, и, в частности, о своем впечатлении: „С огромным увлечением я читал печатавшийся в газете „Советник“ роман Друмева „Ученик и благодетели“. Герои этого романа Богдан и Живко занимали мои мысли днем и ночью, и когда приближалась суббота — день прибытия писем и газет из Пловдива, я выходил за село, далеко в поле ждать почтальона, чтобы взять у него газету. Перечитывал газету по несколько раз в день и ожидал с нетерпением следующей субботы. Роман пленял мою юношескую душу. Помню, что в романе были и психологические рассуждения, и отступления, которые мне нравились. В моей памяти особенно запечатлелась фраза: „Унижение, унижение, Богдан, на каждом шагу унижение!“. Эту фразу я произносил часто, в различных ситуациях²²⁹. Знаменательно, что Вазов называет произведение Друмева „романом“. Это не случайно — по широте охвата действительности, по важности затронутых проблем, актуальных для эпохи, по множеству разнообразных характеров, типичных для тех или иных слоев болгарского общества, „Ученик и благодетели“ действительно приближается к этому жанру, представляя собой как бы первый опыт болгарского романа. К сожалению, произведение не было завершено, но, тем не менее, оно предвосхитило появление романов самого Вазова.

Мы уже отмечали, что в первых главах „Ученика и благодетелей“ Друмев отдал дань романтизму, хотя в значительно меньшей степени, чем в повести „Несчастное семейство“. Реалистический метод писателя еще не окреп, он находится в стадии становления: во второй повести мы вновь встречаемся с переплетением различных эстетических тенденций. Если характеристика чорбаджийства выполнена критико-реалистическими средствами, то изображение учителя Райко выдержано в духе просветительского реализма. Однако меняется соотношение различных эстетических тенденций — удельный вес реалистических элементов возрастает, тогда как романтические и сентименталистские тенденции отходят на второй план. Просветительские идеи выражались в произведении реалистическими средствами, характеры представляли в их обусловленности средой. Если первой повести была присуща поэтика „неистой словесности“, то во второй повествование обретает совсем иной характер. Писатель не только четко улавливает со-

²²⁸ Друмева, В. Съчинения. Т. 1. С., 1967, с. 209.

²²⁹ Шишманов, Ив. Д. Иван Вазов. Спомени и документи. С., 1930, с. 19-20.

циальные противоречия, но и в более „узнаваемой“ форме показывает их, его поэтика становится строже и „приземленнее“. От приемов „неистовой словесности“ – к приемам реализма как „социального анализа“ (Б. Л. Сучков) – таково направление и перспектива развития художника.

Процесс эволюции художественного сознания Друмева, процесс наращивания реалистических тенденций в его творчестве можно наблюдать и в обращении писателя к жанру очерка и короткого рассказа. Он создает цикл рассказов о России: „Из одесской жизни“, „Из жизни болгар в Киеве“, „Из жизни студентов в России“. Рассказы не датированы, но исследователь творчества Друмева Д. Леков не без основания полагает, что они написаны в период обучения писателя в Киеве (1865–1869). Несмотря на незавершенность, произведения эти представляют немалый интерес; они свидетельствуют о том, что усиливается внимание писателя к социальным противоречиям в обществе.

Сочувствие писателя – на стороне обездоленных, изнуренных тяжким трудом слуг, прачек, бедных студентов, жизнь которых резко контрастирует с беззаботным существованием паразитирующих слоев общества. Особый интерес представляет рассказ „Из жизни студентов в России“, носящий очерковый характер. Наблюдаемые рассказчиком картины русской жизни наводят его на философские размышления: „Выйду, например, на улицу... Вот идет, сгорбившись, старичок с каким-то засаленным портфелем под мышкой, верно, служащий в канцелярии полицмейстера. Одет он бедно, в высшей степени бедно. Унылый, с тусклым безжизненным взглядом, который боязливо как-то бросает по сторонам, спешит он в канцелярию или из канцелярии – домой, где у него десяток детей, больная жена и безвыходная бедность. Скажите, что у него на душе, какво его расположение духа и как смотрит он на все окружающее его на улице, по всей вероятности, более светлое, отрадное... Вот мимо проезжает экипаж, и сидящие в нем дети весело разговаривают и звонко смеются. Бедняк как-то особенно посматривает на них. Как вы думаете, остается ли он спокойным при виде этих счастливых амурчиков, или же сердце у него разрывается, когда подумает он о своих бедняжках, голых, голодных? Это не зависть, это жажда счастья для своих – и увы! жажда, которую он при всем своем усилии не может удовлетворить. И больно... А ведь в молодости он другое думал, о другом мечтал, не правда ли?... Ну, подите теперь и не философствуйте... при виде таких вещей меня больше всего занимает вопрос: каким образом примирились эти люди с подобным положением; совершилось ли это без борьбы, и, если нет, то какова была эта борьба... и проч., и проч... одним словом – философия“²³⁰. К такого

²³⁰ Съчинения на митрополит Климент Търновски (Васил Друмев). Т. I. С., 1926, с. 729-730.

рода размышлениям о социальной несправедливости автор в сущности призывает и читателя.

Сатирически представлено в рассказе „избранное общество“, „почтенное семейство“ зажиточных бездельников, в доме которых по вечерам собираются гости и ведутся прекраснородушные разговоры о необходимости нести просвещение в массы, дабы уничтожить предрассудки, а на поверку оказывается, что сами хозяева необычайно суеверны. Ведутся также беседы о назначении женщины, о необходимости эмансипации, о пользе женского труда, но ни хозяйка, ни ее сестра, окончившие институт благородных девиц, отнюдь не являют собой образец женского трудолюбия. Они ведут праздную жизнь, тратя время на игры в карты, танцы, а затем вновь возвращаясь к высокопарным разговорам о необходимости женского труда. Друмев показывает разительное несоответствие между словом и делом, между внешней видимостью и внутренней сущностью представителей аристократических слоев русского общества.

Существует определенное типологическое сходство между рассказами о России В. Друмева и очерковыми заметками чешского писателя К. Гавличка-Боровского „Картины России“²³¹. Произведения эти роднит анализ русской действительности, внимание к структуре русского общества, сатирическое начало, связанное с раскрытием отношений различных классов, присутствие публицистического элемента в произведениях болгарского и чешского писателей. Можно сказать и о некотором родстве очерковых набросков Друмева с физиологическим очерком. Рассказы о России знаменовали собой углубление и заострение критической направленности реализма писателя. От романтизма, столь ярко проявившего себя в „Несчастном семействе“, не остается и следа, но налет сентиментальности, хотя и слабо выраженный, еще проступает в рассказах. В них, как и в повести „Ученик и благодетели“, ощутимы животворные веяния произведений русских реалистов.

Итак, путь Друмева к реализму в художественной практике был более тернистым, чем в теории. Будучи последовательным реалистом в литературной критике, писатель в своей прозе сочетал разнородные эстетические тенденции. Если в его раннем творчестве доминировали романтические и сентименталистские тенденции, а элементы реализма едва улавливались, то в более поздних произведениях усиливается анализ социальной жизни, реализм все увереннее завоевывает свои позиции, вытесняя иные компоненты.

Воздействие прозы Друмева, заложившего фундамент национальной беллетристики, сказалось на творчестве шедших вслед за

²³¹ Н и к о л ь с к и й, С.В. Карел Хавличек-Боровский. В: Очерки истории чешской литературы XIX-XX веков. М., 1963.

ним писателей – И. Блыскова, И. Вазова, А. Страшимирова и других. Думается, прав литературовед Б. Ничев²³², видевший использование и своеобразное возрождение друмевско-блысковской повествовательной традиции в известном романе современного болгарского прозаика Антона Дончева – „Час выбора“ („Време разделно“, 1964). Традиции Друмева живы в современной прозе.

²³² Н и ч е в, Б. Методологически проблеми на българската литературна история.– Литературна мисъл, 1976, № 6, с. 53.

**ПЬЕСА В. ДРУМЕВА „ИВАНКО, УБИЙЦА АСЕНА I“
И ЕЕ РОЛЬ В ФОРМИРОВАНИИ
БОЛГАРСКОЙ ДРАМАТУРГИИ ЭПОХИ
НАЦИОНАЛЬНОГО ВОЗРОЖДЕНИЯ**

Вопрос о генезисе болгарской драматургии до сих пор остается нерешенным в науке. Некоторые исследователи – С. Каракостов²³³, П. Пенев²³⁴, М. Брадиштилова-Добрева²³⁵, считают, что болгарская драматургия, становление которой происходит в 50–70-е гг. XIX в., восходит к диалогам – весьма продуктивному жанру в литературе эпохи национального Возрождения.

Другие ученые, напротив, уверены, что диалоги не могут рассматриваться в качестве первых шагов болгарской драматургии. Так, Б. Пенев полагал, что драматические произведения появляются в Болгарии не как дальнейшее органическое развитие диалогов, а в результате внешнего литературного влияния²³⁶. Болгарский литературовед И. Тодоров не видел генетической связи между диалогами и драматургией²³⁷.

Мы полагаем, что формирование болгарской драматургии происходило в результате синтеза: наряду с диалогами, перерастающими в пьесы, в период ее становления широко использовался опыт инациональных литератур.

Наиболее яркие образцы в жанре диалога оставили Неофит Бозвели, Йордан Хаджиконстантинов-Джинот, Г. Раковский, Д. Войников, П. Р. Славейков. Писали диалоги также С. Доброплодный, В. Попович, К. Пишурка, Д. Душанов и др. Диалоги читались в школах (при торжественном окончании учебного года), либо разыгрывались в читалищах как театрализованные представления. В них поднимались

²³³ К а р а к о с т о в, Ст. Българският театър. Средновековие. Ренесанс. Просвещение. 865-1858. С., 1972, с. 182-202.

²³⁴ П е н е в, П. История на българския драматически театър. С., 1975, с. 46-51.

²³⁵ Б р а д и ш т и л о в а - Д о б р е в а, М. Българската историческа драматургия през Възраждането. С., 1975, с. 20-45.

²³⁶ П е н е в, Б. История на новата българска литература. Изд. 2. Т.3. С., 1977, с. 554-555.

²³⁷ Т о д о р о в, Ил. Диалогът като жанр в българската възрожденска литература. В: За литературните жанрове през Българското възраждане. С., 1979, с. 223-234.

самые разнообразные вопросы: разоблачались фанариоты – виновники отсталости и невежества болгарского народа; подчеркивалась необходимость народного просвещения, развития болгарской культуры; отстаивалась идея независимости Болгарии; доказывалась неизбежность гибели Османской империи. В творчестве некоторых писателей (В. Поповича, П. Р. Славейкова, Д. Войникова) диалоги перерастали в драматические произведения. Так, П. Р. Славейков свой диалог „Иван и Стоян“ переработал в одноактную комедию „Малаков“ („Кринолин“, 1864), а Д. Войников превратил диалог „Разговор между тремя учениками: Мирчо, Стояном и Недю, дедом Димо, отцом Мирчо, учителем Цоню и Бояном – попечителем учебного заведения“ в комедию из трех актов „Чорбаджия“ (1860). Под влиянием этой комедии Т. Пеев создал в 1875 г. свою драму „Учитель Генко“.

Любительский театр возник сначала в Шумене и Ломе (1856), а затем во многих других городах и селах Болгарии. Первая профессиональная труппа была создана в г. Браила (1865) Добри Войниковым, который был ее руководителем, режиссером и драматургом. Все это побудило заняться поисками репертуара. Помимо пьес, возникших на основе переработки диалогов, театры широко использовали переводные пьесы. В эпоху Возрождения в Болгарии переводятся произведения Мольера, Вольтера, А. Дюма-отца, Гюго, Гольдони, Шиллера, Лессинга, Х. Шмидта, Х. Траутцшена, Пушкина, Квитки-Основьяненко и др. Важную роль в формировании оригинальной болгарской драматургии сыграло „поболгаривание“ иностранных пьес – сознательное приближение чужеземных произведений к болгарскому читателю и зрителю (переводчики переносили место действия в Болгарию, изменяли имена действующих лиц на болгарские, приближали изображение быта и нравов к болгарской действительности). „Поболгариванию“ подверглись, например, „Недоросль“ Фонвизина, „Скупой“ Мольера, пьесы сербского писателя Й. Стерии-Поповича, греческого драматурга М. Хурмузи и др. Переводные и „поболгаренные“ пьесы возмещали на первых порах отсутствие оригинальной болгарской драматургии.

Первые шаги болгарской драматургии относятся к концу 50-х гг. XIX в.: в 1857 г. написана комедия Теодосия Икономова „Ловченский владыка или несчастье ловченского часовщика“ (опубликована в 1863 г.); в 1859 г. издан „Монолог или Мысли владыки Иллариона перед сожжением болгарских книг из книгохранилища Тырновской митрополии“ В. Н. Поповича. Оба произведения имеют антифанариотскую направленность, авторы их стремятся дискредитировать греческое духовенство.

В болгарском театре эпохи Возрождения ставятся преимущественно исторические пьесы. Разработка национально-исторической

тематики тесно связана с борьбой болгарских писателей за возрождение нации. Самые значительные драматурги эпохи – Добри Войников (1833 – 1878) и Васил Друмев, придавали большое значение изучению национальной истории. „Прошлое, – подчеркивал В. Друмев, – корень настоящего и будущего. Тот, кто хочет добиться лучшего настоящего и будущего, должен изучить свое прошлое“²³⁸.

Общепризнанный „отец болгарского театра“ Добри Войников видел задачу исторической драматургии в пробуждении национального самосознания и патриотических чувств. В статье „Болгарский театр“ он писал: „Когда народ начинает посещать свой национальный театр, где он видит в живом изображении деяния из своего славного прошлого, исторические подвиги своих праотцев и слышит в живой речи их мысли, где он получает представление о духе, талантах, наклонностях и способностях предков, которые столь достойно прославили имя его народа, тогда он осознает необходимость национального Возрождения и важность народного развития. Одним словом, в народном театре он открывает всеобщее училище своего национального сознания... Исторический народный театр есть верное зеркало, в коем всяк может увидеть и познать свои обязанности по отношению к отечеству и народу“²³⁹. В соответствии со своими теоретическими установками Д. Войников и в творческой практике отдавал предпочтение историческим пьесам. Большинство его драм посвящено истории Болгарии: „Стоян воевода“ (1866), „Райна-княгиня“ (1866), „Крещение Преславского двора (1868), „Велислава“ (1870), „Восшествие на престол Крума Страшного“ (1871), „Десислава“ (1874), „Фросина“ (1875). Сюжеты этих пьес возвращали зрителей к важнейшим событиям истории Болгарии, чаще всего – к этапам национально-освободительной борьбы против чужеземных захватчиков В „Райне-княгине“ речь шла о борьбе болгар с византийскими и татарскими завоевателями в эпоху Первого болгарского царства – в период правления Петра; в пьесе „Велислава“ – о сопротивлении татарам в XIII в., во время царствования Георги Тертера. Драма „Восшествие на престол Крума Страшного“ изображала объединение ханом Крумом в IX в. разрозненных болгарских земель в единое государство. Мужественную борьбу болгар с турками отразила пьеса „Стоян воевода“. Сюжеты из эпохи независимости Болгарии или периодов отстаивания ее суверенитета Д. Войников трактовал в соответствии с идеологическими и политическими задачами современности. Романтическая героизация прошлого указывала путь к будущему. Герои драм первого болгарского драматурга – носители идеи

²³⁸ Съчинения на митрополит Климент (Васил Друмев). Т.2., С., 1943, с. 301.

²³⁹ В о й н и к о в, Д. Избрани произведения. С., 1978, с. 191.

национальной независимости – это, как правило, государственные и культурные деятели древней Болгарии, бесстрашные и величественные, великодушные и благородные. Образы же завоевателей, посягающих на свободу отечества, всегда резко отрицательны – это типично романтические злодеи, коварные, властолюбивые, жестокие. Черно-белые тона, столь характерные для романтической манеры письма, – вот палитра Д. Войникова.

Национально-патриотическая проблематика, служившая фундаментом драматургии эпохи Возрождения, восходит к идеям „Истории славяноболгарской“ Паисия Хилендарского. Воскрешение в театре почти забытого славного прошлого, познание „своего рода“ способствовало пробуждению гордости за героические дела предков, стремлению вернуть утерянную свободу и славу. Идея свободы проходит красной нитью через драматургию болгарского Возрождения. В газете. „Дунавска зора“, редактировавшейся Д. Войниковым, драматург писал: „Болгарин, сын отчизны, восстань от рабства! Долго, слишком долго страдал ты под игом! Земля и небо устали слушать твои тяжкие вздохи, видеть твои страдания. Взгляни на солнце правды, узнай, что такое свобода, и всем сердцем пожелай ее. Разбуди ее и призови: свобода! – и земля ответит тебе: свобода! Прозри и призови: правда! – и небо ответит тебе: правда! Распрячься и протруби: народность! –и тысячи борцов отзовутся: народность!“²⁴⁰. Теми же свободолюбивыми идеями проникнуты все героико-романтические драмы Войникова, которые приобрели самую широкую популярность в 60 – 70-е гг. XIX в. Особенный успех выпал на долю пьесы „Райна-княгиня“, представлявшей переработку повести русского романтика А. Ф. Вельтмана (1800 – 1870) „Райна, королева болгарская“ (1843). В пьесе описывался поход в Болгарию русского князя Святослава в эпоху Первого болгарского царства. Монологи Святослава о дружбе русских и болгар, его уверения, что пришел он в Болгарию, чтобы подарить ей свободу, имели глубочайший символический смысл: они вызывали национально-патриотические и русофильские настроения у зрителей и вселяли надежду на помощь России в освободительной борьбе. Исторические пьесы Д. Войникова объективно поддерживали дело болгарских революционеров, хотя сам драматург принадлежал к кругу просветителей. Его драмы фактически участвовали в борьбе за национальное освобождение. Понимая это, турецкие власти нередко запрещали постановки пьес Д. Войникова. Так, в Русе цензор Эрнест-эфенди, запретивший постановку драмы „Восшествие на престол Крума Страшного“, официально предупредил администрацию, что театр будет закрыт, если

²⁴⁰ Дунавска зора, Браила, 1869, № 13.

пьесу не снимут с репертуара²⁴¹. Пьесы Д. Войникова сыграли важную роль в становлении болгарской драматургии.

Исторические пьесы создают и другие писатели: Светослав Миларов – „Падение Царьграда“, Тодор Х. Станчев – „Кардам Страшный“, „Пропасть“, Константин Величков – „Невенка и Светослав“, и т.д. Последняя пьеса является убедительным доказательством того, что нередко при перенесении на болгарскую почву иностранных произведений драматурги меняли не только имена героев и место действия, чтобы произведение было ближе читателю или зрителю, но и художественный метод. Так, сентиментальная повесть Н. М. Карамзина „Наталья, боярская дочь“ первоначально была „поболгарена“ Стефаном Захариевым в повесть „Невенка, боярская дочь“, а затем драматургически переработана К. Величковым, который сам назвал эту драму „романтической“, и притом с полным основанием. Романтическая идеализация национального прошлого становится доминирующей тенденцией формирующейся драматургии. Во многом романтический характер имеют и гайдуцкие драмы, насыщенные картинами героических подвигов повстанческих чет: „Золотой Стоян воевода“ (1866) С. Йорданова, „Хаджи Димитр Ясенов“ (1872) Л. Каравелова, „Цветко воевода“ (1876) А. Узунова.

В. Друмев внимательно следил за первыми шагами болгарской драматургии. В 1870 г. в газете „Турция“ появилась его рецензия на постановку в г. Браила исторической драмы Д. Войникова „Велислава“. Отзываясь восторженно о превосходной игре актрис, рецензент называл пьесу слабой, так как в ней поступки героев психологически не мотивированы, много философских рассуждений, длинных монологов, что не совместимо с требованиями театрального искусства.²⁴² Признавая заслуги Войникова, положившего начало болгарской драматургии, рецензент дружески советовал автору „Велиславы“ быть более требовательным к себе при работе над пьесами. В 1872 г. в журнале „Периодическо списание“ Друмев поместил рецензию на исторические драмы И. С. Владыкина „Владислав, король болгарский“ и „Великий князь Борис“ (1870), в которой резко критиковал их автора²⁴³. Подобные бездарные произведения, по мнению рецензента, не только не содействуют воспитанию художественного вкуса, но приносят вред читателю и зрителю. Уничтожающей критике подверг драмы И. С. Владыкина и Х. Ботев²⁴⁴.

²⁴¹ Турция, Цариград, 1873, 15/1.

²⁴² Турция, Цариград, № 13, 16 май 1870.

²⁴³ Псп., Браила, 1872, №№ 5-6, с. 336-340.

²⁴⁴ Б о т е в, Х. Защо не съм. В: Събрани съчинения в три тома. Т.1. С., 1976, с. 50.

В 1872 г. вышла в свет пьеса Друмева „Иванко, убийца Асена I“²⁴⁵, знаменовавшая собой важнейший этап перехода к реалистическому осмыслению истории. Пьеса В. Друмева переносила зрителей и читателей в двенадцатый век – ко времени царствования Асена I (1187–1196).

Об Асене I с глубокой симпатией писали многие возрожденцы: Паисий Хилендарский в „Истории славяноболгарской“, Г. Раковский в историческом очерке „Несколько слов о великом болгарском царе Асене и сыне его Асене Втором“, Д. Чинтулов в стихотворении „Воспоминание“, Д. Войников в „Краткой болгарской истории“. Не удивительно, что образ царя, восстановившего независимость Болгарии после почти двухвекового ига, вдохновил и В. Друмева на создание историко-патриотической драмы.

Последние месяцы царствования Асена, его убийство, недолгий период правления Иванко, бесславно закончившийся его свержением и бегством из Болгарии – эти трагические факты национальной истории, подвергшиеся художественной разработке, и легли в основу пьесы „Иванко, убийца Асена I“.

В. Друмев нашел сюжет своей драмы в истории, но пьеса отражала как противоречия средневековой Болгарии, так и наболевшие проблемы современности. Писатель смотрел на историю глазами человека эпохи болгарского Возрождения. Неприятие произвола и жестокости, понимание необходимости сплочения национальных сил в борьбе за независимость страны, ярко выраженная антифанариотская направленность – все это обретало в драме нацеленность против османской тирании. Судьба Асена I давала возможность В. Друмеву обратиться к столь злободневной в эпоху Возрождения теме отстаивания независимости Болгарии в борьбе с иноземцами и внутренними антинародными силами, поставить проблему государственных и личных интересов, проблему власти и народа.

При создании драмы писатель опирался на опыт своего предшественника Д. Войникова; кроме того, Друмев использовал и достижения мировой драматургии, в частности, исторических драм Шекспира и „Бориса Годунова“ А. С. Пушкина²⁴⁶. Ориентация писателя на вершины мировой драматургии и талант позволили Друмеву поднять болгарскую драматургию на более высокий уровень.

Архитектоника „Иванко“ значительно сложнее, чем композиционные построения драм предшественников Друмева. Если Д. Во-

²⁴⁵ Друмев, В. Иванку, убиецът на Асена I. Драма в пет действия. Браила, 1872.

²⁴⁶ На этот факт обращали внимание исследователи: Каракостов, С. Българският Възражденски театър на освободителната борба. 1858 – 1878. С., 1973; Лекков, Д. Васил Друмев – живот и дело. С., 1976.

йников отстаивал классицистические правила единства места, времени и действия, то Друмев смело ниспровергал эти нормы, сковывающие вдохновение художника. В пьесе свободно сочетаются сцены исторической и частной жизни, сцены возвышенные и бытовые, трагические и комические. Сюжетное развитие политической интриги усложняется личными взаимоотношениями героев, борьба за трон проходит в атмосфере любовных конфликтов. Завязка драмы падает на вторую сцену первого действия, в которой Иванко, под нажимом Исаака, определяет свою цель и приступает к ее осуществлению: „... я хочу стать царем и стану им! Как добьюсь этой цели, какими средствами – еще не знаю, но ни перед чем не остановлюсь...“²⁴⁷. Завязка дает толчок развитию действия: заговорщики отравляют преданного Асену старого вельможу Симо, заподозрившего существование заговора, убивают тюремного стражника и посланника, прибывшего из Царьграда, содействуют ссылке оклеветанного брата царя – Петра. Приезд в Тырново отца Ивана, который может сорвать заговор, ускоряет действие: Иванко не может более медлить и колебаться, динамизм действия нарастает, напряжение сгущается и завершается кульминацией – убийством Асена (III действие).

Некоторые исследователи творчества В. Друмева считают, что в композиции драмы наиболее удачными являются первые три действия, а после кульминации динамизм действия в пьесе замедляется, драматическое напряжение теряет свою остроту²⁴⁸. На наш взгляд, в четвертом и пятом актах „Иванко“ действие, напротив, ускоряется, не позволяя ослабнуть драматическому накалу. В пьесе Друмева немало монологов, которые пресекают быстрое развитие действия, замедляют его, но характерно, что из двадцати четырех монологов драмы двадцать приходятся на первые три действия и только четыре – на последние. Уменьшение количества монологов в четвертом и пятом актах способствует убыстрению действия, более динамичному развитию событий.

Композиция „Иванко“ блестяще раскрывает основные идеи драмы, ибо именно после кульминации на сцене появляется народ (в то время как в первых трех действиях он присутствует лишь в сознании действующих лиц). В последних двух актах болгары узнают правду о злодейском убийстве Асена. И, если до убийства царя действие движут главным образом заговорщики, встречая слабое сопротивление

²⁴⁷ Друмев, В. Съчинения. Т. I. С., 1967, с. 389.

²⁴⁸ Пенев, Б. История на новата българска литература. Т. 4. С., 1978, с. 254 – 255; Динков, П. Васил Друмев. – В: История на българската литература. Т. 2. С., 1966, с. 404; Генов, К. Романтизмът в българската литература. С., 1968, с. 345.

Асена, то в заключительных актах они встречают мощное противодействие народа. Иванко сломлен, он фактически бездействует, предаваясь раскаянию, а его более активный сподвижник Исаак бессильно противостоят бунту. Контрдействие народа, руководимого отцом Иваном и Петром, приобретает размах, напряжение нарастает и неминуемо ведет к развязке – свержению узурпатора. Бегство Иванко и победа народа – логическая развязка пьесы, которая соответствует исторической концепции Друмева. Проблема народного сопротивления тирании трактуется Друмевым с позиции художника-реалиста. На смену тирании приходят лучшие светлые времена, судьбу страны решает в конечном счете народ.

С проблемой вписанности человеческой судьбы в судьбу народную связано и понимание вопроса о главном герое пьесы Друмева. Система образов в пьесе „Иванко, убийца Асена I” была новаторской, непривычной для современников Друмева. У драматурга нет единственной центральной фигуры, вокруг которой группируется действие. Налицо децентрализация образной системы. Иванко, отец Иван, Асен, Исаак – весьма значительные фигуры в произведении Друмева, играющие важную роль в развитии сюжета, но ни одно из этих действующих лиц не является центральным персонажем. Не случайно современник драматурга Д. Войников в 1873 г. писал: „Главным лицом драмы г. Друмева является Иванко, но... г. Друмев лучше бы поступил, если б назвал свою драму „Отец Иван“. Или, если уж автор хотел ее назвать разжигающим любопытство „Иванко, убийца Асена I“, то нужно было закончить драму убийством Асена”²⁴⁹. Войников предлагал и иное название драмы – „Исаак, убийца Асена I“, потому что не Иванко фактически убивает Асена, а Исаак.

Впрочем, подобная трактовка идеи пьесы встречалась и в трудах более позднего исследователя Б. Пенева. „Из заглавия, – писал он, – видно, что героем своей пьесы Друмев считает Иванко. Но... Друмеву не всегда удастся поставить на первый план Иванко и внутреннюю драму, которую переживает это лицо. Личная драма, героем которой является Иванко, и которая должна господствовать, выступать вперед, часто теряется. Во многих местах автор выводит на передний план не Иванко и его внутреннюю личную драму, а Исаака и отца Ивана, двигателей внешней драмы. В четвертом и пятом действиях самыми деятельными, самыми главными лицами являются отец Иван и Исаак. В этих двух действиях Иванко появляется только один раз – во второй сцене пятого действия – как совсем бледная фигура, а не как герой драмы. Так что два последних действия нарушают целостность и единство действия. В четвертом и пятом действиях Друмев изобража-

²⁴⁹ Войников, Д. Избрани произведения. С., 1978, с. 205.

ет не столько Иванко, сколько последствия убийства Асена и столкновение между приверженцами Иванко и Петра. Другими словами, тут показано на первом месте то, что в сущности должно быть фоном, на котором очерчивается драма Иванко²⁵⁰.

Дело не только в ошибочном, на наш взгляд, восприятии ученым архитектоники драмы и выявлении ее главного героя. Исследователь не понял трактовки изображаемой действительности, данной Друмевым, его концепции национальной истории. Ведь, цель Друмева не сводилась к тому, чтобы, как полагал Пенев, воссоздать внутреннюю драму, которую переживает Иванко; главным было показать народную судьбу. Потому-то и теряется в пьесе личная драма Иванко, которая, по мнению Пенева, должна „господствовать, выступать вперед“. В произведении Друмева на первом плане – драма болгарского народа, оказавшегося на краю пропасти из-за честолюбия Иванко, которое привело его к фактической измене народу. Основной конфликт пьесы – в столкновении двух политических сил, двух противостоящих лагерей: заговорщиков, ведущих Болгарию к порабощению Византией, и сторонников независимости страны.

Не удалось достаточно точно определить замысел автора и современной исследовательнице драматургии Друмева М. Брадистиловой, которая пишет: „Автор стремится представить Иванко национальным героем. Наряду с этим, романтизируя историю, автор пытается раскрыть индивидуальный характер: он исследует психологические мотивы поведения героя, его внутренний конфликт, в результате чего образ теряет целостность. Иванко показан вне общества, и его личность не вырастает до обобщенной фигуры национального героя²⁵¹“.

Думается, что личность Иванко „не вырастает до обобщенной фигуры национального героя“ прежде всего потому, что Друмев и не стремился представить Иванко народным героем, о чем свидетельствует весь текст драмы. Народ не ополчился бы против своего героя, как это произошло с Иванко, который не был героем нации ни в истории страны, ни в драме. Он пошел против своего народа, и былой героический ореол вокруг его имени сменился народным проклятием в адрес деспота. Иванко показан не „вне общества“, как находит Брадистилова, а как часть общества: он – представитель боярства, расшатывающего междоусобицами основы государственности. Бесславный конец его предопределен отношением к нему главной общественной силы – народа.

²⁵⁰ П е н е в, Б. История на новата българска литература. Т. 4, С., 1978, с. 254-255.

²⁵¹ Б р а д и с т л о в а, М. Болгарский театр 60-70-х годов XIX в. и национально-освободительное движение. В: Театр в национальной культуре стран Центральной и Юго-Восточной Европы XVIII-XIX вв. М., 1976, с. 260.

Как известно, трагедия А. С. Пушкина „Борис Годунов“ также была не сразу воспринята верно: „Этот особый характер драмы, где нет центрального героя, а есть развитие определенной исторической ситуации, около которой группируются все действующие лица – и главные, и второстепенные, не был понят ни современной Пушкину критикой, ни Белинским. Исходя из заглавия пьесы, они видели в ней драму Бориса Годунова, царя-преступника, и упрекали Пушкина то в „ложной идее“, положенной якобы им в основание драмы, то в „раздвоении интереса“ между главным героем – Годуновым и Самозванцем. Отсюда же идут обвинения в несвязанности композиции, в разрозненности отдельных сцен, составляющих трагедию. Пушкин в „Борисе Годунове“ создавал не трагедию определенной страсти и даже не психологическую шекспировскую драму, а политическую трагедию, где образы Бориса, Самозванца, Шуйского, Пимена являются отдельными сторонами развертывающейся грандиозной картины. С этой точки зрения и выбор, и чередование отдельных сцен теряют свою видимую случайность; они складываются в закономерную и художественно развивающуюся композицию, прекрасно раскрывающую основные идеи драмы“²⁵². Приведенное суждение С. М. Бонди о трагедии „Борис Годунов“ во многом применимо к пьесе Друмева, что объясняется сходством драматургических систем русского и болгарского писателей, свидетельствующим о закономерности наступления нового этапа в международном художественном процессе – этапа новаторского преобразования литературы на ее пути к реализму.

Основным достоинством образной системы и композиции драмы „Иванко, убийца Асена I“ является естественное, тесное переплетение судеб героев с судьбой болгарского народа. Проблема личности и государства раскрывается в плане пушкинской трактовки: судьба человеческая – судьба народная. Народ воспринимается в качестве главного героя драматических событий. В первых трех действиях он находится за сценой, но как и у Пушкина, присутствует в сознании всех героев, в том числе и заговорщиков. Исаак, искусно плетущий нити заговора, понимает трудность его осуществления: „Говорят, что народ любит Асена и потому он крепко сидит на престоле“²⁵³. Другой заговорщик – молодой боярин Милко предупреждает Иванко: „...до тех пор, пока борьба идет между тобой и Асеном, я целиком твой; но если, не дай бог, – ты встретишь на своем пути народ и захочешь с помощью его недругов попать его, тогда я стану твоим врагом“²⁵⁴. Впо-

²⁵² Бонди, С. О Пушкине. М., 1977, с. 193-194.

²⁵³ Друмев, В. Сочинения. Т. I. С., 1967, с. 381.

²⁵⁴ Там же, с. 402-403.

следствии Милко осуществляет свою угрозу, убедившись, что Иванко пошел на сговор с византийцами.

Забота о судьбе болгарского народа и отечества является доминирующей чертой антиподов Иванко – сторонников независимой Болгарии (Асена, Петра, отца Ивана). Наиболее последовательный и деятельный выразитель интересов народных масс – отец Иван. Убедившись в жестокости Иванко и творимых им беззакониях, он уговаривает князя Петра возглавить народную борьбу против узурпатора: „Ты брат Асена. Ты должен, слышишь, должен освободить болгарский народ от злодеяний Иванко, должен спасти болгарское царство от гибели... Если есть в тебе хоть капля асеновской крови, если ты желаешь спокойствия и счастья народу своему, то ты должен сделать это“²⁵⁵. Вместе с отцом Иваном Петр поднимает народ на борьбу.

В четвертом и пятом действиях уже сам народ становится главной действующей силой. Друмев показывает, как изменяются представления народа о происходящем. Сначала народ введен в заблуждение заговорщиками, пустившими слух, что убийца Асена – Петр. Болгары проклинают брата убитого царя и поначалу покорно терпят тиранию и беззакония Иванко, но со временем начинают сравнивать правление Иванко и Асена: „Тяжкими стали наши муки... с бедняками поступают несправедливо и некому защитить их...“²⁵⁶ – говорят в народе. Интересна массовая сцена на базаре, в которой истина об убийстве Асена постепенно открывается народу. При появлении бесчинствующих царских воинов многие сначала боязливо разбегаются, но затем молодежь начинает оказывать им сопротивление. Когда же из уст отца Ивана и бабы Керы болгары узнают, что ими правит убийца Асена, то раздается решительный призыв: „Отомстим за убийство Асена!“. В финале драмы вооруженный народ, ворвавшись во дворец, вынуждает убийцу и тирана Иванко бежать из Болгарии. В произведении Друмева народ является не только весьма существенным фоном, но и активной действующей силой.

Помимо собирательного образа народа Друмев создает и ряд его индивидуальных портретов: баба Кера, слуги Михо и Драгни, юноша, оказавший сопротивление царским воинам на базарной площади и др. Особено удачен образ кормилицы Марии – бабы Керы, простой доброй и мудрой женщины, нежно привязанной к дочери Асена, которую она вырастила. Как к сыну относится баба Кера и к телохранителю Марии – сироте Милко, у которого нет никого ближе этой старой женщины. Милко исповедуется ей в безнадежной любви к Марии, но баба Кера, зная, что существует социальная иерархия,

²⁵⁵ Там же, с. 454.

²⁵⁶ Там же, с. 450.

что этот юноша „без роду, без племени“ – не чета царской дочери, советуется несчастному: „Бедный сынок! Выброси это из головы... для тебя ли она? Есть люди познатнее тебя, и те не смеют подумать о царской дочери...“²⁵⁷. Баба Кера интуитивно чувствует коварство пленных греков. Когда убивают Асена, кормилица раньше других понимает чьих рук это злое дело и, не боясь воинов Иванко, которые преследуют ее, поет на базарной площади песню, раскрывающую народу истину о виновниках смерти царя. В этой сцене баба Кера, в сущности, выполняет ту же функцию, что и юродивый Николка в трагедии А. С. Пушкина „Борис Годунов“, называющий во всеуслышание Бориса убийцей царевича, царем-иродом.

Рельефность индивидуальных характеров, созданных Друмевым, резко отличается от схематичных, безликих действующих лиц драм Д. Войникова. В драме „Иванко, убийца Асена I“ многие образы разработаны с психологической глубиной, неизвестной дотоле болгарской драматургии. Сложен, противоречив образ боярина Иванко, показанный драматургом в развитии. Умный, храбрый военачальник, не раз отличался он в боях за независимость страны. Герой понимает, что греки хотят посеять смуту в Болгарии, что они заинтересованы в закабалении страны и потому готовы оказать всемерную помощь заговорщикам; презирая, ненавидя вчерашних поработителей, Иванко, однако, идет на сделку с ними, принимает их помощь. Честолюбивые помыслы, подогреваемые пленным греком, не дают боярину покоя. Задумав страшное преступление, Иванко колеблется, в его раздвоенной душе идет мучительная борьба между властолюбием и совестью, между долгом перед отечеством и личными амбициями. Герой соткан из противоречий: в нем уживается высокое чувство и порок, лицемерие и угрызения совести, мужество, патриотизм и способность к предательству, сострадание и жестокость. Сочетание темного и светлого в Иванко, превращение его из героя, патриота в преступника, предателя национальных интересов исследует Друмев, явно отходя от романтизма в сторону реализма.

Писателя занимает феномен трагедийного изменения характера, превращения великодушного смелого человека в кровожадного тирана. Вспомним, что эта же тема интересовала Шекспира в трагедиях „Макбет“ и „Кориолан“. Друмев считал „первостепенным гением“ великого английского драматурга и, безусловно, был знаком с его творчеством. Шекспировская широта изображения народного фона соединена в драме „Иванко, убийца Асена I“ с углубленным изучением внутреннего мира человека. В коллизии властолюбия и совести побеждает жажда власти, Иванко убивает Асена, которого боготворил. Боярин

²⁵⁷ Там же, с. 450.

скрывает от других, да и от самого себя, подлинные мотивы убийства, стремясь оправдать свое преступление ссылками на интересы народа и государства: „Нет, это не измена! Каждый должен желать добра своему отечеству, своему народу. Почему не устранить одного, если другой может достойнее, с большей пользой занимать его место!“²⁵⁸. Автор срывает с героя ложную личину, показывая внутренние пружины, движущие его поступками: это отнюдь не забота об интересах народа и государства, а безмерное честолюбие, в угоду которому Иванко готов ввергнуть народ в порабощение. Его правление ведет страну к катастрофе. Дальнейшее развитие образа предстает как нарастание душевной драмы Иванко, добившегося короны благодаря убийству. Здесь образ героя Друмева во многом перекликается с образом пушкинского Бориса Годунова. Сравнение текстов произведений болгарского и русского драматургов обнаруживает интересные параллели. И Борис, и Иванко – сложные натуры, в них сочетается зло и добро, преступление и раскаяние. Иванко, подобно Борису, расчищает себе путь к высшей власти преступлением. Оба героя знают, что народная мораль осуждает злодеяние, и потому, даже добившись полноты власти, чувствуют себя на троне неуверенно, боясь возмездия народа. Борис:

На площадях мятежный бродит шепот,
Умы кипят ... их нужно остудить.²⁵⁹

Предвидя, что народ, любивший Асена, не отнесется к его смерти равнодушно, что можно ждать мятежа, Иванко говорит перед убийством: „Сейчас бы все удалось, а с народом я быстро расправлюсь“²⁶⁰.

Испытывая страх за свою власть, боясь народа, оба правителя не останавливаются перед жестокостями, становятся тиранами. В народе ропот:

Нас каждый день опала ожидает,
Тюрьма, Сибирь, клубок иль кандалы.
А там в глуши голодна смерть иль петля.²⁶¹

Казни и беззакония становятся нормой общественной жизни с приходом к власти Иванко: „...Убийства да бесчисленные виселицы, закона и правосудия нет. Не было такого при Асене“, – говорят в народе²⁶².

²⁵⁸ Там же, с. 390.

²⁵⁹ П у ш к и н, А.С. Полн. собр. соч. В 10-и тт. Т.5. М., 1957, с. 290.

²⁶⁰ Д р у м е в, В. Съчинения. Т.1.С., 1967, с. 419.

²⁶¹ П у ш к и н, А.С. Полн. собр. соч. В 10-и тт. Т.5. М., 1957, с. 258.

²⁶² Д р у м е в, В. Съчинения. Т.1. С., 1967, с. 450.

Власть не радует Бориса, муки совести гнетут его душу:

Шестой уж год я царствую спокойно.
Но счастья нет моей душе...²⁶³
И рад бежать, да некуда... ужасно!
Да, жалок тот, в ком совесть нечиста²⁶⁴.

Аналогичное душевное состояние испытывает после убийства Асена и Иванко: „Но не могу найти покоя душе моей... Нигде не нахожу я успокоения... Душа моя жаждет мира и нигде его не находит... Ничто не может меня утешить! Ни убийства! Ни пиры!... Дух мой смущен и тревожен“²⁶⁵.

Во сне и наяву являются тиранам убиенные ими:

...Тринадцать лет мне сряду
Все снилось убитое дитя!²⁶⁶

...И все тошнит, и голова кружится,
И мальчики кровавые в глазах...²⁶⁷

Иванко исповедуется своему брату Драгомиру: „Драгомир! Помнишь ли ты Асена? Помнишь ли его добрый, кроткий взгляд, его веселое, милое лицо? Этот Асен не дает мне покоя, Драгомир. Он всегда перед моими глазами ... И чем больше времени проходит, тем чаще и тем явственнее он является мне. Я вижу его кроткий взгляд, его улыбку... вижу, Драгомир, его рану...“²⁶⁸.

И тяжелой становится для обоих корона, добытая ценой убийства: Ох, тяжела ты, шапка Мономаха²⁶⁹, – говорит Борис.
„Тяжка, брат, царская корона“²⁷⁰, – как бы вторит ему Иванко.

Страх перед будущим терзает героев Пушкина и Друмева, но если Борис боится божьего суда, то Иванко страшится проклятия народа.

Как видим, в ряде случаев в трагедии „Борис Годунов“ и драме „Иванко, убийца Асена I“ можно заметить сходство мыслей, ситуа-

²⁶³ П у ш к и н, А.С. Полн. собр. соч. В 10-и тт. Т.5. М., 1957, с. 241.

²⁶⁴ Там же, с. 243.

²⁶⁵ Д р у м е в, В. Съчинения. Т.1. С., 1967, с. 469.

²⁶⁶ П у ш к и н, А. С. Полн.собр. соч. В 10-и тт. Т.5. М.,1957, с.268.

²⁶⁷ Там же, с. 243.

²⁶⁸ Д р у м е в, В. Съчинения. Т.1. С., 1967, с. 469.

²⁶⁹ П у ш к и н, А.С. Полн. собр. соч. В 10-и тт. Т.5. М., 1957, с. 268.

²⁷⁰ Д р у м е в, В. Съчинения.Т.1. С., 1967, с. 469.

ций, а порой и почти текстуальную близость. Друмев учился у Пушкина реалистическому рисунку в создании характера, убедительно воссоздавая душевные муки царя-преступника, тонко подмечая нюансы в психологии сметенной души героя. Но не было у болгарского писателя слепого подражания русскому мастеру. Сюжет, проблематика, характеры драмы „Иванко, убийца Асена I“ глубоко национальны. Прав был один из первых критиков пьесы П. Р. Славейков, когда утверждал: „... в драме г. Друмева грек пахнет греком издавека, а болгарин похож на болгарина не по одежде и имени, но по тому, что он делает и еще по тому, что не способен совершить“²⁷¹.

При всей реалистической определенности образов Иванко, Милко, бабы Керы и других, в драме Друмева еще улавливаются и одноплановые романтические характеристики (отец Иван, Исаак), а некоторые образы несут в себе налет сентиментализма (Асен, Петр, Мария). Мрачными тонами обрисован Исаак, в его лице Друмев сознательно сконцентрировал множество пороков. Структура образа была тесно связана с той функцией, которую ему надлежало выполнять – он должен был выразить резко отрицательное отношение автора к фанариотам, поставившим целью духовно поработить болгар. Аналогичное отношение к этому явлению драматург пытался вызвать и у зрителей. Достиг ли Друмев своей цели? Несомненно. И. Вазов писал, что когда он смотрел пьесу „Иванко“, то „всегда выходил со слезами на глазах при воспоминании о печальной и нежной Марии, кающейся и плачущей о смерти своего отца, с яростью в душе против Исаака, с возмущением против вероломного Иванко“²⁷². Вызвать „ярость в душе“ против Исаака и стремился Друмев, ибо образ этот олицетворял стремление греческой аристократии, вынашивавшей „мега-ли идею“ („великую идею“) эллинизировать балканские народы, лишив их развития собственной национальной культуры. Таким образом, структура образа успешно работала на реализацию его функции.

Идейным антиподом Исаака в драме „Иванко, убийца Асена I“ является отец Иван. Этого героя отличает не религиозная покорность, как, казалось бы, подобало служителю культа, а воинственная гражданственность. Отец Иван имеет свой прообраз в истории: в антивизантийском восстании, возглавлявшемся Асеном и Петром, активное участие принимал священник Василий. Само восстание было объявлено при освящении церкви святого Димитра в Тырново в 1185 г. „Этим вожди восстания хотели подчеркнуть автономию церкви Бол-

²⁷¹ С л а в е й к о в, П.Р. За драмата „Иванко“. В: Българска литературна критика. Т. I. С., 1967, с. 46.

²⁷² В а з о в, И. Из бележника на поета. С., 1920, с. 48.

гарского государства²⁷³. За автономию болгарской церкви велась ожесточенная всенародная борьба и в эпоху Возрождения. В этом видел Друмев переключку времен, проводя аналогию между прошлым и современностью. На создание образа отца Ивана Друмева вдохновляли также такие его современники, как Неофит Бозвели, Илларион Макариополский – организаторы национальной церковной борьбы в эпоху Возрождения. Поскольку поединок отца Ивана и Исаака в значительной степени является отражением борьбы против духовного порабощения нации в XIX в., нет ничего удивительного в том, что отец Иван изображен народным вождем, бунтарем, воспротивившимся тирании, а не смиренным, всепрощающим священником.

М. Брадиштилова-Добрева считает, что отец Иван „глубоко противоречивый драматический образ. Противоречие появляется вследствие несоответствия между активностью героя и умиротворяющим христианским началом, которое он представляет. Отец Иван бунтует, но проповедует смирение²⁷⁴. Нам кажется более точным восприятие образа литературоведом Д. Лековым, который пишет: „Церковник больше верит в народ и силу своего слова, чем в священное писание. Поэтому он не проповедует смирение, а зовет к борьбе²⁷⁵. В финале пьесы отец Иван возглавляет восстание народных масс, свергающих Иванко. Фигура этого героя – титаническая, романтически возвышенная – под рясой средневекового священника угадывается патриот и гражданин эпохи национального Возрождения, борющийся за свободу болгарского народа. Пламенные призывы отца Ивана к борьбе с тиранией, угнетателями народных масс звучали чрезвычайно актуально и воспринимались зрителями с энтузиазмом. К драме „Иванко, убийца Асена I“, проникнутой героико-романтическим пафосом национально-освободительной борьбы болгарского народа, по праву могут быть отнесены слова Жана Жореса „От прошлого мы возьмем огонь, а не пепел.“

Ни одно литературное произведение не вызвало такой оживленной, бурной дискуссии в периодике эпохи болгарского Возрождения, как драма „Иванко, убийца Асена I“. Полемика, завязавшаяся на страницах печати в связи с появлением этой пьесы, прокладывавшей путь к реализму в болгарской литературе, представляет большой интерес прежде всего потому, что она по существу явилась не только спором о художественных достоинствах произведения Друмева, но и о том, по какому пути должна развиваться в дальнейшем болгарская литерату-

²⁷³ История Болгарии. Т. I. М., 1954, с. 122.

²⁷⁴ Б р а д и ш т и л о в а - Д о б р е в а, М. Българската историческа драма през Възраждането. С., 1975, с. 147.

²⁷⁵ Л е к о в, Д. Указ.соч.

ра. Восторженную оценку пьесе Друмева дал видный болгарский писатель и литературный критик П.Р. Славейков, опубликовав в журнале „Читалище“ (1873, № 5) рецензию на это произведение: „Наконец мы можем порадовать читателей и всех своих соотечественников появлением капитальной пьесы для нашего будущего народного театра. Драма г. Друмева – это не перевод, не переработка, а труд оригинальный, немалый, делающий честь нашей литературе, в которой до сих пор не было подобного приобретения... Это единственное художественное произведение в болгарской литературе, мы его с радостью встречаем и поздравляем с его появлением болгарских читателей.“²⁷⁶ Л. Каравелов, всегда чрезвычайно взыскательный в оценках литературных произведений, также не скупится на похвалы драме „Иванко“. В статье „Болгарские драмы“ он писал: „Мы говорили много раз, скажем и сейчас, что наши писатели пишут только для того, чтобы написать что-нибудь и услышать „браво“. Это верно. Если хотите беспристрастности, то из этого правила исключение составляют только г. Славейков и г. Друмев,... драму Друмева можно назвать первым произведением в болгарской литературе. Ясно, что Друмев знал, о чем пишет, для кого пишет и как нужно писать... Одним словом, г. Друмев это буква „а“, за которой последуют другие“²⁷⁷. „Выдающимся сочинением“ назвал пьесу Друмева просветитель Р. Блысков, рекомендуя произведение читателям издававшегося им журнала „Училище“²⁷⁸.

Однако в печати появились не только положительные отзывы. С резкой критикой пьесы выступил драматург Д. Войников. В своей статье „Иванко, убийца Асена I“ он обвинял Друмева в том, что драма написана „против правил драматического искусства“, явно имея в виду правила трех единств, диктуемые драматургии классицистической эстетикой. Ни одно из этих правил Друмевым не соблюдается: ни единство времени – действие „Иванко“ длится более трех месяцев, ни единство действия, ни единство места. И это возмущает Д. Войникова, исповедующего нормы классицизма в теории. Анализируя драму, он пишет о ее четвертом действии: „И в этом действии мы должны видеть три разные сцены: из комнаты Исаака мы переносимся на базар... С базара внезапно переносимся на кладбище у монастырской стены. Как и в предыдущем действии, единство места совершенно не соблюдается... Только неопытные драматурги заставляют своих зрителей столь неожиданно путешествовать из одного места

²⁷⁶ С л а в е й к о в, П.Р. За драмата „Иванко“. В: Българска литературна критика.Т.1.С., 1967, с. 41.

²⁷⁷ К а р а в е л о в, Л. Българските драми.– Независимост, Букурещ, 1873, № 28.

²⁷⁸ Училище, Букурещ, 1873, III, № 3, 27/II.

в другое, не подготовив их предварительно к этому²⁷⁹. Созданный по законам реалистической драмы, не однозначный, противоречивый образ Иванко Войников также не принимает: „... в этой личности нет ничего идеального, ничего поэтического... Какой хороший убийца! Какой совестливый преступник! И зачем он совершил этот грех, не желая этого! Почему у него нет той душевной воли, с помощью которой человек может управлять собой?... в одном и том же действии герой г. Друмева и человек, и зверь“²⁸⁰. Тот факт, что Иванко не является идеальным героем, лишает драму, по представлениям Войникова, изящества и художественности, ибо драматург должен, якобы, руководствоваться только характером, в котором он находит нечто высокое, нечто идеальное, благородное или же, напротив, нечто низкое, дьявольское в противоположность какой-либо добродетели. Как видим, Войников признавал лишь контрастную систему образов, лишь черно-белые тона в обрисовке драматических персонажей, что было характерно и для его собственной драматургии.

П. Р. Славейков вступил в спор с Войниковым, опубликовав вторую рецензию на драму „Иванко“, где доказывал, что самым большим достоинством пьесы Друмева является именно правдивое изображение характеров. По его мнению, в пьесе Друмева „характеры выдержаны с поразительной верностью“. „Мы всегда полагали и полагаем, – писал он, – что самое большое искусство при создании драматического образа (будь он главным или второстепенным) состоит в том, чтобы он был верной копией реальной личности, потому что только тогда характер и бывает интересным... Создать воображаемый характер, думается, гораздо легче, чем снять верную копию с оригинала из отдаленной эпохи. Г-н Друмев, полагаем, мог бы создать много таких воображаемых героев и действующих лиц, но он совершил бы непростительную ошибку, если бы вместо того, чтобы написать драму из болгарской жизни, создал драму из жизни воображаемой, драму, в которой не было бы ничего болгарского, кроме одних голых болгарских имен... Господин Войников недоумевает, почему Иванко не показан ожесточенным злодеем, почему он сам напуган ужасом совершенного им злодеяния. Он показан Друмевым правдиво, так, что если бы это был герой другой драмы и под другим именем, но, совершая злодеяние, колебался, а не совершал его с легкостью, мы бы сказали: это – болгарин, а затем – это Иванко... Такие примеры возможны только у болгар. И это доказательство удачи Друмева.“²⁸¹

²⁷⁹ Войников, Д. Съчинения. С., 1978, с. 212-213.

²⁸⁰ Там же, с. 205.

²⁸¹ Славейков, П. Р. За драмата „Иванко“. В: Българска литературна критика. С., 1967 с. 43-47.

Критики нередко сравнивали пьесы В. Друмева и Д. Войникова, причем сравнение оказывалось не в пользу последнего. Л. Каравелов считал, что драмы Войникова „бесцветны, безжизненны, в них нет ни живых людей, ни человеческих страстей“²⁸². Резко критиковал Войникова и Х. Ботев. Отрыв от действительности считает П. Р. Славейков главным недостатком пьес Д. Войникова²⁸³.

Изобразительную силу искусства Славейков ставил в прямую зависимость от жизненно верного изображения национального быта, нравов, обычаев. Проводимое Славейковым сравнение произведений двух ведущих драматургов эпохи интересно прежде всего тем, что в нем по существу отстаивается необходимость утверждения реалистических принципов отражения действительности. Фактически дискуссия о драме Друмева показала различное понимание путей развития литературы. Друмев и его сторонники связывали плодотворность художественного творчества с овладением реалистическими принципами изображения действительности.

Окрашивание реалистического в своей основе метода Друмева различными оттенками иных принципов художественного обобщения, тем не менее, не помешало критику эпохи национального Возрождения Н. Бончеву определить, что автор „Иванко“ шел в своем творчестве „по пути реализма“²⁸⁴. Правда, реализм писателя еще далек от „классического“ типа, он выступает в смешении с другими эстетическими тенденциями, включая в себя элементы сентиментализма и романтизма, что было характерно для ранней стадии развития болгарского реализма (60–70-е гг. XIX в.). Творчество Друмева, впервые утвердившего в болгарской литературе психологическую драму, убедительно показывает, что русская литература содействовала становлению реализма в болгарской словесности.

Творческая эволюция писателя позволяет проследить изменение характера литературных связей в 60–70-е гг. XIX в.: если на раннем этапе творчества, в период создания „Несчастливого семейства“, художник впитывал романтические веяния спонтанно, без теоретического осмысления художественного процесса, то к реализму он шел осознанно, опираясь на достижения критической мысли русских революционных демократов, эстетически обосновывая необходимость овладения реалистическими принципами отражения действительности.

Драматургия, находившая путь к народу через театр, была одним из самых массовых искусств в эпоху национального Возрож-

²⁸² Каравелов, Л. Български драми. В: Българска литературна критика. С., 1967, с.77.

²⁸³ Славейков, П.Р. За драмата „Иванко“. В: Българска литературна критика. С., 1967, с. 41, 44-45.

²⁸⁴ Бончев, Н. Литературна критика и публицистика. С., 1962, с. 164.

дения – да это и понятно, если учесть, что знакомство с этим жанром не требовало грамотности, которой большинство болгар не могло овладеть в условиях рабства. Историческая драматургия участвовала в национально-освободительной борьбе болгарского народа. О революционизирующем влиянии исторических пьес на массы свидетельствуют воспоминания одного из современников – Николы Начова: „...эти представления сделали большое благородное дело. Цари и царицы, вельможи, воеводы, воины, гайдуки – во всем своем славном величии вставало со сцены прошлое Болгарии. „Неужто все это было когда-то? – спрашивал очарованный зритель. Часто взволнованная представлением молодежь выходила на сцену и вместе с актерами начинала стрелять из пистолетов, ружей. Завязывалось импровизированное представление с участием народа. Эти спектакли были настоящей репетицией революционных событий, разыгравшихся в 1876 г.“²⁸⁵ Писатель З. Стоянов, активно участвовавший в национально-освободительной борьбе, вспоминал в „Записках о болгарских воестаниях“: „драмы Д. Войникова, В. Друмева, „Потерянная Станка“ Блыскова воспитывали наших будущих борцов за свободу, вдохновляли их на подвиги.“²⁸⁶ Пьесе „Иванко, убийца Асена I“ запрещали ставить не только османские власти в эпоху рабства, но даже в 1941 г., когда праздновалось столетие со дня рождения Друмева, буржуазное правительство Болгарии запретило

Народному театру постановку крамольной пьесы²⁸⁷. Обращение к историческому прошлому для обоснования задач национально-освободительной борьбы в современных условиях было характерно и для драматургии других славянских стран. В Чехии аналогичную функцию выполняли исторические пьесы И. К. Тыла²⁸⁸, в Сербии – драмы Л. Костица и Д. Якшича.

Пьеса „Иванко, убийца Асена I“, знаменовавшая собой движение болгарской литературы в направлении реализма, явилась высшим достижением драматургии эпохи национального Возрождения и образцом для писателей последующих поколений, пробовавших свои силы в этом жанре. Благоприятное воздействие драматургии Друмева ощутимо в пьесе Т. Пеева „Фудулеску“ (1876)²⁸⁹, в исторических драмах И. Вазова „К пропасти“ (1908), „Борислав“ (1909), „Ивайло“ (1911), что неоднократно отмечалось исследователями. И. Вазов и

²⁸⁵ Калофер в миналото. С., 1927, с. 251.

²⁸⁶ Стоянов, З. Записки о болгарских восстаниях. Т. I. М., 1978, с. 260.

²⁸⁷ Каракостов, Ст. Българският възрожденски театър на освободителната борба. С., 1973, с. 209.

²⁸⁸ Соловьева, А.П. И.К. Тыл. В: Очерки истории чешской литературы XIX–XX веков. М., 1963.

²⁸⁹ Пеев, Т. Съчинения. С., 1976.

сам говорил о том, что пьеса „Иванко, убийца Асена I“ послужила для него моделью при написании им исторических драм²⁹⁰.

Еще при жизни Друмева в Болгарии вышло три издания драмы „Иванко, убийца Асена I“²⁹¹. В 1883 г. пьеса была переведена на чешский язык писателем и революционером Йосефом Фричем и поставлена на пражской сцене. В Болгарии драма переиздавалась и ставилась на сцене как в эпоху Возрождения, так и после Освобождения – вплоть до наших дней. П. Р. Славейков оказался провидцем, предсказав еще в 1873 г., что „Иванко“ является „капитальной пьесой для нашего будущего народного театра“²⁹².

Творческая эволюция В. Друмева во многом отражала направление болгарского литературного процесса на завершающем этапе национального Возрождения Болгарии. Писатель прокладывал путь к расцвету реализма конца XIX в., когда он достиг стадии зрелости. Друмев содействовал завершению преобразования литературы национального Возрождения в литературу нового типа. Развитие литературы обрело новую перспективу, в конце прошлого столетия оно стало более синхронным с общеевропейским литературным процессом, в котором ведущую роль играл реализм.

²⁹⁰ Д и н е к о в, П. Васил Друмев. В: История на българската литература в 4 тома. Т. 2. С., 1966, с. 406; Л е к о в, Д. Указ. соч., с. 135.

²⁹¹ Первое издание – в г. Браила, 1872; второе – в г. Севлиево, 1889 г.; третье – в г. Тырново, 1898 г.

²⁹² С л а в е й к о в, П. Р. За драмата „Иванко“. В: Българска литературна критика. С., 1967, с. 41.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Работа, как видно из сказанного выше, посвящена исследованию творчества видного писателя и общественного деятеля второй половины XIX в. В. Друмева, выявлению значения созданных им произведений для становления и развития болгарской литературы. Тема связана с научными проблемами генетической и типологической характеристики новоболгарской литературы. В работе уделено внимание вопросам формирования национальной эстетической мысли, прозы и драматургии, специфики литературного процесса в 60–70-е гг. XIX в., связей болгарской литературы с литературами других стран.

Зарождение новой болгарской литературы проходило в переломную в жизни народа эпоху – эпоху Возрождения, когда рушились основы османского феодализма, совершался переход от феодализма к капитализму, шла ожесточенная борьба за национальное освобождение, формировалась нация, складывалась национальная культура. Глубоко своеобразная, динамичная в своем развитии, эта эпоха сформировала тип писателя и определила облик новой болгарской литературы, которая стала по существу частью национально-освободительного движения, ареной борьбы против духовного, политического и социального угнетения. Творчество каждого значительного писателя того времени отразило определенные стороны сложного процесса консолидации болгарской нации, становления национальной культуры.

Васил Друмев вошел в историю болгарского Возрождения как личность поистине ренессансной многогранности. Родоначальник национальной беллетристики, талантливый драматург, литературный и театральный критик, педагог, публицист, ученый, он в то же время был активным общественным и политическим деятелем, одним из последовательных борцов болгаро-русского сотрудничества, культурного сближения славянских народов. Творчество Друмева рассматривается в книге как важнейший компонент культуры эпохи болгарского Возрождения. Наряду с П. Р. Славейковым, Х. Ботевым, Л. Каравеловым, он является одним из писателей, определивших характер литературы в 60–70-е гг. XIX в. Без Друмева невозможно представить всей картины национального Возрождения в его вершинных проявлениях.

Общественно-политические взгляды В. Друмева складывались под влиянием подъема национально-освободительной борьбы, что привело его в юношеские годы к близости с революционерами, к участию в Первой болгарской легии (1861–1862), руководимой Г. Раковским. После роспуска легии писатель постепенно перешел

на просветительские позиции. В его противоречивом мировоззрении сочетаются стихийно-материалистическое понимание явлений и идеалистические взгляды.

Общественно-культурная концепция В. Друмева тесно связана с национально-патриотическими идеями его соотечественников (прежде всего, Паисия Хилендарского, Софрония Врачанского, Георгия Раковского) и гуманистическими взглядами русских и западноевропейских просветителей. В развитии знаний, в научном прогрессе В. Друмев видел предпосылки политической и духовной независимости Болгарии, средство спасения народа от гибели. В том особом значении, которое придавали болгарские просветители распространению знаний как средству сохранения нации, состоит одна из специфических черт болгарского Просвещения, обусловленная своеобразием исторического процесса Болгарии.

В. Друмев был одним из первых представителей болгарской эстетической мысли, зародившейся в 50–70-е гг. XIX в. В своих литературно-критических статьях он отстаивал реалистические принципы изображения действительности. Его эстетические взгляды формировались под воздействием идей Белинского. Эстетика В. Друмева включает в себя понятие народности литературы, важнейшим признаком которой он считал передачу духа национальной жизни. Реалистические принципы воспроизведения действительности Друмев противопоставлял классицизму, а не романтизму. Такой „скачок“ в теории объясняется своеобразием эволюции болгарской литературы, развивавшейся, в силу исторических условий, замедленно, а затем, на завершающем этапе Возрождения, стремительно догонявшей ушедшие вперед литературы. Классицизм в Болгарии не оформился как самостоятельное направление и ограниченно проявился в художественной практике, но его принципы упорно отстаивались некоторыми теоретиками (например, Д. Войниковым), что сдерживало развитие литературы.

В эпоху формирования национальных культур общим явлением было активное обращение к фольклору. В Болгарии, Сербии, Чехии, как и в других славянских странах, переживших процесс национального Возрождения, он приобрел особую важность, воспринимался как аутентичное выражение самобытности народа, его нравственной силы, художественного вкуса. Многие болгарские писатели были одновременно и фольклористами (П. Р. Славейков, Н. Геров, Г. Раковский, Л. Каравелов, К. Миладинов). В. Друмев рекомендовал ориентировать молодежь не на иностранные образцы в поэзии, а на болгарский фольклор.

Своеобразие болгарского литературного развития состояло в том, что первыми литературными критиками были, как правило, прозаики, поэты и драматурги. Следует в то же время отметить, что не-

которые писатели, отстаивавшие в теоретических статьях реалистические принципы отражения действительности, на практике создавали романтические и сентиментальные произведения, а еще чаще – сочетали в них разнородные эстетические принципы. Иными словами, „теория вышла вперед“, чему немало способствовала русская реалистическая литература и критика.

В творчестве В. Друмева одновременно получили выражение различные идейно-эстетические тенденции, которые нередко перекрещивались, сосуществовали в его произведениях. Подобное взаимопроникновение, переплетение просветительских, сентименталистских, романтических, реалистических тенденций, почти одновременное возникновение различных литературных явлений было характерной особенностью болгарского литературного процесса той поры.

Анализ системы взглядов В. Друмева, его сочинений позволил установить, что в Болгарии идеи Просвещения были актуальны не только на раннем этапе Возрождения, как полагают некоторые исследователи, но и в 60 – 70-е гг. XIX в.

Вместе с тем на завершающем этапе национального Возрождения в болгарской литературе ощутимо дают знать о себе явления романтизма. Специфика болгарского романтизма зависела прежде всего от социально-исторических условий: на его общественном и эстетическом идеале отразилась героическая национально-освободительная борьба болгарского народа против иноземного ига. Есть основания говорить о полигенезисе болгарского романтизма, который черпает многое из фольклора, из национальных литературных традиций и наряду с этим использует опыт европейского романтизма.

Повесть В. Друмева „Несчастное семейство“ (1860) стала важной вехой в национальном литературном процессе, ибо это было первое оригинальное произведение болгарской беллетристики, заложившее основы художественной прозы и во многом определившее пути ее дальнейшего развития. Анализ повестей В. Друмева („Несчастное семейство“), И. Блыскова („Похищенная Станка“, 1864), Л. Каравелова („Воевода“, 1860) позволил прийти к выводу, что в становлении болгарской прозы важную роль сыграли произведения, которые по жанрово-сюжетным признакам и эмоциональному выражению типологически родственны явлениям, получившим в европейских странах наименование „неистой литературы“. Поскольку этот вопрос в литературоведении до сих пор не затрагивался, в книге он освещен в сопоставлении творчества В. Друмева и его современника И. Блыскова с французской романтической „неистой школой“. Этот вопрос важен потому, что помогает выяснить, насколько для Болгарии были характерны явления, которые возникали в других странах в эпоху ро-

мантизма, и какова степень участия романтического течения в формировании новой болгарской прозы.

Болгарская „неистовая литература“ имеет, помимо схождений с французской, и ряд существенных отличий. Гете называл „неистовую словесность“ литературой отчаяния, в Болгарии же это была и литература бунта, ей присуще героическое начало. Изобразительные средства „неистойой“ поэтики предстают у болгарских прозаиков в ином идейно-функциональном преломлении: при помощи этой поэтики болгарские писатели пробуждали у читателя сострадание к поработанному народу, и в то же время – гневный протест против рабской действительности. Романтические повести содействовали укреплению революционного духа болгар в период национально-освободительной борьбы. В этом было их огромное общественное значение и вместе с тем идейная и поэтическая специфичность. Романтизм – многообразное, обширное явление, имеющее в каждой стране свою специфику. В то же время в нем можно выделить определенные поэтические системы, характерные для ряда национальных литератур. Одной из таких систем была „неистовая“ романтическая литература.

Если французские писатели считали „неистовую словесность“ антитезой сентиментализму, то в болгарских повестях „неистовость“ тесно переплеталась с сентиментальностью, что происходило в силу интенсивного развития болгарской литературы в эпоху Возрождения, когда наслаивались друг на друга разнородные тенденции. Сентиментализм Друмева можно охарактеризовать как трагический в отличие от мелодраматического сентиментализма немецкого писателя Х. Шмидта, произведениями которого увлекался в юности болгарский прозаик. Сентиментализм в болгарской литературе эпохи Возрождения не оформился в самостоятельное направление, а редуцировался до тенденций, которые переплетались с иными принципами художественного обобщения.

Анализ повести В. Друмева „Ученик и благодетели“ (1864) показал, что в новом произведении писателя меняется соотношение эстетических тенденций: удельный вес реалистических элементов возрастает, тогда как романтические и сентименталистские тенденции отходят на второй план. Писатель не только четко улавливает социальные противоречия, но и в более „узнаваемой“ форме показывает их, его поэтика становится строже и „приземленнее“.

Процесс эволюции художественного сознания Друмева, наращивание реалистических тенденций в его творчестве наблюдается и в обращении писателя к жанру очерка и короткого рассказа. Цикл рассказов о России: „Из одесской жизни“, „Из жизни болгар в Киеве“, „Из жизни студентов в России“ – написанных во второй полови-

не 60-х гг. XIX в., свидетельствует об усилении внимания писателя к социальным противоречиям. Анализ этих произведений позволил обнаружить типологическое сходство между рассказами о России В. Друмева и очерковыми заметками чешского писателя К. Гавличка-Боровского „Картины России“. Произведения эти роднит анализ русской действительности, внимание к структуре русского общества, сатирическое начало, наличие публицистического элемента. Есть основание говорить и о некотором родстве рассказов о России Друмева с „физиологическим“ очерком. Рассказы знаменовали заострение критической направленности реализма писателя, в них ощутимы животворные веяния произведений русских реалистов, отзвуки социального протеста революционных авторов. В исследовании отмечается воздействие прозы Друмева на творчество последующих болгарских писателей – И. Блыскова, И. Вазова.

Велики заслуги Друмева в становлении национальной драматургии. Его пьеса „Иванко, убийца Асена I“ (1872) явилась высшим достижением драматургии эпохи болгарского Возрождения. В работе выявляется генезис болгарской драмы, своеобразие появления этого жанра. В спорном вопросе о генезисе болгарской драматургии отстаивается точка зрения, согласно которой ее формирование происходило в результате синтеза: наряду с перерастанием диалогов в пьесы, широко использовался опыт инациональных литератур.

В болгарской драматургии, становление которой происходило в 50–70-е гг. XIX в., отдавалось предпочтение историческим пьесам: разработка национально– патриотической тематики тесно связана с борьбой писателей за возрождение нации. Если драматургию Д. Войникова, С. Миларова, Т. Станчева, К. Величкова и других писателей той поры отличало романтическое осмысление исторического материала, то пьеса В. Друмева знаменовала собой важнейший этап перехода к реалистическому отображению исторических событий. В. Друмев нашел сюжет своей драмы в истории, но пьеса отражала как противоречия средневековой Болгарии, так и наболевшие проблемы современности. Неприятие произвола и жестокости, понимание необходимости сплочения национальных сил в борьбе за независимость страны, ярко выраженная антифанариотская направленность – все это обрело в драме нацеленность против османской тирании. Судьба Асена I давала В. Друмеву возможность обратиться к столь злободневной в эпоху Возрождения теме отстаивания независимости Болгарии в борьбе с иноземцами и внутренними антинародными силами, поставить проблему государственных и личных интересов, проблему власти и народа.

Анализ архитектоники и образной системы пьесы „Иванко, убийца Асена I“ показал, что в драме Друмева народ является не толь-

ко весьма существенным фоном, но и активной действующей силой, одним из главных героев пьесы. Рельефность характеров, созданных Друмевым, резко отличалась от схематично обрисованных действующих лиц драм Д. Войникова. В пьесе „Иванко, убийца Асена I“ многие образы разработаны с психологической глубиной, неизвестной дотоле болгарской драматургии.

Друмевым был использован и творчески переосмыслен опыт трагедии А. С. Пушкина „Борис Годунов“. Полученный в результате анализа вывод о сходстве драматургических систем пьесы В. Друмева „Иванко, убийца Асена I“ и пушкинского „Бориса Годунова“ свидетельствует о закономерности нового этапа в художественном процессе – этапа преобразования литературы на ее пути к реализму. Русская литература послужила стимулятором становления реализма в болгарской литературе эпохи Возрождения.

Дискуссия в болгарской критике, начавшаяся в связи с выходом в свет пьесы „Иванко, убийца Асена I“, показала различное понимание путей развития национальной литературы. В. Друмев и его сторонники (П. Р. Славейков, Л. Каравелов, Н. Бончев, Х. Ботев) связывали плодотворность художественного творчества с овладением реалистическими принципами отражения действительности. Пьеса В. Друмева знаменовала собой движение болгарской литературы в направлении реализма, на ее опыте учились другие болгарские авторы (Т. Пеев, И. Вазов).

Творческая эволюция писателя позволила проследить изменение характера литературных связей в 60–70-е гг. XIX в.: если на раннем этапе творчества, в период создания „Несчастливого семейства“, художник впитывал романтические веяния спонтанно, без теоретического осмысления художественного процесса, то к реализму он шел осознанно, опираясь на достижения критической мысли русских революционных демократов, эстетически обосновывая необходимость овладения реалистическими принципами отражения действительности. Таким образом, литературные связи поднялись на качественно новый, более высокий уровень, что способствовало утверждению реалистического направления в болгарской литературе. Творческая эволюция писателя соответствовала общему движению современной Друмеву литературы, она во многом отражала динамику болгарского литературного процесса в 60–70-е гг. XIX в. В. Друмев содействовал завершению преобразования литературы национального Возрождения в литературу нового типа. Развитие литературы обрело новую перспективу, в конце прошлого столетия оно становилось все более синхронным с общеевропейским литературным процессом, в котором ведущую роль играл реализм.

Таким образом, В. Друмев стоял у истоков национальной художественной прозы, драматургии, эстетической мысли, он был одним из основоположников новой болгарской литературы. Вместе с тем писатель активно участвовал и в других сферах общественной и культурной жизни страны. Друмев – один из создателей Болгарского литературного общества (1869), сыгравшего важную роль в формировании национальной культуры, в развитии науки и явившегося зародышем Болгарской академии наук. Вместе со своими единомышленниками, передовыми людьми эпохи Возрождения – М. Дриновым, В. Стояновым – писатель вел большую работу в первом научном болгарском журнале „Периодическо списание“, издававшемся Болгарским литературным обществом. Анализ его научных трудов „Жизнеописание“ (1870–1871), „О воспитании“ (1871) и других, помещенных на страницах этого журнала, показал, что Друмев был незаурядным ученым, впервые показавшим истинное значение творчества представителей раннего этапа Возрождения: Паисия Хилендарского, Софонрия Врачанского, Неофита Бозвели.

Стремление В. Друмева способствовать становлению национального самосознания побудило его заняться преподаванием, созданием специальных трудов о воспитании. Нужно отметить, что большинство писателей эпохи Возрождения в Болгарии занималось педагогической деятельностью – достаточно назвать Х. Ботева, Г. Раковско-го, Н. Герова, И. Блыскова, Д. Войникова. Освещению педагогической работы Друмева помогли письма и документы, открытые автором монографии в болгарских архивах. В результате разысканий были обнаружены и впервые введены в научное обращение неизвестные ранее документы о деятельности В. Друмева как в эпоху Возрождения, так и в освобожденной Болгарии. Так, в архиве г. Силистра удалось найти 50 страниц протоколов Силистренской общины, написанных рукой В. Друмева. Эти документы проливают новый свет на деятельность писателя в области народного образования в 1874–1877 гг. В архиве г. Велико Тырново автором монографии выявлено более 350 неизвестных писем писателя периода 1878–1882 гг., когда Друмев был ректором и преподавателем Петро-Павловского духовного училища. Письма Друмева расширяют представление о педагогической деятельности писателя, его роли в развитии болгарской культуры XIX в.

Анализ проповедей, произнесенных Друмевым после принятия им духовного сана (1873) позволил установить, что они являются яркой публицистикой, отражающей его политические позиции демократа, борца против реакции, с риском для жизни отстаивавшего необходимость болгаро-русского сотрудничества в период стамбуловского правления.

В работе освещена широта духовных интересов В. Друмева, свойственная и другим писателям славянских стран в эпоху национального Возрождения (болгарам Г. Раковскому, П. Р. Славейкову, Л. Каравелову, Х. Ботеву, словаку Л. Штуру, сербу В. Караджичу, словенцу Е. Воднику, хорвату Л. Гаю и др.). Подобный тип культурных деятелей, стремившихся использовать разные жанры литературы, отрасли науки и виды искусства для утверждения национального самосознания, развития просвещения, борьбы с чужеземным игом, соответствовал прогрессивным задачам того времени.

Многосторонняя деятельность писателя, участвовавшего в разных сферах общественной и культурной жизни страны, потребовала комплексного подхода к изучаемому явлению. В этом отношении монография тесно связана с кругом исследований Института славяноведения РАН и Института литературы БАН по изучению культуры эпохи национального Возрождения в странах Центральной и Юго-Восточной Европы. Становление и развитие болгарской литературы рассматривается в работе в связи с формированием национальной культуры в целом. Личность В. Друмева представляла для этого благоприятную возможность, и автор стремился на основе анализа конкретного историко-литературного материала внести свою лепту в решение общих проблем.

ЛИТЕРАТУРА И ИСТОЧНИКИ

Архивные материалы

- Архив Болгарской академии наук (АБАН), София: фонд № 54к (В. Друмев), фонд №22к (Т. Пеев), фонд № 98к (Г. С. Раковский), фонд № 19к (П. Р.Славейков).
- Болгарский исторический архив при Библиотеке Кирилла и Мефодия (НБКМ – БИА), София: фонд № 146 (В. Друмев), фонд № 111 (М. Дринов), фонд № 113 (Н. Палаузов).
- Центральный государственный исторический архив (ЦДИА), София, Фонды №№ 108, 177, 287, 336, 600.
- Окружной государственный архив города Велико-Търново (ОДА В. Търново), фонд 805, оп. 1, арх. ед. 124 – Изходящ дневник на писмата и телеграмите на Петропавловското духовно училище, обхващаш периода от 10.X. 1878 г. до 29.XII.1882 г.
- Окружной государственный архив города Русе (ОДА г. Русе), фонд 43к, оп. 1, арх. ед. 20, 21. (Писма от Климент, епископ Бранички, 1877–1878).
- Окружной государственный архив города Силистра (ОДА г. Силистра, фонд 26к, оп. 2, арх. ед. 1) – Кондика на Силистренската община (1870– 1881).
- Окружной государственный архив города Шумен (ОДА г. Шумен), фонд 656к, оп. 1, арх. ед. 4 (Д. П. Войников).

Периодические издания

- Будилник, Букурещ. Сатирическая и юмористическая газета. Ред. Х. Ботев (1873, 1 мая – 1 июня).
- Бъдошност, Букурещ. Газета болгаро-румынской дружбы. Ред. Г. С. Раковский (1864, 8 марта – 17 мая).
- Българска дневница, Нови-Сад. Ежедневная газета. Ред. Г. С. Раковский (1857, 26 июня – 30 октября).
- Български книжици, Цариград-Галата. I болгарский литературный журнал (1858–1862).
- Гайда, Цариград. Двухнедельная сатирическая газета. Ред. П. Р. Славейков (1863–1868).
- Дума на българските емигранти, Браила. Ежедневная газета болгарских эмигрантов, революционеров-демократов. Ред. Х. Ботев (1871, 10 июня – 5 августа).
- Дунавска зора, Браила. Ежедневная газета. Ред. Д. Войников (1867–1878).
- Дунавски лебед, Белград. Ежедневная газета. Ред. Г. С. Раковский (1860–1862).

- Духовен прочит, Търново. Журнал. Ред. В. Друмев (март 1881 – февраль 1882).
- Знаме, Букурещ. Газета, орган революционно-демократического крыла Бухарестской эмиграции. Ред. Х. Ботев (декабрь 1874 – август 1875).
- Македония, Цариград. Еженедельная газета. Ред. П. Р. Славейков (1866 – 1872).
- Независимост, Букурещ, (продолжение „Свободы“) (1873–1874).
- Периодическо списание на Българското книжовно дружество, Браила. Первый научный и литературно-критический журнал Болгарского литературного общества. (Ред. В. Д. Стоянов, В. Друмев, Т. Пеев и др.) (1870–1876).
- Свобода, Букурещ. Еженедельная газета, орган БЦРК. Ред. Л. Каравелов (1869–1872).
- Съветник, Цариград. Еженедельная газета. (1863–1865, 1870, 27 окт.).
- Турция, Цариград. Еженедельная туркофильская газета (1865–1873).
- Училище, Букурещ – Русе – Гюргево. Педагогический двухнедельный журнал. Ред. Р. Блысков (1870–1876).
- Цариградски вестник. Газета либерально-просветительная. Ред. И Богоров, А. Экзарх, Т. Бурмов (1848–1862).
- Читалище, Цариград. Литературный журнал, издаваемый Константинопольской болгарской читальней. Продолжал линию журнала „Български книжици“. Ред. М. Балабанов (1870–1875).

*Тексты писателей и общественных деятелей эпохи
болгарского Возрождения*

- Д р у м е в, В. Съчинения на митрополит Климент Търновски (Васил Друмев). Под ред. Г. Ст. Пашев, Т. 1 – 2. С., 1926 – 1943. Т. 1. Повести, разкази и драми. 1926; т. 2. Трудове по обществени, педагогически и църковно-правни въпроси. 1943.
- Д р у м е в, В. Съчинения. Ред., предгов. и бележки от Е. Стефанов. Т. 1 – 2. С., 1948–1950. Т. 1. Нещастна фамилия. С, 1948. Т. 2. Иванко, убиецът на Асена. Драма в 5 д. С, 1950.
- Д р у м е в, В. Съчинения. Предгов. от Д. Леков. Т. 1 – 2. С., 1967–1968. Т. 1. Художествени творби. 1967. Т. 2. Критика. Публицистика. Речи. Писма. 1968.
- Д р у м е в, В. Етико-социологически съчинения. Съст. М. Бъчваров и А. Ватев. Предгов. М. Бъчваров. С., 1981.
- Литературен архив. Т. 5. Из архива на В. Друмев – Климент Търновски. Ръкописи, материали и документи. Подгот. Д. Леков. С, 1973.
- К л и м е н т Б р а н и ц к и и Т ъ р н о в с к и (Васил Друмев). Документи и материали. Съставителство, предговор и редакция Марина Смолянинова.
- Коментар, бележки, показалци и редакция Камен Михайлов. С., 2005.

- Б а ч о К и р о. Аз Бачо Киро съм. Сборник. Подбор и ред. Н. Димков. С., 1976.
- Б е р о н, П. Буквар с различни поучения (Рибен буквар). С., 1974.
- Б л ъ с к о в, И. Изгубена Станка. С., 1955.
- Б л ъ с к о в, И. Р. Спомени. С., 1976.
- Б о н ч е в, Н. Литературна критика и публицистика. С., 1962.
- Б о т е в, Х. Събрани съчинения в 3 тома. Т. 1 – 3. С., 1976.
- Българска възрожденска критика. Предст. от Г. Марков. С., 1981.
- Българска възрожденска поезия. Подбор и ред. К. Топалов. С., 1980.
- В а з о в, И. Събрани съчинения в 20 т. Т. 1 – 20. С., 1955 – 1957.
- В а з о в, И. Из бележника на поета. С., 1920.
- В о й н и к о в, Д. Избрани произведения. Подбор и ред. Д. Леков. С., 1978.
- В о й н и к о в, Д. Кратка българска история. Виена, 1861.
- Възрожденски страници. Антология. Под ред. П. Диневков. Т. 1 – 2. С., 1969.
- Върхове на българската журналистика. Т. 1. С., 1976.
- Д о б р о п л о д н и, С. И. Кратка автобиография. С., 1983.
- Ж и н з и ф о в, Р. Публицистика в 2 т. Съст. Ц. Унджиева и Д. Леков. Т. 1-2. С., 1964.
- И к о н о м о в, Т. Мемоари. (Подбор и ред. Т. Жечев). С., 1973.
- К а р а в е л о в, Л. Събрани съчинения. Под ред. Ц. Унджиева, Д. Леков, П. Тотев, Т. 1 – 9. С., 1965– 968.
- К а р а в е л о в, Л. Избрани произведения в 3 т. Под ред. А. Бурмов, С. Божков, Ц. Минков. Т.1 – 3. С., 1954–1956.
- Из архива на Любен Каравелов. Подбрали и подготв. за печат Д. Леков, Л. Минкова, Ц. Унджиева. С., 1964.
- Н е о ф и т Б о з в е л и. Съчинения. Подбор и ред. С. Таринска. С., 1968.
- Неофит Бозвели, Г. С. Раковски, Добри Чинтулов, Бачо Киро Петров, Васил Друмев в спомените на съвременниците си. С., 1979.
- П а и с и й Х и л е н д а р с к и. Славянобългарска история. С., 1976.
- П е е в, Т. Съчинения. Съст. Д. Леков и И. Сестримски. С., 1976.
- П ъ р л и ч е в, Г. Избрани произведения. С., 1980.
- Р а к о в с к и, Г. Съчинения. Избор и характеристика от М. Арнаудов. С., 1922.
- Р а к о в с к и, Г. Съчинения в 4 т. С., 1983 – 1984.
- Български вероизповеден въпрос с фанариотите и голямата мечтайна идея панелинизма от Г. С. Раковски. Букурещ, 1864.
- Архив на Г. С. Раковски. Подгот. за печат Е. Н. Трайков. Т. 1 – 4. С., 1957– 969.
- Литературен архив. Т. 1. П. Р. Славейков. Под ред. П. Диневков, Г. Димов, С. Баева. С., 1959.
- Раковски, Каравелов, Ботев за просветата и възпитанието. Съст. и уводна студия на Н. Чакъров. С., 1965.
- С е л и м и н с к и, И. Избрани съчинения. С., 1979.
- С л а в е й к о в, П. Р. Съчинения в 8 т. Т. 1 – 8. С., 1978 – 1982.

Софроний Врачанский. Жизнеописание. Изд. подгот. Н. М. Дилевский, А. Н. Робинсон. Л., 1976.

Научная литература

- Андреев, В. Д. История болгарской литературы. М., 1978.
- Аретов, Н. Чернокожев Н. Българска литература XVIII-XIX в. С., 2006.
- Аретов, Н. Българската литература от епохата на националното Възраждане. С., 2009.
- Арнаудов, М. Българското книжовно дружество в Браила. 1869–1876. С., 1966.
- Арнаудов, М. Любен Каравелов. Живот, дело, епоха. 1834–1879. Изд. 2-ро. С., 1972.
- Арнаудов, М. Паисий Хилендарски. Личност – дело – епоха. Изд. 2-е доп. С., 1972.
- Арнаудов, М. Творци на българското Възраждане. Първи възрожденци. С., 1969.
- Баева, С. Петко Славейков. Живот и творчество. 1827–1870. С., 1968.
- Бакалов, Г. Литературни статии и изследвания. Под ред. А. Тодоров. С., 1973
- Бахтин, М. М. Вопросы литературы и эстетики. М., 1975.
- Бахтин, М. М. Проблемы поэтики Достоевского. М., 1979.
- Бахтин, М. М. Эстетика словесного творчества. М., 1979.
- Бележити българи. Т. 3. С., 1969.
- Белинский, В. Г. Полное собрание сочинений. Т. 1–13, М. – Л., 1953–1959.
- Благоев, Д. Литературно-критически статии. С., 1974.
- Божков, С. Болгарская академия наук. Краткий очерк. 1869–1969. С., 1969.
- Болгария и Россия (XVIII-XX вв.): взаимопознание. Отв. редакторы Г. Д. Гачев и Румяна Дамянова. М., 2010.
- Бонди, С. М. О Пушкине. М., 1977.
- Борщук, Г. История на българската журналистика. 1844–1877, 1878–1885. Изд. 2-ро доп. С., 1976.
- Брадистилова-Добрева, М. Българската историческа драматургия през Възраждането. С., 1975.
- Бурмов, А. Избрани произведения в 3 тома. С., 1974–1976.
- Бушмин, А. С. Методологические вопросы литературоведческих исследований. Л., 1969.
- Българската литература и народното творчество. С., 1977.
- Вазов, И. Сборник по случай 125-годишнината от рождението на писателя. Пловдив, 1976.
- Ванслов, В. В. Эстетика романтизма. М., 1966.

- Васил Друмев – Климент Търновски в културната и политическа история на България: Юбил. Сб. (Отгов. Ред. Дочо Леков). Варна, 1992.
- Васил Друмев – митрополит Климент Търновски. 1841–1901. Био-библиография. Състав. Д. Игнатовски. Шумен, 2000.
- Велчев, В. Българо-руски литературни взаимоотношения през XIX – XX в. от Фонвизин до Горки. С., 1974.
- Венелин, Ю. О зародыше новой болгарской литературы. М., 1838.
- Веселовский, А. Н. Историческая поэтика. Ред., вступ. статья и примеч. В. М. Жирмунского. Л., 1940.
- Взаимосвязи и взаимодействия национальных литератур. М., 1961.
- Виноградов, В. В. Избранные труды. Поэтика русской литературы. М., 1976.
- Выготский, Л. С. Психология искусства. М., 1956.
- Гачев, Г. Д. Ускоренное развитие литературы. (На материале болгарской литературы первой половины XIX в.). М., 1964.
- Гачев, Г. Ускореното развитие на културата. С., 1979.
- Генов, К. Романтизмът в българската литература. С., 1968.
- Генов, Ц. Освободителната война 1877 – 1878. С., 1978.
- Генчев, Н. Българско Възраждане. Записки и бележки по нова българска история. С., 1978.
- Генчев, Н. Франция в българското духовно възраждане. С., 1979.
- Георгиев, Е. Българската литература в общославянското и общоевропейското литературно развитие. С., 1973.
- Голенищев-Кутузов, И. Н. Итальянское Возрождение и славянские литературы XV–XVI вв. М., 1963.
- Горький, М. О литературе. М., 1955.
- Горбунова, Е. Н. Вопросы теории реалистической драмы. М., 1963.
- Григорович, В. Очерк за пътешествие по европейска Турция. Фототипно изд. 1877 г. на рус. яз. (С предг. към бълг. изд. от Е. Георгиев). С., 1978.
- Гуковски, Г. А. Реализм Гоголя. М., 1947.
- Дамянова, Р. Писмата в културата на Българското Възраждане. Шумен, 1995.
- Дамянова, Р. Отвъд текстовете: културни механизми на Възраждането. С., 2004.
- Дамянова, Р. Емоциите в културата на българското Възраждане. С., 2008.
- Державин, К. Н. Болгарский театр. Очерк истории. М. – Л., 1950.
- Державин, К. Н. Христо Ботев. М., 1962.
- Державин, Н. С. Племенные и культурные связи болгарского и русского народа. М. – Л., 1944.
- Державин, Н. С. Сборник статей и исследований в области славянской филологии. М. – Л., 1941.
- Дима, А. Принципы сравнительного литературоведения. Перевод с рум.

М., 1977.

- Димов, Г. Българската литературна критика през Възраждането. С., 1965.
- Диеков, П. Възрожденски писатели. Изд. 2-ро. С., 1964.
- Диеков, П. Между фолклора и литературата. Към 1300-годишнината на българската държава. С., 1978.
- Диеков, П. Писатели и творби. С., 1958.
- Диепров, В. Проблемы реализма. Л., 1961.
- Добролюбов, Н.А. Собрание сочинений. Под общ. ред. Б. И. Бурсова. Т. 1-9. М., 1961–1964.
- Документи за историята на Българското книжовно дружество в Браила. 1868–1876. С., 1958; Документи за историята на българското книжовно дружество. Т. 2. 1878–1911. С., 1966.
- Дринов, М. С. Съчинения. Под ред. В. Н. Златарски. Т. 3. Публицистични статии, служебни записки, наредби и разпоредби. Критики, оценки и отзиви. Поменици. С., 1915.
- Дюришин, Д. Теория сравнителного изучения литературы. Пер. со словацкого. М., 1979.
- Ерихонов, Л. С. Руското общество и българската литература. Очерци, С., 1967.
- Жечев, Н. Браила и българското културно-национално Възраждане. С., 1970.
- Жечев, Т. Българският великден или страстите български. С., 1976.
- Жечев, Т. История и литература. С., 1979.
- Жечев, Т. Критически погледи. Изд. 2-ро, С., 1975.
- Жечев, Т. Тодор Икономов (Очерк из историята на българската обществена мисъл). С., 1975.
- Жирмунский, В.М. Сравнительное литературоведение. Восток и Запад. Л., 1979.
- Жирмунский, В. М. Теория литературы. Поэтика. Стилистика. Л., 1977.
- За литературните жанрове през българското Възраждане. С., 1979.
- Зарев, П. Панорама на българската литература в 5 тома. Т.1 – 5. С., 1976–1978.
- Злыднев, В. И. Извори на дружбата. С., 1968.
- Злыднев, В. И. Русско-българские литературные связи XX века. М., 1964.
- Изложение, направено от настоятелството на браилското училище при даванието годишната училищна равностметка за 1871 – 1872. Браила, 1872.
- Игов, Св. Кратка история на българската литература. С., 2005.
- Игов, Св. История на българската литература. С., 2001.
- Иречек, К. История на българите. С поправки и добавки от самия автор. Под ред. П. Хр. Петров. С, 1978.
- Историко-литературный процесс. Проблемы и методы изучения. Л., 1974.
- История Болгарии в 2-х тт. Т. 1 – 2. М., 1954–1955.
- История литератур западных и южных славян. В трёх томах. Редакционный со-

- вет: Л.Н. Будагова, А.В. Липатов, С.В. Никольский. Т.1-3. М., 1997 – 2001.
- История на Българската академия на науките. 1869–1969. С., 1971.
- История на българската литература. Т. 1–4. С., 1962–1974.
- История на философската мисъл в България. Т. 1. С., 1970.
- История русской литературы в 4-х тт. Т. 1 – 4. Л., 1980–1982.
- История словацкой литературы. М., 1970.
- История французской литературы. Т. 2. 1789–1870. М., 1956.
- К а р а к о с т о в, С. Българският възрожденски театър на освободителната борба 1858–1878. С., 1973.
- К истории русского романтизма. М., 1973.
- К л и м е н т Т ъ р н о в с к и – Васил Друмев. За 25-годишнината от смъртта му. Изследвания, спомени и документи. Под ред. М. Арнаудов. В. Търново – София, 1927.
- К о ж е в н и к о в, Ю. А. Эпоха романтизма в румынской литературе. М., 1979.
- К о з м а П р е з в и т е р. Беседа против богомилите. С., 1942.
- Комплексные проблемы истории и культуры народов Центральной и Юго-Восточной Европы. Итоги и перспективы исследований. М., 1979.
- К о н е в, И. Илия Блъсков. Живот и дело. С., 1969.
- К о н е в, И. Литературни взаимоотношения и литературен процес. С., 1974.
- К о н е в, И. Българското Възраждане и Просвещението. С., 1983.
- К о н р а д, Н. И. Запад и Восток. Статъи. М., 1966.
- К о н с т а н т и н о в, Г. Нова българска литература. Епоха на Възраждането. От Паисий Хилендарски до Иван Вазов. С., 1947.
- К о н с т а н т и н о в, Г. Нашите учители. С., 1959.
- К н с т а н т и н о в, Г. Писатели реалисти. Кн. 2. С., 1960.
- К о р м а н, Б. О. Изучение текста художественного произведения. М., 1972.
- Критический реализм в литературе западных и южных славян. М., 1965.
- К у л е ш о в, В. И. История русской критики XVIII – XIX веков. Изд. 2-е, испр. и доп. М., 1978.
- Л а р м и н, О. Художественный метод и стиль. М., 1964.
- Л е к о в, Д. Васил Друмев – живот и дело. С., 1976.
- Л е к о в, Д. Литература – общество – култура. С., 1982.
- Л е к о в, Д. Проблеми на българската белетристика през Възраждането. С., 1970.
- Леков Д. История на литература и на възприемателя през българското Възраждане. Т.1-2, С., 2003-2004.
- Литература славянских и балканских народов конца XIX – начала XX веков. Реализм и другие течения. М., 1976.
- Литература эпохи формирования наций в Центральной и Юго-Восточной Европе. Просвещение. Национальное Возрождение. М., 1982.
- Л и х а ч е в, Д. С. Развитие русской литературы X–XVII веков. Эпохи и стили. Л., 1973.

- Луначарский, А. В. Литература. Критика. Эстетика. Т. 1–6. М., 1963–1965.
- Марков, Д. Ф. Из истории болгарской литературы. М., 1973.
- Методологические проблемы истории славистики. М., 1978.
- Методология современного литературоведения. Проблемы историзма. М., 1978.
- Минкова, Л. Български възрожденци в Русия. С., 2005.
- Минчев, С. Из историята на българския роман. (Материали за живота на Васила Друмева, митрополита Климента). С., 1908.
- Минчев, С. Чужди влияния върху Друмевата драма „Иванку“. – В: Сборник в чест на проф. Л. Милетич. С., 1912.
- Митрополит Климента – Васил Друмев (1841 – 1941). Паметен лист по случай стогодишнината от рождението му. С., 1941.
- Михайлов, К. Петко Славейков – поетически послания. 1827-2002. С., 2002.
- Михова, Л. Модерните потреби на Възраждането. С., 2001.
- Неупокоева, И.Г. История всемирной литературы. Проблемы системного и сравнительного анализа. М., 1976.
- Никольский, С. В. Две эпохи чешской литературы. М., 1981.
- Никольский, С. В. Развитие художественного мышления в славянских литературах эпохи национального Возрождения – Slavia, roc 78. Praha, 1979, No 2 – 3, 174–199.
- Никольский, С. В., А. Н. Соколов, Б.Ф. Стахеев. Некоторые особенности романтизма в славянских литературах. М., 1958.
- Ничев, Б. Критика и литературна история. С., 1980.
- Ничев, Б. От фолклор към литература. Увод в южнославянския реализъм. С., 1976.
- Обломиевский, Д. Д. Французский романтизм. Очерки. М., 1947.
- Очерки истории болгарской литературы XIX – XX веков. М., 1959.
- Павлов, Т. Идеини съкровища в историята на България (към 1300-годишнината на българската държава). С., 1977.
- Пенев, Б. Българска литература. Кратък исторически очерк. С., 1946.
- Пенев, Б. История на новата българска литература. Т. 1 – 4. С., 1976–1978.
- Пенев, Б. Първа българска повест „Нешастна фамилия“ на В. Друмев. С., 1929.
- Писарев, Д. И. Сочинения. Т. 1–4. М., 1955 – 1956.
- Плеханов, Г. Литература и эстетика. Т. 1 – 2, М., 1958.
- Поглюбоко, К. Из истории болгаро-российских культурных связей 40–70-х годов XIX в. (Болгары в учебных заведениях Одессы, Киева, Кишинева). Кишинев, 1976.
- Польский романтизм и восточнославянские литературы. М., 1973.
- Пономарева, Н. Н. Современная болгарская драматургия. М., 1974.
- Поспелов, Г. Н. Проблемы литературного стиля. М., 1970.
- Проблемы Просвещения в мировой литературе. М., 1970.

- Проблемы романтизма. Сборник статей. М., 1967.
- Проблемы типологии русского реализма. М., 1969.
- Шыпиц, А.Н., Спасович В.Д. История славянских литератур. Слб., 1881, т.1-2.
- Радев, И. История на българската литература през Възраждането. В. Търново, 2007.
- Радев, С. Строители на съвременна България. Т. 1 – 2, С., 1910–1911.
- Реализм и его соотношение с другими творческими методами. М., 1962.
- Резов, Б. Г. Французский роман XIX века. Изд. 2-е. М., 1977.
- Романтизм в славянских литературах. М., 1973.
- Русский романтизм. Л., 1978.
- Русско-болгарские театральные связи. Сб. статей и материалов. Л., 1979.
- Русско-болгарские фольклорные и литературные связи. Т. 1 – 2. Л., 1976 – 1977.
- Сасев, Г. Ранни прозрения. Театрално-критическата мисъл през българското Възраждане. С., 1979.
- Сokolova, T. V. Июльская революция и французская литература (1830–1831 годы). Л., 1973.
- Сравнительное изучение славянских литератур. Материалы конференции 8–20 мая 1971 г. М., 1973.
- Станева, К. Гласове на Възраждането. С., 2001.
- Сто години Българска академия на науките. 1869 – 1969. Т. 1. С., 1969.
- Сто години народно читалище „Добри Войников“ – Коларовград. 1856–1956. Юбилеен сборник. С., 1958.
- Сучков, Б. Л. Исторические судьбы реализма. Размышления о творческом методе. М., 1967.
- Театр в национальной культуре стран Центральной и Юго-Восточной Европы XVIII–XIX вв. М., 1976.
- Теория литературы. Основные проблемы в историческом освещении. Т.1-3. М., 1962–1965.
- Тепляков, В. Г. Письма из Болгарии. М., 1833.
- Типология и периодизация культуры Возрождения. М., 1978.
- Типология русского реализма второй половины XIX века. М., 1979.
- Тончев, Т. България. Свобода или смърт. С., 1976.
- Топалов, К. Проблеми на възрожденската постика. С., 1979.
- Топалов, К. Възрожденци. С., 2007.
- Трайков, В. Георги Стойков Раковски. Биография. С., 1974.
- Трифонов, Ю. Васил Друмев – Климент Търновски. Живот, дейност и характер. С., 1926.
- Унджиев, И., Унджиева Ц. Христо Ботев. Живот и дело. С., 1975.
- Унджиева, Ц. Любен Каравелов. Белетрист и фейлетонист. С., 1968.
- Формирование национальных культур в странах Центральной и Юго-Восточной Европы. М., 1977.

- Фридендер, Г. Поэтика русского реализма. Л., 1971.
- Холодов, Е.Г. Композиция драмы. М., 1957.
- Христов, Х. Болгарии 1300 лет. С., 1980.
- Цанев, Г. За романтизма в българската литература през Възраждането с оглед към романтизма в сръбската литература. – Изв. Инст. лит., кн. 21, 1972, с.79 – 99.
- Цанев, Г. Книга за критиката. С., 1980.
- Цанев, Г. Страници от историята на българската литература в 3 тома. Т. 1. С патоса на възторга и изобличението. С., 1967.
- Цанева М., Иван Вазов. С., 1973.
- Цанева М., Писатели и творби. С., 1980
- Цанева, М. Автори, творби и проблеми. С., 1990.
- Чемоданова М. Г. Творчество Васила Друмева и становление болгарской национальной литературы. С., 1987.
- Чернышевский, Н. Г. Избранные статьи. Сост. и вступ. стат. А. П. Ланщикова. М., 1978.
- Шептунов, И. М. Хайдуцкое движение в фольклоре южных славян и в болгарской литературе. М., 1982.
- Шиманов, И. Д. Иван Вазов. Спомени и документи. С., 1930.
- Шиманов, И. Д. Избрани съчинения. Под ред. Г. Димов. Т. 1 – 3. С., 1965 – 1971.
- Шкловский, В. Б. Художественная проза, размышления и разборы. М., 1959.
- Actes du Congrès international des études balkaniques et Sud-Est européennes. Vol. 7. Littérature, ethnographie, folklore. Sofia, 1971.
- Atkinson, N. Eugène Sue et le roman-feuilleton. Thèse pour le doctorat. Paris, 1929.
- Bory, J.-L. Eugène Sue, dandy mais socialiste. Paris, 1973.
- Chaun, P. Eugene Sue et la Seconde République. Paris, 1948.
- Decottignies, J. Essai sur la poétique du cauchemar en France à l'époque romantique. Lille, 1973.
- Jensen, C h.-A. E. L'évolution du romantisme. Année 1820. Paris, 1959.
- Joly, V. Des jésuites et de quelques engouements littéraires à propos du „Juif errant“. Bruxelles, 1845.
- Mior, L, W. French popular literature 1800 – 1848. Its influence artistic and political. Ohio, 1975.
- Partridge, E. The French Romantics knowlege of English literature (1820 –1848). According to contemporary French memoirs, letters and periodicals. Freeport, N. Y., 1970.
- Terras, V. The young Dostoevsky (1846 – 1849). A critical study. The Hague-Paris, 1969.
- Urban, Z. Z dejin cesko-bulgarskych kulturnich stuku. Praha, 1957.

УКАЗАТЕЛЬ ИМЕН:

- Авксентий Велешки – 36
Александр I Баттенберг, князь
Болгарии – 59
Александри, Василе – 68
Ангелов, Б. – 63
Ангелов, Харалан – 69
Андреев, В. Д. – 73
Априлов, Васил – 43, 90
Аретов, Николай – 133
Арнаулов, Михаил – 39, 75
Архимед – 43
Асен I, болгарский царь – 26, 69,
110, 111, 113, 126
Асен II, болгарский царь – 28
Аткинсон, Н. – 103
Баева, Соня – 27
Бакалов, Георгий – 86
Балабанов, М. – 35, 56
Бальзак, Оноре де – 72, 73, 77
Бахтин, М. М. – 74
Бачо Киро (Киро Петров) – 88
Белинский, В. Г. – 23, 26, 38, 39, 41,
43, 73, 77, 110, 119, 123
Берон, Петр – 36, 42, 43, 90
Бестужев-Марлинский, А. А. – 74
Бетховен, Людвиг Ван – 68
Благоев, Б. – 24
Благоев, Димитрий – 21, 64
Блысков, Д. – 81
Блысков, Илия – 50, 63, 71, 75, 76,
82-85, 87-89, 100, 124, 126, 128
Блысков, Рашко – 117
Богоров, Иван – 24, 70
Богущкий, Юзеф Симеон – 73
Боева, Л. – 16
Божков, Стойко – 31
Бонди, С. М. – 110, 112
Бончев, Нешо – 22, 31, 36,
38, 41, 49, 91, 119, 127
Борель, Пьер – 73
Бори, Ж.-Л. – 75
Борщук, Г. – 36
Ботев, Христо – 22, 23, 36, 38-41, 46,
50, 68, 79, 89, 95, 105, 122, 127-129
Брадистилова-Добрева, Маргарита –
28, 101, 109, 116
Будагова Л. Н. – 138
Булгарин, Ф. В. – 59, 73
Бурмов, А. – 68
Бурмов, Т. – 94
Бушмин, А. С. – 65
Бъчваров, Михаил – 29, 36, 42
Бюра де Гюржи – 73, 81
Вазов, Иван – 27, 31, 41, 45, 46, 75, 76,
79, 80, 88, 89, 100, 115, 120, 126, 127
Ванслов, В. В. – 55
Ватев, А. – 29, 36, 92
Велики, К. – 17
Великсин, Дмитрий – 75
Величков, Константин – 75, 105, 126
Велчев, Велчо – 15
Вельтман, А. Ф. – 104
Венелин, Ю. И. – 28
Верешмарти, Михай – 70
Виноградов, В. В. – 72, 74
Владова, М. – 17
Владыкин, Иван – 105
Вовчок, Марко – 26
Водник, Валентин – 36, 129
Войников, Добри – 22, 27, 28, 31, 36,
39, 40, 50, 75, 91, 101-106, 108, 112,
117-120, 123, 126-128
Вольтер (Франсуа Мари Аруз) – 102
Выготский, Л. С. – 75
Вяземская, В. Ф. – 73
Гавличек-Боровский, Карел – 99, 126
Гай, Людевит – 36, 129

- Галек, Витезслав – 70
 Галич, А. И. – 67
 Гачев, Г. Д. – 16, 18, 66, 10
 Гегель, Г. В. Ф. – 35
 Генов, Крыстю – 64, 65, 87, 107
 Генов, Цанко – 51
 Генчев, Николай – 53
 Генчев, П. – 28
 Георгиев, Эмил – 64, 65, 90
 Геров, Найден – 36, 38, 40, 50, 68, 87, 119, 123, 128
 Гёте, И. В. – 43, 124
 Гоголь, Н. В. – 26, 74, 96, 97
 Голенищев-Кутузов, И. Н. – 105
 Гольдони, Карло – 102
 Горбунова, Е. Н. – 74
 Горький, А. М. – 51
 Григорий Доростоло-Червенский, митрополит – 24, 56
 Григорович, В. И. – 62
 Григорович, В. Д. – 74
 Груев, Йоаким – 87
 Гуковский, Г. А. – 34
 Гус, Ян – 38, 43
 Гюго, Виктор – 66, 72-75, 78, 79, 82, 102
 Гюзелев, П. – 28
 Дайнелов, Йосиф – 27
 Дамянов, Христо – 55
 Дамянова, Румяна – 19, 7, 9-14, 134
 Данков, Б. – 18
 Данов, Христо – 48
 Декотиньи, Ж. – 73, 81
 Державин, К. Н. – 59
 Державин, Н. С. – 81
 Джинот, Йордан Хаджиконстантинов – 50, 101
 Джонс, М. В. – 66
 Дзежковский, Юзеф – 73
 Дима, А. – 68
 Димитров, Г. – 69
 Димов, Георгий – 46, 49
 Димков, Н. – 72
 Динеков, Петр – 63-65, 87, 88, 105, 107, 121
 Днепров, В. Д. – 27
 Добровский, Йозеф – 63
 Добролюбов, Н. А. – 26
 Доброплодный, Сава – 24, 25, 76, 101
 Долинин, А. С. – 74
 Дончев, Антон – 100
 Достоевский, Ф. М. – 74, 94
 Дринов, Марин – 31, 37, 44, 51-54, 77, 128
 Друмев, Васил – 15-19, 22-57, 60-63, 71, 75, 76, 79-84, 86-89, 91-94, 96-100, 103, 105-129
 Друмев, Дмитрий – 61
 Друмева, Т. Н. – 37
 Душанов, Дмитрий – 48, 101
 Дюма-отец Александр – 72, 75, 78, 102
 Дюришин, Д. – 69
 Ерихонов, Л. С. – 84
 Жанен, Жюль – 72-74, 85
 Женсен, Ш.-А. Е. – 70, 72
 Жечев, Тончо – 85
 Жинзифов, Райко – 38, 68, 69
 Жирмунский, В. М. – 57
 Жмиховская, Нарциза – 73
 Жоли, В. – 83
 Жорес, Жан – 116
 Жуковский, В. А. – 69
 Задерацкий, Н. П. – 75
 Запрянов, Г. – 31
 Зарев, Пантелей – 56
 Захариев, Стефан – 67
 Зидаров, Д. И. – 44
 Злыднев, В. И. – 28, 76
 Игов, Светлозар – 35
 Изворский, С. – 24
 Икономов, Теодосий – 102
 Икономов, Тодор – 22, 48, 52, 53, 91
 Илларион Макариопольский – 116
 Иречек, К. – 32
 Йосиф I Экзарх – 54

- Йорданов, Стойко – 105
 Йоцов, Б. – 63
 Калиганов, И. И. – 91, 70
 Калинин, П. – 74
 Кант, Иммануил – 34
 Каравелов, Любен – 22, 23, 27, 30, 36-38, 40, 42, 46-49, 62, 68, 70, 75, 79, 82-84, 87, 89, 105, 117, 122, 123, 127, 129
 Караджа, Стефан – 27
 Караджич, Вук – 36, 43, 129
 Каракостов, Стефан – 101, 106
 Карамзин, Н. М. – 38, 105
 Каролев, Райчо – 46, 47
 Карцева, З. И. – 17
 Катранов, Николай – 38
 Квитка-Основьяненко, Г. Ф. – 102
 Кипиловский, Ан. – 87, 90
 Кирилл и Мефодий – 25, 28, 38, 73
 Китанчев, Трайко – 53
 Климент Браницкий епископ, см. Друмев, Васил
 Климент Охридский – 43
 Климент Тырновский митрополит, см. Друмев, Васил
 Кожевников, Ю. А. – 85
 Козьма Пресвитер – 47
 Коллар Ян – 40, 43
 Колумб, Христофор – 43
 Коменский, Ян Амос – 34
 Конев, Илия – 64, 65, 90
 Конрад, Н. И. – 65
 Константинов, Алеко – 60
 Константинов, Георгий – 63
 Коперник, Николай – 38, 43
 Копитар, Варфоломей – 43
 Корман, Б. О. – 59
 Корольков – 52
 Костич, Лаза – 120
 Крашевский, Юзеф Игнаци – 43
 Крыстевич, Гаврил – 21
 Кулешов, В. И. – 107
 Куюмджиев, Кръстю – 65
 Кырлова, Василе – 70
 Левский, Васил – 22, 23, 27
 Леков, Дочо – 17, 44, 46, 65, 77, 87, 96, 98, 106, 116
 Лессинг, Готхольд Эфраим – 102
 Липатов А. В. – 73
 Лихачев, Д. С. – 54
 Ломоносов, М. В. – 38, 43
 Луначарский, А. В. – 78
 Маждракова, О. – 17
 Манчов, Васил – 42
 Марков, Георгий – 25
 Марков, Д. Ф. – 38, 63
 Маха, Карел Гинек – 62
 Мериме, Проспер – 73, 82
 Миладинов, Димитр – 28, 50
 Миладинов, Константин – 28, 38, 40, 68, 70, 123
 Миларов, Святослав – 105, 126
 Минков, Ц. – 63
 Минкова, Лиляна – 55
 Минчев, С. – 47
 Михайлов, Камен – 18, 19, 58, 73, 76, 88
 Михайловский, Стоян – 41
 Михова, Лидия – 18, 73
 Мицкевич, Адам – 31, 43, 67
 Мольер Жан-Батист – 102
 Мурешану, Андрей – 68
 Мыльников, А. С. – 88
 Мэтьюрин, Чарлз Роберт – 94
 Начов, Никола – 120
 Негенцов, И. Д. – 63
 Некрасов, Н. А. – 26
 Неофит Рилский – 87, 90
 Неофит Хилендарски Бозвели – 43-45, 62, 88, 101, 110, 128
 Неупокоева, И. Г. – 54
 Никольский, С. В. – 63, 85, 99
 Ничев, Боян – 65, 86, 100
 Нодье, Шарль – 73, 75, 77
 Ньютон, Исаак – 43
 Обломиевский, Д. Д. – 34
 Обрадович, Досифей – 43
 Ожешко, Элиза – 73

- Павлов, Н. Ф. – 74
 Павлов, Тодор – 45
 Паисий Пловдивский – 65
 Паисий Хилендарский – 32, 43, 48, 90, 91, 104, 106, 123, 129
 Патридж, Е. – 84
 Пашев, Г. Ст. – 55
 Пеев, Тодор – 49, 75, 102, 120, 127
 Пенев, Боян – 63, 81, 88, 101, 105, 107, 108, 109
 Пенев, Пенчо – 101
 Песталоцци, Иоганн Генрих – 42
 Петефи, Шандор – 68, 70
 Петр, болгарский царь – 83, 94
 Петров, С. М. – 54
 Пешаков, Георгий – 90
 Пиколо, Никола – 75, 90
 Писарев, Д. И. – 26, 33
 Пишурка, Крыстю – 101
 Плавскин, З. И. – 77
 Платон – 43
 Плеханов, Г. В. – 82
 Погодило, К. – 77
 Погодин, М. П. – 74
 Полевой, Н. А. – 69
 Пономарева, Н. Н. – 93
 Попович, Васил – 31, 62, 101, 102
 Попович, Онуфрий – 88
 Попович, Райно – 87, 90
 Поспелов, Г. Н. – 67
 Пушкин, А. С. – 26, 38, 43, 73, 102, 106, 110-114, 127
 Пыпин, А. Н. – 72
 Пырличев, Григор – 56
 Раковский, Георгий – 21, 22, 26, 28, 32, 36, 38, 43, 44, 50, 62, 70, 75, 79, 87, 88, 102, 106, 122, 123, 128, 129
 Реизов, Б. Г. – 71, 78
 Рей-Дюссель Антуан – 73
 Ренье-Детурбе – 73
 Руссо, Жан-Жак – 34, 59
 Рылеев, К. Ф. – 70
 Саев, Георгий – 44
 Салтыков-Щедрин, М. Е. – 26
 Санд, Жорж – 73-75, 78
 Селиминский, Иван – 42, 90
 Сенковский, О. И. – 73
 Сент-Бев, Шарль – 77
 Сестримски, Иван – 51
 Симеон Варненский и Преславский, митрополит – 88
 Славейков, П. Р. – 21, 22, 27, 36, 40, 41, 69, 70, 87, 91, 101, 102, 115, 117, 118, 121, 122, 127, 129
 Смолер, Ян – 33
 Смолянинова, М. Г. – 17-19
 Соколов, А. Н. – 63, 71
 Соколова, Т. В. – 72
 Сократ – 43
 Соловьева, А. П. – 120
 Сомов, О. М. – 67
 Софроний Врачанский – 32, 43, 44, 62, 90, 91, 123, 129
 Спасович, В. Д. – 53
 Стамболов, Ст. – 56, 57, 59-61
 Станимиров, Ст. – 88
 Станева, Катя – 17
 Станчев, Тодор – 105, 126
 Стахеев, Б. Ф. – 63
 Сташиц, Станислав – 31
 Стерия-Попович, Й. – 102
 Стефанов, Е. – 46
 Стоянов, Васил Д. – 25, 31, 128
 Стоянов, Захарий – 120
 Страшимиров, Антон – 89
 Сулье, Фредерик – 73, 74
 Сучков, Б. Л. – 98
 Сю, Эжен – 73-78, 82, 88
 Таринска, Стефка – 88
 Тепляков, В. Г. – 78, 79
 Терра, В. – 72
 Тодоров, А. – 65
 Тодоров, Илия – 101
 Толстой, Л. Н. – 59
 Толстой, Н. И. – 16
 Тончев, Т. – 79

- Топалов, Кирилл – 17, 65, 113
Тотев, П. – 34
Тотлебен, Э. И. – 51
Трайков, Веселин – 49
Траутцшен, Х. – 102
Трифонов, Юрдан – 54-56
Тургенев, И. С. – 26
Тыл, И. К. – 120
Узунов, Атанас – 105
Унджиев, Иван – 65
Унджиева, Цвета – 65
Урбан, Зденек – 77
Ушинский, К. Д. – 34
Фердинанд I, князь Болгарии – 59, 60
Филаретов, Сава – 24
Флобер, Гюстав – 73
Фонвизин, Д. И. – 102
Фотинов, Константин – 90
Фридлиндер, Г. – 81
Фрич, Иосеф Вацлав – 121
Хаджи Димитр (наст. имя Асенов) – 68
Халупка, Само – 68
Холодов, Е. Г. – 99
Хрисоверга, А. – 70
Христов, Христо – 23
Хурмузи, М. – 102
Цанев, Георгий – 65
Цанева, Милена – 18
Цицерон, Марк Тулий – 43
Цуцор, Г. – 68
Цыбенко, Е. З. – 73
Челаковский, Франтишек – 43
Чемоданова, М. – 16
Чернокожев, Николай – 133
Чернышевский, Н. Г. – 26
Чилингиров, Стилиян – 76
Чинтулов, Добри – 38, 69, 88
Чолаков, Васил – 40
Чолаков, Ганю – 60
Шафарик, Павел Йозеф – 43
Шафран, И. – 25
Шевченко, Т. Г. – 26
Шекспир, Уильям – 43, 122
Шептунов, И. М. – 99
Шиллер, Фридрих – 71, 110
Шишков, Т. Н. – 48
Шишманов, И. Д. – 76, 97
Шкловский, В. Б. – 55
Шмидт, Христофор – 102, 124
Штур, Людвиг – 36, 129
Эйхендорф, Йозеф – 69
Элиаде-Рэдулеску, Йон – 70
Эрбен, Карел – 36
Юнгман, Йозеф – 43
Якшич, Джура – 120

Marina Smolyaninova
VASIL DRUMEV (MITROPOLIT KLIMENT)

(Summary)

The works of Vasil Drumev, a prominent writer and public figure in the second half of the 19th century, are studied in the monograph, and their significance for the establishment and development of Bulgarian literature is shown. The subject of research is also linked with the scientific aspects of the genetic and typological characteristics of modern Bulgarian literature. Attention is paid to the formation of the national aesthetical thought, prose and dramaturgy, to the specificity of the literary process in the 60s and 70s of the 19th century, to the links of Bulgarian literature with the literatures of other countries.

Modern Bulgarian literature emerged in a crucial period of the life of Bulgarian people – the epoch of National Revival. The mainstays of Ottoman feudalism were toppling, the transition from feudalism to capitalism was under way, an acute struggle for national liberation unfolded, a nation was formed, a national culture took shape. Thoroughly original and dynamic, this epoch moulded the writers and the outlook of modern Bulgarian literature which had actually become a part of the national liberation movement, a stage in combating the spiritual, political and social oppression. The various sides of this complex process of consolidation of the Bulgarian nation, of the establishment of national culture were reflected in the works of every author of import of that time.

Vasil Drumev entered the history of Bulgarian National Revival as a figure of authentic renaissance versatility. The father of national belletristics, talented playwright, literary and theatre critic, pedagogue, publicist, scholar, he was at the same time an active public and political figure, one of the consistent champions of Bulgaro-Russian cooperation, of bringing the Slavic peoples closer together. The works of Vasil Drumev are analyzed in the monograph as a major component of Bulgarian National Revival culture. Along with P. R. Slaveikov, H. Botev and L. Karavelov, he was one of the writers who determined the essence of: Bulgarian literature in the 60s and 70s of the 19th century. It is impossible to imagine the overall picture of the Bulgarian National Revival in its peak manifestations without Drumev's works.

Drumev's socio-political views were shaped under the impact of the national liberation struggle which in his young years brought him together with the revolutionaries and conditioned his participation in the First Bulgarian Volunteer Legion (1861 – 1862), led by G. Rakovski. After the

disbanding of the Legion Drumev's views gradually took an enlightener's bend. His contradictory world outlook combined the sporadic-materialistic with the idealistic views.

V. Drumev's socio-cultural concept was closely linked with the national-patriotic ideas of his compatriots (above all, of Paisij of Hilendar, Sofronij Vrachanski, Georgi Rakovski) and the humanistic views of the Russian and West European enlighteners. In the advancement of knowledge, in scientific progress Drumev saw the prerequisites of political and spiritual independence of Bulgaria, a way to save the people from destruction. The special significance assigned by Bulgarian enlighteners to the dissemination of knowledge as a means of safeguarding the nation is one of the specific traits of Bulgarian Enlightenment, determined by the specifics of the historical process in Bulgaria.

Drumev was one of the first representatives of Bulgarian aesthetic thought which emerged in the 50s-70s of the 19th century. In literary criticism he defended the realistic principles of narration. His aesthetic views were formed under the influence of Belinski. Drumev's aesthetics comprises the concept of the national spirit in literature. He maintained that the life of the nation should be regarded as its major feature. The realistic principles of narration were opposed by Drumev to Classicism, not to Romanticism. This theoretical „leap” is explained by the specifics of the evolution of Bulgarian literature which, owing to historical conditions, was delayed at first in its development, but in the final stage of the National Revival rapidly gained on the literatures that had formerly outstripped it. Classicism never formed as an independent trend in Bulgaria and its manifestation in the artistic practice was rather limited, but its principles were obstinately defended by certain theoreticians (for instance, D. Voinikov) which did not aid in the least the literary development.

In the years of its formation every national literature in general resorted to folklore. It had acquired special importance and was regarded as a genuine expression of the original national character, of the moral strength of the nation and its artistic state in Bulgaria, Serbia and Czechoslovakia, as well as in other Slavic countries undergoing the process of national revival. Many Bulgarian writers were folklorists (P. R. Slaveikov, N. Gerov, G. Rakovski, L. Karavelov, K. Miladinov). Drumev also recommended to the Bulgarian youth an orientation not towards foreign poetic models, but to Bulgarian folklore.

The specificity of Bulgarian literary development is in the fact that the first literary critics were, as a rule, prose-writers, poets and dramaturgists. Along with this, mention deserves the fact that some writers, who on theory defended the realistic principles, actually created romantic and sentimental works, and far more often combined in them different aesthetic principles.

In other words, „theory came to the fore” considerably assisted by the realistic Russian literature and literary criticism.

In the Works of V. Drumev different ideologically-aesthetical trends were vented, often interwoven and coexisting. Such inter-penetration and intertwining of enlightener, sentimentalist, romantic and realistic trends, an almost simultaneous appearance of various literary phenomena were characteristic of the Bulgarian literary process then.

An analysis of Drumev’s views, of his works, made it possible to establish that in Bulgaria the ideas of Enlightenment were topical not only in the early stage of the National Revival as certain researchers maintain, but in the 60s and the 70s of the 19th century.

Along with this, in the final stage of the National Revival romantic phenomena were strongly felt in Bulgarian literature. The specificity of Bulgarian Romanticism depended, above all, on the socio-historical conditions: the heroic national struggle of the Bulgarian people against the foreign oppressors had an impact on the social and aesthetical ideals. One can speak with good reason of polygenesis in Bulgarian Romanticism which drew amply from the folklore, from the national literary traditions and, along with this, used the experience of European Romanticism.

Drumev’s novella *Wretched Family* (1860) became an important landmark in the national literary process for it was the first original work of Bulgarian belles lettres which laid the foundations for artistic prose and determined to a great extent its further development. The comparative analysis of the novellas by V. Drumev (*Wretched Family*), I. Blaskov (*Lost Stanka*, 1864), and L. Karavelov (*Chieftain*, 1860) has shown that in the establishment of Bulgarian prose an important role was played by works which in genre, plot and emotional characteristics were typologically kindred to the phenomena called in the European countries „frenetic literature.“ As this question has not been considered in literary science so far, it is elucidated in this monograph on the basis of a comparative analysis of the works of V. Drumev and his contemporary I. Blaskov with the representatives of the „frenetic literature“ school in French Romanticism. This is important insofar as it helps to shed light on how characteristic were for Bulgaria the phenomena in the other countries of the epoch of Romanticism and how much the romantic trends participated in the formation of modern Bulgarian literature.

Bulgarian „frenetic literature,“ apart from its resemblance to its French counterpart, has a number of principal differences. Goethe called this trend „literature of despair,“ but in Bulgaria it was also literature of revolt and, consequently, bore the element of the heroic. The media of this poetics were used in a very different ideologically-functional vein by the Bulgarian prosewriters: with its help they were awakening in readers compassion to the oppressed and, along with it, an angry protest against

enslavement. The romantic novellas helped strengthen the revolutionary spirit in Bulgarians during their national liberation struggle. This was the essence of their enormous social import and of their ideological and poetic specificity. Romanticism was a multifaceted, large-scale phenomenon, with pronounced specifics in each country. At the same time, the different poetic systems distinguishable in it were characteristic for a number of national literatures. One such system was „frenetic literature.,,

While the French writers regarded frenetic literature“ as an antithesis to Sentimentalism, it was closely interwoven with sentimentality in the Bulgarian novellas on the strength of the intensive development of Bulgarian literature during the period of National Revival when various trends stratified upon each other. Drumev’s sentimentalism can be characterized as tragic, contrary to the melodramatic sentimentalism of the German writer H. Schmidt, whose works the Bulgarian prosewriter favoured very much in his young years. Sentimentalism in Bulgarian Revival literature never shaped into an independent trend and was merely reduced to different tendencies intertwining with other principles of artistic generalization.

Another novella by V. Drumev, *Student and Benefactors* (1864) already showed a changed ratio of aesthetical trends: the proportion of realistic elements had increased, while the romantic and sentimental tendencies were put aside. The writer had not only developed a more acute eye for social contradictions, but put them in a more „recognizable” form, his poetics had gained in severity and came more down to earth.

The evolution of Drumev’s artistic consciousness, the increasing realism in his art can be traced further in his interest in the essay and short story genres. His cycle of short stories about Russia {*Life in Odessa, Life of Bulgarians in Kiev, Life of Students in Russia*), written in the second half of the 60s of the 19th century, testify that their author was alerted to social contradictions. Their analysis showed typological resemblance with the sketches of the Czech writer K. Havlicek-Borovsky, *Sketches of Russia*. Both writers analyzed Russian life, manifested interest in the structure of Russian society, had satirical elements and publicistic traits. There is good reason to speak of certain similarity of Drumev’s short stories to the physiological essay. They marked the sharpening of the author’s critical pen, showed the life-giving impact of the Russian realists and echoed the social protest of the revolutionary writers. The influence of Drumev’s prose on the creative works of the Bulgarian writers coming after him, I. Blaskov and I. Vazov, is pointed out by the author of the monograph.

Great credit goes to Drumev for the establishment of Bulgarian national dramaturgy. His play *Ivanco, Assassin of Asen I* (1872) marked a peak in Bulgarian Revival play writing. The monograph sheds light on the genesis of Bulgarian drama, on the specifics of its development. The

author of the monograph maintains that Bulgarian dramaturgy evolved as a result of a synthesis: along with the unfolding of the dialogue into a play, it widely used the experience of foreign literatures.

Bulgarian dramaturgy which was established in the 50s-70s of the 19th century showed preference for historical plays: the development of national history themes was closely linked with the writers' efforts for national revival. But while the plays by D. Voinikov, S. Milarov, T. Stanchev, K. Velichkov and other writers of that period tended to romantic rendering of historical material, V. Drumev's plays marked an important stage of transition to realistic rendering of historical events. Although he drew the plots of his plays from history, his dramas reflect both the contradictions of Mediaeval Bulgaria and the topical contemporary problems. His indignant rejection of arbitrariness and cruelty, his understanding of the necessity for rallying the nation's forces in the struggle for national independence, showed a clear anti-Phanariot orientation: in his plays all this was directed against Ottoman oppression. The destiny of Asen I provided V. Drumev with the opportunity of turning to the then topical theme of defending Bulgaria's independence in the struggle with foreign invaders and the antipopular forces within the country. It enabled him to bring up the problem of state and personal interests, the problem of the power and the people.

The architectonics and characters in Drumev's play *Ivanko, the Assassin of Asen I* show that the people in his drama are not only a very important background, but an active driving force, one of the major characters in the play. The vividness of his characters sharply differ from the schematic dramatis personae of D. Voinikov. In *Ivanko, the Assassin of Asen I* many characters have psychological depth until then unknown in Bulgarian literature.

Drumev also used A. S. Pushkin's experience in the tragedy *Boris Godunov* in another creative rendering. The identity of dramatic systems of *Ivanko, the Assassin of Asen I* and *Boris Godunov* testify to the natural development of a new stage in the artistic process: the stage of literary transformation along the road to realism. Russian literature encouraged the establishment of Realism in Bulgarian Revival literature.

The critical dispute triggered out by the publication of *Ivanko, the Assassin of Asen I* manifested the different concepts about the development of Bulgarian literature. V. Drumev and his supporters (P. R. Slaveikov, L. Karavelov, N. Bonchev, H. Botev) related the fruitfulness of artistic creativity to the mastering of realistic principles in the depiction of life. V. Drumev's play marked the orientation of Bulgarian literature towards Realism and set an example to other writers (T. Peev, I. Vazov).

Drumev's creative revolution makes it possible to trace the nature of literary relations in the 60s-70s of the 19th century: if in the early

period of his work when he wrote the *Wretched Family* the artist was spontaneously influenced by Romanticism, his orientation to Realism was conscious and based on the achievements of the critical thought of the Russian Revolutionary Democrats. It came as an aesthetical backing of the necessity to master the realistic principles of writing. This raised the literary relations to a qualitatively new level and assisted the establishment of the realistic trend in Bulgarian literature. The creative evolution of the writer corresponded to the general development of contemporary literature. It reflected to a great extent the dynamics of the Bulgarian literary process in the 60s-70s of the 19th century. V. Drumev assisted the final transformation of Bulgarian Revival literature into a literature of a new type. This development required a new perspective and at the end of the last century it was increasingly synchronous with the all-European literary process where the heading part was played by Realism.

Thus Drumev stood at the source of national artistic prose, dramaturgy, and aesthetical thought. He was one of the founders of modern Bulgarian literature. Along with this he took an active part in other spheres of the public and cultural life of the country. V. Drumev was one of the founders of the Bulgarian Learned Society (1869) which played an important part in the development of Bulgarian national culture, of science, and which evolved into the Bulgarian Academy of Sciences. Along with his adherents, the leading minds of the Revival period, M. Drinov, B. Stoyanov, he actively contributed to the first Bulgarian scientific magazine, the *Periodical Journal*, published by the Bulgarian Learned Society. His scientific works published in this journal, *History of Life* (1870-1871), *On Education* (1871), etc., show that Drumev was a scholar of considerable magnitude. He was the first to point out the significance of the representatives of the early National Revival: Paisij of Hilendar, Sofronij Vracanski, Neophite Bozveli.

Drumev's efforts to assist the formation of a national consciousness prompted him to begin teaching, to write special works on education. It deserves to be mentioned here that the majority of Revival writers in Bulgaria engaged in educational activities: H. Botev, G. Rakovski, N. Gerov, I. Blaskov, D. Voinikov to begin with.

As a result from the patient research of some recently discovered documents in the Bulgarian archives, his pedagogical activities have been studied. Thus, for instance, in the archives of the Danubian town of Silistra 50 pages of the Silistra Municipality protocols were found written by Drumev. They shed new light on the writer's activity in the sphere of education in the 1874 – 1877 period. In the archives of Veliko Tarnovo more than 350 so far unknown letters of the writer were discovered (166 pages of Diary of Petropavlovsk School). They belong to the 1878 – 1882 period, when Drumev taught and was Rector of the Petropavlovsk School.

The letters contribute to the idea of his pedagogical activities, to his role in the advancement of Bulgarian culture in the 19th century.

Drumev's sermons have not been studied so far. Our analysis of his sermons after he took the holy orders in 1873 showed them as an example of eloquent publicistics. They reflected his political views as a Democrat and fighter against reaction, of a man who in the face of danger for his life defended the necessity of Bulgaro-Russian cooperation during Stambolov's dictatorship.

The monograph also sheds light on the variety of Drumev's intellectual interests shared by some writers in other Slavic countries: during their national revivals (the Bulgarians G. Rakovski, P. R. Slaveikov, L. Karavelov, H. Botev, the Slovak L. Stiir, the Serbian V. Karadzic, the Slovenian V. Vodnik, the Croatian L. Gaj, etc.). This type of cultural workers who strove to use literature, science and the arts to establish national selfawareness, to develop education, to fight foreign bondage, was in tune with the progressive tasks of the time.

The multifaceted activities of V. Drumev who participated in the different spheres of the public and cultural life of the country called for an all-round approach to the studied phenomenon. Along these lines the monograph is closely linked with a number of studies conducted by the Institute of Literature of the Bulgarian Academy of Sciences and the Institute of Slavonic Studies of the Russia Academy of Sciences, which are researching the culture of the Revival period in the countries of Central and Southeast Europe. The establishment and development of Bulgarian literature is regarded in this work in relation to the formation of national cultures in general. The personality of V. Drumev offers much for exploration along these lines and the author of the monograph strove on the basis of the analysis of the concrete historical-literary material to contribute to the general problems of investigation.

ВАСИЛ ДРУМЕВ
(МИТРОПОЛИТ КЛИМЕНТ)
(Документи)

ПРЕДГОВОР

Васил Друмев – владиката Климент Бранички и Търновски е наистина ренесансова личност с поразяваща многостранност: пръв белегист, най-добър драматург през епохата на Възраждането, талантлив литературен критик, виден просветител, безстрашен обществен и политически деец – един от последователните поборници за българо-руско сътрудничество, крупен учен, прекрасен педагог – ето характерните черти на големия възрожденец. Предлаганите материали и документи ще допълни представата ни за няколко страни в този удивителен живот, отдаден без остатък на българския народ. Въз основа на откритите текстове в архивите на Силистра²⁹³ и Велико Търново²⁹⁴ се обглежда многостранната дейност на Друмев-Климент. Ако спазим хронологичния ред, тук на първо място става дума за работата му в качеството на председател на силистренския казалийски български смесен съвет. Това е работа от организационен тип, но в нея неизбежно проличават уменията по ръководство на общинските дела (в това число църковните и училищните), административната компетентност, грижата за съдбата на отделния човек, моралното наставничество, присъщо както на общинския първенец, толкова повече – на духовното лице. На следващо място – това са усилията по възстановяването на първото богословско училище у нас; издигането на равнището му до ранг на семинария. В случая – чрез писмата и подготвените образователни документи – ясно проличават разбиранията на Климент за организирането и осъществяването, и възгледите му за същността на образователното дело. То в най-точния смисъл на думата и виждано като „народно образование“. Самият владика нарича подобна работа „трудно поприще“²⁹⁵ и с пълното съзнание за това ѝ отдава близо десет години от своя живот.

При една от научните ми командировки през 1976 г. в България успях да издира три групи документи, представящи многостранната дейност на Друмев-Климент. Данни за тях бях събрала при дългогодишната ми работа, подготвяйки изследване за него; разбира се ценна бе помощта на редица български колеги, които споделяха с мене своите наблюдения и предположения. Естествено бе да се очаква, че

²⁹³ Изходящ дневник на писмата и телеграмите на Петро-Павловското духовно училище /семинария/, обхващаш периода от 10.X. 1878 г. до 29.XII. 1882 г. – ОДА, В, Търново, ф. 805, оп. 1, а.е. 124, л. 1-83.

²⁹⁴ Кондика на Силстренската българска община /1870-1880/ – ОДА, Силистра, ф. 26, оп. 2, а.е. 1, л. 1-488.

²⁹⁵ Вж. писмо № 85/26 от Дневника от 28.XII.1879 г.

в градовете, където беше се установявал за по-дълго време владиката и където бе извършвал сериозна работа, е възможно да се съхраняват някакви материали и документи от и за него. На първо място сполуката дойде във Велико Търново, където в Окръжния държавен архив (тогава), достигнах до „Изходящ дневник на писмата и телеграмите на Петропавловското духовно училище (семинария)”, обхващащ периода от 10.X.1878 г. до 29.XII.1882 г. Документът представляваше тетрадка, голям формат, в по-голямата си част изписана с характерния Друмев дребен почерк, обем – 166 страници. Още първоначалният преглед ме убеди във високата стойност на находката. Вътре се намираха както официални писма и телеграми, така също и лична кореспонденция до съратници и близки приятели. Сред тях беше и името на Т. Икономов – един от изтъкнатите възрожденци и влиятелни педагози. Тук бяха и адресати от Русия, с които владиката Климент продължава да поддържа връзка десет години след заминаването си от страната. „Вторият поглед” ме увери в друго важно качество: Дневникът беше извънредно увлекателен, четеше се „на един дъх”. Пред очите ме се изправяше картината на едно далечно време, в което историята беше запълнила „само контурите”. Същината се оказаха неизброимите пречки, които „съпътстват” всяко едно наистина голямо дело, както и личните усилия за тяхното преодоляване. Зад тях проличаваше един упорит характер, една неизтощима енергия, една непреклонна воля. И точно тези индивидуални черти откриха пред мен нови възможности за осмисляне – както на конкретния човек, така и на написаното от него. Те коригираха утвърдили се в съзнанието ми възглед, че историята на литературата е история на процесите, протекли през определен период от време. Вече започна да ми се струва, че историята на всяка човешка дейност, независимо дали ще бъде литература или физика, математика, медицина, трябва да бъде и историята на мечтите, усилията, дързостта, крайните резултати заедно с непостигнатото.

Мимоходом само ще отбележа, че Дневникът се четеше на един дъх, но преписването му отне доста време. Така или иначе неговите непознати за науката текстове бяха вече факт на бюрото ми. Трябваше да продължа напред. Силистра. Още с влизането ми в Окръжния държавен архив (тогава Силистра също беше окръжен град), служителите ми съобщиха, че няма запазени документи нито от, нито за В. Друмев. Премълчах, защото бях утвърдила у себе си различно мнение; пък и интуицията ми подсказваше друго. Затова внимателно се запознах с „Кондика на Силистренската българска община” (1870-1881). И тук изникна очакваното радостно откритие – десетки страници от тетрадката, която сигурно трябва да определя като „много голям формат”, непосредствено представяха дейността на Климент Браницки като архиерейски наместник и председател на смесения общински съвет. Това бяха листа

139-190. Нещо повече – по-голямата част от протоколите бяха написани от ръката на самия „дядо владика”. На голям брой от заседанията председателстващ е Климент Браницки, а не може да не направят особено впечатление онези от тях, на които се обсъжда организирането на училищното дело. Тук е мястото да изтъкна, че той е изпратен от митрополит Григорий Доростоло-Червенски специално със задача да издигне равнището на образованието в града и околията.

Третата група материали представлява писма на Друмев-Климент до неговия племенник Петър Друмев. Двамата са свързани от особено близки взаимоотношения, което личи от текстовете: обръщенията, споделянията, изразените взаимни претенции. Чрез тях се обособяват контурите на една малко позната личност – не общественика, висшия духовник, писателя, педагога, а „родовия човек”, брънката, която свързва в едно цяло голямата фамилия Друмеви, активният фактор, който прави всичко възможно за успеха и утвърждаването на семейството, да попечителства и поучава. Но и едновременно с това – да понася толкова много възисквания, недоволства, дори капризи. Ролята на настойник В. Друмев безспорно „получава” заедно със собственото издигане в обществената йерархия. Оттук насетне той ще бъде длъжен да вършби това, което и на дело извършва. И най-вече – да преодолява обидите, за да бъде мъдрият пазител на реда за рода; да пренебрегва неразумностите, за да бъде опитният „дядо”, да насочва стремежите, за да бъде успешният водач.

Както е известно, всички литературни произведения на писателя са написани извън пределите на българските земи: повестите „Нещастна фамилия” и „Ученик и благодетели” – в Русия, драмата „Иванко” и литературно-критическите статии – в Румъния. Когато след петнайсетгодишна раздяла В. Друмев се завръща в изтерзаната и многострадална родина, то най-страшното зло му се струва невежеството, а най-крещящата необходимост – просветата. На тази неотложна задача – разпространяването на просветата – той отдава много сили. По негово мнение те трябва да са задължение за всеки образован и предан на народа си българин. В духа на тогавашното време и разбирания, и В. Друмев вижда като голяма цел на образованието спасението на народа. Следвайки логично схващанията си, той неслучайно създава обособена концепция за национален възход чрез просвета и култура. Подобно на руския просветител Радищев, на френските – Монтезкьо, Волтер и Русо – В. Друмев не е атеист. Нещо повече – той става духовно лице, макар да признава в писмо до Н. Бончев, че расото го плаши и дълго се е колебал дали да приеме свещенически сан. Но и след ръкополагането му, неговата просветителска дейност не прекъсва. За това свидетелстват статиите и проповедите на владиката, както и намерените документи в Силистра и Велико Търново. В тях се съдържат нови сведе-

ния, които ще бъдат твърде полезни при установяване пълната и точна биография на изтъкнатия възрожденец, при изследване на неговия принос в развитието на българската култура през 19 в. В конкретен план – те дават представа за ежедневната практическа работа на просветителя в областта на народното образование както през Възрожденско време, така и след освобождението на България.

„Кондика на силистренската българска община” съдържа сведения за дейността на писателя през последното десетилетие на Възраждането. Заседанията на „Казалийския смесен съвет” в периода 20 ноем. 1874 – 4 ян. 1877 преминават предимно под председателството на епископ Климент Браницки. По-голямата част от отразяващите ги протоколи е написана от неговата ръка. Особен интерес представляват онези заседания, на които се обсъжда работата на местните училища. Документите красноречиво показват грижата на владиката за развитието на учебното дело в района.

Не по-малко значима изглежда просветителската дейност на Климент след Освобождението. Сега вече той гледа на просветата като едно от най-мощните средства за запазване на свободата и конституционния порядък в страната. „Изходящият дневник на Петро-Павловското духовно училище (семинария)”, намерен във Велико Търново, съдържа сведения за педагогическата дейност на просветителя след Руско-турската война от 1877-78 г. В течение на седем години (1878-84) Климент Браницки е ректор, а в началото и преподавател в богословското училище. Дневникът съдържа над 300 писма и телеграми за времето 1878-82 г. (тогава тетрадката за копия свършва). Преобладават текстове, засягащи възстановяването и утвърждаването на училището, но също така – с отношение към педагогическите възгледи на неговия ръководител. Дневникът показва недвусмислено, че дори десет години след заминаването му от Русия, където получава образованието си, той не е прекъснал връзка със своите руски приятели. Ректорът се стреми да привлече за преподаватели руски специалисти или българи, завършили подходящи руски учебни заведения. Писмата помагат да се разбере с какви трудности се е сблъсквал Климент в своята работа, отразяват ден след ден вълненията му от оноези години: тревоги, смут, последователни усилия, довеждащи до неизменен успех, радостите от този успех.

Възпитанието, според убеждението на епископ Климент, е фундамента, от който зависи благополучието и на обществения, и на частния живот. Просветителят е убеден, че всички социални и морални проблеми могат да се решат с помощта на целенасоченото възпитание и образование от европейски тип. Той пропагандира прогресивни за своето време педагогически възгледи. За това свидетелстват специ-

ализираните теоретични трудове „За отхраната“²⁹⁶, „Семейството“²⁹⁷, „Четири сказки за възпитанието“²⁹⁸ и др. Тези произведения говорят за широката ерудиция на автора, за неговото дълбоко познаване историята на педагогическа мисъл, споровете и колебанията, водещите тенденции. Просветителят се опира върху опита на предшествениците – швейцарския педагог Песталоци, руския – К.Д. Ушински; известна му е „Велика дидактика“ на Ян Амос Коменски, „Емил или за възпитанието“ на Жан Жак Русо. Но от всички научни достижения на миналото Климент Бранички призовава и използва само тези, които, по негово мнение, са актуални и съзвучни с условията в съвременна му България. Той счита, че е разумно само такова възпитание, което не встъпва в противоречие с духа на времето, с насоките на обществения живот и при това се съгласува със способностите на ученика. Целта на възпитанието според него се състои в това – да се даде на ума и сърцето на детето най-добрата насока и развитие. Те, от своя страна, могат да се сведат към следното: винаги да се предпочита справедливостта и истината пред несправедливостта и лъжата; да се изгради съзнание за необходимост човек да полага грижи за другите и да се труди за общото благо; всяко едно действие на личността да бъде плод на индивидуалното съзнание и свободната воля²⁹⁹. Педагогическите принципи, които авторът развива в своите трудове, намират материализирано възплъщение в конкретната работа като ръководител и преподавател. Той се стреми да развие у своите обучаеми гражданско чувство, разбиране за дълг пред отечеството и народа, добронамереност, загриженост към съдбата на околните, наред с получаването на разностранни знания и формирането на широк кръгзор. За тази цел, както става ясно от писмата в изходящия дневник, той постига изменение в предложената от Министерството на просвещението образователна програма. Вместо преобладаващите богословски дисциплини бива въведен широк кръг от светски такива. Именно последните, по мнение на ректора, могат да дадат на учениците му онази сила, пред която ще преклонят глава невежеството, лицемерната власт, безскрупулното финансово могъщество. И. Кант, давайки характеристика на епохата на Просвещението, изтъква: „Sapere aude“ („Имай смелостта да се ползваш от собствения ум“)³⁰⁰. Неслучайно тези думи се превръщат в своеобразен девиз. От него се ръководи и Климент Бранички. В пис-

²⁹⁶ Вж. „Периодическо списание на Българското книжовно дружество в Браила“, 1870, № № 1-3, 5-6.

²⁹⁷ Вж. „Духовен прочит“, Търново, 1881, №№ 3, 5.

²⁹⁸ Съчинения на Митрополит Климент /В. Друмев/. С., 1943 Т. II.

²⁹⁹ „Периодическо списание на Българското книжовно дружество в Браила“, 1870, № 3, с. 78.

³⁰⁰ Кант, Имануел. Сочинения в шести томах. Т. VI. М., 1966, с. 27.

мата от изходящия дневник той нееднократно подчертава, че целта на възпитанието, към което се стреми, се заключава в това учениците му да бъдат „независими и силни по ум и убеждения“³⁰¹.

Просветителят е убеден, че теорията на възпитанието може да бъде създадена само върху основата на дългогодишна педагогическа практика. Кондиката и Дневникът убедително показват, че владиката Климент е бил не само теоретик, но и „черноработник“ на българската просвета и гражданско възпитание. Думата „черноработник“ е взета от лексиката на самия ректор. Той много пъти я употребява в писмата си, подчертавайки, че випускниците на духовното училище трябва да бъдат неуморими дейци тъкмо в народна среда, сред широките низини, които в най-голяма степен се нуждаят от разнообразни познания – общонаучни, а също така и ежедневно-практически. Просветителят не само написва цял ред педагогически трудове, съставя учебни програми, подобрява базата, но и издейства стипендии за своите обучаеми (особено бедните), занимава се с издирване на опитни преподаватели, решава въпроси по строителството, оборудването, прехраната на пансионерите.

Последното писмо от открития във Велико Търново Дневник носи дата 29 дк. 1882 г. и се намира на последната страница от тетрадата. Както е известно – Климент Браницки е бил ректор на училището до 1884 г. Ето защо смятам, че от началото на 1883 г. е била започнатата нова тетрадка, продължаваща изходящия дневник. Ако тя бъде намерена един ден, ще бъде още повече обогатена нашата представа за Просветителя и неговата роля за българската култура в тези първи десетилетия след Освобождението.

На вниманието на читателя се предлагат още личните писма на Климент Търновски (по това време той вече е станал митрополит) до племенника му Петър Друмев. Те нагледно показват тесните връзки, които той поддържа с децата на братята и сестрите си, грижите му за тяхното израстване като граждани на България и личности полезни на себе си и семействата си.

Всички документи и материали, подбрани в този том, представяват голям научен интерес, тъй като внасят нови моменти в изучаването на биографията на писателя. Те обогатяват представата за неговото мировъзрение, вазиомотношенията със съвременниците му, позволяват да се гледа по нов начин на неговото творчество, пълноценно осветляват неговата роля в образователните, културните и политическите процеси на този преходен период.

Марина СМОЛЯНИНОВА

³⁰¹ ОДА, В. Търново, ф. 805, оп. 1, а. е. 124, л. 69, писмо № 63 /1882/ от Дневника.

В. Друмев

Митрополит Климент
(В. Друмев)

БЪЛГАРСКИ КНИЖИЦИ.

Часть II

1860 Гудъ

Книжка първа

НЕЩАСТНАЯ ФАМИЛІЯ

кратка

БЪЛГАРСКА ПОВѢСТЬ.

Съчинена отъ В. Д.

ПРЕДГОВОРЪ.

Благоразумни Читатели!

Като Българинъ и обладавъ отъ любовь къмъ народу си, азъ не можихъ да търпя, кѣту глѣдахъ и глѣдамъ, чи всякъ единъ ученъ Българинъ съ неуморили сили ся труди да принесе вещественъ ползъ. Майцѣ ни, — неможихъ, казвамъ да търпя и ся рѣшихъ, споредъ колко ми допускатъ сили и время, да принесъ и азъ итъщичко Майцѣ си, кое, нисля, можи, що годѣ, да ѝ достави ползъ. Съ тази мысль, азъ ся наехъ до спитиъ тайж кратка повѣсть, кѣту ся ласкѣ съ

Сп. „Български книжци“ е първата публикация на „Нещастна фамилия“

ИВАНКУ

УБНЕЦЪТЪ НА АСЪНЯ I.

ДРАМА

ВЪ

ПЕТЕ ДЪЙСТВИЯ

ОТЪ

В. АРУШЕВА.

БРАЦА,

ПЕЧАТОВИЦА ТРИКЪЛНИКЪ

Управявана отъ Перикли М. Пестемалчиолу.

1872.

Корича на драмата „Иванко – убиецът на Асеня I“

се омава че има
в. Кем се оживица и адеви, се не е дедо д'улова.
дана од Кем сако 350 гр. и да му дари сако д'у.

И
свуд.

Група за чене
Свомент Кириндубе
Мир Дзенов
Моринчо Милков
Мелу Маринча
Тасо С. Бухаров

23- Ноември 1874г. одо предвазметво

и свуд, и и д'уко талева се д'умена д'

Подписи на сведетели (от страниците на „Кондиката“)

Редовно застане доорано на 20 Ноември 1874 г.
и просветеното Етностно Килименто.

I Н просветеното оури застането е свободеното, че на
Митрополита каде Анелути Суйков ивевит времето да и нагара
приаурувнето на наивитни мига, за што менав да идеити оуи м
сарама на митрополитот Меново понт Фриго Авраамов за да тира
ниго, и че понт Фриго Меновти етде каго се е подисала заблуда
Ступит, Бонедитно е на Митрополитот за да се иотворди оуи Н просвет
и саванало. При тоа Н. просветеното протере претв Бевити мига
наотпури протокот.

Завтца мие

Начало на протокол от „Кондиката“ с посочване на името на еп. Климент Браницки

№ 25

Изходен дневник
на

Петро-Павловското духовно
училище (семинария.)

10-X 1878 г. до 29-XII 1882 год.

Ректор - + Епископ Вфедимски Климентий.

Дневник на писмата и телеграмите на Петро-Павловското духовно училище (семинария). Документът е открит от М. Смолянинова.

Стор. 20.

Стр. 27.

Его превосходительству, Вишegradскому епископу Младену Краевичу
из Вишграда, в Сербии, от М. Дринова
1878 г.

Ваше превосходительство!

Из книги «Историческое описание Сербии» Барона Уинкелера, а именно из главы
о православии, в которой напечатаны сведения о том, что в Сербии существует
свободная церковь, известная своим именем «Младенская», и что она
впервые и еще теперь собирается в Угличах. По имени главы Барона Уинкелера
Друшевского Сербскому епископу Младену Краевичу от Вишграда в
ваше Младенское Угличское.

11-го декабря 1878 г. Друшевский Младен Краевич

Стр. 28.

Ваше превосходительство!

Ваше превосходительство, извещая вас о том, что
ваше Младенское Угличское, в 1878 г., не было признано
Друшевским, а было признано вашим превосходительством
и потому что Угличское в Сербии имеет право
свободной церкви, известной своим именем «Младенская»,
и что она в Сербии существует в Угличах. По имени главы
Барона Уинкелера Друшевского Сербскому епископу Младену
Краевичу от Вишграда в ваше Младенское Угличское.
Ваше Младенское Угличское, в 1878 г., не было признано
Друшевским, а было признано вашим превосходительством
и потому что Угличское в Сербии имеет право
свободной церкви, известной своим именем «Младенская»,
и что она в Сербии существует в Угличах. По имени главы
Барона Уинкелера Друшевского Сербскому епископу Младену
Краевичу от Вишграда в ваше Младенское Угличское.
Ваше Младенское Угличское, в 1878 г., не было признано
Друшевским, а было признано вашим превосходительством
и потому что Угличское в Сербии имеет право
свободной церкви, известной своим именем «Младенская»,
и что она в Сербии существует в Угличах. По имени главы
Барона Уинкелера Друшевского Сербскому епископу Младену
Краевичу от Вишграда в ваше Младенское Угличское.

Ваше Младенское Угличское, в 1878 г., не было признано
Друшевским, а было признано вашим превосходительством
и потому что Угличское в Сербии имеет право
свободной церкви, известной своим именем «Младенская»,
и что она в Сербии существует в Угличах. По имени главы
Барона Уинкелера Друшевского Сербскому епископу Младену
Краевичу от Вишграда в ваше Младенское Угличское.

Ваше Младенское Угличское, в 1878 г., не было признано
Друшевским, а было признано вашим превосходительством
и потому что Угличское в Сербии имеет право
свободной церкви, известной своим именем «Младенская»,
и что она в Сербии существует в Угличах. По имени главы
Барона Уинкелера Друшевского Сербскому епископу Младену
Краевичу от Вишграда в ваше Младенское Угличское.

Письмо на В. Друшев до М. Дринов (11 дек. 1878). Страница от „Дневника“

София, 4^т Март 1899.

Любимий ми

Петар

Писмата ми по време получаваш, но
не ти писвах, защото исках да ти пиша ко-
гда, когато се оправих хубаво на здравие си.
И наистина, азъ все въ да се оправя. Последно
ми вече се уравни (не се двоуме вече) и равни-
твенно, при буреното, дога вече укротено.
Глава ми още биваше замедена, но не по-
срочно, а сестра-то ми. Всичко вървеше напред
и аз бях вече забравил да имам, когато до-
стигна София. По съвръше ба докторът вемаше
ванни и аз, вакцинт, ми помагаше доста. Но
ванни именно ми приличаше на последно един
дога колкото пакост. Преди две седмици, и имаше
но, въ свободна вечеря (на 20 срещу 21 февр.) аз на-
правих ванна. Не съм се предпазил, вървях
и само настиваше. Преди поца се бяхи уле-
не силно оташ и изведка. Изкарвах, кога ми
дадох докторът, че от слабиха съзнателно и аз
се прегруди да отидя въ постел. Натисна се
азът и инфлуенца, тя отиде и до сега. До-
ръгаше, но дога слаб. Став сутринта се обущан

Писмо на В. Друмев до племенника му П. Друмев (4 март 1899)

Дошла да ти се снахат вече от много. Поня-
ка нека аз се оправя. Видно и тамъ вече
и колко деца на рет, стокони сме дога, само
не вляко и инфуензата още. Но вярвам, като
и сага още и колко деца, и ти ще живе.

И така, Пекра, аз не ти писвалъ в началото,
защото искаше да се оправя, а не могаха
да ти пиша, а още по-късно не ти писахъ, защото
не могаха, че дитя бодни въ онези дни още
и много дитя писалъ и колко реда на Гледа см-
места вярвамъ кой да ти е по-добро и да
може да се оправя, — ако, разбира се, се видишъ и не
го по-много.

За оправянето Софияго и за да се оправя, се
би Пекра, не мож още много по-много
да ти кажа докторинт не ме тучува по-рано
от 20-25 мартъ. При това, на мене е вло-
жено да укажи в Русе, за да проведат и да
за владика, на него Гледа Григорий докторинт
каже, да укажи и-напредъ в Русе, да се в-
иде официална работа, да се види пакъ в София,
како какъ кога укажи дитя, мога да се ука-
жи в Пекра за укажането ми в Русе и
връщането ми, обаче, в София, пакъ е см-
ста да се вярва по-много, а не дитя за да се ука-
жи в Пекра, от Пекра до Сомовица, пакъ
тамъ и вайсиръ до Русе много много удо-

Писмо на В. Друмев до племенника му П. Друмев (4 март 1899) —
продължение

Ако да се върне, когато до Страното свършвало
да се върне най-наконец дадени по судо, като —
когато било дога превземащо още за мене. Ста
ме видими. Да сега им издава сметка да се погос-
ва, а се же гурганко посетил ме им именици.

Ако е рана? Гостите да дойдат в Русе, върват
ме и мене в мортата да се видими; или им
може да посетя да ситно да даря, или им мо-
же да дойдат в Русе.

Как си си на здравецо? Ова Страното по-
мраволи биела. Стам се дога всички. Ами
добра жако ти е върнала барата, що си и пра-
тими по Страно? Не, намерила, даде му барата
(не 120 лева, а 160), но да има кой по рана имаме
бара, върхатас. Ма и биела им е Страно?

Мако си здраве им всички. Була си Калу-
шо нарочно се подравиле и зауба. Делу мал
супри на Ами при мене. Той е дога. Подравиле =

Ако си здраве и оти мене. Калубам се и
се влоославим

Твои полюбил се гургу

+ Митрополит Кимеар

Нека никои да ме
не спомня с лошево
+ мирот Климент

№ 26
Прочени.

„Нека никои да ме не спомня с лошево” - заветът на митрополит Климент в писмо до племенника му Д. Друмев (11 август 1893)

КОНДИКА НА СИЛИСТРЕНСКАТА БЪЛГАРСКА ОБЩИНА (1874-1877)

* * *

Редовно заседание, държано на 20 ноември 1874 год. под председателството на н[егово] преосвещенство епископът Климента.

I. Н[егово] преосвещенство откри заседанието със съобщението, че на 18 с.м. утрента, като съобщили на Митрополията как Ангелуш Стойков изевил желание да си направи завещание и да го подпише в присъствието на надежни лица, за което искал да иде някой от Митрополията, изпратил се е от страна на Митрополията иконом поп Христо Аврамов, за да присъствува при подписването на завещанието, и че поп Христо икономът, след като се е подписало завещанието от самият завещател и от свидетелите, донесъл го е на Митрополията, за да се потвърди от н[егово] преосвещенство епископът, което потвърждение и станало. При това н[егово] преосвещенство прочете пред съветът цялото завещание, което се реши да мине и в настоящият протокол.

Завещание

Подписаний явявам чрез настоящето си със здрав и бистър разум, какво завещавам следующите от моя принадлежност на следующите лица:

1-во. Имам в съдружеството си с компанията на х[аджи] Генч Мехмедаа, Мустафа х[аджи] Генч Мехмедов и Добря Панайотов собствен капитал, който се намира в стока и земя от [лири турски] сто и петдесет (150) – заедно с внесената зестра (прекип) от фамилията ми Ефтимица от 20 (двадесет) [лири турски] – т.е. с тия капиталът става сто и петдесет (150) [лири турски].

2-ро. От тии ще се спадне колкото разноски се сториха до днес в боледуването ми и чястни разноски, но от тия на печалбата, която ще се падне на делът ми, сиреч на горното число добива, и ако не остане или остане нещо, ще се дели после братски.

3-то. От горното число определям [лири турски] петдесет (50) на фамилията си, и нейните [лири турски] 20 (двадесет) от зестра принесени от същата – 70 (седемдесет) стават всичко, от които, като се извадят нейните двадесет (20), горните 50 (петдесет) давам на нея срещу 1 – един кръст и 1 – един чифт мингуши елмазени.

4-о. Едно лозе от 800 (осемстотин) чукани, което фамилията ми принесе, и то на същата остава. От горнето число като извади-ме 70 (седемдесет) [лири турски], остава остакоа от 80 или осемдесет остават в Дружеството на горереченото, с които определям десет (10) [лири турски] за една чюшма, която се намерва според Холтина и Беглик край Дунавът. Тия 10 (десет) [лири турски] вадя от горните 80 и оставям зетя си Добря векилин на поправлението на чюшмата за всякога за поправлението от лихвата на тия 10 (десет) [лири турски].

5-о. Колкото покъщнина се намерва в къщи, ще принадлежи на фамилията му, освен един чифт бракаче за вода, един сефер-гасъ, едни пахти сребърни, позлатени, и един чифт бръцъри сребърни, които са от майка ми – те остават за раздяла на сестрите ми с фамилията ми, ведно както и къщата и едно лозе.

6. Остатокът от 70 (седемдесет) лири турски от капиталът ми завещавам 10 десет [лири турски] на девическото тук българско училище, а остакоа 60 (шейсет) [лири турски] ще се делят, както и погорните вещи като къща и проч. И тъй подписвам за уверение и знание саморъчно. Силистра 18 ноемвр. 1874. Angelus Stoiku.

Свидетели: иконом поп Христо Аврамов
Мустафа [хаджи] Генч Мехмедов
Страти Теодоров
Иванчу Панчев
Добри Панайотов
Гено Л. Чолаков
Спас Минчев
Петре Пеура

Упълномощен от митрополита, присъствувах при подписванието на това завещание от същият завещател и удостоверявам както за това, че той е подписал в здрав ум и с добра воля, така и за това, че подписът е също негов. Също удостоверявам и за истинността и подлинността на подписите на свидетелите. 18 ноемвр. 1874, Силистра.

Иконом поп Христо Аврамов

Истинността и подлинността на подписът на иконом поп Христа удостоверява се и потвърждава с нашият собствен подпис и печат – 18 ноемвр. 1874. Силистра. Епископ Браницкий Климент.

II. Представи се от Ветрен Велику Тодорин за разправа с жена си. Н[егово] преосвещенство разесни, че този Велико няколко пъти е дохождал и преди да иска раздяла с жена си, без да представи обаче законни причини, за което и се е отблъсквало исканието му. Сега, като се е евил пак със същото искание, и като са се привикали свещеникът, чорбаджият и старците от селото му и съ се разпитали до-

бре за поведението на жената, от което се е узнало, че жената е добра, почтенна и трудолюбива, съветувал се е Велику от н[егово] преосвещенство Климента да си прибере жената – заедно с малкото ѝ дете. Велику не склонил, последствие на което жената подала харзухал на правителството, който харзухал е станал Хавале на Митрополията. Съветът, като взе във внимание всичките гореизложени, и като привика пак старците, чорбаджията и свещеникът от селото Ветрен, и отново ги разпитва за жената и се увери още еднъж за честността и доброто ѝ поведение, като употреби усилия да се помири Велику с жена си, или да представи законни причини за раздяла, а Велику обяви решително, че ако и да не може да представи законни причини, но и никога няма да склони да се помири с жена си, нито ще я приеме в къщата си да живее с нея – след всичко това съветът, като взе във внимание още, че жената е сиромашкиня и детето от Велика е малко, та не може да се отдели от майка – реши да се наложи на Велика ежемесечно да плаща на жена си заедно с детето по петдесет (50) гроша. Та той да си живее в къщата и тя да си живее в къщата. След дълго упорство Велику склони на това решение и като обеща да представи одного поручителя как ще плаща на жена си и детето си редовно означената сума, отпусна се да си иде.

III. Прочете се прошениято на Памаюца Михалюва (от 18 ноемвр.), с което като се оплаква, че мащеха ѝ Тина усвоявала имотите, останали от същата ѝ покойна майка, иска посредството на Митрополията за утъкмяване. Като се привика Тина и се узна, че Хюджетът на даваджийските мюлкове е на името на баща ѝ Михаля, та още и това, че непосредствено след смъртта на Михаля от правителството е станало раздел на имотът, посъветуваха се от Съветът и двете страни да идат при мюхтията и да му разкажат делото.

IV. Прочете се прошениято на Спаса Ницова (от 20 ноемвр.), с което като съобщава, че от три години насам се е оставил с жена си, и че няколко пъти е дохаждал на Митрополията да се оплаква, моли се да се разгледа работата му и да му се даде разпуснатата книга. Като се разпита делото и се видя, че отистина Спас от три години насам живее отделно от жена си, както и тя не утивала при него, и че няколко пъти се е явявал той пред Съветът с оплакване, и даже се е одобрило разделението му (глед. дневник от 11 септември), като се взе във внимание това, че и жената изявява съгласие да се раздели от мъжът си, най-после като се взе във внимание и това още, че според духовната им изповед – не ще да е добре да живеят наедно – Съветът реши да им се даде разделителна книга.

V. Еви се Христки Райчов и като обеви, че понеже жена му преди седем години го е оставила и живеяла отделно от него, и че след много приканване да дойде да си разгледа делото пред общината, тя отказвала да дойде, той се отнесъл с Харзухал до правителството, който Харзухал се е направил Хавале на Митрополията. Като се намери Харзухалът, реши се да се повика жената Десна още еднъж, та ако не рачи да дойде, да се върне Харзухалът на Хюкюматът, като се пиши, че не иска да дойде на Съветът.

VI. Прочете се прошениято на Добри Колюв, с което се оплаква, че имал да зема от Коля Добрев 650 гр. и се моли да се привика Колю и да се утъкмят. Колю се привика и обеви, че не [е] дължен толкова. След дълги склонявания Добри Колюв склони да земе от Коля само 350 гр. и да му върне анетът. Колю обеви, че няма пари. Остана да си помислят.

Силистра, 20 ноемвр. 1874

Симион Кирияков
Петър Боянов
Маринчо Николов
Жеко Маринов
Пею Д. Бохоров

* * *

Редовно заседание, държано на 22 ноември 1874 под председателството на н[егово] преосвещ[енство] епископът Климента.

Н[егово] преосвещенство епископ Климент съобщи на Съветът, че г. Христо Тюлев се отнесъл с прошение, в което като се оплаква как, като се е сгодил за дъщерята на Тина Петкова, от страна на момичето върнали без всеки причини, иска съдействието на Митрополията, по следствие на което повикала се е майката на момичето в Митрополията, и че тя обевила как момичето сам`о не рачело. Като се е повикало момичето, то се е отказало да дойде на Митрополията, понеже го е било срам. Съветът намери за добре да се помоли г. Торополу и отец иконом поп Христо да идат и сами да разпитат момичето.

Евиха се Спас Ницов и жена му Желязна, за които в миналото заседание се реши да се разделят, и поискаха посредничеството на Съветът в разпрата си относително детето и къщата. Мъжът решително заеви, че иска да земе детето си, а жената решително отказа. Съветът след дълги убеждавания, като видя, че не е възможно да ги помири, посъветува ги да се отнесат на Хюкюматът.

Членът от съвета г. Жеко Маринов представи една равносметка относително Девическото училище и дюкяните, и поиска потвърдението й. Съветът призна редовността на тази равносметка, но отложи

внимателното и подробното ѝ разглеждане, както и потвърдението ѝ за друг път, когато ще се разглеждат всичките сметки изобщо.

Прочете се прошениято на Станка Тодорова, в което като заявява, чи много е теглила от мъжът си, че мъжът ѝ не е способен да гледа къща, че от три години насам живеят отделно и той в къщи на децата си не е донесъл нито една хапка хляб, че тя, Станка, много пъти се е отнасяла на общината и е молила да ѝ се разгледа делото и да ѝ се даде разделителна книга, но общината, ако и да е разпитвала за поведението на мъжът ѝ и да се е уверявала в справедливостта на нейните показания, но с'е е отлагала удовлетворението на просбата ѝ – моли се пак да се вземе в сериозно внимание нейната молба. Н[егово] преосвещенство епископ Кли[мент]... {Тук липсват л.л. 141, 142, 143 и 144; Кондиката продължава от л. 145}

2. Во имя Отца и Сина и Св. Духа амин.

Днес се сгодява г-н Стефан Иванов с г-жа Димитра Генова с взаимна любов и родителско позволение от двете страни по следующото:

Един пръстен от злато
Един чифт обици от злато
Една голяма жълтица от 4 минца
Една рокля от мухарре
Една скортейка сукнена с капламъ
Още един пръстен с две камъчки

И тъй, за по-голямо уверение се подписвам:

Силистра 1874, декемврий 7-й

Стефан Иванов

Свидетели:

Иконом п. Христо

Янко Маринов

Симеон Киряков

Пею Д. Бохоров

Ніе georgescu

Стефан Стоян

Тинчо Ятов

Христо Маринов

Цвятко Николов

Свидетел:

Маринчо Кочов

Като потвърждавам подписите
на събраните и подпечатвам за
уверение

Истинността е подлинността на настоящето, както и на подписа на икономом поп Христа Аврамов, който от страна на Митрополията е присъствувал при подписването, удостоверявам и потвърждавам със собствения си подпис и печат.

Силистра, 1874 декемвр. 11-й

Браницкий Климент

Негово преосвещенство извести, че днес дохожда майката на г-на Марка Малов, досегашний учител в града ни, и молила да земе със себе си сина си и да го заведе в Тулча за лекувание. Г-н Малов, макар йоще преди два месеца и да ся оплакваше от болкъ в кръстът, но защото си гледаше работата редовно, от туй той досега ся не считаше за болен. Преди две недели болката се усили дотолкози, щото учителят беше принуден да лежи у домът си и нямаше вече възможност да продължава занятията си в училището. Съветът, макар и да нямаше върху туй никакви претензии (защото в противен случай щеше да бъде нечеловеколюбиво), нь понеже, от една страна сама майката на г-на учителя поиска да го земе със себе си, а от друга страна, защото сега е зимно време и пътните съобщения съ твърде мъчни, и следователно и връщанието на г-на Малева е почти невъзможно, то като реши да му улесни отхожданието с гр. 620, които му ся дадоха назаем срещу един запис върху г-на Параскев х. П. Петков, намери за необходимо и помоли Н[егово] Преосвещенство да извести на Н[егово] В[исоко] Преосвещенство, че желае да е в градското училище г-н Т. Кърджиев на мястото на г-на Малов, който в същото време, освен като помощник на г-на Д.Енчева, ще преподава и турский язык. Н[егово] преосвещенство прие молбата на Съветът и съ обеща на сутрешний ден да телеграфира на Н[егово] В[исоко] Преосвещенство и после да му съобщи подробно за тая работа. Подир това подтвърдиха ся две условия за зестръ, които по-горе се поменаха, и един запис. Най-после се прочете протоколът на миналото заседание, което стана под председателството на Н[егово] Преосвещенство, и като се одобри, съгласно съ подписа от г[оспода] г[оспода] членовете на Смесений съвет.

Силистра, 1874 декемврий 11-й

Симион Кириякув
Пею Д. Бохоров
Петър Боянов

Сакларие Христо Петков
Жеку Маринов
{неразч.}
Маринчо Миков

* * *

Редовно заседание на 18-й декемврий под председателството на Негово Преосвещенство Свято-Браницкаго Климента.

Н[егово] Преосвещенство съобщи на г-да членовете, че църковний дюген вече е даден в кирия на г-на Генча с 1600 гр. кирия на годината. Изказа съ мнение, че кирията на този дюген е по-малка от другий, (който не е на такова място), на туй отгоре г-н Сим[еон] Киряков съ изрази, че той без друго ще убеди и ще земе от г-на Генча три [лири турски] волна помощ, на което, както Н[егово] Пр[еосвещенство], тъй и г[оспода] г[оспода] членовете, останаха благодарни. Стана приказ-

ка и за работата на г. Алексей, а именно за шахатите в тая работа, които теглят, още повече че са бедни и жените им съ оплаквали, че от сиромашия не знаят вече и как да съ препитавът. Негово Преосвещенство изрази надежда, че може би ще се пуснат за празниците. Стана приказка за работата на Попинци, които бяха съ оплакали от учителят си. Н[егово] Преосвященство съобщи, че проведените от стърна на Съветът изпълнили поръчението си добре, но с жалост казали, че освен училищните разбъркотии имало йоще и туй, дето някой си, а именно Иван Катъров, освен като принудил свещениците да венчейт срещу Митрополитскътъ заповед, но се изразил и много неприлично срещу личността на Негово В[исоко] Преосвещенство Митрополитътъ ни, което ся осъди от Съветът и ся реши реченний Иван Катъров да ся привика и да даде отчет за постъпките си.

Н[егово] преосвещенство каза на Сакеларий поп Христа, че получил едно писмо и един пръстен от дъщеря му г-ца Райна, с които тя връща годеника си г-на Велика Вълканов, който преди 10-те дни беше се сгодил за речената г-ца. Сакеларий отговори, че няма хабер от туй, защото откак се е сгодила дъщеря му, тя с майка си заедно, се ся крият от него и той нищо не е разбрал. Н[егово] Преосвещенство каза, че освен другото, но писмото, с което ся връща г-н Велико, е писано с твърде докачителен тон за годеника, на което Сакеларий отговори, че макар и да е съгласил да даде дъщеря си, но с мисъл преди да й сгоди, ще иде в Руссе да испита за рода на годеника. Тогава Н[егово] Преосвещенство расказа на Сакелария къкво е значението на тия работи, и че трябало От[ец] Сакеларий да поразмисли за тез работи като баща по-преди. В същото време От[ец] Иконом Христо каза, че чул от тях как момичето плачело секи ден, откак е станал годежът. На туй отгоре г-н С.Киряков и г-н Д.Енчев изповядаха сичко, което е станало във времето на сгодяването, защото те ся намерили върху тая работа. Пак Сакеларий каза, че годеника дал сам причина за развала, защото, когато го питале какви дарове ще даде той на момичето, той отговорил, че нито иска да даде нещо, нито иска пак {би трябвало да бъде „пък“} да земе – туй било развалата. Н[егово] Преосвященство изрази пак съжаление за станалото, особено със священническа дъщеря, и че ако Сакеларий иска да развали работата, ще претърпи наказание, още повече че испреди ся случи същата работа с една вдовица бедна, която претърпе наказанието.

Яви се г-н Димитър Он-баши, който помоли да му се платят гр. 565 1/2, които е харчил за училищни и митрополийски потреби – реши се да му ся заплатът.

Дойде г-н Велико, годеника, комуто Н[егово] Преосвященство съобщи, че има писмо на негово име, а той каза, че йоще не знае да има такава писмо и счита за нещастие, дето писмото е влязло в дру-

ги ръце. Н[егово] Преосвещенство прочете писмото, на което г-н Велико каза, че знае да е работата свършена и че му е жално, дето свети-ня му прави тъй, на което Сакеларий отговори, че г-н Велико няма за какво да се препира с него, на което най-после Н[егово] Преосвещенство, като изрази пак съжалението си, каза, че тая работа е твърде деликатна и заповяда на Сакеларий да распита причината отде е излязло туй нещо и да му съобщи в следующето заседание.

Привика се попинский учител Петър Иванов, който беше ся повикал от селото си по причина, че се показало оплакване от страна на селяните, задето той си не гледал работата редовно, а вместо да преподава в училището, оставял по-малкий си брат да изпълнява длъжността му. Учителят казва, че гонението срещу му станало само и само защото ония, които се оплакали, имали да дават на църквата от шест години насам. Сега учит[елят] им {ги} съветвал да си платят дългът и – тази е причината, дето го гонят. Реши се учителя да даде изпит пред градский учител и страна от съвета се определи да присъствува на изпита г-н Пею Бохов.

Н[егово] Преосвещенство обяви, че потвърдил едно брачно (потв. на 11-й тек[ущаго]), едно пълномощно, едно продавателно и един темесук. Най-после се прочете протоколът на миналото заседание, което стана под председателството на Н[егово] Преосвещенство, и като се одобри, съгласно се подписа от г[оспода] г[оспода] членовете на Смесений съвет.

Силистра, 1874 декемврий 18-й

Иконом поп Христо Аврамоу

Жеку Маринов
Маринчо Нейков
Петър Бянов
Симион Кирякув
Пею Д. Бохов

* * *

Редовно заседание на 20-й декемврий под председателството на Н[егово] Пр[еосвещенство] Св[ящено] Браницакого Климента.

Н[егово] Преосвещенство съобщи на г[оспода] г[оспода] членовете, че когато бил вчерашний ден при каймакамина, той попитал как е постъпил Н[егово] Пр[еосвещенство] със свещениците, задето без дозволение заровили в църквата децата на г-нд Гена А. Чолаков, и – прибавил, че ако Н[егово] Пр[еосвещенство] не накаже свещениците, то той (каймакамина) сам ще ги накаже. При това Н[егово] Пр[еосвещенство] съобщи на членовете, че за тая работа е писал вече на Н[егово] В[исоко] Преосвещенство и чака заповед как да постъпи. Чете се прошениято на Петко Константинов, кой-

то моли да се разгледа правото му, сир[еч] що му се пада подир покойний Ангела, който присвоил зестрата на майка му, и която зестра сега я присвояват трите му сестри. Понеже работата е тъмна, реши се што и от двете страни да се доведат свидетели, а че тогава да се даде някое решение.

Пак се разгледва работата на Сакелария Христа и В. Вълканов. Този {неразч.} постоянно иска момичето, тогава, когато Сакеларий казва, че е невъзможно да го направи зет. Във времето на препирните дядо Сакеларий без някоя извинителна причина скочи от мястото си с един твърде неприличен начин и тръгна да си иде бързешком, без да земе позволение от Н[егово] Преосвещенство, върху което Н[егово] Преосвещенство обърна вниманието си и заповяда на Св[ети]ня му да си седне на мястото. Подир дълги разисквания Н[егово] П[реосвещенство] заповяда на г[оспода] г[оспода] членовете да идат в домът на Сакеларий и да привикат дъщеря му, и изпитат причините, по които тя връща годеника си. Членовете заедно с Икон[ом] п[оп] Христа Аврамов обещаха на н[егово] пр[еосвещенство], че ще изпълнят поръчението в същата вечер и че ще му съобщят онова, което узнаят.

Подир това, като се прочете протоколът на миналото заседание, едногласно се одобри и се подписа от г[оспода] г[оспода] членовете на Смесений съвет.

Силистра, 1874 декемвр. 20-й

* * *

1875, Януарий 8-й

Редовно заседание под председателството на Н[егово] Пр[еосвещенство] Св[ято] Браницкаго Климента.

Негово преосвещенство събщи на г[оспода] г[оспода] членовете, че жителите от селото Ветрен подали прошение, с което искат да им се ръкоположи за свещеник днешний им учител г-н Георгий, за когото тий съгласно и единодушно подписват. В същото прошение ветренци казват, че тий няма да оставят без прехрана и старий си свещеник Павел, и че ще му определят приличното за съдържание. Предложението на ветренци се одобри и се остави на волята на Н[егово] Преосвещенство да избере времето за ръкополаганието на речений свещеник.

Н[егово] Пр[еосвещенство] събщи, че г-н Блъсков (издател на в. „Училище“) е проводил свой човек да събира помощ от Силистренското окръжие, с която речений г-н мисли да си устрои печатница в Гюргево, но, в същото време, Н[егово] Пр[еосвещенство] каза, че туй нещо е непрактично, понеже се искат много работници за тая работа, а пък да се събере приличен капитал е невъзможно, а след[ователно]

и печатница не може да се нареди, още повече че по други места, напр[имер] в Ц[ари]град, и Виена, книгите се печатат с една много по-евтина цена, отколкото във Влашко. Съвета едногласно реши, че по много причини засега е невъзможно да се позволи събиране на доброволна помощ в полза на г-на Блъскова и следов[ателно] на човека му няма да се позволи да изпълнява предположената си мисия.

Н[егово] Пр[еосвещенство] съобщи, че получил от Н[егово] В[исоко] Преосвещенство телеграма за уч[ителя] Тома. Определените г[оспода] г[оспода] членове от Н[егово] Пр[еосвещенство], за да изпитат дъщерята на Сакеларий касателно работата за сгодяването ѝ с г-н В. Вълканов, известиха на Н[егово] Пр[еосвещенство], че тая работа е невъзможно да стане, защото вече и момичето отказва, и не стои на първата си приказка.

Явиха се оплаквания срещу свещениците от страна на гражданите затуй, че свещениците не си изпълнявали длъжностите и че в някои къщи не са стъпяли по година време не само на водосвет, но и на Богоявление не са ръсили, когато секи християнин желае туй. Н[егово] пр[еосвещенство] каза, че понеже вече е писал на н[егово] в[исоко] преосвещенство, то ще е добре да се чака заповедта на Митрополита ни. Съвета съгласи на туй.

Н[егово] пр[еосвещенство] обяви, че на 30-й минал[ия] декемврий потвърдил едно пълномощие и две съгласителни от с. Ветрен от 8-й тек[ущаго]. Реши се щото идущата събота да се разгледат сметките на Смесений съвет. Най-после, като се прочете протоколът на миналото заседание, единодушно и едногласно се одобри и подписа от г[оспода] г[оспода] членовете.

Силистра, 1875

Януарий 8-й

* * *

Редовно заседание под председателството на н[егово] преосвещенство св[ято] Браницкаго Климента на 10-й януар. 1875.

Явиха се г-н Сава и г-н Костаки Петреску, влашкий учител, за работата на оставянието и разделянието между г-н Костаки и съпругата му. Н[егово] преосвещенство предложи биленцът, когото {би трябвало „който“} г-н Петреску му подал за харчовете, които той е направил за съпругата си от времето на сгодяването си с нея и до времето на напушанието им. Подир дълги препирни и от двете страни – при сички съвети и залягания, както от страна на н[егово] пр[еосвещенство], тъй и от страна на г[оспода] г[оспода] членовете – делото не може да земе желаний край и не се произнесе върху туй никаква присъда.

Четоха се писмата от н[егово] в[исоко] преосвещенство: 1-вото, с което той препоръчва до съветът предложението на Св[етата] Ек-

зархия да се основе в Цариград едно главно гимназиално училище с три отделения подир свършъка на собствено-гимназията, а именно: търговско, учителско и богословско. Съветът, макар и да одобри предложението, но не одобри мерките за събирането на помощта да се поддържа това училище. Реши се да се отговори чрез н[егово] в[исоко] преосвещенство положително и обстоятелно. 2-ото, за свещениците тукашни, които без позволение погребяха в църковний двор децата на г-на Г.А. Чолаков. В туй писмо н[егово] в[исоко] пр[еосвещенство], като изразява негодувание за тая посъпка, казва, че свещениците няма да избегнат наказанието, което той отлага до дохожданието си тука. 3-ото, за волите, които занаяпред, сир. от тек[ущата] нова година ще се дават под нови № {от} 1-й брой. 4-ото, за учителя Тома, в което се казва, че той не може да доде, защото е условен до Гергьовден. 5-ото, за работата на момичето и момчето от Канлий, а също и за липницката работа. 6-ото, най-последно, за сгодяването на Сакелариевата дъщеря. В туй писмо н[егово] в[исоко] преосвещенство казва, че Сакел[арий] Христо Петков трябва да се запрети или за 40 дни, или пък да претегли материално наказание. Сички тия се зеха във внимание от съвета и най-последно се прочете протокола на миналото заседание, който едногласно и еднодушно се одобри и подписа от г[оспода] г[оспода] членовете.

1875, Силистра
Януари 10-й

* * *

Извънредно заседание под председателството на н[егово] преосвещенство св[ято] Браницкаго Климента. 1875 януар. 11-й

Н[егово] преосвещенство събщи на г[оспода] г[оспода] членовете, че е запретил вече Сакелария Христа на неопределено време. В туй заседание се разгледуваха и очистиха сметките на смесений съвет и се реши равносметките да се внесат в надлежщата книга.

1875, Силистра
11-й януарий

* * *

Редовно заседание под председателството на н[егово] пр[еосвещенство] св[ято] Браницкаго Климента. 1875 януарий 15-й

Негово преосвещенство прочете на г[оспода] г[оспода] членовете едно прошение, подадено от 40 души срещу аргосванието на Сак[еларий] поп Христо, в което подписаните, без някоя причина основна, искат да се опрости светиня му, като казват само, че уж това запретыване станало по исканието на г[оспода] г[оспода] членовете от съветът. Някои от г[оспода] г[оспода] членовете изказаха мне-

ние, че това прошение носи подписи непознати и повечето писани с една ръка, и то имената на еснафски калфи. Тъй като от познатите (и то на брой не повече от 10) беше подписан и г-н Димитър, сегашний он-баши, то н[егово] преосвещенство го привика, и като го попита защо и той е подписан, когато самси той е съобщавал, че има оплаквания (и твърде много) срещу свещениците, задето си не изпълняват свещеническите obligations, он-башията отговори уклончиво, на което н[егово] преосвещенство му заповяда да свика за сутрешний ден подписаните в прошениято, за да изразят и устно желанието си. Подир това заседанието се свърши, като се прочете, одобри и подписа протокола на миналото заседание.

Силистра, 1875

Януари 15-й

* * *

Редовно заседание под председателството на н[егово] преосвещенство св[ято] Браницкаго Климента. 1875, 22-й януарий.

Привика се г-н Параскев Георгиев и му се каза, че е вече време да заплати кирията на новий църковен дюген; негова милост обеща, че идущата неделя ще внесе пари. Г-н С. Киряков извести, че крайний (касапски) дюген е даден вече под кирия на г-на Димитра Иванов от 17-й текущий за гроша 600 на год. и че кираджията ще брой сега предплата гр. 150, а останалите ще брой подир 4 или 5 м. Извести се още, че г-н Ганчо Бръкалов е влязъл в новий църковний дюген на 20-й текущий.

Н[егово] преосвещенство събщи, че има заповеди от Св[етата] Екзархия, изпроводени чрез н[егово] в[исоко] преосвещенство, за да стане статистическо описание на Силистренското окръжие, и че вече се е разпоредил за туй нещо. Н[егово] преосвещенство пак повтори за волите (глед[ай] мин[алия] прот[окол]), че занаред ще се дават под нов брой и ще се записват в особен тефтер, за да има редовност в тая работа и да се знае количеството на дадените воли. При това н[егово] преосвещенство даде и нужният тефтер. Привика се слугата Иванчо и склони да слугува за по двесте (200) гроша на месец, като му се счита годината от 16-й ноемврий миналата година.

Прочете се протокола на миналото заседание, одобри се и се подписа от г[оспода] г[оспода] членовете на съвета.

Силистра, 1875. Януарий 22-й

* * *

Редовно заседание под председателството на н[егово] преосвещенство св[ято] Браницкаго Климента. 1875, януарий 24-й.

Разгледува се и се свърши работата на Гена Димов, сгоден

и върнат от Катинка Стоянова, по одобрението и решението на н[егово] преосвещенство и смесений съвет, момичето върна сичко, което е зело от момчето, и като му остави и аманетите, дадени от нейна страна, заплати йоще и 360 гр. разноски, които годеника й е направил.

Прочете се протокола на миналото заседание, одобри се и се подписа от г[оспода] г[оспода] членовете.

Силистра, 1875, Януарий 24-й

* * *

Извънредно заседание под председателството на н[егово] преосвещенство св[ято] Браницкаго Климента на 28-й януар. 1875 год.

Н[егово] преосвещенство съобщи на г[оспода] г[оспода] членовете, че мъжкото училище има неизбежна нужда от един учител – помощник. Реши се едногласно да се услови за такъв г-н Димитър Шопский.

Н[егово] преосвещенство обяви на г[оспода] г[оспода] членовете за работата на Хр. Х. Тюлев, (който изново се сгоди и ще се ожени) и че има у Н[егово] Пр[еосвещенство] 20 [лири турски], които трябва да се предадат на милостта му, защото са зестра от новата му стопанка. Извърши се предложеното, като в същото време н[егово] пр[еосвещенство] направи на зета приличните съвети. Зеха се от Хр. Х. Тюлев за потвърдение на две брачни гр. 83 1/2 и се реши да се внасят брачните в протокола.

1. Во имя Отца и Сина и Св. Духа амин.

Днес се сгодява г-н Христо хаджи Тюлев с г-жа Катинка Стоянова по взаимна любов и родителско дозволение и от двете страни по следующето:

1, пръстен златен
1, обици златни
1, рокля копринена
1, дреха горна

И за уверение на горните подписвам се саморъчно:

Силистра, 1875 януар. 25-й

Христо Х. Тюлев

Свидетели: Иванчо Димитров

Хр. Д. Златаров

Илия Георгиев

Яни Абаджи

Спас Минчов

Кънчо Симеонов

Иван Вичов

Според горните подписи подписвам и го потвърждавам:

Сакел[арий] Христо Петков

Истинността на настоящето и подлинността на подписа на сакелария поп Хр. Петков удостоверявам и потвърждавам със свой подпис и печат:

Силистра, 1875 януарий 28-й

Браницкий Климент

2. Во имя Отца и Сина и Св. Духа Амин

Днес се сгодява Г-жа Катинка Стоянова с г-н Христо Х. Тюлев по взаимна любов и родителско позволение и от двете страни по следующото:

Един пръстен златен. Два котла за вода. Два сахани с капаци. Една лакана. Един тиган. Един лиген с ибрик. Две тенджери. Три рокли вълнени. Една скортейка. Една къща с хашов и полвината двор, съседи: от изток Дечо, от запад път, от север Георги Стоянов, от юг Георги Керемидчия и 20 (двайсет) [лири турски] в брой.

За по-голямо уверение на горните подписваме саморъчно:

Силистра 1875 януарий 25-й

Георгий Стоянов

Свидетели:

Мария Стоянов

Иванчо Димитров

Хр. Д. Златаров

Илия Георгиев

Стоян Данчов

Спас Минчов

Кънчо Симионов

Иванчо Вичов

Според горните подписи подписвам и потвърждавам:

Сакелар[ий] Христо Петков

Истинността на настоящето и подлинността на подписа на сакелар[ия] поп Христа Петков удостоверявам и потвърждавам със собствен си подпис и печат:

Силистра, 1875 януарий 28-й

Браницкий Климент

Н[егово] преосвещенство съобщи на г[оспода] г[оспода] членовете, че днес му са поднесли на потвърждение две брачни, разменени между г-н Иван Николов и г-ца Маринка Стоянова. Най-сетне се чете протоколът на миналото заседание, който се одобри и подписа от г[оспода] г[оспода] членовете на смесений съвет.

Силистра 1875 – 28-й януарий

* * *

Редовно заседание от г[оспода] г[оспода] членовете на смесений съвет на 5-й февруарий.

Яви се църковний епитроп г-н Стоян Ковач, който извести, че

църковното желязо, което беше дадено на ковачина арменец, за да прави вратите, понеже речений арменец забягнал, то като беше му запечатан дюгенът от страна на правителствата, понеже сега се отвори дюгения с позволение, присъствующия от страна на хюкюматът Ахмед ефенди, искал да каже, че желязото не е било църковно, на което дядо Иконом и Цани Ковач възразили и доказали, че желязото е действително църковно.

Чете се писмото на г-на М. Малов от 23-й миналий {месец} из Тулча, с което негова милост пита съвета: дали ще бъде приет пак за учител подир 70 дневно почти отсъствие. Понеже вече се хвана други учител с одобрението и на Н[егово] Преосвещенство, защото инак училищата много страдаха по причина на недостатъчността от работници, г[оспода] г[оспода] членовете решиха да се съобщи писмено г-ну Малову да си търси другаде учителската длъжност, като в същото писмо му се напомни, че вече доде {тук липсват листа 153-156 в Кондиката; следващият протокол започва от л. 157}

* * *

Редовно заседание под председат[елството] на н[егово] преподобие отца архимандрита Панарета на 6-й юний.

Привикаха се Недю Петков и стопанката му Панаюца, които искат да се отделят един от друг. Като се помъчиха доста, както н[егово] в[исоко] преподобие, тъй и г[оспода] г[оспода] членовете да ги убедят дано се приберат пак помежду си, но защото и двете страни се отказаха и не щат един другого, най-после се реши да им се направят две разделителни еднообразни, които да се поднесат на н[егово] преосвещенство, за да ги подтвърди. Речените, мъж и жена, йоще с време са дали и подпис на н[егово] преосвещенство св[ято] Браницкаго, че се не искат. Реши се йоще да се върне на Недя от сичко, което той претендира, че е дал на жена си, само един пръстен златен и едни обици сребърни, позлатени, и то когато внесе гр. 51 1/2 за разноски на жена си, които тя харчила във времето на отделяването им. Подир туй се прочете протоколът на миналото заседание, одобри се и се подписа от г[оспода] г[оспода] членовете на съветът.

Силистра, 1875. Юний 6-й

* * *

Редовно заседание под председателството на н[егово] в[исоко] преподобие отца архим[андрита] Панарета на 18-й юлий.

Прочетоха се писмата на н[егово] преосвещенство св[ято] Браницкаго от 12-й юлий, придружени с 2 копии от писмата на н[егово] Блаженство: едното от юний 23-й, № 459, а другото от 30-й, същият месец, № 468. В първото Св[етата] Екзархия, след дълги размишле-

ния, дошла до заключение, че за да могат да вървят правилно народо-черковните ни работи, при другите спомагателни средства, необходимо нужно е щото и владичнината да се събира от православните българи редовно и в известно време, и за такова време св[етата] Екзархия намерила най-сгодно да бъде по харман. Като се взе във внимание, че по много причини, (от които най-главната е, че селяните не са улеснени, додето не повършеят и продадат излишъкът), е невъзможно да се изпълни точно заповедта на св[етата] Екзархия, реши се да се отложи събирането на владичнината за подир харман. В другото писмо св[етата] Екзархия желае да узнае мнението на тукашният съвет, касателно претенциите на заемодавците, които силно са налегнали вече пред правителството да им се заплати дългът. Г[оспода] г[оспода] членовете решиха да се отложи разискването на тая работа до идването на н[егово] пр[еосвещенство] св[ято] Браницкаго, който се очаква да пристигне наскоро в градът ни. Подтвърдиха се тригодишните условия и за идущата, втора година, за учителствуванието на г-на Д. Енчев и съпругата му, дето да учителствуват и да управляват пак училищата ни със същата годишна плата гроша 14 000. Условението на другите учители също така се извърши, освен на учителката г-ца Йовка, която се не яви, че беше болна. Г-н Д. М. Шопски склони да учителствува пак за [лири турски] 42 (четиридесет и две) за година; г-н Д. Калчев склони да учителствува за гр. 3 000 (три хиляди) за година, като си запазва и черковните приходи като певец в черквата, според кондратът. И на двамата годината се начева от 1-й август 1875 и се свършва на 1-й август 1876.

Силистра, 1875 юлий 18-й

* * *

Редовно заседание под председателството на н[егово] преосвещенство св[ято] Браницкаго г[осподи]на г[осподи]на Климента на 25-й август.

а) Негово преосвещенство съобщи на съветът, че съпругата на г. Костакя Петреску няколко пъти пак се е явявала на митрополията с молба да ѝ се даде разделно от мъжът ѝ, тъй като не било възможно да живеят вече наедно и да гледат къща. Като разправи на съветът, че понеже след сичките усилия на митрополията, както и на румънската община в Силистра, за да се примирят казаните съпруги, помирението не се е постигнало, н[егово] преосвещенство предложи на съветът още еднъж сериозно да обсъдят това дело и да дадат последното си решение, тъй като по-нататъшното протакание на това дело ще докара лоши материални и нравствени сетнини и на двамата съпруги, а най-повече на жената. Съветът като взе във внимание, че според сичките възможни изпитвания вината изляза у мъжът, който много пъти е

заявявал съгласие да се раздели от жена си, ако би тя му платила разноските, които е направил от времето на годежът си с него до днес, а, от друга страна, като пресметна, че отношенията между мъжът и жената са станали вече такива, щото е невъзможно вече те да се съберат и да прекарат съпружески живот, и че протаканието на тая работа освен дето раздражнява общественото мнение, което е в полза на жената, ами може да доведе жената до отчаяние и да я накара за да направи постъпки, които ще докарат по-големи главоболия на митрополията, доде до убеждение, че необходимо е да се разделят те, като се представи на гражданската власт да даде, или не право на г[осподина] Костакия за притязанието му относително парите, що иска от жена си, толкоз повече че това притязание, след разумно обсъждане, не може да се оправдае от никакъв нравствен закон. Последствие на това убеждение, съветът реши да моли н[егово] в[исоко] преосвещенство, за да благоволи и дозволи разделението, което е от истина необходимо.

На това н[егово] преосвещенство епископ Климент посъветва още веднъж да се привикат г[осподин] Костаки и жена му, за да им се съобщи мнението и решението на съветът.

Като се явиха и попитаха на какво са мнение, г. Костаки обяви, че мнението му е същото, което е изказвал и друг път, а именно – че не желае да остави жена си, но тя като не го иска, нека му заплати разноските около 10 000 гр. и да бъде свободна, тъй като тези разноски е правил с намерение къща да държи. На това жената отговори, че не приема под никакъв начин да се съедини вече с него, а колкото за разноските, тя му е върнала вече сички неща, назначени от самаго него, за което има на ръка и подписът му, а за другите не ги признава, защото имал воля, та ги е правил. Като се отново употребиха усилия да се помирят и не можа нищо да се направи, намери се за добре да се поиска отново мнението и на румънската община върху този предмет, та на основание и на това мнение, да се направят от страна на съветът приличните постъпки до негово в[исоко] преосвещенство митрополитът ни.

б) Яви се Витлеем, съпругата на Цани Иванов, която иска да се раздели с мъжът си, по причина на безнравственото му поведение и каза, че е вече невъзможно да живеят наедно и да гледат къща. Съветът, а наедно и н[егово] преосвещенство употребиха доста усилия да я уклонят от намерението ѝ, на което тя не престава под никакъв начин. Макар и да се видя, че краят на тая работа ще бъде раздяла между мъжът и жената, но понеже първий отсъствава неизвестно где, отложи се решението, додето се получат точни известия, а именно де се намира сега отсъствающий.

Силистра, 1875. Август 25-й

Редовно заседание под председателството на н[егово] преосвещенство свято Браницкаго г[осподи]на г[осподи]на Климента на 28-й август.

а) Н[егово] преосвещенство съобщи на г[оспода] г[оспода] членовете, че според заповедта, дадена от с[ветата] митрополия на тукашната румънска община, членовете ѝ се събрали за разгледуване на Костакевата работа и съпругата му. Като се привикали и двете страни и се попитали: какво мислят, ще ли се приберат пак занаяд да живеят като мъж и жена и да гледат къща? Отговорите били същите, които се изложиха и в предишният протокол. Румънската община като видяла и тя сама, че е невъзможно вече събирането на речените съпруги, и като зела във внимание обстоятелството, че жената има право в сяко отношение, защото мъжът е причината на туй, станало вече необходимо разделяване, и че макар мъжът ѝ Костаки Петреску и да иска от нея гр. 10 000, които уж е харчил заради нея от сгодяването си с нея до разделянето им; като зела във внимание и туй, че Костаки, макар и да няма никакво право за претендираните грошове, но за удовлетворение и на двете страни, решила да се склони Костаки да земе от бившата си съпруга само гроша 4 000, и то ако склони жената и ако се докаже, че той има право върху туй количество. В същото време румънската община поднесе рапортът си за тая работа (под брой 37-й и 38-й) на н[егово] преосвещенство.

б) Привика се Цани Зографски, за да плати дългът си на църковната свещарница. Негова милост, под различни извинения отказа да плати тоя дълг засега, като припозна при туй и някои и други приказки, които си нямаха никак местото. В същото време се привика и Григор Лефтеров, който от няколко дни се е наел да изпъди (според казването на комшиите му Велика и Константина) и напусне сегашната си втора жена, и който, според казването на предишния му бабалък, е бил причина, дете е умряла съпругата му (първата). Когато се попита, защо постъпя тъй и с тая си жена, Григор отговори, че сичко е лъжа и че той е невинен, а че сама жена му е виновната, защото откраднала полвин рубла, и освен това през дене си купила без негово позволение за 10 пари раци. Най-после, подир дълги препирни и от двете страни, без да кандиса нито едната, нито другата страна, н. преосвещенство попита Григора: има ли намерение да живее занаяд със съпругата си; той отговори, че занаяд и 6 години наред да го приканват, пак не могат го кандърдиса да се събере вече с нея. Реши се да се разделят на време, додето се пише на н.в. преосвещенство митрополитът ни, и додето се получи отговор, Григор ще плаща на жена си по гроша 40 на месец додето се роди детето, което се чака, а после ще приложи йоще.

в) Привика се свещаринът Димитър Пенюв, който съгласи да слу-

гува в свещарницата църковна с условие: съветът ще зема 60 на сто, а свещаринът – 40 на сто. Размениха се кондрати и между двете страни.

Силистра, 1875 август 28-й

* * *

Редовно заседание под председателството на негово в[исоко] преподобие архим[андрита] Панарета на 5-й септември 1875.

Яви се г-н П. Сребров от Разград с рекомандация от н. пр. св. Браницкаго г-на Климента, да бъде в училището ни за учител по турски език. Понеже училището се нуждае от такъв учител, и според предварителното ни споразумение с н. преосвещенство, г[осподи]н П. Сребров съгласи да учителствува за гр. 5 000 на годината.

Доде г[осподи]н Ради Тодоров и изяви желание да се внесат в протоколът на съветът брачните условия, които са станали между дъщерята му г-ца Анаста и между годеникът ѝ г[осподи]на Ив. Г. Сапунов, габровец. Реши се да се запишат условията в протоколът.

а) В името на пресвятата неразделна Троица, днес, по взаимна любов и съгласие, и с родителско благословение се сгодяват г[оспожи]ца Анастица Радюва за г[осподи]на Иван Г. Сапунов на следующите условия. Г[осподи]н Ради Тодоров дава на дъщеря си Анастица следующото:

Едно място празно, купено от дикидят лефтера Варуш махла гр. 6 500

Два дюгена в Черна вода, в турска махла, на двете ми дъщери Мариника и Анастица, които са за гр. 20 000, приходът и разносните ще делят и двете сестри на половина..... 10 000

Един пръстен елмазен, [лири турски] 10 1 040

Един чифт обеци елмазени [лири турски] 10 1 040

Един сахат златен с кордон 1 800

Петнайсет мускали маргарит дюс 3 000

Един чифт златни обеци 140

..... 23 520

Един скрин лустралия с чекмедже за дрехи 400

Една табла и два свещника с такъма 104

Шест лъжици сребърни 50 др[ама] за сладко 275

Една кошница сребърна за сладко 250

Една табла с такъма си ведно – аржан плак'е 450

Три дузини лъжици, фъркулицы и ножове 175

Шест стола марселски 150

..... 25 324

Един чифт обеци с маржан, златни	476
Четири тенджери чарклии, бакърени	150
Една тава 1 1/2 ока, бакърена	48
Два котла за вода	104
Една харамия, 5 оки бакър	125
Един лиген и ибрик, москов пиринч	123
Една синия, чарклия, 2 оки	60
Пет сахани капаклии	100
Един тиган	20
Един тас капаклия	37,20
Един пат железен	416
6 възглавници дамаска	180
2 дюшека с вълна пълни	300
1 юрган копринен с памук	600
1 де шам алача	360

пренасят се събрани	28 483, 20
отвъдните събрани	28 423, 20

Една дълга скортейка, сукнена, каплама	500
Една зето парлак шалаки	200
Един палтон, кадифе	650
Една рокля копринена	1050
“ “ от добър кашмер	500
7 рокли вълнени	1400
Една харка от пѣстро кадифе	120

32 843,20

Настоящето се направи в два еднакви екземпляра и се подписа, и засвидетелствува с приличните подписи, като същевременно се внесе и в протоколът на тукашния смесен съвет – Силистра, 1875 август 31-й

Свидетели:	Ив. Г. Сапунов
Яни Иванов	Иконом п[оп] Христо
Коста Никола	Истинността и подлинността на подписите
Хр. Н. Бръснаров	подтвърдявам със собствен си подпис и
С. Киряков	с митрополитският печат. Силистра 1875,
А. Сидеров	август 31-й. Архиерейският намест[ник] и
Дянко П. Видинли	предс[едател] на съвета:
В.И. Владимиров	
Петър Бянов	Архи[мандрит] Панарет

б) В името на свята неразделна Троица, с взаимна любов и съгласие, и с родителско благословение, днес се сгодява г[осподи]н Ив. Г. Сапунов за г[оспожи]ца Анаста Радюва на следующите условия. Г[осподи]н Ив. Г. Сапунов дава на г[оспожи]ца Анаста следую[щето]:

Един пръстен златен с елмаз
Един гердан колето с кордон и елмази
Един медалион, златен, за портрет, с елмази
Две халки (пръстени) златни
Една рокля конгре
Една рокля копринена

Настоящото се подписва и засвидетелствува с приличните под-
писи. Силистра, 1875 август 31-й

Ив. Г. Сапунов

Свидетели:

Иконом поп Христо

Яни Иванов

Коста Никола

Хр. Н. Бръснаров

С. Киряков

А. Сидеров

Дянко П. Видинли

В. И. Владимиров

Петръ Бянов

Истинността и подлинността на подписите
подтвърждавам със собствений си подпис и
с митрополийский печат. Силистра, 1875
авг. 31-й.

Архиерейский наместник и пред[седател]
на съвета:

Архи[мандрит] Панарет

* * *

Редовно заседание под председателството на негово високопре-
освещенство митрополита Григория, на 27-й януарий 1876.

Н[егово] в[исоко] преосвещенство отвори заседанието като из-
рази съжалението си за туй, дето досега е не могло да се угоди на ня-
кои от силистренските жители с наместванието на председател на Ка-
залийский смесен съвет. При сичките грижи, които н.в. преосвещен-
ство е правил за напредванието нашый град, някои от силистренци се
показаха неблагодарни пак, понеже като изпроводи най-напред от[ец]
арх[имандрит] Хрисанта за председател на съветът, който е бил до-
стоен да заемава това място, и който, при сичко, че се е старал за до-
брото на тукашното население, но пак бил неоценен от населението,
и, като се оплакали един път, н[егово] в[исоко] преосвещенство благо-
волил да го дигне от тука и на негово място се постави за председател
от[ец] архм[андрит] Константин. При сичко, че о[тец] архим[андрит]
Константин е изпълнявал най-точно и добросовестно длъжностите на
председател, но пак се явили оплаквания и против него, че бил уж
твърде строг, на което н[егово] в[исоко] преосвещенство има и дока-
зателство. Подир, като се повикал оттук от[ец] архим[андрит] Кон-

стантин, по заповед, получена от св[етата] Екзархия – понеже се определил за наместник във Врачанската епархия, н[егово] в[исоко] преосвещенство, в постоянните си грижи за доброто на града, изпроводи за председател своя епископ господина Климента, който макар и да спечели обичта и уважението на жителите, но {в}се пак се явило незадоволствие и против него. Когато по нужда се повикал оттук н[егово] пр[еосвещенство] св[ято] Бранички, намерил се за председател от[ец] архм[андрит] Панарет, който предварително беше се повикал тук, за да научи редът на работите под ръководството на н[егово] пр[еосвещенство] св[ято] Браницкаго. При сички тия, гражданите пак не оцениха жертвите на н[егово] в[исоко] преосвещенство, които е правил за доброто на градът, макар и да не е задължен да жертвува онова, което трябаше – според уставът – да харчи съветът от своите доходи. Н[егово] в[исоко] преосвещенство притури йоще, че останал много очуден, когато получил с дирне време едно писмо, в което 4-ма се оплакват против от[ца] Ар[химандрита] Панарета. (Това писмо ще се запази в митрополийските архиви.) Трябаше, каза н[егово] в[исоко] преосвещенство, да се стараем за доброто на народът, още повече трябаше да сторят туй силистренци, по причина на смесеното население, а не да искат да се оттеглят от съветът 4-мата, които са писали писмото. Когато н[егово] в[исоко] преосвещенство се труди толкова за доброто на народът, а пък, от друга страна, не се подпомага от самият народ, то е невъзможно да се угоди, понеже епархията е голяма и е нужно да се намери митрополитът в секи един от по-главните градове на епархията си поне един път през годината, следователно не е възможно, според желанието на силистренци, да присъствава непременно митрополитът или епископът му тука постоянно. Най-после н[егово] в[исоко] преосвещенство каза, че понеже забележва някакво си незадоволство от страната на силистренци, то ще е по-добре да се споразумеят с тулчанци, за да искат от екзархията да се отделят и да им се даде друг духовен началник. На туй съветът никак не съгласи се. Тогава н[егово] в[исоко] преосвещенство каза, че е по-добре отсега членовете да съгласят да {се} ръководят {от} от[ца] архм[андрита] Панарета, понеже му е дал вече и прежните наставления. Ако да имаше, каза н[егово] в[исоко] преосвещенство, някой достоен, на драго сърце бих ви го поставил за председател, но понеже няма достойни, и колкото достойни има, то ги е зела вече екзархията от нужда, за туй трябва светът сега да се задволи с днешний председател, или пък да покажат някой по-достоен, който да управлява тукашните работи, следов[ателно] от съветът се изисква да размисли върху тия три питання. Съветът остава да даде отговорът си за в сутрешното заседание. Стана дума и за градските свещеници, и н[егово] в[исоко] преосвещенство каза, че действително градът се нуждае от достоен свещеник

на място сакелария поп Христа Петков, който трябва да се изпроводи в някое село, а колкото за иконома поп Христа Аврамов, то понеже е заслужил на градът, сега, макар от старост и от болест и да не е в състояние да слугува, но гражданите не трябва да го оставят и е нужно да му се помага. На туй членовете на съветът еднодушно съгласиха. Подир това заседанието се свърши.

Силистра, 1876 януарий 27-й

Ж. Маринов
Поп Д. Бохоров
С. Кирикув
Иванчо Е {неразч.}

* * *

Редовно заседание под председателството на негово високопреосвещенство митрополита Григория на 28-й януарий 1876.

Заседанието се отворило от н[егово] в[исоко] преосвещенство с въпросът: дали почтен[ите] членове на съветът са обмислили зададените от негова страна питання и дали са достигнали до някакъв резултат удовлетворителен. Г[оспода] г[оспода] членове на съветът отговорили, че признават защото от страната на н[егово] в[исоко] преосвещенство е станало сичкото потребно за правилний ход на църковните работи, че са били и са на мнение да останат на същите начала, които повторително им се препоръчаха от страна на н[егово] в[исоко] преосвещенство, че те, като намерват и сами за невъзможно да присъствува продължително митрополитът в Силистра, остават благодарни да извършват посредствующите църковно-народни дела под предводителството на н[егово] в[исоко] преподобие архимандрит Панарет, и че само сичкото им желание и стремление е било в това, да се посочи на н[егово] в[исоко] преподобие пътят, по който ще следва занапред наедно с членовете на съветът, с уравнението на всичките дела, които органически устав подлага под ведомството на смесений съвет. Наконец йоще, прибавили г[осподата] г[осподата] членове на съветът, че и в отношението на някои си дела и доношения до правителството трябало би н[егово] в[исоко] преосвещенство да даде потребните заповеди на архим[андрита] г-на Панарета, как да се отнесе. Н[егово] в[исоко] преосвещенство, като е разяснил на съветът сичките страни на църковний наш въпрос и изобразил с потребните краски сегашното му положение, наконец в заключение казва, че Св[етата] наша Бълг[арска] църква, като новосъставена се нуждае от опитни духовници и че народът със своето си самоутвърдение, и със синовната си покорност, се изисква да подкрепи съществуващите си служители и да ги насърди додето самата църква си отхрани и приготви потребното число служители. Последствие на това, почтени[те] членове се подканят да подкре-

пят със своите познания н[егово] в[исоко] преподобие и да го подкрепят в управлението на случайните дела, като присъствуват редовно в заседанието на съветът. Колкото се касае до делата, които се отнасят до правителството, онези, които не бяха се решили чрез представлението на н[егово] в[исоко] преподобие арх[имандрита], н[егово] в[исоко] преосвещенство направо ще ги уравни с централното правителство в Русчук. Г[оспода] г[оспода] членовете на съветът, като са благодарили на отеческите съвети на н[егово] в[исоко] преосвещенство, единогласно дали обещание, че ще следват сичките препоръчения. После се представило прощението на Жека Великова, която се оплаквала, че някой си Стани Стоянов от Алмалий преди година време бил ѝ откраднал девството и сега иска или да я земе за жена, или да я обезпечи. Прощението се е зело във внимание, но понеже от страната на казаната Жека Великова се е отнесла предварително до правит[елството], където е загубила правото си, съветът решил, след много разисквания, да ѝ се дадат от страната на Станя Стоянова 520 гр. и да се освободи както казаный момък, тъй и тя от преследванията на митрополията.

Представило се едно прошение от страната на благочестивото население от Гърлица, с което като изказват жалостта си за умира[нето] На Бл[агочестивия] поп Бончо и неспособността на другарят му п[оп] Димитрия, родом румънин, и неспособен да изпълнява свещеническите си длъжности, единогласно просят да им се ръкоположи за свещеник Ради Димов, когото представляват за добър християнин, честен човек и достоен да приеме този чин, и се поручават за него. Съветът, като е намерил представеното лице за достойно, и снабдено и със свидетелство от духовникът, помолили н[егово] в[исоко] преосвещенство да го ръкоположи.

Н[егово] в[исоко] преосвещенство покани г[оспода] г[оспода] членовете на съветът да прегледат сметките на събраната от казата владичнина, и на сичките редовни и извънредни приходи на съветът, за да се извлечат от тях потребнии билианци на духовното началство. Препоръчало се да се наредят сичките сметки и в идущето събрание да се прегледат.

Силистра, 1876 януарий 28

Ж. Маринов
Пею Д. Бохоров
С. Кириякув
Иванчо Димитров

* * *

Извънредно заседание под председателството на негово в[исоко] пр[ео]свещенство митрополита Григория на 29 януарий 1876.

След като се прочел протоколът на предното заседание и се одобрил, назначи се комисия от г-на Пея Бохоров и г-на С. Кирияков, чле-

нове от съветът, които да разгледат сметките и ги сравниха с книгите на митрополията, намериха ги согласни, последствие на което и се подписаха, и се е решило да се протоколират.

Н[егово] в[исоко] преосвещенство съобщи на съветът, че в посещенията си на училищата съзрял едно малко улучшение, но от тефтерите на митрополията забележава, че г[оспода] г[оспода] учителите неправилно приемвали своите заплати, от което се доказва, че не съществува настоятелство, което да надзирава училището, и към което да се отнасят учителите, както за своите си нужди, тъй и за потребностите на училището. След много разисквания върху този предмет, одобриха се за настоятели: г[оспода] г[оспода] Тодораки Радев, Пею Бохоров, Хар[алампи] Чизмаров и Гица Иванов и се е решило щото н[егово] в[исоко] преосвещенство да им съобщи това писмено, както и на идущето заседание да се призават г[оспода] г[оспода] учители, за да им се препоръча как ще постъпат занапред в училището.

Н[егово] в[исоко] преосвещенство забележи на съветът, че когато се съзидаше новото Девическо училище по желанието на съветът е бил издал пандахуза, за да се събере волна помощ в жито от благочестивите селяне, но че туй позволение се било злоупотребило, като се е повторило и в настоящата година без знанието на митрополитът. Прибавил йоще, че органическият устав именно показва, че в случай на нужда за подкреплението на училищата, за помощ, съветът е задължен да се отнесе до митрополитът, а последний до екзархът за такова позволение, и като несъобразно делото с уставът, го осъжда и обръща вниманието на съветът под какъв вид и да било помощ от селата да не се събере {би трябвало – събира} без предварително писмено позволение от надлежното началство и най-паче като се препоручава това и от страната на правителството чрез привременний правилник.

След като се разгледаха и други разпри, решило се заседание да стане на 31-й тек[ушаго].

Следват равносметките:

Равносметка

на Силистренский съвет с Доростолочервенската митрополия за владичнината от Силистренската казаа и града
За година 1875

Да дава

Да зема

За събраните от окръжието
венчила: 4 748 x 8 гр.37 984

За броените в разни
пера на митрополита
срещу

За събраните от градът

заплатата му за венчила:

венчила: 247 x 8 гр.	1 976	4 995 x 3 гр.	14 985
За броените на митрополита за допълнение на заплатата му от 2-ра и 3-та год. за венчила: 4995 x 1 гр. ...			
		4 995	
За броените на митрополита срещу екзарх[ийско] даждие за в[енчила]:			
		4995 x 2 гр.	9 990
За иждивените по разни разноси на съветът според лист А.....			
		8 442	
За недосъбраните от градските венчила 193 1/2 x 8 гр.			
			1548
<u>39,960</u>			<u>39,960</u>

Силистра, 28-й януар, 1876

Силистренский съвет
За година 1875

Да дава	Да зема
За иждивените по разни на съвета разноси според лист А – и билиянци на владичнината гр.	За венчила от окръжието - 4 748 x 2 гр.
8 442	9496
[За] иждивените по разни на съветът разноси според лист А – остатъка [гр.]..	“ “ градът 247x 2
1 175,15	494
[За] оставените му от недосъбраните от градските венчила 193 1/2 x 8 гр.	[За] извънредните 2 622 1/2 – половината -
1 548,25	1311, 10
[За] доземите на Д. Енчев за учит[елската] му заплата в сметка на съвета	[За] 34 ветхи воли x 6 гр.-
1 548,25	204
	[За] новите Екзарх[ийски] воли 152 x 6 гр.
	912
	[За] градски венчила 53 1/2 x 8
	428
12 714	12 845, 10
131,10	

Силистра, 1876 януарий 28-й

Ж. Маринов
Иванчо Димитров
Пею Д. Бохоров
С. Кириякув

Извънредно заседание под председателството на негово в[исоко] преосвещенство митрополита Григория на 31-й януар. 1876.

Негово в[исоко] преосвещенство след като представил на г[оспода] г[оспода] членовете на съветът видимите нужди за добрият ход на народоцърковните работи и след като им направил един кратък обзор върху настоящото положение на работите, казал, че за да вървят народоцърковните работи правилно, членовете на съветът не трябва да се отдалечат от уставът, и накрая, че всяко решение и всяко дело на съветът, което не би било съгласно с предписанието на устава, ще се отхвърли от духовното началство.

После се е прочело едно прошение от страната на г[оспожи] ца учителка Йовка Д. Мамарчова, в което казва, че преди 1 1/2 год. учил[ищний] настоятел г[осподи]н Вълканов я бил пазарил за помощница на главната учит[елка] с плата за гр. 3 000 на год. и че досега не е получила ни една пара от заплатата си. Членовете на съветът изказаха удивление, че г-н Вълканов не е бил упълномощен на туй. Прибавили даже, че те считаха нейна милост като за спомощница на главната учителка. Попитани от н[егово] в[исоко] преосвещенство, дали при съгласието, което е станало с г-н Ёнчев и със съпругата му, е станало съгласие за помощница, казали, че такова съгласие тогава не е станало. След много разисквания и размишления върху този предмет н[егово] в[исоко] преосвещенство, в присъствието на съветът и на новото настоятелство, препоръчал или да се споразумеят с г[оспожи]ца Йовка за колко плата ще остане да учителствува занаяпред, и за преминалото време да ѝ се заплати онуй, което се намери справедливо. После се поставило едно прошение от страната на Витлеем Михайлова, с което казва, че съветът я бил разделил от мъжът ѝ Цани Иванов преди год[ини] време, и че този Цани Иванов, от от една год[ина] насам, като си е зел сичко що е имал при нея, и побегнал вече отсреща, тя иска да ѝ се даде разделително писмо. Членов[ете] на съветът, като са подложили на н[егово] в[исоко] преосвещенство, що е станало по тази част няколко заседания, решили да се земе във внимание просбата, и вследствие на {направеното от} Коста, Н[егово] в[исоко] преосвещенство заповяда да се издадат разделителните писма.

Призоваха се учителите, на които им се съобщило за назначението на новото настоятелство и им се препоръчало за всяка една своя работа да се отнасят до казаното настоятелство, и да си изпълнят с присърце длъжностите в училището, като жертвуват от своята си страна и най-краткото време и прасните часове за онези ученици, които нямат потребните начала да слушат уроци. Накрая н[егово] в[исоко] преосвещенство е съобщил на г[оспода] г[оспода] членовете нуждата, която има, за да се завърне час напред в Русчук, където

го очаквало изпълнението на екзархийски заповеди, препоручал на съветът наместникът си архим[андрит] Панарета, дал потребните наставления както на архимандрита, тъй и на г[оспода] г[оспода] членовете, съветвал и насърчил г[оспода] г[оспода] настоятелите на училището, и като е съзрял, че църквата има нужда от йоще един настоятел, със съгласието на съветът е назначил за такъв г[осподи]на Стойча Чернев, и като е пожелал от Бога напредък на сичките обществени заведения, и съгласно с органическият устав уравниение на посредствующите народно църковни работи на съветът, молитствува на всинца при второто си посещение да ги намери такива, според както желае Св[етата] наша църква и самото Ц[арско] правителство. Повторително като препоръчил и на наместникът, и на г[оспода] г[оспода] членов[ете] от съвета точно изпълнение на длъжностите, благословил членовете на съветът и заседанието се свърши.

Силистра, 1876 31-й януарий

В същото заседание се представило едно прошение от страната на н[егово] благоговейство Иконома поп Христо от Канлии, с което умолява н[егово] в[исоко] преосвещенство и г[оспода] г[оспода] членовете на съветът, като земат във внимание неговите заслуги и старание, да благоволят да ръкоположат г[осподи]на Атанаса Петров за помощник негов на сегашната новоопределена негова енория. Като се изпитал кандидатинът и се е намерил, че има потребните качества, и че благочестивите жители от там го искат с всеобщо съгласие, решило се ръкоположението му в дяконский чин, за да се упражнява няколко време в градската църква.

Силистра, 1876 януар. 31-й

Ж.Маринов

С. Кирияков

Пею Д. Бохоров

Иван Димитров

Иконом поп Христу Авраму

* * *

Извънредно заседание под председателството на н[егово] в[исоко] преподобие отца архимандрита Панарета на 3-й февр. 1876.

а) Н[егово] в[исоко] преподобие събщи на г[оспода] г[оспода] членовете на съветът, както и на неколцина от гражданите, които бяха нарочно свикани, че от страна на правителството (според последний царский ферман) се иска от българското население в Силистра един човек, който да присъствува постоянно в марказката стая. Подир дълги размишления и разисквания едногласно и еднодушно се избира за такъв г[осподи]н Пею Д. Бохоров, човек почтен, честен и познат от сички за добрите си начала в сяка една работа. Негова милост при

определението си, понеже като присъствува там катадневно и постоянно, изисква се и да му се плаща пропитание, то г[оспода] г[оспода] членовете заедно с гражданите решиха и определиха: ще се плаща на г[осподи]на Пея Д. Бохоров по гроша 500 на месец; от страна на правителството колкото се дадат, ако не допълнят тая сума, то ще се допълва от народът.

б) Чете се едно писмо с дата от 25 януари, без подпис, с което някой си учител и учителка от Шумен, като останали празни, търсят място и искат да додат в Силистра. Г[оспода] г[оспода] членовете на съветът решиха: понеже сега си имаме пълно числото на учители и учителки, и ако би да стане някога нужда за такива, като ще обнародваме според обичаят, то да се отговори на туй писмо отрицателно. Подир туй заседанието се свърши. Силистра, 1876 февруари 3-й.

в) В същото заседание се привикаха новите настоятели на училищата и им се предложи да изберат из помежду си едного, комуто да се предаде учил[ищний] печат, и който да посредствува за изплащанieto на учителските заплати. Едногласно и еднодушно се одобри за такъв г[осподи]н Гица Иванов, който и прие с благодарение.

Силистра, 1876 февр. 3-й

Ж. Маринов
Иванчо Димитров
Симеон Киряков
Пею Д. Бохоров

* * *

Редовно заседание под председателството на н[егово] в[исоко] преподобие от[ец] архим[андрит] Панарета на 4-й февруарий 1876.

Привика се ветий настоятел на училищата Параскев хаджи Петров, за да предаде печатът училищен, понеже се избраха вече нови настоятели. Отговори, че сутре щял да го предаде на от[ца] архимандрита, понеже сега е бил в дюгенят му. Негова милост предаде само гроша 96 и 25 пари, които е събрал от посещения на визити, от сватби, от селата – в продължение на 1 1/2 год. Тия пари се предадоха на отца архимандрита. Изказа се мнение, че има нужда за един слуга, който сега за сега, да слугува в училищата (мъжко и женско) и в митрополията. Понеже имало един такъв, който изпреди е слугувал в свещарницата, и който ще слугува със сгодна цена, реши се да се привика и се възложи на от[ца] архимандрита да го услови за сутре. Подир тия, заседанието се свърши.

1876, Силистра февруарий 4-й

* * *

Заседание, държано на 20 априлия 1876 г. под председателството на н[егово] в[исоко] преподобие архимандрита Панарета.

Прочете се прошениято на Стефана Лазаров, с което той като се оплаква, че жена му Диманка побегнала от него като взела със себе си много от покъщнината, а детето си оставила, моли се да се привика тя на съветът и да се склони да иде при мъжа си. Повикана, жената отка- за да дойде, а на нейното място дойде баща ѝ Димитър, който заяви, че дъщеря му бяга от мъжа си, защото не можела да търпи лошите му обноски, така също и обноските на родителите му. На увещанията на съветът да убеди дъщеря си да иде при мъжът си, комуто ще се внуши занаят да бъде добър в обноските си, бащата обеви, че няма дъщеря за пращане при такъв мъж и си утиде. Съветът реши на идущето за- седание да се повика пак жената, както и г[осподин] Ради Радев, кой- то се пада неин зет и като се разпита за несъгласието, що го има меж- ду нея и мъжът ѝ, да се действува за примирение.

Силистра, 20 априлия 1876 год.

* * *

Заседание, държано на 21 априлий 1876 год. под председател- ството на н[егово] в[исоко] преподобие архимандрит Панарета.

На това заседание, станало нарочно за работата на Стефана Ла- заров и съпругата му Домлица Димитрова, яви се тази последната, и попитана за причината, по която оставила къщата на мъжът си, зая- ви, че мъжът ѝ Стефан не я хранел, наскърбявал я с лоши думи, като между другото е казвал, че тя била дъщеря на безчестни родители, че ѝ се карал секи вечер с лоши думи, че не я пушал да отива у майки- ни си, нито у комшиите, и че много пъти среднощ я пѣдел от къщи пиян. Връз всичко това жената прибави, че много теглела от свекъ- рва си, която никога не ѝ казвала сладка дума. Повикан и г[осподин] Ради Радев на това заседание, заяви, че у мъжът Стефана била глав- ната вина задето жена му го оставя, защото се напивал и не се зала- вял за работа и предложи за по-добро разяснение на делото да се раз- питат съседите им. Да направи това разпитване възложи се на саке- лария поп Христа.

Силистра, 21 априлия 1876

* * *

Заседание, държано на 22 априлия 1876 год. под председател- ството на н[егово] в[исоко] преподобие архимандрита Панарета.

Сакеларий поп Христо съобщи, че съгласно с поручението, ко- ето му се е направило чрез съдът, той разпитал съседите на Стефана

Лазаров за неговите обноси в къщи спрямо съпругата си, но почти всичките съседни не потвърдили това, което казвала жената на Стефан. Казали, че чували отистина понякогаж караница вечер, но тези караниа скоро утихвали и въобще не са забележавали Стефан да пъди жена си. Съветът, като привика жената и мъжът, и като ги представи лице с лице, начена да ги съветува, за да се примирят. Жената обяви, че тя само в такъв случай би склонила да иде да живее с мъжът си, ако той остави бащината си къща и я въведе на друга къща. След дълги съветвания и убеждавания, съветът най-после успя да склони жената да се помири с мъжът си Стефана, като от своя страна даде на съдът писмено обещание, че занапред ще гледа да се отнася по-добре с жената си.

Силистра, 22 априлия 1876 г.

* * *

Заседание, държано на 1-й юлий 1876 год. под председателството на н[егово] в[исоко] преосвещенство Браницкаго Климента.

Съобщи се от н[егово] преосвещенство г-на Климента, че главната цел, за която преди месец и половина е бил той изпратен от н[егово] в[исоко] преосвещенство митрополитът г[осподи]на Григория в Силистра, е била, от една страна да посети благочестивото силистренско население, а от друга – да изравни каквито висящи работи би имало, особено же да се погрижи за бъдущето на училищата. Но защото членовете на съветът не са били всички в градът, досега не е могло да стане поне едно пълно заседание. Сега обаче, като са всички членове на съветът тук, и като изпитанията на училищата са вече свършени, н[егово] преосвещенство приканва членовете да обмислят преди всичко друго за как ще следват занапред училищата: ще останат ли същите учители, или не, и ако останат, да им се подновят условията, ако ли не, да им се каже овреме, за да си търсят и те честта. Съветът обяви, че и той съзнава необходимостта на това, толкоз повече, че при всичките възможни недостатъци, има доста голямо число деца и в мъжкото, и в девическото училище, които ако би някак по небрежение към наредата на училищата да се разпилеят, ще бъде грехота, но защото има мнозина от гражданете, които изказват недоволство към някои от учителите и чрез това произвеждат охладяване, поради туй членовете са на мнение да се свика едно извънредно събрание на гражданете, на което събрание самите граждани да одобрят и решат как да се наредят занапред училищата. На това н[егово] преосвещенство обяви, че тази длъжност лежи собствено на членовете на съветът, които са избрани по вишегласие от самите граждани, и че те (членовете), докато са в съветът и не се заместят от други членове, дотогава те сами трябва да се грижат за общите работи и направеното от тях

тряба да се приема от гражданите за съвършено законно, но за да не остане дума на тези, които изказват недоволство и за да се махне всяка причина за недоволство и охлаждане, той (г[осподин] Климент) ще свика с нарочни пригласителни гражданете на особено събрание.

Друго, върху което н[егово] преосвещенство счете за нужно да обърне вниманието на съветът, беше свещарницата. Като забележи, че при нарежданието и отварянието на свещарницата се е имала пред очи увеличванието на обществено-църковните приходи, и че отначало отистина до една голяма степен са се оправдали надеждите на всички, защото не само всичките села, но и еснафите тук бяха наченали от тази свещарница да вземат свеци, н[егово] преосвещенство прибави, че за съжаление сега се забележава, че свещарницата е ударила много надиря и в нея почти нищо не се работи. Съветът разясни, че главната причина на това е бил и е работникът Димитър Пенюв, който искал да злоупотреби с доверието на съветът. При всичките устъпки, които му е направил съветът, като е изменявал условията няколко пъти според угодата му, той, Димитър, пак не е оставал доволен и е докарал свещарницата до положение твърде незавидно, така щото наместо доход от нея ще се види загуба. Н[егово] преосвещенство съобщи, че е привиквал няколко пъти тогози Димитра да го съветува, за да не злоупотребява с общинското заведение, на които съвети Димитър всякогаж му отговарял, че по неговите съображения и сметки по-добре щяло да бъде за общината, ако съветът отстъпи върху му свещарницата с определена заплата на годината, която заплата да дава той (Димитър) на съветът, без да иска разноски или капитал. След едно обстоятелствено размишление съветът намери за изгодно да приеме това предложение, но на следующите условия:

1-о. Димитър да вземе върху си за своя сметка всичките мобили и орудия на свещарницата;

2-о. Да плаща на съветът 5 000 (пет хиледи) гроша в годината;

3-о. За градската църква да работи свещите с възнаграждение (за майсторлук) по два гроша на оката.

4-о. За стойността на мебелите, за споменатите 5 000 (пет хиляди) гроша и за дългът си, който има към съветът, да даде един добър поручител, и

5-о. Ще работи чиста стока – според пробата, която ще се одобри от съветът.

За да се съобщят тези условия на Димитра, възложи се на н[егово] преосвещ[енство] г[осподина] Климента.

1 юлий 1876. Силистра

Заседание, държано на 6 юлий 1876 под председателството на н[егово] преосвещенство Браницкаго Климента.

Н[егово] преосвещенство г[осподин] Климент съобщи, че съгласно с решението на съветът от заседанието на 1-й с[ъщия] м[есец], той приканил на 2-й с[ъщия] м[есец] с нарочни пригласителни писма гражданете на особно събрание, но са се явили само няколко от тях. При всичко това пристъпило се е към размишление за наредата на училищата. Някои са заявили недоволство относително някои от учителите и като представяли оскудността на доходите на общината, предлагали да се извадят сегашните учители и учителки (освен г[осподи]на Д.Калчов) и да се заместят с други по-долни, и с този начин да се е направляло една икономия в общинските разноски. Като потвърждение на това си мнение те прибавили, че засега нямало нито ученици, нито ученички, достойни да следват при сегашните учители и учителки. На това повечето от присъстващите отговорили, че след като две години са следвали децата при сегашните учители и учителки, ще бъде вредително за тях (за децата) да се разваля сегашната наредата на училищата, особено ще пострадат девическото училище, в което сега се събират около стотина момиченца, толкоз повече, че сегашната учителка ги са вече привлекли към училището и променението им може да бъде причина, за да се разпилеят децата, особено като в тези времена мъчно ще се намери друга учителка. При това те прибавили, че всички са благодарни от сегашните учителки. След нови обсъждания болшинството заевило, че гражданете имали доверие на съветът и че на него оставяли грижата да нареди занаяпред училищата, и че ако в някои от сегашните учители има някакви си недостатъци, съветът трябвало да направи надлежните забележки на учителите, за да се поправят занаяпред. При това, забележило се от тях, че понеже общинските приходи са малко, съветът трябвало да направи една икономия, като уволни учителят на турският език и прикани г[осподина] Енчева и съпругата му да отстъпят нещо от платата си, и с такава икономия училищата да са се наредили по следующият начин: в мъжкото училище да останат Енчев и Калчев, в девическото – само господжа А. Енчев, а за турският език да се намери един ходжа с умеренна плата. След това онбашията Димитър обевил, че когато раздавал пригласителните писма, мнозина от гражданете, които имали деца в училищата, го задължили да помоли от тяхна страна н[егово] преосвещенство и съветът да употребят зависящото от тях усилие, за да не се развалят редът на училищата, защото тогава децата им щели да си губят времето по улиците. На всичко това н[егово] преосвещенство, като обевил, че в никое обществено дело не се иска толкоз много общото съгласие и единодушното залягане на всички, колкото в делото

на училищата, и както представил какъв голям вред произлиза за децата от непостоянството в наредата на училищата, помолил събравшите се граждани да оставят настрана всеки частни каприции и домогвания, и да се съгласят и единодушно залегнат за поддържанието и добрата наредата на училищата. При това н[егово] преосвещенство прибавил, че при всичките недостатъци на учителите, училищата пак са показали в двегодишното си работене при едни и същи учители доста добри успехи, и че той одобрява мнението на тези, които искат да останат същите учители и учителки и занаят със същата забележка – съветът да се потруди да направи възможната икономия в разходите и да вземе мерки за строгото изпълнение на учителските длъжности от учителите. За по-обстоятелствено обмисляне върху всичко това решило се тогава още еднаж да се свикат гражданите на общо събрание. Това свикване станало на 4-й с[ъщия] м[есец], но пак малцина са дошли и мненията пак били разделени. Преобладаващото мнение обаче било пак да останат същите учители и учителка с едно умаление на платата им. Иванчо Панчев заявил от своя страна, че на гражданите не било желателно да имат Енчева за учител, нито съпругата му за учителка, и предложил следващата наредата за училищата: за мъжкото училище да бъдат учители Шопски и Калчов, а за девическото – Петър Лефтеров и балдъзата му. Това се отблъсна от всички – едно по тази причина, че не бивало за девиците да им предава учител, а друго по това, че не се знаело дали всичките граждани ще пожелаят да имат г[осподи]на Шопски за учител. Така неспоразумени са си отишли неколцина събрани граждани, като на тръгване завили пак, че съветът нека се погрижал да нареди училищата според приходите общински и според както е по-добре.

Като съобщи всичко това, н[егово] преосвещенство обеви на съветът, че и той е съгласен – според както вече им обеви и в предишното заседание – с мнението на тези, които казват, че съветът има длъжност да нарежда училищата и другите общински работи според както намира за добре и полезно. Колкото за това, че мъмряли отвън, от това не трябва да се безпокоят, защото изобщо всякогаш тези, които не са в работата, мъмрят върху тези, които са в общата работа. Съветът трябва да турга ползата на училищата и на децата, що се учат в тях, по-горе от всяко мъмрение и докучение и зато трябва да не слуша когото-бъде и да нареди училищата и занаят. Съветът напълно се съгласи с всичко това, но обеви, че при всичкото си желание да нареди и занаят училищата, той, като чува как отвън мъмрят хората, предвижда, че ще срещне големи спънки, толкоз повече, че приходите общински са недостатъчни и ще трябва да се прибегва до доброволна помощ. При всичко това съветът обеща, че ще поразмисли върху това.

При разотивание от заседанието яви се г[осподин] Сребров, учителят на турския език, за да пита ще ли да остане и занаятчият учител. Понеже, както се каза вече, приходите общински са недостатъчни, и понеже общото мнение на гражданите било да се замести г. Сребров с друг, п'о с долна заплата учител, съветът му обяви, че не ще да бъде занаятчият учител в градът, а за изравнение на сметката му реши да направи на следующия ден нарочно събрание. Също и г[осподин] Д.Енчев представи отново прошение, чрез което моляше съветът да му изравни сметката. И на него се каза, че на сутрешното заседание ще стане това.

Силистра, 6-й юлий 1876 год.

* * *

Заседание, държано на 7-й юлий 1876 г. под председателството на н[егово] преосвещенство Браницкаго Климента.

При отварянето на заседанието членът г[осподин] Шороглу заяви, че преди да се пристъпи към разглеждане на каква да е друга работа, необходимо е да се премисли за лихвата на парите, които за посрещане на общинските разноси бяха се взели миналата година от етимската каса, защото – прибави той – времето за плащането на тази лихва се е минало и правителството вече няколко пъти е напомнявало за това. Като се взе във внимание, че е необходимо да се внесе тази лихва и отлагането на вноса и не ще докара друго, освен главоболия и неприятности, съветът реши да се пресметне колко е и да се намерят за нея пари. С тая цел поискаха се от църковният епитроп колкото събрани пари има, както и от Желяза – писарят при свещарницата, при които се съединиха и парите, що се намираха в касата на съветът. От събраното това количество се отделиха гр. 3061 1/2 = три хиляди шейсет един грош и десет пари = за лихвата на споменатите пари и се задължи и г. Шороглу да ги предаде дето се следва, а с остатъкът съветът намисли да изравни сметката на г[осподин] Сребров. Но като се разгледа сметката му и се видя, че недостигат пари, отложи се изравнението на тази сметка да се извърши на идущето заседание, което се реши да стане на утрешния ден.

Силистра, 7-й юлий 1876 г.

* * *

Заседание, държано на 8 юлий 1876 год. под председателството на н[егово] преосвещенство Браницкаго Климента. Сутрешно заседание .

Н[егово] преосвещенство обяви на съветът, че понеже при всич-

ките разногласия в мненията на гражданете относително бъдущата наредба на училищата преобладава мнението как съветът в право да извърши тази наредба както намира за добре – поради това потребно е съветът да пристъпи към условяване за в бъдещето на учителите и учителката. След като пресметна добре приходите си, съветът дойде до заключението, че не само за бъдущата годишна наредба на училищата, но и за изравнение на сметката на учителите и учителките за изтекшата ще трябва да се прибегва към доброволна помощ от гражданете. Поради това съветът не се нае сам, без участието на гражданете, да услови занаяпред досегашните учители и предложи още еднъж да се свикат гражданете на особно събрание и пак да стане общо съразмишление. Реши се това заседание да се свика за довечера.

При това негово преосвещенство съобщи на съветът, че се е явил Стефан Лазаров на митрополията, и се е оплакал, че жена му Домница побегнала от него. Като се е научил, както от разказ-ванието на Стефана Лазаров, тъй и от протоколите от 20, 21 и 22 априлия с[ъщата] г[одина], че Домница и друг път е оставяла мъжът си и съветът ги е помирил, н[егово] преосвещенство пратил икономът поп Христа да й каже на жената, че не прави добре, дето оставя мъжа си, и да й даде потребните наставления. На деда иконома жената разправила, че мъжът Стефан сам я изпъдил, когато тя била болна, и заявила, че защото поведението на мъжът спрямо нея било твърде лошо, тя се отказва да иде при него, толкоз повече, че много тегляла и от свекърва си. Реши се да се повикат в едно от бъдущите заседания на съветът и двамата – мъжът и жената – та пак да се употребят усилия за примирението им.

Силистра, 8 юлий 1876 год.

* * *

Заседание, държано на 8 юлий 1876 г. под председателството на н[егово] преосвещенство Браницкаго Климента (вечерно заседание).

Съгласно с решението от утрешното заседание, на сегашното заседание се явиха и неколцина от гражданете и непосредствено се отвори дума за бъдущата наредба за училищата. Пресметнаха се пак годишните приходи и разноски на общината, и понеже разноските надминуваха приходите, а от друга страна и дългът, що има съветът, не се умалява никак, някои от гражданете предложиха да се направи икономия в заплатата на учителите, а именно на Енчев да се предложи за тази година, заедно със съпругата му, годишна заплата 10 000 (десет хиляди) гроша. Съветът като предположи, че Енчев може да не приеме да учителствува за тази заплата, предложи да остане заплатата му пак 14 000 (четиринадесет хиляди) гроша, но с условие – в девическото училище да е задължена заедно със съпругата му да се зани-

мава и балдъзата му Йова Д. Мамарчова, и за да се постигне посрещанието на годишните разноски – предложи съветът – да се прибегне към волна помощ от всичките граждани. Каза се, че това предложение на съветът не щяло да се приеме от гражданете, които не били разположени да дават доброволна помощ. Н[егово] преосвещенство разясни, че за доброто на общината и малките дечица никой не трябва да отказва помощта си за училищата. Някои от гражданете, като казаха, че да се привика всичкият народ, та ако всички дадат помощ, и те не ще откажат, отидоха си. Н[егово] преосвещенство забележи, че това е прескърбно, че с такъв начин не се нареждат общите работи, че така постъпват само които не искат да вършат какво-годе полезно. Обаче, прибави н[егово] преосвещенство, в общите работи никогаж не трябва да се изказва малодушие и зато членовете на съветът заедно с всичките граждани, които желаят доброто на чадата си, трябва единодушно да залегнат и да не допуснат щото училищата им да останат занаяпред ненаредени или зле наредени, и с постоянството си, ревността си и сладката си дума да стоплят към това свето дело и онези граждани, които сега по частни прищевки ли или по други някои причини показват се хладни към наредата на училищата, а някои даже тургат голяма спънка на тази наредата, като по улиците и кахвенетата мърмят и осъждат учители било, училищна наредата било, а когато се повикат на общо събрание, за да спомогнат и те в общото съразмишление за добрата наредата на училищата, те не дохождат. След това пристъпи се към изравнение сметката на г[осподин] Сребров. Но защото нямаше готови пари, прибегна се към доброволна помощ и се събра следующото количество от следующите лица:

от г. Жека Маринов	гроша	300
“ Василя Димов	“	235
“ Ангела Николов	“	205
“ Симеона Шороплу	“	200
“ Георгия Янев	“	125,20
“ Пея Бохоров	“	100
“ Димитра Онбашията	“	30

 всичко гр. = 1196,20

С този начин, като се изравни сметката на г[осподин] Сребров, взе се от него надлежащият подпис и се пристъпи към обмисляние за начинът, по който да се изравни сметката и на г[осподин]на Д.Енчев и г[оспо]жа А. Д. Енчев. Реши се да се привикат в идущето заседание Цвятку, Параскева Хд. Петров и други, които дължат от кирии за общинските дюкяни на митрополията, и да се приканят да дадат по малко пари, а също да се приканят и някои от гражданете, за да спомогнат.
 Силистра, 8 юлий 1876 г.

Заседание, държано на 9 юлий 1876 г. под председателството на н[егово] преосвещенство Браницкаго Климента.

1. Н[егово] преосвещенство съобщи, че привлякъл г[осподина] Цвятка и г[осподина] Параскева хд. Петров и като им разправил за голямата нужда, що има съветът от пари, приканил ги да внесат по нещо, и че г[осподин] Цвятко обещал след два-три дена да внесе пони три-четире [лири турски], но г. Параскева, при всичките убеждавания на н. преосвещенство, отказал засега да внесе нещо под предлог, че не се никак улеснявал и обещал да внесе значително количество след един-два месеца. Също съобщи н[егово] преосвещенство, че и г[осподин] Ради Радев обещал да даде в заем на съветът до пет (5) [лири турски]. Но защото с този начин мъчно би се събрала суммата, която е потребна за изравнение сметката на г[осподин] Енчев и г[оспо]жа Енчев, н[егово] преосвещенство, като заяви, че не е добре да се тургат учителите в затруднение и да се принуждават да чакат, докато се събере помощ – която не се знае и ще ли да се събере – прикани членовете да търсят други средства за изравнение на учителските сметки и предложи да вземат пак отнякъде с лихва пари. Съветът реши да си помисли за това и обеща, че какък ще намери средства за изравнение на речените сметки. На това н[егово] преосвещенство прибави, че трябва да имат пред очи и сметката на г[оспо]жица Йовка Д. Мамарчова, която почти две години е била помощница в училището, и която вече няколко пъти е молила н[егово] в[исоко] преосвещенство митрополитът и съвета за изравнение на тази сметка. Съветът отговори, че не се решава да даде ход на тази работа, защото при сегашната оскудност на приходите общински те би усилили противу си виковете на гражданете, ако би да подигнат сега този въпрос, толкоз повече, че г[оспо]жица Йовка не е била условвана за помощница на училището от съветът. Н[егово] преосвещенство възрази на това, че ако и да не е била условвана, но тя се е занимавала две години в училището и зато ще бъде несправедливо от страна на съветът и недостойно за гражданете, за децата на които тя се е трудила, да отказват възнаградението на трудът ѝ. Остана да се размисли за това на идущите заседания.

2. Н[егово] преосвещенство съобщи, че привикал свещаринът г[осподи]на Димитра и му съобщил условията, при които съветът в заседанието си от 1-й на този месец реши, че може да му отстъпи свещарницата, и че Димитър съгласил да приеме тези условия, само изказал съмнение за намирванието на добър {поручител}. Като се привика, Димитър обяви, че приема условията, само не можел да намери поручител, но предложи всеки месец да плаща онова, което му се следува. Като не можеше да има доверие само на него, съветът му обе-

ви, че без поручител не може да остави върху му свещарницата и зато предложи му да си приготви сметките, за да се прекъса с него всяко зимане-даване.

Силистра, 9 юлий 1876 г.

* * *

Заседание, държано на 10-й юлия 1876 г. под председателството на н[егово] преосвещенство Браницкаго Климента.

1. Понеже вече се обеви на свещаринът г[осподин] Димитра да си приготви сметките, съветът пристъпи към обмисление за бъдущето на свещарницата. Като се пресметна, от една страна, че сега за сега не може да се намери добър работник, а от друга – че не ще бъде никак добре, ако се затвори свещарницата, толкос повече, че селените вече навикнали оттам да вземат свещи за църквите си, съветът, след разни пресмятания и предположения, дойде най-последно до решение сега привременно да се задължи г[осподин] Желев – сегашният писар на свещарницата – да вземе върху си правението на свещите. Г[осподин] Шороплу на това прибави, че той се е разговарял със споменатият Желев за това и този, последният, обещал, че се наема да почне правението на свещи, които за първи път могли да не бъдат тъй свършени, но той – Желев – надявал се след един-два опита да ги усвършенствува – само щяло да трябва помощник да му се даде. Предложи се за помощник да му се назначи Ради, който привременно се намира като служител при митрополията.

2. Относително за училищата съветът, като премисли, че ако би да остави Енчев, ще остави и съпругата му, и в такъв случай много по-възрастните момичета може да напуснат училището, а пък те би останали поне още една година в училището, ако остане и учителката, така щото след година, някои от тези момичета могат да станат помощници, както при тукашното девическо училище, тъй и другаде. В същото време, с напуснанието на Енчев може да пострада донейде и мъжкото училище, толкос повече, че в сегашните времена трудно може да се намери учител. Като взе всичко това във внимание, съветът реши да прикани г[осподин] Д. Енчев за наступающата година да остане заедно със съпругата си с годишна заплата и за двамата – дванадесет хиляди (12 000) гроша. Съветът задължи н[егово] преосвещенство г[осподина] Климента да съобщи това решение на г[осподин] Д.Енчев и изказа увереност, че г[осподин] Д.Енчев, който познава оскудността на общинските приходи, и който желае доброто на тукашната община, ще склони да приеме учителствуванието за идущата година с предложенното условие.

3. Г[осподин] Симеон Шороплу съобщи, че наместо 3061 1/4

гр., които съгласно с решението на заседанието от 7-й юлий беше се задължил да предаде на етимската каса за изплащане на лихвата за дългът, който общината има, той взел 3350, защото освен лихвата 3061 1/2 гр. трябало да се дават 288 3/4 гр. разноски за в съндъкът. Но защото в касата не взели всичката лихва, а само гр[оша] 2520 и разноски гр[оша] 136 1/2, което всичко става гр[оша] 2656 1/2, остатъкът го върнали, за да се прибави при делът. И така, за наступавшата година дългът на съветът в етимската каса става гр[оша] 20541, на които, като се прибави лихвата гр[оша] 3173 1/2 и разноските гр[оша] 136 1/2 – всичко става дългът гр. 23 811.

4. Н[егово] преосвещенство събщи, че съгласно с решението на заседанието от 8-й с[ъщия] м[есец] той привикал съпругата на Стефана Лазаров и в присъствието на майка ѝ, мъжа ѝ Стефана и иконома поп Христа убедил я да се обещае, че ще иде да живее с мъжа си, ако той излезе от бащината си къща и хване особна къща. Мъжът обещал да изпълни това желание на жена си.

Силистра, 10 юлий 1876 г.

* * *

Заседание, държано на 14 октомвр. 1876 г. под председателството на н[егово] преосвещенство Браницкаго Климента.

1. Н[егово] преосвещенство събщи на съветът, че по заповед на н[егово] в[исоко] преосвещенство митрополитът, той нарочно дошел в Силистра, едно – да се погрижи за изравнението на висящите общественно-черковни работи и друго – да съдействува, доколкото му е възможно, за по-скорошното и по-точното събирване на владичнината. И защото, макар и да са се разпратили предварително писма до селските свещеници за владичнината, досега като отникъде не се е внесло нещо от владичнината, а пък и времето минава, намерило се е за добре отгук да иде нарочно човек по селата за събирването на владичнината, за която г[осподи]н е приел и преди два деня е отшел по селата н[егово] в[исоко] преподобие архимандрит Панарет. Съветът остана доволен от това съобщение. При туй н[егово] преосвещенство напомни на съветът, че за да няма съветът ущерб в приходите си, необходимо е да се вземат мерки за събирането на владичнината, както за тази година, така и бакиите от миналите години, тук, от градът. И защото, за да се постигне тази цел, потребно беше точно да се знае колко бакии има в градът, съветът помоли н[егово] преосв[ещенство] да поиска сметката за това от сакиларий поп Христа Петков, комуто и да даде строги препоръчвания за събирването на владичнината от енорията му.

2. Яви се Стефан Лазаров и като заяви, че неговата разпра с жена

му с'е още се продължава, помоли съветът да даде вече един край на тази работа. На това той прибави, че понеже след толкова убеждавания и съветувания, които съветът е отправил към жената му, тя се не е склания и не склания да се помири с него и да се приберат наедно, а освен туй и е заловила лошев път, и той най-после е принуден да склони, за да се разделят окончателно. Макар да се е приканвала много пъти и убеждавала жената да се прибере при мъжът си, както се вижда от протоколът (глед[ай] засед[ания] от 20, 21 и 22 април; 8 и 10 июлия с[ъщата] г[одина]), но съветът намери за добре още еднъж да се привика тази жена и да се съветува, за да се прибере при мъжа си.

Силистра, 14 октомвр. 1876 г.

* * *

Заседание, държано на 20 октомврия 1876 г. под председателството на н[егово] преосв[ещенство] Климента Бранички.

1. Съгласно с решението от заседанието на 14 с[ъщия] м[есец], привика се жената на Стефана Лазаров и пак се съветува да се прибере при мъжът си. Тя, като представяше, че мъжът ѝ не бил в състояние да гледа жена и къща, че се напивал и нито работял, често я пъдял от къщи и ѝ казвал много лоши думи и проч. и проч., обяви решително, че под никакъв начин не склания и няма да склони да иде да живее с него и къща да гледа. Повикани родителите ѝ да я убеждават, заявиха и те, особено бащата, че много пъти я съветувал с добро и с лошо, но тя се е отказвала, както отказва и сега. Мъжът Стефан, който се тако же повика, заяви пак в присъствието на жена си, че когато тя под никакъв начин не склания да се прибере с него, и той решава и желае да се разделят окончателно, само помоли съветът да се погрижи за раздялата на нещата и онова, което е негово да се даде нему, а което е на жената да се даде на нея. При това Стефан изказа желание той да вземе детето си, на което и жената склони. Реши се на едно от идущите заседания да се разгледат и разделят нещата, а колкото за детето – остана за друг път да се реши кой да го вземе.

2. Съобща се, че някои от по-възрастните ученички се оплаквали как учителката не се занимавала с тях и в неделята еднъж ги попитвала за урок. Съобща се още, че по следствие на тези оплаквания някои от гражданете ходили еднъж-дваж в девическото училище в то време, когато се предполагало, че ще има предание, и не намирили там главната учителка. Помоли се н[егово] преосвещенство от страна на съветът да направи потребните забележки на учителката. Н[егово] преосв[ещенство] заяви, че и той чувал за оплакванията на ученичките и побързал да направи забележки на г[осподин] Енчев, който отсъствието на жена си от училището еднаж-дваж оправда-

вал с това, че тя по домашни обстоятелства била принудена да остане в къщи. При всичко това н[егово] преосвещенство обеща пак да направи надлежните забележки на г[осподи]на Енчев.

3. Каза се, че Димитър Пенев се готвел да иде на панаир, но защото има дълг на бълг[арската] черква в градът, предложи се да се не оставя да иде, дори не му се вземе добър поручител. Н[егово] преосвещенство обяви, че такова нещо предложил на речения Димитра и Димитър изказал готовност да даде за поручител г[осподи]на Вениамина. Понеже Вениамин е добър и почтен търговец, реши се да се приеме поручителството му.

Силистра, 20 октомври 1876

* * *

Заседание, държано на 27 октомвр. 1876 г. под председателството на н[егово] преосвещенство Браницкаго Климента.

1. Н[егово] преосвещенство съобщи, че черковният епитроп г[осподин] Стоян му казвал, как черквата имала настоятелна нужда от един деятелен човек, който да пали кандилата и свещите, да държи чистота в черква и въобще да се грижи за черковните потребности, тъй като Х[аджи] Иванчу, като стар, не можал да гледа вече тази работа и да бъде полезен на черквата. На това н[егово] преосвещенство прибави, че и училищата имат нужда от един човек, който да пали собите, да мете, да приготвя вода за децата и проч., защото сега сами децата си паляли собите, сами си премитали и сами ходяли и се бавяли по чушмите за вода – нещо, което никак не е добре, понеже не само че отнима време у децата, но още е и опасно на тях да се оставя палението на собите и доносването вода и проч. Съветът, като призна тези неудобства, с готовност склони да се намери един такъв човек, който да служи в черква, и в училищата, и в митрополията. Предложиха двама за тази служба – Велику Маринов и Георги Ненчов. Съветът призна Георгия повече способен за такава служба, който се и повика на съветът. Като му се предложи да приеме тази служба, и като той обяви, че я приема, съветът, след едно добро обмисление, намери за възможно да му плаща за службата в черква, в училищата и в митрополията на година две хиляди (2000) гроша, което и съобщи на господство му. Георги каза, че службата му предлага доста много, а платата му {-} малко, и помоли да му се прибави още нещо. Съветът му обяви, че не може да му прибави и нека си помисли сам, та на следующето заседание да каже окончателно приема ли, или не.

2. Стана дума за черковната свещарница. Н[егово] преосвещенство съобщи, че няколко пъти вече чувал от разни лица оплаквания как сегашният черковен свещарин Желев не си гледал работата добре,

та за то ще треба да се вземат мерки, за да не би свещарницата пак да има загуба. При това н[егово] преосвещенство каза още, че когато Димитър Пенюв тръгнул за панаир, изказал готовност да приеме свещарницата върху си с добро поручителство. Н[егово] преосвещенство изказа мнение, че с такъв един начин, ако би да може да се усигури и дългът, който речений Димитър има на черквата, не ще е зле да му се предаде свещарницата. Съветът призна справедливи оплакванията за поведението на Желяза и изказа мнение, че с този начин не ще да може да успее свещарницата. Преди обаче да се реши да се предава или не свещарницата на Димитра, не ще е зле да се видят досегашните ѝ сметки. Н[егово] преосвещенство обеща, че ще привика Желяза и ще му заповяда да представи потребните сметки.

3. Н[егово] преосвещенство съобщи, че г[осподин] Енчев вече няколко пъти му предлагал да помоли съветът, за да изравни сметката на балдъза му Йовка Мамарчева, задето е тя слугувала в изтекшите две години на училището. Съветът заяви, че за това нещо е ставало и друг път дума, но както преди тъй и сега не може да склони да плаща нещо на речената господжица Йова, задето е ходила в училището през изтекшите две години, защото съветът не я условвал, та и сам Енчев на времето обявил, че ако извадят тогавашната първоначална учителка г[оспо]жа Матеювица, неговата балдъза Йовка без плата щяла да помага на сестра си в училището. За да не се повтарят тези искания, от което произлиза хладнина между общината и учителките, н[егово] преосвещенство предложи на съветът да даде един път за всякога един решителен и окончателен отговор.

Силистра, 27 октомвр. 1876 г.

* * *

Заседание, държано на 31-й октомврия 1876 г. под председателството на н[егово] преосвещенство Браницкаго Климента.

1. Повика се Георги Пенчов и се попита, ще ли приеме да слугува в черква, в училищата и в митрополията за онази плата, която му се предложи от съветът на миналото заседание. Той заяви, че ако и да му се показва службата много, приема, обаче и се моли само съветът да стори добрина и да прибави още 200 (двеста) гроша на заплатата му. След малко едно размишление съветът му обяви, че скланя да му плаща в годината две хиляди и сто = 2100 гроша и още три пъти през годината на големи празници да вади в черкова един дискос за в негова полза. На тези условия Георги прие да слугува в черква, в училищата и в митрополията, подир което му се заповяда да си начене от утре (т.е. от 1-й ноемврия) службата.

2. След като услови Георгия, съветът начена да размишлява от

где да намери приходи за неговата заплата и дойде до решение да се прекрати заплатата на Х[аджи] Иванча, който е вече стар и не може да слугува, и синовете на когото вече са в състояниед а го прихранват и пригледват на старини.

3. Н[егово] преосвещенство съобщи, че съгласно с решението от 17 октомврия, той прегледал сметката за владичнината от градът и намерил, че твърде мнозина има дете не са си дали владичнината за миналата и за по-другата година; при това сакиларий поп Христо му съобщил, че и за тази година твърде мъчно се е събирала владичнината. Но защото от това нередовно вписане на владичнината съветът преимуществено има ущерб, н[егово] преосвещенство помоли членовете на съветът да съдействуват на свещеника със сладката си дума и със съветите си пред всеки едно, който упорствува да си внесе владичнината.

4. Яви се пак Стефан Лазаров и поиска свършването на своята работа. Каза му се, че на идущето заседание ще стане окончателното разглеждане на тази работа. При това, понеже бабалъкът му Митю се оплаквал, че някои неща, които принадлежали на жената, били изгубени, прикани се той, Стефан, да дотъкми онова, което недостава.

Силистра, 31 октомвр. 1876.

* * *

Заседание, държано на 2-й ноемврия 1876 г. под председателството на н[егово] преосвещенство Браницкаго Климента.

1. Прегледаха се всичките неща на Стефана Лазаров и на съпругата му Домица в присъствието както тяхно, така и на родителите на последнията и се намериха всички, с изключение на малки едни работи, за които се прикани Стефан да представи и тях. След това съветът за длъжност счете още еднъж да прикани жената да се прибере при мъжът си, но тя пак решително отказа. Попитан и мъжът, повтори и той онова, което беше казал на едно от предидущите заседания (глед[ай] засед[анията] от 14 и 20 октомв. 1876), т.е., че когато тя – жената – не скланя да се прибере при него, и той желае да се разделят. По следствие на тези решителни заявления от страна на жената и на мъжът, съветът, като видя, че отистина е невъзможно да се приберат те и къща да гледат, реши да се разделят и да се помоли н[егово] в[исоко] преосвещенство митрополитът да им даде разрешителните писма. След туй обяви им се това решение и им се каза, че когато донесат стойността на разделителните, тогава ще им се предадат нещата. Оставаше още да се реши за детето им, кой да го вземе. Съветът, като взе във внимание от една страна това, че детето е момиче, и че следов[ателно] майката има право да го задържи, а от дру-

га – това, че мъжът, ако и да иска детето, но не ще може да го гледа, защото, освен че е сиромаш и незаловен на никаква работа, но и майка му е стара, болничава, а пък детето е малко – реши засега детето да остане при майка си.

2. Н[егово] преосвещенство съобщи, че иконом поп Христо, понеже е болен, пратил да се моли, за да му се помага нещо с пари от общината, тъй като обещало му се било такава помощ, когато н[егово] в[исоко] преосвещенство митрополитът бил тука, както можело да се види и от протоколът. На това н[егово] преосвещенство прибави, че той разгледал протоколът и там наистина имало такава обещание (глед[ай] заседание от 27 януария 1876 г.). Съветът обяви, че такава обещание е станало отистина, но в този смисъл, че другите свещеници ще му дават една съразмерна част от приходите, що имат от църква и отвън. Колкото за помощ от общинско-черковните приходи, съветът обяви, че не се решава да му дава, защото предвижда, че с това ще възбуди осъждане върху си от страна на населението, понеже всички знаят, че иконом поп Христо е харчил до 15 000 гроша да прави къща на зетя си, та и сега, последньо, всичките си имоти приписал на името на сина си, без да подари поне малко едно нещо на църквата. Светиня му, прибави съветът, трябало да предвиди, че ще има потреба на старини, та да си оставеше едно лозе поне за прехраната си. При всичко това съветът съгласи се, че не бива така да се остави сега светиня му и за то помоли н[егово] преосвещенство да приръча на другите свещеници да му дават съразмерна част от приходите си, тъй като те вземат приходите и от неговата енория.

Силистра, 2-й ноемвр. 1876

* * *

Заседание, държано на 6-й ноември 1876 г. под председателството на н[егово] преосвещенство Браницкаго Климента.

1. Н[егово] преосвещенство съобщи, че съгласно с решението на заседанието от 27-й октомвр. 1876 г. той поискал от Желяза сметка за свещарницата и Желяз му представил следующата равностметка:

Да дава	Свещарницата	Да зема
За дете се предало на Желяза във вощък, в памук, свещи и във вересии...	гроша пари 13157 30	За свещи, що се намират в свещарницата – оки = 154 x 28 гр. 4312 вощък, що се намират в свещарницата -

оки = 63 34 x 25 гр. –	1 593	10
Памук, що има в свещарницата...	130	
Восък, що има в разни лица – оки -		
61 365/400 x 25 гр. =	1 547	33
В градски вересии –	2 191	10
„селски“ ” ”	1 419	30
Разноски ...	4 268	37

	15 463	00

Печалба ... 1 333 10

Спадат се от това:
дългът, що има сега свещарницата на разни лица за памук и проч. = 972

14 491

14 491

На това н[егово] преосвещенство прибави, че в тази сметка не влизало напълно платата на работниците Радя, който досега е взел всичко 220 (двеста и двацет) гроша.

Съветът, като разгледа тази сметка, и като взе във внимание и това, че тя е за трите само изтекли месеци, убеди се, че при такъв един вървеж твърде малко полза ще дава свещарницата в годината. При това като се пресметна, че бившият свещарин Димитър Пенюв има едно значително количество дълг на черквата и че трябва да се намери начин, по който да се осигури този дълг, намери за добре да се предаде свещарницата на Димитра на такива условия, при които да се осигури и изплащанието на дългът. Н[егово] преосвещенство обеща да начертае подобни условия, които като се одобрят от съветът, да се предложат на Димитра.

2. Яви се г[осподин] Д.Енчев и поиска отговор за какво мисли съветът да прави със заплатата на балдъза му Йовка Мамарчева, която заплатата ѝ се следвало, задето е слугувала в училището в миналите две години. Н[егово] преосвещенство отговори, че той вече предлагал това питане на съветът, но съветът е дал отговор, че той не е условвал г[оспо]жица Йовка, че тя ако е слугувала в училището, слугувала е като доброволна помощница на сестра си за допълнение на онези часове, които сестра ѝ пропускала в училището, и че сам Енчев – според думите на съветниците – на времето е обещал безплатно слугуване на балдъзата си в училището – нещо, което съветниците могат сега пред г. Енчева да потвърдят да е било тъй. Съветът потвъ-

рди това, което е казал и друг път. Г[осподин] Енчев обяви отново, че той никогаж не е давал такова обещание, че бившият училищен настоятел г[осподин] Вълканов е условил балдъза му, че това условие е станало със знанието и съгласието на бившият митрополитски наместник и председател на съветът, н[егово] в[исоко] преподобие архимандрита Константина, и че освен всичко това, когато н[егово] в[исоко] преосвещенство митрополитът бил тука, съветът признал законността на исканията на г[оспожи]ца Йовка и обещал да ѝ плати, както можело да се види и от протоколът. Прочете се протоколът (глед[ай] заседание от 31 януария 1876 год.), от който се вижда, че и тогава тази работа останала нерешена, че и тогава съветът казал същото, което казва и сега, и че н[егово] в[исоко] преосвещенство митрополитът, като обевил, че трсба да се даде на г[оспо]жица Йовка за дотогавашното ѝ слугуване каквото се намери за добре, посъветувал занаяпред да се услови, ако има нужда училището от нея. Н[егово] преосвещенство обяви, след прочитанието на този протокол, че както се вижда не се е постигнало съгласие със съветите на н[егово] в[исоко] преосвещенство и попитал защо е останала неусловена нейна милост и дали Енчев е предлагал на съветът да се постъпи съгласно със съветите на н[егово] в[исоко] преосвещенство. Съветът обяви, че такова предложение от страна на Енчев не е ставало, но когато еднаж се е отворила дума за това, тук, в митрополията, и Енчев някак докачително се отнесъл до членът г[осподи]н Симеон. Станаха след това препирни, но въпросът пак не се реши.

Силистра, 6-й ноември 1876 г.

* * *

Заседание, държано на 8-й ноември 1876 г. под председателството на н[егово] преосвещенство Браницкаго Климента.

1. Н[егово] преосвещенство обяви, че съгласно с решението от миналото заседание, той начертал следующите условия за свещарницата:

а. Димитър Пенев приема свещарницата за своя сметка;

б. Всичкият капитал в свещарницата ще да е на Д.Пенева, а също печала или загуба ще да е за негова сметка;

в. Колкото свещарски черковни мебели приеме Димитър, ще да е длъжен да ги върне също такива, каквито ги и приема;

г. Длъжен е Димитър да дава чисти свещи на черквата;

д. Ще е длъжен той да прави без плата колкото и каквито свещи потрѣбват за българската черква в Силистра – според колкото въськ му се предаде от черковн[ите] епитропи;

е. За право, дето ще работи в черковната свещарница, ще

държи черковният свещарски дюкян и ще употребява черковните свещарски мебели, ще е длъжен Димитър да плаща на българ[ската] черква гроша четири хиляди (4000) на година на следующите условия: 2000 ще брой при сключването на условията, а другите две хиляди – подир шест месеци от датата на тези условия.

ж. Ще е длъжен Димитър да брой на черквата срещу дългът си, който има от преди, ежемесечно по 250 (двеста и петдесет) гроша; и

з. Димитър ще даде един добър поручител, който да се задължи да брой както 4-х хиляди гроша, тъй и ежемесечно по 250 гроша, ако би Димитър да поиска да не изпълни, или се покаже не в състояние да изпълни настоящите условия.

Съветът одобри тези условия и реши да се предложат на Димитра, та ако ги приеме – да му се даде черковната свещарница.

2. Членът г[осподин] Жеко отвори дума за исканията на Енчевата балдъза г[оспо]жица Йовка. Каза, че всичкото намерение на съветът при условяването на учителите и учителките и за тази година беше – децата, що са следвали вече две години при същите учители и учителки, да се гледат по-добре, отколкото е било досега, но когато постоянно се заявяват от страна на учителките споменатите искания, и въпросът остава се нерешен, това произвежда, без друго, една хладнина помежду, от която хладнина може доста да страдаят училищата. Затова г[осподин] Жеку предложи или да се даде какво-годе удовлетворение на г[оспо]жица Йовка, или да ѝ се откаже решително, и в такъв случай да се оставят училищата на произволът на съдбината, защото твърде е вероятно, че тогава учителят г[осподин] Енчев и учителките без присърце ще работят. Съветът призна истинността на това, но обяви, че не се решава да даде нещо на г-жица Йовка за миналите години, едно защото приходите са оскъдни, а друго, защото отистина не е условена. На това н[егово] преосвещенство каза, че условена била Енчевата балдъза, или не, понеже тя се е считала, че е условена, и понеже две години наред е слугувала в училището, за да не казва, че съвършено е обидена от съветът и да се насърчи да си гледа по-добре работата занаяпред, ще е добре да ѝ се даде едно съразмерно възнаграждение за двегодишният ѝ труд и предложи да ѝ се даде за двете години 2000 (две хиляди) гроша. Съветът, като пресметна, че приходи му са оскъдни, намери много това количество, но от желание да насърчи нейна милост г-жица Йовка, прие предложението на н[егово] преосвещенство и реши да ѝ се дадат за двете изтекли години гроша две хиляди (2000).

Силистра, 8-й ноемвр. 1876 г.

Заседание, държано на 9-й ноемврия 1876 г. под председателството на н[егово] преосвещенство Браницкаго Климента.

1. Н[егово] преосвещенство обяви, че е привикал Димитра Пенев и му предложил одобрените на миналото заседание условия за черковната свещарница, и че той – Димитър – ги прегледал и изказал готовност да ги приеме, но само пожелал съветът да се задължи от своя страна на следующото:

а. Да съветува селяните в казаата да не купуват за черквите си от друго място свещи;

б. Когато му дохожда извън стока, съветът да му съдействува, за да я вади без плата от гюмрюкът ѝ;

в. Да му е позволено за вън от казаата, например за панаирът, за в Каралаш и другаде да прави свещи, каквито ще.

Повикан на съветът, Димитър пак изказа същото желание, но съветът му обяви, че не може да склони на това и да дава какво да е задължение от своя страна в смисъл на желанието му, като му представи, че няма нужда от такова задължение, защото, ако той вади чиста стока, селяните няма от где да купуват освен пак от него. Само обеща му съветът да му показва съдействието си за в гюмрюкът, но на стока не повече от двеста = 200 оки. Колкото за какви свещи да вади за вън от каазата, съветът му обяви, че понеже отговорността за това е негова, той е свободен в това отношение. След добро обмисляние Димитър обяви, че е съгласен да приеме черковната свещарница на предлаганите условия. На това един от членовете забележи, че в предлаганите условия не се споменува за качеството на парите, които Димитър се задължава да брой на черквата, както за свещарницата, тъй и срещу дългът си. Съветът обяви, че понеже онези пари са в полза на черквата, само от себе си се разумява, че те трябва да бъдат от качество такова, което да не докарва загуба и определи да бъдат или бешлик от пет = 5 гроша, или лира от сто и десет (110) гроша. Димитър Пенев прие и тази добавка на условията, по следствие на което реши се да се приготвят потребните контракти на основание на условията, изложени в заседанието от 8-й ноемврия с[ъщата] г[одина], които контракти на идущето заседание да се подпишат и потвърдят.

2. Явиха се учителките г[оспо]жа Антонина Д. Енчева и сестра ѝ г[оспо]жица Йовка Мамарчова. Г[оспо]жа Антонина заеви, че понеже сестра ѝ Йовка няколко пъти се е отнасяла с прошение до съветът и до н[егово] в[исоко] преосвещенство митрополитът, и се е молила да ѝ се заплати за двегодишният ѝ труд в училището съгласно с условиято, което направил с нея бившият училищни настоятел г[осподи] н Вълканов, но с'е не се е обърнало внимание на просбата ѝ, сега те са дошли да се научат какво мисли за това съветът. Н[егово] преосве-

щенство им обеви, че напротив, съветът е вземал във внимание про-сбата на г[оспо]жица Йовка, но не е можал да я удовлетвори, защото той, съветът, според устното обещание на самият г[осподи]н Д. Ен-чов, считал е г[оспо]жица Йовка за доброволна помощница на сестра си в училището. Г[оспо]жица Йовка отговори на това, че не е възмож-но съветът да я считал за доброволна помощница на сестра си в учи-лището, защото освен че е била условена от г[осподи]на Вълкано-ва със знанието и съгласието на бившия митрополитски наместник н[егово] в[исоко] преподобие архимандрита Костантина, но и когато н[егово] в[исоко] преосвещенство е дохождал в Силистра, е обърнал на това внимание и съветът се е задължил да ѝ заплати за двете годи-ни, за което е станало протокол, подписан от членовете на съветът. Н[егово] преосвещенство ѝ каза, че този протокол, за който нейна милост споменава, е написан с перото на г-на Енчева, но в него про-токол никак не се говори, че съветът се задължава да ѝ плати съгласно с условията, направени уж от г[осподи]на Вълканова, но напротив, от него се вижда, че членовете на съветът и тогава казвали това също-то, което казват и сега. За по-голямо удостоверение н[егово] преосве-щенство им прочете всичките протоколи, в които се говори за тези ра-боти. При всичко това, прибави н[егово] преосвещенство, съветът в последното си заседание реши за двете години да се дадат на ней-на милост гроша две хиляди – не като заплата, понеже не е била тя условена, но като едно възнаграждение, задето е имала добрата воля да се занимава в училището. На това г[оспо]жица Йовка заяви, че е твърде малко това, и че трудът ѝ в такъв случай твърде малко се цени. Съветът ѝ обеви, че малко или много, той повече не може да ѝ даде, та и сега, дето прави това, за да ѝ се дадат две хиледи гроша, прави го като взема върху си всичката отговорност.

Силистра, 9-й ноемврия 1876 г.

* * *

Заседание, държано на 13 ноемврия 1876 г. под председателство-то на н[егово] преосвещенство Браницкаго Климента.

1. Н[егово] преосвещенство съобщи, че съгласно с решението от миналото заседание, той приготвил потребните два еднообразни кон-тракти за свещарницата, и понеже всеки от членовете ги одобрил, още вчера са се предложили на Димитра Пенюв и на поручителят му Вениамина да ги подпишат, които ги и подписали, като са се подпи-сали и от членовете. По следствие на това, прибави н[егово] преосве-щенство, днес, при съдействието на членът г[осподи]на Пея Бохоров, свещарницата се е предала на г[осподи]на Димитра Пенюв.

Ето образът на сключените контракти:

Контракт

Долуподписаний приемам българската черковна свещарница в Силистра за своя сметка на следующите условия:

1. Всичкият капитал ще да е мой;

2. Печалбата или дажбата от речената свещарница ще да е за моя сметка;

3. Ще съм длъжен за българската черква тук в казаата да дада чисти свещи;

4. Ще съм длъжен без плата да правя за българската черква в Силистра – св[ети] равноап[остоли] Петра и Павла колкото и каквито свещи се поискат през годината – според колкото восьък ми се даде от черковните епитропи;

5. Колкото черковни свещарски мебели приема, ще съм длъжен да ги върна такива същи, каквито ги приемам;

6. За право, дето ще държа за своя сметка черковната българска свещарница, престоят в черковният свещарний дюкян, и ще употребявам черковните свещарски мебели, задължавам се да плащам на българската черква в Силистра на година гроша четири хиледи (4000) в бешлик от пет гроша или лира т[урска] от сто и десет = 110 гроша, от които две хиледи (2000) гроша ще броя сега при сключванието на настоящите условия, а другите две хиляди (2000) гроша след шест месеци от датата на тези условия.

7. Ще съм длъжен да броя на българската черква в Силистра ежемесечно по двеста и петдесет (250) гроша в бешлик от пет гроша или в лира [турска] от сто и десет = 110 гроша – срещу дългът си, който имам на речената черква и който е гроша 4 369 1/2 (четири хиляди триста и шейсет и девет гроша и полвина);

За удостоверение, че точно и навреме ще се изпълняват настоящите условия, правят се настоящите два еднообразни контракти, подписани със собственый ми подпис. Освен това давам и поручител, който да е длъжен да брой на българската черква в Силистра както речените 4000 = четири хиляди гроша за свещарницата, тъй и означеният ми дълг = четири хиляди триста шейсет и девет и половина (4369 ½) – съгласно с условията, ако би аз да не поискам или да се покаже не в състояние да запазя и изпълня настоящите условия.

Силистра, 12 ноемвр. 1876 г.

Подписан: Димитър Пенюв

Добавка. Ако би г[осподин] Димитър Пенюв не поиска, или се покаже не в състояние да изпълни точно и на време условията, що се заключват в настоящият контракт, аз, долуподписаний, се задължавам да броя на българската черква в Силистра както речените четири хиляди = 4000 гроша за свещарницатъ, тъй и означеният му дълг

= четири хиляди триста шейсет и девет и половина 4369 1/2 гроша – съгласно с условията. За удостоверение подписвам се собственоручно.

Силистра, 12 ноемврия 1876 г.

Подписан: Вениамин

2. Н[егово] преосвещенство съобщи, че понеже сам Димитър Пенев пожелал щото дългът, който се е направил на г[оспо]да Ив. Събович в Браила преди, когато той работел в черковната свещарница, и който е гроша две хиляди сто шейсет и пет = 2165, да остане върху него, и понеже впоследствие на това неговото желание този дълг не се е съединил с онзи, който се означава в контрактът, за осигуряване, да не би после съветът да има отговорност или главоболие и за този дълг, н[егово] преосвещенство взел от г-на Димитра Пенюв следующото удостоверение:

Удостоверение

Удостоверявам с настоящото какво дългът, който се направи на г-да Ив. Събович в Браила, когато преди работех на българската черковна свещарница, и който е гроша две хиляди и сто и шейсет и пет = 2165 – остава за моя сметка и аз се задължавам да го изплатя на г-да Ив. Събович.

Удостоверявам още, че този означен тук дълг е съвършено особен от онзи, който имам на българската черква св[ети] апост[оли] Петра и Павла в Силистра, и който е гроша 4369 1/2 = четири хиляди триста шейсет и девет и половина.

Силистра, 13 ноемврия 1876 г.

Подписан: Димитър Пенюв

Всичко това се одобри от съветът и се пожела добър успех на свещарницата и добри сетнини от нея.

Силистра, 13 ноемврия 1876 г.

* * *

Заседание, държано на 29 ноемвр. 1876 г. под председателството на н[егово] преосвещенство епископа Климента.

1. Н[егово] преосвещенство съобщи, че свещаринът г[осподин] Димитър, съгласно с условията в контрактът, своевременно внесъл гроша 2000 = две хиляди гр. в кайме, и че на забележката на н[егово] преосвещенство как в условията се определя и качеството на парите и че там не се казва за кайме, г[осподин] Димитър се извинил с това, че засега не можал да намери други пари, като обещал в същото време, че занаят ще гледа строго да изпълнява и в това отношение условията, изложени в контрактът. Съветът, като взе във внимание, от една страна оскудността на други пари в градът, а от друга – обещанието на г[осподин] Димитра, реши засега да се задоволи с това.

2. Н[егово] преосвещенство съобщи, че според както се каза в заседанието от 6-й на този месец, г[осподин] Желез не представил сега, при предевението на свещарницата същата сметка, ами и свещите, и възкът представя по 10 – 15 оки по-долу и на запитванието на н[егово] преосвещенство г[осподин] Желяз не можал да даде разяснение за тази разлика. Н[егово] преосвещенство призова върху това вниманието на съветът, за да види погрешка ли е, или не.

3. Н[егово] преосвещенство съобщи, че учителката г[оспо]жица Йовка, като се е убедила, че отистина средствата на съветът са оскудни, склонила да се благодари на онова, което съветът в заседанието от 9-й на този месец решил да й даде като възнаграждение за трудът ѝ в училището през изтекщите две години.

Силистра, 29 ноемвр. 1876 г.

* * *

Заседание, държано на 8-й декемврия 1876 г. под председателството на н[егово] преосвещенство епископа Климента.

1. Н[егово] преосвещенство, като съобщи на съветът, че владичнината вече почти напълно е събрана, а при това, че и от н[егово] в[исоко] преосвещенство имало заповед да се сключат сметките и за волите, както и за другите приходи, прикани членовете да изберат някое охолно време, та да разгледат и сключат всичките тазгодишни сметки.

2. Н[егово] преосвещенство съобщи, че тъщата на Ахчи-Танаса дохождала няколко пъти на митрополията да се оплаква от зетювете си, че искали да я онеправдават, че я държали и затворена в хъкюматът, и се молила да се привикат речените ѝ зетюве, както и синовете ѝ на митрополията, та да се утъкмят миролюбиво. По следствие на тази просба н[егово] преосвещенство ги привикал еднъж и дваж, но не е можал да ги спогоди и поради това прикани членовете да се повикат пак сега на заседанието. Повикани, явиха се и двете страни, и съветът намери за добре да се утъкмят на следующето:

Понеже зетювете Ахчи Танас и Гирица, както и момчетата, искат от жената Бойчовица на основание на едно решение от хъкюматът повече от 900 = деветстотин гроша, понеже жената от своя страна обявява, че не може да плати тези пари, толкос повече, че на ръце ѝ остава момичето ѝ, предложи се на зетювете и на момчетата да отстъпят по нещо, та остатъкът да се задължи жената да им брой. Жената склонни на това, но зетювете и момчетата оставиха да си помислят, подир което отидоха си. Съветът помоли н[егово] преосвещенство да повика на особно зетювете, както и момчетата.

Силистра, 8 декемвр. 1876 г.

* * *

Заседание, държано на 13 декември 1876 г. под председателството на н[егово] преосвещенство епископа Климента.

1. Н[егово] преосвещенство събщи, че съгласно с решението от заседанието на 8-й сего месеца той още на другият ден привикал Ахчи Танаса и Гирица, зетьове на Бойчовица, както и момчетата, и след дълги приканвания склонил ги да отстъпят от исканията си всеки по нещо, така щото тъща им да им брой всичко за всичко 700 = седемстотин гроша. Това се съобщило на жената и тя го приела, по следствие на което в същият ден Гирица приел от тъща си 50 = петдесет ведра вино $\times 8$ = осем гроша ведрото, което прави гр. 400. Освен това жената броила на едно от момчета гр. 120 = сто и двайсет. Всичко дала гр. 520 = петстотин и двадесет. Останалите до 700 гр. 180 = сто и осемдесет, жената обещала да ги брой малко по малко. От своя страна Ахчи Танас и Гирица, както и момчетата, обещали не само да не я безпокоят вече, но и да обявят и на хьокюмата, че са се утъкмили и че нямат вече нищо да дирят от нея, а освен това да ѝ дадат каквото има нейно от къщата, както и да я оставят да живее в къщата.

2. Н[егово] преосвещенство събщи, че Стефан Лазаров, не се знае по кои съвети, дал харзухал на хьокюмин, в който като казал, че след като се разделил с жена си, митрополията задържала неговите неща, които правели повече от три хиляди гроша, молил се да се вземат тези неща от митрополията и да се предадат нему. Като се е съобщило това на н[егово] преосвещенство, той разправил на каймакам-бея каква е работата, по следствие на което каймакам-бей решил нещата да стоят в митрополията. Но защото в харзухалът си Стефан Лазаров казал, че нещата му стрували повече от три хиляди гроша, което не е истина, н[егово] преосвещенство предпочел да се предадат те на хьокиматът, за да не би после да има съветът главоболие.

Силистра, 13 декемвр. 1876

* * *

Заседание, държано на 4-й януария 1877 год. под председателството на н[егово] преосвещенство епископа Климента.

1. Н[егово] преосвещенство заяви, че както в заседанието на 8-й декември 1876 г., тъй и няколко пъти още, той е приканвал членовете на съветът, за да разгледат сметките, както на венчилата, тъй на воли-те и на другите приходи за изтекшата 1876 година, тъй като потребно беше да се пратят биланси и на н[егово] в[исоко] преосвещенство митрополитът, но съветът, вероятно по причина на разни занятия и отсъствие на някои членове от градът, досега не е намерил благоприятно да разгледа сметките. Сега, ако и да отсъствува касиеринът г[осподин]

Яни Бояджиев, но защото н[егово] преосвещенство има положителна заповед от митрополитът непосредствено след Богоявление да върви в Русчук, е приготвил всичките сметки, както и потребните за н[егово] в[исоко] преосвещенство билянци за 1876 г., предложи на съветът, ако обича, да разгледа сметките и да подпише билянците сега, ако ли не, н[егово] преосв[ещенство] ще ги остави тук на н[егово] в[исоко] пре-подобие, та когато съветът намери благовремие да ги прегледа и подпише. Само при това н[егово] преосвещенство помоли членовете, ако би да оставят прегледанието на сметките и подписванието на билянците за после, да побързат да сторят това след не много време и поскоро да пратят билянците в Русчук, за да може н[егово] в[исоко] преосвещенство овреме да даде на екзархията потребната сметка. Членовете на това отговориха, че п'о е добре сега да се разгледат сметките и потребните билянци сега да се подпишат. По следствие на това разгледаха се сметките и понеже се намериха точни и редовни, подписаха се приготвените билянци.

2. При това, след разглежданието на сметките и билянците, и след подписванието на тези последните, членовете заевиха на н[егово] преосвещенство, че от приходите от венчила, брачни воли и други извънредни покриват се само разноските за училищата, а между това съветът има дълг и на етимската каса, а още и всеки почти член има да взема по едно значително количество, и предложи да се поразмисли и за изплащанието на този дълг, понеже членовете като гледат, че товарът лежи само върху тях и щото са дали, не могат да го вземат, обезсърчават се в изпълнението на съветническите длъжности. Н[егово] преосвещенство отговори, че и той вижда затруднителното положение на членовете, но понеже и посрещанието на текущите разноси за училищата и проч. е необходимо, прикани ги да имат търпение и ги посъветува да обърнат внимание на черковните приходи, както и на приходите от черковните апарати, та засега от там малко по малко да прихващат срещу дългът си, докато се види по-нататък какво да се прави.

3. Н[егово] благоговейнство иконом поп Христо Авраамов заеви, че ако и да се е казвало няколко пъти на другарите му свещеници да отделят и на него от свещеническите приходи, за да може и той на старините си да се прехранва, но защото те, когато отсъствувал владика от тук не изпълнявали точно това си задължение, помоли н[егово] преосвещенство и членовете да посъветват другарите му да го неоправдават. Н[егово] преосвещенство заеви, че понеже много пъти е слушал от членовете на съветът, както и от други граждани, че от уважение към старините на деда иконома и към толковагодишното му слугуване на общината и черквата, трябва да се задължават другарите му, за да му отделят съразмер-

ната му част от приходите, той е съветувал свещениците да правят това и те всякогаж са изказвали готовност да изпълняват този съвет, и според техните думи, изпълняват го добросъвестно. Но ако не е така, н[егово] преосвещенство обеща да ги привика и да им повтори съветите и заповедите си за това. Съветът от своя страна заеви, че съжالياва ако би да е истина това, че другите свещеници онеправдавали дяда иконома и помоли н[егово] преосвещенство да ги посъветува, за да не го онеправдават и да му дават точно и редовно онова, което му се пада.

Силистра, 4 яннуар. 1877 г.

РЕЧ НА ЕПИСКОП КЛИМЕНТ БРАНИЦКИ при посрещането на освободителните руски войски в Русчук на 24 февруари 1878 г.

Добре дошли!

И так, наше горячее желание исполнилось. После долгих ожиданий и сомнений, после долгих страданий и страха, мы наконец, видим вас, храбрые и благородные Российские воины, посреди нас и вы приносите нам желанный мир. Слава и благодарение Всеблагому Богу, который по великой своей милости, сподобил нас дожить до этой счастливейшей минуты. Правда, мы не знаем еще условий мира, который вы нам приносите, но мы знаем, что вы пришли к нам „во имя Господне“, т.е. во имя той евангельской любви, которая водворит у нас мир, спокойствие и счастье; мы знаем что Император Всероссийский, Великий царь-освободитель благоволил посетить нашу несчастную Болгарию, разделил вместе с своими возлюбленными детьми и храбрым своим воинством все опасности войны для того, чтобы облегчить нашу злую участь, сделать нас свободными, счастливыми; мы знаем, наконец, что храброе Российское воинство перенесло много трудов и лишений, пролило много драгоценной крови для нашего освобождения. А зная все это, мы не можем не радоваться от глубины души, видя вас между нами, не можем не благодарить Бога за это, в самом деле великое счастье, не можем не благословлять святую Русь и ея Великодушного Императора. Только простите нам, если мы не умеем встретить вас, дорогие гости, так как вы заслуживаете и как бы нам хотелось. Нам хотелось бы обнимать как друзей, целовать вас

как братьев, радоваться вам как нашим благодетелям, удивляться вашей братской любви к нам. Но все это не выскажет той глубочайшей признательности, которою преисполнены сердца наши к Великому царю-освободителю, к вам, храбрым российским воинам, и ко всему Русскому народу. Дело, совершенное вами по мановению великого Александра Второго, так велико, свято и благородно, а последствия этого великого дела, как мы предполагаем, так будут благотворны для нас и для будущих наших поколений, что мы теперь не можем как только благоговеть перед этим великим делом, благословлять святую Русь, плакать и радоваться. И потому не удивляйтесь, если (мы здесь, во святом Храме Божием встречаем вас только скромным благословением церковным и молитвословием за царя-освободителя и за всю Россию) вас и на улицах, и в домах будут встречать только словами „добре дошли“. Это простые слова, правда, но оне произносятся из глубины души; не удивляйтесь, если заметите, что многие в молчании и со слезами на глазах смотрят на вас, когда вы будете проходить мимо них: это слезы радости и счастья; не удивляйтесь если при встрече с вами многие будут делать крестное знамение: это – призывание на вас благословение Божие.

Бр. 3

За Негово Превъсходителство, управляющий Отделът на народното Просвещение и Духовните дела в България, г-на М. Дринова

Ваше Превъсходителство!

Съгласно с телеграфическата Ви заповед от 28й Септ. с. г. аз побързах да тръгна за Търново, дето на 2й Окт. с. г. и пристигнах благополучно. За първа длъжност счетох, щом пристигнах, да разгледам като де по-удобно ще бъде да се открие Богословското училище. За сега по-удобно място от Лясков[скя] манастир няма, при всичко, че този манастир е отдалечен и съобщенията затруднителни. Но и в този манастир зданията намехих в таково положение, щото необходимо е да се прекроият всичките и да станат поправки в тях. Защото времето е късо и зимата приближава, аз, ако и да нямам още Вашите инструкции, разпорядих се да се начене прекроиването и поправката, което и се начена от 9й с.м. Но защото, според едно строго пресмятане разносните за това щяхъ да бъдат доста значителни, аз, за облекчение на тези разноси, помолих Н[егово] Превъсходителство, тукашния Губернатор, да разреши да вземем от развалените, тук в градът къща, керемиди, кириши, дъски и др. Н[егово] Превъсходителство с готовност ми изпълни просбата, така щото сега ще се плаща само за вар, за работници и за преносването на материалът. Когато се свърши поправката на зданията в манастирът, аз ще побързам да Ви изпратя редовна сметка.

Позавчера, на 10й с.м., по г. Добринова получих Вашите писма от 30й Септ. с.г. под брой 2963 и 2964 заедно с приложените при тях копии на програмата, штатите, правилата и на разните форми.

Благодаря за доверието, което показвате към мене с това, дето ми предоставяте пълна свобода да се разпоредявам с правилата и програмата, според както намеря за добре. Познавам, че колкото повече свобода ми се дава, толкова и повече отговорност ми се налага за успехът или неуспехът на заведението, но, при всичко това, аз ще се трудя да оправдая доверието и надеждите Ви, особено като съм уверен, че и В[аше] Превъсходителство не ще ме лишавате от потребните указания и съвети. За сега, едно ме затруднява твърде много, именно: учители няма и не зная де да ги тръся. Ако сполучя да намеря добри учители, вярвам, че училището ни ще успее добре. Г-н Шишков изевява желание да учителствува в нашето училище, но ми казват, че той не е за Богословско училище и че неговото приемане за преподавател в училището ни нещяло да привлече много ученици. Г-н И. Гюзелев ми препоръчва г-на Илия Христович. Наистина, г. Илия има богословско образование и, казват, добър преподавател е. Имал само един недостатък /попийвал по някогаж повечко/, но, каз-

ват, ако се вземе под добър надзор и влияние добро, м'ожал да бъде добър учител за Богословск[ото] училище. За сега, като няма други, може и той да се приеме, ако само и В[аше] Превъсходителство го удобрявате. Най-добре би било, ако можеше да се придума г. Петър Генчев да заеме учителствование в Богослов[ското] училище. Знам, че той се отказа от управлението на туй училище и може сега службата му да е по-добра и по-изгодна, но той би направил голямо добро за богословското образование у нас, ако би приел учителска служба в Богословското училище. Както и да е, аз смятам да открий училището и само с г. Илия Христович, ако той се удобрява и от Вас, та вече подире ще се тръси друг учител.

В същия ден, в който получих по г. Добринова писмата Ви, аз побързах да направя Обевление, което Ви изпращам с настоящото. Напечатах го, защото пресметнах, че ще се забави доста, ако би да го изпратях до Вас за обнародване чрез вест. „Марица“. Обаче, при всичко че е отпечатано, аз Ви моля да благоволите и да се разпорядите да се обнародва и чрез в. „Марица“. От туй обевление В[аше] Превъсходителство ще видите, че аз обещавам **някакви правдини на учениците. Направих това с цел за да се привлекат повече ученици.** Колкото за годишната заплата от 15 полуимпериала, тя – според сегашната скъпотия – не е голяма. Ако числото на своекоштите³⁰² възпитанници бъде значително, тази плата ще бъде достатъчна, ако ли бъде незначително, – ще имаме мъчногии при посрещанieto на разноските. Не знам, от асигнованите за 15 възпитаника 1250 руб[ли] ще се прави ли и облекло на тези възпитанници. Ако им се прави облекло, а също и постилки (покривки, възглавници, чаршафи и проч.) – **тази сума е недостатъчна.** Моля благоволете да ми дадете разяснение за това.

Понеже, както вече казах, м'настирът е отдалечен и съобщени-ята затруднител[н]и (а през зимата ставали още повече затруднител-ни), необходимо и икономично е во време да са приготвят дърва и други припаси (лук, зели, фасул, масло, сирени и пр.) Като вземам в внимание, какво се е разносвало преди за това училище, аз смятам, че ако трябва во време да се приготви необходимото, ще трябва да имаме на ръце до 4000-5000 франка. Вярвам, че Ваше Превъсходителство ще благоволите да се разпоредите за това, но докато стане туй, аз мисля да помоля Н[егово] Превъсходителство, тукашният Губернатор, да заповяда да ми се отпуснат за сега до **2000 франка взаимооб-разно.** Освен туй, понеже дървата съ скъпи сега (за една кола дърва искат 45-50 гр[оша], а по-нататък щели да станат още по-скъпи – за училището пък утивали 500-600 кола дърва), аз мисля да помоля

³⁰² Става дума за учениците, които се учат на свои разноски.

тукашният Губернатор да благоволи и се разпореди, щото от общите кории да се отпуснат до 300 кола дърва за училището ни с условие – училището да плати за превозванието на тези дърва. Вярвам Н[егово] Превъсходителство да изпълни и тези ми просби, но добре ще е, ако се приканеше той (макар телеграфически), и от Ваша страна за това.

За училището трябва един иконом, един новар, двама или три-ма слуги. Също ще трябва и един кон с каруца (да носи вода, хляб, месо и пр.) За иконом вече услових с по 300 гр. на месец заплата един опитен монах, на име Кирил, който през последните времена доста добре управлявал с имотът на Лясков[ский] манастир и с своята деятелност и благоразумие поставил този имот в доста добро положение. Той вече се разпорежда и надзирава работата, която се произвежда сега в манастирът. Слуги ще се намерят, но искат и те по 250-300 гр. на месец. За кон и каруца приръчах да намерят с изгодна цена. Ще трябва още и доктор, който да е задължен поне в неделята еднъж да посещава училището. Още не съм се опитал като с каква заплата ще приеме някой доктор да изпълнява тази служба.

Вие виждате, Ваше Превъсходителство, че аз се разпореждам някак самоволно по хозяйственната част, без да се съображавам с 9й чл[ен] на Правилата. Това си позволявам да правя, от една страна, защото зимата наближава и трябва да се бърза, а пък дору се изберат учители и настоятелство, ще мине време, а, от друга – като се ползувам от свободата, която в това отношение ми дават с писмото си от 30й Септ. с.г. под бр. 2963, аз се ръководявам постоянно и от бюджетът на училището за миналите години. В всеки случай аз Ви моля да благоволите и по-скоричко ми дадете потребните указания и наставления за всичко, което одобрявате или неodobрявате от направеното ми до сега.

Имотът на манастирът, в който и сега се открива Богословското училище, е значителен. Манастирът има лозя (тази година лозята дали до 600 ведра вино), нивя, овци и друг добитък. Когато пръв път се откри това училище, всичкият имот на манастирът се отстъпи на училището. До сега училището не се е ползувало от този имот, защото манастирът имал дълг и всичкият приход от имотът му утивал за погашение на този дълг, така щото манастирът имал сега дълг само около 25-30 000 гр[оша]. Кой ще управлява за напред с този имот? Без да имам наставление за това, аз възложих на училищния иконом, отца Кирилла, да бди над този имот, на което много му помага и сега и за напред ще му помага и Н[егово] В[исокопреподобие] Преподобие Архимандрит Стефан.

Освен това аз знай, че Негово Преосвещенство г. Панарет, който живее в Букурещ, е завещал имотът си за духовна семинария в Търновско. Нашето Богословско училище е тази Семинария. Чувам, че тазигодишните приходи от завещаният за Семинарията имот на

дяда Панарета съ се разнесли за други, макар и общополезни цели. Не ще ли да е добре да стане с Негово Преосвещенство потребното споразумение, та Богословското наше училище да почне да се ползва от завещаният нему имот? Според мене такова споразумение може най-успешно да направите Ваше Превъсходителство.

12 октом. 1878 г. Управител на Ляковс[кото] Богосл[овско]
училище:

Търново + Бран[ицкий] Еписк[оп] Климент

Забележка. В програмата се казва, че църковното пение е задължено за всичките классове. Византийското или руското пение ще се преподава? Да се введе у нас последното пение е много добре и желателно. Но кой ще го преподава? В штатите няма назначено за регент. Та и византийското пение да се преподава, пак ще бъде потребен певец особен, защото от учителите едвам ли ще се намери такъв, който да знае църковното пение

Същия

Бр. 4

Его Превосходительству Господину Търновскому
Губернатору

Ваше Превосходительство!

Внимание, оказанное Вами моей просьбе относительно материала, отпущенного на поправку зданий Лесковск[аго] Богословскаго училища, дают мне смелость побеспокоить Вас новыми просьбами.

Своим письмом от 12-го Октября с.г. за №3, сообщая Его Превосходительству, Заведующему Отделом Народнаго Просвещения и Духовных Дел в Болгарии, Г-ну М. Дринову о сумме, необходимой на приготовление дров и других припасов для Богословскаго училища, я прошу Его Превосходительство распорядиться, дабы означенная сумма была во время отпущена. Но так как, с одной стороны, поправки в монастыре уже начались и необходимо во время расплачиваться с рабочими, а с другой – теперь именно время запастись всем необходимым на зиму для Богословскаго училища, то я покорнейше прошу В[аше] Превосходительство благоволить распорядиться дабы теперь отпущена **была мне взаимобразно сумма в 2 000 фр[анков] золотом.**

Кроме того, теперь дрова здесь очень дороги. А, между тем, по строгому расчету, для нашего Богословскаго училища необходимо приготовить по крайней мере до 600-возов дров. Но так как штаты, назначенные для воспитанников, ограничены, то, чтобы не обременять казны, я покорнейше прошу Ваше Превосходительство благоволить разрешить из здешних лесов снабдить нас 300-возами дров. За перевоз этих дров училище заплатит.

Зная как горячо В[аше] Превосходительство сочувствуете нашemu заведению и желаете во всем облегчать его, я вполне уверен, что и настоящие мои просьбы не останутся без внимания и удовлетворения.

14-го Октября 1878 г.
г. Търново

Глубоко уважающий Вас,
Ректор Лесковск[аго] Богослов[скаго]
училища:
+ Бран[ицкий] Еписк[оп] Климент

Бр. 5

Почитаемый Господине Илие Христович в Габрово,

Лясковското Богословско училище се нуждае от учители. Вашето Богословско образование е добро поручителство, че Вие можете да бъдете твърде полезен на туй заведение и на богословското у нас образование въобще, ако би приели учителската служба в реченото училище. Годишната заплата е 3000 франка. Аз би желал да приемите тази служба. За то, ако и Вие желаете, побързайте /макар и телеграфически/ да ми явите, та и аз вове време да съобщя на Н[егово] Превъсходителство, Г-на Дринова, и да искам утвърдението Ви.

16 окт. 1878,
Търново

Ваш почитател,
Управител на Ляск[овското] Бог[ословско]
училище:
+ Бранц[ки] Еписк[оп] Климент

Бр. 6

За Н[егово] В[исоко] Благородие Испр[авляющий]
д[лъжността] Окружнаго Началника в Търново Г.
Георгя Смилов

Ваше Високоблагородие!

С писмото си от 14 с. м. под бр. 4, аз молих Н[егово] превъсходителство Г-на Губернатора да благоволи и разреши да вземем от тукашните кории до 300 кола дърва за Богословското училище. Негово Превъсходителство отговаръ ми сега, че ще реши този въпрос, след като се разговори с Вас. **Молъь Ви говорете му и вие в полза на моята просба.** Има, казват, тука на около, особенно в Кесаревско много напустнати кории, от които, ако се дозволи да вземем дърва, не ще се повредят никак казионните кории. **А пък това ще е една голяма помощ за училището ни, тъй като от една страна тази година дървата са скъпи тук, а от друга – штатите на училището съ ограничени.**

18 октом. 1878 г.
Търново

Управител на Ляск[овското] Богосл[овско]
училище:
+ Еписк[оп] Браниц[кий] Климент

Бр. 7

Преподобни и благочестиви Честнейши Старци на Богохранимата Св. Обител „Преображение Господне“ в Търновско, благодарят вам и мир от Бога, от нас же молитва и благословение.

Знаете, братие, че всинца ние, на които Божията благодарат е възложила да бъдем служители на словото Божие, сме длъжни да изучаваме Свещенното писание – според заповедта и на Спасителя, „Испытайте Писания“, защото Словото божие е единствената основа на нашата св[ета] вяра, на нашето благочестие и спасение.

За да се даде възможност на нашето духовенство да изучава Св[етото] Писание и по този начин да бъде достоин служител на Словото Божие, **Блаженно-почивший и приснопамятний Търновский Митрополит, Доблестният защитник на правдата Божия и страдалец за тази правда Божия, Иларион**, при животът си положи голям труд да се открие и нареди Богословското училище при Ляск[овския] м[анастир] Св[ети] Ап[остоли] Петра и Павла, в което младите наши духовни и мирски лица да могат да получават духовна храна за бъдущата си духовна деятелност.

Това училище беше се затворило през сегашната война. Но сега, по заповед на правителството ни и на висшето ни духовно началство, то се открива и се призовават всичките ревнителни на нашата православна вяра и църква да изпратят в това училище свои възпитанници.

Вашата Св[ета] обител се слави с благочестието на братията и с ревността им за доброто на народът и на Св[етата] Българска църква. За това и ние с настоящето си призоваваме ви да изпратите от вашият манастир един или двама възпитанника в реченото училище, които, като свършат в това училище науките си, да бъдат полезни деятели на Св[етата] наша църква и по този начин да послужат за честа на вашата Св[ета] Обител и за прославлението на Божието име.

От обевлението, което ви изпращаме с настоящето си, ще видите какви съ условията за приемането на възпитанници в реченото училище.

Като призоваваме на вас небесната благодарат, оставаме

19 окт. 1878 г.

Търново

Ваш о Христе молитвостовател,

Управител на Лясковското Богословско училище:

+ Браниц[кий] Еписк[оп] Климент

Такова също писмо се изпрати в следующите Търновски манастири от същата дата:

бр. 8 – в манастирът Св[ета] Троица,

бр. 9 – “ “ Килифарски (Рождество пр[есветия] Богородицы),

бр. 10 – “ “ Троянски (Рождество пр[есветия] Богородицы),

бр. 11 – “ “ Капиновски (Св[ети] Николай),

- бр. 12 – на дяда Хаджи Кесария,
бр. 13 – в Плаковски манастир (Св[ети] пророк Илия).

Бр. 14

(Телеграма)

София, Канцелария Комиссара, Г е н ч е в у

По штатам жалование младшему учителю 3000 фр[анка], по „Расходному же росписанию – 1500. Справьтесь в Счетном отделении не ошибка ли последнее. Отвечайте скорее.

20-го Октября – 1878 г.

г. Тырново

Ректор:

+ Епископ Климент

Бр. 15

Благоговейний и уважаемый Протонотарие Никола Икономов в Разград

Любезното Ви писмо от 14 Окт. с.г. аз получих позавчера на 20 октомври и прочетох с внимание и задоволение. От душа Ви благодаръ за молитвованията и благопожеланията, що ми правите за новото ми поприще. **Възложи ми се тази нова и тежка служба по заповед на нашето правителство и аз – нямаше какво да правъ – трябаше да й приемъ.** Само, дано Бог подкрепеше слабите ми сили, та да оправдаях доверието и надеждите на нашата Св[ета] църква, на правителството ни и на всичките мои приятели.

През Русчук аз пратих за в градът ви 5-6 обевления, които, вярвам, да сте получили до сега и да сте видели от тях какви съ условията за приемането на възпитанници в нашето Богословско училище. Но, съгласно с желанието Ви, аз Ви изпращам и сега, с настоящето си, едно от същите обевления, като Ви **кажъ още, че и „брадати“ ученици са приемат – стига само да съ благонадеждни.** Разбира се, желателно е да съ те на свое иждивение. Приемат се на правителствено иждивение само сиромашки, но способни и пригответнички момчета, само трябва, при добрата препоръка, да имат и доказателства или удостоверения от местожителството си, **че отистина съ сиромашки чада.** До сега, освен тези възпитанници, които ще поддържат на свое иждивение нашият св[ят] старец, св[ято] преславский архимандр[ит] Костантин и архим[андрит] Стефан, имаме вече от разни места до 10 възпитанника, от които 4 – съ на правителствено иждивение, а 6 – на свое. Вярвам, че Ваше Благоговейнство ще насърчвате тези, които имат възможност и желаят да получат богословско образование, та с време да бъдат достойни служители на Св[етата] наша православна църква, да побързат да дойдът. В обевлението се казва, че приемните изпитания ще се продължават до 10 Ноемврий с.г., но те могат да се продължат до 15 или до 20 на речений месец.

Принесете, мольба, поздравленията и молитствованията ми на всичките познайници и приятели.

Като принасям и на Вас сърдечните си поздравления, оставам Ваш о Христе молитствувател

23 октомври. 1878 г. Управител на Лясков[ското] Богословско училище:

г. Търново + Браницкий Епископ Климент

Бр. 16

Его Превосходительству Господину Тырновск[ому]
Губернатору

Ваше превосходительство!

Покорнейше прошу благоволишь распорядиться да бы из тырновского Казначейства была отпущена обещанная Вами сумма в 2000 – две тысячи франков взаимобразно на приготовление необходимых на зиму припасов для лесковск[аго] Богослов[скаго] училища, да еще 1099 фр[анков] 2/3 сантимов по требовательным ведомостям.

27-го Октября 1878 г. Ректор Лесковск[аго] Богосл[овскаго] училища:

+ Епископ Браницкий Климент

Бр. 17

Любезный приятелю Т. Икономов в Шумен,

Става повече от месец както съм в Търново и се занимавам с нареждането на Богословското училище. Това нареждане върви някак бавно, защото ученици не идат. До сега има едвам 15 ученика, от които 10 съ на свое иждивение и с'е хора възрастни и непригответни. Тряба вече да си видял Обевленията ми, а следов[ателно] знаеш и де се пак открива училището и каква му е програмата. **Мене ми се струва, че на друго, по-удобно място открито това училище, и с друга програма, щеше да привлече много ученици.** Аз желаях да се откриеше то в самото Търново, но – за съжаление – не се намери в градът здание удобно, та за сега се откри пак в манастирят. Обаче, влязох вече в преписка с г. Дринова и го молих да ходатайства дето трябва, за да може идущата година училището да се премести в градът и **именно – на Исарът (Царевец)**, дето мястото е много хубаво и сгодно за такова заведение. Ще трябва само да се похарчат малко пари за здание, но това, надявам се, лесно ще стане, защото градското управление тук обещава да даде всичките зависящи от него улеснения. Колкото за програмата, на мене се дава пълно право да правъ в нея каквито искам изменения – стига само да съобщавам за тези изменения на заведывающий отделът на „Народното просвещение и Духовните Дела“ и да искам удобрението и потвърдението

то им. Разбирам, че такава едно право хвърга върху ми всичката почти отговорност за успехът или неуспехът на заведението, но не се страхувам. Мъчно ми е само, че не ми предоставят право да изменявам и времето на курсът. Пратената програма, както виждаш, носи „закончен“ характер, така щото всяко изменение в нея е невъзможно без нарушение на тази законченост. Истина, програмата е привременна, но аз колко и да се мъчя не мога хубаво да си разесня значението на тази привременност, нито пък как да се осуети тя на практика. Вижда се, имало се е пред вид в късо време да се свят лица горе-долу приготвени някак по-добре за свещенство, така щото, **като станат свещенници, да бъдат що-годе за пред хора.** Но иди предавай Догматика и Св[ещено] писание на хора, които съ на 20-25 години и които едвам могат да четат, та чакай след две години да излязат от училището догматисти и богословци. А пък, ако има по-пригответнички момчета да желаят да постъпят в нашето училище, те се плашат от чисто „духовният“ характер на програмата му. От истина, аз се намирам в голямо затруднение, особено като ми мине през ум, че сега вече моето име и моята чест съ свързани с това заведение, и че възпитанниците, като излязат от него, хората **ще ги наричат „Климентови“ възпитанници.** Аз не знам какво ще стане с нашата програма, като се мине времето на нейната привременност, но за сега необходимо е да стане в нея едно малко прибавление. И аз мисля да поискам, щото курсът на училището да се продължи четири години и да се прибавят на програмата още следующите предмети (разбира се, в съкращение): Всеобща гражд[анска] история, Алгебра, Геометрия и Физика.

Ти, бай Икономов, всякогаж си ми помагал с добрите и умните си съвети. Моля те, помогни ми и сега. С последното си късичко писамце ти ми обеща да ми пишиш по-надълго за училището, на което тъй нечакано за мене аз се назначих управител. Уверен съм, че ти ще изпълниш обещанието си.

За сега един от учителите ни е г. Илие Христович. Г-н Т.Шишков заевява и той желание да бъде учител в Богосл[овското] училище, но не знам ще ли се одобри от г-на Дринова. На мене е предоставено и правото да определям възпитанници на правителствено иждивение. Ти, ако познаваш някой сиромаш, но добър и способен момак, който да желае да се учи в Богосл[овското] училище, прати го тука, за да го настаня.

Благодаря ти, че си снабдил майка ми с 5 лири т[урски]. Чуввам, че тя много се кахаряла, задето съм бил в манастир и тълкувала това от лоша страна. Увери й ти, молъ, че работата, на която съм сега, е много по-добра за мене, от колкото е била онази, на която съм бил досега.

Научих се, че си ходил в Цариград. Желал бих да ми кажиш какво се е направило. Не знам нищо и за Добруджа. Старецът ми писа, но нищо не ми споменува за там.

Много здраве на Митка и на приятели.

Като те цалувам братски, оставам твой {-} Климента
12-ноемвр. 1878 г.

Обит[ел] св[ети] Ап[остоли] Петра и Павла в Лясковец

Бр. 18

Любезний ми Т. Икономов в Шумен,

Преди десетина дена получих едно писмо от Н[егово] Сиятелство Императорский Комисарин с следующий надпис: Его В[исоко] Преосвященству Високопреосвященнейшему Митрополиту Русчукскому Г-ну Клименту в Русчук. При всичко, че аз не съм Русчукски Митрополит, но защото ми имаше името на писмото, аз го разпечатах и прочетох. В това писмо Н[егово] Сиятелство, като казва, че в скоро време ще трябва да стане народно събрание в Търново, за да се избере за „Северна България“ Княз, предлага няколко въпроси и приканва да се даде по-скоро откровенно и чистосердечно мнение върху всеки въпрос. Видях и разбрах от това, че писмото е назначено именно за Русчукският Митрополит, а погрешка е станало в имената, та затова побързах да изпратя реченото писмо до Н[егово] В[исоко] преосвященство старецът в Русчук. Но, като „Владика“, аз не можах да се откажъ от удоволствието да предположъ, че може би и от мене искат или ще поискат мнение за тези въпроси, та затова взех препис от тях. Аз ти ги преписвам тук и те моля да ми съобщиш мнението си за тях. Ето ги:

1. Из каких лиц должно быть составлено народное собрание для избрания Князя.
2. К какому вероисповеданию должна принадлежать царствующая династия.
3. Если избранный Князь не будет принадлежать к восточной православной вере, то должен ли принять ее.
4. Обязано ли все его потомство воспитываться в Православной вере или только мужское поколение.
5. Если княжеское достоинство будет наследственным, то какой установить порядок престолонаследия и следует ли исключать лиц женского пола.
6. В случае смерти князя без потомства, или в случае несовершеннолетия наследника как образовать регенство, а за тем в какой срок, в первом случае, должен последовать выбор новаго Князя.
7. С какого возраста наступает совершеннолетие Князя.
8. Какой властью должен быть облечен Князь — ограниченной или неограниченной.

9. Если Князь будет облечен ограниченной властью, то как организовать участие народа в деле управления страной.

10. Следует ли ограничиться одной обыкновенной палатой представителей, или для некоторых особенно важных случаев нужно быть допущено, подобно тому как в Сербии, великое народное собрание.

11. Какие лица должны заседать в Палате: исключительно ли избранные из народа или назначенные по усмотрению Князя.

12. Какие права предоставить Палатам при обсуждении законов, бюджета, податей и нало{го}в.

13. Сколько должно быть министров и как определяется их ответственность.

14. О совете министров и об обязанностях его.

15. Следует ли учредить Сенат или Государственный Совет и из каких лиц они должны состоять; исключительно ли из лиц, назначаемых Князем или частью из выборных из народа, а частью по усмотрению Князя.

16. В каком размере следует предоставить содержание Князю.

Тези са въпросите. Ще ми бъде твърде приятно ако побързах да ми съобщиш мнението си за тях. Ами не става ли добре, ако ти допуща времето, да подойдеш малко до Търново и няколко вечера да ми бъдеш гостенин? Такова едно нещо за мене ще бъде много добро.

Благодарение Богу за сега аз съм много добре на здравето си.

Много ти здраве. Чакам отговор.

12 Ноемвр. 1878

Твой Климент

Обит{ел} Св{ети} апост{оли} Петра и Павла

Бр. 19

За Негово Високопреосвященство Св{етаго}

Дорост{олскаго} и Черв{енскаго} Митрополита

Г-на Григория в Тулча

Ваше Високопреосвященство!

С писмото си от 28й Октомврий с.г. като поименувате тримата Ваши възпитанници, които готвите да пратите в заведението, що се намира под мое управление, искате мнението ми – да ли ги удобрявам и аз. Аз познавам и тримата, удобрявам ги и на драго сърце ще ги приемъ. Васил Николов, истина, е слабичек, но тук са надошли и други като него слаби, та за то аз съм намислил да разделя пригответелний клас на две отделения: в първото отделение ще се настанят слабите ученици, а в второто – по-силните. По този начин аз се надявам за идущата година да имаме добре пригответени ученици и за първий клас и за пригответелний. Василя ще поместъ в първото отделение

на приготвителний клас. До сега съ се набрали до 26 ученика, от които 16-х съ на свое иждивение, а само 10-х на правителствено.

Програмата на училището ни, отистина, е ограничена, но съ се намериле хора, които да я представят още по-ограничена. Научавам се, че от Лясковец мнозина пожелали да си пратят момчетата в нашето училище, но любезните и услужливите патриоти – Жеков и Брусев – ги възгешердисали, като им доказали, че при такава програма децата им нищо не щели да научат. Аз се радвам на това. Може Бог ще даде, щото училището ни с делата си да накара тези господиновци да се срамуват от думите си.

Понеже училището ни има за цел да приготови деятели за църквата, аз – в увереността, че това най-много интересува нашите Св[ети] Обители, разпратих по всичките тука околни мѣнастири писма с приканване – да пратят по един или двама възпитанника. **Мъчно ми е**, че от никъде не се еви поне един. **И чувам, че нашите отци нямали намерение да пращат възпитанници**, понеже – казвали – биле **сиромаси обителите им**.

Като препоръчвам себе си на Вашите Св[ети] молитви, оставам на В[аше] В[исоко] Преосвещенство – покорний Климент
13 ноемвр. 1878 г.

Ляск[овска] об[ител] Св[ети] Ап[остоли] П[етра] и Павла

Бр. 20

За Н[егово] В[исоко] преподобие Архидиакона на Дорост[олската] и Червен[ската] Митрополия Г-на Г-на Василия

Ваше В[исоко] преподобие!

На питанието Ви от 25 окт. с.г. – да ли могат брат ви и Васил Николов да се приемат в Ляск[] Бог[] училище като съ доста слаби, имам чест да Ви отговоря, че тъй като тук дойдохъ доста ученици, тоже доволно слаби, аз имам намерение да разделяь приготвителний клас на две отделения: в първото да се настанят слабите, а в второто – по силните. По този начин, вярвам, за идущата година да можеме да имаме редовни ученици за приготов[ителния] клас и за първий. Следователно, можете да изпратите и брата си, и Василия, и аз ще ги настаня. За това аз пиша и на Негово Високопреосвещенство Св[етия] Старец.

Като Ви принасем искренните си поздравления, оставам Ваш о Христе молитствовател:

13 Ноемвр. 1878 г.

Ректор + Браницкий Климент

Ляск[овска] об[ител] Св[ети] Ап[остоли] П[етра] и Павла

Бр. 21

Его Превосходительству Г-ну Тырновскому Губернатору

Ваше Превосходительство!

Согласно Расходныхъ росписаний от 7-го и 8-го октября с.г. за №№ 3302 и 3304, а также и дополнительнаго расходнаго росписания от 10/12-го ноября с.г. за № 3943, прилагая при сем Требовательныя ведомости на жалованье должностнымъ лицамъ, состоящимъ при Лесков[ском] Духовн[ом] училище, на канцелярскіе расходы и на наемъ прислуги, за № 3, а также и на содержание стипендиатовъ этого училища за Сентябскую треть с.г., честь имею покорнейше просить В[аше] Превосходительство благоволить распорядиться да бы означенная в оныхъ ведомостяхъ сумма в фр[анках] двестиысячи пятьсотъ сорокъ три, сант[имов] тридцать два (2543 фр[анков] 32 сант[имов]) золотомъ была выдана из тырновскаго Казначейства иконому упомянутаго училища монаху Кириллу.

28-го ноября 1878 г. Ректор Лесков[скаго] Богословск[аго] училища:

Лесковск[ая] обитель + Епископ Климент
Св[ятых] Апост[олов] Петра и Павла

№22

Телеграмма:

В Софію. Его превосходительству Дринову

Телеграмму Вашу получил. Благодарю. Преподавание в училище следует. У насъ 35 учениковъ. Ожидаемъ и другихъ. Подробности почтой.

2 декемвр. 1878 г. + Епископ Климент
Леск[овская] обитель

№23

Телеграмма:

Софію. Его превосходительству Дринову

Его Блаженство назначаетъ меня и управителемъ Терновской Епархии. Невозможно соединить эту обязанность съ обязанностью ректора и преподавателя. Благоволите ходатайствовать у Его Сиятельства об отменении назначения, сделаннаго Его Блаженствомъ.

3 декабря 1878 г.

Лесков[ская] обитель. + Епископ Климент

№24

Телеграма:

Рушук. Его Высокопреосвященству Митрополиту Григорию

Кроме ректорской обязанности на меня возложена и обязанность преподавателя. Не могу отлучаться из училища без нарушения уставленного уже в нем порядка. Покорнейше прошу повременить передачею мне управления Епархией до получения инструкций из Софии.

3 декабря 1878 г.

+ Епископ Климент

Леск[овская] обитель

Бр. 25

За Н[егово] В[исоко] Преосвященство Св[етаго] Варненскаго и Преславскаго Митрополита, г-на Симеона в Варна

В[аше] В[исоко] Преосвященство!

По Ивана Иванов, вашият възпитаник, получих на време Вашите любезни писма заедно с менителницата, която отистина ми направи главоболие (според както и предсказвахте), **защото бях й изгубил между книгите си, та се убих да й тръсъ, дору най-сетне я намерих в джебът си.** Както и да е, но на следущий ден менителницата се посребри и стойността й (за изключение на половин полуимпериал, който – според заповедта Ви – се даде на Ивана) мина в тефтерът на училището за първото шестимесечие на възпитаникът ви Ивана.

Днес пристигна и другият ваш възпитаник, Стамат Симов, който такожде ми предаде писмото Ви заедно с менителницата, която наскоро ще посребря.

Вече третя неделя от както захвана преподаванието в училището ни. Имаме за сега само приготвителен клас, разделен на две отделения. Иван Иванов постъпи в второто отделение и бързам да се похваля и с прилежанието и способностите му и с отличното му поведение. За Стамата не могъ още нищо да Ви кажъ.

Преди неделя пристигнаха тук и възпитаниците на Стареца заедно с архидиакона Василия, комуто беше възложена и друга твърде важна мисия, именно – да предаде на меня смиреният **управлението на Търновската епархия**, ибо тако благоволил Его блаженство, г-н Йосиф. Аз отказах и помолих г-на Дринова да ходатайствува за да се отмени това назначение. Още нямам известие що е станало, но аз си седъ на манастиря, а Н[егово] В[исоко] преподобие архид[якон] Василий си седи в Търново в Митрополията, като има за другар и Кириархина – архимандрита Костантина, който по-завчера на връх Никулден пристигна от Плевен.

Като Ви принасям искренните си поздравления, аз препоручавам себе си на Вашите Св[ети] молитви и оставам:

9 Декемвр. 1878 г.

Ляск[овската] обител

На Ваше Високопреосвященство:

Покорний Климент

Бр. 26

За Н[егово] Превъсходителство управляющий отделът на Народното Просвещение и Духовните работи в България, г-на М. Дринова. В София

Ваше Превъсходителство!

С телеграмата си от 2-Декемвр. с.г. аз побързах, в отговор на Вашата радостна телеграма, да ви явяъ, че преподаването в училището ни следва и че имаме вече 35 ученика, като в същото време Ви обещах да Ви съобщъ подробности по пощата. Разправиите по повод на назначението ми и за **управител на Търновската Епархия, както и други залиси** по управлението на училището, не ми дадоха досега възможност да изпълня обещанието си.

По хозяйственна част училището ни до нейде е вече наредено. Зимовище, както и дърва си попригответхме, зданията се попреправихъ и необходимата покъщнина се понатъкми. Ако има още потреба от нещо и това малко по малко се натъкмява. С настоящето си аз Ви пращам една сметка, от която ще видите какво се е разнесло за поправка на зданията, за покъщнина, за съестни припаси и проч. от 12 Октомвр. с.г. до 1 Декемвр. с.г., а също ще видите и колко количество пари се е взело и отде за посрещане на разноските. **За всичко, каквото се купува, вземат се от продавачите квитанции, които минуват в тефтерите на икономът, както и в моите (които аз държа за контрола) под номер.**

В училището си имаме Иконом, един Хлебар, една готвачка, една помощница на готвачката и двама други слуги, които метат, палят собите, доносват вода и проч. Всички тези, кога си вземат месечната заплата, разписват се в получението й или пък /които не знаят да писват/ удрят си пръстът.

За един от учителите аз пригласих, както Ви бях и предизвестил, **г-на Илия Христович**, който в началото на ноември, с.г. пресели се в училището... и защото се нуждаял в пари сега, в края на Ноемврий, според требователната ведомост за казаный месец Ноемврий, взех от тукашното казначейство (съгласно с определението на щатите) и за него едномесечна заплата от 250 франка и му ги дадох. Г-н Илие желае да му се позволи да взема заплатата си от 1-й или поне от 15 октомврий с.г., тъй като от тогава съм му писал да приеме в училището ни учителска служба. Поради това в докладът си за утвърждението му аз мисля да не определям време от кога да се потвърди, та Вие вече се разпорядете с тази работа, както намерите за по-добре и по-праведно.

Г-на П. Вълкова не познавам, но съм чувал за него. Вярвам той да бъде добър и много полезен за нашето училище и като учител, и – после – като преподавател. **За сега, обаче, училището ни още няма настоятелна нужда за още един учител – макар и да дохожда на мене малко тежко, тъй като аз взех на себе си преподаването на три предмета. За сега имаме само пригответелен клас и той е разделен на две отделения. В първото отделение са по-слабите, а в второто – по-силните. До днес всичките ни ученици съ 43 – както ще видите и от разписът, който Ви изпращам с настоящето. Ученици, пригответени за в първий – специалний – клас, не се явихъ. От тези, които се евиха и се приехъ, ако и да имаше такива, що съ следвале в тъй наричените до сега „главни“ училища у нас, но от година и две като съ оставиле училището, не беше възможно да се състави от тях специалний клас. Други пък, особено селенчета, бяха доста слаби, така щото мъчно щяха да следват в пригответелний клас заедно с другите. Това ме накара да разделя пригответелний клас на две отделения.**

Не знам, Ваше превъсходителство, ще ли уделите и Вие това, но аз предполагам, че по този начин ще се сполучи да се пригответ за идущата година добри ученици и за пригответ[ителний] клас и за специалний. Надойдохъ момчета, обучавани от разни учители, следоват[елно], и по разни системи, та трябаше да се поизравнят и в познанията, и в начинът на обучението, та да могат по-редовно всички да следват по-горните класове.

По причина на тези съображения, както и на казаната наредна на училището, аз смятам, че за сега ще можем да се икономисаме без още един учител. **Но друга е работата, ако Вашият отдел и Екзархията намират за нужно да се отстранъ от училището и да ми се даде друго назначение.** С телеграмата си от 3-й Декем. с.г. аз Ви евих, че Екзархията ме назначава и за управител на Търновската епархия. Като управител и преподавател в училището аз не можах да вземъ и управлението на Епархия, тъй като щях в такъв случай да бъдъ принуден често да отсъствувам от училището. За това аз Ви молих да ходатайствувате за отменение на новото ми назначение. Не знам какво благоволихте да направите по този случай, но аз би желал да не се вземаше някое окончателно решение, до като не дойдете тука и лично си поговорим. Впрочем, както намирате за по-добре, така и направете.

В Плевен има един архимандрит на име Евтимий, който се учил в Болград и година или две е слушал лекции в Московската Духовна академия. Той изевява желание да бъде учител в нашето училище. По-нататък, когато г. П. Вълков вземе управлението на училището, архимандрит Евтимий, като духовно лице, не би бил излишен в училището, ако се вземеше за втори учител.

От някои лица аз получих писма, в които изказват желание да се разшири програмата на духовните училища, като се введат в нея и потребните за всеки развит човек светски науки. И според мене това е необходимо. Но защото тази година училището ни остава само с пригответелен клас, единственото изменение, което сметох за нужно и възможно да направя за сега в програмата е – да се введе в II отделение на пригответел[елний] клас Всеобща история, а в I-то – славянски прочит, както ще видите и от разписанието, което Ви изпращам с настоящето си. Катехизисът, Свещената история и Аритметиката преподавам аз, а другите предмети – г. Илие Христович.

Съгласно с Вашите инструкции аз, когато ще искам пари за съдържанието на училището, за заплатите на служащите и проч., отнасям се с требователна ведомост на името на Губернатора Търновски и се разписвам в получението на всичката сума изобщо. Сега Н[егово] превъсходителство, тукашният Губернатор, с писмото си от 29 ноемвр. с. г. №3882, иска да представя в канцелярията му сметка за приетите за училището пари, както и разписките на слугите и учителите в получение на заплата. Аз ще изпълня требованието на Н[егово] Превъсходителство, но желателно ми е да знайъ – на канцелярията на Губернатора ли ще давам и занапред сметка, или на отделът на Народното Просвещение и Духовните Дела.

11 Декемвр. 1878

Сметка, придружена с писмото от 11 Декем. с.г. № 26

УПРАВЛЕНИЕТО

на

Лясковското Духовно училище
от октомврий с. г. до 1 декември с.г.

Да дава	Да зема
За приетите от Н[егово] Превъсходителство] търновски] Губернатор взаимнообразно за училището (според писмата на Ректора от 14 и 23 Окт. с.г. №№ 4 и 16) 2 000	За поправка на зданията в манастирят (според тефтерът стр. 1 и 2) 725 40 За съестни припаси и храна (според тефтерът [тера] стр. 9, 10 и 11) 2 637 55
За приетите от Търновската каса за прислуга на училището (според требователната ведомост за мес. Окт. с.г. № 2) 66 66	За покъщнина (според тефтерът стр.31 и 32) 510 90 За осветление (според тефтерът стр. 43) 89

За приетите от Търновската касса за канцеларски разноски и за прислуга (спор[ед] требо- ват[елната] ведомост месец Ноемврий с.г. № 3)	126	66	За топливо (спор[ед] тефтерът, стр. 51	524
			За канцеларски разноски (според тефт[ера], стр. 59	54
За приетите от Търновската касса за стипендиатите (за сентябрската третъ – според требоват[елната] ведомост от 28 Ноемвр. с.г.)	1 666	66	За месечните заплати на прислугата (иконом, хлебар, готвачка и проч. според стр. 184-189 на тефт[ера]	196
	<hr/>		За уравнение има.....	4 736 85
	3 859	98	у Ректора в брой.....	1 328 13
За приетите от 14 своекощни въспитанника (спор[ед] тефтерът стр. 163-173)	2 205			<hr/> 6 064 98
	<hr/>			
				6 064 98

Бр. 27

Его превосходит[ельству] управляющему отделом
Народн[аго]
Просвещения и Духовных Дел в Болгарии, Г-ну М.
Дринову

Доклад

В[аше] Превосходительство!

В виду скорейшаго открытия Лесков[скаго] Богосл[овскаго] учи-
лища, я, сообщив Вашему Превосходит[ельству] о своем намерении
предложит г-ну Илии Христовичу учительскую службу, письмом сво-
им от 16-го Октября с.г. за № 5, пригласил его на эту должность и он
теперь преподает в училище. Поэтому прошу Ваше Превосходитель-
ство благоволить распорядиться об утверждении Г-на Илии в долж-
ности учителя Лесков[скаго] Духовн[аго] училища.

11-го Декабря – 1878 г.

Ректор:

+Еписк. Климент

Бр. 28

Его Превосходительству Господину Търновскому
Губернатору

Ваше Превосходителяство!

Вследствие желаня Вашего Превосходительства, высказаннаго
в письме Вашем от 29-го Ноября с.г. за № 3822, честь имею препрово-

дить Вашему Превосходительству, вместе с требуемыми Вами росписками, учителя Илии Христовича и прислуги училища в получении ими жалованья, и билянс в израсходовании полученных мною денег как из канцелярии Вашего Превосходительства, так и из Тырновскаго казначейства вследствие моих писем и „требовательных ведомостей” на имя Вашего Превосходительства. Росписок же с стипендиатов в получении ими денег не могу представить, так как им денег не выдается и следов[ательно] никаких росписок в получении денег не получается с них. Они пансионерами живут в училище и сумма, назначенная Его Сиятельством Российским Императорским Коммиссаром на содержание 15 стипендиатов, вместе с суммою, получаемую от своекоштных воспитанников училища, расходуется и будет расходоваться на прокормление их, а точно также и на отопление и освещение училища. По крайней мере я так понимаю инструкцию Его Превосходительства, управляющего Отделом Народнаго Просвещения и Духовных Дел, от 30-го сентября с. г. за № 2963. Во всеком случае я счел долгом попросить у Его Превосходительства г-на М. Дринова, разъяснения по этому делу.

Из прилагаемаго при сем Билянса Ваше Превосходительство усмотрите, что израсходовано денег больше, чем получено. Излишек этот в расходах пополняется суммою, получаемую от своекоштных воспитанников училища.

При этом, зная как много Вы сочувствуете нашему заведению и как сильно интересуетесь им, я считаю долгом представить Вашему Превосходительству и список учеников, поступивших в это заведение, с обозначением времени поступления каждого из них как и того — из какого города или села каждый, в какой класс поступил и на чей счет. К этому я счел не лишним присовокупить и росписания о распределении преподаваемых в училище предметов по класным часам как и — суточного времени для учеников училища.

Нет сомнения, Ваше Превосходительство, что сделанное до сих пор мною для заведения далеко несовершенно. Но я вполне уверен, что при том искреннем и просвещенном сочувствии, какое постоянно высказывается как его Сиятельством Императорским Коммиссаром, так и Вашим Превосходительством, к делу нашего духовнаго образования, Лесковское Духовное училище скоро получит полную и желанную организацию.

Примите удостоверение в глубочайшем к Вам уважении.

16-го Декабря — 1878 г.

Леск[овская] Об[итель]

Св[ятых] Ап[остолов] Петра и Павла

Ректор училища:

+ Епископ Климент

Бр. 29

Почтений Господине Маноле Д. Стателов в Ляско-
вец

Понеже новата година приближава и Богослов[ското] училище ще трябва да дава сметка на началството, приканвате се с настоящето да броите седем и половина (7 ½) рус.ки полуимпериала на училищний иконом Кирилла за първото шестимесечие съдържание на сина ви в училището.

17 декемвр. 1878

Ляск[овската] обител

Бр. 30

За Н[егово] В[исоко] Преосвещенство Св[ети] Доростолскаго и Червенска Митрополита Г-на Г-на
Григория в Русчук

Ваше Високопреосвещенство!

От преписът на получената снощи от Н[егово] Превъсходителство Г-на Дринова телеграма от 15 Дек. с. г. № 619, който препис Ви изпращам в настоящето си, В[аше] В[исоко] Преосвещенство, ще видите, че на мене пак се възлага и управлението на Търновската Епархия. Нека бъде волята Господня! Утре или след два деня слизам на Търново за да приема Архивите на Епархията и другите Митрополитски принадлежности .

Като считам за длъжност да Ви съобщя за това, препоръчвам себе си на Вашите Св[ети] молитви и оставам:

17 Декемвр. 1878 г.

Лясков[ската] Обител

На Ваше Високопреосвещенство покор[н]ий:

+Епископ Браницкий Климент

Бр. 31

За Н[егово] В[исоко] Преподобие Архидякона на Св[етата] Доростолска и Червенска Митрополия Г-на Г-на Василия в Търново

Ваше Високопреподобие!

За запазване добрият ред на училището, що се намира под мое управление, и за ползата на Архидякона Григория Софрониев – един от възпитаниците на Н[егово] В[исоко] Преосвещенство, Светият ни Старец, аз намерих за необходимо Архидякон Григорий де не е сам един в стая, но да бъде или с дякона Герасима или с свещеникът или с някой от по-възрастните и по-способните ученици, и вчера се разпоредих за това. Но Архидякон Григорий не рачи да се покори и ми обеви, че ако не го оставя да бъде сам в стая отделна, той ще остави училището. Последствие на туй аз

му обевих, че е свободен от всяка ученическа обязанност и може да остави училището. Снощи той ми даде едно писамце вроде на прошение (препис от което Ви изпращам), с което ме моли да му позволя да иде в Капиновский манастир – докато получал наставление от Св[етия] ни Старец. От моя страна няма никакво препятствие, за да иде той в речений манастир, но Кириархин му е Св[етия] Старец, та за това изпращам го до Ваше Високопреподобие, за да му дадете Вие позволение.

Потрудете се, моля, за всичкото станало с Архидякона Григория да съобщите на Н[егово] В[исоко] Преосвященство Св[етия] ни Старец – ако го намирате за добре и потребно.

19 декемвр. 1878 Ректор на Лясковското Духовно училище:
Лясков[ска] обител + Епископ Браницкий Климент

Бр. 32

За Н[егово] Превъсходителство управляющий отделът на Народното Просвещение и Духовните Дела в България Г-на Дринова

Ваше Превъсходителство!

Телеграмата Ви от 15 Декемвр. с.г. получих навреме и сега считам за длъжност да Ви съобщя, че – според желанието на Н[егово] Сиятелство – приемам и управлението на Търновската Епархия. Утре утивам в Търново за да приема архивите на Митрополията, а в неделя (на 24 декемвр. с. г.) ще се чете по църквите официалното писмо на Н[егово] Блаженство, чрез което ме провъзгласява за управител на Търновската Епархия.

Писмата ми от 11 Декемвр. с.г. №№ 26 и 27 трябва вече да сте получили и сте се запознале, вярвам с сегашното положение на Лясковското Духовно училище. Аз смятах да се икономисаме до няколко време още без втори учител, но сега, като вземам управлението и на Епархията, ще трябва още един учител. **Не ще ли бъде възможно да се приеме за учител архимандрит Ефтимий**, за когото бях Ви споменал в предишното си писмо, та вече по-сетне, когато намерите за сгодно да ме освободите от ректорското звание, да се пригласи г-н Вълков или друг някой?

Тук, в училището, има едно неудобство: **няма баня**. Мислях да се устрои някоя баня, но ми казаха, че може да утидат 3 и даже 5 000 ф. и не се реших. Изобщо тук се срещат неудобства, – тъй като манастирят е отстранен – та кога да е ще трябва училището да се премести в градът. Според мене най-доброто място задуховно училище е Исарът /Царивиц/ в Търново. Не ще ли е добре и Ваше Превъсходителство да обърнете внимание на това, та ако го удобрявате от сега още да почнат мерки да се вземат?

Търновчани удобряват това и обещават да спомогнат и те, според колкото могат.

20 Декемвр. 1878 Ректор на Лясков[ското] Духов[но] Училище:
Ляск[овската] обител + Епископ Климент

Бр. 33

Его Превосходительству Господину Тырновскому
Губернатору

Ваше Превосходительство!

Покорнейше прошу Ваше Превосходительство благоволить распорядиться да бы отпущена была Иконому Лесков[скаго] Духовнаго училища монаху Кириллу, сумма в 816 фр[анков] 66 с[антимов] (восемьсот шестнадцать фр[анков] шестьдесят шесть сант[имов]) согласно Требовательной ведомости за мес. декабрь с.г. № 4, каковую ведомость иконом училища представит Вашему Превосходительству.

28-го декабря 1878 г. Ректор Леск[овскаго] Дух[овнаго] Училища:
+ Еп[ископ] Климент

Бр. 34

Его Превосходительству Г-ну Тырновскому Губернатору

В[аше] Превосходительство!

На запрос В[ашего] Превосходительства от 21/22-го Декабря с.г. за № 4121 – каким образом будут пополнены ассигнованные Вами мне 2 000 (две тысячи) франк[ов] на приготовление необходимых на зиму для училища припасов заимообразно, впредь до открытия кредита на этот предмет, честь имею сообщить В[ашему] Превосходительству, что Его Превосходительство, управляющий, управляющий Отделом Н[ароднаго] Просвещения и Духовных Дел, письмом своим от 30-го Декабря с.г. за № 4387, благоволил уведомить меня, что Его Сиятельство Импер[аторский] Рос[ийский] Комисар благоволил ассигновать на наше училище еще три тысячи пятсот (3 500) фр[анков] и что для получения мной этой суммы из Тырнавскаго Казначейства уже сделано распоряжение. Так как сумма эта ассигнована вследствие моего письма от 12-го Октября с.г. за № 3 к Его Превосходительству Г-ну Дринову, в котором я просил Его Превосходительство об открытии кредита для приготовления необходимых для училища припасов на зиму, то я полагаю что из этой дополнительной суммы будут пополнены ассигнованные Вашим Превосходительством заимообразно две Тысячи франков.

29-го Декабря 1878 г. Ректор Леск[овскаго] Дух[овнаго] училища:
+ Еп[ископ] Климент

Бр. 35

За Н[егово] В[исоко] Преподобие Архидиакона
Василия

Архидиакон Григорий Софрониев поиска прошка и обеща, че вече строго ще се съобразява с наредбата на училището. Прощка му се даде и сега той следва редовно в училището. Съобщете това, моля, на Н[егово] В[исоко] Преосвещенство Св[етия] Старец.

29-го Декабря – 1878 г.

Ректор:

+ Еп. Климент

Бр. 36

Телеграмма:

В Плевну. Архимандриту Костантину

Попросите архимандрита Евфимия поскорее приехать для занятия должности учителя в Лесковском Духовном училище.

31 Декабря 1878 г.+ Еписк. Климент

Търново

Бр. 37

За Н[егово] Превосходительство управляющий Отделът на Народното Просвещение и Духовните Дела в България Г-на М. Дринова
Доклад

Ваше Превосходительство!

Защото беше необходим за Ляск[овското] Духовно училище още един преподавател, аз, на основание и на вашата телеграма от 30 Декемвр. 1878 г., пригласих с телеграммата си от 31 Декем. 1878 г. от Плевен Архимандрита Ефтимия, който и пристигна тук на 5 яннуария с.г. и сега вече преподава в училището. Моля, благоволете да се разпорядите за утвърдението му.

8 Яннуар. 1879 г.

Търново

Управител училища:

+ Еписк[оп] Климент

Бр. 38

За Н[егово] превъсходительство Г-на Дринова, управляющий Отделът на Народното Просвещение и Духовните Дела в България

Ваше Превъсходительство!

Без да имам особенни инструкции от В[аше] Превъсходительство аз се разпоредих щото на учителите в Ляск[овското] Дух[овно] училище да се дава от училищна сметка дърва и храна (такава също, каквато се дава на учениците) – тъй като училището е отстранено и учителите много би се затруднили, ако да се принудеха да имат осо-

бенна кухня. Колкото за свещи, кафе (или чай) и захар – разпорядил съм се те сами на свой смет да си купуват.

Като считам за длъжност да Ви съобща за това, аз Ви моля да благоволите и ми съобщите удобрява ли се това и, ако не се удобрява, как да се направи.

9 Янноар. 1879

Ляск[овска] Обит[ел] Св[ети] Ап[остоли] Пет[ра] и Павла

Бр. 39

За Н[егово] В[исоко] Преосвещенство Св[ято]
Доростолскаго и Червенскаго Митрополита
Г-на Г-на Григория, в Русчук

Писмото Ви от 10й янноарий с.г. № 293, заедно с преписът на един рапорт от някой си Майор Комельницкий, чрез който рапорт речений майор изказва желание да се приеме в Лясковското Духовно училище за надзирател и репетитор, получих позавчера щом се завърнах от училището и прочетох с внимание.

Аз на драго сърце би се съгласил да се приеме Н[егово] Благодарие Г-н Майор Комельницкий в Ляск[овското] Духов[но] училище, толкос повече, че училището ни има нужда от такъв един человек. Но, както знаете, тези работи зависят от управляющий Отдел на Народното Просвещение и Духовните Дела. За това аз ще пиша на Н[егово] Превъсходителство Г-на Дринова, и щом получа отговор, ще побързам да Ви го съобщя.

Като препоручавам себе си на Вашите св[ети] молитви, оставам
21 Янноар. 1879 г. на Ваше Преосвещенство
Търново

Бр. 40

Его Превосходительству Господину Тырновскому
Губернатору

Покорнейше пращу В[аше] Превосходительство благово-
лить распорядиться да бы отпущена была иконому Ляск[овскаго]
Духовн[аго] училища, Монаху Кириллу, сумма в тысяча сто девяно-
сто один фр[анка] шестьдесят шесть сант[имов] (1191 фр.анка 66
с.антимов), согласно требовательной ведомости за мес. Генварь 1879
г. № 5, каковую ведомость иконом училища представит В[ашему] пре-
восходительству.

26-го Генваря 1879 г.
Търново

№ 41

В Търновското Окружно Казначейство

Моля окружното търновско Казначейство да даде срещу подписа на икономът на Лясковското Духовно училище Монаха Кирилла Кръстев сума в 2733 фр[анка] и 22 сант[има] (две хиляди седемстотин трийсет и три фр[анка] и двайсет и два сант[има]) за съдържанието на Лясков[ското] Духовно училище – съгласно с потребителните ведомости (за мес. февр. 1879 г. № 6 и за януарската трет 1879 г.), които ведомости ще представи речений училищни иконом.

20 февр. 1879 г.

Търново

№ 42

По приканването и с удобрението на Н[егово] Превъзходителство Г-на Дринова, **Иконом поп Петър Солунский** се назначава да се занимава привременно в Лясков[овското] Духовно училище с преподаване **Църковното пение**. Приканват се Г-да учители и училищни иконом да го приемат и настанят в една от стаите.

25 февруар. 1879 г.

Търново

№ 43

До Околний Началник в Лясковец

Някой си Тодор Ряпов от Лясковец вадил камъни от мерата на манастирят Св[ети] Апостоли Петра и Павла и ги продавал. Понеже Управлението на Лясковското Духовно училище има и управлението на манастирските имоти, и е отговорно за тези имоти пред своето началство, умолява се г-н Околний началник в Лясковец да се разпореди и направи потребното взискание от Г-на Т. Ряпова.

10 март 1879 г.

Търново

№ 44

В Търновск[ото] Окружно Ковчезничество парично искание за за фр[анка] 1066 сант[има] 65

Моля Ковчезничеството да даде от назначената в мое разпореждане по разносното разпределение № 80 сума срещу подписа на Икон[ома] на Лясков[овското] Дух[овно] училище, Монаха Кирилла Кръстев, определената за служащите в реченото училище лица за мес. Март плата фр[анка] 1066, сант[има] 65. При това се прилага оправдателний документ.

20 март – 1879 г.

Търново

№ 45

В Търновский Съдебен Совет

Иван Попов от село Церова Кория е ученик на Лясковското Богословско училище. Той се вика сега на съдът. Моля почитаемият съдебен Совет да благоволи и по-скоро да реши делото му за да не се бави тука и губи от училището уроците си.

11 априлий 1879 Ректор на Лясковско Духовно училище:

Търново

+ Епископ Климент

№ 46

В Търновското окружно Ковчежничество парично искание за фран.ка 899, сант.има 99

Моля търновското окружно Ковчежничество да даде от назначената в мое разпореждане по разносното расписание № 80 сумма срещу подписът на иконома на Ляск[овското] Духов[но] училище, монаха Кирилла Кръстев, определенната за служащите в реченото училище лица за месец априлий с.г. плата фр.анка 899 сант.има 99. При това се прилага оправдателний документ под № 8.

24 април. 1879 г.

Търново

№47

Его Превосходит[ельству] г-ну тырн[овскому]
Губернатору

По моей просьбе и по ходатайству Его Превосходительства г-на М. С. Дринова Его Сиятельство импер[аторский] комиссарь благоволил одобрить постройку новаго здания при Леск[овскаго] Дух[овнаго] училища для помещения учеников и разрешил отпустить известную сумму денег на эту постройку. Так как постройка эта скоро начнется я покорнейше прошу В[аше] Превосходительство и теперь оказать нашему училищу свое содействие, разрешив отдать в распоряжение училища два или три старых и негодных зданий турецких, дабы училище наше могло воспользоваться их материалом.

9 мая 1879 г.

Тырново

№ 48

Телеграмма:

Софию. Его Превосходительству М. Дринову

Согласно Вашего обещания приготовления для постройки училищного здания начались. **Денег нет.** Поспешите распорядиться дабы отпускаемы были деньги на постройку.

22 май 1879 г.

Търново

№ 49

В Търновското Окружно Ковчежничество. Парично искание за франка 4366, сант[има] 65

Моля търновското окружно ковчежничество да даде от назначената в мое разпореждане по разносното расписание № 80 сумма срещу подписът на иконома на Лясков[ското] Духов[но] училище, Монаха Кирилла Кръстев, определената за служащите в реченото училище лица плата за месец май, също за учебни пособия, съдържание на стипендиатите и за ремонт на училището франка 4366, сант[има] 65 (четире хиляди триста и шейсет и шест франка и шейсет и пет сантима). При това се прилагат и оправдателните документи.

23 май 1879 г.

Търново

№ 50

Его Превосход[ительству] г-ну Търнов[скому] губернатору

Ваше Превосходительство.

Учеников Лесковск[аго] духовн[аго] училища беспокоят при наборе и требуют в солдаты. На основании льгот, какими пользуются ученики, я выдаю им свидетельства и прошу не беспокоить их и не отрывать от занятий. Видно, мои свидетельства и просьбы не берутся во внимание. Поэтому покорнейше прошу Ваше Превосходительство заступиться за учеников и посоветовать мне что делать в этом случае.

23 май 1879 г.

Търново

№ 51

За Н[егово] Превъзходителство Г-на М. Дринова,
управляющий
отделът на Народното Просвещение и Духовните
Дела

Ваше превъзходителство!

Бързам да Ви съобщъ, че съгласно с инструкцията на В[аше] Превъзходителство от 17 май с.г. № 239 в Лясков[ското] дух[овно] училище экзамените се наченаха по програма, която Ви прилагам при настоящето. От тази програма В[аше] Превъзходителство ще видите, че за всеки предмет съ оставени по два дена. Това го направих за улеснение на учениците, които имаха твърде малко време да повтарят. При това, от 15 до 21 иуний учениците се оставят свободни по съображение, че през тези дни може да стане дохожданието на Н[егово] Светлост и тържествата по този случай не ще дадат възможност да стават изпитанията.

Както знаете, през цялата тази учебна година се приемаха в училището ученици. При всичко туй, за изключение само на десетина, всичките други държат сега экзаменът. Другите ще държат през август.

Смея да Ви се похвалъ, В[аше] Превъзходителство, с успехите на учениците. Тази година програмата на училището ни беше твърде скромна отистина, но зато учениците малкото това, що са го учили, учили са го добре и с толк. Особено селенчета, които при постъпванието в училището бяха като диви, отговарят твърде добре. Мене ми е много жал, дето няма В[аше] Превъзходителство тука, та сами да чувате отговорите на учениците и да им се радвате.

За будущата програма на духовните ни училища аз имах възможност да се разговарям с В[исоко] преосвещенните архиереи, как и с други лица. Като взех в внимание нуждата за просветени деятели, краткоста на времето, усердието и способностите на учениците, що ги имаме сега, възползуван и от мненията и съветите на архиереите, както и на другите лица, аз си дозволих да начертая една програма, по която, мисль, че ще е добре да следва нашето училище. Препис от това начертание на програмата, която и от сегашните наши старши и младши учители се намира за достаточна и удовлетворителна, аз прилагам при настоящето. Ваше превъзходителство ще благоволите да ми съобщите мнението си за това начертание. В всеки случай, аз съм на мнение, че е необходимо първият клас, който се открива сега, да следва по това начертание, та за другите класове, ако се види за добре, програмата може или да се разширява, или да се стеснява.

Както се вижда, ще трябва да се промишлява за преподавателите. Г-н Вълков ми събщи устно, че вече се отнесъл в Отделът с про-

шение за оставка и положително ми обеви, че не ще да бъде занаят в нашето училище; архимандрит Евтимий тоже ми събщи писмено, че като се чувства недостаточен в познанията си желае да иде в Россия, за да докончи науките си в Киевската Духовна Академия. Дето ще се каже {-} училището ни ще има нужда от двама преподаватели. Коцов и Шишков предлагат услугите си. Не може ли да се пригласи за тукашното училище г-н Каранов? Ако би да имаме в училището си г-на Каранова ще е добре, защото тогава той и г-н Илие Христович може, в началото особено, да удовлетворят нуждите на училището. За г. Илие Христович ще Ви кажа, че много добре върви, в преподаването е превъзходен и учениците показват към него такава обич и такова доверие, щото и аз му завиждам. Потребно е да се насърчи този човек, като му се даде старшинство.

9 юний 1879 г.

Търново

№52

В Търновското Окружно Ковчежничество. Парично искание на фр[анка] 520, сант[има] 83 1/3

Молъ Търновското окружно ковчежничество да даде срещу подписа на Икономът на Лясковското Духовно училище от назначената в мое разпоряжение сума, определената по разносното разписание № 2635, за възнаграждение на учителя церковнаго пения в Лясков[ското] духовно училище Свещеника Петра Димитриева, плата от 15 Марта до 1-й Иуний с. г. фр.анка 520, сант.има 83 (петстотин и двайсет фр.анка и 83 сант.има). При това се прилага и оправдателний документ.

11 Иуний 1879 г.

Търново

№53

В Търновското Окружно Ковчежничество. Парично искание за фр[анка] 8000

Моля Търновското Окружно Ковчежничество да даде срещу подписа на икономът на Лясков[ското] Духовно училище, Монаха Кирилла Кръстев от определената по разносното разписание № 2699 сума за построяване на ново здание при Лясков[ското] Духовно училище франка 8000 = осем хиляди фр[анка].

11 Иуний 1879 г.

Търново

№54

В Търновск[ото] Окр[ужно] Ковчежничество. Парично искание за фр[анка] 1108, сант[има] 32

Моля Търн[овското] Окружно Ковчежничество да даде срещу подписа на икономът на Ляск[овското] Дух[овно] училище, Монаха Кирилла Кръстев, от определената по разносното разписание № 80 сума за служащите в Петро-Павловското Духовно училище лица фр[анка] хилядо сто и осем и сант[има] трийсет и два. При това се прилага и надлежната требователна ведомост от 29 иуний, № 10.

2 Иулий 1879 г.

Търново

№55

За Господина Управляющаго отделът на Народно-просвещение и Духовните Дела в Българското Княжество

С писмото си от 9-й Иуний с.г. № 51, аз имах чест да Ви Съобщя, че съгласно с инструкцията Ви от 17 май с.г. № 239, екзамените в Лясковското Духовно училище се наченаха. Сега бързае да Ви изпратя с настоящето си и ведомост за успехите и поведението на учениците от реченото училище през изтеклата 1878/9 година училищна.

За наступающата година в Лясковското Духовно училище ще да се открие вече специален клас, който ще се съставлява от ученици, които в изтеклата година са били в второто отделение на пригответелний Клас, а тези, които са били в първото отделение, ще да преминат в второто. Смятам пригответелний клас да бъде само от едно отделение занаяпред, но не знам дали не ще да дойдат такива ученици, за които ще потряба речений клас пак да се раздели на две отделения.

За програмата, по която за напред ще трябва да следват нашите духовна училища, аз съм на мнение да се удобри и приеме онази програма, начертание, на която имах чест да Ви пратя с писмото си от 9 Иуний с.г. Според него начертание след 4-5 години ще имаме вече доста младежи, **пригответени за учители и свещенници**. Разбирам, че належаша е нуждата от добри учители и свещенници и трябва да се бърза, но – според мене – по-бърже от това, както се означава в казаното начертание, не може, та и едвам ли с повече бързана би се сполучило нещо добро. Не знам само за учители какво ще правим. Г-н Вълков вече съвършено остави нашето училище, като не можа да се примири с местността, както и с другите условия, при които за сега съществува Лясковското Духовно училище. Също остави училището и Архимандрит Евтимий, който тези дни заминава за Россия.

Струва ми се, че е време вече да се издаде обевление за бъдущата програма на училището, както и за приемните екзамени. Аз начер-

тах такава обевление, което Ви и изпращам с настоящото и Ви молъ да благоволите да се разпоредите, за да се обнародва то в „Витоша”, както и в други наши вестници – ако го одобрявате.

Понеже мнозина дават прошение, за да се приемат в училището на правителствено изждивение, покорно молъ да ми се съобщи по-скоро колко ще бъде числото на правителственните възпитанници. Такова сведение е необходимо и за да може овреме да се приготвят потребните припаси за през зимата.

6 Иулий 1879 г. Управител на Ляск[овското] Дух[овно] училище
Търново

№56

До Търновский Окруж[ен] Началник

За новото здание на Духовното Петро-Павловско училище трябва до 10-15 добри камъне за порта. В селото Мердан излизат такива камъне. При всичките молби от страна на училището мерданчане не дават да се вади камъне. Молъ да благоволите и се разпоредите, за да склонят мерданчане да се вземе от мерата им потребното количество камъне.

При това, понеже туфли за зданието на училището ще трябва по-скоро да се пренесят, за да не се спира работата, аз ще Ви молъ да се разпорядите, щото до 15-20 кола да се дават в разпоряжение на училищния иконом. Училището ще плаща следуюмото на всяка кола за пренасение тухли.

9 иулий 1879 г. Управител на Духов[ното] Петропавловско
училище:

Търново + Епископ Климент

№57

В Търновското Окружно Ковчезничество. Парично искание за фр[анка] 8000

Молъ Търновското Окружно Ковчезничество да даде от определената по разносното разписание № 2699 сума за построяване на ново здание при Лясковското Духовно училище франка 8000 (осем хиледи) срещу подписът на Иконома на реченото училище, Монаха Кирилла Кръстев. При това се прилага изискуемата отчетност № 1, за станалите за сега разноски по новото здание, която отчетност е придружена с 46 квитанции.

10 Иулий 1879 г.
Търново

№58

До околийският началник в Ряховица

Някой си Пеню Куклев покосил без позволение ливадата, която принадлежи на нашето училище и не искал да даде никакво удовлетворение за това.

Молъз ви, Г-не приставе, да благоволите и повикате речений Пеня и да го накарате да плати покосеното сено или да го върне, като му внушите да не прави за напред такива работи.

Иулий 3. 1879 г.

Търново

№59

Телеграма:

София. Господину Министру Народнаго Просвещения.

Свободни стипендии вече няма. Подробности с писмо.

31 август – 1879 г.

Ректор:

+ Епископ Климент

№60/1

За Г-на Министра на Народното Просвещение

През месец февруарий с.г., когато Негово Сиятелство Императорский Руски комисарин Княз Дондуков-Корсаков посети Ляковското Духовно училище, аз му представих необходимостта да се построи ново здание, тъй като старото здание, освен че е твърде ветхо и не безопасно за живеяние в него, но и не побира вече всичките ученици. Последствие на това представление и устно мое ходатайство, Негово Сиятелство в съвещание с бивший Министър на Народното Просвещение и Духовните Дела Г-на М. Дринова удобриха да се въздигне ново здание и приканиха инженерът Сава Хаджи Ничов да представи план и сметка, като доколко пари ще трябват за зданието. Речений инженер представи план и сметка от 32 000 франка. Планът се удобри, а за сумата Негово Сиятелство обеща да отпусне само 20 000 франка, като ме посъветува да поискам помощ от населението за доискарване на зданието.

С прошениято № 2699 от бившето Министерство на Просвещението и Духовните Дела откри се на мене кредит в Търновското Окружно ковчезничество за 20 000 франка и зданието се започна. Но вижда се, инженерът не сполучил да направи вярна сметка, особено като не е можал да предвиди мъчнотиите, които се срещат сега при направата поради скъпотията, що съществува сега, та за то излиза наяве, че за доискарване на зданието ще трябват още 20 000 или поне най-малко 15 000 франка. От населението не може да се събере помощ по причина, че не сполучи време да се прикани на-

селението да помогне, тока щото, ако не се открие нов кредит, работата може да се спре.

Понеже спирането на зданието може да има лоши сетнини за самото съществуване на заведението, аз Ви моля да благоволите и се разпоредите да исходатайствувате, за да се отпуснат още 15 000 франка, част от които ще да се върнат в Ковчезничеството, когато се събере помощ от населението.

1ий септември 1879 г. Ректор на Лясковското Духовно училище:
Търново + Епископ Браницкий Климент

№61/2

В Търновското Окружно Ковчезничество. Парично искание за фр[анка] 2341, сант[има] 61

Молъ Търновското Окружно Ковчезничество да даде от назначената в мое разпоряжение по разносните расписания №№ 80 и 2635 сума срещу подписът на Иконома на Лясков[ското] Духовно училище Монаха Кирилла Кръстев, определената за служащите в реченото училище плата франка две хиляди триста и четридесет един, и сант[има] 61. При това се прилагат и оправдателните документи № №11 и 12.

1-й септ. 1879 г.
Търново

№ 62/3

В Търновското Окружно Ковчезничество. Парично искание за фр[анка] 4 000

Молъ Търновското Окружно Ковчезничество да даде от определената по разносното расписание № 2699 сума за построяване на новото здание при Лясков[ското] Духовно училище франка 4 000 (четири хиляди) срещу подписът на Иконома на реченото училище, Монаха Кирилла Кръстев. При това се прилага изискуемата отчетност № 2, която е придружена с 109 квитанции.

2 Септемврий 1879 г.
Търново

№ 63/4

В Търновското Окружно Ковчезничество. Парично искание за франка 2 500

Молъ Търновското Окружно Ковчезничество да даде от назначената в мое разпоряжение според разходното расписание № 3624 сума за съдържание на стипендиатите в Лясковското Духовно училище за месеци Септемврий, Октомврий, Ноемврий 1879 г. франка 2

500 (две хиляди и петстотин) срещу подписът на Икономът на реченото училище, Монаха Кирилла Кръстев.

3 септемврий 1879 г. Ректор на Лясковското Духовно училище:
Търново + Епископ Климент

№ 64/5

За Господина Министра на Народното Просвещение

Господине Министре!

С телеграмата си от 31 августа с.г. имах чест да Ви обещавам, че с писмо ще Ви направя подробно съобщение за числото на стипендиантите в Духовното училище, което се намира под мое управление. Сега бързам да изпълня обещанието си.

Миналата година бившото Министерство на Народното Просвещение отпусна за казаното училище 5 000 франка за 15 стипендиата. През месец Март и Априлий с.г., когато г-н М. Дринов беше в Търново, мнозина младежи му давали прошения, за да се приемат в реченото училище на правителствено иждивение. Но защото определеното число на стипендиатите беше вече пълно, Негово Превъсходителство препоръча да се приемат още стипендиати, като обеща, че на тези нови стипендиати ще да се отпуснат стипендии от 1 март 1879 г. Последствие на това приеха се в училището още 6 ученика (препоръчани от г-на Дринова) на правителствено иждивение, така щото в началото имаше стипендиати 21, както сте видели вероятно от списъкът, който имах чест да испратя на Министерството с писмото си от 6 Иулий с.г. № 55. При това, понеже бивший Министър на Просвещението много пъти казваше, че стипендии в нашето училище ще се отпуснат за 50 ученика и даваше воля да приемаме ученици на правителствено иждивение, после изпитанията приеха се стипендиати още 4, та всичките станаха 25. Освен туй на мнозина се е обещало, че ще да се приемат стипендиати и те с'е се надяват.

Сега от Вашето писмо (от 21 август с.г. № 913) и от расходното расписание (№ 3624) виждам, че на Лясковското Духовно училище се отпуснат от 1й Септемврий 1879 г. до 1й март 1880 г. 5000 франка за стипендии, от което заключавам, че всичките стипендиати в реченото училище ще бъдат тази година 30. Но 25 стипендиата вече имахме. Сега се приеха и препоръчените от Вас шест ученика, та всичките стават 31. Подавшите преди прошения чакат и се надяват. Други мнозина дават прошения и се молят да се приемат на Правителствено иждивение.

Ако отистина има възможност да се отпуснат на Лясковското Духовно училище стипендии за 50 ученика, според както обещавахте г-н Дринов,

аз Ви моля да благоволите и се разпоредите, за да се отпуснат още пари; ако ли няма такава възможност, пак моля по-скоро да ми се еви.

3 септемврий 1879 г.

Ректор на Лясковското Духовно

училище:

Търново

+Епископ Браницкий Климент

№ 65/6

За Господина Министра на Народното Просвещение

Господине Министре!

Имам чест да Ви съобщя, че с волята Божия преподаванията на Лясковското Духовно училище се започнаха вече. За преподаватели назначени официално от бившето Министерство училището има Г-на Илия Христович (старший учител) и г-на Цокова (младший учител) а за Нотното пеение – свещеника Петра Димитриева. Но тъй като в училището се набраха ученици до 90 и преготвителний клас ще трябва да се раздели на две паралелни отделения, аз, за да бъде преподаванието по-успешно – пригласих за помощник на учителите един млад и добър момък, снабден с добри свидетелства, по име Заяков, комуто освен преподаванието на някои предмети в отделенията на приготвителний клас възложих и надзирателствуванието на учениците. Годишната заплата на г-на Заякова ще да е 2 000 (две хиляди) франка, и тя ще да се посреща от три-тях хиляди франка, които според щатите са назначени за втори младши учител в нашето заведение.

Като Ви съобщавам за това, аз Ви моля, Господин Министре, да благоволите и се разпорядите, за да се потвърди на постът си реченият Заяков.

12 септемврий 1879

Ректор Лясковското Духовно училище:

Търново

+ Епископ Климент

№ 66/7

В Търновското Окружно Ковчежничество. Парично искание за фр[анка] 858, сант[има] 32

Молъ Търновското Окружно Ковчежничество да даде от назначената в мое разпореждане – според разходните разписания № № 80 и 2635 – сума за съдържание на служащите в Духовното Петропавловско училище лица фр.анка осемстотин петдесет и осем, сант.има трийсет и два – срещу подписът на икономът на реченото училище, монаха Кирилла Кръстев. При това се прилага потребната требователна ведомост за месец септемврий № 1.

20 септ. 1879 г.

Търново

Требователна Ведомост №1

	фр.	сант.
Старший учител – Илия Христович	– 333	33
Младший учител – Цоков	– 250	
преподавател на нотното пение		
Свещ. Петър Димитров	– 208	33
Прислуга.....	– 66	66
	<hr/>	
	всичко =	858 32

20 Септ. 1879 г.
Търново

№ 67/8

Господину Заякову,

Считам за нужно да Ви съобщя, че с писмото си от 12 Септ. с.г. под № 65, аз ходатайствавам в Министерството на Просвещението да се утвърдите за учител-помощник при Духовното Петропавловско училище.

26 септ. 1879 г.
Търново

№ 68/9

За Г-на Министра на Народното Просвещение

Съгласно с Вашето одобрение аз се разпорядих за да заеме Г-н Заяков службата си в Дух[овното] Петро-Павловско училище. Моля да благоволите и се разпорядите, за да стане потвърждението му от 25 септемврий с.г. – ден, в който е наченал службата си.

25 окт. 1879 г.
София

№ 69/10

В Търн[овското] Окружно Ковчежничество. Парично искание за фр[анка] 2 133 сант[има] 30

Молъ Тър[новско] Окр[ужно] Ковч[ежничество] да даде срещу подписа на учил[ищний] Иконом Кирила Кръстев, според Разходн[ото] Разпис[ание] № № 80 и 2635 за съдържание на служащите в Духовн[ото] Петро-Павл[овско] Училище лица фр[анка] 2133 сант[има] 30. При това се прилага потребната ведомост № 2 и 3.

7 ноемвр. 1879 г.
София

Ведомост № 2 и 3

			ф.	сант.
Старши учител Илие Христович	за мес.	Октомвр.	333	33
“ “ “	за “	Ноемвр.	333	33
Младший учител Цоков	за мес.	Октомвр.	250	
“ “ “	“	Ноември	250	
Учител на нотно пение Свещ. Петър –		Октом.	208	33
“ “ “	“	Ноемвр.	208	33
Учител-помощник Заяков за 15 деня от				
	месец Септемврий		83	33
Същия	за месец Октомврий		166	66
“ “	Ноемврий		166	66
Прислуга	за месеци Октом. и Ноемвр.		133	33
			<hr/>	
			2133	30

№ 70/11

Г-ну Заякову в Търново

Бързам да ви съобщя, че Министерството на Просвещението с отношението си от 10 Ноемвр. с.г. № 1680, съобщава ми, че вие сте утвърдени от 15 Септемвр. с.г. за учител-помощник при Духов[ното] Петро-Павловско училище с годишна заплата 2 000 фр.

19 ноемвр. 1879 г.

София

№ 71/12

В Търн[овското] Окр[ужно] Ковчежничество. Парично искание за фр[анка] 1500

(За Стипендиати, според съобщението на Министерството от 15 Октомвр. с.г. № 1452 за месеци: Септ., Окт., Ноемвр. и Декемврий).

20 ноемвр. 1879 г.

София

№ 72/13

В Търн[овското] Окр[ужно] Ковчежничество. Парично искание за фр[анка] 1691, сант[има] 64

(За служащите в Петро-Павл[овското] Дух[овно] училище за мес. декемврий, с ведомост № 4).

12 Дек. 1879

София

Ведомост № 4

	фр.	сант.
Ректор за мес. септ., окт., ноем. и декемвр	666	66
Старший учител Илие Христович	333	33
Младший “ Цоков	250	
учител-помощник Заяков	166	66
преподавател пение Свещ. Петър	208	33
прислуга	66	66
	<hr/>	
	1691	64

№ 73/14

Архимандриту Стефану в Търново

Както Ви известих с писмото си, изпратено с миналата поща, аз по желанието на Негово Височество оставам тук. Но понеже управлението на Богословското училище остава върху мене, аз Ви моля да надглеждате, от моя страна, честичко заведението, особено икономическата му страна, като обръщате вниманието на икономът върху доброкачествеността и достаточността на храната. Надявам, се, че Вие, в споразумение с учителите ще изравнявате всички въпроси, каквито би се явили в училището.

13 Дек. 1879 г.

София

№ 74/15

Архимандриту Стефану в Търново

Преди няколко деня ви изпратих требователни ведомости за съдържание на Духовното училище с писма, под № № 69/10 и 71/12. Надявам се, че сте прибрале от Ковчежничеството парите и сте се разпоредиле училищният иконом да раздаде следуемото на учителите и да доставъ всичко овреме на стипендиатите. Сега ви изпращам друга ведомост с писмо № 72/13. Моля овреме направете потребното.

13 Дек. 1879 г.

София

№ 75/16

За Г-да учители в Петро-Павловското Духовно училище.

По желанието на Н[егово] Височество аз оставам тука за Министър на Просвещението. Ако и да съм далеч сега от заведението, което толкова много интересува {-} и мене, и вас, но аз, като познавам вашата любов към това заведение и колко много ви е присърце неговът добър успех, напълно съм уверен, че заведението не ще

нищо да изгуби от моето отсъствие. От своя страна аз обещавам да залягам, доколкото мога, за доброто на това заведение. Молъ само по-честичко да ми съобщавате за нуждите, които ще се поевяват в заведението. Аз писах на своят наместник в Търново да наглежда особено икономическата част на заведението и се надявам, че с вашето съдействие и тази част ще бъде удовлетворителна.

16 Декемвр. 1879 г.

София

№ 76/17

Г-ну Заякову, учителю-помощнику в Духов[ното]
Петро-Павловско училище

С писмото си от 19 Ноемвр. с. г. № 70/11 аз ви съобщих, че Министерството на Просвещ.ението ви назначи за учител-помощник, в училището, което се намира под мое ведомство. Считаю за нужно с настоящето си да ви съобщя, че на вас се възлага временно и надзирателството над учениците, за което ще се ползвате с храна от училището. Аз се надявам, че с съдействието и съветите на другите учители, вие сполучливо ще изпълнявате и тази си обязаност.

16 Дек. 1879 г.

София

№ 77/18

За Г-да учители при Петро-Павловското Духовно
училище

Считаю за нужно да Ви съобщя, че на Г-на Заякова се възлага и надзирателството над учениците в нашето училище. Той ще присъствува заедно с тях на утренните и вечерни молитви, както и в църква, заедно с тях ще присъствува на трапезата и въобще ще надзирава за поведението на учениците. Молъ не го лишавайте от съветите и съдействието си.

16 Дек. 1879 г.

София

№ 78/19

За Архимандрита Стефана в Търново

Пращам ви три писма за учителите в Духовното наше училище. Молъ предайте ги навреме и съобщете на училищний иконом, че Г-н Заяков ще да яде заедно с учениците. Тази мярка, вярвам, ще послужи, за да може да има по-добър контрол над храната на учениците.

16 дек. 1879 г.

София

№ 79/20

Архимандриту Костантину в Плевен

Писмото Ви, с което ми препоръчвате двама добри ученика, за да ги приемъ на правителствени стипендии в Духовното Петро-Павловско училище, получих навреме. Сега не мога да ви обещаю, че ще се приемат препоръчаните ви, защото места свободни няма. Имаше две свободни стипендии, но те са вече обещаха на двама, които бяха препоръчани от Пловдив. По сетне, а вероятно за идущата учебна година, вярвам, ще се открият нови стипендии и тогава навярно ще да се приемат препоръчаните от Вас.

20 Декем. 1879 г.

София

№ 80/21

За Н[егово] В[исоко] Преосвещ[енство] Г-на Григория, Митрополита Русчукски в Русчук

Както знаете, целта, с която Н[егово] В[исоко] Преосвещенство блаженопочивший Търновский Иларион откри богословското училище при Лясковский манастир, беше да могат да се **приготовляват добри служители за св[етата] наша църква**. Тази същата цел е имало и правителството, когато е възобновило това заведение. И сега целта на заведението си остава същата. За да може да се постигне тази цел по-сполучливо, аз, по указанията на Ваше Високопреосвещенство, както и преимущественно по указанията на Н[егово] В[исоко] Преосвещенство св[ято] Варненско-Пресловскаго Симеона, **бях направил едно начертание на програма за това заведение, което начертание се удобри от бившето Министерство на Просвещението**, и по което начертание сега се следва преподаванието в реченото заведение. Но това **начертание на програмата трябва да се преработи в една добра програма**. Според мене нашето заведение трябва да **пригответи служители не само за църквата, но и за народът, т.е. възпитаниците на нашето заведение трябва да бъдат скромни, без претенции на чиновне и големи заплати, но зато с добри и сериозни познания и неуморими деятели, т.е. то трябва да бъдат чернорабочи на църквата и на народът**. За това, молъ Ви, да имате добрината и още еднаж да си дадете мнението върху програмата на това заведение, което, както познавам добре, интересува Ви твърде много.

23 Декемвр. 1879 г.

София

№ 81/22

За Н[егово] В[исоко] Преподобие Архимандрита Стефана в Търново

Приключavam ви тука плана с преписи на Министерски предписания – до Богословското наше училище. С тези предписания **Министерството на Просвещението** желае да му се доставят списъци както на учителите, които преподават в реченото училище, така и на правителствените стипендиати. Като предадете притворените тук писма на учителите в Духовното училище, помолете ги от моя страна да побързат да направят съгласно с съдържанието им.

28 Декемвр. 1879

София

№ 82/23

За Господа учители на Духовното Петро-Павловско училище

С настоящето ви изпращам препис на Министерското предписание от 17 Ноемвр. с.г. № 1747, с което Министерството на Просвещението желае да му се съобщи список за правителствените стипендиати. Мольъ побързайте да направите потребното – съгласно с това министерско предписание.

28 Декем. 1879 г.

София

№ 83/24

За Г-да учители на Духовното Петро-Павловско училище

От преписът на Министерското предписание от 14 Декемврий с.г. № 1939, който препис ви изпращам с настоящето, вие ще видите, че Министерството на Просвещението желае да има списък на учителите, които се занимават в Петро-Павловското Духовно училище, с означение: кой от дека е, де се е учил и проч. Мольъ побързайте да направите потребното.

28 Декемвр. 1879

София

№ 84/25

За Г-да учители на Петро-Павловското Дух[овно] училище

С предписанието си от 19 Ноемвр. с.г. № 1754, Министерството на Просвещението предписва да му се достави список на правителствените стипендиати, които следват в нашето училище през

настоящата година. Като ви изпращам препис на това предписание, моля да побързате и направите потребното.

28 Декемвр. 1879 г.

София

№ 85/26

За Г-да Учители на Петро-Павл[овско] Дух[овно] училище

Сердечно благодаръ на вас и на учениците за поздравленията и благопожеланията. Като и аз ви честитъ новата година и молитствувам на учениците добър успех, бързам да ви сърадвам с новото благоволение към нашето заведение на Негово Височество, който благоволи да разреши за да се отпуснат 25 000 фр. за доправа на новото здание на училището. Този знак на особено внимание към нашето заведение от страна на правителството на Негово Височество нека ни бъде за насърчвания в трудното поприще, на което сме се предали.

28 Декемвр. 1879 г.

София

№ 86/27

Професору Киевской Духовной Академии, Колькову

Любезный Друг!

Я не забыл своего обещания, но до сих пор не сдержал его и ничего не написал Вам о духовном училище нашем, потому что не было возможности. Провидение бросило меня в Софию и возложило на меня, в качестве Министра Народнаго Просвещения грамадную работу и еще грамаднейшую ответственность перед народом и церковью. Оправдаю ли я доверие нашего Возлюбленного Князя и народа – один Бог знает. В другой раз я напишу Вам подробнее как это случилось, что я недумано–негадано очутился Министром и по каким именно побуждениям я принял этот пост, повидимому нисколько не соответствующий сану Архиеерея. Теперь же ограничусь вопросом о регенте для нашего духовнаго училища. Наш общий друг, с которым недавно виделся, передал мне Ваше желание. Я с удовольствием согласился бы иметь регентом нашего училища рекомендуемого Вами, но до начала новаго учебнаго года ничего не могу сделать. Надеюсь, однакож, что успею сделать так, чтобы непременно иметь его регентом нашего училища.

10-го Генваря – 1880 г.

София

№ 87/28

Архимандриту Стефану в Търново

С задоволение бързам да Ви съобщя, че Негово Височество благоволи да разреши за да се отпуснат за доправене на новото здание при нашето Духовно училище от 25 000 фр. Кажете на училищния Иконом Кирилла да начене да приготвява потребното, така щото, когато се постопли времето, да се начене работата за да може идущето лято зданието да се свърши.

14 Яноар. 1880 г.

София

№ 88/29

Търново, Архимандриту Стефану

Ангел Генчев от Търново, ученик, подал прошение в Министерството на Просвещението за да се приеме стипендиат в Богословското училище. Министерството с писмото си от 3 декем. 1879 г., № 1843, пита Ректора на реченото училище да ли има свободна стипендия. Струва ми се правителственните стипендии се вече изпълниха. Кажете на ученикът Ангела Генчев, че – според както бях му се обещал още в Търново, за идущата година, когато се открият нови стипендии, той ще да бъде непременно приет.

14 Яноар. 1880 г.

София

№ 89/30

Невписани писма под № 89/31 до 95/36 от 15 януари до 3 февруари 1880 г.

№ 96/37

В Търновското Окружно Ковчежничество. Парично искание за фр[анка] 1383, сант[има] 32

Молъх Търновското Окружно Ковчежничество да даде от назначената в мое разпоряжение сума според Расходното разписание от 26 Янн. 1880, № 644 за съдържание на служащите при Духовното Петро-Павловско училище лица, за прислуга и отопление фр[анка] 1383 и сант[има] 32 – срещу подписът на икономът на реченото училище, Монаха Кирила Кръстев. При това се прилага надлъжната Требователна Ведомост за мес. Янноарий с. г. № 5.

Требователна ведомост № 5

Старш[ему] учит[елю]	Ил. Христ.	–	333	33
Млад[шему] учит[елю]	Цокову	–	250	
Учит[ел]– помощн[ику]	Заякову	–	166	66
Препод[авателю]	пения	–	208	33

Иконому	–	100
Надзирател	–	100
Отопление	–	90
Прислуга	–	135

3 февруар. 1880 г.
г.Търново

1383 32

№ 97/38

В Търн[овското] Окр[ужно] Ковчеж[ичество]. Парично искание за фр[анка] 1643, 32 сант[има]

Моля Търн[овското] Окр[ужно] Ковч[ежничество] да даде от означ[еното] – спор[ед] разх[одната] разп[иска] от 26 Яннуарий с. г. № 644.– В мое разпор[яжение]

При това се прилага потребната Требувателна ведомост за мес. февруарий с. г. № 6.

Требуват[елна] Ведомост № 6

старш[и] учит[ел]	333	33
Младши	250	
Учител-помощ[ник]	166	66
Свещ[еник] Петър	208	33
Иконом Кирил	100	
Надзирател	100	
Прислуга	135	
учебни пособия	200	
Канцеляр[ски] разн[и]	60	
Отопление	90	

1643 32

17 февр. 1880 г.
Соф[ия]

№ 98/39

В Търн[овското] Окр[ъжно] Ковчежн[ичество]. Парично искание за фр[анка] 3250

Моля Търновското Окръж[но] Ковчеж[ничество] да даде от назначената в мое разпоряжение – според разходните разписания от 29 Августа 1879, № 4096 и от 19 Окт. 1879, № 5026 – сума за обдържание на стипендиатите при Духовното Петро-Павловско училище до 1-й март 1880 г. фр[анка] 3250 – срещу подписа на икономът на речено-то училище, Монаха Кирилла Кръстев. Потребните оправдателни документи ще се представят в Ковчежничеството после.

18 февр. 1880
София

№ 99/40

Архимандр[иту] Стефану в Търново

Пращам ви писма под № 97 и 98 с парично искание за фр[анка]1643, сант[има] 32 и 3250. Моля ви да имате грижата, като се приемат тези пари, да ги пазите в кассата и под разписка да давате потребното количество на Иконома на училището. Вярвам, че същото ще правите и с парите, които трябва вече да сте получили от Ковчежничеството за новото здание.

18 февр. 1880 г.

София

№ 100/41

В Търновското Окружно Ковчежничество. Парично искание за фр[анка] 4921, с[антима] 23

Моля Търн[овското] Окруж[но] Ковчежничество да даде от назначената в мое разпоряжение според разход[ната] рапис[ка] № 6147 – сума за доставка на новото здание при Лясковск[ото] Петро-Павловско Дух[овно] училище фр[анка] четири хиляди деветстотин двадесет и един /4921/, сант[има] 23 срещу подписат на Икономът на реченото училище Кирила Кръстев. Оправдателната отчетна ведомост за едно с следуемите квитанции ще да се представят после.

20 февруар. 1880 г.

София

№ 101/42

За Господина Илие Христович, старший учител при Духовното Петро-Павловско училище

Министерството на Просвещението, като желае да знае какви способности, какви успехи и какво поведение имат възпитаниците на нашето заведение в изтеклите вече шест месеца на учебната година, моли ме да му представя такава една ведомост.

Като ви съобщавам това, моля Ви да се разпорядите щото от имеющите се у вас, в всекия учител отделно списъци, да направите една ведомост за успехите и поведението на всеки ученик и по всеки предмет отделно от 1-й Септ. 1879 до 1-й Март 1880 г., и такавата ведомост, подкрепена с подписите на всичките преподаватели, да ми я испроводите по-скоро.

20 февр. 1880 г.

София

№ 102/43

До същия

С прискърбие се научих, че правителственият възпитаник в нашето заведение, Никола Симеонов, с своето лошо поведение наскърбил някоя почтенна къща, която му направила отеческо гостеприимство. Понеже такова поведение хвърля лоша сянка на цялото заведение и не може да бъде търпимо, особено в ученик, който се ползва с благодеяние от правителството, умолявате се да изследвате добре работата по един добър начин, и ако се докаже истина това, да предложите на речений ученик Никола Симеонов сам да се уволни от заведението.

20 февр. 1880 г.

София

№ 103/44

До същия

До меня съ дошли сведения, че учениците от нашето училище често и без работа са се отлучвали от училището понякогаж и без позволение. Също се научавам, че и мнозина не посещават редовно класовете. Мольвъ изпратете ми забележките.

№ 104/45

Апр. 4. 1880

За да се даде на нотното пение в Духовното Петро-Павловско училище една по-добра система, ще трябва на место Протоерея Петра, който досега преподаваше нотното пение в реченото училище, да се пригласи някой специалист, Регент. Министерството на иностранныте дела и Изповеданията с писмото си от 4 априлий с.г. № 70 препоръчва за такъв някого си Александра А. Архангелский, родом Русец, който сега управлявал Певческий хор на Придворно-Конюшенната църква в Петербург. Според мене, добре ще да бѣди да се пригласи речений Архангелский за преподавател на Нотното пение в нашето училище, като му се възложи и преподаванието на Руский и Славянский езици, а досегашний преподавател на нотното пение може – по усмотрението на Министерството – да се премести като такъв в Самоковското Духовно училище. Ако министерство на Просвещението намери за възможно да вземе в внимание моето предложение, моля да благоволи или само да влезе в споразумение с Г-на Архангелский, или на мене да предостави да направя това.

№ 105/46
Апр.4.1880

Като намирам за добре, потребно и полезно за добрият успех на Духовното Петропавловско училище да се назначи още един добър Преподавател, аз имам чест да помоля Министерството на Просвещението да назначи за такъв Г-на **Никифора**, комуто да се възложи и Надзирателството, като му се предостави право да се ползува от заплатата, назначена за Младший учител и за Надзирател.

Надявам се, че Министерството ще благоволи да вземе в внимание моята прозба.

№ 106/47
Май 5. 1880

До Г-на Никифора, че е назначен за Младший учител.

№ 107/48
Май 5. 1880 г.

До учителите в Духовното Петроп[авловско] училище Министерството благоволи да се разпоряди за да се назначи за младший учител в нашето заведение Г-н Никифор Костантинов. Мольъ приемете го като ваш другар.

№ 108/49
До Министерството

Господине Министре!

Според заповедите на Министерството на просвещението от 14 дек. 1879 г. № 1939, както и от 12 април 1880 г. № 528 имам чест да представя в реченото Министерство список на учителите, които в настоящото време заемат служба в повереното на мене заведение. Като прилагам при този список-препис на Аттестата на Г-на Цокова и на свидетелството на **М. И. Заякова и Протоиерея Петра Димитрова**, считам за длъжност да обясня, че **препис от Аттестата на Ректора на реченото училище ще се изпрати в Министерството, щом аз се завърна в Търново**. Също съм се разпоредил да представи препис от своите документи и г-н Никифор Константинов. Колкото за г-на Илие Христович, той, както ще видите от списокът, изгубил си документите и за то не може да представи никакъв документ.

Приемете, г-не Министре, уверение в истинното ми към Вас почитание.

17 май 1880 г.
София

Ректор:
+ Епископ Климент

№ 109/50

Г-не Министре!

Съгласно с заповедите на Министерството на Просвещението от 17 Ноемвр. 1879 г. № 1747, както и от 12 апр. 1880 г. № 528, имам чест да доставя в реченото Министерство списаци на правителствените Стипендиати, които през година 1878-79 са следвали в Духовното Петропавловско училище. От тези списаци Вие ще забележите, че учениците са се приемали в разни времена и в края на учебната година е имало в училището правителствени стипендиати не 15 – съгласно с щатите, а 28. Тази значителна разлика става по следующите причини: Управляющий Отделът на Народното Просвещение, като беше в Търново през Февруари, Март и Априлий, сам препоръча и заповяда да се приемат в училището 7 ученика за правителствени стипендиати, като казваше, че на тях стипендия ще се отпусне от 1 Март 1879 г. Освен това учениците: Асен Николов от I-то отделение, Йеродякон Герасим Ракаджиев, Иван Иванов и Христо поп Георгиев /последните двама са постъпили в училището още на 1-й Декемвр. 1878 г., но за съдържанието си през първите шест месеца си платиха/, ако и да се приеха за своекоштни, но защото, от една страна, родителите им се отказаха да ги поддържат поради действителна сиромашия, а от друга страна – защото имаха и имат твърде добро поведение и се учат много хубаво /освен Йеродякона Герасима Ракаджиев, който през май месец остави училището/, аз ги приех на правителствено иждивение.

17 май 1880 г.

Приемете и проч.

София

№ 110/51

Г-не Министре!

Съгласно с заповедите на Министерството на Просвещението от 19 Ноем. 1879 г. № 1754, а също и от 12 април 1880 г. № 528, имам честа да представя в реченото Министерство списъците на правителствените стипендиати, които следват през настоящата година в Духовното Петро-Павловско училище. При това считам за длъжност да забележа, че ученикът от първий клас **Иларион Михайловский** е постъпил в училището в началото на Ноемврий 1878 г. на иждивение на родителите си и е заплатил за първото шестмесечие. От тогава до сега не е плащал нищо и баща му сега се моли да се причисли той към правителствените стипендиати. Като се вземе в внимание заслугите на Н. Михайловский, както и това, че братът на Н. Михайловский, присн[о] блаженнопочивший Митрополит Търновский Иларион първи, е положил основа на Духовното училище, могла би да се уважи просбата на г-на

Михайловский. Това обаче остава на благоусмотрението на Министерството.

17 Май 1880 г.

Приимете, Г-не Министре, и проч.

София

№ 111/52

12 Иуний

В Търновск[ото] Окр[ужно] Ковчежничество се изпрати парично искание от Министерството за 40 стипендиата под № 797 за месеца Март, Априлий и Май 1880 г. {-} франки 3840.

№ 112/53

В същото Ковчежничество

За учителският персонал се изпрати парично искание под № 796 за франки 5700 за мес. Март, Априлий и Май.

Дата съща /12 иуний 1880/

№ 113/54

Телеграма: До Г-на Министра на Просвещението

След актът ще изпратя изложение за състоянието на училището.

№ 114/55

За Господина Министра на Народното Просвещение

Господине Министре!

Според предписанието Ви от 12, май месец, с.г. № 191, имам чест да представя в Министерството на Просвещението заедно с конспектите, по които станаха тазгодишните **испитания** от преподаваемите в Духовното Петро-Павловско училище предмети, и отчетните за испитанията ведомости, като ги придружавам с по един екземпляр от обевленията, които се направиха, както за да се извести в градът за начеванието и порядокът на испитанията, така и за да се **приканят гражданите да присъствуват на „Тържественый“ акт, на който се раздават свидетелства на учениците.**

От отчетните ведомости Вие ще видите, г-не Министре, че всичките ученици, които през изтекающата година са следвале в училището ни, са 113, от които 40 са правителственни стипендианти, а другите 73 – своекоштни. Имаме още тази година Приготовителен клас и първий клас. В подготовителний клас са биле 73, а в първий {-} 40 ученика.

Според мене успехат на училището ни, както ще видите и от отметките на учениците, е изобщо повече от удовлетворителен.

Истина, има и слаби ученици, особено помежду по-маловъзрастните и между тези, които са в подготовителний клас, но при

всичко това, вижда се, че както преподаватели, така и ученици с любов са били предадени на делото си. Поведението на учениците тоже ме радва твърде много, защото **през моето отсъствие, толкова дълго**, за изключение на някои дребни спречквания помежду самите учители, а също и помежду учениците – които навреме са се прекратявали, не е станало нищо такова, което да нанесе петно на заведението. Тряба да призная, че за такава една добра дисциплина в училището дължи се на съгласието и благоразумието на учителите, особено на тактичността на г-на Никифора, който в късото време на пребиванието си в училището не само е поддържал добрият ред на заведението, но е успял да изглади и онези малки неспоразумения и нередовности, що ги е имало в училището.

От всичките ученици само 9 не държаха изпит. От последните, двама са правителствени стипендиати, и именно – Стефан Гайтанджиев /от I клас/ и Георги Иванов /от Приготовителний клас/. Тези и двамата едвам ли ще могат да продължават учението си, защото първият /Стефан/, ако и да е трудолюбив, но здравето му е твърде слабо, а вторият /Георги/ не е показал никакво прилежание и всички съвети, мъмрения и заплашвания са останали суетни.

Иларион Михайловский, Никола Марков и Рашо поп Георгиев /и тримата своекоштни от I клас/, ученици доста старателни, оставиха училището преди изпитите под предлог, че щели да се приготвяват за военното училище. Кръстю Х. Николов и Христо П. Рашев /своекоштни от I клас/ по причина на боледуване не са следвали редовно и изпит не държаха. Останалите двама Стаино Н. Стефанов и Георги Т. Бостанджиев /тоже своекоштни от I клас/ без причина не посещавали редовно класовете и изпит не държаха. Обещават през август да държат изпит.

От I клас почти всичките за изключение на поименованните ще да преминат в II клас, който ще се открие за наступащата учебна година, но от подготовителний – някои ще трябва да останат пак в същия клас. Желателно беше да се закриеше вече подготовителний клас, но виждам, че е необходимо и тази година да остане той, защото още по нашите училища не се е остановила еднаква програма, а **пък и тази година има много, които желаят да постъпят на свое иждивение в нашето училище, а тези желаещи имат нееднакъв размер на познанията си, та трудно ще бъде да се приемат в I клас, а да им се откаже, струва ми се, не ще да е добре.**

От икономическа страна заведението ни е доста удовлетворително. Както знаете, всичките възпитанници живеят наедно и се хранят наедно. Това дава възможност на заведението да стои добре в икономическо отношение – както ще видите и от сметките, които ще имам чест да доставя в Министерството с идущата поща. **Също и за новото**

здание, което още има да се довършва, ще имам чест в най-скоро време да доставя в Министерството подробна сметка.

От обевлението, чрез което се приканват гражданите да присъствуват при раздаването на учениците свидетелства, Вие ще видите, г-не Министре, че *

12 Иулий – 1880 г.

№ 115/56

Обевление

По разпорежението на Министерството на просвещението, в Духовното Петро-Павловско училище се открива тая година **вторий клас**. Учението ще се начене от **1-й Септемврий** с.г. Приемните **испитания се начеват от 20 август** с.г. Всеки, който желае да постъпи в това училище, трябва най-малко 5 дена преди началото на приемните испитания, да се **отнесе до Ректора** на училището с прошение, при което непременно да бъде приложено **кръщално свидетелство и свидетелство за успехите и поведението си от онова училище, в което е следвал до тогава.**

За ядение, греение и освещение учениците ще плащат на година както и преди по **15 руски полуимпериала** предплатени. Облекло, постелка и всички други ученически потребности /хартия, мастило, пера, книги и проч./, учениците ще трябва да имат от себеси.

10 иулий – 1880 г.

Ректор:

Търново

+ Епископ Бранитский Климент

№ 116/57

Г-не Министре!

Съгласно с предписанието Ви от 12 Май с.г. № 691, имам чест да доставъ в Министерството на Просвещението **препис от обевлението, което направих за датата на отварянието училището след ваканциите.** Добре беше в това обевление да се кажеше ще ли да има нови стипендиати правителствени, но като няхах от министерството сведение за това, аз не можах да спомена в обевлението. На мнение съм, ако Министерство благоволи да увеличи числото на Правителствените стипендиати, да се приемат за такива само онези ученици, които ще могат да постъпят в I клас.

14 Иул. 1880

Тър[ново]

* [Незавършен текст]

№ 117/58

Господине Министре!

В отговор на писмото Ви от 23 Юний с.г. №1072, с което повтарително искате сведение за ученикат Христа П. Рашев, който дал прошение в Министерството, за да се приеме в повереното мени заведение за правителствен стипендиат, имам чест да Ви съобщя, че речений ученик, както сте видели вероятно и от изпратената вече в Министерството отчетна ведомост, по причина на честото си боледуване, редовно не е следвал в училището и испит не държа. Поведението му е добро. Този ученик е родом от Търново и е роднина на Високопреосвещенний Панарета Пагониянски /който живее в Букурещ/. Когато постъпваше в училището, баща му беше ми казал, че щял бил да го поддържа Негово Високопреосвещенство.

14 иул. 1880 г.
Търново

Приимнете, г-не Министре, и проч.

№ 118/59

Г-не Министре!

Съгласно с приканването Ви от 13 Май с.г. № 694, имам чест да Ви явя, че понеже се открива в повереното мени училище втори клас, ще е потребен още един учител и именно за Математиката. Аз лично не познавам някого от учителите, за да Ви укажа, но Г-н Райчо Королев, инспекторът на Габровската Гимназия, с писмото си от 7 – настоящи месец, препоръчва ми именно за **математиката** някого си **Петра Икономов**, който се е учил в Загреб и в Грац, и – според казването на г-на Королева – успешно е свършил науките си. До колкото разузнах, поведението на препоръчваният от г-на Королева било много добро.

Той бил брат на поп Ионка от Ряховица. Не ще бъди зле ако се назначеше речений Петър Икономов за младший учител в нашето училище.

14 иулий – 1880 г.
Търново

№ 119/60

Г-не Министре!

Младший учител в повереното мени Духовно училище, Г-н Цоков, е свършил науките си в Одесский университет, и като преподавател в нашето училище, показва доста способност и старание – според както забележвам от отзивите на самите ученици. Той няколко пъти ми е казвал да ходатайствавам пред Вас за да го назначите за **старши учител в същото заведение**. Понеже това ще бъде за него като едно насърчавание, аз считам за длъжност да представя в министер-

ството неговото желание и да моля, ако то, Министерството, намира за възможно да удовлетвори това му желание.

14 Иулий – 1880 г.

Търново

№ 120/61

Г-не Министре!

Като беше потребно сам да разгледам сметките за новото здание при Духовното Петро-Павловско училище, аз не Ви отговорих до сега на отношението Ви от 26 Април с. г. № 551, с което ми искате сведения за разликата на парите, които са изтеглени от Търн[овското] Ковчежничество в официален курс, а ся разнесени в пазарский курс. Сега като разгледах всичките тефтери и сметки на училищний Иконом, аз бързам да Ви дам потребните сведения.

По заведеният от мене порядок качеството на паричните суми, които се изтегляват от Ковчежничеството, се записват точно в особен тефтер. Срещу забележката за качеството на парите стои цялата им сума в официален курс – според както са изтеглени от Ковчежничеството.

На служащите в заведението /освен на слугите/ се плаща с монета в официален курс, а всичките други разноски се посрещат с монета в пазарский курс; с този курс се приемат и оправдателните документи; така се представят тези документи и в ковчежничеството. Разликата, обаче, на парите се записва като приход в хозяйствената част на заведението. Този порядок в сметките се е ввел в заведението с устното удобрение и на Г-на Дринова, бивший управляющий отделът на Народното Просвещение. Този порядок се е пазил и при сметките за новото здание на училището. Рублата се е приемала в официален курс, а се е харчила в пазарский курс; в пазарский курс съ се вземали оправдателни документи; в пазарский курс се е преобръщала взетата от Ковчежничеството сума на франки, и заедно с оправдателните документи, се е представлявала в ковчежничеството, а разликата от монетата се е записала в приход на училището.

В тези дни аз довършвам сметките за зданието и ще имам чест да ги представя в Министерството, както и в Търновското Ковчежничество, и вярвам, че недоразумението и съмнението, което се е породило в Ковчежничеството, както и в Министерството, по повод на тези сметки, ще да изчезне, толкоз повече, че и потребните оправдателни документи ще се представят.

14 Иулий – 1880г.

Търново

Ваше Блаженство!

Дълбоко убеден, че върховният надзор за образованието на Църковните служители трябва да принадлежи непременно на Върховното наше Духовно началство, аз съзнавах, че съм длъжен да давам в известно време на това наше началство подробен отчет за положението на Духовното училище, възобновлението и управлението на което биде, с съизволенieto и на Ваше Блаженство, възложено на мене преди две години, но защото след изтичението на първата учебна година това заведение нито по програмата си, нито по вътрешният си ред не беше взето едно твърдо определено направление – тъй като тогава то състоеше само от един Приготовителен клас, аз чаках едно по-удобно време, за да изпълня длъжността си. Сега, когато вече за наступащата учебна година **се открива и втори клас**, и направлението на заведението се е доста разяснило и определило, аз намирам за възможно да представя на Ваше Блаженство потребният отчет за това заведение.

При възобновлението на училището тогавашното Министерство, като желаше да приготви по-скоро колкото годе развити служители за Църквата, **беше приготвило една програма**, която на мене се показва тогава неудообоизпълнима, тъй като от една страна по своята строга специалност, а от друга {-} по своята законченост **трудно и почти невъзможно беше да следуват по нея ученици**, които излизат тогава от нашите училища. При това, **учениците, които пожелаха да постъпят в това заведение нямаха еднакви познания, не бяха се обучавали по еднаква програма и по еднаква метода**, та тоже **трудно беше и невъзможно да се открие тогава първи клас, в който, според тогавашната програма трябваше да се преподава Догматика, Свещенно Писание и др.** – с'е специални богослоски предмети, за следуванието на които иска се съвършено друга подготовка от тази, която имаха желаещите да постъпят в заведението. По тези съображения, аз предложих тогава на Министерството да станат някои изменения в програмата и да се позволи да се открие Приготовителен клас, в който учениците да се изравнят в познанията си в методът на обучението и да се приготвят за следване в специалните класове. Тогавашното Министерство не само прие моето предложение, но и ми позволи да въведа в заведението такава програма, каквато намеря за добре. Възползуван от това, аз за първата година отворих само Приготовителен клас с програма, препис от която Ви прилагам тука. За втората година се откри **Първият специален клас в нашето Духовно училище**. Аз бях честит да получа и от тогавашното Министерство пълна свобода, както за вътрешната наредба на заведението, така и за програмата му и за то, като взех в внимание, че „Църковен служител“,

когого заведението ще приготвява трябва да бъде най-преданият и най-полезният служител на действителните и външните интереси на нашият Православен български народ, тъй като интересите на църквата обемат и интересите народни и не могат да се делят нито да вървят по разни направления, аз, след като се съветувах с тяхно Високопреосвященство Св[етаго] Доростолочервенскаго Митрополита Г-на Григория и Св[етаго] Варненско-Преславскаго Симеона, както и с Високопреподобнаго Архимандрита Константина, направих едно начертание на програма, което и предложих на усмотрението на тогавашното Министерство. Министерството удобри начертанието ми, препис от което прилагам тука. По това начертание следва през изтеклата вече учебна година и могс да се похвалас – успехите му сс повече от удовлетворителни. Почти всичките ученици с любов сс предадени на делото си, с почит и уважение гледат на заведението и сс въодушевявани от съзнание, че се готвят за трудна, но сериозна и полезна деятелност. А тези съ условия, които дават добри надежди за успехът на заведението.

От своя страна до сега Министерството не е в нищо отказвало, което е могло да спомогне за успехът на заведението. В начало беше отпуснало стипендии само за 15 ученика, а сега Правителственките стипендиати в нашето заведение са 40. То министер[ство] улеснява заведението и от всяка една страна. Имаме в началото само двама преподаватели /аз бях и Г-н Илие Христович/, а сега са 5. Към това и за ново здание Правителството е отпуснало 45 000 франка.

Благодарение на едно такова съчувствие на Правителството към заведението, а също и на ревността на преподавателите, заведението днес за днес се радва на едно добро име. Освен 40-тех правителствени стипендиати, имаме в училището още други 75 ученика, които си плащат /и те повечето са от селата/, а и сега има вече много прошения подадени от желаещите да постъпят в заведението ни на свои иждивения. Повечето ученици са с'е възрастни /20, 22, 25 годишни/, има между тях и женени.

Заведението се намира при тъй нареченият Лясковски манастир. Местността е великолепна и здрава. Учениците свободно се разхождат по широкото поле и из хубавата горица, под сянката на която си учат уроците. Това им помага не само на здравето, но малко по малко възбужда и добър патриотизъм в тях, като им вдъхнува силна любов и преданост към хубавата природа на отечеството. Новото здание тоже стана великолепно и здраво за живение. Както виждате от всичко това, Ваше Блаженство, условията, при които до сега съществува Духовното Петро-Павловско училище са доста благоприятни за него. Аз вярвам, че тези добри условия и занаят ще ги има. Но за да бъде по-сигурен успехът на това заведение, като заведение духовно,

като заведение такава, в което се приготвяват Служители на нашата Православна Църква, необходимо е, според мене, още едно и именно – **върховният надзор над това заведение да принадлежи на нашето Върховно Духовно Началство.**

Ваше Блаженство! Както казах, Църковният служител трябва да е служител на висшите интереси на Народът, които интереси се обемат в интересите на нашата Православна Църква. Тези висши народни интереси съ, според мене – запазването на нашата Православна вяра в нейната строга чистота, запазването на истинното благочестие в народът /т.е. запазването чистота на нрави, характер, поведение/ и разпространението на истинното образование. Тези са най-висшите интереси народни и тези са условията, необходими за преуспяването, щастието и величието на всеки народ, толкос повече на нашият. На тези интереси трябва да служи нашият, Църковният, служител неуморно в каквото и да бъде той положение. Но за това се изисква сериозна подготовка, а такава подготовка може да се даде само при едно твърдо и постоянно направление, при една програма такава, която да бъде постоянно съгласна с високият дух на нашата православна вяра, с високите нейни требования, а не да се колебае между разни мнения и направления, несродни с духът на вярата ни. **От тук излиза необходимостта да има Църквата ни или – се едно – Върховното ни Духовно Началство, върховният надзор над заведенията, в които се приготвяват нашите църковни служители.** Църквата никогаж не прави колебания, когато върви към спасителната за народът цел. Като не отстранява нищо, което може да й бъде полезно за постигане на целта й, а като взема всичко, дето и да го намери, което е полезно и може да й съдействува за по-успешното постигване на нейната блага цел, тя упорно и неуклонно върви към тази си цел. При такова свойство на нашата Православна Църква върховният надзор на Върховното ни Духовно началство над духовните учебни заведения е необходим като най-благодетелно нещо за тези заведения, защото при такъв един надзор, каквито променения и да стават в управлението на речените заведения, в личният състав на преподавателите им, както и в техните програми, тези променения с'е ще стават съгласно с означените по-горе висши народни интереси, на които ще служи нашият църковен служител.

Поради всичко това, за добрият успех на Духовното заведение, което се намира под моето управление /та и въобще на всичките наши духовни заведения, които може да ги има занаяпред у нас/, от твърде висока необходимост е: назначението управител и преподаватели за това заведение, както и ввеждението и на Върховното ни църковно началство. Без това, твърде е възможно да се вмъкнат в заведението за управител и преподаватели лица, които никак нямат такава подготов-

ка, каквато се изисква от целта на заведението, а също и да се въведе програмата такава, която тоже не отговаря на тази висока цел.

Според мене, длъжност свещенна има нашето Върховно Църковно Началство да усвои това право, за да не би после да падне върху него тежка отговорност.

Извинете, Ваше Блаженство, задето си позволих да Ви обременявам с тези си малки разсъждения. Като бях длъжен да Ви дам сведения за Духовното училище, аз счетох и за своя длъжност да изкажа пред Ваше Блаженство и своето мнение за условието, което е необходимо за усигоряването добрият успех на заведението. Аз бях честит да ми се възложи и от Ваше Блаженство възобновлението и управлението на това заведение и непростително щеше да бъде на мене, ако откровенно не изкажех пред Ваше Блаженство това, което мисля, че е полезно за заведението.

21 Юлий 1880 г.
Търново

Като препоръчвам себе си и проч.

№ 122

В Търновското Окружно Ковчежничество

Имам чест да представя в Ковчежничеството отчетна ведомост за разносните 7318 фр[анка], 44 сант[има] от Яннуария до днес по Новото здание при Петро-Павловското училище, която ведомост е придружена с 42 оправдателни квитанции. Също представям в Ковчежничеството за по-добро разяснение и равносметка за всичките изтеглени от Ковчежн[ичеството] и разнесените суми за реченото здание.

28 юлий 1880 г.
Търново

№123

Г-не Министре!

В Духовното училище, което е мени поверено, до сега имаше преподавател по нотното пение, назначен от г-на Дринова, и учител-помощник Заяков, назначен от Г-на Атанасовича. В указанията ви от 19 настоящи месец № 421 как да се разпредели стойността на паричното искание от 15 Юлий с.г. №1369 не се споменува нищо за тези служещи в училището.

Моля почитаемото Министерство да благоволи да ми съобщи унищожават ли се тези служби или не, за да мога да съобща на лицата, които ги заемат.

28 юлий – 1880 г.
Търново

№124

Г-не Министре!

Христо Дамянов, ученик от пригответелний клас на Духовното Петро-Павловско училище, който по предписанието на Министерството от 19 Иулий с.г. №1421 ще трябва да се лиши от правителственна стипендия, е едно сиромашко момче от Казанлък, **родителите на когото загинали през последната война**. Това момче се е приело в училището по ходатайството на Казанлъчене. По причина на слабото си здравие през зимата не е можал добре да се занимава. Сега като му съобщих решението на Министерството, той с плач ме помоли да ходатайствувам пред почитаемото Министерство да го нелишава от стипендия като дава твърдо обещание, **че ще да се труди** занаяпред да се покаже с успехите си достоен за благодарението, което ще му направи правителството.

От своя страна аз моля Министерството да покаже снисхождение към това сиромашко момче, като се надявам, че то ще съдържи обещанието си.

29 иул. – 1880 г.

№125

Г-не Министре!

Новото здание при Духовното Петро-Павловско училище до десетина дена ще се изкара съвършено, така щото от новата учебна година в него ще живеят учениците. **Отпусната от правителството сума за това здание не достигна и за то, за доизкарванието му, се употребиха до 4-5 хиляди франка от икономията, която заведението можа да направи преимуществено от суммите, що постъпваха от своекоштите възпитаници**. Като се довърши окончателно зданието и се приключат всичките сметки, ще доставя на Министерството подробна отчетност за всичките разнесени суми, а сега имам чест да Ви представя препис от Равносметката за суммите, които съ изтеглени за зданието от Ковчежничеството, която равносметка позавчера представих на тукашното Ковчежничество.

30 Иулий 1880 г.

№126

Г-не Министре!

Много ученици от разни места се отнасят до мене с прошение за да се приемат на правителствено иждивение в Петро-Павловското Духовно училище. Като не знайъ ще имаме {ли} още стипендии правителствени, аз никому не съм дал положителен отговор.

Моля да благоволи Министерството да ми яви ще има ли, освен тези, които ги има, и други правителствени стипендии за нашето училище.

31 юлий – 1880 г.

Търново

№127

Г-не Министре!

С писмото си от 9 Августа 1879 г. № 779 Министерството на Просвещението беше одобрило да следва Духовното Петро-Павловско училище по програмата, на която начертанието бях съобщил в реченото Министерство с писмото си от 9 Юний 1879 г. № 51. Реченото начертание имаше за цел да даде възможност на заведението да приготвява не само добри свещенници, но и добри учители, а в същото време да даде възможност на своите потомци да се сравняват в познанията си с възпитаниците на кое да е друго средно учебно заведение.

Развитието и познанията на учениците от първий клас на реченото заведение убеждават ме, че добре ще е да следува и занаят пред реченото начертание, препис от което, с някои изменения, аз имам чест да приложа при настоящето. При съставението на това начертание аз се ръководях от убеждението, че при здравето светско обучение български свещеник трябва да има и твърдо богословско образование. А за да може един ученик да разбира и да усвоява както трябва богословските истини той трябва да има – тъй да река – философска подготовка. Без такава подготовка безполезно и опасно е да се разсъждават на един ученик високите догматически истини на нашата Православна вяра. Сега, когато у нас е занемарено духовенството, когато религиозните понятия и у духовенството, и у народът са шантави и не са далеч от грубо суеверие, когато имало, и сега има, пълна свобода и индиферентности и в поведението, и в познанията на разни пропагандисти, които смушават не развитото население, унижават в неговите очи неразвитото православно духовенство, и още по-вече разклащат и тъй слабо, и несвестното религиозно понятие у това население: необходимо е да се направи така, щото да се понадигне нравственото значение на духовенството, да се внуши надлежното уважение към църквата и православието. А това може да стане само ако се даде на българският свещеник възможност добре {и} с пълно съзнание да усвои високите истини на православието. В такъв случай българският свещеник сам ще да се чувствава силен нравствено, сам ще да уважава себе си, званието и призванието си, а това ще да му даде възможност да развива в сферата на своите обязанности такава деятелност, която не само ще очисти религиозните понятия от суеверията, не само

ще възвиси в очите на населението значението на Църквата, ще внуши в това население любов и преданост към православната наша вяра, но и ще парализира всякакви пагубни за вярата и нравствеността народни домогвания.

Тези са биле, г-не Министре, убежденията, които съ ме ръководили при съставлението на поменутото начертание-програма. На такива същи убеждения съм и сега. Нашето положение сега е такова, щото ний, особено в религиозното възпитание и в подготовката на деятели църковни, трябва да пазим сдържаност и постепенност, а не да правим скачки.

Затова аз и сега предлагам да следва Духовното Петро-Павловско училище по начертанието. То е несъвършено, но то може по усмотрението и указанията на Министерството, на Църквата ни, да се направи и допълни. В всеки случай на мнение съм да се не бърза и да не се прави нещо решително по програмата на духовното заведение, до като не се вземе мнението и на Висшето духовно началство на Българската църква, тъй като това заведение ще приготвява преимущественно църковни служители.

Ако да беше положението на нашето духовенство по-добро, ако религиозните понятия у населението, ако повърхностните познания да не бяха толкова усилни у нас и да не даваха възможност с високомерие и даже с презрение да се гледа на скромната, но твърде трудната служба на нашият свещеник, да бяха по свестни: тогава добре щеше да е, ако се дадеше на заведението повече светски характер, отколкото духовен. Но в каквото положение се намират сега работите у нас по отношение на духовенството и Църквата, светският характер на духовното заведение едвам ли не ще съдействува да се теплят младежите от духовното звание, толкос по-вече, че такъв светски характер не ще може да даде на ученикът поне онова твърдо богословско образование, което е необходимо за нашият свещеник.

31 юлий – 1880 г.

№128

Г-не Министре!

В отговор на предписанието Ви от 12 май 1880 год. № 692 имам чест да Ви кажа, че за нашето училище {то} е неудобноизпълнимо. Както знаете, според до сегашната наредба на училището, това училище е заедно и пансион. На стипендиатите на ръце не се е давало досега пари за съдържанието им. Хозяйственната част на заведението си е била и е особно. Двегодишното съществуване на това училище при такава хозяйствена наредба доказва, че тази наредба е добра. Освен контролът, който са имали и имат над хозяйственната част {—} и Ректорът, и преподавателите на заведението, и министерството може вся-

когаж и чрез когото поиска да има надлежната контрола над тази част на заведението. Аз добре не разбирам смисълта на предписанието. Иска се с това предписание да се дават лично на всеки стипендиат парите, които му се отпускат от правителството или само да се записват стипендиатите, че са получили за известно време онова, което им се пада. Ако е първото – тогава хозайствена част не може да има, защото всеки ученик може да пожелае да употреби съдържанието си както намери за добре и училищното началство трябва да влиза в пазарлък с всеки един стипендиат, ако ли е второто – тоже не ще бъде възможно да има в заведението хозайство, защото и тогава всеки ден ще има гюрюлтии за ядене и не знам ^{303*}

№129

В Търн[овското] Окружно Ковчежничество

Имам чест да представя в Търновското окружно Ковчежничество, заедно с две министерски парични искания от 15 июлий с. г. № 1312 и 1326 за франки 3200 за съдържание на стипендиатите в Дух[овното] Петро-Павловско училище през мес. Иуний и Иулий, и отчетна ведомост за приетите от реченото Ковчежничество на 12 Иуний с.г. с паричното искание от 22 май с. г. № 804, фр[анка] 3840. Речената отчетна ведомост е придружена с 18 оправдателни квитанции, които носят следующите № 115, 116, 117, 119, 122, 124, 128, 129, 130, 134, 136, 137, 142, 143, 146, 147, 153 и 154.

2 Август 1880 год.

№130

Г-не Министре!

За вчера, на 15 Август, получих писмата Ви от 9 август с.г. № 1816 и 1825, с които ми евявате, че свободните в Петро-Павловско училище стипендии ще се допълнят с ученици от Самоковското училище. Съжалявам, че тези съобщения дойдоха толкова късно. На основание на Вашето писмо от 30 юний 1623, аз отговорих на някои ученици, че ще да се приемат за стипендиати, ако само представят добри свидетелства и бъдат приготвени да постъпят в 1-й клас. Такива ученици се явиха от други градища. Сега да им се откаже, това ще бъде убийствено за тях. При това още лани Г-н Гинчев ходатайстваше за едно сиромашко момче от Търново. Министерството на Просвещението отговори на това ходатайство, че ако има свободни стипендии, и ако момчето е приготвено, ще да се приеме. Момчето е приготвено и аз, преди да получа реченото Ви съобщение, от 9 август, положително му обещах, че ще да бъде прието.

^{303*} [Преписът не е завършен]

Моля почитаемото Министерство да благоволи и да открие още пет поне стипендии в Духовното Петро-Павловско училище, за да се дадат на ученици, на които се е обещало, и които се окажат достойни.
17 август 1880 г.

1880/81 учебна година

№1

Телеграма
София. Министру Народнаго Просвещения
Шишков не е дошел още. Ако ще дойде, заповядайте му по-скоро да дойде. Ако ли не ще дойде, кажете какво да правим.
3 септем. 1880 г.

№2

Телеграма
София. Министру Народнаго Просвещения
Ако желаете доброто на заведението не назначавайте Иванова, а назначете Петра Икономов, когото бях ви препоръчал.
3 септем. 1880 г.

№3

Телеграма
София. Министру Народн[аго] Просвещения
Не познавам другият Иванов. Ако го намирате за добър, благово-
лете да го назначите.
5 септемвр. 1880 г.

№4

За Г-на Министра на Народното Просвещение в
София

Бях Ви съобщил с писмото си от 17 Август с. г. № 130, че на някои ученици, като се основавах на писмото Ви от 30 Иуний с. г. №1623, обещах положително, че ще бъдат приети, ако издържат испит за в I клас, за правителствени стипендиати, и че понеже такива ученици се евиха доста отрано, аз ходатайствувах с същото си писмо да разрешите да се приемат още няколко ученика на правителствено иждивение. Като ми беше жално да връщам тези момчета, аз ги до-

пустнах до приеман испит и както ще видите от протоколът на второто заседание на учителският съвет, препис от който протокол Ви пращам с настоящето, те издържаха добър испит и се намериха от учителският съвет достойни да се ползват с правителствена стипендия. Тези момчета съ: Ангел Генчев от Търново, за когото е ходатайствувал Г-н Петър Гинчев, и на когото и Министерството беше обещало, че ще бъде приет; Цветан Маринов от Плевен, който е едно добро момче; Хараламби Дончев от Търново, на когото още лани, по ходатайството на Г-на П. Р. Славейков бях аз, като Ректор, обещал, че ще да бъде приет тази година, и иеродиакон Методий от Дряново, на когото тъй също беше обещано, че ще да бъде приет. От приключеният тук препис на протоколът на учителският съвет Вие ще видите, че при приемането на тези поименовани ученици взело се е в внимание обещанието на Министерството, обнародвано в 41 брой на Държавния вестник. Моля потвърдете ги за правителствени стипендиати. Двама от тези момчета може да настаните на место Георгия Иванов, който по леност се лиши от стипендия, и Стефана Гайтанджиев, който по причина на слабото си здравие остави заведението, а за другите двама – назначете стипендия.

Приемете, Г-не Министре, уверение в моето към Вас почитание.
7 септемвр. 1880 г.

Търново

№5

За Г-на Министра на Народното Просвещение в
София

Съгласно с предписанието Ви от 7 август с. г. №1772 Христо Дамиянов се подвъргна на повторителен изпит и учителският Съвет намери отговорите му удовлетворителни, както ще видите от приключеният препис на протоколът на учителският Съвет. Моля, позволете и занаяпред да се ползува той с правителствена стипендия.

7 септем. 1880 г.

Търново

№6

За Г-на Министра на Народното Просвещение в
София

Понеже работите на заведението се усложняват, и освен че ще трябва да се държат в добър ред протоколите на заседанията на учителският съвет, училищната Архива, копиерът и проч., но и мене затруднява доста преписката по училището, която преписка до сега аз сам пишех, има необходимост за един писар за училището. За такъв аз предлагам Димитра Костантинов от Шумен, когото познавам и който

е следвал в IV клас на Николаевската Реална Гимназия, и по причина на слабото си здравие, преди година е оставил заведението. Той склания да служи за писар в училището с 1200 фр[анка] годишна заплата. Мольба да го назначите.

7 септ. 1880 г.

№7

Телеграма

София. Министру Народнаго Просвещения

Чувам, че някой си Славков, математик, от втори курс на Московский университет, желая да дойде за учител. Той е в Москва. Приканете го.

12 септемвр. 1880 г.

Търново

№8

За Г-на Министра на Народното Просвещение в София.

В отговор на писмото Ви от 2 септемвр. с.г. №2211, което получих вчера, на 12 с. м., имам чест да Ви явя, че ученикът, за който с писмото си от 17 Август с.г. №130 аз ходатайствувах и който е препоръчан на мене от Г-на Петра Гинчева, е Ангел Генчев от Търново, а не Димо Димитров.

13 септ. 1880 г.

Приемете, Г-не Министре, и проч.

Търново

№9

В Търновското Окружно Ковчежничество

Министерско парично искание за 1516 фр. сант. 65.

/Това парично искание от 15 юлий-1880г. №1369 придружено е с следующата ведомост:

	фр.	санти.
1. Ректор Епископ Климент за месец июний	500	
2. Старш. учител Илия Христович	333	32
3. Младший учител П. Цоков	250	
4. " " Никифор Костант.	250	
5. За прислуга за месец июний	133	33
6. " " целарски	50	
	<hr/> 1516	65
	1517	

Надпис на паричното искание:

На 18 Август 1880 г., получих от Търновското Окружио Ковчежничество фр. 1516, сант. 65 в рубли 409, фр. 3 и сант. 35 /в размен/.

18 септем. 1880 г.

Търново

№10

В Търновското Окружно Ковчежничество

Министерско парично искание за фр. 1516. сант. 66

Това парично искание от 7 август 1880 г. №1752, придружено е с следующата ведомост:

	фр.	с.
1. Ректор Еписк. Климент за месец июлий	500	
2. Старший учител Ил. Христович “ “	416	66
3. Младший учител П. Цоков “ “ “	250	
4. “ “ Никиф. Костант. “ “	250	
5. За прислуга “ “	100	
	<hr/>	
	1516	66

Надпис:

На 18 септември 1880 г. получих от Търновското Окружно Ковчежничество фр. 1516, с.66 в рубли 409, фр.3, сант. 36 /в размен/.

18 септ. 1880г.

Търново

№ 11

В Търнов[ското] Окруж[но] Ковчежничество

Министерско парично искание за фр. 1666. сант. 65.

Това Министерско парично искание от 18-Август 1880 №1952, е придружено с следующата ведомост:

	фр.	с.
1. Ректор Еп. Климент за мес. Август	500	
2. Старший уч. Ил. Христович ” “	416	66
3. ” “ П. Цоков “ “ “	416	66
	<hr/>	
	1333	32

Надпис:

На 18 септемвр. 1880 г. получих от Търн[овското] Окруж[ужно] Ковчежничество фр. 1333, сант. 32 в рубли 360, фр.1, сант. 32 /в размен/. Остатъкът фр. 333, 33 с. остава в Ковчежничеството.

Търново, 18 Септ. 1880 г.

№ 12

В Търн[овското] Окр[ужно] Ковчежничество
 Минист[ерско] парично искание за фр. 975

Това парично искание от 18 Август 1880 г. №1950, е придружено с следующата ведомост:

	фр.
1. Учител пенне свещ. Петър Димитров за мес. Иуний, Иул. и Август	625
2." помощник Заяков " " " "	350
	975

Надпис:

На 18 септ. 1880 получих от Търн[овското] Окр[ужно] Ковчежничество фр. 975 в рубли 263 /разно наименование/, фр. 1, сант. 90.
 Търново, 18 Септ. 1880 г.

№13

В Търн[овското] Окр[ужно] Ковчежничество
 Минист[ерско] парично искание за фр. 150

Това парично искание от 18 Авг. 1880г. №1951, е придружено с следующата ведомост:

	фр.
1. Надзирател Заяков за мес. Иуний, Иулий и Август	150

Надпис:

На 18 септ. 1880 г. получих от Търн[овското] Окр[ужно] Ковчежничество фр. 150 в рубли /разни/ 40, фр. 2.
 18 Септ. 1880 г.

№14

В Търновското Окружно Ковчежничество
 Министерско парично искание за фр. 1590 /за стипендиите за мес. Август 1880. №2046. Август 22 /.

Надпис: на октомври 1880 г. получих от Търн[овското] Ковчежнич[ество] фр. 1520 в рубли /разни/ 410, фр. 3 /в размен/.
 Октомвр. 6, 1880
 Търново

№15

В Търнов[ското] Окружно Ковчезничество

Министерско парично искание за фр. 80 /за стипендиати за мес. Август 1880 г. №1419. Иулий 19 /.

Надпис: приех от Търнов[ското] Ковчезнич[ество] фр. 80 /осемдесет/ в рубли /разни/ 21р., 2 фр., 30сант.

6 Октом. 1880 г.

Търново

№16

В Търнов[ското] Окружно Ковчезничество

Министерско парично искание за фр. 2000 /за стипендиатите за месец Септемвр. 1880г. №2442 /септем. 15 /.

Надпис: приех от Търнов[ското] Ковчезнич[ество] фр. 2000 /две хиляди/ в рубли /разни/ 540 фр., 2/в размен/.

6 Октомвр. 1880 г.

Търново

№17

В Търновск[ото] Окружно Ковчезничество

Като представям в Търновското Ковчезничество три парични искания /от 19 Иулий с.г. №1419; от 22 Август с.г. №2046 и от 15 Септемвр. с.г. №2442/ за франки 3600 имам чест да придружа тези парични искания с две отчетни ведомости за разнесените сумми, които се приеха от Ковчезничеството с паричните искания от 15 Иулий №1312 и 1326 и които ще се приемат сега с паричните две искания от 19-Иулий №1419 и 22 Август №2046. Едната от отчетните ведомости, придружена с 42/четиридесет/ оправдателни квитанции, показва кога и за какво са се разнесли казаните сумми, а другата – каква разлика е имало от курсът на парите.

Търново, 6 Октомвр. 1880 г.

№18

В Търн[овското] Ковчезничество

Министерско парично искание за фр. 50 /от 16 Септ. 1880 г. №2461/.

Това парично искание е придружено с следующата ведомост:

1. Надзирател М.Заяков за мес. Септемвр. 1880 фр. 50

Надпис: приех от Търновското Ковчежничество фр. 50 /петдесет/
в рубли /разни/ 13 фр., сант. 90/ в размен/.

6 Октомвр. 1880

Търново

№ 19

В Търн[овското] Окрж[но] Ковчежничество

Министер[ско] парично искание /от 16 Септ. 1880, №2462/ за фр.
1558, сант. 32

Това парично искание е придружено с следующата ведомост:

1. Ректор Епископ Климент за мес. Септ.	1880	500	
2. Старший учител Ил. Христович” “	“	416	66
3. ” “ П. Цоков” “ “	“	416	66
4. Преподавател пение Свещен[ик] Димитров “	“	208	34
5. Учител-помощник М. Заяков “ “	“	116	66

1658 32

Надпис: приех от Търн[овското] Ковчежничество хиляда шестотин и петдесет и осем, сант. 32 в рубли /разни/ 448, сант. 72/ в размен/.

6 Октомвр. 1880 г.

Търново

№ 20

В Търновското Окрж[но] Ковчежничество

/от 15 Ноемвр. 1880 г./ Парично искание за фр. 3876, с. 62

Молъ Търновск[ото] Окрж[но] Ковчежничество, съгласно с предписанието на Министерството на финансите от 14 Октомвр. с.г. №10816, да отпусне срещу разписката на икономът на Духовното Петро-Павловско училище – монаха Кирилла Кръстева от откритият в разположението на Министерството на Просвещението с разнорасписание от 14 юлий с.г. № 6238 кредит франки три хиляди осемстотини и седемдесет и шест, сантими 62 за съдържание на служащите при реченото училище лица и за прислуга.

При това се прилага и потребната оправдат[елна] ведомост.

Оправдателна ведомост към писмото № 20 от 15 ноемвр. 1880 г.

1. Ректор Епископ Климент за месец Октомври и Ноемвр. 1880 г.	1000 фр.
2. Старш. учител Илия Христович за месец Октом. Ноемвр. 1880г.	833 фр. 32 сант.

3. Старш. учител П.Цоков за м.
Октом., Ноемвр. 1880 833 ф. 32 с.
4. Препод. нотно пение П. Димитров за м. Окт.,
Ноемвр. 1880 416 ф. 66 с.
5. Учител-помощник М. Заяков за Окт.,
Ноемвр. 1880 г. 233 ф. 32 с.
6. Писарът Дм. Костантинов за м.
Септемвр., Окт. и Ноемвр. 300ф.
7. Прислуга за м. Октомври, Ноемвр. 1880 г. 200 фр.

В Търновск[ото] Окруж[но] Ковчежничество

15 Ноемвр. 1880 год. Парично искание фр. 700

Молъх Търновското Окружно Ковчежничество, съгласно с предписанието на Министерството на финансите от 14 Октомвр. 1880 г. № 10816 да отпусне срещу разписката на икономът на Духовното Петро-Павловско училище Монаха Кирилла Кръстева от откритият в разположението на Министер[ството] на Просвещението с разнoсно расписание от 28 Иулий 1880 год. № 7220 кредит фр. 700 за съдържание на надзирател и иконом при реченото училище.

При това се прилага потребната ведомост.

Оправдателна ведомост към паричното искание от 15 Ноемвр. 1880 год. №21.

1. Надзирател М.Заяков за м. Октом. и Ноемвр. 1880 г. 100 фр.

2. Иконом Кирил Кръстев за месеци Иуний, Иулий, Август, Септемвр., Октомвр. и Ноемвр. 1880 г. 600 фр.

№ 22

В Търновското Окруж[но] Ковчежничество

1 Декемвр. 1880 г. Парично искание фр. 1858, с.31

Молъх Търновското Окруж. Ковчежничество съгласно с предписанието на Министерството на финансите от 14 Октомвр. 1880 г. № 10816 да отпусне срещу разписката на иконом на Духовното Петро-Павловско училище Кирилла Кръстева от откритият в разположението на Министерството на Просвещението с разнoсно расписание от 14 Иулий с. г. № 6233 кредит франки 1858, с.31. За съдържание на служащите при реченото училище лица и за прислуга.

При това се прилага потребната оправдателна ведомост.

Оправдателна ведомост към паричното искание от ... Декемвр. 1880 год.

1. Ректор Епископ Климент за м. Декемвр. 1880 г.	500 ф.
2. Старш[и] учител Илие Христович за м. Декемвр. 1880 г.	416" 66 с.
3. Старш[и] учител П.Цоков	" " " 416" 66"
4. Преподават. нотно пение П. Димитров	" " " 208" 33 „
5. Учител-помощник М. Заеков	" " " 116" 66 „
6. Писарът Димитр. Костадинов	" " " 100"
7. Прислуга.....	" " " 100"

№ 23

В Търновското Окруж[но] Ковчежничество

... Декемврий 1880 год. Парично искание фр. 150

Молъхъ Търновското Окружно Ковчежничество, съгласно с предписанието на Министерството на финансите от 14 Октомврий 1880 год № 10816, да отпусни срещу разписката на Икономът на Духовното Петро-Павловско училище Монаха Кирилла Кръстева от откритият в разположението на Министерството на Просвещението съразносно списание от 28 Иулий 1880 год. № 7220 кредит фр. 150 за съдържание на надзирател и Иконом при реченото училище.

При това се прилага и потребната оправдателна ведомост.

Оправдателна ведомост – към паричното искание от ... Декемврий 1880 год. №23

1. Надзирател М. Заяков за м. Декемвр. 1880 г.	фр. 50
2. Иконом К. Кръстев	" " " " " 100

150 фр.

№ 24

До Господина Министра на Просвещението.

24 Декемвр. 1880 год.

г. Търново

Господине Министре!

Понеже Духовното Петро-Павловско училище и досега не се е снабдило с още един учител от какъвто има нужда, според както е известно на Министерството от писмата ми от 14 Иулий 1880 год. №118 и понеже сега **Г-н Трайчо Китанчев**, който е свършил Киевската Семинария, и когото познавам за доста добър, изевява желание да бъде преподавател в реченото училище, моля почитаемото Министерство да благоволи и назначи речения Трайча, който сега за сега се намира в Ловеч при Негово Високопросвещество Г-на Натанаила.

№ 25

Почитаемий Господине Т. Китанчев!

24 Декемвр. 1880 г.

г. Търново

Писмото Ви от 21 Декемвр. 1880 год. получих и се зарадвах за желанието ви да бъдете преподавател в Духовното Петро-Павловско училище. Днес пиша в Министерството за Вашето назначение и се надявам скоро да се видим в Търново.

№ 26

До същия

Вчера получих от Министерството писмо, препис от което ви изпращам. Побързайте да изпратите или чрез мене, или направо в Министерството исканите от Министерството свидетелства за да стане по-скоро назначението ви.

№ 27

За Господина Министра на Народното Просвещение

18 Декемврий 1881 год.

Търново

Господине Министре!

Съгласно с предписанието ви от 24 Ноемвр. 1880 год. №3353 изпращам ви списокът на учениците, които през настоящата 1880/81 учебна година следват в повереното на мене заведение. От този список Вие ще видите, че освен 50-х правителствени възпитаници в заведението има 81 своекоштни, 2 половина своекоштни, 7 свертатни. Тези последните се обдържат от училищната икономия. Своекоштните, с изключение на 6-7-мина са си заплатили напълно за съдържанието.

№ 28

18 Декемврий 1881 год.

г. Търново

Господине Министре!

Досега не бързах да се съобразя с предписанието Ви от 28 Ноемвр. 1880 год. № 3353 касателно преподавателите в Духовното Петро-Павловско училище, защото исканите сведения аз имах чест да доставя в Министерството с писмото си от 17 Май 1880 год. № 108. Но сега като ми напомнювате с писмото си от 30 Декемвр. 1880 год. № 3640 за казаното предписание, аз бързам да доставя отново в Министерството исканите сведения, заедно с преписите на атестатите и свидетелства на преподавателите.

№ 29

18 Яноар. 1881 год.

г. Търново

Господине Министре!

Щом получих писмото Ви от 30 Декемвр. 1880 год. № 3640, аз писах на Г-на Китанчева да изпрати в Министерството каквито документи има за учението си. Аз не зная какви му са документите и дали ще го назначи Министерството, та и не настоявам на назначението му. Ще си позволя, обаче повторно и потретно да напомня на почитаемото Министерство, че **заведението ни има нужда от един преподавател по Математиката**. С писмото си от 14 Иулий 1880 год. № 118 и с телеграмата си от 3 Септемвр. 1880 год. аз молих Министерството да назначи Г-на Петра Икономов от Трявна, който с успех е следвал науките си в Загреб и в Грац, и който по тихият и скромният си характер щеше да бъде твърде полезен на заведението, но Министерството тогава не уважи просбата ми. Моля Министерството, ако не намери за възможно да назначи или Трайча Китанчев или Петра Икономов, нека назначи поне друго, когото То /Министерството/ познава за добър.

№ 30

В Търновското Окрж[но] Ковчежничество

21 Януар. 1881 год. Парично искание за фр. 1858. с.31

Придружено с следующата оправдателна ведомост:

1. Ректор Епископ Климент за м. Януар. 1881 год.	500	ф.	
2. Старш. учител Илие Христович “ “	416	“	66 с.
3. Старш. учител П.Цоков “ “ “	416	“	66 с.
4. Преподават. Нотно пение прот. П. Димитров“	208	“	33 с.
5. Учител помощник М. Заяков “ “	116	“	66 с.
6. Писарът Дм. Костантинов “ “ “	100		
7. Прислуга..... “ “ “	100		

фр. = 1858. с. 31.

№ 31

В същото ковчежничество

21 Януар. 1881 год. Парично искание за фр. 150.

Придружена с следующата оправдателна ведомост

1. Надзирател М. Заяков за м. Януар. 1881 год.	фр.	50
2. Иконом Кирилл Кръстев “ “ “	“	100

фр. = 150

№ 32

В Търновското Окружно Ковчежничество

Парично искание за фр. 6000

Като представям в Търновското Ковчежничество оправдателните квитанции за разнесените през месеци Октомврий, Ноемврий и Декемврий 1880 год. сумми за съдържание на правителствените стипендиати при Духовното Петро-Павловско училище, моля Ковчежничеството да даде съгласно с предписанието на Министерството на финансите от 14 Октомвр. 1880 год. № 10816 от откритият с расходното расписание от 14 Иулий 1880 год. № 6233 в мое распоряжение кредит фр. шест хиляди /6000/ срещу расписката на Икономът на реченото училище, Кирилла Кръстева.

27 Янноар. 1881 год.

№ 33

В Търн[овското] Окр[ужно] Ковчежничество

Имам чест да представя в Ковчежничеството оправдателните квитанции за разнесените през месеци Иуний и Иулий 1880 год. за съдържание на Правителствените стипендиати при Духовното-Петро Павловско училище сумми, които на 4 Август с паричните искания от 15 Иул. 1880 год. № 1312 и 1326 се приеха от Ковчежничеството.

27 Янноар. 1881 год.

№ 34

Телеграма за Министъра на Просвещението в София

Петър Икономов бил учител в Дряново. Сега бил свободен и желае да се назначи в нащо заведение.

29 Януарий 1881 год.

Търново

№ 35

Телеграма за Г-на Министра на Просвещението в София

Учениците от Петро-Павловското училище, недоволни от храната и от учители, отказват да посещават класовете. За мене е невъзможно вече да управлявам заведението. Моля назначете друг ректор.

7 Февруар. 1881 год.

г. Търново

№ 36

Телеграма за Господина Министра на Просвещението в София

Учениците още снощи се прибраха в училището, но отказват да посещават класовете, докато не дойял ревизорин. Храната и животът на учениците в пансионът не мога да ги направя по-добри. Не са виновати учениците, а са виновати тези, които са ги подбудили. Настоявам на оставката си. Молъ ускорете ревизията.

8 Февруар. 1881 год.

№ 37

Телеграма Господину Министру на Народното просвещение

Комисията свърши днес изследванията и ще ви прати рапорт. Учениците отказват да посещават класовете, въпреки съветите и на комисията. Те искат да се сменят икономът, учителят Илия Христович и да назначат още учители. Докато не станяло това, те отказват да следват.

13 Февр. 1881 год.

№ 38

Телегр[ама] за министра Просвещения
Новият учител Китанчев пристигна тази вечер.

14 Февр. 1881 год.

№ 39

Телеграма за Господина Министра на Просвещението

Учител Илие Христович болен. Учениците решително обещават, че докато Министерството не изпълни всичко, за което му писали, те не ще да посещават класовете. Моля назначете и Петра Икономов за дано се даде край.

18 Февр. 1881 г.

№ 40

В Търновското Окружно Ковчежничество
Парично искание фр. 1858, с.31
Плата за учителите.

Това парично искание е придружено с следующата ведомост:

1. Ректор Епископ Климент за мес. Февруарий 1881 г.	фр.	500
2. Старший учител Илие Христович за мес. февр. 1881г.	фр.	416, с. 66
3. “ “ П.Цоков “ “ “ “ “	“	“ 416, с. 66
4. Преподават. на Нотно пение П. Димитров“	“	“ 208, с. 33
5. Учител-помощник М. Заяков “ “ “ “	“	“ 116, с. 66
6. Писар. Дм. Константинов “ “ “ “ “	“	“ 100,
7. Прислуга.....	“	“ 100,

фр. = 1858, с. 31

26 Февр. 1881г.

№ 41

В същото Ковчежничество Парично искание фр. 150, придружено с следующата ведомост:

1. Надзирател М. Заяков за мес. февр. 1881 г.	фр.	50
2. Иконом Кирилл Кръстев “ “ “	“	100

ф. 150

26 Февр. 1881г.

№ 42

В същото Ковчежничество парично искание за фр. 4000

за стипендиатите, за мес. Януарий и Февруарий 1881 год.

26 Февр. 1881г.

№ 43

В Търновското Окр[ужно] Ковчежничество

Парично искание за фр. 145

Моля Търновското Ковчежничество да даде от открития в мое разпоряжение с расходно Расписание от 18 февр. с.г. № 1892 за съдържание на сверхштатният учител Трайча Китанчева фр. 145 срещу разписката на същия Т. Китанчев.

27 Февруар. 1881 год.

№ 44

Г-не Министре!

Съгласно с приканванието ви от 13 февр. с.г. № 516, имам чест да представя в Министерството Равносметка за приетите и разнесени суми по новото здание при Духовното Петро-Павловско училище, която равносметка придружавам с Списък на Оправдателните квитанции за разнесените суми по реченото здание.

От равносметката вие ще видите, че се е взело от Търновското Ковчезничество фр. 44999, сант. 50, от които фр. 28, 999, с. 50, приети в долен /официален/ курс, са разнесени в пазарски курс и разликата им е 2350 фр. 80 сант. За всичката изтеглена от ковчезничеството сума, с прибавка на горницата от парите са внесени в ковчезничеството оправдателни квитанции, с тази обаче разлика, че там – горницата от парите е сметната не върх рубли, но върх франкове. Обаче в тефтерите на училището горницата е пресметната и записана върху рубли, както ви се представлява и сега в равносметката.

27 Февр. 1881 г.

Търново

№ 45

Г-не Министре!

На запитванието ви от 13 февр. с.г. № 516, по какви причини и съображения не съм доплатил досега на Инджинеринът Г-на Савва х.Ничев имам чест да ви кажа, че не му съм доплатил по тази проста причина, че не знаех колко да му се плати. Аз с него не съм правил никакви условия. Негово Сиятелство Императорский комисар и Г-н Дринов му възложили да направи планът на новото здание при Петро-Павловското Духовно училище и да надгледва направата на зданието. Г-н Савва наистина нагледваше майсторите по някогаш докато беше в Търново. На питанието ми условен ли е инджинеринът, г-н Дринов ми каза: „Не е, но то е лесно“. Тъй си и остана това дело. Сега Министерството може да определи колко да му се плати. Дължен съм само да съобщя на Министерството, че новото здание състои от два корпуса: голям главен и малак; в този последний са: Столовата, Готварницата, Хлебарницата, Фурната и помещението на слугите. Особени сметки за всеки корпус не са се държали, но може да се каже, че за малкият корпус разнесли се приблизително 10,000 фр. Г-н Савва е направил планът само за големият корпус и само в този корпус се е намисвал.

27 Февр. 1881 г.

Тър[ново]

№ 46

В Търновското Окружно Ковчежничество

Имам чест с настоящето си да представя в Ковчежничеството Оправдателни квитанции, в запис с паричното искание от месец май 1880 г. № 796, за прислуга, канцелярски разноски, учебни пособия и за ремонт, и отопление.

При това се прилага оправдателна ведомост на Квитанциите:

1. за Канцелярски разноски.....	162 фр.
2. “ Ремонт и Отопление	342 “
3. “ Прислуга	432 “
4. “ Учебни пособия	326 “

28 февр. 1881 г.

№ 47

Г-не Министре!

Съгласно с предписанието ви от 4 февр. с.г. № 372 имам чест да изпратя в Министерството таблицата за сведения на учениците при Духов[ното] П[етро]-Павловско училище за първото полугодие на 1880/81 учебна година. Считаю за длъжност да обясня, че местото, означено за клас I а – аз го изпълних с подготовителний клас.

№ 48

Г-не Министре!

Съгласно с предписанието ви от 5 Януар. с.г. № 20 имам чест да изпратя в Министерството препис на оправдателните квитанции, за сумите, които се взеха от Ковчежничеството за съдържанието на Правит[елствените] Стипендиати през месеци Декемврий 1880 год. и Януарий, и Февруарий 1881 год.

№ 49*

.....

№ 50

Свидетелство

Предявителят на настоящото Кирилл Кръстев в продължение на две години и половина служил е при Духовното Петро-Павловско училище за иконом и е изпълнявал през всичкото това време служба-

* [№ 49 липсва]

та си честно и добросъвестно.

За удостоверение на това дава му се настоящето свидетелство да му служи дето и когато потряба.

№ 51

Ваше Блаженство!

В Духовното Петро-Павловско училище има правителствени стипендии 50, които сега за сега са заети всичките. Само сега, след безредиците, двама правителствени стипендиати, под предлог, че нямали наклонност към духовни предмети, своеволно оставихъ заведението. Не знам как ще постъпи Министерството с техните стипендии, но ако Вашият дякон дойде тука – не ще бъде зле. Даже и да няма свободни стипендии той може в качество на свърхштатен ученик да следува в училището като се ползува с всичко (храна, облекло и проч.) като същи стипендиат. Материалното положение на заведението е такова, щото то и сега има до 7 свърхштатни ученици (двама диаconi, двама свещенници и други трима светски). Впрочем, аз ще се надявам, че за идущата учебна година той (Дяконът Евтимий Динов) да стане правителствен стипендиат.

Като препоручавам себе си на св. Ваши молитви, оставам на Ваше Блаженство во Христе брат.

№ 52

Ваше Блаженство!

В Духовното Петро-Павловско училище наистина станаха нежеланни безредици, за които дължен бях да дам на Ваше Блаженство потребните сведения, но аз не побързах да направя това, защото желаях да изуча по-първо **причините на тези безредици**. Сега безредиците утихнаха, училището следува и аз имам възможност да изпълня длъжността си.

В някои вестници имате обнародвани статии за лошата уж храна на учениците и най-много за недостойнството на икономът училищний, Кирилла Кръстев (монах), когото почти че обвинявах а и в злоупотребление. Това беше лъжа. Храната не беше лошева, а и да беше лошева, Икономът нито можеше да бъде крив, нито да злоупотребява, защото качеството и количеството на храната зависеше не от него, а от мене. Че храната не е била нито лоша, нито оскудна – това го засвидетелствувах а и двете ревизии, които Министерството изпрати. Та освен туй, училището е отворено за всеки почтен гражданин и всеки може свободно да дохожда и да вижда каква е храната. От изследванията и на двете ревизии се вижда, че и самите ученици са заевиле,

че нямат оплакване от храната. Работата беше да се отстрани икономът Кирилл и да се настани на негово място друг. За да се отстрани Кирилл – това го желяеха най-много някои от учителите, както и някои от Търновските граждани. Учителите бяха недоволни от Кирилла, защото той не ги допускаше да се распоредят с хозяйството на заведението, както си щът. По следствие на това те постоянно мъмреха пред учениците за Икономът и даже някои от тях сами съ караха учениците да отиват в готварницата и да чупят дулапите, за да разхвърлят хлябът. Някои Търновски граждани желяеха да се отстрани Кирилл, за да се настани на негово място някой техен сродник или познайник. Още през Август миналата година някои влиятелни тука млади граждани предлагаха ми да махна Кирилла и да настане на негово място някой сиромах гражданин. Главната им мотивировка за това беше тая, че Кирилл бил калугерин, та освен дето не било добре калугерин да се распореджа в едно училище, но още той нямал нужда да заема такава служба, тъй като нямал деца, нямал къща, а пък, ако съм вземел някой гражданин, щял съм да дам възможност на един почтен человек да си прехранва къщата. И така, от две страни се захвана влияние върху учениците, което ги възбуждаше срещу Икономът. Учениците нямаша причини да обичат Икономът, защото той строго бдеше над училищното хозяйство и щом някой ученик счупеше или чаша, или стъкло, или паница – той правеше бележки на самите ученици, и съобщаваше и на мен. За съжаление, учителите не живеяха добре и помежду си, надзирателят беше, и е, едно момче слабо по познания и характер, та само се подаваше и учениците подвеждаше под влиянието на интригите, а аз не можах да се намирам постоянно в училището. Всичко това, съединено, докара до там работата, щото учениците заявиха писмено, че не искат Икономът, защото освен, че не им давал добра храна, но и грубо се отнасял към тях, клеветял ги пред началството и проч. Това беше първо и единствено заевление, направено на мене. До това заевление учениците с' е ми казваха, че са доволни от храната. В същото почти време като ми се подаде заявлението, учениците настоятелно поискаха да отстраня на часът Икономът Кирилла от заведението. Това аз не можах да направя и обявих го на учениците, като ги съветувах да бъдат спокойни и да си гледат работата. Те не послушаха съветът ми, а отидоха в Търново и телеграфираха на Министерството. В телеграмата си те вече не съ се оплакали само от Икономът и от храната, но и от учители, и от мене. Министерството не постъпи никак педагогически. То на часът ми заповяда да улучша храната си, животът на учениците, на което и аз му отговорих, че не мога да направя нито храната, нито животът на учениците по-добри. Тази постъпка на Министерството даде насърдчвание на учениците, които вече не обръщаха никакво внимание на съветите и требованиямита на

училищното началство. Отказаха да посещават класовете и обевихъ, че дотогава не ще да ходят в клас, докато не изпълним Министерството всичко, което те искаше. Те не взеха в внимание не само съветите на ревизорите, пратени от Министерството, но и нееднократните заповеди на самото Министерство. Най-после Министерството отчисли едного от учителите, именно Илия Христовича, който наистина трябваше да се отстрани, но само по друг начин, извади Иконома Кирилла и настани на негово място с четворна повече заплата един неспособен терзия – някогашен слуга в къщата на Министърът на Просвещението, а на мене заповяда да направя строг виговор на някои от учителите. Впрочем трябва и това да кажа, че побърза да назначи двама други учители, именно Трайча Китанчев и Петра Икономов – и двамата много добри момци. По този начин се прекратиха безредиците в училището, и учениците, след като не посещаваха класовете в продължение на цял месец, захванаха сега редовно да ги посещават.

Счетох за необходимо, Ваше Блаженство, да Ви изложа тези подробности, за да видите по-добре как са се явили безредиците в заведението и какво е сега положението на туй заведение. Страх ме е, че ще да е твърде мъчно да се държи една строга дисциплина между учениците, които се научиха вече да удрят направо телеграми на Министерството и да получават от това последното – тоже направо – отговори на телеграмите си. Колкото за мене, аз много добре познавам, че положението ми, като Ректор на това заведение е подкопано, особено от поведението на Министерството, и ако до сега не съм настоявал на отставката си и не съм се оттеглил, това не съм сторил единствено по тази причина, че желаях по-първо да се уталожат работите в заведението и да съобщя на Ваше Блаженство, за да примислите за лицето, което ще треба да препоръчате на Министерството за Ректор. Като препоручавам себе си на Св[етите] Ваши молитви, оставам на Ваше Блаженство во Христе брат.

№ 52/53

Господине Министре!

Повечето ученици от Духовното Петро-Павловско училище отказаха и отказват да посещават класовете на нотното, последствие на което преподавателят на пението, Свещенник Петър Димитров ми заеви, че не ще вече да следува преподаванието. Според мене не ще да е зле, ако наистина този преподавател се заменише с друг по-вещ в предметът си. За такова заменяване аз с писмото си от ... 1880 год. № ... бях правил предложение на Министерството, но тогава предложението ми не се взе в сериозно внимание.

26 Март 1881 год.

№ 53

Господине Министре!

Назначеният от вас Иконом за Духовното Петро-Павловско училище още от 1 Март прие службата си. Но вижда се някои хора чакаха съвсем друг резултат от изпълнението на Кирилла, та затова като се научавам, събирали подписи за да протестират в Министерството срещу назначението на новият Иконом и даже, казват ми, вече изпратиле такъв протест. Такива работи вредно влияят на учениците и Министерството треба да вземе мерки, за да не стават те. Според мене добре ще да е за заведението, ако се извадеше надзирателят учител М. Ив. Заяков – за което и той сам изказва желание.

№ 54

Господине Министре!

С писмото си от 28 Февруарий 1881 год. № 732 Вие ми заповяда да введа по-строга дисциплина между учениците в Духовното Петро-Павловско училище. После безредиците, които станяха в заведението, после насърдчванията, които учениците виждаха в вестниците, а най-повече после онова поведение, което държа самото Министерство во време на безредиците и което подкопа всеки авторитет на дотогавашното училищно началство, аз чувствавам, че не съм в състояние да изпълня предписанието Ви. Мене не ми стига умът как ще могъ аз да введа по-строга дисциплина между ученици, които са вече научени щом им докривее – за нещо – да пишат безграмотни дописки по вестниците, или от тяхна страна други безграмотни хора да пишат тези дописки, сами направо да удрят телеграми до Министерството и да получават тоже направо отговори от това последното, и в очите на които сегашното училищно началство няма вече никакво значение, особено като слушат, че някои техни другари, които са напуснали училището подир безредиците без формално уволнение, приемат се в други училища безпрепятствено.

Аз съм уверен, че ако размислите добре над всичко, що се извърши с заведението, което беше на мене поверено, вие сами ще се убедите, че условията са такива, щото моето прибавяне като Ректор в него е вече невъзможно.

При това, аз не мога постоянно да бъда в заведението, нито мога да бъда в него редовен преподавател. /Ако имате добрината да се справите в Министерството на исповеданието, вие ще се научите, че аз съм само временно управител и преподавател на заведението./

Порди това, аз ще повторя просбата си, изказана в телеграмата ми от 7-й февруари 1881 г, и ще ви помолъ да ме уволните окончателно от Ректорството.

№ 57*

За Господина Министра на Народното Просвещение

Господине Министре!

Вие трябва да знаете, че бившият старший учител при Духовното Петро-Павловско училище Илия Христович, в продължение на 20 години е учителствувал в разни градища на България. При това неговото учителствуване в Петро-Павловско училище при всичките негови лични недостатъци било е доста полезно за учениците. Сега, след отчислението му, той е останал без средства за живение. Старините, болестите и твърде отслабналите му очи, не му дават възможност да се занимава вече нито с учителствуване, нито с друга някоя работа. Человеколюбието изисква да не се оставя той в такова жалко положение, като е обременен и с дребни деца.

Затова аз, по негова просба, позволявам си да се обърна към вас, г-не Министре, с покорна молба, да благоволите и се разпоредите за да му се назначи една пенсия поне от 200 ф. на месец.

Приимете, Г-не Министре, уверение в искренните ми към Вас почитания.

№ 58

В Търновското Окр[ужно] Ковчежничество

Парично искание за фр. 1394, с.99 плата за м. Март 1881 г.

В основание на открития от Министерството на финансите в мое расположение кредит, с разносното разписание от 19 март 1881 г. под № 3195, предлагам на Търновското Окр[ужно] Ковчежничество да отпусне под расписката на Негово В[исоко] Преподобие Архимандрита г-на Стефана по бюджета на Министерството на Народното Просвещение, фр. 1394, с.99 за мес. Март 1881 г. за съдържание на служащите при Петро-Павловското Духовно училище.

При това се прилага оправдателна ведомост.

Старш.уч. Петър Цоков	380 ф.	
Младш.уч. Петър Икономов	300 “	
Сверхщ. Уч. Трайчо Китанчев	290 “	
Уч.нотно пение П.Димитров	208 “	33 с.
Уч. Помощник М. Заяков	116 “	66 с.
Писар Дм. Костантинов	100 “	“ „

май 1881 г.

* [Писмата № № 55 и 56 липсват]

№ 59

До Търновското Окр[ужно] Ковчежничество

Парично искание за фр. 2140

В основание на открития от Министерството на финансите в мое расположение кредит с разностно разписание от 19 март 1881 г. под № 3195 предлагам на Търновското Окр[ужно] Ковчежничество да отпусне под расписката на Н[егово] В[исоко] Преподобие Архимандр[ит] Г-на Стефана по бюджета на Министерството на Народното Просвещение фр. 2140 за м. Априлий и Май 1881 г. за съдържание на служащите при Петро-Павловското Духовно училище.

При това се прилага оправдателна ведомост.

Старш[и] уч[ител] Петър Цоков	760 ф.
Младш[и] уч[ител] Петър Икономов	600 “
Сверхшт[атен] уч[ител] Трайчо Китанчев	580 “
Писарът Дм. Костантинов	200 “

 2140 франка

27 май 1881 г.

№ 60

Телеграма

София, Господину Министру на Народното Просвещение

Остатките за учебни пособия не са изтеглени от Ковчежничеството.

№ 61

За Г-на Министра на Просвещението

Моля да благоволите и спроводите 150 ученически свидетелства за второто полугодие, в които предметите да бъдат разположени по следующият ред:

1. Църковна История
2. Катихизис
3. Свещ[ена] История

№ 62

До Търновското Окр[ужно] Ковчежничество

Парично Искание за фр. 6000

В основание на открития в мое расположение кредит от Министерството на финансите с разностно разписание от 19 март 1881 г.

под № 3195 предлагам на Търновското Окружно Ковчежничество да отпусне под разписка на Негово Високо Преподобие Архимандрита Г. Г-на Стефана по бюджета на Министерството на Просвещението 6000 фр. за съдържание на Правителствените стипендианти за месеците Март, Априлий и Май 1881 г. При това се прилага оправдателна ведомост заедно с оправдателни квитанции.

Иуний 1881 г.

№ 63

До Тър[новското] Окр[ъжно] Ковчежничество
Парично искание **фр. 1070**

В основание на открития от Министерството на финансите в мое разположение кредит с разносното расписание от 19 Март 1881 г. под № 3195, предлагам на Търнов[ското] Окр[ужно] Ковчежничество да отпусне под разписка на Негово Високопреподобие Архимандрита Г. Г. Стефана по бюджета на Министерството на Народното Просвещение 1070 фр. за съдържание на служащите при Д[уховното] П[етро]-Павловско училище за м. Иуний 1881 год.

При това се прилага оправдателна ведомост.

Иуний 1881 г.

Старший уч. П. Цоков	380 фр.
Младший уч. П. Икономов	300 “
Сверхштатный уч. Т. Китанчева	290 “
Писарът Дм. Костантинов	100 “

Всичко 1070

№ 64

До Търновското Окр[ужно] Ковчежничество
Парично искание за фр. 50

В основание на открития от Министерството на финансите в мое разположение кредит с разносното расписание от 19 март 1881 г. под № 3196 моля Търновското Окр[ужно] Ковчежничество да отпусне под разписка на г-на М. Ив. Заякова по бюджета на Министерството на Народното Просвещение § ст. 50 /петдесет/ франка за съдържание на надзирателя през мес. Март 1881 г.

№ 65

В същото Ковчежничество

Парично искание за фр. 1000

В основание на открития от Министерството на финансите в мое расположение кредит с разносното расписание от 19 Март 1881 г. под № 3196, моля Търновското Окр[ужно] Ковчежничество да отпусне под расписка на Г-на Димитра П. Николов по бюджета на Министерството на Народното Просвещение § ст. 1000 /хиляда/ франка за съдържание иконом при Д[уховното] П[етро]-Павл[овско] училище през месеците Март, Априлий, Май и Иуний 1881 год.

№ 66

Свидетелство

Дава се настоящето на г-на М. Заякова за удостоверение на това, че той, с удобрението на Министерството на Просвещението, занимава в Духовното Петро-Павловско училище длъжността Учител-Надзирател в продължение на година и половина /от Септември 1879 – Априлий 1881/ и по собствено негово желание се освободи от тази длъжност с разрешение на Министерството на Просвещението.

10 Иулий 1881

Търново

Удостоверява се с настоящото какво сандъкът, изпратен от брат[я] Г. Паница под № 8, Г.Ф.С. с училищни потреби на името на г-на Стефанов в Русчук е за Духовното Петро-Павловско училище. Умолява се Русчукското Митарство да отпусне казаний сандък на искането на Г-на Стефанова.

№ 67

За Господина Министра на Народното Просвещение

Господине Министре!

Духовното Петро-Павловско училище, в което сега се открива третий клас, има нужда от двама учители – един за духовните предмети, а друг – за светските. За първите предмети имам чест да препоръчам на Министерството диакона Григория Зафирова, родом от Стара Загора, който е служил при покойният Митрополит Търновски Иллариона, учил се е в същото туй заведение, после е следвал учението си в Одеската Духовна Семинария, дето тая година е свършил с успех, както ще видите от преписът на Аттестатът му.

Надявам се, че Министерството ще вземе в внимание препоръката ми и ще благоволи да го назначи за второстепенен учител.

Колкото за учител по вторите предмети за сега нямам никого предвид.

11 Авг. 1881 г.

Търново

№ 68

Господине Министре!

Духовното Петро-Павловско училище се нуждае от един преподавател на Нотното пение. На мнение съм да се прикани някой специалист по пението Русец, комуто да се възложи преподаването и на Руски език и Славянски.

Понеже приближава да се начена новата учебна година, считам за длъжност да помоля Министерството да благоволи и направи в това отношение потребното, за да не би да остане заведението тая година без преподавател на пението.

№ 69

Телеграма за Господина Министра на Просвещението

Писал съм вече в Министерството за назначение на учители. Моля да не назначавате, докато не получите писмото ми.

Подпис: Епископ Климент

№ 70

До Търновското Окръжно Ковчежничество
Парично Искание за 1070 фр.

В основание на откритият от Министерството на финансите в мое расположение кредит с разносо расписание от 19 Март 1881 г. под № 3195, моля Търновското Окръжно Ковчежничество да отпусне под расписката на Негово Преподобие диакона Григория Зафирова по бюджета на Министерството на Просвещението по § 3. 14, ст. 1. 1. 1070 /хиляда и седемдесет/ франка за съдържание на служащите лица при Духовното Петро-Павловско училище през месец Юлий 1881 год.

При това се прилага оправдателна ведомост.

1. Старший учител Цоков Петър	380
2. Младший “ Икономов Петър	300
3. Сверхштатный “ Китанчев Трайчо	290
4. Писар Костантинов Дмитрий	200

Всичко = 1070 фр.

№ 71

До Търновско Окр[ужно] Ковчежничество
Парично Искание 1070 лева

Съдържание на служащите лица през месец Август 1881г.

1. Старш. уч. Цоков Петър	380
2. Младш. уч. Икономов Петър	300
3. Сверхшт. уч. Китанчев Трайчо	290
4. Писар Костантинов Дмитр.	100

Всичко 1070 лева

№ 72

Уволнителен билет

Дава се настоящето на ученика от II-й клас Василий Златарски, родом от Търново, на възраст 16 години, за удостоверение, че по собствена негова прозба се уволнява от заведението.

/Подпис/ Епископ Климент

№ 73

81

Доверително

С настоящето доверява се на Г-на Г. Стефанов да приеме от Митарството в Русчук изпратеният от Г-да Брат[я] Е. Паница в Виена три каси под марка № 1/3 R.116 с учебни пособия за Духовното Петро-Павловско училище.

Ректор на Духовното Петро-Павловско училище
28 Авг. 1881 г.

№ 74

За Господина Министра на Народното Просвещение

Господине Министре,

В отговор на предписанието Ви от 22 Августа 1881г. № 2610 имам чест да съобщя, че в Духовното Петро-Павловско училище ученик правителствен стипендиат по име Никола Христов няма, а има Никола Димов от Аджар в Тракия на възраст 20 годишен и Никола Семов от София на възраст 23 годишен, и двамата опълченци. От тези, Никола Димов още през Март месец с.г. поиска позволение да иде в отечеството си за един месец, защото майка му умряла и трябвало да нарежда домашните си работи, но нито се е завърнал, нито пратил съобщение, че оставя училището. А Никола Семов след изпитът през Иуний с.г., взе позволение да прекара ваканцията в родното си място. До сега не се е явил в училището, но и не е заевил, че напуща заведението.

29 Авг. 1881 г.

1881/82
учебна година

№ 1 и 2

До Търновското Окръжно Ковчежничество

Две парични искания по 250 фр.

5 Септемвр. 1881 г.

В основание на открития от Министерството на финансите кредит в мое расположение с разносното расписание от 19 март 1881 г. под № 3196, моля Търновското Окръжно Ковчежничество да отпусне под расписката на Г-на Димитра поп Николов по бюджета на Министерството на Народното Просвещение § 15, ст. 4 /250/ двеста и петдесет франка за съдържание иконом при Духовната Петро-Павловска Семинария през месец Иулий 1881 г.

/под № 2 същата статия за 250 лева плата за месец Август 1881г./

№ 3

Телеграма за Господина Министра на Просвещението

Благоволете да заповяда на Дякона Доситея Ковачев да дойде по-скоро.

9 Септ. 1881 г.

№ 4

До Господина Министра на Народното Просвещение

Господине Министре!

В отговор на писмото Ви от 9-й Септемвр. с.г. № 2920, с което искате сведения за успехите и поведението на бившият правителствен стипендиат Христа П. Маркова, имам чест да Ви съобщъ следующето:

Речений Христу Марков постъпи в училището на 3 Октомвр. 1879 г. на свое иждивение. През цяла учебна 1879/80 година той не следува редовно по причина на боледуването си, и в краят на годината испит нѣ държа. Понеже дал прошение в Министерството да се приеме на правителствена стипендия, Министерството с писмата си от 26 май 1880 г. № 831 и от 23 Иуний същата год. № 1072 поиска сведения за него, които сведения му се доставиха с писмо от 14 Иул. № 117/58. Обаче едвам що се изпратиха тези сведения, и вероятно преди да се получат в Министерството, реченото Министерство с писмо-

то си от 11 Иулий същата година № 1277 събщи, че Христо Марков Рашев се приема за правителствен стипендиат от 15 август 1880 г. И като правителствен стипендиат, Христо Марков пак не следова редовно и с надлежното прилежание. Под предлог на болест той отсъствуваше често от училището и без позволение. През испитът на първото полугодие той по снисхождение получи Свидетелство от 1-й ред, а по испитът на второто полугодие той не държа испит от някои предмети. Като заяви, че вече ще остави училището, той се примолу да му се даде поне удовлетворително свидетелство. Учителският съвет, в заседанието си от 3 Иулий с. г. взе в внимание прозбата му и й изпълни. Сега, при началото на новата учебна година, реченият Христо Марков се еви в заведението като редовен ученик. По решението на учителски съвет от 2 Септемвр. с. г. обеву му се, че тъй като ще трябва да остане пак в същият клас, не може да бъде приет като стипендиат. Той остави училището.

17 Септ[емв]р. 1881 г.

№ 5

До Търновското Окружно Ковчежничество
Парично Искание за лева 1320

В основание на откритий от Министерството на финансите в мое расположение кредит с разносното расписание от 19 март 1881 год. под № 3195 моля Търн[овското] Окр[ужно] Ковч[ежничество] да отпусне под расписка на Свещенника Иванчо Пенчева по бюджета на Министерството на Народното просвещение по § 3, ст. 1 /780/ лева и по § 14, ст. 1 (540) за съдържание на служащите лица при Духовната Петро-Павловска Семинария през мес. Септемвр. 1881 г. При това се прилага и оправдателна ведомост.

1. Стар. учит. Цоков	380 лева
2. Младш. уч. Икономов	300
3. Сверх. уч. Китанчев	290
4. " " Зафиров	250
5. Писар Дм. Кост.	100

22 Септемвр. 1881 г.

№ 6

До Търновското Окружно Ковчежничество
Парично Искание за лева 1570
21 Окт. 1881 г.

Това парично искание е придружено с следующата ведомост:

1. Старши учител Цоков Петър за мес. Октомвр. 1881 г.	380 лева
2. Младш[и] “ Икономов П.	“ “ “ “ 300 “
3. Сверхштат[атен] “ Китанчев Трайчо	“ “ “ “ 290 “
4. “ “ “ Дякон Зафиров	“ “ “ “ 250 “
5. ” “ “ “ Ковачев Д.	“ “ “ “ 250 “
6. Писарът Костантинов Дм.	“ “ “ “ 100 “

по § 3, ст. 1 780 лева и по § 14 ст. 1 790 лева. Всичко 1570 л.

№ 7

До Търновск[ото] Ковчежничество
Парично искание, лева 8 000

21 Окт. 1881 г.

За съдържание правителственните стипендиати през месеците
Иуний, Иулий, Август, Септемвр. 1881 год.

№ 8

До Търновск[ото] Ковчежничество
Парично Искание, лева 250

21 Окт. 1881 г.

Това парично Искание е придружено с следующата ведомост:
Сверхштат[ен] Учител дякон Ковачев Д. за м. Септ. 1881 г.... 250
лева.

№ 9

До Търновското Окр[ужно] Ковчежничество

Парично искание за 500 лева – на съдържания иконом през месе-
ците Септемвр. и Октомвр. 1881 г.

23 Окт. 1881 г.

№ 10

За Г-на Министра на Народното Просвещение

Господине Министре!

В отговор на телеграмата Ви № 3407 имам чест да Ви съобщъ,
че Духовното Петро-Павловско училище няма от никои параграфи и
статии спестени пари, а има спестени пари от икономията училищна,
която става ето как:

Освен държавните стипендиати, които са 50, училището е имало
и има ученици, на които числото в изтекшата година беше достига-

ло до 73, а тая година е 83, и които за съдържанието си в училището / за храна, топливо, осветление и помещения/ плащат по 15 руски полуимпериала на година. Сумата, която се събира от своекошните, съединява се с сумата що се отпуска от правителството и се доставя продоволствие на учениците.

Според съществува, която съществува тука, и която по причина на остранието на заведението става още по-ошутителна, защото и за превозванието на покупките в заведението искат особенна плата, казаните суми не би стигнали, ако хозяйственната страна на заведението / благодарение на деятелността и строгостта на бившият Иконом Кирилла Кръстева, когото Министерството тъй много онеправда нравствено/ не беше малко по малко поставено доста добре. Училището има един кон, катър, един чифт волове и кола; има при заведението хлебарница – училищна, дете освен че всеки ден се прави пресен и добър хляб, но още и дохожда доста изгодно и проч., а и на време си приготвява много припаси /дърва, свещи, брашно, фасул, масло, маслини, сирени и проч./ . Това, едно помага в хозяйствено отношение да стои училището добре. Но на това помага и следующето: от опит се забележава тука, че колкото повече ученици по-много толкова повече икономия става, защото с една малка разлика за отопление, осветление и прислуга отива за 100 ученика почти толкова, колкото и за 150 ученика. Но има още едно – срещу неделя и празник около 50 и повече ученика са от Търново, Лясковец, Ряховица и от други близки села, утиват си – по желанието на родителите им – и се връщат на другият ден вечерта. Също през Господските празници /по Коледа, Масленица, Великден и проч./ утиват си много ученици и за няколко дена. Всичко това, взето скупом, доставя на заведението възможност не само да храни и облича свержштатни ученици, /които тая година са 16/, да храни до 10-15 слуги, да дава на учителите отопление пълно /т.е. дърва колкото искат/ и по една порция от същото ястие, което се готви за учениците, да държи нарочно за тях особена готвачка, но още и да спестява някой другий лев през годината. Около 7500 {лев.} миналата година се дадоха за новото здание, също част от тези списчени лева съставляват и 2000 лева, които заведението предложи на Министерството за физически кабинет. Ако тая година се кара икономията на заведението тъй благоразумно, както и преди, ще може вероятно да се спестят още няколко лева. Господин В.Д. Стоянов, Главн[ий] Секретар при Министерството на Посвещението, втори път вече посещава заведението и има вероятно възможност да съобщи на Министерството по-подробни сведения за качеството и количеството на продоволствието, с което се ползват учениците, както и за хозяйственото състояние на заведението.

27 Окт. 1881 г.

Търново

№ 11

Господине Министре!

С настоящето имам чест да Ви изпратъ списъкът на държавните стипендиати в Духовното Петро-Павловско училище – съгласно с Вашето предписание от 25 Септемврий 1881 год. № 3242.

Към този списък аз прибавих – за сведение на Министерството – и имената на свърхштатните ученици, които се съдържат в заведеннето на икономическите средства.

28 Окт. 1881 г.

№ 12

До Търновското окружно Ковчежничество
Парично Искание

21 Ноемвр. 1881 г.

За лева двесте и петдесет плата за иконом през месец Ноемврий 1881 г.

№ 13

До същото Ковчежничество
Парично Искание за 1570 лева заплата на служащите лица през месец Ноемвр. 1881 г.

1. Старш[и] учител Цоков Петър	380	лева
2. Младши учит[ел] Икономов П.	300	“
3. Свѣрхштат[ен] уч[ител] Китанчев Трайчо	290	“
4. Свѣрхштат[ен] уч[ител] Диякон Г. Зафиров	250	“
5. Свѣрхштат[ен] уч[ител] Д. Ковачев	250	“
6. Писарът Дм. Костадинов	<u>100</u>	“

Всичко: 1570 лева

21 Ноемвр. 1881 г.

№ 14

До Търновското Окружно Ковчежничество
Парично Искание за лева /2000/ две хиляди за съдържание на правителственните стипендиати през месец Октомвр. 1881 г.

27 Ноемвр. 1881 г.

При това парично искание се прилагат и оправдателни документи.

№ 15

До Търновски Управител

Съгласно с приканванието ви от 24 Ноемвр. с. г. № 6271 препращам до вас възпитан[ниците] от Д[уховната] П[етро]-П[авловска] Семинария, които са пристигнали призивна за новобранци възраст.

Моля да имате добрината и помолите почитаемата комисия да ги разгледа по-скоро, за да не си остават от уроците.

Прилагам при това и надлежният списък.

4 Декемвр. 1881 г.

Търново

№ 16

В Търновското Окр[ужно] Ковчежничество

Като препращам в Търновск[ото] Окр[ужно] Ковчежничество за сметка на държавната печатница за 200 свидетелства, моля да ми се даде надлежната квитанция срещу броените 14 рубли в рубла (рубль) и в монети медни 2 фр. 25 с.

8 Декемвр. 1881 г.

Търново

№ 17

В Търновското Окр[ужно] Ковчежничество

Имам чест да изпратя в Търновското Окр[ужно] Ковчежничество оправдателните документи за 8000 лева, които с паричното искание от 21 Октомвр. с. г. под № 7 се изтеглиха от реченото Ковчежничество.

14 Декемвр. 1881 г.

№ 18

За Господина Министра на Народното Просвещение

14 Дек. 1881

Г-не Министре!

Преподавателите в Духовната Петро-Павловска Семинария, като вземат в внимание, че по причина на нямане печатни учебници, съставяването и писането лекции по преподаваемите предмети замедлява доста прекарването на материалът от всеки предмет, изказват мнение да не се правят тази година полугодишни экзамени, за да може да се спечели почти цял месец време, което да се употреби на преподавания.

Като споделям и аз тяхното мнение, считам за длъжност да съобщя за това на Министерството и да го моля да благоволи и ми еви – нема ли то нещо против това.

№ 19

В Търновското Окружно Ковчежничество
Парично Искание

за (1570) хилядо и петстотин и седемдесет лева плата на служащите лица при Духовната Петро-Павловска Семинария през месец Декемврий 1881 год.

1. Старший учител	Цоков Петър	380	лева
2. Младши	“ Икономов Петър	300	“
3. Сверхштат[ен]	” Китанчев Трайчо	290	“
4. “ “ “	Зафиров Григорий	250	“
5. “ “ “	Ковачев Доситей	250	“
6. Писар	Костантинов Дмитрий	100	“

1570 лева

18 Декемвр. 1881 г.

№ 20

В Търнов[ското] Окр[ужно] Ковчежнич[ество]
Парично Искание

за 250 лева /двеста и петдесет/ плата на Иконом при Д[уховната] П[етро]-Павловска Семинария през м. Декемвр.

18 Декемвр. 1881 г.

№ 21

В Търновск[ото] Окр[ужно] Ковчежничество
Парично Искание

за 4000 лева срещу съдържанието на правителствените стипендиати при Д[уховната] Петро-Павловска Семинария през месеците Ноемврий и Декемврий 1881 год.

При това парично искание се пращат и оправдателни документи.
22 Дек. 1881

№ 22

В Търновското Окружно Ковчежничество
Парично Искание за лева 1549 ст. 94 за ремонт отопление и канцелярски разноски от 1-й Март 1881 г. до 1-й Януарий 1882 год.

При това се прилагат оправдателни документи по § 3 ст. 3.
29 Декемвр. 1881 г.

№ 23

В Търновск[ото] Окр[ужно] Ковчежнич[ество]
Парично Искание за лева 1249, ст. 57 за прислуга
от 1-й Март 1881 до 1й Януарий 1882 год. § 3, ст. 4.

При това се прилагат оправдателни документи.
29 Декемвр. 1881 г.

№ 24

Предевителят на настоящето, Спас Гълабов от Перушица, е ученик на Духовната Петро-Павловска Семинария в Търново. По причина на недоброто му здравие позволява му се да отиде до родното си място и да прекара там или другаде два-три месеца. За това му се дава настоящето Свидетелство, за да му послужи дето и когато потряба.

2 Януар. 1882 г.

№ 25

До Министерството на Народното Просвещение
Господине Министре!

По повод на предписанието Ви от 18 Декемвр. 1881 г. № 4153 за начинът, по който трябва да се вземат надлежните за правителствените стипендиати сумми, имам чест да Ви съобщъ, че по моето мнение, този начин е неприложим за Духовното Петро-Павловско училище. Както вече имах чест да съобщъ на Министерството с писмото си от Иулий 1880 г. под № 128, заведението, понеже е отстранено от град и села, всичките ученици са пансионери и на правителствените стипендиати не се дава на ръце стипендията им, а се разнася за тяхното съдържание. Пансионат и училището не съ разделени. Сумите, които се вземат за правителствените стипендиати, и тези, що се вземат от /своекоштите/, харчат се изобщо и, ако остава икономия, тя е за сметка на заведението. Ако да имаше възможност да живеят учениците по частни къщи, тогава щеше стипендията им да се дава на ръце и начинът, който предлага Министерството, щеше да бъде осъществим.

Като съобщавам това на Министерството: аз предлагам да си остане старият ред и моля, ако е на друго мнение Министерството да ми даде наставленията си.

7 Янноар. 1882 г.

№ 26

Свидетелство

Дава се настоящето на ученика от II-й клас на Духовната Петро-Павловска Семинария Ивана Анастасов, родом от.., за удостоверение, че по собственото си желание напуска заведението.

9 Яноар. 1882 г.

№ 27

Уволнителен билет

11 Янноар. 1882 г.

Дава се настоящето на ученика от I-й клас на Духовната Петро-Павловска Семинария Димитър поп Генков, родом от Търново, за удостоверение, че по негово желание напуска заведението.

№ 28

11 Янноар. 1882 г.

Уволнителен билет

Дава се настоящето на ученика от I-й клас на Духовната Петро-Павловска Семинария Никола Цанев, родом от Търново, за удостоверение, че по негово желание напуска заведението.

№ 29

14 януарий 1882 г.

До Министерството на Народното Просвещение

Г-не Министре!

Имам чест да ви изпратя две оправдателни ведомости срещу заплатите на служащите лица при Д[уховната] П[етро]-Павлов[ска] Семинария за мес. Яноарий 1882 г.

№ 30

Дава се настоящето на ученика от I-й клас на Държавната Петро-Павловска Духовна Семинария Димитър Петков родом от Търново,

за удостоверение, че по собственото му желание се уволнява от заведението.

31 Ян.1882 г.

№ 31

Същото свидетелство се дава и на ученика от I-й клас Никола Петров, родом от Търново.

31 Яноар. 1882 г.

№ 32

Също на Никола А. Кокалов от I-й клас, родом Гор[но]-Оряховченин.

31 Ян.1882 г.

№ 33

Също на Никола Стойков от I-й клас, родом от Гор[на] Оряховица.

31 Яноарий, 1882 г.

№ 34

За Господина Министра на Народното Просвещение
Г-не Министре!

Тъй като според чл. 26 от Наставленията за Окръжните Ковчезничества, при паричното искание, издадено за съдържанието на едно лице под негова расписка, не се прилага требователна ведомост, моля Министерството да испрати Парично искание за Икономът Димитра поп Николов /за месеци Януарий и Февруарий 1880 г./, който се съгласява да служи заанапред с определената в бюджетът за 1882 г. платка.

21 февр. 1882 г.

№ 35

За Г-на Министра на Народното Просвещение
Г-не Министре!

Чест имам да испратя в Министерството на Народното Просвещение оправдателните ведомости за заплатите на служащите лица при ввереното мене училище през месец Февруарий 1882 г. под № 2 и 3.

21 февр. 1882 г.

№ 36

Г-не Министре!

В отговор на писмото Ви от 12, настоящия месец, № 388 имам чест да Ви еавя, че аз би желал да не оставям ректорската служба при Духовното Петро-Павловско училище, до когато Министерството намери за добре, или до когато Духовното ми началство не ме повика другаде на служба. Това заведение захвана новият си живот под мое ръководство и за мене ще да е голямо утешеше да го видъь напълно наредено – преди да го оставя. Колкото за награда за управление на заведението, аз нямам никакви притезания. Най-добра награда ще ми бъде – добрият успех на туй заведение.

23 февруар. 1882 г.

№ 37

Господине Министре!

С писмото си от 28 Октомвр. 1881 г. № 11 аз имах чест да Ви изпратя списъкът на правителственните стипендиати при повереното мене заведение. Сега, като Ви изпращам пак списък на речените стипендиати – съгласно с телеграфическото Ви предписание от 21 Януар. с.г. № 131, имам чест да Ви молъ да благоволите и ми евите – за всеки месец ли ще трябва да се изпраща в Министерството подобен списък.

24 февр. 1882 г.

№ 38

Уволнителен билет

Дава се настоящето на ученика Петко Бакържиев за удостоверение, че по негово желание е уволнен от заведението.

3 март 1882 г.

№ 39

До Г-на Министра на Народното Просвещение

Г-не Министре!

Да се отпусне за съдържание на 50 цели стипендии при Духовната Петро-Павлов[ска] Семинария за мес.

12 Март 1882 г.

№ 40

До Господина Министра на Народното Просвещение

Г-не Министре!

Чест имам да изпратя в Министерството на Народното Просвещение оправдателните ведомости за служащите лица при ввереното мене училище за месец март 1882 г.

12 Март 1882

№ 41

Г-ну Министру на Народното Просвещение

Моля Министерството на Просвещението да се разпорежи и се отпусне плата за Икономът Димитра п. Николов при ввереното мен заведение 150 /сто и петдесет/ лева за м. Март 1882.

12 Март 1882 г.

№ 42

До Търновското Окружно Ковчезничество

Моля Търновското Окр[ужно] Ковчезничество да отпусне срещу расписката на Г-на Димитра Друмев лева /1730/ хилядо и седемстотин и тридесет за заплатата на личният състав при Д[уховната] Петро-Павлов[ска] Семинария за месец Март 1882 г.

22 Март 1882 г.

№ 42

43

До Г-на Министра на Народното Просвещение

Г-не Министре!

Зданието, в което се намират класните стаи на Духовното Петро-Павловско училище, е твърде старо и не само, че е твърде неудобно, но още и опасно е занаяпред да остават там класовете. Няма никаква възможност за поправка. Необходимо е да се направи едно ново здание.

Министерството всякогаж съчувствено се е отнасяло към това заведение и не му е отказвало в нищо, което е служило за неговото преоспяване. Няма съмнение, че то и сега не ще откаже да помогне за отстранението на този голям недостатък. Поради това – аз си позволявам да моля най-покорно Почитаемото Министерство да благоволи и разреши направата на едно ново здание като изходатайствува у Негово Височество да се отпусне една известна сума за това. Според мене, ако се отпуснат до /15 000/ петнадесет хиляди лева ще да може с тази сума да се направи зданието.

Ако Министерството благоволи да вземе в внимание просбата ми, ще моля да стане п`о с време надлежното распоредение, за да могат и потребните мерки да се вземат тука овреме.

1 Априлий 1882 г.

Търново

№ 44

Пълномощно

С настоящето упълномощавам Г-на Джувана Икономов да се представи на место мене в Търновският Окръжен съд на искът на Стойча Цанев. Всичко, направено от него по това дело, приема се и се признава от мене напълно.

5 Априлий 1882 г.

№ 45 *

№ 46

До Г-на Министра на Народното Просвещение

Чест имам да изпроводя в Министерството на Просвещението ведомостите за заплатите на служащите лица при поверенното мене заведение за месец Априлий 1882 г. в четири екземпляра.

14 Априлий 1882 г.

№ 47

До Г-на Министра на Нар[одното] Просвещение

Моля Министерството на Народното Просвещение да се распореди и се отпуснат 2 000 лева за съдържание на 50 цели стипендии при поверенното мене заведение за м. Априлий 1882 г.

14 Априлий 1882 г.

№ 48

В същото Министерство

Моля Министерството на Просвещението да се распореди и се отпуснат 150 лева заплата на Икономът Димитра п. Николов за месец Априлий 1882 при поверенното мене заведение.

14 Априлий 1882 г.

* [Писмото липсва]

№ 49

До Господина Министра на Народното Просвещение

Имам чест да Ви изпратя с настоящето си ведомостите за заплатите на штатните и сверхштатните лица при поверенното мене заведение за мес. Май.

17 Май 1882 г.

№ 50

До Министер[ството] на Просвещението

Моля Министерството на Народното Просвещение да се отпуснат за съдържание на 50 /петдесет/ цели стипендии през м. Май 1882 г. в поверенното мене заведение /2000/ две хиляди лева.

17 Май 1882 г.

№ 51

До същото Министерство

Моля да се отпуснат 150 сто и петдесет лева плата за Икономът Димитра п. Николов за м. Май 1882 г.

17 Май 1882 г.

№ 52

До Негово Блаженство Български Екзарх Йосиф I

Ваше Блаженство!

Духовното Петро-Павловско училище стъпва вече в петата година на съществуването си, и с Божя воля, тая година ще да се открие и четвъртий клас.

Ще да е много добре за авторитетът на туй заведение, ако сега на изпитванията присъствова някой от Духовното началство. Като съм напълно уверен, че Вашето присъствие на изпитванията, както и присъствието на техни Високо Преосвещенства Г-на Григория и Г-на Симеона, ще има твърде благотворно влияние за добрият успех на заведението, аз се осмелявам да помоля Ваше Блаженство да благоволиете и удостоите изпитанията с присъствието си, като приканите и техни В[исоко] Преосвещенства Св[ято] Доростолскаго и Червенскаго и Св[ято] Варненскаго и Преславскаго.

18 Май 1882 г.

№ 53

До Администрацията на Държ[авната] Печатница

Моля почитаемата администрация на Държ[авната] Печатница да се разпореди, за да се отпечатат /200/ двеста ученически свидетелства по образецът, който се прилага тука, и да ни се изпратят най-късно до 15-и идущий иуний с.г.

31 Май 1882 г.

№ 54

До Г-на Министра на Народното Просвещение

Г-не Министре!

В отговор на запитванието с окръжното Ви от 3 май с. г. под № 1048 чест имам да Ви уведомя, че училищната ни библиотека няма „Българска илюстрация”, издание на Янка С. Ковачев.

1 Иуний 1882 г.

№ 55

До Търновск[ото] Окр[ужно] Ковчежничество

Броено 3 лева 50 стот. за отпечатв[анието] 60 екземпляра ведомости в Държавната Печатница, съгласно сметката № 937.

2 Иуний 1882 г.

№ 56

До Администр[ацията] на Държ[авната] Печатница

Моля администрацията на Държав[ната] Печатница, ако има тефтери за изходящи и входящи хартии да ни изпроводи по един, като обозначи и цената им.

8 Иуний 1882 г.

№ 57

До Г-на Министра на Народното Просвещение

Имам чест да испратя в Министерството на Народното Просвещение оправдателните ведомости на служащите лица при поверенното мене заведение за месец Иуний 1882 г.

19 Иуний 1882 г.

№ 58

В същ[ото] Министерство

Моля Министерството на Народното Просвещение да благоволи и се распореди да се отпуснат /2000/ две хиляди лева на съдържание 50 цели стипендии през м. Иуний 1882 г. при поверенното мене заведение.

14 Иуний 1882 г.

№ 59

В същ[ото] Министерство

Моля Министер[ството] на Нар[одно] Просв[ещение] да благоволи и се распореди да се отпуснат 150 лева заплатата за м. Иуний 1882 г. на Икономът Дим. поп Николов при поверенното мен заведение.

14 Иуний 1882 г.

№ 60

Телеграма до Държавната Печатница

Свидетелствата за Духовното училище готови ли са и кога ще ги изпратите. Отговор платен.

21 Иуний 1882 г.

Търново

№ 61

Обевление

На 29 т.м. в Духовната Петро-Павловска Семинария ще се раздават свидетелствата за годишните успехи на учениците.

Умоляват се любителите на Духовното Просвещение да удостоят с присъствието си този училищен празник.

23 Иуний 1882 г.

Търново

№ 62

В Търновското Окр[ужно] Ковчежничество

Броено /48/ четиридесет и осем лева за сметка на Държавната Печатница за напечатване на два журнала и 200 свидетелства.

1 Иуний 1882 г.

Търново

№ 63

За Н[егово] В[исоко] Преосвещенство Св[ято] Доростолскаго и Червенскаго Митрополита Г-на Григория в Русчук

По училищ[ната] програма

Ваше В[исоко] Преосвещенство!

Като знайъ, че Вие се интересувате от Духов[ното] Петро-Павловско училище и неговът успех е твърде желателен за Вас, аз считам за своя длъжност да изпратъ на В[аше] В[исоко] Преосвещенство препис от програмата, по която и занаяпред ще следва заведението.

При съставянето на тази програма аз се ръководих от целта – възпитаниците, които ще излязат от това заведение, да бъдат достойни деятели на каквото и да е обществено поприще. Според мене никой толкос много не е длъжен да е добре познат с народът в неговите нужди, колкото църковният служител. Но само тогава този служител ще може да спечели както трябва това познание, когато неговът умствен кругозор е голям и всестранен. При това аз се надявам образованието, което ще получи ученикът по начертаната програма, ще даде възможност на него, когато той стане църковен служител, да бъде независим и силен по ум и убеждения. А това, вярвам, не малко ще спомогне за възвишение авторитетът на духовенството и за внушение потребното уважение към църквата.

Аз Ви моля да имате добрината да обърнете сериозно внимание на програмата и да благоволите да ми съобщите мнението си за нея, от което аз ще се възползувам при представянето програмата в Министерството.

Като просъь Вашите св[ети] молитви, оставам на В[аше] В[исоко] Преосвещенство...

/Също такова писмо се изпрати и на Н[егово] В[исоко] Преосвещенство Варненскаго и Преславскаго Митрополита Г-на Симеона./

№ 64

За Г-на Министра на Народн[ото] Просвещение

Г-не Министре!

Съгласно с предписанието Ви от 7 Иуний с.г. № 1414, имам чест да изпратъ в почитаемото Министерство в двойни екземпляри послужните списъци на учителите при Духовн[ата] П[етро]-Павловска Семинария, и именно: на старшият учител П. Цокова, на младшите учители П. Икономов и Т. Ц. Китанчев и на сверхштатните учители йеродиакона Доситея Ковачев и йеродиакона Григория Зафиров.

5 Иулий 1882

Търново

№ 65

Удостоверение

Дава се настоящето на Г-на Марина Гайдов в удостоверение на това, че той е бил през настоящата учебна година ученик при Дух[овното] Петро-Павл[овско] училище в Търново и сега отива да продължава науките си в Русия.

6 Иулий 1882

Търново

Ректор:

+ Епископ Климент

№ 66

За Г-на Министра на Народн[ото] Просвещение

Имам чест с настоящото да изпратя в почитаемото Министерство едно начертание на програма, по която и занапред ще следва Духовн[ата] П[етро]-Павловска Семинария. При съставянето на това начертание ръководящата мисъл е била от една страна – заведението да може да пригответи не само добри служители на църквата, но и добри деятели за всяко друго поприще на общественият живот; а от друга страна – да се приравни заведението по Руските Дух[овни] Семинарии, така щото желаещите, след като свършат тука пълен курс, да могат без затруднение да следват в Руските Дух[овни] Академии.

Аз се надявам, че почит[аемото] Министерство ще обърне надлежно внимание на казаното начертание и ще благоволи да направи надлежните забележки.

8 Иулий 1882

Търново

Ректор

№ 67

За Г-на Министра на Народн[ото] Просвещение

До сега заведението, което е поверено на мене, носеше названието „Духовно Петро-Павловско училище“. Понеже за идущата година се открива четвъртият клас и вероятно, при съдействието на Почитаемото Министерство, това заведение ще достигне да стане пълна семинария, моля да благоволите и разрешите от сега нататък да се нарича то „Духовна Петро-Павловска Семинария“.

8 Иулий 1882

Търново

Ректор

№ 68

За Г-на Министра на Народ[ното] Просвещение

Съгласно с предписанието Ви от ... № ... имам чест да съобщя в Почитаемото Министерство, че всичките правителствени стипендианти при Духовната Петро-Павловска Семинария остават и занапред да продължават учението си в това заведение, тъй като никой от тях не е заевил, че желае да напусне заведението или да премине в друго заведение, а пък и всички те, според прилежанието, поведението и успехите си заслужават да се ползват и занапред с стипендиите си.

Иулий 1882 г.

Търново

№ 69

Г-ну Министру на Народ[ното] Просвещение

Всичките правителствени стипендии в Духовната Петро-Павловска семинария съ петдесет и, както виждате от писмото ми /10 Иулий с.г. № 68/, тези всички стипендии съ заети и занапред си остават заети от достойни ученици. При това около 22 други ученика тая година съ биле на училищна икономия. И те също са добри ученици и желаят и занапред да продължават. Освен туй има много ученици, които тая година са следвале в нашето заведение с отличен успех и на свои разноски, но които вече съ подали прошения, за да се приемат или на стипендии или на училищна икономия, тъй като родителите им нямале вече възможност да ги поддържат /според както се вижда от представените свидетелства за бедност/. Между това, постъпила са вече много прошения на ученици от други места и училища, за да се приемат в Семинарията на стипендии. Аз не зная Почитаемото Министерство на Просвещението ще благоволи ли да увеличи за нашето заведение числото на правителствените стипендии, но и да стане такова нещо, справедливостта изисква, според мене, щото стипендии да се дават на по-добрите от тези, които досега съ се учили в заведението на свое иждивение, а занапред нямат средства да продължават учението си. Така щото всичките прошения, що постъпват от другаде, ще останат, вероятно, без удовлетворение. А такива прошения продължават да постъпват, и макар да се казва на просителите, че няма свободни стипендии, те не вярват и настояват да им се приемат прошенията. Добре ще е да се обеви през вестниците, че няма свободни стипендии в Семинарията. Аз прилагам при настоящето едно подобно обещание. Ако почитаемото Министерство го намира за добро, молъ да благоволи и се распореди, за да се обнародва в Държавний Вестник.

Обевление

от

Духовната Петро-Павловска Семинария

Понеже мнозина ученици от разни места подават в управлението на Духов[ната] Петро-Павлов[ска] Семинария прошения, за да се приемат в заведението на стипендии, обевява се с настоящето за знание на всички, че в реченото заведение няма нито една свободна стипендия, и на никого от просителите не ще да може да се удовлетвори просбата.

10 Иулий 1882

Търново

№ 70

Г-ну Министру на Народ[ното] Просвещение

В отговор на запитванието Ви от 25 Иун. с.г. № 1573 относително отстъпване 6-7 стипендии в Духовната Петро-Павловска Семинария, които да се заемат от ученици, назначавани от Негово Високопреосвещенство Господина Мелетия, имам чест да евя, че свободни стипендии тука няма.

Ако ли Почитаемото Министерство открие нови стипендии, нарочно за ученици от Софийската Епархия, тогава назначаваните от Н[ово] В[исоко] Преосвещенство ученици ще трябва да бъдат дотолкова подготвени, щото да могат да постъпят поне в първий клас.

10 Иулий 1882 г.

Търново

№ 71

Г-ну Министру на Народното Просвещение

С настоящето си имам чест да изпратя в почитаемото Министерство таблицата за числото и успехът на учениците в Духовната Петро-Павловска Семинария през цялата 1881/82 учеб[на] година.

10 Иуний 1882 г.

Търново

№ 72

За безмитен внос на училищ[но] пособие

За Г-на Министра на финансите

Телеграма

В Свищов са пристигнале 6 сандъка с училищни принадлежности за Духов[ното] Петро-Павловско училище. Моля разпоредете се да се отпуснат без мито. Отговор платен.

12 Иулий 1882 г.

Търново

№ 73

До Г-на Васил Крекиев, комисионерин в г. Свищов
Почитаемий Господине!

От обевлението, което Ви приключвам с настоящото, ще видите, че Агенцията има шест сандъка с училищни принадлежности за Духовното Петро-Павловско училище, за които ще трябва да се заплати фиур[инта] 39.85 ст. Аз Ви приключвам тук и един пощенски запис за лева златни сто /100/. Моля, потрудете се да вземите казаните съндъци от Агенцията и да ни ги испратите по-скоро и по-сигурно. Колкото за митото, Министерството на финанците се е распоредило да се отпуснат съндъците без мито.

11 Иулий 1882 г.

№ 74

До Търновското окр[ужно] Ковчежничество

Чест имам да представя в Търн[овското] окр[ужно] Ковчежничество оправдателните документи срещу отпуснатите на 2 Иуний 1882 г. 2000 лева за съдържание на 50 цели стипендии през м. Май с.г. с парично искание на Министерството на Просвещението от 26 Май с.г. № 671.

12 Иуний 1882 г.

№ 75

До Министер. на Просвещението

Понеже за наступающата учебна година ще се открива в Духовната Петро-Павловска Семинария IVй клас, според както имах чест да съобщя и с писмото си от 8 юлий с.г. № 67, ще има нужда още за двама учители (един за естествените науки и друг за латински, български език и словесност). Поради това моля да благоволите и се распорядите за да се назначат овреме потребните учители.

15 юлий 1882 г.

№ 76

За Г-на Министра на Народното Просвещение
Г-не Министре!

В Духовната Петро-Павловска Семинария беше введено преподаванието руското нотно църковно пение, но като нямаше добър преподавател, през изтекшата учебна година не се преподава пение. Аз бях предложил още миналата година на почитаемото Министерство да се пригласи от Русия някой специалист певец, кому-

то, освен пението, да се възложи преподаванието и на руски език. Тогава Министерството беше възложило на мене да вляза в споразумение с Киевската Духовна Академия за такъв певец, но на моето писмо не се получи отговор. Не ще ли е добре сега самото Министерство да пригласи някой добър певец за нашето заведение? Ако удобрявате това, Г-не Министре, моляь благоволете да направите потребното.

16 Юлий 1882 г.

№ 77

Предявителя на настоящето, Кънчо Даверев, е действително ученик от Духов[ната] Петро-Павловска Семинария и му се дава настоящето да отиде за баните в Тракия.

16 Юлий 1882 г.

№ 78

Оставката на Трайчо Китанчев

Г-ну Министру на Народ[ното] Просвещение

Г-не Министре!

С настоящето имам чест да изпратя в почитаемото Министерство препис от прошенияето на младшият в поверенното на мене заведение учител, г-на Трайча Китанчев, с което той иска ходатайството ми пред Министерството за оставката си.

Целта, за която Г-н Китанчев оставя заведението, е уважителна, но трябва да се съжалява, задето заведението се лишава от него, защото той като преподавател се показва достоин на званието си и в краткото време на службата си в Семинарията беше успял да спечели симпатията и любовта на всичките ученици.

18 Иулий 1882

Търново

№ 79

Предявителите на настоящето Иван Тодоров и Стефан Бояджиев, ученици от Духовната Петро-Павловска Семинария, желаят да прекарат ваканциите в г. Калофер /Тракия/, за което им се дава настоящето.

20 Иулий 1882 г.

№ 80

Г-ну Министру на Народното Просвещение

Молъь Министерството на Народ[ното] Просвещение да благоволи и се распореди да се отпуснат 2000 лева за съдържание през месец Иулий 1882 г. на 50 цели стипендии при поверенното мене заведение.

22 Иулий

№ 81

Г-ну Министр[у] на Просвещ[ението]

Имам чест да испратя оправдателните ведомости за заплатите на служителите при поверенкото мен заведение през мес. юлий 1882 г.

22 юлий

№ 82

Г-ну Министр[у] на Просвещението

Молъь Министерството на нар[одното] просвещение да благоволи и се распоряди да се отпуснат 150 лева плата на икономът Дим. поп Николов за м. Иулий 1882 г.

22 юлий 1882

№ 83

**За Негово Високопреосвещенство Митрополита
Софийскаго Господина Мелетия**

Ваше Високопреосвещенство!

В отговор на братското Ви от 16 с. м. № 587 спеша да Ви уведомя, че свободни правителствени стипендии в Духовната Петро-Павловска Семинария няма; всички такива стипендии са заети от добри ученици. Добре ще да е, ако Ваше Високопреосвещенство подействувате в Министерството да открият за препоръчаните от Вас ученици нови стипендии. В този смисъл аз вече съм писал в Министерството.

Като се препоручавам на Вашите Св[ети] молитви, оставам Ваш во Христе брат.

24/7 1882 г.

№ 84

4 Авг. 1882 г.

Г-ну Министру на Просвещението

Г-не Министре!

С настоящето си чест имам да Ви испратя прощението на г. Факева, който иска да се назначи за учител при Духовната Петро-Павловска Семинария.

При това се прилага препис от училищното му свидетелство.

№ 85

Г-ну Василию Крекиеву комиссионерин в г. Свищов

4 Авг. 1882

Почитаемий господине!

Съгласно с Вашето писмо от 21/6 82 г. тези дни в Духовното Петро-Павловско училище се получиха /6/ шест сандъка с училищни принадлежности по физиката. При всичко че точна проверка с списокът не са е направила, но като имаме доверие в Вас, бързаме да Ви испратим 94 златни наполеондора и да Ви помолим като ги получите да побързате да ни испратите изравнителна сметка.

С почитание:

Ректор Епископ Климент

№ 86

10 Авг. 1882

Г-ну Василию Крекиеву комиссионерин в г. Свищов

Като Ви испращам в пощенски запис 10 лева 55 стотинки, които дължи училището, считам за своя приятна длъжност да Ви изкажа от страна на заведението искрена благодарност за любезният Ви труд.

С почитание:

Ректор Епископ Климент

№ 87

10 Авг. 1882

До Търновското Окр[ужно] Ковчежничество

Имам чест да представя в Търновск[ото] окружно Ковчежничество оправдателните документи срещу изтеглените на 12 юлий 1882 г. 2000 лева за съдържание на 50 цели стипендии през месец юний 1882 г. в Духовната Петро-Павловска Семинария.

Ректор Епископ Климент

№ 88

За Г-на Министра на Народното Просвещение

23 Август 1882

Г-не Министре!

Г-н Факиев, за когото имах чест да Ви пишъ с писмото си от 4 настоящи месец № 84, ако и да е свършил само основните класове на Одеската Духовната Семинария, но както се вижда от свидетелството му, и доколкото се научих от другарите му за неговото трудолюбие и за неговият характер, той ще да бъде полезен учител, особено за по-долните класове на Д[уховната] П[етро]-П[авловска] Семинария. За сега той може да вземе преподаването на латински език и на онези предмети, които преподаваше г-н Китанчев, който подаде оставка.

Ректор

№ 89

Телеграма

Варна Г-ну Директору Пенчеву

Севриев не е дал изпит второто полугодие 1881 год.

№ 90

1 Октомвр. 1882 г.

Г-ну Министру на Народ[ното] Просвещение

Г-не Министре!

Чест имам да Ви испратя оправдателните ведомости за месец Август 1882 г. за заплатите на штатните и сверхштатните учители при повереното мене заведение в 4 екземпляра № 14 и 15, като при това Ви моля да се распорядите и се отпусне следуюмата сума.

Ректор

№ 91

1 Октомвр. 82 г.

Г-ну Министру на Просвещението

Моля да се отпусне иконому при поверенното мен заведение Димитру поп Николову плата за месец Август 1882 г. 150 лева.

Ректор

№ 92

1 Окт. 82 г.

Г-ну Министру на просвещението

Моля да се отпуснат 2000 лева за съдържанието на 50 цели стипендии през месец Август 82 г. при повереното мене заведение.

Ректор

№ 93

1 Окт. 82 г.

Г-ну Министру на просвещението

Чест имам да Ви изпратя оправдателните ведомости за месец Септемвр. 82 г. за заплатите на штатните и сверхштатните учители при поверенното мене учебно заведение в 4-ре екземпляра № 16 и 17 от дата 1 Октомвр. 82 г., като при това Ви моля да се распоредите и се отпусне следуюмата сума.

Ректор

№ 94

1 Окт. 82 г.

Г-ну Министр[у] на просвещ[ението]

Моля да се отпуснат 2000 лева за съдържанието на 50 цели стипендии през м. Септемвр. 82 г. при поверенното мене учебно заведение.

Ректор

№ 95

1 Окт. 82 г.

Г-ну Министр. на просвещ.

Моля да се отпуснат 150 лева плата за месец Септемвр. 82 г. на икономът при повереното мене заведение Димитра поп Николов.

Ректор

№ 96

2 Окт. 82 г.

Телеграма

Г-ну Вацову, г. София

Молъх распорядете се да се изпрати по-скоро програмата за Богословското училище.

Ректор

№ 97

4 Окт. 82 г.

Телеграма

Г-ну Министру на просвещението

Ако Архимандрит Илие приема да преподава в семинарията словесност, гръцки език, молъь назначете го.

Ректор

№ 98

5 Октомвр. 82 г.

До Администрацията на Държ[авната] Печатница в г. София

Моля испратете ни колкото е възможно по-скоро следующите 300 екземпляра главен списък:

400 “ именници

200 “ класна книга

1000 “ бланки от добра книга според приложената

тук форма.

Ректор

№ 99

Господину Министру на Народното просвещение

Моля Министерството на Народ[ното] просвещение да се распореди и се отпусне /250/ двеста и петдесет лева плата на Сверхштатният учител при поверенното мен заведение Василия Факиев за м. Септемвр. 1882 г.

Ректор

№ 100

Предявителя на това, Стойко Христов от с. Лясковец Тър[новски] окр[уг], ученик от IV-й клас на Дух[овната] П[етро]-Пав[ловска] Семинария, се уволнява от Семинарията съгласно подаденото му прошение от 11 Октомвр. 82 год., за което му се дава настоящето, потвърдено с подписа на Ректора и печата на Семинарията.

Търново

11 Октомвр. 1882 г.

№ 101

Същото се издаде и на ученика от III-й клас на Д[уховната] П[етро]-Павл[овска] Семинар[ия] Иван Гешев, родом от с. Лясковец.

№ 102

Г[оспода] Г[оспода] учителите при Духов[ната]
Петро-Павловска Семинария

За учениците, правителствени стипендиати, ще се купуват учебници. Молъ г-да учителите при Дух[овната] П[етро]-Павлов[ска] Семинария да направят един списък за кой клас какви учебници /с обозначение авторите на учебниците/ са необходими за тая година.

18 Окт. 82 г.

Ректор

Търново

№ 103

За Г-на Министра на просвещението

Чест имам да изпратя в Министерството на Народното просвещение оправдателните ведомости за месец Октомвр. 1882 г. за заплатите на служащите лица при поверенното мене заведение в 4-ре екземпляра. При това моля да се отпусне следуюмата сума.

16 Октомвр. 1882 г.

Ректор

№ 104

За Министер[ството] на просвещението

Молъ Министер[ството] на просвещението да се распореди и се отпуснат /2000/ две хиляди лева за съдържанието на 50 цели стипендии при поверенното мен заведение през месец Октомвр. 1882 г.

16 Октомвр. 1882 г.

№ 105

До същото Министерство

Моля Министер[ството] на Нар[одното] просвещение да се распореди и се отпуснат 150 лева заплата на иконома Димитра поп Николов при поверенното мен заведение през месец октомвр. т. г.

16 Октомвр. 1882 г.

№ 106

Господину Д.К. Друмеву

Да се обеви на своекоштните ученици в Духовната Петро-Павловска Семинария, че до 25 текущаго трябва да си внесат напълно следуемото за тяхното съдържание в речената Семинария. Който до определеното по-горе време не внесе следуемото, заповядва се на училищний иконом да прекрати да дава на такъв ученик храна.

21 Окт. 82 г.

Ректор

г. Търново

№ 107

В Търнов[ското] окр[ужно] Ковчежничество

Чест имам да представя в Търнов[ското] окр[ужно] Ковчежничество оправдателните документи за изтеглените 2000 лева на 10 Август т.г. с Министерско парично искание от 31 Иулий т.г. под № 1100 за съдържанието на 50 цели стипендии през месец Иулий т.г. в поверенното мен заведение.

21 Окт. 1882 г.

Ректор

№ 108

30 Окт. 82 г.

За Г-на Председателя на Върховната сметна палата в г. София

Господине председателю!

Съгласно с приканванието Ви от 18 Октомвр. с. г. № 1305, имам чест с настоящето да доставъв в Върховната сметна палата с надлежните списъци пронумеровани, прошнуровани и подпечатани.

А) Осем /8/ оправдателни квитанции за лева хиляда шестстотин шестдесет и шест и 66 ст. /1666 и 66 ст./, взети от Търновското окръжно Ковчежничество с паричното искание от 23-й май 1879 г. под № 49 за съдържание на правителственните стипендиати в Духовното Петро-Павловско училище през майската третъ на 1879 г.

Б) Двадесет и четире /24/ оправдателни квитанции за лева хиляда и петстотин /1500/ взети от Търнов[ското] окръжно Ковчежничество с същото /№ 49 от 23-й Май 1879 г./ парично искание за ремонт и отопление на Духов[ното] П[етро]-Павловско училище.

Означените в буква А) и Б) сумми са взети от Ковчежничеството в горен курс (т.е. от 4 л. рублата) така са и харчени.

В) Четире /4/ оправдателни квитанции за лева осемстотин и петдесет и осем и 32 ст. /858 л. 32 ст./, взети от Т[ърновското] окр[ужно] Ковчежничество с паричното искание от 20 Септемвр. 1879 год. под № 66 срещу жалованието на служащите в Духовн[ото] П[етро]-Павловско училище лица за месец Септемвр. 1879 г.

Г) Двадесет и една /21/ оправдателни квитанции за лева четире хиляди /4000/, взети от Търнов[ското] окр[ужно] Ковчежничество с две парични искания (/2500 л./ с парично искание от 3й Септемвр. 1879 г. под № 63 и лева /1500/ – с парично искание от 20 Ноемвр. 1879 г. под № 71) за съдържанието на правителственните стипендиати в Духовн[ото] П[етро]-Павловско училище през месеците Септемвр., Октомвр., Ноемврий и Декемврий 1879 год.

Речената сума /4000/ лева, взета е от ковчежничеството в долен курс (от 3 л. 70 ст. рублата), а харчена в горен курс (от 4 л. рублата) равнява се на 4323 л. 90 ст., на каквата сума са и изпращаните сега 21 оправдателни квитанции.

Д) Двадесет и две оправдателни квитанции за лева две хиляди деветстотин и петдесет и 2 стотинки (2950 л. 2 ст.), взети от Търновското окр[ужно] Ковчежничество с парично искание от 3 Февр. 1880 г. № 15 за поддържане на Търновската Девическа гимназия. Понеже за поддържането на тази гимназия съм взел от Търн[овското] окр[ужно] Ковчежничество и други сумми, аз правя и особно изложение.

Е) Тридесет и две /32/ оправдателни квитанции за лева три хиляди двеста и петдесет /3250/ взети от Търн[овското] окр[ужно] Ковчежничество с паричното искание от 18 февруар. 1880 г. под № 98 за обдържане на правителственните стипендиати при Духов[ното] П[етро]-Павловско училище до 1-й Март 1880 год.

Речената сума /3250 л./ е взета от Ковчежничеството в долен курс /т.е. от 3 л. 70 ст. Рублата/, а харчена в горен курс (т.е. от 4 л. рублата) равнява се на л. 3513 65 ст., на каквата сума са изпращаните сега 32 оправдателни квитанции.

Колкото за лева четире хиляди деветстотин и двадесет и един и 23 ст. /4921 л. 23 ст./, взети от Търнов[ското] окр[ужно] Ковчежничество с парично искание от 20 Февруарий 1880 г. под № 100 за доставка на новото здание при Духов[ното] П[етро]-Павловско училище, за тях аз съм внесъл в Търновското Ковчежничество овреме следуемите оправдателни документи, както ще имам чест с особно изложение да Ви съобщя.

Ректор:

№ 109

30 Октомвр. 82 г.

За Г-на Председателя на Върховната сметна палата в г. София

Господине Председателю!

В отговор на приканването Ви от 18 Октомврий с. г. № 1305 § 4 да доставя в Върховната Сметна палата оправдателни документи за лева четире хиляди деветстотин и двадесет и един и двадесет и три стот. /4921 л. 23 с./, които съм взел от Търновското окр[ужно] Ковчежничество с парично искание от 20 Февр. 1880 год. под № 100 за доставка на новото здание при Духовното П[етро]-Павловско училище, имам чест да съобщя, че почти за всичките сумми, които с парични искания съм взел от Ковчежничеството за новото училищ-

но здание, а следов[ателно] – и за въпросните 4921 л. 23 ст., аз съм внесъл в реченото Ковчежничество потребните оправдателни документи овреме.

Взел съм от Т[ърновското] Ковчежничество:

а) с парично искание от	11	Иуний	1879 г.	№ 53	л.	8 000
б) “ “ “ “	10	Иулий	“ “	57	“	8 000
в) “ “ “ “	2	Септ.	“ “	62	“	4 000
г) “ “ “ “	2	Февр.	1880	“ 95	“	20 078 27 ст.
д) “ “ “ “	20	“ “	“ “	100	“	4 921. 23 “

Всичко взето от Т[ърновското] Ковчежничество – 44 999 л. 50 ст.

От тази сума само взетите с паричните искания № № 53 и 57 лева 16000 са харчени така, както са взети от Ковчежничеството /т.е. от 4 лева рублата/. Останалите л. 28999 ст.50 са взети от Ковчежничеството в долен курс /т.е. от 3 л. 70 ст. Рублата/, а са харчени в горен /от 4 л. Рублата/, така щото горница от речената сума е 2350 л. 80 ст., която като се приложи при 44999 л. 50 ст. става цялата сума, за която трябало да доставя оправдателни документи,

лева 47350 л. 30 ст.

Срещу тази сума внесъл съм в Ковчежничеството :

а) С писмо от 10 Иулий 1879 г. № 57 и с отчетна ведомост № 1 четиридесет и шест /46/ оправдателни квитанции за гроша 48 694, или за лева 9 738.88 ст.

б) С писмо от 2 Септемвр. 1879 г. № 62 и с отчетна ведомост № 2, сто и девет оправдателни квитанции за гр.50 175 пар. 26 или за лева 10 035.13 “

в) С отчетна ведомост от 2 Февр. 1880 г. № 3, осемдесет и три оправдателни квитанции за гр.10 039 п.14, или за лева.....20 078.27 “

г) С писмо от 28 Иулий 1880 г. и с отчетна ведомост № 4, четиридесет и две оправдателни квитанции за гр. 36592 8, или за лева... 7 318. 44 “

Всичко съм доставил опр[авдателни] квит[анции] за л. 47 170.72 ст.

Като се извади тая сума от горнята 47170 л. 72 ст. остава да доставям оправдат[елни] документи само за 179 л. 58 ст.

Като Ви съобщавам за това, Г-не Председателю, моляъ Ви да благоволите и се распорядите да се направи справка дето трябва.

Ректор на Дух[овната] П[етро]-Павл[овска] Семинария

№ 110

В Търновското окр[ужно] Ковчежничество

Изтеглено за свърхштатният учител В. Факиева плата за месеците Септемвр. и Октомврий 1882 г. включително лева 500 с Министерско парично искание от 28 Октомвр. 82г. под № 1442. При това парично искание се приложи и една расписка от г. Факиева.

№ 111

31 Окт. 82 г.

Обевление

от

Духовната Петро Павловска Семинария

За учениците от Д[уховната] П[етро]-Пав[ловска] Семинария ще да се правят:

1. 60 чифта бутуши
2. 60 мундири
3. 60 панталони
4. на 60 ученика по два чифта – ризи и гащи

Които г-да желаят да предприемат направата на означените неща, нека се евят на 4 число наступающий месец Ноемвр. /като донесат и образци-мостра от материи/ часът по 10 преди пладне в Митрополията, дете ще стане малонадаванието.

Управител на Семинарията

№ 112

2 Ноемвр. 1882 г.

За Г-на Председателя на Върховната Сметна Палата в София

Г-не Председателю!

Съгласно с приканванието Ви от 18 Октомвр. с. г. под № 1305 /§ 5/, аз имах чест да изпратъ с писмото си от 30 Окт. с. г. № 108 в Върховната Сметна Палата заедно с други оправдателни документи и 22 оправдателни квитанции за лева 2950 и 2 ст. /две хиляди двестотин петдесет лева и две стот./, взети от Търнов[ското] Ковчежничество с парично искание от 3 Февруар. 1880 год. под № 15 за поддържанието на Правит[елственната] Търновска Девич[еска] гимназия. Но защото за поддържанието на тази гимназия през времето, в което речената гимназия се намираше под мой надзор /именно от Октомвр. 1879 до 1-й Август 1880 г./, аз съм вземал от поименованото Ковчежничество и други сумми, за които и до сега окончателна сметка не съм

давал, считам за длъжност да направя, за сведение на Върховн[ата] Сметна Палата, следующето съобщение:

От Октом. 1879 год. до Август 1880 год. аз съм взел от Търн[овското] Окр[ужно] Ковчежничество за поддържане на Правит[елственната] Търн[овската] девич[еска] гимназия лева 8545 ст. 16, и именно:

1) С мое парично искание от 7 Ноемвр. 1879, №3...	1241 л. 66 ст
2) “ “ “ “ “ 12 Декем. “ “10..	441 “ 66 “
3) ” “ “ “ “ 31 Януар. 1880, “14..	691 “ 66 “
4) ” “ “ “ “ 3 Февр. “ “15..	2950 “ 2 “
	<hr/>
	5325 “ 00 “
5) Губернаторът взел за ремонт на Гимназията...	250
	<hr/>
	5575 “ 00 “

- 6) С Минист[ерско] парично искание от 10 Иун. 1880 г. № 794..... ..504 л.
- 7) С две Мин[истерски] парич[ни] искания от 21 Иун. 80 год. № 1053 и 1054..... 1542 “
- 8) С две Мин[истерски] парич[ни] искания от 15 Иул. 80 год. № 1311 и 1327..... 320 “
- 9) Минист[ерско] парич[но] искание от 15 Иул. 80 год. № 1368..... 604 “ 16 ст. 2970 л. 16 ст.
- Пренос ... 8545 л. 16 ст.

Срещу тази сума са се доставиле в Търн[овското] окр[ужно] Ковчежнич[ество] Оправдателни документи за лева.....2970. 16 ст.

По заповед на Минист[ерството] на просвещението броил съм на бившият Директор на Гимназията, покойний Никиф. Константинова срещу разписката му от 21 Септ. и 8 Октом. 1880 год. 600 /шестстотин/ среб[ърни] рубли или лева...2220

С писмото си от 3 Октомврий с. г. под № 108 изпратих в Върховн[ата] Сметна Палата оправдат[елни] квитанции за лева.....2950.2 ст.

Има у мене оправдат[елни] квитанции за лева 209.10 или общо – 8349 л. 28 ст.

Остават у мене..... = 195 “ 88 “
Ректор на Духовн[ата] Петро-Павловска Семинария

№ 113

2 Ноемвр. 1882 г.

За Г-на Министра на Народното Просвещение
В София

Г-не Министре!

С телеграмата си от 4 Октомвр. № 97 аз Ви молих да назначите учител при Дух[овната] П[етро]-Павловска Семинария Архимандрита Илия, ако той се съгласява да преподава, освен гръцки език, и словесността. До сега нямам отговор и тези предмети остават без преподавател. Вчера някой си Димитър Шаранков от Лясковец, който е свършил Болградската гимназия, се еви при мене и заеви желание да заеме в поверенното мени заведение преподаванието на гръцкият език. При това той представи и свидетелствата, които има от Болградската гимназия. Речений Д. Шаранков сам ми се призна, че не е твърде силен в филологията /това се вижда и от свидетелствата му/, но се наима за първоначално преподавание на гръцкият език. Аз не му дадох никакви обещания, изпращам с настоящето си в Министерството две негови свидетелства от речената гимназия на Ваше усмотрение.

Ректор

№ 114

2 Ноемвр. 882 г.

Г-ну Министру на Народното Просвещение
В г. София

Господине Министре!

Мольъ да благоволите и се распоредите, за да се изпрати парично искание за заплатата на бившият второкласен учител в поверенното мени училище, Трайча Китанчев, за от 1-й до 15 Август с.г. включително – лева /150/ сто и петдесет.

Ректор

№ 115

4 Ноемвр. 1882 г.

В Търновското окр[ужно] Ковчежничество
Обевление

Долуподписаний Ректор на Духов[на] Петро-Павловска Семинария имам чест да внесе с настоящето в Търнов[ското] окр[ужно] Ковчежничество 71 лева 50 ст. от прихода в сметка на Държавната печатница – за отпечатване на 300 екз. главен списък, 400 екз. именници, 200 екз. класна книга и 1000 екз. бланки големи.

Суммата платена от 71 лева в български сребър[ни] монети и 50 стот. в българ[ски] медни монети.

Ректор

№ 116

В Търновското окр[ужно] Ковчежничество

Представиха се две министерски парични искания под № № 1505 и 1507 за заплатите на личният състав и икономът при Духов[ната] Петро-Павловска Семинария, от които парич[ни] искания едното е за 1385 лева, а другото за 150 лева. При това се приложи оправдателна ведомост в подп[иса] на същия състав[ител]

11 Ноемвр. 1882 г.

№ 117

Свидетелство

Предевителят на настоящето, Стоян Вачев, е следвал в Духов[ната] Петро-Павловска Семинария в II-й клас през учебната 1881-82 година. Като нямал средства да се поддържа занапред, съгласно с неговото прошение, уволнява се от заведението, за което му се дава настоящето уволнително свидетелство да му послужи дето потряба.

Ректор

13 Ноемвр. 1882 г.

Св[ети] П[етър] и Пав[ел] обител

№ 118

В Министерството на Просвещението

Господине Министре!

Моля да благоволите и се разпоредите, за да се испрати парично искание за заплатата на служащите лица при поверенното мен заведение за месец Ноемврий т.г.

При това се прилага в два екземпляра оправдателна ведомост.

15 Ноемврий 1882 г.

№ 119

В Министер[ството] на Народ[ното] Просвещение

Г-не Министре!

Моля да благоволите и се разпоредите, за да се испрати парично искание за съдържанието на 50 цели стипендиата през месец Ноемвр. т. г. при поверенното мен заведение, включително /2000/ две хиляди лева.

15 Ноемвр. 1882 г.

№ 120

В същото Министерство

Г-не Министре!

Моля да благоволите и се разпоредите, за да се изпрати парично искание заплата на иконома Димитра поп Николов през месец Ноемврий т.г. при повереното мене заведение, включително лева (150) сто и петдесет.

15 Ноемвр. 1882 г.

№ 121

В Търновското Окр[ужно] Ковчежничество

Имам чест да представя в Тър[новското] Окр[ужно] Ковчежничество оправдателните документи за истеглените на 22 Октомвр. т.г. с Министерско парично искание под № 1354 /4000/ четири хиляди лева за съдържанието на 50 цели стипендии при повереното мене заведение през м. Август и Септемврий 1882 г.

15 Ноемвр. 1882 г.

Ректор

№ 122

В Държавната Печатница

Изпраща се справка за неополучените квитанции срещу отпечатаните и неоправдани в печатницата неща.

Оправдано

за 16.25 лв. квитанция	№ 2325	Декемвр.	8.	1881 г.
“ 3.50 “	“	“ 1226	Юлий	10. 1882 г.
“ 23.50	“	“ 1432	Юлий	2. “
“ 24.50				
“ 71.50	“	“ 21.98	Ноемвр.	4. “

Всичко 139 лв. 25 ст.

17 Ноемвр. 1882 г.

№ 123

В Търновското Окр[ужно] Ковчежничество

Представи се Министерско парично искание от 31 Октомвр. т. г. № 1506 на име Ректора Семинарии за съдържание на 50 цели стипендии през месец Октомвр. 1882 г. на сума 2000 лева.

17 Ноемвр. 1882 г.

№ 124

2 декемвр. 1882 г.

Г-ну Министру на Народното просвещение в г. София
Г-не Министре!

Моля да благоволите и се распоредите, за да се изпрати парично искание за заплатите на личний състав при поверенното мен заведение през м. Декемвр. 1882 г. При това се прилага оправдателна ведомост в два екземпляра.

Ректор

№ 125

2 декемвр. 1882 г.

В същото министер[ство]

Да се изпрати парично искание за съдържанието на 50 стипендиати през м. Декемвр. т.г. /2000/ две хиляди лева.

Ректор

№ 126

2 Декемвр. 1882 г.

В същ[ото] Минист[ерство]

Да се изпрати парично искание за икономът {-} плата за месец Декемвр. 1882 г. (150) сто и петдесет лева.

Ректор

№ 127

2 Декемвр. 1882 г.

Г-ну Министру на Народн[ото] просвещение
Г-не Министре!

Моля благоволете да се распоредите, за да се изпрати парично искание за съдържанието на лекаря при Семинарията през финанс[овата] год. 1882 на сума /1000/ хиляда лева.

Ректор

№ 128

2 Декемвр. 82 г.

Министер[ство] Просвещения

Моля благоволете да се распоредите и се изпрати парично искание за разноски канцелярски, ремонт и отопление за 1882 год. 1100 лева.

Ректор

№ 129

3 Дек. 82 г.

Г-ну Министру на Народн[ото] Просвещение
Г-не Министре!

В отговор на писмото Ви от 19 Ноемвр. т. г. под № 3048, имам чест да ви ява, че в библиотеката на поверенната мен Семинария няма историята на Българите от д-ра Конст. Иречека в руский ѝ превод.

№ 130

22 Декемвр. 1882 г.

До Търновското Окр[ужно] Ковчезничество

Чест имам да представя в Търновското Окр[ужно] Ковчезничество оправдателните документи за изтеглените на 17 Ноемвр. т. г. с Министерско парично искание от 31 Октомвр. т. г. под № 1506, 2000 лева за съдържанието на 50 цели стипендиати през м. Октомвр. т. г. при повереното мене заведение.

Ректор на Семинарията

№ 131*

.....

№ 132

9 Дек. 82 г.

Телеграма Г-ну Министру Просвещения

Записани ученици в началото на настоящата година в пригответелен клас 38. Първий клас 47. Вторий – 31. Третий – 38. Четвъртий – 23.

Старши учител П. Цоков

№ 133

15 Дек. 82 г.

Пълномощно Г-ну Джувану Икономову, който да води и защитава процесът повдигнат от Стойча Цанев (сакатия), против Петро-Павловското Духовно училище, за иск от покойният бивш игумен х. Йоники на манастиря Св[ети] Апостоли Петър и Павел и прч.

Ректор на Духов[но] Петро-Павл[овско] училище

* [Документът липсва]

№ 134

16 Дек. 1882 г.

Телеграма

за Г-на Министра на Народното Просвещение

Исканите с рапортът ми № 128 лева 1100 съ почти изразходвани и заведението ги дължи.

№ 135

16 Дек. 1882 г.

До Г-на Търновски окръжни управител

В отговор на отношението Ви от 11 с.м. № 7012 имам чест да Ви съобщъ, г-не управителю, че понеже ученикът Цветан Маринов е правителствен стипендиат, аз се отнесох телеграфически до Министерството на Просвещението за наставление. Щом получъ исканите наставления, ще имам чест да Ви съобщъ.

№ 136

16 Дек. 1882 г.

За Г-на Министра на Народ[ното] Просвещение

Тукашното управление иска някои ученици от Семинарията за Военний набор. Между тези ученици има и правителствени стипендиати. Моля, дайте потребните наставления.

№ 137

До господина Председателя на Върховната Сметна палата

17. Декемвр. 1882 г.

Господине Председателю!

На приканванието, което ми правите с писмото си от 3-й с. м. № 1449 да внесъ в Върховната Сметна Палата потребната доверенност от бившият старш[и] учител при Петро-Павловското Духовно училище Петра Вълков, в удостоверение, че е получил той платата си за месец Март 1879 г., имам чест да съобщъ, че в Архивата на заведението не се намери такава доверенност. Вероятно не се е взела тогава подобна доверенност от Г-на Вълкова, тъй като тогава не се пазеше строго изискуемата формалност.

В тефтерите само има забележено, че се е броило на Г-на Вълкова 333 л. 33 ст. заплата за месец Март 1879 г. Че си е получил определената заплата за месец Март 1879 г., това може да удостовери сега и сам г-н П. Вълков, ако да се попита, тъй като г. Вълков е честен чело-

век. Моля Върховната Сметна Палата да благоволи и ми укаже – необходимо ли е сега сам да се отнеса до г-на Вълкова по въпросното дело.

№ 138

Г-ну управителю на Търнов[ски] окръг

21. Дек. 1882 г.

Г. Управителю!

При това имам чест да Ви съобщя, че исканите в набора ученици от поверенната мене Семинария с отношение от 15 т.м. № 7120 не ще се явят, защото са ученици от I-й, II-й и III-й клас, на основание телеграммата на г. Министра на Просвещението, от която Ви пращам препис.

№ 139

21 Декемвр. 1882 г.

За Господина Министра на Просвещението

Телеграма

Шумкову ще трябва да се даде заплата за от 6 декемвр. т. г. Моля распоредете се телеграфически да се изтегли от Ковчежничеството потребната за това сума.

№ 140

22 Дек. 1882 г.

До Търновското Окр[ужно] Ковчежничество

Имам чест да представя в Търн[овското] Окр[ужно] Ковчежничество оправдателните документи за изтеглените на 9 текущий месец 2000 лева с Министерско парично искание от 24 Ноемврий т.г. № 1584, съдържание на 50 стипендиата в поверенното мен заведение през месец Ноемвр. 1882 г.

№ 141

22 Дек. 1882 г.

В Търн[овското] Окр[ужно] Ковчежничество

Представиха се парични искания: за учителски персонал от 13 Декемвр. 82 г. № 1666 на сума 1963 л. 33 ст. за учениците стипендиати за месец Декемвр. т. г.; 13 Дек. 82 г. № 1665.; за бившият учит[ел] Т. Китанчев за 1/2 месец Август т. г. включително 150 л. парично искание 12 Ноемвр. т. г. № 1535.

№ 142

29 Дек. 1882 г.

Удостоверение

Удостоверявам какво предявителят на настоящето е действително Иван Б. Шумков – учител при Петро-Павловската Духовна Семинария.

№ 143

29 Дек. 1882 г.

В Търновското Окружно Ковчежничество

Представиха се оправдателните документи за истеглените 2000 лева {за} съдържание на 50 стипендиати през м. Декемвр. 1882 г.

№ 144

29 Дек. 1882 г.

В същото Ковчежничество

Представиха се документите за истеглените 1100 лева за ремонт, отопление и канцелярски разноски през 1882 финанс[ова] година.

№ 145

29 Дек. 1882 г.

За Г-на Министра на Нар[одното] Просвещение

Г-не Министре!

В отговор на предписанието Ви 18 Декемвр. т.г. под № 3269, имам чест да Ви изпратя Списъкът на правителственните стипендиати при поверенната мене Духовна Семинария за текущата 1882-83 учебна година.

Ректор

ПИСМА

на митрополит Климент Търновски
до племенника му Петър Друмев
(1890 – 1899)

{Писмо № 1}

Търново, 4 янноар. 1890 год.

Любезний ми Петре!

До сега не съм ти писал. Причини много, но главната – их-маллък. И сега ти пиша накратко, защото не ми е дотам добре. Инфлуенцата и тука позабиколи. Повечето от нас йъ попрехарахъ, слава Богу, доста лекичко. Сега съ всички добре, благодарение на Бога. Аз само се излежавам още, но нищо.

Научавам се, че доста мъчно си прекарал до сега без стипендия. Вярвам го, но кой ти е крив? Защо не останъ да живееш в корпусът, дето всичко щеше да имаш наготово? В корпусът съм живял и аз: там не е дотам лошево. Каквото и да се казва, но когато човек няма възможност на свои средства да постигне желанната цел, благоразумието изисква щото да се задоволява човек и с онова, което ако и да не е според както го искаме, но с`е води и то към желанната цел. Както и да е, бъдущето дано да е по-святно и по-добро.

Стипендията захвана ли да получаваш?

Поздрави г-на Королькова и другите познати.

Много ти здраве от всичките.

Цалувам те и те благославям.

Твой чичо

+ Митрополит Климент

{PS} Парите, които ти пращам са 36 /тридесет и шест/ рубли бумажни.

{Писмо № 2}

Търново, 18 май 1890 год.

Любезний ми Петре!

Вярвам да ти е мъчно, задето не само начесто, но и нарядко не ти пиша. Няма да ти привеждам причини за мълчанието си. Каквото и да кажа, то с`е ще бъде: „време не ми оставаше“, „залиси имах“ и проч.,

както и ти твърде вярно забележаваш в писмото си.

Както и да е, сега ти пишъ. На здравето си много съм добре. Добре съ и Васил и Добра, както и всичките други.

У вас екзамените наченаха ли се? Тука се готвят нашите студенти и студентки.

Пращам ти тридесят /30/ рубли. Закъснях с испращанието им, но ще извиняваш.

Много ти здраве от всички.

Цалувам те и те благославям.

Твой чичо

+ Митрополит Климент

{Писмо № 3}

Търново, 7-й декемвр. 1890 год.

Любезний ми Петре!

Испращам ти при настоящето си едно кръщално свидетелство. Аз не зная дали и преди ти не беше снабден с подобно свидетелство и дали то не е останало в Академията. Ако има такова нещо, по-добре ще бъде него свидетелство да истребоваш от Академията и с него да си послужиш дето трябва. Ако ли няма такова нещо – ще си послужиш с сега испращаното.

Пращам ти и 60 лева в злато /т.е. три наполеона/. За излишно считам да ти напомнювам за икономия, защото ти сам много добре знаеш, че ний тука не промишляваме само за **прасенца, пуйчици** и т.п.

Какво направи за стипендия? Искаше да ти изпратя едно препоручително до едно известно лице в Москва. Напиши ми по-точно и по-внимателно адресът на това лице. Казвам „по-внимателно“, защото ти в писмото си даваш на това лице титул **височество**, който титул се дава само на членовете от царска фамилия, а – доколкото знаем, лицето, за което е дума, не принадлежи на подобна фамилия.

Ний тука, с волята Божия, всички сме добре. Очакваме Тодорица да дойде от Ямбол. Бъди здрав и ти.

Цалувам те и те благославям

Твой чичу

+ Митрополит Климент

{Писмо № 4}

Търново, 28 янноар 1891 год.

Любезний ми Петре!

Писмото ти получих на време и разбрах съдържанието му. Че ти се намиращ в скверно материално положение, което много ти бърка

на занятията – това аз го знайъ и без да ми напомнюваш, но вярвам, че и ти знаеш в какво положение се намирам и аз, та за то, трябва да не ти е криво, дето навреме не удовлетворявам исканията ти. Едно ще ти кажъ: имай увереност, че аз, щом ми се дава възможност, ще гледам, доколкото мога, да ти прашам. И нека тая увереност поддържа в тебе кураж и търпение. Сега ти прашам по пощата пет /5/ наполеона, които обърнати тука /според както ти изказа желание/ в рубли, сториха 33 3/4 рубли бумажни. За сега икономисвай се с тия пари доколкото можеш, та по-нататък пак ще ти пратъ – ако е рекъл Господ.

На здравието си всички тук, с волята Божия, сме добре. От бакувите получаваме писма редовно. Те са добре. Добре са и Кица, Марийка и Тодорица. Тодорица и досега е в Ямбол, дето сега се намира и доктор Друми с булката си /той сега е военен доктор/.

Добра е много добре и се учи хубаво.

Много здраве имаш от всички.

Бъди здрав и спокоен.

Цалувам те и те благославям

Твой чичу

+ Митрополит Климент

{Писмо № 5}

Търново, 26 февруар. 1891 год.

Любезний ми Петре!

Преди няколко време ти пратих писмо и малко пари /35 руб./ Вярвам да си ги получил.

Сега ти прашам пак пет наполеона /които ще сторят 34 рубли/. Сега ти имаш, вероятно, зор с экзамените. Не се съмнявам, че когато прекараш това зор за всеки студент време, ще ми пишиш.

На здравието си ний всички тука сме добре – с волята Божия. Ти как си?

Тодорица преди три недели пристигна тука и е много добре. Тъй също и Добра е добре.

Кица ми иска адресът ти, защото имала намерение да ти пиши. Аз ѝ го написах и изпратих.

Вуйча ти Владимира взели солдатин, тъй щото старата ви майка е сега сама в Ямбол.

Много здраве от всички.

Цалувам те и те благославям

Твой чичу

+ Митрополит Климент

{Писмо № 6}

Търново, 12 априлий 1891 год.

Любезний ми Петре!

Вчера получихме от Кица в писмо, в което имаше в бонове тридесет (30) лева, назначени за тебе, с молба да ти се испратят по-скоро. При тия 30 лева като прилагам и аз три наполеона /обърнати всички-те – и Кицините и моите – в руски бумажни, правят тридесет рубли/ изпращам ти ги при настоящето си. Ти на мене не пишиш, но трябва да пишиш на Кица за получванието на това, което тя ти праща.

На здравие то си, слава Богу, ний всички тука сме добре. Сега се готвим за Великден. Ти как си? Пиши поне на Добра и Тодорица.

Много здраве имаш от всички.

Цалувам те и те благославям.

Твой чичу

+ Митрополит Климент

Баку ти пиши ми, че ти си му писал да ти прати „Кръщално свидетелство“. Аз бях ти испратил оттука подобно свидетелство, но вижда се, то не е годно. В такъв случай върни ми го и ми пиши какво именно свидетелство да ти се испрати, та или на бака ти да пишъ как да направи, за да вземе от компетентно учреждение исканото свидетелство и ти го испрати, или оттука да се направи подобно нещо. Ти знаеш, че такива свидетелства трябва да бъдат издадени от духовните власти на онези страни, дето съ живеели родителите, когато им се е родило и кръстило онова дете, за което се иска свидетелство. Разбираш, следователно, че баку ти ще срещне затруднение при добиването на подобно свидетелство, ако не му се укаже как да постъпи. Ако намираш неудобно за себе си да пишиш на мене, ти пиши на Тудора, или пак на бака си, но му расправи обстоятелствено как да постъпи в този случай.

Същия

{Писмо № 7}

Търново, 7-й Иуний 1891 год.

Любезний ми Петре!

Сърдиш се, задето не ти се е испратило до сега исканото „Кръщално свидетелство“. Нямах право. Ти знаеш, че „официален документ“ така лесно не се доставя, особено когато трябва да се правят справки и проч. и проч. Което мислях, че може да се направи, аз ти го направих, но не го ареса и не ти послужило, или ти послужило твърде малко. Дадох потребните наставления на бака ти за свидетелството, и вярвам, той ще направи потребното и ще ти го испрати. Но не ще ли да {е} по-добре да дойдеш тука сам, та да се уреди тая работа както

тряба? Струва ми се, че по-добре ще бъде.

Много здраве имаш от всички. Цалувам те и те благославям.

Твой чичу

+ Митрополит Климент

{Писмо № 8}

Търново, 8^а иулий 1891

Любезний ми Петре!

До края на миналий месец не можах да ти пратя пари, но сега ти пращам сто /100/ лева.

Баку ти ми пиши, че ти изпратил кръщално свидетелство. Дано то да ти послужи, дето трябва.

Тука, с волята Божия, всички сме добре в здравие то си, което и на тебе желаем.

Много здраве от всички.

Цалувам те и те благославям

Твой чичу

+ Митрополит Климент

{Писмо № 9}

Търново, 22 Октомвр. 1891 год.

Любезний ми Петре!

Не хващай кусур, дето до сега не ти изпълних желанието. По разни неж{ел}ателни и непредвидени от мене причини, аз досега не можах да направя това. Сега ти изпращам 150 лева, които ще хванат, вероятно, 50 или 52 рубли.

За сега ний тука, в волята Божия, сме добре. Ти, вероятно, научил си се досега, че баку ти се помина. Бог да го прости! Оттърва се, горкият, от този тежък за него живот, без да може да види осъществени своите хубави надежди.

Тодорица е в Шумен учителка в педагогическите курсове. Стана добре, особено за мама ви, дето Тодорица се настани в Шумен. Кица е учителка в Рахово, а Марийка – в Елена, дето, както сама ми пиши, имат й много добре. Добра е тука, здрава е, редовно ходи в училището и се учи много добре.

На здравие то си и аз съм добре, с волята Божия. Молитствувам и на тебе добро здравие и добри успехи.

Много здраве имаш от всички.

Цалувам те и те благославям.

Твой чичу

+ Митрополит Климент

{Писмо № 10}

Търново, 4-й Яннуарий 1892 год.

Любезний ми Петре!

Съгласно желанието ти, изказано в едно от последните ти писма, изпращам ти сега деветнадесет /19/ рубли, или 50 лева. Аз смятам занаяпред на всеки месец да ти пращам по 50 лева, а че да видим. Не знам само дали винаги ще могат с 50 лева да се купуват толкова рубли (т.е. 19 р.), колкото се купиха сега, защото тука рублиите ту поевтиняват, ту поскъпняват. Артък, като се случи.

Тука с волята божия сме всички живо и здраво. И в Шумен са добре. Там имаха малко безпокойствие за борчът, който оставил на тоз оногоз баку ви, но и той се изплати вече.

Марийка много добре се е поставила в Елена: всички я обичат и почитат, та и радват й се. Сега я иска един много добър момък – от първа фамилия в Елена. Марийка, както се научавам, била съгласна, та и аз съм съгласен, защото момъкът е добър – със състояние и прилично образование. Малко криво ще бъде, вероятно, на Тодорица и Кица, но – според мене – не ще бъде добре, ако се прави спънка на Марийка, когато й излязъл добър късмет. Ти какво ще кажеш?

Кица – и тя е добре. По новата година получих от нея поздравителна телеграма, а също и от мама ти и Тодорица.

Добриня е добре. Редовно ходи в гимназията и добре се учи.

Благодаря за благопожеланията, които ми изказваш в писмото си по случай на Рождественските празници.

Поздравление имаш от всички, особено от Добриня.

Поздравлявам те и аз, и те благославям. Пиши по-често.

Твой чичу

+ Митрополит Климент

{Писмо № 11}

Търново, 5^а февруар. 1892 год.

Драгий ми Петре!

Пращам ти при настоящето си {писмо} деветнадесет /19/ рубли.

Ний всички сме добре сега, с волята Божия. Марийка сега е тука и си приготвява прикята. Ако е рекл Господ, нейната свадба ще бъде подир Великден.

Кица, както ми пиши, сега, на 9^а февруарий ще прави свадбата си. Бог да им дава щастлив и благополучен семеен живот.

Ти как си? Защо не писваш?

Много ти здраве от всички.

Цалувам те и те благославям.

Твой чичу

+ Митрополит Климент

{Писмо № 12}

Търново, 3-й Март 1892 год.

Любезний ми Петре!

На 6-й миналий февруарий ти пратих 19 рубли, а сега ти изпращам 17, защото така сторихъ 50-х лева /малко позаскъпнахъ тука рублите – както виждаш/, но белки за идущия месец те ще сторят повече.

Пишиш ми, че пратените през Янноарий 19 рубли си ги получил чак на 30^а речений месец, и че причината на такова закъснявание е била тая, че адресът на писмото ми не бил пълен. Със същият адрес /и именно: En Russie, `a Moscou. Студенту университета, Болгарину Петру Николаевичу Друмеву, в Москву/ аз ти пратих писмото с парите и през Февруарий, а и настоящето си пращам пак с същият адрес. Има хас и сега да се лутат тия писма дълго време насам-нататък, докато те намерят! Ами че горният адрес не е ли верен и пълен? Ако е така, пиши пълният си адрес, та поне занаяпред да не стават такива замайвания в получаванието на писмата.

С Божя воля ний всинца тука сме живо-здрово и добре. И в Шумен съ добре – според както гласят писмата им. Тодорица се поставила в Шумен доста добре: казвала **сказки** по възпитанието, които сказки много съ аресвали на Шумненци и Шумненки. Кица си направи свадбата; Марийка си приготвява прикятя и бърза, защото се смята нейната свадба да стане подир Великден /ако е рекл Господ – на 12 априлий т.г./ . Смятаме и мама ви да дойде тука за свадбата, че да видим. Добра и тя е добре.

Много ти здраве от всички, а най-много от мене. Защо не пишиш?

Цалувам те и те благославям

Твой чичу
+ Митрополит Климент

{Писмо № 13}

Търново, 1-й Априлий 1892

Любезний ми Петре!

Пращам ти с настоящето си {писмо} двадесет /20/ бумажни рубли. Не знам да ли ще могат да пристигнат за Великден.

Тука всички сме добре – с волята Божия. Снощи пристигна тука мама ви. Тя е здрава и весела.

Тодорица наистина казва **сказки**. СкаСки не може да казва, защото не е в Русия, а казва **скаЗки**, тъй като се намира в България.

Новини – няма тука особенни. Аз, слава Богу, здрав съм. Ти как си?

Кица на мене не е писвала, откакто се е оженила, но мама ти казва, че на тях писвала често и се хваляла с новият си живот. Подир

празниците смятали да утидат в Шумен на гости.

Много ти здраве от всички.

Цалувам те и те благославям.

Твой чичу

+ Митрополит Климент

{Писмо № 14}

Търново, 8^и юлий 1892 год.

Любезний ми Петре!

Казваш, че съм бил кратък в писмата си до тебе и че съм ти писал тъй, колкото да се не каже, че не ти пиша. В последното никак не си прав. Че ти пиша накъсичко – това е истина. Но това не значи, че на джереме пиша. Да философствувам в писмата си – няма нужда, да сантименталничам – още по-малко, тъй като моите чувства към тебе познати са ти много добре и никакво късичко писмо не ще е в състояние да те накара лошо да погледнеш на тия чувства, както и никое дълго писмо – да погледнеш на тях по-добре, отколкото трябва. Да чета нравоучение – нито ти имаш нужда, нито аз имам охота и способност. Остава да пиша за работа. Но домашните ни работи и развлечения ти ги знаеш много добре; колкото за другите, от по-общ характер, за тях по настоящем – „держи език за зубами“. Както и да е, аз би желал размерът на писмата ми да не ти служи за мерило на моите чувства към тебе.

Надявах се да ми дойдеш на гости: мислях да се поразходим малко по някои манастири. Освен туй, смятах да поговорим и да се споразумеем за бъдещето на Добра. Тя свърши тука и й се иска, подобно на Слава Байчева, да отиде в России, за да допълни образованието си. Добре ще е да станеше това. Да бъде сега учителка някъде – не струва с толкова образование, което сега притежава, а да седи току тъй, тука било, в Шумен било – тъй също не е добре: и времето ще се губи, и лошо влияние ще има на нея. Най-доброто за нея е – да следва още две-три годинки. Ами средства? Туй е то. Да разчитва човек на стипендия не бива: нас, както виждам, не ни върви на стипендия. Остава да се нагърби човек. И трябва да се направи. Аз разчитвам да мога за тая година – ако черна котка не мине път – да й доставя до 350 рубли бум[ажни]. Ще бъде ли това достатъчно? Тя ще трябва да постъпи в някой пансион, за да може да изучи добре и руский език, и френский. В Москва, ако има педагогически курсове – добре ще бъде, тъй като и ти ще бъдеш там да я надгледваш и ръководиш. За тази именно работа нужно беше да си поговорим и да обсъдим подробностите, и възможните сполуки и несполуки. Но като нямаш време да дойдеш до тука, намислил съм къде края на този месец да изпратя Добра в Шу-

мен, та оттам с тебе наедно да тръгне. Има време; обсъди тоя въпрос и ми събщи мнението си. Една предосторожност: понеже ти са известни взаимните родствени отношения на всинца ни, не ще е зле да се каже, че ти си исходатайствувал отдето трябва стипендия за Добра. Разбираш ме.

За шаячени дрехи – с готовност би направил потребното. Но как? Да си заръчаш тука – може да не ти бъдат по мерката. Остава – или шаяк да ти пратя, та ти да си ги ушиеш там, или да пратиш мярка /с нуждните подробности/, та според тая мярка да ги ушият тука. И какъв да бъде шаяка /т.е. от каква боя/? Прибързай да ми евиш.

На здравие, с волята Божия, добре сме. Вий как сте?

Тодорица ми пише, че с вашето съгласие отказала на един доктор като имала предвид В. Юрданов. Добре е станало. Но ето какво: мама ви загатваше тука, че сме биле някак роднина с Василякуви, но в каква степен не можа да определи. Стара ви майка трябва да знае това. Разпитай я добре, та ми еви, за да не излязат отпосле късни неприятности и пишманлъци.

Много здраве на всички. На Тодорица друг път ще пиша.

Цалувам те. Благославям всички ви.

Твой чичу

+ Митрополит Климент

{PS} Марийка и Добра цалуват ръка на мама си, на стара си мама, и поздравляват всички ви. Те имат сега машина и току шият ли – шият! Готвят ми чаршафи, ризи и кой знае още какво – за денят ми!

Сладко ще приготвим.

Надявам се, че не ще забавиш, да ми отговориш на настоящето.

{Писмо № 15}

Търново, 8 Декемвр. 1892

Любезний ми Петре!

Не ми се сърди, че досега не съм ти отговорил на писмото, макар от три и повече месеци да съм го получил. Ама и ти не повтори. Имаш право. Като не отговарят на един човек, и той е длъжен да не пиши. Кабахатът е у мене, толкос повече, че няма никакви извинителни причини за мълчанието, разве тая само, че **мързел, их-маллък, хъ-днес, хъ-утре** – чак до сега. Не ми се сърди, отдай го още и на старините ми. Както и да е, но сега бързам да ти пишъ: дано с това си позагладъ малко вината. Надявам се ти да не ми отплатиш с същата монета, но ще прибързаш да ми пишиш, та по този начин и ти ще позагладиш малко своята вина, тъй като и ти си донякъде виноват, че не повтори да ми пишиш. С волята Божия ний всички сме тука добре. Добра се занимава и с четене, и с ра-

ботение. Ако е рекл Господ, идущата година ще ѝ имаш в Россия. От Шумен получаваме честичко писма: добре съ там всички. Кица останала сама, защото Никола заминал за Лозанна /в Швейцария/. Тя искаше мама ви да утиди при нея в Вратца, но мама ви като не може да остави Шуменът, утиде преди две недели. Марийка {е} в Вратца. Имаме вече писма, че съ добре. Друмчу е добре, редовно следва в Гимназията /в II-й класс/ и е един от първите ученици. Много хубаво се занимава и учи. Къде края на Октомврий дохожда ми на гости Дяду Костантин. Около десетина деня много хубаво и весело прекарахме с него тука. Коста е сега в Екс /в Франца/. Постъпил, както пиши, по Юристиката, но още мъчно разбирал езикът. Брат му Друми обещал да го поддържа, но ще трябва и аз да му пращам по нещичко. Тодорица, както знаеш вероятно, е условена пак за учителка в Шумен, но е онеправдана. Няма какво да се прави: времената такива. Чувам, че и много други учители били онеправдани. Ще рече, не е само Тодорица. Кица така също, и даже – по-зле е онеправдана, защото тя не е и назначена за учителка, както и Никола. Тъй щото Кициното служение на учителското поприще в продължение на 5 цели години като че пропада. Няма нищо! Здрави да е! А на тези, които, вижда се, намират някакво си утешение в онеправданието на Друмеви, да им е честито. Ето, Любезний ми Петре, всичките новини, които засега имаме тука. За себе си нещо особено не ти съобщавам, защото няма нещо особено. С`е обикновенното. С нищо особено не се занимавам. Сам по себе ли съм се отпуснал, или разните дреболии и дразги, както и лаяния на тези, които намират в това интерес, съ причина, но осещам като че ставам хладнокръвен към много работи. Да съм упаднал духом – не съм, но с`е пак „что-то не так”. Какво ме чака за напред – не знам: Бог знае. От тебе едно искам по отношение към мене: никогаж да не мислиш, че съм студен към тебе, ако и да ти не пише с години, чу ли?

Ти как си? От Тодорица се научавам, че си добре, също чувам, че си работял нещо, но какво е – не знам. Сега ти изпращам 60 (шестдесет) рубли, за да имаш харашлък поне за до Март месец. Пращам ти изеднъж толкова, а не както бяхме говорили тука /по малко в всеки месец/, защото не знам, дали наскоро ще располагам с потребната сума.

Цалувам те и ти молитствувам здравие и добри успехи.

Любящий те чичу.

+ Митрополит Климент

Любезний ми Петре!

„Слава богу“ ще кажъ, че след толкова дълго време и след толкова разнообразни прекеждия имам сега възможност на свобода да ти напишъ два-три реда. Благодарение на Бога моите патими имахъ добър край. Те ми дадоха възможност да видь доколко ми съчувствува населението, особено в Търново, та и в цялата Търновска Епархия. Навсякъде мене ме посрещахъ твърде съчувствено и тържествено. Засега се намирам в София на гости и смятам да си замина след дестина деня пак за Търново. Добре съм за сега, но що ме чака занапред – това знае Бог.

Всичко добре се свърши, Любезний ми Петре, и ако е рекл Господ, ний пак ще се съберем, ще си приказваме, ще се разтушаваме и веселим. Само... Тудорка никогаж вече няма да бъде помежду ни... Тя утиде без време, горката, както и Васил... Оплакваме ги и дълго, дълго ще да ги оплакваме, но нищо не ще помогне да се върнат те при нас... Няма какво да се прави, Петре: волята Божия е била такава и нам не остава друго, освен с смирение да се покорим на тая света воля...

На здравие то си, с волята Божия, добре съм. От Добра вчера получих писмо от Шумен. Засега там всички били добре. При завръщанieto си за Търново смятам да минъ през Вратца, та да се видя с Кица и Марийка. Много ми се иска да утидъ и до Шумен, ама – ще видим. Сваку ви Никола е тука и добре е. Нарочно имаш много здраве от него.

Ти как си? Научавам се, че ти било доста неприятно и мъчно, дето си се срязал на един предмет. Гледай си работата, Петре! Такива работи не еднъж, но дваж и триждъ съ се случвали с мене, без да съм се безпокоял за нещо, макар че аз бях много по-стар от тебе тогава. В твоята възраст една или две години нищо не значат. Затуй бъди си напълно спокоин, гледай си здравие то, а всичко друго ще бъде добре.

Ако се позабавъ в Вратца, смятам и оттам да ти пишъ.

Нарочно много ти здраве от Дядя Константина, който ти молитвува здравие и весело прекарвание ваканциите.

Добра ми пиши, че ти отпуснали оттука **пособие**, но не ти се е доставило то още. Аз поговорих за това с Г-на Гинчева и той обеща да направи справка и да разпореде потребното. Днес аз ти внесох чрез тукашната народна банка осемдесет лева в злато (4 – иаполеона). Колко рубли ще струват те – не знам. Дано помогне Господ занапред да имам възможност да ти внесъ повечко.

Бъди здрав.

Целувам те и те благославям:

Твой чичу

+ Митрополит Климент

Търново, 12 Май – 1895 год.

Любезний ми Петре!

Забавих да ти пишъ и отговоръ на писмото ти по същите онези причини, по които и преди правях така, т.е. по причина на мързел и ихмалтък. Впрочем, ти като си зает сега с екзамените, едвам ли си забележил дългото ми мълчание, та и да си го забележил, едвам ли си имал свободно време да спреш на него надлежно внимание. Както и да е, но аз искам прошка за този си ихмалтък, който, по причина вероятно на устаряването ми, домогва се да ми стане **привичка**. Ти се подсмиваш под мустак /т.е., иронически,/, защото знаеш, както го знам и аз сам, че тази **привичка** йъ има у мене твърде отдавна. Тъй е, Петре, но ти бъди по-досетлив и се сещай, че тука аз исках да кажа „**втора натура**“, но защото това последното е вече в всеобщо употребление у всичките наши учени мъже, аз, за да не вървѣ по истърканата вече „коллея“, а да бъдѣ някак „оригинален“, употребих думата „привичка“. Ама ще речеш: „та това е неподходяще“. Тъй е, но с'е е някак оригиналничка, нали? А ти знаеш, че да бѣде човек оригиналничек, не е лошо нещо.

Ний тука, с волята Божия, добре сме. На здравieto си аз се осещам за сега добре, само зъбите не ми дават покой: през ден, през два захващат да ме щтракат тѣй силно, щото искри излизат на човека от очите. Ама и на туй ще се намери леснината. Тука е дошел сега един прочут **дантист**, американец, който донесъл със себе си цели вагони с машини за чистене и вадене зъби. От две недели насам той се навъртва у нас в Търново. И, казват, правял чудеса, хем не вземал скъпо: само по един наполеон за пречистване на един зъб. Ще видим. И тѣй, аз сам добре на здравieto си. Добре са и другите наши. Ами ти как си? Марийка миналата неделя се венчала в Вратца за един добър момак – учител. Свадбата им станала много скромно. Кица и тя била добре. На мамини ви писвам сегис-тогис, а завчера получих от Елисаветка писмо, в което ми се хвали, че биле добре. Сега наскоро получих писмо /без дата/ от Добра, в което ми казва, че тръгнува за България. Но дали е тръгнала, кога е тръгнала и дека е сега – не знам.

Ти трябва да се интересуваш за вървежът на нашите общественни и народни работи? Ничего, брат! У нас все благополучно: **картошките** съ на ихтибар сега, че ни благодетелствуват. А ний? Ний ли? Ний /хем всинца!/ мукаме, слухтим и – блаженствуваме. Ну!... Знаеш ли ти нашата, тѣй да река, „Друмевска“ песен: „Хоптири, зайко, червенко, червени калци-гангалци,,? Или, тази: „Отдолу идат попокрити колца, чивилзом, тивилзом, цала-мала-маламица, цаца-чичингела,,? Не е ли превъзходно? Блаженство!

Нейсе...

Цалувам те и те благославям:

Твой чичу

+ Митрополит Климент

Любезний ми Петре!

Ти искаш извинение, задето си забавил да ми отговориш на писмото от Врајца, но както виждаш, сега аз ще трябва да искам извинение, задето до сега не можах да ти отговоръ на писмото от 2-й – Ноемврий ли е, или Октомврий – не могъ положително да кажъ, защото може и „Октомврий“ да се чете, а може и „Ноемврий“. Аз напълно разбирам, че нов в животът, в обстановка, на която не беше още привикнал, и при другари, с които за пръв път се срещаш, а и при една нова деятелност, естествено е било да отлага човек да пиши, комуто и да би било, днес за утре, до като се сети, че съ се минали недели и месеци, от както се кани да пиши и с`е не може да се накани. Та поради това не съм ти {се} сърдил, нито ти се сърдъ за дългото ти мълчание. Истина, желателно ми беше да знай как си и как си се настанил, как се осещаш в **практическият** вече живот, и мъчно ми ставаше, когато не получавах от тебе писмо, в което без друго смятах да намеръ подобни сведения. Но, както казах, разбирам причините на неволното ти мълчание и се успокоявах. Не знам, обаче, дали и ти ще се успокоиш и не ще смяташ до сегашното ми мълчание за сърдитнъ като ти разправъ защо досега не отговорих на писмото ти. Положително не могъ каза, както вече чу, кога именно е написано писмото ти, но то е пристигнало тука на 7 или 8 Ноемврий, в което време аз се намирах в Свищовско. Аз смятах на 9 или 10 число да се завърна в Търново, но се поболях /вижда се от настинка/, а и лошо време ме завари по селата, та се пренудих чрез Никопол да се завърнъ в Свищов, гдето пролежах няколко деня и като се осетих, при помощта на докторите, по-добре, завърнах се в Търново на 18-й т.м., а на 19-й ми дадоха от Канцеларията писма, между които намерих и твоето. Наскоро през тях дни не можах да ти отговоръ, защото и други залиси имах, та и трябваше да очаквам и да изслушвам съветите на докторите. По тези именно причини, любезний Петре, аз забавих да ти отговоръ. Сега правъ това. Ако причините на мълчанието ми ти се покажат не дотам основателни, ти, вярвам, с`е пак ще ме извиниш, нали?

Изказваш силно разочарование. Аз не знайъ, кои именно работите правят да се разочаровваш, но намирам твърде естествено твоето разочарование. Винаги е така, Петре: младият човек винаги е идеалист и той винаги гледа на живота идеално, и влиза в животът с най-добрите намерения, като безусловно вярва, че всички, с които ще има случай да се среща и да работи, ще съчувствуват на добрите му намерения, ще се възхищават от тях и с пълна готовност ще му дават своето чисто, безкористно и благородно съдействие за постигание на идеалите му. Но като влезе в животът, младият човек среща противното

и – ето ти пълно разочарование!... Ничего!, „все перемелитя, мук`а
будет“, нали?

На здравие то си, с волята Божия, добре съм, ама по настояванието на докторите вземам лекарства, пазъ стаята, а най-неприятното е това, че ми е наложена диета: краставички, пипер, зели и др. под. да не ям, тютюн, наргюля – да не пушъ, та и други такива. Всичките други на здравие то си съ добре. Елисавета, с волята Божия, е добре и редовно следува.

Откакто съм заминал от Вратца, не съм писвал на Кицини. Завчера получих от Кица писмо, в което ми казва, че тя, Мария, другите наши биле добре. И от Никола получих писмо. Добре бил. Преди месец пратих на Добра и Друмя писма с по малко харашлък, но досега нямам от тях отговор. Не знам, мама ти дали е заминала за Вратца. Преди 10 деня аз й телеграфирах и й внесох малко пари за път, но трябва да не е заминала, защото времето стана още по-лошо.

Много ти здраве от всички.

Цалувам те и те благославям.

Твой чичу

+ Митрополит Климент

{PS} Адресувам писмото си в Лом, като смятам, че то ще пристигне преди да замините за Берковица.

Същия

{Писмо № 19}

Търново, 14 – март – 1896 г.

Любезний ми Петре!

Писмата ти, едно адресирано в София, а другото направо тука, аз получих тука. И двете прочетох с внимание.

В София наистина имаше големи тържества, калабалък много, аз се въртах с`е около големи хора, и няма да скрийъ, че донякъде бях и предмет на особено внимание, на особена благосклонност, любезност, та даже и почести от страна на тия големи хора. Всичко това, обаче, не ме е накарало да забравъ „простите смъртни“, както предполагаш ти. Впрочем, кой знае! Има хора, които, когато са на тясно, спомнят си за „простите смъртни“, а когато съ на широко и обиколени от почести и ласкателства, съвършено забравят за тия прости смъртни. Та, вижда се, да съм и аз от тия хора. Кой знае! Човек, колко и да има способност да забелязва чуждите кусури, относително своите кусури обаче, той бива съвършено неспособен и непроницателен. Не напусто, вижда се, философът е казвал „познай себе си“. Това е най-солената мъдрост и истина непреложна, но дело в том, че мъчно може човек да познае себе си. Тъй или инак, но аз не ти писах от Со-

фия. Имах желание да ти пишъ, и много пъти се канихме с Дяда Костадина да ти напишим поне по два реда, но – тоз доде, онзи доде, и нашето канене си оставаше просто едно канене. Такова си то и остана.

В писмото си, адресирано в София, ти изказваш нежелание да ходатайствувам да те местят. Аз и не съм имал намерение да ходатайствувам за такова нещо. Истина, в разговорката с Владимира се спомена, че е желателно да бъдеш приместен в София, и че не би било зле да се походатайствува за това, но само толкос. А не съм имал намерение да ходатайствувам по тая именно причина, че знаях, както и сега го знайх, че моето ходатайство само ще даде повод на известни хора да се покурдисват че Климент се обръща към тях с молба, и – туйто: ходатайството ми ще {с}е отритни: „Ами, че нали си сега персона грата у големите хора,,? – ще попиташ ти. Тъй е. Но от това именно, че са принудени да ме считат, или да показват, че съм такава персона, хората се теготят. Почести, либезности и т.п. – всичко това е по неволя сега, Петре. Уверен съм, че в душата си хората ги яде, загдето съ пренудени да правят това спрямо един калугерин и се заканват, може би, кога да е да ми го изваждат от носът... Впрочем те и сега ми дават да разберъ това. Към всяко мое ходатайство те се отнасят с голяма любезност и казват винаги: „Бъдете спокойни, В[аше] В[исоко] Преосвещенство, Вашето ходатайство не може да не се вземе в внимание и то непременно ще се изпълни“. Но нищо не става, т.е става и противното. Владимир се сърди на мене, че не го повишават и сега, напоследньо, ми писа едно писмо, в което ми казва, че ако не го повишът, аз съм щял да бъдъ виноват. Горкият! Той смята, че думата на Климента е закон за сега властующите... Както преди, така и сега, аз няколко пъти ходих при Министра за Владимира. Обещавахъ, и даже когато вземах сега сбогом от Министра /когато щях да си тръгнувам за Търново/, сам Г-н Министър ме помоли да дам пълният адрес на Владимира, защото – каза той – приказът за назначението му щял да бъде скоро готов. Но както виждам от твоето писмо и от писмото на Владимира, това е било само думи. Вашият Министр и мой защитник сам ме моли да се отнасям до него с каквото да е ходатайство, защото той щял да счита за чест да ми услужва. Благодарих му и го помолих да не местят Стефана /Марийкина/ от София /Г-н Сгурев отдавна се канеше да махне Стефана и на негово място да настани един свой протеже/. Обещания цял куп, че не ще го местят. Докато се върне в Търново, Стефана преместили в Орхание. На двете ми телеграми до Г-на Тодорова, той /Тодоров/ казал на Стефана, че у нас, в България, хората съ навикнали да заповядват на Министрите... Така като е работата, ти разбираш защо не съм имал охота да ходатайствувам. Нещо писах на Стоилова за нашите емигранти-офицери. Не се удостоих с отговор. Бог с ними!

На Добра аз пратих малко пари от София, но и сега пак ѝ пращам. Тя има малокръвие, но вярвам не е нещо сериозно. В всеки случай аз съм ѝ писвал и пак ѝ пишъ да се не пресилва толкос с занятията. Ами какво става с нашия семинарист Друмя? Аз получих от него телеграма, че бил болен, че Докторите го съветвали да си дойде в България, та затуй да му пратъх по-скоро пари. Аз телеграфически му внесох пари. Това беше преди две недели. Наскоро подир това получих от него писмо, в което ми казва, че щял да пътува през Австрия, та затуй ми искал толкова много пари (75 рубли. Аз му пратих 10 наполеона). Но досега нищо вече не съм чул за него. Смятам тия дни да телеграфирам в Киев. Филю писал на майка си, че Друми бил добре, и че подир Гергювден, щом свършели экзамените, наедно щели да си дойдат в Търново.

Елисавета е добре и редовно следва в Гимназията. Добре съм и аз засега, слава Богу. Добре съ и всички други. Много здраве от всички.

Да се преместиш във Варна – добре ще бъде.

Цалувам те и те благославям:

Твой чичу

+ Митрополит Климент

{Писмо № 20}

Търново, 24 Септемвр. 1896 г.

Любезний ми Петре!

Ако някой вземе на ръка писмата ми до тоз-онзи от няколко време насам и поразгледа началото им, той без друго ще си състави понятие, че у мене е станало **адет** да си захващам писмата с`е с извинение, задето навреме не съм отговорил или писал. Страх ме е, че такъв човек не ще да се усмихне снисходително, а ще се намръщи, тъй като, на по-строг поглед, този **адет** не би означавал друго освен – неакуратност, небрежност в преписката, а пак това нещо по никой начин не може да препоръча от добра страна притежателят на тия мили качества – неакуратноста и небрежността. Това го аз съзнавам напълно и отдавна, но при всичко туй, тези мили качества у мене, вижда се, така съ се залостиле, щото наистина станало ми е **адет** да захващам всяко едно свое писмо с извинение, тъй като наистина никогаж **навреме** не съм отговарял и не отговарям на получаваните писма. Че това, последното, е неоспорима истина най-много ти, Петре, можеш да го потвърдиш. Въпрос е, наистина, от каква стойност могат да бъдат тия извинения. Като обичам свободата и почитам правото на другите, аз предоставям да се произнесът върху това тези, на които се предлагат, или пред които се правят или искат тия извинения. Колкото до мене – аз винаги считам подобните извинения, що се правят от моя страна, за **чиста монета**, и много ми е желателно и другите да ги вземахъ за такава монета. Моят прокурор, Ганю, казваше, когато ме об-

виняваше, че моите извинения не трябвало да се вземат във внимание, защото „никой престъпник никогаж не се е признавал за виноват“. Не може ли тази истина, изказана така навреме, и сега да се приложи тука? Това {е} право или работа на юристите. Аз же ще кажа с моите добри русци: „вольному воля“.

Ето и сега, Петре, аз трябва да захвана и това си писмо с извинение, т.е. да оправдавам четире и повече месечното си мълчание. От писмото ти виждам, че ти дириш и не можеш да намериш причини на такава едно мълчание. Истина, правиш някои предположения, но ги правиш предпазливо, нерешително, от което се вижда, че недоверяваш на такива предположения и не ги смяташ за достаточни да ти обяснят мълчанието ми. Аз разбирам напълно твоята предпазливост и нерешителност и ти отдавам пълно право. Това, обаче, не ще да рече, че няма причини, които напълно да оправдават дългото ми, и по видимо, необяснимо мълчание. Причини има „многое множество“. И во 1). Тебе те нямаше в Руссе, а мене ме нямаше в Търново; во 2) на тебе беше неизвестно откога мене ме няма в Търново, както и на мене беше неизвестно откога тебе те няма в Руссе; в 3) ти не знаеш дека съм аз и дека благодушествувам, а аз не знаях дека {си} ти и дека благодушествуващ; в 4) Ти не знаеше кога се прибрах в Търново, както и аз не знаях кога ти си се прибрал в Руссе; в 5) и проч.и проч. Струва ми се, Петре, че всичко това, особено с „и проч., и проч.“ напълно е достатъчно да оправдае поне до някъде моето дълговременно неотговаряние или мълчание, но аз имам и други по-вески причини или аргументи, с които още по-блестяще могъ да оправдай мълчанието си. Тези аргументи ти ги предвиждаш в писмото си и ги предполагаш, макар и предпазливо, та и не им доверяваш. Те, обаче, са напълно действителни. И именно: аз наистина съм станал **опак** човек, т.е. човек наопаки. Нищо и никой не може да ми угоди. Всичко и всички ми са криви, а само аз и в всичко прав! Като пресметне обаче човек добре, излиза, че никой не ми е крив, че всички съ прави, а кривият всякогаж и в всичко съм си аз самият! ... Тука е то, Петре, изворът на апатията, на нехайството, които пораждат неакуратността и небрежността не само в преписката, но и в всичко друго.

Иди кажи сега, че не съм аз прав в всяко едно отношение!

И така, оправдах се напълно, нали? Кому е нужно такава оправдание? На мене самото! Аз сам осещам нужда да се оправдавам, тъй като напълно разбирам нелепостта на неакуратността и небрежността в преписката с когото и да било, особено же с своите. Ако и да не съм уверен, че напълно съм се оправдал, но се задоволявам с увереността, че „исповядан грях, грях не е“.

Тука, с волята Божия, сме добре всички. Елисавета хубаво издържа повторителния испит и сега е вече петокласница. Здрава е, учи се хубаво.

Друмчи – за него не можем да си правим илюзии. Той сериозно е повреден. Единственната надежда е на чистият въздух, добрата храна, честите разходки и – на Бога. За съжаление сам Друмчу не умее да се пази. Не обича да ходи. Обича да седи повече в къщи, зачитва се много, понякогаж до подир полунощ седи да чете, пуши много, не спи редовно... Строга бележка да му правя, не се решавам, защото е много впечатлителен и раздразнителен, та от една малко строгичка бележка се развълнува така, щото по цели дни не може да се успокои – нещо, което му вреди доста много. Сполучвам, обаче, да го накарам да излиза вън от Търново /с пайтон/ – било близо наоколо, било на по-далеч. Заобиколил е вече по няколко пъти Ряховица, Лясковец, Козаревец, Дряново, Габрово, манастирите; ходи по Севлиево, Ловеч, Троян и Троянския манастир; завчера забиколи Самоводени, Ресен, Поликраище, Темнишко; смятам тия дни да го пратя в манастира при Архимандрита Стефана, да направи там баабазуму, с една реч заляга се за подобрението му, че да видим. Каквото може да се направи, прави се; другото остава на Бога.

Моята ръка не трепери, а **истръпва**. Впрочем, откогато наченах да се мажъ с маслото, което мама ви ми прати от Шумен, истръпванието захвана да се умалява и сега почти съвсем се е умалило. Ничего, Петре!, „все перемелитя, мука будеть,!“ Здраве да е само.

Ти как си? Темида благосклонна ли е към своите скромни служители? Русчукът наистина е добър и разбирам аз доколко ще ти е мъчно, ако те преместят оттам. Не вярвам да стане това последното. Впрочем, кой знае! Вашата Темида е винаги с привързани очи, та за туй, вижда се, тя пипнува тогоз-оногоз безразбор..., макар че твърде начесто на едни погледва с лявото око, а на други – с дясното. Как държи везните – не знам.

Виждаш ли се с Спира Стоманяков? Ако си познат и се виждаш с него, попитай го, отдека могъ да си доставя един „погребец“. Струва ми се, знаеш какво нещо е погребец. То е една четвъртита здрава кутия с помещение за самоварче, чайник, стакани и прочия чайни принадлежности. Потребен ми е такъв погребец за по селата. Писа се отука в Одеса до Г-на Рашеева, но отговорихъ, че нямало, че трябвало да се заръчва по фабриките, и че това щяло скъпо да струва.

Канеше се да направиш посещение на Негово Високопреосвещенство. Направи ли? Или и оттам: „Их! Аман от тези Друмювци“.

Тука нямаме особенни новини. Казват, че Князът минал през тука, но кога именно и бавил ли се е много – не знам.

Много ти здраве от всички.

Цалувам те и те благославям:

Твой чичу
+ Митрополит Климент.

{Писмо № 21}

Търново, 6 – февр. 1897 г.

Петре!

Кусур не хващай, че толкова много време мълч и не ти отговарям на писмото. Няма да се оправдавам, защото ако хвана да се оправдавам, непременно правият ще изляза аз, а кривият ти! „Че защо?“ – ще попиташ. А че затуй, защото аз съм по-големият, а по-големите никогаж не трябва да излизат криви. Както и да е, сега ти писвам и то накъсо. Петър сега съобщи, че утре рано щял да заминава за Руссе, та рекох да се възползувам от него и да ти пратъх пъстърма, която отдавна съм приготвил и с`е се канях да ти й пратъх, а че с`е не можах да се наканъх досега. Ама да не мислиш, че всичката пъстърма е за тебе. Тя е два дела. Единият е за тебе, а другият прати в Шумен на Добра, на която ютдавна бях обещал да пратъх и с`е не прашах.

На здравето си, с волята Божия, всинца тука сме добре. Много ти здраве от всички. Ами ти как си, добре ли си, какво правиш, какво чиниш? Нищо никому не си писал отдавна. На мене ако не пишиш, защото и аз не съм ти писал, защо поне на Друмя и Елисавета не пишиш? Те се доста безпокоят. Но нейсе!, вярвам, че за напред по-често ще си напомнюваш за нас и ще понаписваш по нещо.

Рибата и хайверът ядох с голям ищах: благодаръх.

Цалувам те и те благославям:

Твой чичу

+ Митрополит Климент

{Писмо № 22}

Търново, 28 март – 1897 г.

Любезний ми Петре!

Ний като че захванахме да не се разбираме един друг. Ти ме обвиняваш, че не съм ти писвал, че съм станал студен някак към тебе и като че съм захванал да гледам на тебе като на съвършено чужд човек, а пък аз, от своя страна, иска ми се тебе да обвинявам в всичко това, в което ти ме обвиняваш. Кой от двамата ни ще излезе прав? Как ти се струва, Петре, ако вземем да се разправяме, ти ли ще излезеш прав, или аз? Не зная какво мислиш ти, но аз отсега ти казвам, че правият съм аз, а виновният – ти. Ама, както ти писах и преди, инак и не може да бъде. Първо и първо аз съм владика, аз съм голям човек, аз съм прочута и знаменита персона, а не какъв да е прост смъртен, аз съм излизал пред царе и князе, ял и пил съм на царски и княжески софри и проч. и проч. Е, кажи сега ти сам: такъв човек може ли да

бъде някогаж и за нещо крив? То едно. Друго: аз наистина не съм ти писвал начесто. Но, я ми кажи, ти колко начесто си ми писвал? Не се ли е случвало така, щото на някое мое писмо да отговориш след месеци и после да мълчиш в продължение на по-много месеци – докато не получиш друго писмо? Твърде нарядко се е случвало, като чакаш много време за отговор, да повториш да пишеш. Е, добре. Кажи, кой в тоя случай има повече право да се счита за прав: аз, или ти? Разбира се, че аз, защото на мене, като на по-стар и по-големец, е извинително, когато, по каквито и да било причини, макар и по мързел старчески, забавям сам да пиша, тогаз когато на тебе не е извинително подобно забавяние, тъй като ти не можеш приведе за него никакво друго извинение, освен нехайство. Трето: ако събщиш някому, че не съм се интересувал от твоето положение, как мислиш, Петре, дали ще ти повярва той? Ами, ако те запита той: че искал ли си някогаж мнението на чича си за това или онова свое положение, че съобщавал ли си му някогаж, какво мислиш да правиш, дека желаш да бъдеш преместен, и чакал ли си да ти даде той някакъв съвет – какво би му отговорил? Аз же, от своя страна, ето какво имам да ти кажа, Петре, по това обвинение, което ти хвъргаш върху ми: аз те считам достатъчно възмужал и благоразумен, за да допушам мисълта, че ти имаш нужда от съвети и указания дека да служиш: в Руссе ли, в Варна ли, или в друг някой град. При това, в туй отношение аз твърде малко би могъл да ти помогна, тъй като то е „дело вкуса“. Освен туй, аз съм слушал от мнозина хора да хвалят Варната и зная много чиновници, особено учители, които са ламтели за преместване в Варна, и право да ти кажа, ако беше ми събщил, че желаш да бъдеш преместен във Варна и ме попиташ, добре ли ще направиш, ако поискаш такова преместване, аз щях напълно да одобря намерението ти и желанието ти. Впрочем, аз от собствений си опит зная, че кой където навикне, там е добре. След всичко това, кажи ми, Петре, мога ли да бъда аз обвиняван в студенина към тебе и в това, че не съм се интересувал, че съм гледал на тебе като на съвършено чужд човек? Впрочем, аз съм длъжен да призная, че трябва да има в мене някаква вина в това последно отношение, и то не само спрямо тебе, но и спрямо всички наши, защото досега никогаш и от никого не съм чувал да бъде напълно задоволен от мене. На тебе с'е пак съм писвал понякогаж, макар и твърде нарядко, та пак ме обвиняваш, ами какво ли и колко ли ме обвиняват Вичу, Васил и другите, на които никак не съм писвал? Впрочем и ти имаш право, и другите имат право. Мълчанието ми се взема за студенина, а кой би повярвал, че такова едно мълчание е следствие на старческа немощ, на един старчески мързел, за който, ласкаял съм се винаги с надежда, че ще бъдете всички снисходителни и не ще да хващате курсур. Нима съм се лъгал и се лъжа в тая си надежда?

След всичко изредено до тук, ще можеш ли, Петре, пак да ме обвиняваш? Не ще да можеш. Следователно, правият съм пак аз!

На здравието си, слава Богу, съм добре. Добре са и Елисавета, и Друмъ, и всичките други наши. Добра беше ми писала, че за Великден щели да утидат на гости у лелини ви в Матин. Дал са утишли – не знам.

Ти как си, добре ли си? Ничего, Петре! Може би ти тъй ще навикнеш на Варната, щото ще ти бъде много жално за нея, ако някой ден вздумах да я напуснеш – морският въздух и морските бани ще {те} възнаграждават, вярвам, за другите несгодности, които би имала Варната. Рибата, която ми прати с бачу Петра, беше тъй също добра и се изяде с такава също приятност, както и семгата заедно с черния хайвер, които беше ми пратил по-преди. Варненското крайбрежие на Черно море е оскъдно от риба. Истина, излиза там тъй наречената калкан-баля, ама тя не може да се изпраща чак до Търново, защото скоро се разваля тя.

Много ти здраве от всички. Друмчу и Елисавета много им мъчно, че не си им писвал.

Герчен! Щях да забравя да ти поблагодаря за поздравителната телеграма с Новата година. Ще речеш, че късно съм се сетил. Какво да го правиш, Петре! Старост-нерадост. Старостта си има своите каприци и амбиции. В това ще се увериш напълно когато, с Божя воля, устарееш и побелееш.

Ти беше се обещал да подойдеш малко до Търново, за да се видим. От Руссе не направи това; може от Варна ще го направиш.

Ами, дяду Костантин писва ли ти по някогаж? На мене той вече не писва. Почти година има откакто не сме си писвале. Вижда се, и него го мързи не по-малко от мене.

Цалувам те и те благославям:

Твой чичу
+ Митрополит Климент

{Писмо № 23}

Търново, 15 Май – 1897 г.

Любезний ми Петре!

И второто ти писмо /от 25 Апр. т.г./ аз получих навреме, но досега, като виждаш, аз не ти отговорих на него, както не отговорих и на по-първото ти. В това си последньо писмо ти се оплаквах от мое то дълго мълчание, като казвах, че не бива така да се прави: да се получава писмо, а да се не отговаръь почти цял месец. От тогава се минава почти още цял месец и аз с`е не отговарям. Наистина, думата ни беше да си пишем редовно, и ти сдържваш думата си, но аз... Виждаш

ли, Петре, туй да бъде човек стар не е до там келепир от една страна, но от друга – има си удобствата, защото всичко може да се стоварва на староста, та и за много опущения, направени от староста, хората гледат през пръсти, поусмихват се, попосиват рамена и добродушно, макар и начумериничко, прощават. Та за това аз, ако и да не си съдържвам думата, не вреди, нали? Ведь старостъ! Освен туй, ти знаеш, че големите хора съ май тежички, та още имат и тая хубава привилегия, подобно на староста, да се ползват с почитание и с право да правят каквото и да е, и то с`е да е хубаво, да казват каквито и да е неврели-некипели, и то с`е да е умно, да е гениално... Какво ще бъде изводът ми от всичко това, ти се сещаш, та затуй няма да го направъ. Но слушай какво ще ти кажа. Ти не трябва да гледаш с недоверие на тая житейска мъдрост. Тя е много умна и практична. И ти ще остарееш, и ти ще станеш голям човек, та затуй навикнувай на тая мъдрост. Истина, още си много млад, но навикнувай, та когато ти се случи да чуеш, че хвалят някоя старешка глупост и й превъзнасят до небето като нещо най-умно, гениално, а пък, в същото време не отдават подobaющето на някоя младежка умност, не се ядосвай, нито се очудвай!

И така, пак аз прав, Петре. Макар „не впервие“, както казваш ти, но настоящето ми извинение за дългото ми мълчание е уйдурдисано майсторски, нали? Аз вярвам, че то ще ме оправдай напълно пред тебе и ще те възнагради за дългото ти чакание {на} мой отговор.

„Что за чепуху мелет!“,... казваш ти вероятно, като четеш всичко това. Е, Петре! Не знаеш ли, че велико нещо е способността да говори човек цели часове, или да напиши цели страници, а пък да не каже нещо съвстно? Аз имам претенцията, че притежавам тая способност. Ще посмееш ли да отричаш това?

Както и да е, Петре, но признавам се за виноват, в пълна увереност обаче, че ти кусур няма да хващаш. Старостъ го кажи, големство го кажи, нехайство го кажи, залиси го кажи, но едно е вярното, че не ти писах досега. Не ще бъдеш обаче прав, ако мислиш, че това е станало от нежелание, или от пренебрежение. Ами от какво? Е, на – тъй, от нещо, което и аз не могъ да определя. По-прилича на мързел, ама старчески мързел, който прави човека да се кани всичко да върши, а за нищо да се не залавя.

На здравие то си, слава Богу, добре съм. Ухото с`е си е така, а нервно възбуждение – евява се сегис-тогис, но нищо! Друмчу е добре, така и Елисавета, както и всичките други. Тая пролет имахме тука опера, имахме за няколко дена и Славянски с хорът му. Оперите се дадохъ: „Трубадур“, „Травиата“, „Фауст“, „Ернани“ и други още. Славянски даде три концерта. Друми, Елисавета и Райна ходихъ почти на всички опери, както и на концертите. Аресало им всичко. Те се радвахъ, та и мене ми беше драго, като гледах и гледам на тях.

Как е, навикна ли на Варната?

Добре си направил, гдето си ходил в Шумен; само не си направил никак добре, загдето не си постоял там повече, та повече да радваш майка си. Ама х`а де, друг път.

Казах по-горе, че на Старите е простено да не си удържват думата, но на младите това не е простено, чу ли? Х`а де, да видим дали ти ще си сдържиш думата, за дохожданието ти тука...

Много ти здраве от всички. Друми сега е на Арбанаси. Очаквам го или д{о}вечера, или утре. Елисавета се готви за экзамен.

Цалувам те и те благославям:

Твой чичу

+ Митрополит Климент

{Писмо № 24}

Търново, 7-й Октомвр. 1898 г.

Любезний ми Петре!

Писмото ти от 1-й Декемвр. т.г. получих на време. За преместванieto ти в Русе ти си писал и на дяда Константина, който беше задължил мене, ако се видя с Сгурева да поговорь с него за това – тъй като той сам /Дядо Константин/ не щеше да може наскоро да се види с него, че заминаваше за Вратца. Аз имах случай да се срещнъ с Г-н Сгурева и да поговорь за тебе. Сгурев ми каза, че това е най-лесна работа и ми обеща, че непременно ще го направи. Като получих писмото ти, аз пак се срещнах с Сгурева, той пак обеща, и за да не забравя, взе забележка. Не знайъ, какво е направил той досега.

Възможно е досега да е направил той потребното и настоящето ми от Варна да те тръси в Русе.

На здравieto си, с волята Божия, добре съм. Щом пристигнах тука, първата ми работа беше да извадъ всичките си зъби, що бяха останали отпреди, защото ме боляхъ много: главата ми беше станала на тъпан, като вървах кландуках се и в последньо време погледът ми беше станал мътен и захвана да се раздвоява. Мислях, че това е от зъбите. Оказа се обаче, че болката на зъбите е била друга, а на главата – съвършенно друга. Наистина, щом извадих зъбите, поулегна ми, но главата ми продължи да бъде зашемадена, вървежът ми да става кландушката и погледът ми с`е да бъде раздвоен. Доктор Моллов доведе с себе си други двама доктори /Ораховица и Киранова/, които няколко деня наред ме изследваха. Казват, че нямам нищо повредено, а главата ми оставала зашемадена и вървежът ми ставал кландушката от очите. Благодарение на досегашните ми очила, очите ми съ развалили, захванали да гледат раздвоено, та оттам произлизло

и зашемадаванието на главата и кландушканието в вървежът. Заръ-
чахъ ми в Париж очила. Дават ми лекарство /кой го знае какво е – до-
ста горчиво/, което както забележвам, помага ми доста. Аз се осещам
мно {го} добре, имам добър ъпетит и стомахът ми добре и редовно ра-
боти. Представлявах се на Бахметева, на Княза, който ме прие много
добре. Министрите направихъ ми визита и на някои от тях аз върнах
визитата. Валко е добре, но като утивах при Княза, при Бахметева и
други, за да не се кландукам, аз се пренуждавах да си затулям едното
око. С едно око вървя добре.

Тука мисльъ да се бавъ до края на Янноария, ако е рекъл Господ,
защото дотогава Г-н Мушлер обещава да ми приготви нови зъби.

Всички наши тука сѣ добре. Много здрави от всички.

Цалувам те и те благославям:

Твой чичу
+ Митрополит Климент

{Писмо № 25}

София, 15 – яноар. 1899 г.

Любезний ми Петре!

Вичу дохожда при мене да ме пита, какво да ти отговори на те-
леграмата, с която си искал да ти обади как е моето здравие. Благо-
даръ ти сърдечно за това внимание. Аз не знам какво ти е отгово-
рил Вичу, защото аз му казах да ти отговори „поправя се“. Но сега ще
ти кажа, че не съм дотам добре. Физически аз изглеждам много до-
бре. Поправил съм се доста, и да ме видиш, непременно ще да сви-
еш с очудвание рамена и ще да кажеш: „Неговата boleж, нашето здра-
вие!“ Тъй е, Петре, но не съм здрав. Нервното растройство не мина-
ва. Главата ми с`е стои зашемадена, боли ме понякогаж доста силно
и ме щрака ту в едната страна, ту в другата, ту отпред, ту отзад. По-
гледът ми с`е още се двои и винаги прави главата ми да стои зашема-
дена; като вървя, кландикам се, губя си равновесието и политам на-
страни. Ходъ, наистина и при Министри, и при Приятели /Г-н Х. Ка-
равелов почти всеки ден дохожда при мене, а Г-н Цанков само еднъж
е дохождал, защото и той е като мене къопав/, и при Княз, и при кня-
гиня и проч., но като слизам от пайтона /пешком не мога да ходя/ с`е
притърчват при мене адютанти и разни разсилни да ме крепят да не
се люшна някъде и да ме водят като малко дете. Не могъ да се уплачъ,
Петре. Всички ми правят ихтибар – и княз, и княгиня, и министри, и
приятели. Може да се каже, че в това отношение аз плувам като „яйце
в масло“. Често ме викат на обяд. Обядвал съм и съм пил чай у майо-
ра Дерманчева, у Военния министр, у д-ра Моллова, у М. Сарафова и
др. Сега за в неделя съм канен у д-ра Ораховица. Тъй щото, добре ми
е, само че не се осещам напълно здрав. В дворецът става два пъти ми
дават домашна закуска с чай.

Ти как си? Чувам, че Елисавета била болна. Ректорът на Киевската Семинария говорил на зетя Владимира Василевича Селецкаго да посъветува Друма да се върне, защото имал страшен катар в Бели-те Дробове. Мене ми е жално, че не съм в Търново да бдя над Елисавета. Тя самичка живеела в Митрополията и не ходяла нито у Паскалинини, нито у Кидини. Мама Ви седи в Мачина при леля Ви. Да е тя в Търново ще бъде много добре поне за Елисавета. Сваку Ви Владимир /Добринкиният мъж/ ми писа едно любезно писмо и иска да му опишъ болеста си, та ако е възможно от Киев да ми помогне със своите съвети, тъй като той е бил специалист по нервните болести. Тия дни се канъ и на него да пиша.

Ти извинявай, Петре, че тъй лошево ти пишъ. Аз съм си развалил почеркът. Като писвам, осещам някаква си нервност в ръката си, бързам по неволъ и много букви пишъ криви, та и едни дребни, а други едри. Не ме бива до там, ама здраве да е. Белки ще мине, както уверяват докторите.

Дяду Константин много желаял да те види, когато е бил в Варна и прасал да те дири, но не могли да те намерът. „Ако го е нямало в Варна, та не можах да се видъ с него – нейсе-не, “ казва той “, но ако е бил в Варна и не дойде да се видим – сърдит му съм“.

Цалувам те и те благославям:

Твой чичу

+ Митрополит Климент

{Писмо № 26}

София, 4-й март 1899 г.

Любезний ми Петре!

Писмата ти навреме получавах, но не ти писвах, защото исках да ти пишъ тогава, когато се оправях хубаво на здравето си. И наистина, бях взел да се оправям. Погледът ми беше се управил /не се двоеше вече/ и равновесието при вървежът доста беше укрепнало. Главата ми още биваше зашемадена, но не постоянно, а сегис-тогис. Всичко вървеше на добре и аз даже бях захванал да смятам, кога да напусна Софията. По съветът на Докторите вземах ванни и те, ванните, ми помагаха доста. Но тия ванни именно ми причинихъ напоследньо една доста голяма пакост. Преди две недели, и именно в събота вечер /на 20 срещу 21 февр./, аз направих ванна. Не съм се предпазил, вижда се, и съм настинал. През ноца се появи умерено силен огън и треска. Лекарствата, които ми дадоха докторите, ме отслабихъ съвършено и аз се принудих да легнъ в постеля. Намеси се после и инфлуенцията, та лежъ и досега. Добре съм, но доста слаб. Тая сутрина се осе-

щам добре. Затуй станах вече от леглото. Полегка-легка аз се попра-
вям. Огън нямам вече няколко дена наред, спокоин съм доста, само
ме безпокои инфлуенцата още. Но вярвам, като се пазъ още няколко
деня, и тя ще мине.

И така, Петре, аз не ти писвах в началото, защото чаках съвсем
да оздравям, а че тогава да ти пишъ, а отпосле не ти писвах, защото не
можях, че бях болен. В онзи ден от леглото бях писал няколко реда на
дяда Симеона. Вярвам той да ти е съобщил нещо за моето здравие, ако
разбира се се виждаш с него понякогаж.

За оставянието Софията и за завръщанието си в Търново не могъ
още нищо положително да ти кажъ. Докторите не ме пуцат по-рано
от 20-25 марта. При това на мене е възложено да отидъ в Руссе, за да
произведа избор за владика, на място Дяда Григория. Докторите каз-
ват, да утидъ по-напред в Руссе, да си свършъ официалната работа, да
се върна пак в София, та чак когато укрепнъ хубаве, тогава да си от-
идъ в Търново. За утиванието ми в Руссе и връщанието ми обратно в
София нямало е нужда да се пътува по сухо, а по железницата от тука
до Плевен, от Плевен до Сомовит, та от там с вапорът до Руссе мог-
ло много удобно да се пътува, когато до Търново трябвало да се пъту-
ва най-малко два деня по сухо, нещо – което било доста премеждливо
още за мене. Та ще видим. Засега аз гледам съвсем да се поправъ, а
че за другото после ще му мислим.

Ако е рекл Господ да дойдъ в Руссе, вярвам ще имаме възмож-
ност да се видим: или аз могъ по железницата да слязъ до Варна, или
ти можеш да дойдеш до Руссе.

Как си ти на здравие? От Търново получавам писма. Там съ до-
бре всички. Ами Добра защо ти е върнала парите, що си ги пратил по
Друмя? Аз, наистина, бях му пратил (не 120 лева, а 160), но да има той
на ръце лишна пара, набъркаше {непонятно}. Та и питала ли е Друмя?

Много ти здраве от всички. Була ти Калуша нарочно те поздрав-
лява и цалува. Вичу тая сутрина беше при мене. Той е добре. Поздрав-
лява те.

Много здраве и от мене.

Цалувам те и те благославям:

Твой любящий те чичу
+ Митрополит Климент

Писмо на митрополит Климент Търновски до племенника му Димитър Друмев

Митьо!

На 11 срещу 12 август 1893 дойде Горне-Оряхов[ский]. Началник със старшият и двама конни стражари и ме взехъ от Петро-Павловский манастир, без да ми кажат дека ще ме карат. На запитването ми: „Дека ще ме карате?“, началникът ми отговори: „Ще видим“. – „Ами, че моето углавно дело е апелирано. Как ще стане с него?“ – попитах аз. – „Не знам, не е моя работа“ – ми отговори. Бог да ми е на помощ! Благославям всички наши и поздравявам всички приятели. Нека никой да ме не спомни с лошево.

11 август 1893 г.

Митроп. Климент

КОМЕНТАР. СПРАВОЧЕН АПАРАТ

Архивното наследство на Васил Друмев-Климент Бранички и Търновски има дълъг период на социализация – въвеждане в обръщение сред българската читателска публика. Проблемът макар и косвено е свързан със социализирането на произведенията на този изтъкнат наш възрожденец. Извън обнародваното приживе – в българския периодичен печат или като отделни книжки – за първи път се появява двутомник с подбрани произведения под заглавието „Съчинения на Митрополит Климент Търновски /Васил Друмев/“, томове I и II. София, печатница „Книпеграф“, 1943 под редакцията на Ганчо Пашев. Оттам насетне излиза обособената книга „За възпитанието“, Русе, издателство „Вяра и живот“ под редакцията на Илия Краев /тя повтаря издаването на същия текст от Г. Пашев/ и най-пълното представяне на научните му трудове от Михаил Бъчваров и А. Ватев – „Васил Друмев. Етико-социологически съчинения“, София, издателство „Наука и изкуство“, 1981 г. В последната книга се повтарят от горепосочения двутомник „За отхраната“/„За възпитанието“/, „Сказки за възпитанието“ и „Животоописание. Значение на животописите“. Добавено е обаче значително количество текстове. Част от богатото му архивно наследство влиза в научно обръщение с подготвения от Дочо Леков том „Литературен архив. Том пети. Из архива на Васил Друмев-Климент Търновски. Ръкописи, материали и документи“, София, издателство на БАН, 1973. Тук за първи път читателят може да се запознае с курсовите работи на Васил Друмев, писани като студент в Русия, с редица неизвестни дотогава текстове, с негови планове и работки. Пак тук е отпечатана кореспонденция от Друмев до различни лица /подборът е направен според представата за важност на документите у съставителя/. През 1988 г. под съставителството на Йордан Борисов излизат „Писма от Васил Друмев като духовно лице в Доростолска и Червенска митрополия. 1873–1878 г.“, Русе, държавна печатница „Дунав“. Това е и първата книга, чиито материали обхващат определен период от живота и дейността на владиката. За съжаление обаче изданието е направено небрежно – без належашия научен апарат.

Предлаганата тук втора част „Документи“ от книгата „Васил Друмев /Митрополит Климент/ е вече известна на българската читателска публика от изданието ѝ като отделна книга „Климент Бранички и Търновски /Васил Друмев/“ през 2005 г. /София, Изд. „Карина-Мариана Тодорова“/. Тя съдържа същите материали, излезли изпод перото на епископ Климент Бранички, впоследствие – митрополит Климент Търновски /мирско име – Васил Друмев/ от периода 1874-

1899 г. Причината за повторното им обнародване е, че споменатото издание от двана се изчерпи, а документите винаги представляват интерес за изследователи, заинтересувани и широк кръг читатели. Както и през 2005 г., така и сега ще изтъкна, че по отношение на някои от документите е направен компромис – става дума изключително за протоколи на Казалийския смесен съвет на силистренската българска община, съдържащи се в „Кондиката на силистренската българска община”, които са написани от архимандрит Панарет, или от Григорий Доростоло-Червенски. Въпросните документи присъстват тук по следните причини. От една страна те дават възможност да се получи цялостна картина за вземаните и провежданите решения от съвета, към които е бил съпричастен и владиката Климент; от друга страна, в определени случаи, те пряко се отнасят към неговата личност; от трета – кондиката представлява достатъчно ценен документ за възрожденското време сам по себе си; и най-накрая, както се вижда – протоколите са водени от също така изтъкнати дейци на независимата българска църква. С всички посочени характеристики те се оказват съществени, косвени или преки материали, за самия Климент /Друмев/. При това съществува още едно интересно обстоятелство. Както се разбира от протоколите – през определен период от време архимандрит Панарет е присъствал в съвета в качеството си на бъдещ заместник на Климент, за да „се обучи” и да „приеме” работата, докато владиката е изпълнявал председателските си функции.

Тук е мястото да се отбележи, че протоколите, писани от Климент Бранички, твърде условно могат да се приемат за негово творчество. Те обаче и не претендират за такава. Основанието за тяхното присъствие тук се състои в оформлението, в стила и на последно място – в автографа на владиката. Няма спор, че протоколът, като такъв, е силно шаблонизиран жанр, и в този смисъл – възможностите за „отклонение”, за проява на въображение са минимални. В това отношение обаче, той е напълно сравним с деловото писмо, с циркуляра, с отчета, които са чести обекти на публикуване. Ето защо и тук не се прави изключение, а се представят пред читателската публика тези записи, определяни като „документи”.

Архивните текстове са открити от съставителката на изданието – д-р Марина Смолянинова, ст.н.с. в Института за славянознание, Москва, през време на нейните научни пътувания из България. /Изключение представлява само речта на Климент Бранички, с която той посреща освободителните руски войски начело с ген. Едуард И. Тотлебен в Русе/. Историята на тяхното намиране и идентифициране е представена в поредица нейни статии /„Нови документи за Васил Друмев (Ръкописи на Друмев от периода 1874–1882)” – Литературна мисъл, 1976, № 6; „Към въпроса за просветителството на Васил Друмев. Спо-

ред новооткрити документи в архивите на Велико Търново и Силистра” – Литературна мисъл, 1977, № 6; „Педагогическата дейност на Васил Друмев” – Литературна мисъл, 1979, № 6; „Трудно поприще” – Литературна мисъл, 1981, № 10; „Неизвестно писмо на Васил Друмев” – Антени, № 1, 7 ян. 1981/ – при всички тях авторката носи името Чемоданова. Тези по същество археографски проучвания представляват обособена тенденция в научния интерес на М. Смолянинова към живота и творчеството на Васил Друмев. Те, по-специално, разкриват неговите педагогически възгледи – посоки на формирането им, влияния, самобитност, същност на опорните моменти в тях, както и особено специфичните за възрожденеца отношения религия – педагогика, религия – естествени науки, религиозни – светски дисциплини. Откритите и частично обнародвани от М. Смолянинова документи са използвани в нейната монография „Творчество Васила Друмева и становление болгарской национальной литературы” /София, Издателство на БАН, 1987/ – вж. напр. стр. 50–57 от книгата. За съжаление проблемите на педагогическата дейност на Друмев–Климент са бегло проследени в цитираната книга /това става в главата „Общественно-культурная и литературно-критическая деятельность В. Друмева”, което повишава научната стойност на изброените по-горе статии и дава възможност за включването им като отделна глава в едно бъдещо преработено и допълнено издание на монографията.

Идеята на съставителката на предлаганата документална част е очевидна /може да се каже, че тя е щастливо подпомогната от хронологията на намерените архивни материали/. Да се представи една сравнително пълна картина на дейността на епископ/митрополит Климент през периода 1874–1899 г. и то по документален път /подолу ще бъде включен и специален биографичен обзор, посветен на това/. Веднага следва да се изтъкне, че намерението е не само похвално, но и необходимо. Тези последни две десетилетия и половина от живота на изтъкнатия възрожденец са изпълнени с главоломни събития, както в историческото битие на българското общество, така и в частност – с оглед съдбата на самия Климент. От чисто индивидуална гледна точка, намирайки се в своята зряла възраст /30–50 години/, той се оказва на висотата на протичащите политически събития. И като председател на Казалийския смесен съвет на силистренската българска община, и като ректор на Лясковското Петро-Павловско духовно училище, и като редактор и издател на сп. „Духовен прочит”, и като деец на висшата българска църковна йерархия, и като политически деец /министър-председател и министър, народен представител/, най-сетне – и като политически затворник – Климент оставя забележителни писмени свидетелства за своите преживявания, за своите действия и становища по актуалните проблеми. Както се казва – когато фактите

говорят изследователите имат възможността да се вслушат в гласа им.

Настоящата документална част съдържа три основни дяла и е снабдена със съответния научен апарат. Представените групи материали са както следва /всяка една от тях ще бъде описана при съответното място в бележките/:

1. Кондика на силистренската българска община /1874–77/

2. Изходящ дневник на писмата и телеграмите на Лясковското Петро-Павловско духовно училище за периода 1878–1882 г.

3. Писма на митрополит Климент Търновски до племенника му Петър Друмев

Между обособените масиви текстове са вмъкнати още два отделни документа – мястото им е определено от хронологията. Това са речта на епископ Климент Браницки при посрещането на освободителните руски войски в Русчук през 1878 г. и писмо на митрополит Климент Търновски до племенника му Димитър Друмев от 11 август 1893 г. Те се включват успешно за решаване на поставената задача – съставянето на възможно най-пълна картина на съдбата на изтъкнатия възрожденец-духовник за посочения период; отделно те имат изключителен характер. Първият от тях изразява общата радост на българското население от слагането на край на 500-годишното чуждо потисничество; вторият – съобщава за преместването на осъдения на „вечно заточение“ владика от Петро-Павловския в Гложенския манастир. Въпреки неговата изключителна краткост, той съумява да предаде чувствата, възмущавали арестанта, неизвестността в която съзнателно го държат властите, желанието им да го поставят в ситуация на обречен на смърт /в бележката Климент се сбогува с близките си и им праща последната си благословия!/.

Частта се открива с уводни бележки от съставителката – „Архивното наследство на владиката Климент /Васил Друмев/“. Те представят кратко съдържанието и очертават историята на намирането на материалите. Изготвени са коментари, направени от ст.н.с. д-р Камен Михайлов, Институт за литература, БАН – София. На първо място в тях е осъществен хронологичен обзор на живота на владиката Климент за периода 1874–1899 г. Той не само би подпомогнал изследователите, интересувани се от определения период, но и решава чисто научни задачи. В редица публикации за Климент Браницки и Търновски съществуват неточности спрямо събитията в живота му. Без да е необходим преглед по този въпрос /това е предмет на целенасочена рецензия/ нашето желание е да се внесат необходимите корекции. На специалистите е известно, че летопис на живота на Друмев-Климент не е правен. Това налага работата да се изпълни чрез засичане на данните от известните писма и документи – обнародвани, или намиращи се в архив.

На следващо място в бележките са описани археографски и исторически обнародваните материали. Заедно с конкретните бележки се намират обобщаващи фрагменти, които разглеждат съдържателните в документите проблеми, както и тяхната същност по отношение на Климент Браницки и Търновски, или спрямо историческото време. В края на коментарната част е съставен азбучен показалец на използваните в материалите имена. За едни от тях са направени биографични справки; за други – това за съжаление се оказва невъзможно, тъй като липсват каквито и да било данни /това са персоналии от регионално и дори частно значение/. Все пак интересуваният се от дадено лице изследовател може да направи лесно справка в каква връзка то е споменато. Най-сетне – тяхното отразяване би подпомогнало хората, които се занимават със записване на родовата история – едно достатъчно актуално направление, засилващо се в последно време. В показалеца фигурират и длъжностни означения – напр. тетевенски окръжен началник, русенски прокурор и т.н. Това е така, поради факта, че владиката Климент се е обръщал до тях писмено, т.е. – основанийето за присъствието им е като адресати. Със съзнанието съм, че някои от тях биха могли да бъдат издирени и уточнени, но все пак тяхната роля е именно в качеството им на определени длъжности лица, а не като Иван Иванов или Стефан Стефанов.

Най-накрая е добавен речник на чуждите, остарелите и малко познатите думи. Отдалечеността във времето, както и специфичния стил на владиката Климент – с русизми и турцизми – налагат това. Като приложение към документалната част са включени факсимилета на отделни ръкописи.

Последният въпрос, който трябва да бъде изяснен във връзка с настоящата публикация, засяга езиковата страна на материалите. Решението на редакцията е пунктуацията да бъде осъвременена, като всички останали особености бъдат запазени. Минималната редакторска намеса засяга заместването на буквените знаци, които не съществуват в съвременната българска азбука /големия и малкия юс, йотата, ижицата, йери-то/ с техните утвърдени рефлексии. Оригинален характер ще изиявят лексикалните единици – както по отношение на диалектното им изписване, така и употребата на чуждици /турцизмите и русизмите се срещат най-често/, морфологичният им строеж /напр. групите „ор-ол” „ър-ъл”/, падежните окончания, епентетичното „л”, кратките местоименни форми, дългите форми на прилагателните имена от мъжки род, глаголните окончания. Запазват се също характерът на възвратната частица, която се е изписвала с разлика за единствено и множествено число /се – ся/, както и членната форма. За улеснение употребените титли и други направени съкращения ще бъдат разгръщани в квадратни скоби. В обли скоби се предават тези пояснения, ко-

ито се срещат в оригиналния текст. В къдрави скоби се предават някои добавки от редакторите, необходими за точното възприемане на смисъла. Важно е да се направи уговорката, че правописът в архивните материали и документите не е единен. Чести случаи са изписването на една и съща дума по различен начин от самия Климент; същото важи и за малобройните текстове, които са писани от друга ръка. Ето защо редакцията сметна за неправилно последователното провеждане на нормативност – това би създавало погрешно впечатление за характера на тогавашния език. Най-сетне – всички подчертавания в текста са оригинални Климентови.

ОБЗОР НА ЖИВОТА НА ВЛАДИКАТА КЛИМЕНТ ЗА ПЕРИОДА 1874-1899 г.

* * *

Периодът 1874–77 г. започва след изключително наситения откъм дейност период в живота на В. Друмев, който се обхваща от работата му в създаденото Българско книжовно дружество в Браила /1869/ и неговия печатен орган „Периодическо списание на Българското книжовно дружество в Браила“. Именно по това време В. Друмев на практика ръководи организационния живот на дружеството в качеството си на негов деловодител, тъй като избрания за председател млад учен М. Дринов се намира далече от Браила. Той се справя с всички проблеми около събирането на средства, наемането на помещения, уреждането на деловата дейност на дружеството, договориране на печатница, комплектуване на книжките на списанието и т.н. Така през 1872 г. В. Друмев обнародва в „Периодическо списание...“ първите стихотворения на Иван Вазов, пише статията си за Паисий Хилендарски, в която изтъква неговата роля за Българското възраждане, представя с обстоятелствен коментар „Житие и страдания грешнаго Софрония“, което възприема не само като исторически и езиков документ, но и като изкусно написано литературно произведение. Обсъжда проблемите на фолклора и изучаването му в училище – повод за това му дава изданието от Васил Чолаков „Български народен сборник“. Появява се историческата му драма „Иванко, убиецът на Асеня“ /отделна книжка/. На следната 1873 г. се засвидетелства интересът към разпространяването сред читателската публика „Иванко...“ Стават факт множество отзиви и изяснения. На 12 април се свиква Учителски събор по решение на Варненския епархийски съвет – В. Друмев е избран за секретар. По това време той решава да приеме духовен сан с последвало замонашване и за относително кратко време достига до чин архимандрит /м. юли/ Промяната обуславя приключването на започнати-

те работи около дружеството и списанието и предаването им в ръцете на Тодор Пеев. Довършителните работи /1874/ се изразяват в рецензирането на труда на Р. Каролеев „За богомилството“, по който преименувалият се вече Климент прави бележки и изказва несъгласия. Така той смята богомилството за явление, което съдържа в голяма степен специфично народните представи и мировъззренчески виждания. Други рецензии са насочени към учебникарската продукция: „Кратка българска история“ на Димитър Душанов, „История на българския народ“ от Тодор Шишков, „Буквар“ на Борислав Благоев, „Христоматия“ на Тодор Икономов, „Роден език“ на Драган Манчов. Сред тях се отделя рецензията му за „Ръководство по словесност“ на Добри Войников, която предизвиква дискусия сред учителите и книжовниците в българското общество. Пак през 1874 г. Климент обнародва „Плач бедния Мати Болгарии“/. Цялата тази огромна по обем и разнообразна по насоченост литературна дейност ще бъде прекратена, за да започне специфичната работа на духовника епископ Климент. Известен опит за връщане към творчеството той ще направи през 1880-84 г., но разказите, повестите и драмите, части от които написва, ще останат nedovършени и в ръкопис.

1874 г.

Март – архимандрит Климент разрешава с компромис противостоенето в Разград между „черната“ и „бялата“ партии.

21 април – архимандрит Климент бива ръкоположен тържествено за епископ от митрополит Григорий Доростоло-Червенски в Русе, съборната църква „Св. Троица“. На хиротонисването присъстват Симеон Варненско-Преславски и Дионисий Ловчански, както и чуждите консули. Дадена му е титлата на Браничевската епархия, намираща се на изток от Белград, въпреки че по това време тя не се е намирала в диоцеза на Българската екзархия. Новият владика бива назначен за управляващ добруджанския дял на Доростоло-Червенската митрополия. Неговото седалище е Тулча.

В края на април на Климент Браницки е възложено от Светия синод на Българската екзархия организирането на богословско училище в Лясковския манастир „Св. апостоли Петър и Павел“. Той съставя и необходимия устав. В него се посочват източниците на доходи за училището, управлението /чрез настоятелство/, реда в пансиона и в класовете, отношенията с учителите. Училището се открива с водосвет на 12 май 1874 г. Междувременно назрява конфликт с калугерите, които смятат, че училището ще ги прогони.

Септември-октомври – Климент Браницки работи за Периодическо списание на Българското книжовно дружество в Браила. Подготвя материали и оперативна критика.

В края на октомври /от 27 нат./ Климент Браницки е избран за председател на Учителския събор в Тулча. На него се прави оглед на съществуващите училища като се изтъква нуждата от тяхното подобряване. Взема се решение за изграждането на нови училища. Приема се решение за уеднаквяване на учебните програми за разградските, силистренските, русенските и тутраканските училища.

Ноември месец Климент Браницки е вече в Силистра, където е назначен за председател на Казалийския смесен съвет на българската община. На тази си длъжност той замества архимандрит Константин / впоследствие – епископ Врачански/.

1875 г.

От началото на януари епископ Климент Браницки е изпратен за председател на Казалийския силистренски смесен съвет. Отстранен е временно и изпратен с мисии през месеците май, юни, юли и септември.

Края на октомври – началото на ноември – владиката Климент работи за „Периодическо списание на Българското книжовно дружество в Браила”.

1876 г.

Епископ Климент Браницки е председател на Казалийския силистренски смесен съвет. Той поддържа официалното отношение на Екзархията към Априлското въстание и провежда лоялна политика към турската власт. Четат се Окръжните писма на Българската екзархия с призив населението да остане спокойно; в църквите се провеждат молебствията към султан Мурад V /на български и влашки/. Въпреки това обаче, както личи от писмата му до Григорий Доростоло-Червенски, Климент описва редица случаи на турски и черкезки жестокости, на насилствено помохамеданчване в епархията, иска намесата на властите за разрешаването им, както и уверението за недопускане на нови такива.

1877 г.

В началото на годината Климент Браницки е председател на Казалийския силистренски смесен съвет.

Февруари – излиза решението на Високата порта български младежи да бъдат приемани в турски военни училища. В тази връзка Българската екзархия издава препоръчителни окръжни писма, които владиците трябва да четат в църквите.

От края на февруари той е назначен за архиерейски наместник в Русчук. Настоява пред руския консул да се преведат лихвите от сумите, оставени в полза на българските училища, според завещанията

на Ангел Хаджиоглу от Русчук, Никола Пиколо от Търново, архимандрит Максим Райков и Марко Кефалов. Парите са изпратени.

От пролетта Климент Бранички замества при управлението на митрополията Григорий Доростоло-Червенски, тъй като последният е извикан в Цариград за участие в Светия синод. Това положение продължава до края на Освободителната война.

В началото на април Климент Бранички е поканен от руския консул Крилов да напусне Османската империя и да се премести в Букурещ, тъй като предстои Руско-турска война /Манифестът за обявяването ѝ е прочетен от Александър II на 12 април/. Той отказва с аргумента, че в тежки времена пастирът трябва да е с паството си.

След обявяването на войната неговата задача е да работи за запазване на спокойствието сред населението, за смекчаване на турската омраза и недопускане на изстъпления върху християните, за осигуряването на продоволствия за нуждаещите се. Принуден е да разпространи Окръжното писмо на Българската екзархия с призив българският народ да остане верен на султана и да посрещне враждебно русите.

На 26 май започва обстрелването на Русчук с тежка артилерия от Гюргево /на практика далече преди началото на сухопътните бойни действия – 10 юни 1877 г./. Управителят на Дунавския вилает Садък паша изисква от Климент Бранички християнското население да напусне града. Управляващият гарнизона Ахмед паша насилствено прогонва малка част българи от Русчук. Със съдействието на италианския консул Губернатис владиката ангажира командващия арабската войска в Русчук да възстанови и нормализира положението.

Краят на юли – началото на август – нападени и разграбени от башибозук и черкези са редица Русчукски села: Кадъ-кьой, Басарбов, Червена вода, Липник, Гагала, Гюво-село, Рахово, както и отделни махали в самия град. Има убити и изнасилени. Данни за подобни нападения има и за Разградски села. Епископ Климент се опитва да защити християните.

От ноември българското население започва да се използва като спомагателна работна сила срещу руските войски: от него се изисква да наблюдава, да върши изкопни работи, да осигурява транспортни средства /каруци, животинска тяга/ и др. Отделно то следва да предоставя квартири и храна на турската войска. С организирането на повинността се натоварва Климент Бранички.

В началото на декември султанът издава заповед да се мобилизират християните в турската армия – от 18 до 80 г. – за пряко участие в бойните действия. Натискът върху епископ Климент е огромен, но той съумява да не изпълни султанската заповед.

1878 г.

Климент Браницки е архиерейски наместник в Русчук.

27 януари турците започват да напускат града; 24 февруари генерал Едуард Тотлебен влиза с войските си в освободено Русе. Епископ Климент произнася тържествено слово в съборната църква „Св. Троица“.

Средата на март – владиката Климент организира подписването на благодарствения адрес, който българите решават да връчат на „царя-освободител“ Александър II.

- През есента по предложение на началника на Отделението по просвещение и вероизповедания Марин Дринов той приема да стане ректор на бъдещото Ляковско Петро-Павловско духовно училище / длъжността заема до 1884 г./ През декември същата година то е открито в Ляковския манастир „Св. апостоли Петър и Павел“.

- Поради смъртта на Иларион Макариополски /1875/, който е търновски митрополит, и след установяването на епископ Климент в Търново след Освобождението, той е фактически управляващ митрополията. Назначен е официално за такъв на 3 дек. с.г.; на 24 с.м. в църквите се чете екзарховото писмо за назначението.

1879 г.

Климент Браницки се грижи за делата в Търновската митрополия.

Февруари – епископ Климент Браницки е участник в Учредителното събрание, открито в Търново; същото приема първата българска конституция. Закрива се на 16 април. От 17 април епископ Климент е депутат в I-вото Велико народно събрание, което има за цел да избере български княз.

Пролетта – Климент Браницки изготвя учебна програма на Ляковското Петро-Павловско духовно училище. Тя е изпратена за преглед и бележки от митрополитите. След одобрението им е представена за приемане и от Министерството на народното просвещение. Приложена е в действие от 1 септември.

18 май – епископ Климент е избран за върховен надзирател на училищното настоятелство в Търново.

Месец септември – на епископ Климент е възложено от Министерството на народното просвещение да уреди и открие девическа гимназия в Търново, на която е назначен временно за директор /от 1 ноември/. Той изпълнява задачата за година и половина. /Същото училище след смъртта му носи неговото име./ Едновременно той се грижи за управлението и на мъжкото училище – гимназия „Св. Кирил“ като е и предстоятел на завещанието на Марко Кифалов /училището се издържа с лихвите по завещанието/.

7 декември – епископ Климент е назначен за министър-председател на правителството и едновременно министър на народното просвещение: напуска Търново и се установява в София.

28 декември – като министър-председател убеждава правителството и разпорежда да се отпусне допълнителна сума от 20 000 франка за довършителни работи по новото здание на Лясковското Петро-Павловско духовно училище. Самото строителство е започнало през лятото на същата година и струва на държавната хазна 20 000 фр.

1880 г.

Епископ Климент възобновява своята литературна дейност – пише разкази, повести, драми /остават недовършени и в ръкопис;/ творческите му опити продължават до 1884 г.

1 април – приета е оставката на епископ Климент като министър-председател на правителството /подадена е на 24 март/. Остава в София като депутат във II-то Обикновено народно събрание.

4 юли – ноември: епископ Климент е в Търново, където урежда събралите се дела на паството и Лясковското Петро-Павловско духовно училище.

Месец юли – епископ Климент изготвя нова програма за училището; то се превръща в семинария.

1881 г.

Епископ Климент продължава да управлява Търновската митрополия и да изпълнява длъжността ректор на Лясковската Петро-Павловска духовна семинария.

Началото на април – Климент Браницки започва да издава сп. „Духовен прочит“. То се превръща в орган за политическа борба. В програмната статия „От редакцията“ той говори за дълг към народа и за отстояване на гражданските права, въпреки обявените религиозни цели. Тук откриваме статии като „Семейството“, „Истинската свобода“ /насочена срещу тиранията/, „За програмата на нашите духовни учебни заведения“ /в нея се доразвиват идеите от труда „Обществото и неговото възпитателно значение“/, превода на английския социолог Семюъл Смайлс „Важността на личния характер за обществения държавен живот“. В списанието са обнародвани и някои житиеписи, които представят идеята на Климент Браницки за личния пример в политиката и нравствеността.

1882 г.

Епископ Климент продължава да управлява Търновската митрополия и да изпълнява длъжността ректор на Лясковската Петро-Павловска духовна семинария.

Климент Браницки продължава издаването на сп. „Духовен прочит“, в което с ограничени изключения, пише всички статии. Опитите му да сформира авторски колектив остават без резултат.

1883 г.

Епископ Климент продължава да управлява Търновската митрополия и да изпълнява длъжността ректор на Лясковската Петро-Павловска духовна семинария. Директор е на девическата гимназия в града.

Началото на януари – отговаря на нападките от повдигнатата срещу него кампания в печата. Обвиненията са, че Лясковското духовно Петро-Павловско училище върви зле, в епархията царят безредици, протестантизмът печели позиции, свещениците се отдават на пиянство и са невежи.

Март – Епископ Климент има аудиенция при княза; на 24 отслужва благодарствен молебен в София.

Май – назначен е за министерски пратеник по провеждането на матурата в училищата.

1884 г.

Климент Браницки продължава да управлява Търновската митрополия – бива официално избран за митрополит. Изпълнява длъжността ректор на Лясковската Петро-Павловска духовна семинария.

Изпратен е в София като делегиран представител на Българската екзархия в Светия Синод на Княжество България /другите членове са Константин Врачански и Симеон Варненско-Преславски/. Освен църковните дела, по това време в Народното събрание се решава проблема със заплащането на свещениците /депутатите отказват да се дават за това пари от бюджета/. Неотложните дела на паството в Търново и околията се решават чрез наставления, които Климент изпраща до писаря на митрополията Димитър Недев. Управлението се осъществява с помощта епархийския духовен съвет.

Разрешено му е да напусне ректорството в Лясковската Петро-Павловска духовна семинария.

1885 г.

Климент Търновски е титулярен глава на Търновската митрополия /управлението се извършва от София чрез писмени разпореждания до нейния писар Димитър Недев и с помощта на Търновския епархийски духовен съвет/. Димитър Друмев /негов племенник/ е назначен за секретар на митрополията; семейството на Величко Друмев /брат на архиерея/ живее в нейните помещения. За да преустанови това положение, Климент разпорежда наемането на къща в града /края на септември/.

Климент Търновски е избран за председател на Българския червен кръст.

Септември – митрополит Климент е изпратен като водач на делегация в Копенхаген, която разясни българската кауза. Приет е от руския император Александър III, който обещава подкрепа за извършеното съединение на Княжество България с Източна Румелия.

1886 г.

Митрополит Климент продължава да управлява Търновската митрополия от София /отсъствието му е близо две години/. Не му се позволява от екзарха да напусне делегирането си в столицата. Председател е на Българския червен кръст.

Юли – в Светия Синод се обсъждат административно-канонични въпроси относно единното управление на църквата и нейното седалище /по това време Българската екзархия е формално-юридически османска имперска институция със седалище Цариград/.

6 август – митрополит Климент е посочен за министър-председател на временното правителство след русенския бунт на офицерите-русофили. Длъжността той не заема. Мнозина съвременници посочват този факт като начало на непримиримата омраза на Стефан Стамболов към Климент Търновски – смята го за главен виновник за русенския бунт, детронирал Александър I Батемберг. Според други мнения – Стамболов преследва владичите, заради тяхната самостоятелна политика, несъобразяваща се с неговите политически ходове.

1887 г.

Климент Търновски продължава да е титуляр на Търновската митрополия, макар да я управлява от София. В столицата той е делегиран член на Българската екзархия в Светия Синод на Княжество България. Председателства Българския червен кръст.

Началото на годината – провежда се едно от първите всенародни чествания в България. То е посветено на 25-та годишнина от смъртта на братя Миладинови. Митрополит Климент е сред главните действащи лица по организацията и провеждането. Той отслужва заупокойната литургия в съборната църква „Св. Неделя“, както и панахидата за душите на юбилярите в присъствието на регентите /Стамболов, Муткуров, Живков/. Във връзка със събитието властта забранява в печата да се споменава името на владиката, както и да се отпечатва неговата реч.

10 август същата година – митрополит Климент посреща княз Фердинанд при пристигането му в София; скоро между тях ще се разрази конфликт.

12 октомври – Министерския съвет обявява, че не го припознава за екзархийски делегат; изисква връщането му в Търново /това, разбира се, може да разреши само екзарх Йосиф/.

10 ноември – в Софийската митрополия нахлуват Димитър Петков, Захари Стоянов с тълпа привърженици и искат саморазправа с Климент Търновски. Заплашват с насилствено изпъждане от София. В края на месеца получава разрешение от екзарха да се завърне в митрополията си. Между двамата възникват недоразумения – екзарх Йосиф укорява Климент Търновски, че се бърка в политиката.

1888 г.

Митрополит Климент урежда църковните и мирски дела в Търновската митрополия. По политическа линия нареждат ревизия на епархийската каса – желанието на Стамболовото правителство е да се докажат злоупотребите, чрез които да се отстрани архиереят. Процедурата блокира цялата работа на митрополията като институция. Българската православна църква отказва да защити своя служител.

20 април – Климент Търновски отказва да посрещне княз Фердинанд при пристигането му в града. Заплашен е от окръжния управител с интерниране в Троянския манастир. На следния ден Търновското градско общинско управление приема решение, с което се забранява на митрополит Климент да служи в градските църкви /властта се страхува от политически демонстрации/; Министерството на външните работи и вероизповеданията потвърждава решението. Същевременно подобна забрана може да бъде наложена само по църковно-административен ред.

1 май – ревизията на търновската епархийска каса приключва – властите не намират причина да обвинят митрополит Климент и да заведат срещу него съдебно наказателно дело.

18 май – Климент Търновски не се съобразява със незаконната забрана да служи в градските църкви; намесва се полицията. На практика владиката е поставен под домашен арест.

Краят на септември – митрополит Климент е в София за участие в заседанията на Светия Синод по предписание на екзарха. Върнат е в Търново под стражарски конвой.

12 октомври – дава писмени обяснения на министъра на външните работи и изповеданията, задето освен името на българския княз като държавен глава е споменал и името на руския император като покровител на България в своята литургия. Обвинението е в открита антиправителствена политика и в антибългарска дейност в полза на чужда сила. Митрополията е окръжена от полиция.

1889 г.

Митрополит Климент продължава да управлява търновската епархия. Това става под непрекъснат тормоз от страна на властите. Българската православна църква отказва да защити своя служител.

28 май – в Свищовската съборна църква митрополит Климент отслужва Петдесетница.

4 юли – извикан е на разпит при съдебния следовател в Свищов. Обвинен е, че на 28 май е произнесъл слово с антиправителствено съдържание и е оскърбил особата на княза. Задържан е под строг арест в една от стаите на архиерейския наместник.

6 юли – събрана е спонтанно от гражданството сумата 20 000 лв., с която е изплатена определената гаранция за владиката. Той е пуснат на свобода и е отпратен насила за Търново /8 с.м./. Разпитът и задържането са в грубо нарушение на българските закони. Поставен е под домашен арест.

26 август – оплакването на митрополит Климент до апелативния съд в Русе за незаконното му разследване в Свищов няма последици. Отново е извикан на разпит в Свищов.

Есента – започва брожение в църковните среди срещу митрополит Климент – неговите противници пропагандират тезата, че той е вреден за църквата със своите противопоставяния на правителството. Активен подстрекател е архимандрит Методи Кусев.

Есента – получава записка от тетевенския окръжен началник да си избере населено място за местожителство като интерниран; владиката отказва.

Краят на декември – получава временно разрешение да служи за празниците с изричното условие – без проповеди.

1890 г.

Митрополит Климент продължава да управлява търновската епархия под засилен тормоз от страна на властите. Българската православна църква отказва да защити своя служител.

Началото на януари боледува от грип.

25 януари – отново му е забранено да служи в градските църкви. Разпореждането излиза от д-р Странски – министър на външните работи и изповеданията.

1891 г.

Митрополит Климент продължава да управлява търновската епархия.

1892 г.

Митрополит Климент продължава да управлява търновската епархия.

1893 г.

Митрополит Климент продължава да управлява търновската епархия. От началото на година министър-председателят Ст. Стамболов отдава разпореждане да бъде проследявана тайно цялата кореспонденция на Климент – частна и служебна. Възниква въпросът във връзка с вероизповеданието на българския княз и престолонаследника – формулираният чл. 38 от Търновската конституция.

2 февруари – търновският кмет Иван Стамболов нарежда на Климент да отслужи тържествен молебен, по случай годеча на българския княз Фердинанд. Владиката отказва.

14 февруари – Климент Търновски произнася реч в неделята на православие, в която отправя косвени укори към Фердинанд за нежеланието му да приеме православна вяра. Тя послужва за повод владиката да бъде арестуван и затворен в Лясковския манастир „Св. апостоли Петър и Павел”. Започва процес срещу него, воден от прокурора Ганьо Чолаков /Климент е бил негов настоятел и обезпечител по време на ученичеството и студентството му/. Произнесена е присъда – „вечно заточение”. Апелативната /ноември с.г./ и касационната инстанция не довеждат до промяна. През това време той е на практика затворник, при това – при твърде тежки условия. Получената от охраната заповед е да се налага непрекъснат тормоз върху владиката – в това число да не му се дава да спи; не му разрешават свиждания, забраняват му да говори с когото и да било, получава само правителствения официоз в. „Свобода” и има разрешение за протестантското (!) сп. „Зорница”, което Климент отказва. Храната си той заплаща сам.

15 февруари – организирано е от властите брожение срещу Климент. Първоначално е свикан в читалището митинг-събрание, на който „населението” решава владиката да бъде низвергнат. В изпълнение на това в двора на митрополията нахлува тълпа от 300 души привърженици на Стамболов. Води я лично братът на министър-председателя Иван Стамболов. Климент е качен насила на фойтон и под стража изпратен в Лясковския манастир. Придружават го горнооряховският окръжен началник, лясковският пристав и един старши стражар с 4-ма конни стражари. В министерството на външните работи се получават „благодарствени” телеграми от търновското гражданство.

Март-април – Друмевият род се разделя в отношението си към своя изтъкнат представител: намират се негови близки, които го обвиняват, че не се държи лоялно и верноподанически към властта. Архиреят посреща философски подобно предателство.

Април, средата – екзарх Йосиф I протестира формално и с голямо закъснение срещу незаконното заточаване на Климент, но в същото време съветва всички архиереи да се държат лоялно към властта. Лично поздравява младоженците – княз Фердинанд Сакс-Кобург-Готски и княгиня Мария Луиза Бурбон-Пармска, с което на практика обезмисля позицията на Климент. Не подлага на обсъждане съдбата на своя митрополит в Светия синод.

Април – поп Марин, поп Михаил Мянков и поп Петър Троянски настояват пред гражданските власти да им бъде поверено управлението на Търновската епархия.

11 май – на Климент е връчено постановление за задържането му „под домашен заповор“, подписано от съдебен следовател Васил Пехливанов. Последният е командирован чак от Сливен, за да изпълни политическото разследване срещу владиката. От ареста са изминали 2 и половина месеца.

Краят на май – Климент е преместен в новото здание на манастира. Разрешено е да идва да му прислужва и наглежда възрастна монахиня /първоначално сестра Елисавета, после – Магдалина, след нея – други/.

8 юни – връчен му е обвинителният акт по углавно дело № 207/93 в Търновския окръжен съд. Иска се неговата отговорност по чл. 55 от Отоманския наказателен закон. Като защитник на подсъдимия е приет Марин Гайдов.

17 юни – искането на подсъдимия да бъдат изслушани посочени от него свидетели, които да докажат, че не е подбуждал населението към бунт, е оставено без последствие.

Нощта на 11 август – затворникът е вдигнат от Лясковския манастир и е преведен в Гложенския манастир /15 август/. При последния етап от пътуването е съпровождан лично от Тетевенския околийски началник Стоян Марков – кумец на Стамболов.

Началото на октомври – Климент оформя в писмен вид защитната си реч, произнесена в съда; решава да обнародва документите по делото. Моли да му се разреши да чете „История болгар“ от Конст. Иречек. В недатирано писмо /вж. „Литературен архив. Том пети. Из архива на Васил Друмев-Климент Търновски. ръкописи, материали и документи“. София, издателство БАН, 1873, с.303-4/ обсъжда конспиративни срещи с племенника си Димитър /Митьо/ Друмев и начини за предаване на кореспонденция.

1894 г.

Митрополит Климент се намира затворен в Гложенския манастир при тежки условия и пълна изолация.

Средата на януари – ангажира за свои адвокати пред Върховния

касационен съд д-р К. Стоилов, д-р Ст. Данев, д-р В. Радославов, Д. Тончев и Д. Марков /пълномощното е от 18 с.м./.

1 март – с указ на княз Фердинанд I Климент Търновски е помилван. На практика обаче той остава затворник в Гложенския манастир.

22 май – Климент Търновски е освободен и посрещнат тържествено в Търново. Това е един от първите актове на новосформираното правителство, начело с Константин Стоилов /18 май/ след падането на Ст. Стамболов /8 май/. Населението прави тържествен шпалир на владиката-страдалец от Севлиево до старопрестолния град. Тържествуването на справедливостта е отразено подробно в тогавашната преса.

Началото на юни – Климент се настанява отново в митрополията.

12 юни – митрополит Климент има аудиенция в двореца, на която потвърждава необходимостта от урегулиране на дипломатическите отношения между Княжество България и Русия.

Краят на ноември – началото на декември – Климент обикаля селата и служи, и общува с населението. На 22 дек. се прибира в Търново.

1895 г.

Лятото – митрополит Климент Търновски води българската делегация за помиряване с Русия. На 5 юли той бива приет от император Николай II и води 45-минутен разговор. В резултат – дипломатическите отношения между Княжество България и Русия се възстановяват. Работи активно за връщането на офицерите-емигранти в родината.

Ноември – митрополит Климент боледува продължително. По това време той прави обиколка из Свищовско и се завръща в Търново.

Декември – пише до племенника си, че идеалите на младостта са есенцията на всичко възвишено в живота. Страда от влошено здраве.

1896 г.

Климент Търновски продължава да ръководи поверената му митрополия.

1897 г.

Климент Търновски продължава да води поверената му митрополия.

6 февруари – Климент отслужва тържествената литургия по случай 60-годишния юбилей от рождението на Васил Левски; произнася слово.

5 ноември – ходатайства с писмо да се отпусне пенсия от Народното събрание на заслужилия възрожденец д-р Васил Берон.

1898 г.

Климент Търновски е избран за председател на Българското книжовно дружество. Длъжността се оказва почетна – поради влошено здраве той не може да я изпълнява.

11 май – взема участие в юбилейното тържество на Славянското благотворително общество /Славянския комитет/ на Ив. Аксаков. Изказва надежда един ден всички славянски народи да празнуват паметта и делото на първоучителите Кирил и Методий.

16 октомври – препоръчва и изпраща на племенничката си Райна в Женева сп. „Мисъл”.

Краят на с.г. е в София за лечение /проблеми на периферната нервна система, очите, зъбите, главоболие/. Едновременно с това посещава изтъкнати политици – обсъжда сложното международно положение и позицията на България. Актуалната тема е оставката на К. Величков като член на правителството и държавния заем за строителството на железница.

5 декември – отслужва панахида в съборната църква „Св. Крал” за падналите за родината войници. На следния ден заедно с други архиереи служи тържествен молебен за руския цар.

16 декември – извършва опелото на духовния си наставник и покровител митрополит Григорий Доростоло-Червенски.

1899 г.

Климент Търновски продължава да води поверената му митрополия.

Началото на с.г. до края на март – лекува се в София.

I.

КОНДИКА НА СИЛИСТРЕНСКАТА БЪЛГАРСКА ОБЩИНА.

/Ръкописи на Климент Браницки. 1874-77 г.;

ръкописи на архимандрит Панарет/

Кондиката се съхранява в Държавен архив – Силистра, ф. 26, оп. 2, а.е. 1, л. 1-488. Материалите от и за Климент Браницки са от л. 139 до л. 190 /общо 50 стр./. Представлява голям фолиант /в пълен лист/. Идентификацията на авторството е проведена въз основа на изричното указание за участието на епископ Климент Браницки във всяко конкретно заседание на Казалийския силистренски смесен съвет, както и с оглед характерния негов почерк, и оставените подписи – „Климент Браницки”. Установен е фактът, че голяма част от заседанията на силистренската община протичат под председателството на изтъкнатия възрожденец. Документите представ-

ляват протоколи от заседания, на които се решават различни общински въпроси. Общият им брой е 47. Първоначално се е отбелязвало прецизно редовността или извънредността на заседанията, впоследствие това е изоставено. Фактът говори, че явно е нарушена периодичността на сбирките на съвета. Впрочем датирането на протоколите недвусмислено потвърждава тази характеристика: така напр. от 5 февр. до 6 юни на 1875 г., от 5 септ. 1875 г. до 27 ян. 1876 г., от 22 апр. до 1 юли на 1876 г. и от 10 юли до 14 окт. на с.г. заседания не са провеждани. Тези големи промеждутъци от време, когато на практика съветът не функционира, могат да имат различно обяснение. В протокола от 27 ян. 1876 г. се изтъкват твърде важни причини. Председателстващият – митрополит Григорий Доростоло-Червенски обвинява населението, че непрекъснато пише жалби срещу изпратените от Българската екзархия архиерейски наместници за председатели на Казалийския силистренски смесен съвет. Така именно се стига до отзоваването на първия председател – архимандрит Христант, на заместилия го – архимандрит Константин, на третия поред – епископ Климент Браницки и най-накрая – на последния: архимандрит Панарет. При това Панарет бива изпратен от митрополията в качеството на заместник на Климент Браницки, за да може да усвои сложността на работата и едва след това епископът да бъде освободен от общинските си задължения. Знаменателно е, че населението намира всички тези лица за „недостойни“. Изказаното от Григорий Доростоло-Червенски недоволство съвсем определено насочва към практиката на интриги и клевети в тогавашните български общини. Впрочем основното обвинение към Климент Браницки е в прекомерна строгост – както от нравствена гледна точка, така и по отношение на личните интереси на отделни лица – силистренски жители, които той пренебрегва, защитавайки интересите на общината.

Тук е мястото да се отбележи, че уреждането на общинското самоуправление на българското население придобива нов, възрожденски характер през първата половина на 19 в. /вж. в тази връзка труда на Хр. Христов „Българските общини през Възраждането“/. Тласък за това дава безспорно Гюлханският хатишериф от 1829 г., който дава равни права на народностите в империята. Специално силистренската община бива формирана върху основата на смесен религиозно-народностен принцип. Това се налага от една страна поради специфичното османско законодателство, което допуска обособяването на етноси само по верски принцип и от друга – поради факта, че в този крайдунавски град живее християнско население с българско, влашко и гръцко самосъзнание. Разбира се, институционализирането на общината – чрез нейното ръководство – изисква освен всички други и приемането на представителни функции. Основен делови документ на общините стават кон-

диките. В тях отначало се вписват събраните средства и разходването им по поддържането на църквата и училището; впоследствие започват да се водят подробни протоколи на заседанията, на които се вземат различни решения. В историята на българските общини могат да се набележат два периода – до Кримската война, когато те съществуват като църковно-училищни структури и след това – когато те придобиват определени обществено-политически функции. През втория период те изграждат своя йерархия и титулуване – председател, касиер, писар и членове. Някои от общинарите могат да изпълняват ролята на специално упълномощени настоятели, както и предстоятели по финансови въпроси – за което се е провеждал нарочен избор. Мандатността за всяка длъжност се е определяла от общината. Временното упълномощаване с цел решаването на възникнал конкретен проблем е често срещано явление. То се е осъществявало с решение на съвета.

Епархийските /градски, казалийски, мемлекетски/ смесени съвети биват изградени по места след излизането на султанския ферман за отделянето на българската църква и изграждането на Българска екзархия /1870/. Именно под нейно ръководство преминават общините. Съветите развиват структури в съответствие с приетия от всенародния събор Органически устав, който се превръща в основен „законник“ за управление на Българската екзархия. Управлението е „смесено“ – състои се от духовни и мирски лица. Формира се посредством общи избори съобразно принципа на „вишегласието“. Ето защо членовете на съветите получават пълната представителност от правна гледна точка и техните решения са абсолютно законни. Общото събрание на населението по места остава главният орган за постигане на единодействие и членовете на съветите могат да го призоват при определени кризисни ситуации. Юридическата легалност на съветите обуславя отговорността на обсъжданията и правомерността на действията. Върху това набляга самият Климент Браницки в протокола от 1 юли 1876 г., когато се иска свикване на общо събрание на силистренци. Между другото – именно Органическият устав на Българската екзархия – като процедура и практика – заляга в основата на бъдещата Търновска конституция /за Княжество България/ и Органическият устав /за областта Източна Румелия/. Поради това, с начините на поставяне и разискване на определени проблеми на населението от съветниците, протоколите от общинските кондики представляват и важен изворов материал за политическата зрялост на българското възрожденско общество. Съветите решават на практика всички въпроси по самоуправлението на общините: от имуществените и семейните до социално-организационните и финансовите. Важна посока в дейността им е организацията и надзора на образователното дело в цялата сложност на неговото осъще-

ствяване. Основна форма на работа при съветите представляват редовните заседания. При необходимост са се свиквали и извънредни. Приетите по „вишегласие” решения са се вписвали в протоколите и ставали задължителни за изпълнение. Едно от условията за правилно деловодство било подписването на документите. Както може да се забележи от Кондиката на силистренската община – това се е извършвало по правило на следващото заседание – след преписването на чисто на черновата в книгата. Извън това, цялото деловодство се е осъществявало твърде стриктно: всяко служебно писмо е било завеждано под съответен входящ или изходящ номер; отделно са се правели копия от решенията и съществените документи, които са съставяли митрополитската архива и са подлежали на отговорно пазене. Сериозен проблем за общинарите представлявало осигуряването на средства. Пътищата за това са различни, но всички са стриктно определени. На първо място трябва да посочим доброволните помощи от населението. Те са редовни и извънредни – при обявяване на специализиран сбор на средства /за строеж, належащ ремонт или нещо друго/. На второ място – това са лихвите по завещанията. На трето – отдаването под наем на общинска собственост. На четвърто – печалба от общински предприятия. Такава в силистренската община се оказва дейността на свещарницата. Общинският бюджет е можело да се попълва и чрез кредитиране, макар и в крайни случаи, тъй като лихвите по заемите били твърде големи. Затова пък ако останели свободни средства, общинарите могли да решат да ги отдадат под лихва на частни лица. За подобно финансиране съветниците изисквали всички възможни гаранции. Ръководството на общината представя различни социални прослойки. Една част от съветниците са свещеници, друга – чорбаджии, трета – търговци. Това личи от споменаванията за тях и подписите в края на протоколите.

Впечатление прави фактът, че при „третото” си председателстване на Казалийския силистренски смесен съвет Климент Бранички изрично подчертава, че този път е изпратен от митрополита като негов наместник с изричното условие – за подобряване на училищната дейност. С други думи – в съзнанието на архиереите, както и на общинарите е съществувала мисълта за непрекъснато усъвършенстване процеса на образованието. Съветниците на силистренската община се занимават, наред с битовите и деловите, с изключително важни въпроси от общонародно значение. Такива са например решенията, които взимат във връзка с разпореждането на Българската екзархия относно извършване на статистическо преброяване в окръжията; върху предложението на Българската екзархия за създаване на главно българско гимназиално училище в Цариград с три отдела: търговски, учителски и богословски; по постановлението на Българската екзархия за съби-

рането на владишкия данък; по предложението на Р. Ил. Блъсков за създаване на българска печатница в Браила и др.

Представените протоколи в Кондиката на силистренската община са водени както следва: 35 – при председателството на епископ Климент Бранички /от 20 ноем. 1874 до 5 февр. 1875; от 25 авг. 1875 до 28 авг. 1875; от 1 юли 1876 до 4 ян 1877/; 8 – при председателството на архимандрит Панарет /от 6 юни 1875 до 18 юли 1875; на 5 септ. 1875; от 3 февр. 1876 до 22 апр. 1876/; 4 – при председателството на митрополит Григорий Доростоло-Червенски /от 27 ян. 1876 до 31 ян. 1876/.

Едно нещо не може да не направи впечатление при обглеждането на протоколите в Кондиката. То е липсата на документални записи през време на важното историческо събитие за българския народ: Априлското въстание. Така например, в кондиката са налице три последователни протокола от знаменателните дати – 20, 21 и 22 април 1876. Разбираемо е, че в тях няма да намерим нито дума за събитията в IV революционен окръг, както и за аналогичните им – на север от Балкана. Бавните съобщителни връзки напълно могат да обяснят отсъствието на информация за бунта в силистренската община. Следва обаче знаменателно мълчание – чак до 1 юли на същата година. Времето, когато погромът вече е отминал и по българските земи са актуални проблемите по установяване на жертвите, подкрепата на пострадалото население, съставените комисии от българи и чужденци. Както може да се види от съдържанието – през тези три дни се обсъжда брачното разстройство между Стефан Лазаров и съпругата му Домлица /Диманка/ Димитрова, завършило с помирение. На следващия поред протокол – от 1 юли 1876 г. се поставя на разглеждане възможността за свикване на общо събрание на свищовските жители по въпроса за училищата, както и икономически проблеми, свързани със свещарницата. Нито дума за бурята, преминала през страната. Възможно е, като официален документ, кондиката, според „жанра си“, да не допуска описания или дори споменаване на такива противни на правителството и властта събития, каквито са бунтовете. От подобен аспект вероятно хората старателно са избягвали вписването на текстове, които са могли да се превърнат в причина за уличаване в съпричастност или подбудителство. За сметка на това обаче, читателят получава пълната картина на живота преди Освобождението, при това в изключително важните му правни форми. Те отразяват един съвършено различен регламент от утвърдения като щампа вариант на обичайното право в неговата родово-патриархална практика.

От предложените тук документи са обнародвани:

1. Протокол на заседанието от 6 юли 1876 г. – „Нови документи за Васил Друмев (Ръкописи на Друмев от периода 1874–1882).– Литературна мисъл, 1976, № 6;

2. Протокол на заседанието от 8 юли 1876 г. – цит. статия;
3. Протокол на заседанието от 1 юли 1876 г. – „Трудно поприше“ – Литературна мисъл, 1981, № 10;
4. Протокол на заседанието от 9 юли 1876 г. – цит. статия;
5. Протокол на заседанието от 10 юли 1876 г. – цит. статия;
6. Протокол на заседанието от 27 окт. 1876 г. – цит. статия.

II.

РЕЧ НА ЕПИСКОП КЛИМЕНТ БРАНИЦКИ, ПРОИЗНЕСЕНА ПРИ ПОСРЕЩАНЕ НА РУСКИТЕ ВОЙСКИ В РУСЕ НА 24 ФЕВРУАРИ 1878 г.

Документът се съхранява в Българския исторически архив при Националната библиотека „Кирил и Методий“, София, ф. 146, а.е.10, л. 6-8. Представлява листа, изписани с характерния Друмев почерк, само на дясната половина от страницата и само откъм лицевата ѝ страна. Поправките са твърде малко, което показва, че става дума за препис на чисто. Езикът е руски. Има основание да се смята, че речта е била по-дълга, тъй като след последната завършена фраза следва нова, написана на нов ред: „Мы знаем что должны...“ Тя обаче е останала недовършена. Вероятно Климент Браницки или е импровизирал нататък, или не е донаписал съчиненото в черновата.

Знае се, че по време на Освободителната руско-турска война Васил Друмев е бил епископ в Русенската епархия и неин управляващ, замествайки митрополит Григорий Доростоло-Червенски. Няколко дни преди нейното начало първият секретар на руското консулство в Русчук Крилов посещава българския владика, за да му съобщи за предстоящите събития и да му предложи да замине незабавно за Букурещ. Климент Браницки отказва с думите, че да напусне България в тези трудни времена, заради собствената си безопасност, би било безчестно. Той привежда доказателства, че и за българското население, и за руските осовободителни войски, неговото оставане ще бъде значително по-полезно. И действително, в обсадения град е съществувал комитет, в който влизал и епископ Климент. Този комитет организира събирането на сведения от военен характер и изпращането им в руския щаб. В случая е най-добре да припомним становището на Захари Стоянов, според който българското духовенство като цяло се държи безобразно по време на Освободителната война. То по принуда или доброволно, но подпомага своя верски и политически противник. Единствен Климент Браницки прави ярко изключение с проявеното гражданско поведение и лична храброст. Именно през този период негово преосвещенство заработва неоченими заслуги пред своите сънародници.

Когато руските войски влизат в Русчук под предводителството на ген. Едуард Тотлебен, те са посрещнати от специално определена делегация, начело с Климент Бранички. След това командването на руските войски е поканено за отслужване на благодарствен молебен в съборната църква „Св. Троица“. Там е произнесена и речта. Какво впечатление оставя тя у руските офицери – трудно можем да съдим. Съществува обаче един интересен документ, който свидетелства, че тя е обсъждана сред българите, дори далеч зад пределите на България. Става дума за писмо на Димитър Друмев, племенник на епископ Климент, който в писмо до своя чичо от Южнославянския пансион в гр. Николаев изтъква: „Дядюшка, следую вашему примеру, я пишу Вам письмо на русском языке, так, как вы поступили в то время, когда русские войска вступили в Русчук с своим генералом Тетлебенем. Если Вы спросите откуда я это знаю, то я могу Вам смело и прямо сказать: „Я читал и перечитывал и кроме того, что я читал, то мне сами товарищи, подходя ко мне, говорили: „Друмев, а Друмев, твой дядя сказал слово перед русскими войсками и притом это слово он сказал на русском языке, что очень понравилось генералу, браво, браво. Ура! Радуйся, радуйся. Эй, господа, слышите, поздравьте Друмева и кричите ура! Чтобы знали русские, что здесь есть болгары. Валяй, ну все в один голос“. И этим кончаю и поздравляю Вас...” /Архив на Българската академия на науките, ф. 54, а.е. 233, л. 25/.

III.

ИЗХОДЯЩ ДНЕВНИК НА ПИСМАТА И ТЕЛЕГРАМИТЕ НА ПЕТРО-ПАВЛОВСКОТО ДУХОВНО УЧИЛИЩЕ

/Ръкописи на ректора на училището епископ Климент Бранички, 1878-82 г./ от 8 юли 1882 г. училището открива IV клас и става пълна семинария/.

Документите представляват запазени чернови в т. нар. „Дневник“. Съхраняват се в Държавен архив – Велико Търново, ф. 805, оп. 1, а.е. 124, л. 1 – 83. Изписани са 166 стр. голям формат; съдържат 303 писма и 28 телеграми, или общо 331 текста. Разпределени са както следва:

1. 1878 г. – 24 писма и 5 телеграми;
2. 1879 г. – 47 писма и 2 телеграми;
3. 1880 г. – 60 писма и 5 телеграми;
4. 1881 г. 57 писма и 9 телеграми;
5. 1882 г. – 115 писма и 7 телеграми.

Писмата са най-разнообразни по жанр и включват: лични послания, парични искания, вещеви требования, уволнителни билети, дове-

рителни и удостоверителни свидетелства, училищни свидетелства, пълномощни, обявления и пощенски записи. Повечето от тях са на български език; съществува малък брой на руски. Номерацията им е последователна с известни пропуски /нарушаване на реда/. При цитиране би трябвало да се спазва тази оригинална подредба.

От л. 1 до л. 45 се установява само почеркът на Друмев; от л. 46 до л. 83 неговите автографи са смесени с текстове, преписани от училищния писар. Характерът на писмата и телеграмите, както и семинаристката йерархия насочват, че в подобни случаи текстовете са диктувани от ректора на Петро-Павловското училище и следователно отново има работа с Друмеви документи. Първият от тях е датиран 10 окт. 1878, последният – 29 дек. 1882 г. Според адресата се срещат както официални, така и лични писма. Съставителката на този том – М. Смолянинова – прави предположение, че съществува още една тетрадка-дневник, където са копирани изпращаните от ректора на Лясковската Петро-Павловска духовна семинария писма за периода 1882–84 г. Нейният аргумент е, че писмото от 29 дек. 1882 г. се намира на последната страница на откритата тетрадка /а.е. 124/. Тъй като епископ Климент Браницки продължава да изпълнява длъжността си още близо две години, логично е да се допусне, че деловата преписка на семинарията е продължила.

От представените тук документи М. Смолянинова е обнародвала следните:

1. Писмо № 17 от 1878 г. – „Нови документи за Васил Друмев (Ръкописи на Друмев от периода 1874–1882).– Литературна мисъл, 1976, № 6;

2. Писмо № 26 от 1878 г. – „Нови документи за Васил Друмев (Ръкописи на Друмев от периода 1874–1882).– Литературна мисъл, 1976, № 6;

3. Писмо № 80/21 от 1878 г. – цит. статия;

4. Писмо № 51 от 1879 г. – цит. статия;

5. Писмо № 80/27 от 1880 г. – цит. статия;

6. Писмо № 124 от 1880 г. – цит. статия;

7. Писмо № 130 от 1880 г. – цит. статия;

8. Писмо № 24 от 1880 г. – цит. статия;

9. Писмо № 63 от 1882 г.– цит. статия;

10. Писмо № 65 от 1882 г. – цит. статия.

11. Писмо № 2 от 1878 г. – „Педагогическата дейност на Васил Друмев”.– Литературна мисъл, 1979, № 6;

12. Писмо № 3 от 1878 г. – цит. статия;

13. Писмо № 4 от 1878 г. – цит. статия;

14. Писмо № 25 от 1878 г. – цит. статия;

15. Писмо № 27 от 1878 г. – цит. статия;

16. Писмо № 28 от 1878 г. – цит. статия;
17. Писмо № 31 от 1878 г. – цит. статия;
18. Писмо № 35 от 1878 г. – цит. статия;
19. Писмо № 38 от 1879 г. – цит. статия;
20. Писмо № 45 от 1879 г. – цит. статия;
21. Писмо № 47 от 1879 г. – цит. статия;
22. Писмо № 48 от 1879 г. – цит. статия;
23. Писмо № 50 от 1879 г. – цит. статия;
24. Писмо № 55 от 1879 г. – цит. статия;
25. Писмо № 56 от 1879 г. – цит. статия;
26. Писмо № 61/1 от 1879 г. – цит. статия;
27. Писмо № 64/5 от 1879 г. – цит. статия;
28. Писмо № 65/6 от 1879 г. – цит. статия;
29. Писмо № 73/14 от 1879 г. – цит. статия;
30. Писмо № 75/16 от 1879 г. – цит. статия;
31. Писмо № 76/17 от 1879 г. – цит. статия;
32. Писмо № 78/19 от 1879 г. – цит. статия;
33. Писмо № 85/26 от 1879 г. – цит. статия;
34. Писмо № 87/28 от 1880 г. – цит. статия;
35. Писмо № 88/29 от 1880 г. – цит. статия;
36. Писмо № 101/42 от 1880 г. – цит. статия;
37. Писмо № 101/43 от 1880 г. – цит. статия;
38. Писмо № 108/49 от 1880 г. – цит. статия;
39. Писмо № 109/50 от 1880 г. – цит. статия;
40. Писмо № 110/51 от 1880 г. – цит. статия;
41. Писмо № 114/55 от 1880 г. – цит. статия.

Представяният в това масив от текстове-писма разкрива в най-голяма степен педагогическите възгледи и организационната дейност за разгръщане на образованието в новоосвободена България на Друмев-Климент. Тук е мястото да се отбележи, че въпреки съществуващите книги за този български деец, както и отделни статии със специална насоченост, проблемът за неговата възпитателна дейност, разбирания, характерологичните отношения религия – наука, религия – гражданско общество остават недоразработени. Не са събрани дори на едно място всички трудове и материали по темата, излезли изпод перото на Друмев-Климент. Издадените три книги – том II от „Съчинения на митрополит Климент Търновски /Васил Друмев/. Трудове по обществени, педагогически и църковно-правни въпроси”, София, печатница „Книпеграф”, 1943 под редакцията на проф. Г. Ст. Пашев, „За възпитанието”, Русе, издателство „Вяра и живот”, 1945 под редакцията на Ил. Краев и „Васил Друмев. Етико-социологически съчинения”, София, „Наука и изкуство”, 1981 под редакцията на М. Бъчваров представят отделни, подбрани от съставителите текстове. /Впро-

чем налице са и някои повторения в посочените три книги./ Картината далеч не е завършена с прибавянето на произведенията от „Литературен архив. Том пети. Из архива на Васил Друмев – Климент Търновски. Ръкописи, материали и документи“, София, издателство на БАН, 1973, въпреки че тук са дадени такива важни трудове като студентските му разработки и писмата му до племенничката Дора. На практика Друмев-Климент пише през целия си живот текстове с педагогически характер и те представляват най-големия обем от творчеството му. Нещо повече – той не пропуска възможност да говори по тези въпроси, както свидетелства в спомена си напр. учителят Цоньо Калчев /същия е и интересен детски поет/. При задържането на архива му в Търново от стамболовистката полиция се оказва, че там също се намират ръкописи с възпитателна насоченост. Обнародването на настоящия дневник безспорно ще запълни поредната празнина в поставения така важен въпрос.

Историята на Лясковското Петро-Павловско духовно училище е предмет на няколко специализирани статии. Ето защо тук не смятам за необходимо да повтарям вече известни в науката неща. Същевременно е повече от наложително да се дадат някои специфични сведения относно манастира и учебното заведение. След прекратяването на дейността му през освободителната руско-турска война /1877-78/ то бива възстановено с усилията на Климент Бранички /Васил Друмев/. Състоянието на материалната база е такова, че на практика организирането на учебното заведение започва отначало. Извършва се сериозен ремонт на сградния фонд, а впоследствие и строителство на ново здание. Първоначално учениците, желаещи да постъпят в училището, имат твърде ниска подготовка, а пък напреднала възраст /20-23 г./. Може да се отбележи, че в него постъпват монаси от манастирите в България, дякони, селски свещеници, има записани дори двама опълченци от последната война. Поради тази причина ректорът се принуждава да създаде подготвителен /”предуготовителен”/ клас и дори да го раздели на две отделения – съответно за по-напреднали и за изцяло неподготвени обучаеми. Едва след завършването на този подготвителен клас /за изцяло неподготвените ученици това става за период от две години/ става възможно постъпването в същинския I-ви клас на училището. Климент съумява да убеди Министерството на просвещението в правилността на този подход. Идеята е с течение на времето в заведението да се приемат само подходящи за обучение лица.

От лятото на 1879 г. започва пропагандирането на учебното заведение в периодичния печат – условията за прием и обдържане на учениците, както и типът образование се обнародват в „Държавен вестник“, „Марица“, „Витоша“ и другаде. Обучаемите биват правителствени стипендианти и такива, които сами заплащат разходите по

престоя и преподаването. Кандидатите за стипендия полагат специален конкурсен изпит. На практика отделяните държавни средства не се дават на учениците, а направо влизат в разпореждане на ректора – с тях той урежда пълния пансион. През 1882 г. Министерството на просвещението поставя въпроса сумите да с изплащат направо на лицата, за които са предназначени, но Климент Бранички отхвърля тази възможност и убеждава администрацията в неправилността на подобно решение. През първите години от съществуването бройката на правителствените стипендианти е 40, но тя постепенно нараства до 70 души. Приблизително толкова са и учениците, заплащащи сами за обучението си. Въпреки уредените средства храната в столовата не е с необходимото качество и количество. Това обстоятелство се превръща в една от причините за ученическите вълнения /бунтове/ през 1881 г. Тук следва да се отбележи, че през определени периоди ректорът допуска обдържането на няколко ученици /до 6-7 души/ за които не постъпват средства. Това са лица, които не успяват да си издействат стипендия, а бедното им социално положение не позволява частно заплащане; същевременно, както изтъква за тях Климент Бранички в докладните си до Министерството на просвещението, те проявяват много добра дисциплина и старания при усвояването на учебния материал.

Учебната програма на заведението е написана от Климент Бранички, прегледана от архиереите, на които той я разпраща и одобрена от Министерството на просвещението. Според целите, формулирани от автора, Лясковското Петро-Павловско духовно училище трябва да възпитава и образова граждани за „Нова България“. Както самият ректор споделя – достатъчно е от един курс да излязат 3-4-ма добри свещеници, другите ще се отдадат на светски професии. Ето защо той настоява за баланс между духовно-религиозното и светското образование; с оглед на това са избрани и преподаваните предмети.

През лятото на 1879 г. за нуждите на училището започва строителството на нова сграда в Лясковския манастир „Св. апостоли Петър и Павел“. Разчетена е за 32 000 фр., от които 20 000 – бюджетни средства и 12 000 – доброволни помощи от населението. В нея са организирани много по-добри условия за пенсионерите; има столова, библиотека, готварница, складове. Тя е завършена през 1880 г. До тази година Климент Бранички води лично цялата архива на училището, както и копирния регистър /тетрадка за изпращаните писма/. Тъй като писмената работа нараства извънредно, ректорът моли да бъде назначен писар към училището, което и става. Такъв става Димитър Костантинов.

В началото на февруари 1881 г. започват ученическите вълнения в духовното училище. Недоволните се обявяват срещу старши учителя Илия Христович и иконома монах Кирил Кръстев, и искат тяхната

смяна. В знак на протест те отказват да посещават часовете изпращат своите искания направо до Министерството на просвещението. Климент Браницки реагира незабавно като подава оставката си в качеството на ректор /7 февр. с.г./ За него акцията е подготвена от определени заинтересувани лица в Търново, които искат намеса в работите на училището. Той открито заявява недоволството си от факта, че чиновниците в министерството допускат ученическите жалби без да изискат спазване на установената йерархия. „Стачката“ е отразена широко в тогавашните вестници под названието „безредици“. През март Климент отново настоява да бъде освободен от ректорските си задължения – пак без последствие. В крайна сметка Илия Христович и Кирил Кръстев биват сменени, назначават се за учители Петър Икономов и Трайко Китанчев, а за иконом – Димитър П. Николов. Климент продължава да управлява училището до 1884 г.

След смъртта на архимандрит Дионисий през март 1893 г. Лясковският манастир „Св. апостоли Петър и Павел“ бива изоставен и разграбен, двамата монаси – разпуснати. Назначената комисия, начело със стамболовиста-активист Коста Динков доразграбват имуществото. По-страшното е, че си позволяват да осквернят светите реликви и храма. По време на тези трагични събития митрополит Климент Търновски е арестант в манастира. Охраната му не разрешава дори прощаване с умиращия Дионисий. Митрополитът става свидетел как в манастира биват докарани душевно болни от Варна – светата обител е превърната в лудница. Известно време след това той е преместен в Гложенския Манастир.

IV.

ПИСМА НА МИТРОПОЛИТ КЛИМЕНТ ТЪРНОВСКИ ДО ПЕТЪР ДРУМЕВ /в периода 1890–99/.

Това са 26 писма на митрополит Климент Търновски до неговия племенник Петър Друмев, съхранявани в Архива на Българската академия на науките, ф. 54, а. е. 235, л. 26-64. Техният характер и съдържанието им разкриват една друга страна от личността на владиката – връзките с рода, човешките взаимоотношения, битовите проблеми, които е трябвало да отстранява. За отбелязване е, че преписката между владиката и племенника му е прекъсната през време на арестуването, заточаването и затворничеството на Климент /1893–94/. Последното изпратено писмо преди „събитията“ носи дата 8 юли 1892 г., следващото писмо – 16 юни 1894 г. /на 22 май с.г. той е освободен/. Защо митрополит Климент не е писал близо 7 месеца – от юли 1892 г. до 14 февруари 1893 г. /тогава е произнесена речта в Неделята на пра-

вославието, която става повод за арестуването му/ не е известно. Така или иначе, той иска извинение от племенника си, че през този период не е можал да поддържа преписката.

Според патриархалната традиция по онова време – като най-успелият член на фамилната общност – владиката Климент е трябвало да проявява грижи за всички останали: както братя и сестри, така и впоследствие, за техните деца. Този свой дълг той е изпълнявал достатъчно ревностно. Още от момента на установяването му като управляващ Търновската митрополия /1879/ владиката взима при себе си своята майка Кируша. От спомените на негови съвременници се разбира, че през 1880 г. той издържа две братови си /или сестрини/ момичета, които изпраща да учат в Русия. През лятото на същата година той пътува с тях из България с цел да ги запознае с някои исторически забележителности. Такива са Априловската гимназия, Соколския манастир, връх „Св. Никола” /шипченското сражение/. По време на цялата обиколка той разказва подробно историите, свързани с показваните места. През 80-те г. при баба си живее нейната внучка Кируша /за съжаление не може да се установи чие дете е тя, тъй като и братът на епископ Климент – Костадин, и сестра му – Марийка имат дете с такова име/. Малко по-късно в помещенията на митрополията се настанява семейството на брат му Величко. Това създава определени неудобства за владиката и той предприема действия за наемане на къща, в която да се настанят роднините.

Както е известно Васил Друмев е най-малкото дете в семейството на Друми Друмев и Кируша /неизв./. В „Литературен архив. Т.5. Васил Друмев”.С., Издателство на БАН, 1976 като приложение в края на книжното тяло е добавена схема на родословното дърво на Друмевия род. Първата информация за фамилията обаче е дадена от Стефан С. Бобчев в изследването му „Васил Друмев-Климент Търновски. Писател, духовно лице, общественик, човек, негова род и неговото време. По случай 25 г. от смъртта му”, София, 1926. Изложените в тях сведения позволяват да бъдат идентифицирани племенниците, които Васил Друмев поддържа – материално и духовно. При все това – данните са твърде недостатъчни за изготвянето дори на една енциклопедична справка. Картината на отношенията между владиката и неговите роднини се допълва от запазените документални източници: писма, податки в спомени, други материали. Тук е мястото да се изтъкне, че броят на племенниците е точно 20. Колко от тях са оцелели и поели своя път – трудно е да се каже. В НБКМБИА, ф. 146 се пазят писма до Климент Браницки и Търновски от сестрините му и братови деца Друми, Петър, Вичо, Марийка, Кица. По-долу ще представим тези лица, с които връзките са били по-тесни.

1. Петър Николов Друмев – син на Никола Друмев и Руска /не-

изв./ Първо поред дете. През 90-те г. той учи в Николаев като живее отначало в Южнославянския пансион на Тодор Минков, а после – на квартира в града. Издръжката му изцяло е осигурена от влиятелния му чичо – както стипендията, макар за кратко получавана, така и редовната месечна сума от 30 до 50 рубли. През 1891 г. се премества в Москва – университета. След завършването си Петър започва работа в София и настоява пред Климент за ходатайства.

2. Димитър Костадинов Друмев – син /2-ро поред дете/ на Костадин Друмев /брат на Климент/ и Дечка /неизв./. Учи в Николаев и живее в Южнославянския пансион на Тодор Минков в годините на Освободителната руско-турска война. Съобщава на чичо си за отзива, който има речта му при посрещането на руските войски, начело с ген. Едуард Тотлебен. След завръщането си в България помага на владиката Климент. Назначен е за секретар на Търновската митрополия уволнен по политически причини през 1899 г./ По време на своето заточение чичото поддържа тайна кореспонденция с племенника си /вероятно с помощта на йеромонах Евтимий Димов от Гложенския манастир/.

3. Тодора /Тодорица, Дора/ Николова Друмева – дъщеря /5-то поред дете/ на Никола Друмев и Руска /неизв./. Първоначално вероятно учи в Ямбол, където е установено семейството. През 1891 г. заема учителско място в Шумен. Проявява специален интерес към педагогиката; прочува се със своите сказки, изнасяни пред обществеността. Тъкмо като писма към нея от страна на вуйчо ѝ е оформена поредицата от три „Беседи за възпитанието и образованието на жената, за нейната роля в семейството” /вж. Литературен архив. Том пети. Из архива на Васил Друмев – Климент Търновски. Ръкописи, материали и документи. С., Издателство БАН, 1973/. През 1894 г. тя умира твърде млада.

V.

ПИСМО НА МИТРОПОЛИТ КЛИМЕНТ ТЪРНОВСКИ ДО ПЛЕМЕННИКА МУ ДИМИТЪР К. ДРУМЕВ ОТ 1893 Г.

Писмото отразява ареста на митрополит Климент от полицията по време на стамболовия режим. Документът се съхранява в Окръжния държавен архив, Велико Търново, ф. 805, оп. 1, а. е. 20. Текстът е обнародван от М Смолянинова във „Антени”, № 1, 7 ян. 1981, с. 13. В бележката към публикацията тя прави логично допускане, че писмото не е адресирано до слугата, както е отбелязано в описите, а до племенника на Климент Търновски, толкова повече, че двамата поддържат тайна кореспонденция по това време.

Писмото отразява ареста на митрополит Климент Търновски от полицията по време на Стамболовия режим. Както е известно, архиепът умело използва всяка възможност за утвърждаване на демократичните права на българите, дадени в конституцията. Това става както чрез сп. „Духовен прочит“, така и чрез словата, които той като извършващ богослужение, произнася всяка неделя. Тъкмо едно таква слово – „За православната неделя“, произнесено на 14 февр. 1893 г., се явява формалната причина за действията срещу него. Той бива обвинен в предателство в полза на Русия. Отначало го заточават в Лясковския манастир, където той няколко години е ректор на Петро-Павловското духовно училище /впоследствие – семинария/. Воденият съдебен процес приключва с присъда „вечно заточение“. Знаменателен факт е, че главен обвинител по процеса е Ганьо Чолаков. Като дете на бедни родители той получава помощта на Климент Браницки, впоследствие е изпратен да учи в Новоросийския университет, където и завършва право.

От Лясковския манастир митрополит Климент Търновски /по това време той вече има такъв сан/ е преместен в Гложенския. Там той е държан в чудовищни условия. Освен пълните лишенията в бита, охраняващите го имали изрична заповед да не му дават да спи. И действително – здравето на архиепerea се влошило твърде много – след освобождаването си той заболява. Последните години от живота му преминават в немощ и страдания. През 1901 г. умира.

ПОКАЗАЛЕЦ НА ЛИЧНИТЕ ИМЕНАТА

А.

- АВРАМОВ, Христо – /родом от с. Канлий/, свещеник /50–70-те г. на 19 в./, иконом в Митрополията, силистренски жител. През 1858 г. извършва първото богослужение на български език. Свидетел по дарителски завещания, с. 161, 162, 164, 165, 168, 169, 175, 181, 183, 188, 190, 204, 215
- Поради старост му се определя нова енория, като се ръкополага за негов помощник свещеник Ат. Перов, с. ...
- АЛЕКСАНДЪР I Йозеф фон/ Батенберг /5 апр. 1857, Верона – 17 ноем. 1893, Грац/ – княз на Княжество България, впоследствие и на съединена България /1879-86/; главнокомандващ българската армия, генерал. Има военно образование; участва в Руско-турската освободителна война /1877-78/ като офицер в руската армия. До 1881 г. управлението му се характеризира с проруска ориентация, след това – с прозападна. Отменя Търновската конституция /1881-83/ и въвежда личен режим. Принуден да се откаже от престола чрез бунт на офицери-русофили /26 авг. 1886/. След детронацията се оженва за графиня фон Хартенау; постъпва на военна служба в Грац.
- АЛЕКСАНДЪР II РОМАНОВ, руски император, заповядал Руско-турската война от 1877-78 г. Наречен от българите „Освободител“, с. 216, 217
- АЛКИЖОРА, Никифор Константинов – кандидат за младши учител и надзирател в Лясковското Петро-Павловско духовно училище; назначен през 1880 г.,
- АНАСТАСОВ, Иван – ученик в Лясковското Петро-Павловско духовно училище, с. 317
- АНАСТИЦА /Анаста/ Радева Тодорова – силистренска жителка; фигурира в годезения й договор с Иван Г. Сапунов
- АРХАНГЕЛСКИЙ, Александър Андреевич /1846–1924/ – руски диригент, изпълнител и композитор /прави обработки на народни песни/; управител на смесения Певческия хор при Придворо-Конюшенната църква в Петербург. Въвежда в църковното хорово пеене женски гласове. Хорът му се слави с висока култура, има голяма популярност. Дава концерти в Русия и зад граница. Обсъжда се възможността за назначаването му като учител по нотно пеене в Лясковското Петро-Павловско духовно училище, с. 267
- АТАНАСОВИЧ, Георги /10 март 1821, Свищов – 26 февр. 1892, Свищов/ – учен, лекар, политик. Учи в елино-греческото училище на Е. Васкидович в родния си град, после – на о. Андрос /1836-43/ при Т. Каирис. Завършва медицина в Париж /1848/ с докторат. Лекар в Букурещ /от 1849/; преподава патология в Медицинското училище в града /1856/; професор по токсикология в Букурещкия университет /от 1861/. Активен деец сред българите колонисти в Румъния; член на Добредетелната дружина. След

Освобождението е министър на Народното просвещение. Председател на Медицинския съвет /1883-85/. Дописен /1881/ и почетен член /1884/ на Българското книжовно дружество /дн. БАН/. Автор на трудове по медицина. с. 275

АХМЕД ефенди /неизв./ – хюкюмат в Силистра; споменава се във връзка с имуществени проблеми

АХЧИ-ТАНАС – силистренски жител, зет на Бочовица; споменава се във връзка с претенции за пари, с.213, 214

Б.

БАКЪРДЖИЕВ, Петко – ученик в Лясковското Петро-Павловско духовно училище, с. 316

Същият е споменат като дарител на училището.

БЛЪСКОВ, Рашко Ил. /1819, с. Клисура – 1884, неизв./ – възрожденски книжовник, просветител и издател. Учителства в с. Дълбоки, Старозагорско /1837/, с. Черковна, Провадийско /1841–48/, Провадия /1848/, с. Калипетрово, Силистренско /1850, 1857/, Русе /1857/, с. Дивдядово, Шуменско /1860–62/. Издател и редактор на сп. „Духовни книжки за поучение на всяк християнин” /1864/, в. „Знание” /Русе, 1864/, сп. „Училище” /1870/, в. „Нова България” /1876/, сп. „Славянско братство” /1977–78/, сп. „Наставник за учители и родители”/1880-81/. По време на пребиваването си в Букурещ /1870–76/ замисля организирането на българска печатница в Гюргево, за което изпраща представители да събират помощи в българско. След обсъждане в Казалийския силистренски смесен съвет, настоятелите му отказват помощ, с. 169, 170

БОЙЧОВИЦА /неизв./ – силистренска жителка; споменава се като тъжителка по имуществена съдба срещу зетъвете си Танас Ахчи и Гирица, с. 214

БОЛИЧЕВЦОВ, Леонид Дмитриевич – руснак; прокурор в Търновския военен съд, с. 218

БОСТАНДЖИЕВ, Георги Т. – ученик в Лясковското Петро-Павловско духовно училище, I-ви клас. Не се явява на годишните изпити, поради слаба подготовка, с. 269

БОХОРОВ, Д. – свещеник, настоятел в силистренската община; член на смесения съвет.

БОХОРОВ, Пею Д. – силистренски жител, син на свещеник Д. Бохоров. Член на Казалийския силистренски смесен съвет. Споменат е във връзка с брачен договор, с. 164, 165, 166, 168, 183, 184, 186, 188, 189, 195, 210 Същият е училищен настоятел, с. 185

Същият е член на мезлиша с общинска заплата 500 гр. на месец, с. 188, 189

БОЯДЖИЕВ, Стефан – ученик в Лясковската Петро-Павловска духовна семинария, с. 327

БОЯДЖИЕВ, Яни – силистренски жител; касиер на Казалийския силистренски смесен съвет, с. 215

- БЯНОВ, Петър (Боянов) – настоятел в силистренската община; член на Казалийския силистренски смесен съвет, с. 164, 166, 168, 180, 181
- БРЪКАЛОВ, Ганчо – силистренски жител, търговец; наемател на новия църковен магазин, с. 172
- БРЪСНАРОВ, Христо Н. – силистренски жител, свидетел по брачен договор, с. 180, 181

В.

- ВАСИЛИЙ – архидякон при Григорий Доростоло-Червенски, впоследствие архимандрит и протосингел на митрополита, с. 230, 22, 238, 241
- ВАЧЕВ, Стоян – ученик в Лясковската Петро-Павловска духовна семинария, с. 340
- ВАЦОВ /Табаков/, Спас Киров /18 май 1856, Пирот – 2 февр. 1928, София/ – образователен деец, учен. Завършва гимназия в Загреб /1872–76/ и Физико-математическия факултет на Загребския университет /1876–79/. Учител в софийски училища. Инспектор /1879/ и директор на Ломското училище /1880/; началник на отделение, впоследствие главен секретар в Министерството на Народното просвещение; редактор на „Учебен вестник“, орган на министерството /1880–84/. Член, впоследствие секретар на Природо-математическия клон на Българското книжовно дружество /дн. БАН/. с. 331
- ВЕЛИКОВА, Жека – силистренска жителка, ищца по съдба за обещание за женитба срещу Ст. Стоянов, с. 184
- ВЕНИАМИН /неизв./ – силистренски жител; търговец с авторитет, поръчител по парични задължения на Д. Пенев, с. 202, 212
- ВИДИНЛИ, Дянко П. – силистренски жител, свидетел по брачен договор, с. 180, 181
- ВИЧОВ, Иван – силистренски жител, свидетел по брачен договор, с. 173, 174
- ВЛАДИМИР /неизв./ – вуйчо на Петър Друмев, брат на майка му Руска. През 1891 г. отбива военната си служба.
- ВЛАДИМИРОВ, В. И. – силистренски жител, свидетел по брачен договор, с. 180, 181
- ВЪЛКАНОВ, Велико – русенски жител. Споменава се във връзка с развален годеж между него и Райна поп Христова, с. 167, 168, 169, 170, 207, 209
- Същият е училищен настоятел, с. 187
- ВЪЛКОВ /неизв./ – учител в Лясковското Петро-Павловско духовно училище. Напуска доброволно през 1879 г., с. 234, 246, 344, 345

Г.

- ГАЙДОВ, Марин – ученик в Лясковското Петро-Павловско духовно училище, с. 323
- ГАЙТАНДЖИЕВ, Стефан – ученик в Лясковското Петро-Павловско духовно училище от учебната 1879/80 г.; прекъсва обучението си, поради влошено здраве, с. 268, 281

- ГЕНКОВ, Димитър поп – ученик в Лясковското Петро-Павловско духовно училище; родом от Търново, с. 314
- ГЕНОВА, Димитра – силистренска жителка. Споменава се във връзка с брачен договор, с. 165
- ГЕНЧЕВ, Ангел – ученик в Петро-Павловското духовно училище от учебната 1880-81 г.; родом от Търново. Кандидатства през 1879 г. за държавен стипендиант, с. 261, 281, 282
- ГЕНЧЕВ /неизв./ – комисар, с. 225
- ГЕОРГЕСКУ, Илие – силистренски жител, свидетел по брачен договор, с. 165
- ГЕОРГИ /неизв./ – жител на с. Ветрен, учител; селяните молят Климент Бранички да го ръкоположи за свещеник на селото, с. 169
- ГЕОРГИ Керемидчия – силистренски жител, споменава се като съсед на недвижим имот, с. 174
- ГЕОРГИЕВ, Илия – силистренски жител, свидетел по брачен договор, с. 173, 174
- ГЕОРГИЕВ, Параскев – силистренски жител, търговец; наемател на новия църковен магазин, с. 172
- ГЕОРГИЕВ, Рашо поп – ученик в Лясковското Петро-Павловско духовно училище от учебната 1879–80 г. Напуска по собствено желание, за да постъпи във военното училище, с. 268
- ГЕОРГИЕВ, Христо поп – ученик в Лясковското Петро-Павловско духовно училище от 1 дек. 1878 г., с. 266
- ГЕНЧЕВ, Петър – ходатайства за ученик-стипендиант в Лясковското Петро-Павловско духовно училище, с. 279, 281, 282
- ГЕРИЦА /неизв./ – силистренски жител; споменат като страна в имуществена съдба с тъща си Бойчовица, с. 213, 214
- ГРИГОРИЙ, митрополит ДОРОСТОЛОЧЕРВЕНСКИ – мирско име Григорий Немцов /1828, с. Сороки, Бесарабия – 16 дек. 1898, Русе/ – висш български църковен служител. Духовен наставник и защитник на Васил Друмев в църковно-административната му дейност; през 80-те години отношенията между двамата се влошават. Замонашва се в Хилендарския манастир /1846/, дякон на Неофит Бозвели. Учи в Карея – духовното училище, в Цариград – Куручешменското училище /1851/, на о. Халки – богословското училище /1857–63/, където става магистър по богословие. Участник в борбата за църковна независимост. Доростоло-Червенски митрополит /1872/; ръкополага в свещенически сан Васил Друмев. Временно управляващ Търновската епархия /1875–78/. Член на Светия Синод на Българската православна църква в Княжество България и България. Председателства казалийския смесен съвет в Силистра от 27 ян. 1876 г. до 31 ян. 1876 г., с. 157, 166, 167, 181, 184, 187, 191, 229, 232, 238, 242, 258, 273, 319, 322
- ГЪЛЪБОВ, Спас – ученик в Лясковското Петро-Павловско духовно училище; родом от Перушица, с. 312

Д.

- ДАВЕРЕВ, Кънчо – родом с. Беброво, Еленско. Учителства в с. Бутово, Еленско /1873–78/. Ученик в Лясковската Петро-Павловска духовна семинария, с. 327
- ДАМЯНОВ, Христо – ученик в Лясковското Петро-Павловско духовно училище от 1879 г. Родом от Казанлък. За него се застъпва ректора Климент Бранички – да не му се отнема стипендията, защото е от бедно семейство. Ученикът полага успешно поправителния изпит за държавен стипендиант за учебната 1880–81 г., с. 276, 281
- ДАНЧОВ, Стоян – силистренски жител, свидетел по брачен договор, с. 174
- ДЕЧО /неизв./ – силистренски жител, съсед на недвижим имот, с. 174
- ДИМИТРОВ, Димо – ученик в Лясковското Петро-Павловско духовно училище през учебната 1880-81 г., с. 282
- ДИМИТРОВ, Иванчо – силистренски жител, свидетел по брачен договор, с. 173, 174, 184, 186, 188
- ДИМИТРОВ, Митьо – силистренски жител; баща на на Д. Димитрова. Споменат е като имуществен ишец по бракоразводната съдба на дъщеря си
- ДИМИТРОВ /ДИМИТРИЕВ/, Петър протоерей Солунский – учител по нотно пеене в Лясковското Петро-Павловско духовно училище от февр. 1879 г., с. 243, 253, 254, 256, 261, 262, 264, 265, 284, 286, 287, 288, 293, 294
- ДИМИТРОВА, Домлица /Диманка/ – силистренска жителка; спомената е във връзка с напускане на съпруга ѝ Ст. Лазаров, с. 190, 196
- ДИМИТЪР поп /неизв./ – румънец, поп в с. Гярийца; селяните се оплакват, че той не е в състояние да изпълнява свещеническите си задължения.
- ДИМИТЪР Онбашията – авторитетен силистренски жител; споменава се като дарител на училището, с. 167, 172, 196
- Същият подписва молба за опрощаване наказанието на сакеларий Хр. Петков
- ДИМОВ, Васил – силистренски жител; дарител на градските училища, с. 196
- ДИМОВ, Гено – силистренски жител; споменат във връзка с развален годеж с К. Стоянова, с. 172
- ДИМОВ, Никола – ученик в Лясковското Петро-Павловско духовно училище; родом от с. Аджар в Тракия, опълченец, с. 305
- ДИМОВ, Ради – жител на с. Гярийца; представен за ръкополагане в свещенически сан, с. 184
- ДИНОВ, Евтимий дякон – ученик на собствени разноски в Лясковското Петро-Павловско духовно училище; за него ходатайства лично екзарх Йосиф I Български. Впоследствие кандидатства за правителствен стипендиант
- ДОБРЕВ, Кольо – силистренски жител, длъжник на Добри Кольов, с. 164
- ДОБРИ /неизв./ – зет на А. Стойков
- ДОНДУКОВ-КОРСАКОВ, Александър Михайлович княз /12 септ. 1820, – 15 апр. 1893, / – руснак, политик, военен /кавалерийски генерал/; импе-

раторски комисар и председател на Съвета на управлението на България през периода 1878-79 г. На действителна служба в руската армия от 1841 г. Началник на XIII армейски корпус през Освободителната руско-турска война; от 1878 г. е началник на Източния отряд. Има извънредни заслуги за полагаането на новата държавност на България. Напуска страната след избирането на български княз, 237, 240, 250, 294

През февруари 1879 г. посещава Лясковското Петро-Павловско духовно училище; заедно с проф. М. Дринов одобрява проекта за построяване на новото здание

ДОНЧЕВ, Хараламби – ученик в Лясковското Петро-Павловско духовно училище; родом от Търново; за приемането му в семинарията е ходатайствал Петко Р. Славейков. Ученикът издържа успешно изпита за правилствен стипендиант, с. 281

ДРИНОВ, Марин Стоянов /Степанов/ /20 окт. 1838, Панагюрище – 28 февр. 1906, Харков/ – български учен, историк; доцент /1873/ и професор /1876/ в Харковския университет. Близък приятел на Васил Друмев. Учи в родния си град, в Киевската духовна семинария /1859-61/ и Московския университет, Историко-филологическия факултет /186-65/. Един от основателите на Българското книжовно дружество в Браила и пръв негов председател /1869/. Управляващ Отдела на народното просвещение и духовните дела в Княжество България /от авг. 1879 г. – министър на народното просвещение/. По негово време се въвежда тристепенна система на наодните училища в България, обучението е безплатно, отпускат се стипендии за бедните деца; създава инспекторат за контрол на образованието; приет е устав на народните училища /1878/. с. 219, 222, 223, 231, 233, 236, 237, 239, 240, 241, 242, 243, 245, 246, 250, 252, 271, 275, 294

ДРУМЕВ, Васил /Климент епископ Браницки, Климент митрополит Търновски/ – /1840/42, Шумен – 1901, София/ – български възрожденски писател, висш църковен деец, политик. Учи в Шуменското класно училище /1849-52/, в Херсонската семинария, Одеса /1858-65/ и Киевската духовна академия /1865-69/ – кандидат на богословските науки. Участник в Първата българска легия в Белград /1862/. Един от основателите на Българското книжовно дружество /1869/ и негов деловодител; редактира Периодическо списание на Българското книжовно дружество. Замонашва се през 1873 г.; епископ /1874/ и митрополит /1884/; временно управляващ Търновската /1878/ и Софийската епархия /1884/. Ректор на Духовното Петро-Павловско училище /впоследствие семинария/ в Лясковския манастир. Народен представител в Учредителното народно събрание, министър-председател /1879-80, 1886/. Репресиран през време на личния режим на Ст. Стамболов. Почетен член на БКД /дн. БАН/ от 1898. Владее свободно руски, турски, гръцки, румънски, служи си с френски; пее добре, свири на флейта. с. 155, 156, 157, 158, 159, 161, 162, 163, 164, 165, 168, 169, 170, 171, 172, 173, 174, 176, 178, 182, 191, 192, 193, 195, 198, 199, 200, 201, 202, 203, 204, 205, 207, 209, 210, 212, 213, 214, 215, 216, 218, 222,

223, 225, 226, 228, 229, 230, 231, 232, 233, 236, 237, 238, 239, 240, 241, 249, 250, 251, 252, 253, 265, 269, 282, 283, 286, 304, 305

Същият е председател на Казалийския силистренски смесен съвет от 20 ноем. 1874 г. до 5 февр. 1875 г., от 25 авг. 1875 г. до 28 авг. 1875 г., и от 1 юли 1876 г. до 4 ян. 1877 г.

ДРУМЕВ, Васил Костадинов – племенник на Климент Браницки и Търновски, син /3-то поред дете/ на Костадин Друмев и Дечка /неизв./. Има интелектуални наклонности. Умира съвсем млад /преди 1894 г./, с. 348

ДРУМЕВ, Вичо Костадинов – племенник на Климент Браницки и Търновски. Син /1-во поред дете/ на Костадин Друмев /брат на Климент/ и Дечка /неизв./. През 1899 г. е в София.

ДРУМЕВ, Димитър Костадинов – племенник на Климент Браницки и Търновски – син /2-ро поред дете/ на Костадин Друмев Друмев и Дечка /неизв./. Учи в Николаев и живее в Южнославянския пансион на Тодор Минков /около 1875 г./ След завършването си се връща в България и става помощник на чичо си. Работи като секретар на Търновската митрополия /през 1899 г. е отстранен от длъжността, поради политически причини/. Съпровожда Климент Браницки по време на неговите преследвания от Стамболовото правителство, с.315, 333, 373

ДРУМЕВ, Друми Величков – син /2-ро поред дете/ на Величко Друмев /брат на Климент/ и Калужка /неизв./. Учи в Николаев и живее в Южнославянския пансион /около 1875 г./ Прец 1895-6 г. учи в Киев – духовната семинария. Заболява от катар на дробовете. Препоръчва му се да се завърне в родината. с. 362, 371

ДРУМЕВ, Друми – племенник на Климент Браницки и Търновски. Син /2-ро поред дете/ на Марийка Друмева и /неизв./. От 1896 г. живее в Търновската митрополия под опеката на вуйчо си. Сериозно болен, вероятно от туберкулоза, с. 360, 364, 367, 368

ДРУМЕВ Никола – брат на владиката Климент. Син /2-ро поред дете/ на Друми Друмев и Кируша /неизв./. Установява се в Ямбол. Неговите деца израстват под настойничеството и материалната издръжка на Климент, с. 357, 360

ДРУМЕВ, Петър Николов – племенник на Климент Браницки и Търновски. Син /2-ро поред дете/ на Никола Друмев и Руска /неизв./. Чичо му го издържа да учи в Русия, където завършва право (Московския университет). След завръщането си в България работи вероятно като съдия в Берковица /1895/, Русе /1896/ и Варна /1897/. Запазена е негова преписка с владиката Климент, с. 347, 362, 369

ДРУМЕВА, Добра /Добриня/ Николова – сестра на Петър Друмев. Дъщеря /7-мо поред дете/ на Никола Друмев /брат на Климент/ и Руска /неизв./. През 1892 г. завършва девическата гимназия в Търново под опеката на чичо си. Изказва желание да продължи образованието си в Русия. Следва висше образование в София. От 1895 г. е в Шумен, с. 348, 350, 352, 353, 357, 358, 360, 62, 365

ДРУМЕВА, Елисавета Николова – сестра на Петър Друмев. Дъщеря /6-то поред дете/ на Никола Друмев /брат на Климент/ и Руска /неизв./. През 1895 г. е ученичка в гимназията в Търново /4 кл./, с. 358, 360, 362, 363, 365, 367, 368, 371.

ДРУМЕВА, Кица Николова – сестра на Петър Друмев. Дъщеря 3-то поред дете/ на Никола Друмев 8брат на Климент/ и Руска /неизв./.Началото на 90-те г. е учителка в Рахово. На 9 февр. 1892 г. се омъжва, с. 349, 351, 352, 357, 358, 360

ДРУМЕВА, Марийка Величкова – дъщеря /1-во дете/ на Величко Друмев / брат на Климент/ и Калушка /неизв./. Омъжва се в началото на май 1895 г. за учител във Враца, с. 349, 351, 352, 357, 358, 360

ДРУМЕВА, Марийка Николова – сестра на Петър Друмев. Дъщеря /5-то поред дете/ на Никола Друмев /брат на Климент/ и Руска /неизв./. Начало-то на 90-те г. е учителка в Елена. През 1892 г. се омъжва, с. 349, 351, 352, 357, 358, 360

ДРУМЕВА, Райна Величкова – племенничка на Климент Браницки и Търновски. Дъщеря /5-то, последно поред дете на Величко Друмев и Калушка / неизв./. Около 1897 г. е в Търново под опеката на чичо си, с. 368

ДРУМЕВА, Тодора /Тодорица, Дора/ Николова – сестра на Петър Друмев. Дъщеря /4-то поред дете/ на Никола Друмев /брат на Климент/ и Руска / неизв./. Живее в Ямбол, където е установено семейството на Никола и Руска. От 1891 г. е учителка в Шумен. Проявява специален интерес към теорията на възпитанието. Добива известност със сказките си по педагогически въпроси, с. 348, 349, 350, 351, 352, 353, 355

ДРУМИ – племенник на владиката Климент; военен лекар. През 1890 г. живее в Ямбол. Неустановено дали е сина на Величко Друмев /брат на Климент/ или на Марийка Друмева /сестра на Климент/ – и двамата имат синове с това име.

ДЪРЖАВНА ПЕЧАТНИЦА – едно от първите държавни предприятия; организирана през 1881 г. в Буюк джамия /дн. Археологически институт с музей/, София. Пренася се в самостоятелна сграда, разрушена по време на американските бомбардировки над столицата; впоследствие се помещава в Полиграфическия комбинат „Георги Димитров“. Единствен производител и доставчик на букви за висок печат; има разнообразна типографска дейност. с. 320, 321, 332, 339

Е.

ЕКЗАРХИЯ /Българска/ – създадена със султански ферман през 1871 г. и съществувала до 1953 г. Седалището ѝ е в Цариград; призната от Османското правителство за официален представител на българската нация в империята. Чрез установяване на нейните епархии на практика се съставя политическата карта на българските земи, залегнали с малки изключения в основата на държавните граници, утвърдени

от Сан-Стефанския мирен договор /1878/. Първоначално нейният диоцез се образува от Търновската, Пловдивската, Доростоло-Червенската, Варненско-Преславската, Софийската, Видинската, Нишката, Кюстендилската, Самоковската, Велешката, Врачанската, Ловчанската, Сливенската, Охридската, Скопската и Нишавската епархии; по-късно се образуват още Неврокопската и Старозагорската. Тази висша църковна институция работи активно и успешно за обединение на българските територии; осигурява относителна самостоятелност при управлението на българските общини. От 1872 г. до 1953 г. тя съществува като отцепническа – наложена ѝ е схизма от Цариградската гръцка патриаршия. След придобиването на нов ранг /патриаршески/, тя бива призната от всички самостоятелни църкви.

Спомената във връзка с неин проект за изграждане на главно гимназиално училище в Цариград с три специалности: търговия, педагогика и богословие. Предвижда техния курс да се следва после завършването на обикновените гимназии.

Същата се споменава във връзка с нареждане за статистическо описание на силистренското окръжие.

Същата изпраща нареждане да се събира владичината по харман; Казалийският силистренски смесен съвет решава, че това не е разумно и отлага събирането на данъка след харман – когато селяните ще са продали излишъците и ще разполагат с пари, с. 175, 176

ЕНЧЕВ, Димитър Поптонов /21 дек. 1841, с. Енина, Казанлъшко – 29 апр. 1882, Силистра/ – учител, книжар, преводач; администратор в новоосвободена България. Съученик на Васил Друмев. Учи в цариградското военно-медицинско училище, в Херсонската семинария, Одеса /1859-60/, в гимназия в Киев /1860-61/, в Киевския университет „Св. Владимир“, Историко-филологическия факултет /1861-66/. Учителства в Габрово /1866-69/, Русе /1869-72/, Търново /1872-74/ и Силистра /1874-82/. Открива със съдружници книжарница в Русе /1870/. Арестуван за връзки с революционното движение /1872/. Окръжен управител, кмет на Силистра, председател на общинския съвет; участник в Учредителното събрание /1878-79/, 167, 176, 187, 193, 194, 195, 196, 197, 198, 199, 201, 202, 203, 206, 207, 210.

Заедно със съпругата си А. Мамарчова са – управители на силистренските училища със заплата 14 000 гр.; същият преподава и в мъжкото училище.

ЕНЧЕВА, Антонина Мамарчова – /1840, с. Юшенлии, Варненско – 15 авг. 1903, София/ – учителка. Учи в родното си село, във Фундуклеевската гимназия, Киев /1860-65/ – пансионерка е при графиня Левашова. Учителства в Тулча /1866-69/, Русе /1869-72/, Търново /1872-74/, Силистра /1874-78/. Директорка на софийската девическа гимназия и управителка на пансиона към нея /1884.1901/. Заедно със съпруга си Д. Енчев са управители на силистренските училища, с. 196, 197, 198, 199, 209

ЕФТИМИЙ архимандрит /неизв./ – преподавател в Лясковското Петро-Павловско духовно училище от 5 ян. 1879 до лятото на същата година. Идва от Плевен. Напуска поради собствена преценка за недостиг на знания. Заминава за Киевската духовна академия да продължи образованието си /юли 1879/, с. 235, 29, 241, 247, 248

Ж.

ЖЕЛЕВ, Желяз – силистренски жител; писар при свещарницата, с. 187
Същият поема производството на свещи, с. 195, 198, 199, 202, 203, 205, 213
ЖЕЛЯЗНА /неизв./ – силистренска жителка, съпруга на С. Ницов, ответница по бракоразводна съдба, с. 164

З.

ЗАФИРОВ, Григорий дякон – второстепенен учител в Лясковското Петро-Павловско духовно училище – преподава религиозните предмети от 1881 г. Родом от Стара Загора. Завършил Херсонската духовна семинария, Одеса /1881/. Служил при Иларион Макариополски, митрополит Търновски, с. 303, 307, 308, 310, 312, 322

ЗАЯКОВ, М. Ив. – помощник-учител и надзирател в Лясковското Петро-Павловско духовно училище. Преподава в подготвителния клас от 1879 г.; назначен е с 2 000 фр. годишна заплата. През март на 1881 г. пожелава да бъде освободен от длъжността си и през юни с.г. напуска, с. 254, 255, 256, 257, 261, 265, 275, 284, 286, 287, 288, 290, 291, 293, 299, 303

ЗЛАТАРОВ, Христо Д. – силистренски жител, свидетел по брачен договор, с. 173, 174

ЗЛАТАРСКИ, Васил /ий/ Николов /14 ноем. 1866, Търново – 15 дек. 1935, София/ – учен историк. Учи в класическата гимназия в Санкт Петербург и история в Санкт-Петербургския университет /до 1891/. Специализира археология в Берлин /1893-95/. Преподавател във Висшето училище /дн. Софийски университет „Св. Климент Охридски“/ от 1901 г. Секретар и председател на Истрико-филологическия клон на Българското книжовно дружество /дн. БАН/, с. 305

Споменат като ученик от II клас в Лясковското Петро-Павловско духовно училище; напуска по собствено желание, с. ...

ЗОГРАФСКИ Цани – силистренски жител, наемател на църковната свещарница, с. 178

И.

ИВАНОВ, Георги – ученик в Лясковското Петро-Павловско духовно училище от учебната 1879-80 г.; отчислен, поради слаби резултати и лоша дисциплина, с. 268, 281

ИВАНОВ, Гицо – силистренски жител, училищен настоятел, с. 185, 189

ИВАНОВ, Димитър – силистренски жител, търговец-месар, наемател на църковен магазин, с. 172

- ИВАНОВ, Иван** – ученик в Лясковското Петро-Павловско духовно училище от 1 дек. 1878 г., с. 232, 266
- ИВАНОВ, Петър** – учител в с. Попинци; срещу него има повдигнато обвинение, че не си гледа преподавателската работа, с. 168
- ИВАНОВ, Стефан** – силистренски жител. Споменат във връзка с брачен договор, с. 165
- ИВАНОВ, Цани** – силистренски жител; споменат във връзка с бракоразводно дело, с. 177, 187
- ИВАНОВ, Яни** – силистренски жител, свидетел по брачен договор, с. 180, 181
- ИВАНОВ /неизв./** – предложен за учител в Лясковското Петро-Павловско духовно училище от Министерството на просвещението. Не е одобряван от Климент Браницки. При водената преписка се разбира, че има недоразумение относно лицето, с. 280
- ИВАНЧО хаджи /неизв./** – силистренски жител; клисар, с. 172, 202, 204
- ИКОНОМОВ, Джуван** – пълномощник на епископ Климент Браницки пред Търновския окръжен съд по иск на Ст. Цанев срещу Лясковското Петро-Павловско духовно училище /впоследствие – семинария/, с.318, 343.
- ИКОНОМОВ, Никола** – протонотарий в Разград, с. 225
- ИКОНОМОВ, Петър** – младши учител по математика в Лясковското Петро-Павловско духовно училище от учебната 1880-81 г. с 600 фр. месечна заплата; родом от Грявна, следвал в Загреб и Грац. Брат на поп Йонко от Ряховица. За кратко учителства в Дряново. Препоръчан е от ректора Климент Браницки, с. 270, 280, 291, 292, 300, 302, 304, 305, 307, 308, 310, 312, 322
- ИКОНОМОВ, Тодор Поппетров** /29 авг. 1938, Жеравна – 28 окт. 1892, Шумен/ – възрожденски книжовник, преводач, журналист, политик. Близък приятел на Васил Друмев; под негово влияние последният избира духовното поприще. Учи в родния си град /до 1948 г./, в Разград /1848/, в Русе /1849-50/, в София /1858-1859/, в Сливен /1860/, в Киевската духовна академия /1861-65/. Учителства в Цариград /1861/ – в униятското училище /приема духовен сан под името Йосиф/, в Шумен /1866-69/, в Тулча /1869-71/. Редактор на в. „Турция“ /1871/ и сп. „Читалище“ /от 1872/. Секретар на Тулчанския епархийски смесен съвет /1872-77/, член на губернаторския съвет в Тулча /1877-78/, префект на Сливен /1879/ и Бургас /1879/, министър на вътрешните работи /1880/, кмет на София /1881-81/, окръжен управител в Шумен /1881/, председател на Държавния съвет /1882/, министър на обществените сгради, пътища и съобщенията /1883-84/. Участник в Учредителното събрание /1878-79/, народен представител в няколко Народни събрания. Преследван през време на личния режим на Стефан Стамболов. Като политик Т. Икономов се обявява за създаване на дуалистична държава между Турция и България; работи за независимостта на българската православна църква; поддържа вижданията на консервативната партия след Освобождението. Член на Българското книжовно дружество /дн. БАН/ – от 1884 г. с. 226, 228

ИЛАРИОН митрополит Ловчански и Кюстендилски – мирско име Иван Иванов /1800/1801, Елена – 2 февр. 1884, Кюстендил/ – висш църковен служител, спомощник на българското образование. Учи в родния си град, в Къпиновския манастир. Става монах /1819/, дякон на търновския митрополит /1827/, негов протосингел, епископ на ловчанската епархия /1852/. Обявява се срещу Цариградската патриаршия /1868/. Член на Светия Синод. Избран за български екзарх /1872/, но се отказва от длъжността, поради напреднала възраст.

ИЛИЯ архимандрит – /Дели Папаз ?/ – кандидат за преподавател по словесния и гръцки език в Лясковската Петро-Павловска духовна семинария, с. 332, 339

ИРЕЧЕК, д-р Константин Йосиф /24 юли 1854, Прага – 10 ян. 1918, Виена/ – чешки учен, историк; професор по всеобща история с оглед на славянските народи в Карловия университет, Прага /1884-93/, професор по славянска история във Виенския университет /1891-1918/. Учи гимназия в Прага, Карловия университет, Историко-филологическия факултет /1870-75/ – доктор по историческите науки. Работи в България като главен секретар в Министерството на народното просвещение /1879-81/, министър на народното просвещение /1881-82/, председател на Учебния съвет при Министерството на народното просвещение /1883/, директор на Народната библиотека, София /1884/. Предприема няколко пътувания из страната, плод на които се явяват трудовете „Пътувания по България” /1888/ и „Княжество България” /1891/. Пише „История на българите” /1876/, която се е изучавала в Лясковската Петро-Павловска духовна семинария по изданието на руски език от 1878 г., с. 343

Й.

ЙОСИФ I екзарх Български – мирско име Лазар Йовчев /5 май 1840, Калофер – 20 юни 1915, София/ – висш църковен служител, политик. Учи в родния си град, във френския католически колеж в Бебек, Цариград /1862-64/, в Сорбоната, Париж – Философско-литературния факултет /1864-67/ и Юридическия факултет /1867-70/. Става монах /1872/, епископ /1876/, митрополит ловчански /1876/, екзарх /1877/. Води борба за запазване самостоятелността на Българската православна църква, за назначаване на български владци в смесените и македонските епархии; противопоставя се на личните режими на Ст. Стамболов и Фердинанд I Саксбурготски. Почетен член на Българското книжовно дружество /дн. БАН/ от 1902 г. с. 232, 239, 272, 275, 296, 319

К.

КАЗАНТИНУ, Петраки – силистренски жител; свидетел по брачен договор. КАЛЧЕВ, Димитър Стоянов – учител. Роден в с. Каналии, Разградско. Учи в родното си село, после в Силистра. Учителства в с. Хамамджи /1869/, в с. Юшенлии, Варненско /18650-66/, в с. Кара Хюсеин, Варненско /1866-67/

- и в силистренското мъжко училище, едновременно е и певец в църквата /1875-78/ – заплатата му е 3 000 гр. и добавки, указани в църковния правилник. Помощник-кмет на Силистра /от 1879/, с. 176, 193
- КАРАНОВ /неизв./ – кандидат за преподавател в Лясковското Петро-Павловско духовно училище за учебната 1879/80 г. Предложен е за длъжността от Климент Браницки.
- КАТЪРОВ, Иван – жител на с. Попинци; волнодумец срещу митрополита. Смесиеният съвет в Силистра взима решение да му иска сметка, с. 167
- КЕСАРИЙ, хаджи /неизв./ – с. 225
- КИРИЯКОВ /Киряков/, Симеон – настоятел в силистренската община; член на Казалийския силистренски смесен съвет, с. 164, 165, 166, 167, 168, 172, 183, 184, 186, 188, 189, 207
- Същият е свидетел по брачен договор, с. ...
- КИТАНЧЕВ, Трайчо/ко/ Цветков /1 септ. 1858, с. Подмочани, Ресенско – 1 авг. 1895, София/ – учител, деец на Македоно-одринската революционна организация, „верховисткия комитет“. Учи в Киевската духовна семинария /1874; 1876-79/, в Московския университет, Юридическия факултет /1879-80/. Член на Българското книжовно дружество /дн. БАН/ от 1884 г. Учителства в Лясковското Петро-Павловско духовно училище /1881-1882 като свръхщатен учител/, в Солунската българска гимназия /1882-83/, за кратко – в Пловдив, Габрово и София; училищен инспектор в Търновско /1885-90/. Адвокат на свободна практика (от 1890 в Русе). Осъден на 3 г. затвор във връзка с убийството на Хр. Белчев, с. 288, 289, 290, 292, 293, 300, 302, 304, 307, 308, 310, 312, 327, 332
- КОВАЧЕВ, Доситей дякон – свръхщатен учител в Лясковското Петро-Павловско духовно училище; учи в Киевската семинария /около 1876 г. /, с. 306, 308, 310, 312, 322
- КОКАЛОВ, Никола А. – ученик в Лясковското Петро-Павловско духовно училище; родом от Горна Оряховица, с. 164
- КОЛЮВ, Добри – силистренски жител, ишец по спор за връщане на заети пари с Колю Добрев, с. ...
- КОМЕЛНИЦКИ, майор /неизв./ – руснак; кандидат за надзирател и репетитор в Лясковското Петро-Павловско духовно училище /началото на 1879 г./ Препоръчан е от митрополит Григорий Доростоло-Червенски.
- КОНСТАНТИН, митрополит Врачански – мирско име Константин Попдимитров /14 май 1843, Калофер – 4 дек. 1912, Враца/ – висш църковен служител. Близък приятел на Васил Друмев. Учи в калоферското класно училище, в гръцко училище, Цариград, в римокатолическата семинария „Св. Атанасий“, Рим /1863-69/. Става монах в Русе /1874/, архимандрит /Плевен/, митрополит Врачански /1884/. Член на Светия синод в Княжество България и България. Близък приятел на владиката Климент Браницки /Търновски/. Като архимандрит и в качеството си на архиерейски наместник председателства Казалийския силистренски смесен съвет /1874/, с. 181, 210, 225, 232, 241, 258

Ходатайства за двама ученици да получат държавни стипендии за Лясковското Петро-Павловско духовно училище.

КОНСТАНТИНОВ, Ангел – силистренски жител; след смъртта му остава имущество за подялба.

КОНСТАНТИНОВ, Петко – силистренски жител, ишец по имуществена съдба, с. 168

КОРОЛЕВ, Райчо – инспектор в Габровската гимназия, с. 270

КОРОЛКОВ /неизв./ – професор в Киевската духовна академия, приятел на епископ Климент Бранички, с. 260

КОСТАНТИНОВ, Димитър – писар в Лясковското Петро-Павловско духовно училище от септ. 1880 г. с 1200 фр. годишна заплата. Родом от Шумен. Учи в Николаевската реална гимназия до V клас – прекъснал, поради влошено здраве. Предложен за длъжността от ректора Климент Бранички, с. 281, 293, 300, 302, 307, 310, 312

КОСТАНТИНОВ, Никифор – младши учител в Лясковското Петро-Павловско духовно училище, с. 265, 268, 282, 283, 304, 305

КОЦОВ /неизв./ – кандидат за учител в Лясковското Петро-Павловско духовно училище през учебната 1879/80 г., с. 247

КОЧОВ, Маринчо – силистренски жител, свидетел по брачен договор, с. 165

КРЕКИЕВ, Васил – комисар в Свишов, с. 165, 326, 329

КРЪСТЕВ, Кирил монах – иконом на Лясковското Петро-Павловско духовно училище от 1879 до февр. 1881 г., с. 243, 247, 248, 249, 251, 253, 254, 261, 262, 263, 286, 287, 288, 290, 291, 29, 295, 296, 297, 299

КУКЛЕВ, Пеньо – споменат като нарушител на манастирската собственост, с. 250

КЪРДЖИЕВ, Т. – подидасдкал на Д. Енчев в силистренското училище. Преподава и турски език; замества излезлия в отпуск по болест учител Марко Малов, с. 166

Л.

ЛАЗАРОВ, Стефан – силистренски жител, молител за спогодяване между него и съпругата му Д. Димитрова; принуден да даде писмено обещание за добро отнасяне с жена си, с. 190, 191, 196, 200, 201, 204, 214

ЛЕФТЕРОВ, Григор – силистренски жител, ответник по бракоразводно дело, с. 178

ЛЕФТЕРОВ, Петър – силистренски жител, учител; предложен е за преподаване в девическото училище на града, с. 194

М.

МАЛОВ, Марко – учител. Учи в Херсонската семинария, Одеса /до 1869 г./, в гимназия, Николаев /1870-72/. Преподава в силистренското училище /1872-78/. От 1879 е търговец в Тулча, с. 166, 175

МАМАРЧОВА, Йовка /Йонка/ Димитрова – учителка. Родена в с. Юшенлии,

Варненско. Преподава в Тулча /1867-69/, Прилеп /1870-71/, помощник-учителка в силистренското девическо училище с годишна заплата 3 000 гр. /1874-77/, учителка във Варна /1877-79/, с. 187, 197, 198, 203, 206, 207, 208, 209, 210, 213

МАРИНИКА Радева Тодорова – силистренска жителка, сестра на Анастица, вписана е в годещия договор на последната.

МАРИНОВ, Велико – силистренски жител; споменава се като кандидат за прислужник в църквата и училищата, с. 202

МАРИНОВ, Жеко – настоятел в силистренската община; през определен период е настоятел на девическото училище и се разпорежда с дарените на общината дюкяни, с. 164, 166, 168, 183, 184, 186, 188, 197, 208

МАРИНОВ, Христо – силистренски жител, свидетел по брачен договор, с. 165

МАРИНОВ, Цветан – ученик в Лясковското Петро-Павловско духовно училище; родом от Плевен. Издържа успешно изпита за правителствен стипендиант за учебната 1880-81 г., с. 281, 344

МАРИНОВ, Янко – силистренски жител, свидетел по брачен договор, с. 165

МАРКОВ, Никола – ученик в Лясковското Петро-Павловско духовно училище от учебната 1879-80 г. Напуска по собствено желание, за да постъпи във военното училище.

МАРКОВ Христо Рашев – ученик в Лясковското Петро-Павловско духовно училище, с. 306, 307

МАТЕЮВИЦА /неизв./ – силистренска жителка; първоначална учителка в девическото училище, с. 203

МЕЛЕТИЙ епископ Софийски – мирско име Спасов /1832, Струмица – 1891, София/ – висш църковен служител, книжовник, прводач, революционер и политически деец. Учи в Зографския манастир, в духовното училище в Атина /1858/, в Берлинския университет, Богословския факултет /две години/, в Кишиневската семинария и Петербургската духовна академия /до 1866 г./ . Учител и проповедник в Ямбол и Сливен /1870-72/. Става монах в Зографския манастир /1847/ и митрополит софийски /1872-1883/. Активен участник в Кресненско-разложкото въстание /1878-79/. Депутат в Учредителното събрание /1878-79/. За политическа дейност интерниран в Рилския манастир /1883/. Дописен /1881/ и редовен член /1884/ на Българското книжовно дружество /дн. БАН/.

Споменава се във връзка с желанието му да назначава момчета от софийска епархия като стипендианти в Лясковската Петро-Павловска духовна семинария, с. 325, 328

МЕТОДИЙ йеродякон – ученик в Лясковското Петро-Павловско училище; родом от Дряново. Същият издържа успешно изпита за привателствен стипендиант, с. 281

МЕХМЕДОВ, Генчо хаджи – търговец, съдружник на А. Стойков, с. 161

МЕХМЕДОВ, Мустафа хаджи Генчо – търговец, син на Г. Мехмедов, съдружник на А. Стойков, с. 161, 162

МИКОВ, Маринчо – настоятел в силистренската община; член на смесения съвет, с. 166

МИХАЛЮВА, Памаюца – силистренска жителка, тъжителка в спор с маше-ха ѝ Тина относно имущество, останало от същинската ѝ майка, с. 163

МИНЧЕВ /Минчов/, Спас – силистренски жител, свидетел по дарителски за-вещания, с. 162, 173, 174

Същият свидетел по брачен договор,

МИХАЙЛОВА, Витлеем – силистренска жителка, ищца по бракоразводна съдба с Ц. Иванов, с. 187

МИХАЙЛОВСКИ, Иларион – ученик в Лясковското Петро-Павловско ду-ховно училище от ноем. 1878 г.; племенник на Иларион Макариопол-ски и син на Никола Михайловски. Първите 6 м. заплаща обучението си, след това му е издействана правителствена стипендия от ректора. Напу-ска училището по собствено желание преди годишните изпити на 1880 г.; заявява намерението си да постъпи във военното училище, с. 266, 303

МИХАЛЮВА, Памаюца – жителка на с. Ветрен, съпруга на В. Тодорин, от-ветничка по бракоразводно дело, с. 163

МОНАСИТЕ от манастира „Св. Николай Угодник”, Капиново – с. 224

МОНАСИТЕ от манастира „Св. Преображение Господне”, Търновско – с. 224

МОНАСИТЕ от манастира „Св. пророк Илия”, Плаково – с. 225

МОНАСИТЕ от манастира „Св. Рождество Богородично”, Килифарево – с. 224

МОНАСИТЕ от манастира „Св. Рождество Богородично”, Троянско – с. 224

МОНАСИТЕ от манастира „Св. Троица” – с. 224

Н.

НАТАНАИЛ епископ Ловчански – висш църковен служител, с. 288

НЕЙКОВ, Маринчо – настоятел в силистренската община, с. 168

НЕНЧОВ, Георги – силистренски жител; споменава се като кандидат за прислуж-ник в църквата и училищата. Приема работата със заплата 2 000 гр., с. 202

НИКОЛА, Коста – силистренски жител, свидетел по брачен договор, с. 180, 181

НИКОЛОВ, Ангел – силистренски жител; споменава се като дарител на учи-лището, с. 196

НИКОЛОВ, Асен – ученик в Лясковското Петро-Павловско духовно учили-ще от 1879 г., с. 266

НИКОЛОВ, Димитър поп – иконом в Лясковското Петро-Павловско духов-но училище от 1881 г. с 330 фр. месечна заплата, с. 303, 306, 315, 318, 321, 330, 333, 339

НИКОЛОВ, Иван – силистренски жител; споменат във връзка със сключен брак, с. 174

НИКОЛОВ, Кръстю Х. – ученик в Лясковското Петро-Павловско духов-но училище, I-ви класа. Не се явява на годишните изпити, поради бол-лест, с. 268

НИКОЛОВ, Маринчо – настоятел в силистренската община, с. 164
НИКОЛОВ, Цвятко – силистренски жител, свидетел по брачен договор, с. 165
НИЦОВ, Спас – силистренски жител, ищец по разводно дело със съпругата си Желязна. Разделна книга е дадена, след установяване на фактите чрез свещеника, свидетел на изповедите им, с. 163, 164
НИЧОВ (Ничев), Сава хаджи – инженер. Роден в Търново. Учи в търговското училище на о. Халки /1870-75/, после – във Висшето техническо училище /след 1878 г./ По покана на княз Дондуков-Корсаков и проф. М. Дринов изготвя плана на новото здание на Лясковското Петро-Павловско духовно училище и наблюдава строителството, с. 250, 294

О.

ОКОЛИЙСКИЯТ НАЧАЛНИК в Лясковец – с. 243
ОКОЛИЙСКИЯТ НАЧАЛНИК в Ряховица – с. 250

П.

ПАВЕЛ /неизв./ – жител на с. Ветрен, дългогодишен свещеник; селяните обещават да му плащат да преживява, поради старост, с. 169
ПАНАЙОТОВ, Добри – търговец, съдружник на А. Стойков, с. 161, 162
ПАНАРЕТ митрополит Пагониянски – мирско име Панайот (Петър) Йоаниди П. Рашев /1808, Търново – 21 март 1887, Букурещ/ – висш църковен служител. Учи в гръцко училище, Търново, в лицea „Св. Сава“, Букурещ /от 1829 г./, в Атина, в Париж. Учителства при двора на княз Александър Гика /от 1838 г./, в гръцкото училище, Търново /1840-42/, в гръцкото училище – Фенер, Цариград /1842-45/. Приема духовен сан в Цариградската патриаршия /1851/; назначен за погониянски митрополит със седалище Букурещ /1854/. Почетен член на Българското книжовно дружество /дн. БАН/ от 1884 г. Дарител на Лясковското Петро-Павловско духовно училище /10 000 австрийски жълтици чрез завещание/. С. ...
ПАНАРЕТ архимандрит Хилендарски – светско име Парашкев Хаджилиев /неизв., Сливен – 1878, Силистра/ – висш църковен служител. Учи в Сливен, в гръцкото куручешменско училище, Цариград. Учителства в Осман Пазар /дн. Омуртаг/, в Балчик /1848-53/ и Сливен /1853-61/. Приема духовен сан и става уредник на „желязната“ църква „Св. Стефан“, Цариград /1861-67/. Става монах и бива ръкоположен в чин архимандрит от Иларион Макариополски. Председател на варненската българска община /1867-70/; архиерейски наместник в Кюстенджа, Добруджа /1873-75/ и Силистра /1875-78/. Споменат е като заместник на Климент Браницки в качеството му на председател на Казалийския смесен съвет на силистренската българска община /води заседанията на 6 юни и 18 юли 1875 г.; на 5 септ. 1875г.; на 3 и 4 февр., 20, 21 и 22 апр. 1876 г.; на 9, 10 и 20 февр. 1877 г.; специален пратеник за събиране на владичината по селата, с. 175, 179, 182, 183, 188, 189, 190, 200
Същият обикаля селата по събиране на владишкия данък.

- „ПАНИЦА братя” – известна търговска съдружническа фирма със седалище Виена /1863-1912/. Занимава се с доставка на австрийски фабрични стоки срещу комисионна. Работи с Христо и Евлоги Георгиеви. Има свой клон в Търново. Единият брат е Сава, другият – Георги Евстатиев Паница. Големият брат учи във френския католически колеж в Бебек, Цариград /до 1856 г./ Сред основателите е на „Дружество за поддържане на учителски кандидати от българска народност”. Споменати са като доставчици на учебни пособия за Ляковското Петро-Павловско духовно училище, с. 303
- ПАНЧЕВ, Иванчо – силистренски жител, свидетел по дарителски завещания, с. 162, 194, 305
- Споменава се при споровете за училищната наредба.
- ПЕНЕВ /Пенюв/, Димитър – силистренски жител, работник в свещарницата; сочен е като причина за пропадането на това икономическо „предприятие”, с. 178, 192, 198, 199, 202, 203, 207, 208, 209, 210, 211, 212
- ПЕНКОВ, Димитър силистренски жител, работник в свещарницата; заплащането му е от продажба на свещи в съотношение 60 към 40 в полза на общината, с. 164
- ПЕНЧОВ, Георги – силистренски жител; кандидат са прислужник в църквата и училищата. Приема работата със заплата 2 100 гр., с. 203
- ПЕТКОВ, Димитър – ученик в Ляковското Петро-Павловско духовно училище; родом от Търново, с. 314
- ПЕТКОВ, Недьо – силистренски жител, ищец по бракоразводна съдба с П. Петкова, с. 175
- ПЕТКОВ, Христо /вероятно роден в с. Айдемир, Силистренско/– силистренски жител, свещеник, сакеларий в силистренска епархия; името му се споменава във връзка с развален годеж от страна на дъщеря му Райна, с. 166, 167, 168, 169, 170, 173, 174, 183, 200
- Поради тази причина е наказан да не служи в църква, с. 171
- Същият е събирач на владишкия данък в своята енория, с. 204
- ПЕТКОВА, Панаюца – силистренска жителка, ответница по бракоразводна съдба с Н. Петков, с. 175
- ПЕТКОВА, Райна поп Христо – силистренска жителка, дъщеря на сакелария Хр. Петков. Споменава се във връзка с развален годеж с В. Вълканов, с. 167
- ПЕТКОВА, Тина – ответница по съдба за развален годеж, с. 164
- ПЕТРЕСКУ, Костаки – силистренски жител, влах по народност, учител. Ищец по бракоразводна съдба, с. 170, 176, 177, 178
- ПЕТРЕСКУ, Сава – силистренски жител, влах по народност, свидетел по бракоразводна съдба, с. 182
- ПЕТРОВ, Атанас – силистренски жител, ръкоположен за дякон в градската черква в помощ на иконом поп Хр. Аврамов /вж./, с. 188
- ПЕТРОВ, Никола – ученик в Ляковското Петро-Павловско духовно училище; родом от Търново, с. 315
- ПЕТРОВ, Параскев, П. хаджи – търговец, училищен настоятел и пазител на

училищния печат; поръчител по общински заем, даден на учителя Марко Милов, с. 189, 197, 198

Същият наемател на общински дюкян.

ПЕУРА, Петре – силистренски жител, свидетел по дарителски завещания, с. 162

ПОПОВ, Иван – жител на с. Церова кория, ученик в Лясковското Петро-Павловско духовно училище. Споменава се във връзка със заведено съдебно дело срещу него, с. 245

ПРЕДСЕДАТЕЛЯТ на Върховната сметна палата – с. 34, 335, 337, 344

Р.

РАДЕВ, Ради – силистренски жител. Вероятно учителства в с. Кара Омур / след 1862 г./ Свидетел по брачно разстройство, с. 190, 197

Същият служител в митрополията, с. 199

РАДЕВ, Тодораки – силистренски жител, училищен настоятел, с. 185

РАКАДЖИЕВ, Герасим йеродякон – ученик в Лясковското Петро-Павловско духовно училище от 1879 г. /през май с.г. напуска/, с. 266

РАШЕВ, Христо П. – ученик в Лясковското Петро-Павловско духовно училище, I-ви клас; родом от Търново; роднина на митрополит Панарет Погониянски /вж./, живеещ в Букурещ. През първата година заплаща само обучението си; от 1880 г. – правителствен стипендиант. Поради болест не се явява на годишните изпити. Има добро поведение, с. 268, 270

РЕПОВ, Тодор – лясковски жител; споменат като нарушител на манастирската собственост, с. 264

С.

САПУНОВ, Иван Г. – родом от Габрово, силистренски жител; споменава се във връзка с годежен договор, с. 179, 180, 181

СЕЛЕЦКОЙ, Владимир Василиевич – зет на Климент Бланицки и Търновски, женен за племенничката му Добра /вж./. Оказва сериозен натиск върху владиката за ходатайства. През 1898 г. след престой в България е в Киев. Лекар по професия.

СЕМОВ, Никола – ученик в Лясковското Петро-Павловско духовно училище; родом от София, опълченец, с. 305

СИДЕРОВ, А. – силистренски жител, свидетел по брачен договор, с. 180, 181

СИМЕОН, митрополит Варненско-Преславски – мирско име Одисей Николов /9 февр. 1840, Бургас – 23 окт. 1937, Варна/ – висш църковен служител и историк, политик. Учи в Бургас – гръцко училище, на о. Халки /1856-63/ – богословско училище. Учителства в Цариград /1864/ – българското училище и в гръцкото училище кв. Неохор /1865/, в Бургас /1866-69/ – гръцко училище. Приема духовен сан /1870/, замонашва се /с.г., Видин/, назначен за протосингел на видинския митрополит Антим, ръкоположен за митрополит /1872/. Председател на първия учителски събор в Шумен /1873/. Подпредседател на Учредителното събрание /1878-79/, на-

- роден представител в няколко народни събрания. Член на Св. Синод на Княжество България /впоследствие на България/, председател на Св. Синод на Княжество България. Член на Българското книжовно дружество /дн. БАН/ от 1884 г., с. 232, 258, 273, 319
- СИМЕОНОВ, Кънчо – силистренски жител, свидетел по брачен договор, с. 173, 174
- СИМЕОНОВ, Никола – ученик в Лясковското Петро-Павловско духовно училище. В началото на 1880 г. извършва простъпка, заради която се предлага за отчисляване, с. 264
- СИМОВ, Стамат – възпитаник на Симеон Варненски и Преславски митрополит, с. 232
- СЛАВЕЙКОВ, Петко Р. /17 ноем. 1827, Търново – 1 юли 1895, София/ – писател, преводач, журналист, преводач, политик. Учи в Търново /1835-37; 1837-40/, в с. Фида бей /1837/, в Трявна /1837/, в Свищов /1842-43/, в Елена /1849/. Учителства на различни места от 16-годишен до края на живота си като преподава буквар, български и старобългарски език, исторически дисциплини, теория на словесността, история на българската и европейските литератури, физическо възпитание. Един от главните дейци в борбата за независима българска църква /1854-71/ – организатор на Великденската и Богоявленската акция. Противодейства на католическата и униятската пропаганда. Осуетява проекта на великия везир Митхад паша за сливане на турските и българските училища /1866-70/. Издател на десетки вестници и списания, сред които са влиятелните „Гайда“ /1863-67/, „Македония“/1866-71/. След Освобождението развива политическа дейност като един от водачите на Либералната партия. Участник в Учредителното събрание /1878-79/, народен представител в няколко народни събрания. Член на Българското книжовно дружество /дн. БАН/ от 1884 г. Споменат като председател на ученик в Лясковското Петро-Павловско духовно училище, с. 281
- СЛАВКОВ /неизв./ – кандидат за учител по математика в Лясковското Петро-Павловско духовно училище /септ. 1880 г./; завършил II курс в Московския университет, с. 282
- СМИЛОВ, Георги Стоянов /1844, Търново – неизв., Търново/ – учител, административен деец. Учи в родния си град, в Киев /от 1860 г./, в Одеса /186264/ – втора мъжка гимназия, в Ришельовския лицей /1864-66/ – физико-математическото отделение, в Санкт Петербург /1866/ – Технологическия институт. Учителства в Сопот /1871-77/. Търновски окръжен началник /1877 и нат./, с. 218, 223
- СОФРОНИЕВ, Григорий архидякон – ученик в Лясковското Петро-Павловско духовно училище от 1879 г.
- СРЕБРОВ, Петър /неизв., Търново – неизв./ – учител, преводач. Учи в родния си град, в Цариград – Галатасарайския лицей. Учителства в Градец, Котленско/1871-2/, в в Разград /1873-74/, в Силистра /1874-75/, в Севли-

ево /1876/. Превежда драмата „Меропа“ от Волтер и повестта „Добродетелната девица Розамонда“ от Христофор фон Шмид. Преподава турски език в силистренското училище със заплата 5 000 гр., с. 179, 195, 197

СТАТЕЛОВ, Манол Д. – с. 238

СТЕФАН архимандрит – светско име Радков /1838, с. Церова кория, Търновско – 4 окт. 1908, Къпиновски манастир/ – висш църковен служител. Замонашва се в Къпиновския манастир /60-те г./, ръкоположен за архимандрит /началото на 70-те г./, определен за архиерейски наместник в Търново /1875/, за протосингел на търновския митрополит /от 1876 г./; избран за игумен на Къпиновския манастир /1879-1908/. Председател на Казалийския търновски смесен съвет /от 1875 г./ Служител в Търновската митрополия, материално-отговорно лице за сумите по бюджета на Лясковското Петро-Павловско духовно училище. През времето, когато Климент Бранички е министър-председател и министър на просвещението в София /1879-80/ той изпълнява ролята на негов наместник за училището, с. 221, 225, 256, 257, 258, 261, 263, 302

СТЕФАНОВ Г. – доставчик на учебни пособия за Лясковското Петро-Павловско духовно училище, с. 303, 305

СТЕФАНОВ, Стайно Н. – ученик в Лясковското Петро-Павловско духовно училище, I-ви клас. Не се явява на годишните изпити, поради слаба подготовка, с. 268

СТОЙКОВ, Ангелуш – силистренски жител, дарител. Остава в митрополията завещание за пари и вещи, с. 161

СТОЙКОВ, Никола – ученик в Лясковското Петро-Павловско духовно училище; родом от Горна Оряховица, с. 315

СТОЙКОВА, Ефтимица – силистренска жителка, съпруга на А. Стойков, с. 161

СТОЯН /Цани/ Ковач – силистренски жител, църковен настоятел, с. 174

СТОЯН, Стефан – силистренски жител, свидетел по брачен договор, с. 165

СТОЯНОВ, Васил /Велко/ Димитров /Пометков/ /юни 1839, Жеравна – 21 ноем. 1910, София/ – просветен деец, литературен критик, журналист, висш административен служител. Близък приятел и съратник на Васил Друмев. Учи в родното си село, в Шумен /от 1849 г./, в Прага/1858-62/ – класическата гимназия и в Карловия университет – Историко-филологическия факултет/1864-66/, пак там – в Юридическия факултет /1866-68/. Един от основателите на Българското книжовно дружество в Браила /дн. БАН/ /1869/ и негов деловодител /1869-72/, редактор на органа „Периодическо списание на Българското книжовно дружество в Браила“. Учителства в Шумен /като подидаскал/, в Прага /частни уроци/, в Централното болградско училище /1873-79/, в София Военното училище /след 1898 г./ След Освобождението заема редица административни длъжности: вицегубернатор на Варна /1880/, главен училищен инспектор, главен секретар в Министерството на Народното просвещение /1881/, член на Държавния съвет /1882/, член на Учебния съвет при Ми-

нистерството на народното просвещение, директор на Народната библиотека /1884-94/ и др. Член на Българското книжовно дружество – от създаването му, негов подпредседател /1884-98/.

СТОЯНОВ, Георги – силистренски жител; споменава се като съсед на недвижим имот, с. 174

СТОЯНОВ, Кънчо – силистренски жител, свидетел по брачен договор.

СТОЯНОВ, Стани – жител на с. Алмалий, ответник по съдба за обещание за брак, с. 184

СТОЯНОВА, Катинка – силистренска жителка; спомената във връзка с развален годеж с Г. Димов, с. 173, 174

Същата се сгодява за Хр. Тюлев, с. 174

СТОЯНОВА, Маринка – силистренска жителка; споменава се във връзка със сключен брак, с. 174

СТОЯНОВА, Мария – силистренска жителка, свидетелка по брачен договор, с. 174

СЪБОВИЧ, Иван – браилски жител; лихвар, с. 212

Т.

ТАНАС Ахчи – силистренски жител; споменава се като страна в имуществена съдба срещу тъца си Бойчовица, с. 213, 214.

ТЕОДОРОВ, Страти – силистренски жител, свидетел по дарителски завещания, с. 162

ТОДОРИН, Велико – жител на с. Ветрен. Ищец по съдба със съпругата си за развод. След разпит на селския свещеник, чорбаджията и старейшините се установява, че съпругата е добра, почтена и трудолюбива. Посъветван е да я прибере, заедно с малкото им дете. След категоричен отказ определя 50 гр. месечни алименти в полза на напуснатата съпруга и детето, с. 162

ТОДОРОВ, Иван – ученик в Ляковската Петро-Павловска духовна семинария, с. 179, 327

ТОДОРОВ, Ради – силистренски жител; споменава се във връзка със сключен брак, с. 179

ТОДОРОВА, Анаста /Анастица/ Радева – силистренска жителка; споменава се във връзка със сключен брак, с. 179

ТОДОРОВА Марийка Радева – силистренска жителка; споменава се във връзка с делба на имущество.

ТОДОРОВА, Станка – силистренска жителка, ищца по дело за развод.

ТОМА /неизв./ – учител; името му се споменава във връзка с желанието на силистренци да го условят за даскал в своя град, с. 165, 170, 171

ТОРОПОЛУ /неизв./ – авторитетен силистренец; изпълнява различни поръчения за разследване на битови съдби и докладване пред съвета на общинарите, с. 164

ТЪРНОВСКИ ГУБЕРНАТОР – от юли 1879 г. е Търновски окръжен началник, с. 222, 226, 230, 235, 236, 240, 242, 245

ТЪРНОВСКО ОКРЪЖНО КАЗНАЧЕЙСТВО – с. 240, 243, 245, 247, 248, 249, 251, 253, 254, 255, 261, 262, 263, 267, 275, 279, 282, 283, 284, 285, 286, 288, 290, 291, 292, 293, 295, 300, 302, 303, 304, 305, 306, 307, 308, 310, 311, 312, 313, 317, 320, 326, 329, 334, 340, 341, 345

ТЪРНОВСКИ СЪДЕБЕН СЪВЕТ – с. 244

ТЮЛЕВ, Христо хаджи – ищец по съдба с годеницата си относно развален годеж, с. 164, 173, 174

Същият се венчава с К. Стоянова.

У.

УЧИТЕЛИТЕ на Лясковското богословско училище – с. 256, 257, 259, 260, 265, 333

УЧИЛИЩНИЯТ иконом на Лясковското богословско училище – с. 257

Ф.

ФАКИЕВ /ФЯКЕВ/, Васил – свръхщатен учител по латински език и математика в Лясковската Петро-Павловска духовна семинария; следвал в Херсонската духовна семинария в Одеса, с. 329, 330, 332, 337

Х.

ХРИСАНТ, архимандрит /неизв./ – висш църковен служител. Наместник на търновския митрополит в Никопол; председател на Казалийския смесен съвет в Никопол /1874-78/. Изпратен за определено време да председателства Казалийския смесен съвет в Силистра, с. 181

ХРИСТОВ, Ради – родом от Казанлък; работник в силистренската свещарница, с. 175

ХРИСТОВ, Стойко – ученик в Лясковската Петро-Павловска духовна семинария, с. 332

ХРИСТОВИЧ, Илия /1825, Габрово – 1884/85, Габрово/ – учител, учебникар, книжовник. Учи в Габрово – Априловската гимназия, в Киев – семинарията /1847-55/, в Москва и Санкт Петербург – духовните академии /до 1862 г./ Учителства в Габрово /1862-67; 1871/, в Русе /1867-68/, в Свищов /1869-70/, в Севлиево /1873-76/. Автор на едноактната комедия „Килия“, която поставя в Габровското училище и на книга „Басни“ /1873/; на „Уроци за търговска аритметика“. Старши учител в Лясковското Петро-Павловско духовно училище; освободен по изискване на учениците при стачката им от февруари-март 1881 г., с. 219, 220, 223, 233, 235, 236, 237, 247, 253, 254, 255, 256, 261, 263, 265, 273, 282, 283, 286, 287, 288, 290, 291, 292, 293, 297, 300

Ц.

ЦАНЕВ, Никола – ученик в Лясковското Петро-Павловско духовно училище; родом от Търново, с. 314

ЦАНЕВ, Стойчо – ищец по дело в Търновския окръжен съд срещу Лясков-

ското Петро-Павловско духовно училище /впоследствие семинария/ от името на покойния бивш игумен на манастира Йоаникий, с. ...

ЦОКОВ, Петър /неизв., Търново – неизв./ – учител. Учи в родния си град, в Киев – семинарията /от 1867 г./, в Одеса – Херсонската семинария и в Новорусийския университет – Юридическия факултет /1871/, после – пак там, във Физико-математическия факултет. Младши /от 1879/ и старши учител /от есента на 1880/ в Лясковското Петро-Павловско духовно училище, с. 25, 254, 255, 256, 261, 265, 276, 282, 283, 286, 287, 288, 290, 291, 293, 300, 302, 304, 305, 307, 308, 310, 312, 322

Ч.

ЧЕРНЕВ, Стойчо – силистренски жител, църковен настоятел, с. 188

ЧИЗМАРОВ, Харалампи /неизв./ – силистренски жител, училищен настоятел, с. 185

ЧОЛАКОВ, Гено А. – силистренски жител; името му се споменава във връзка с нарушение на забрана от каймакама, с. 162, 168, 171

Същият е свидетел по дарителски завещания.

Ш.

ШАРАНКОВ, Димитър – кандидат за учител по старогръцки език в Лясковската Петро-Павловска духовна семинария; завършил Болградската гимназия, с. 339

ШИШКОВ, Тодор Николов /27 май 1833, Търново – 15 юни 1896, Варна/ – учител, книжовник, политик. Учи в гръцко училище в родния си град /до 1847/, в Елена при Н. Михайловски /1849-51/, в Париж – Сорбоната /литература, 1862-65/ – като стипендиант на турското правителство. Учителства в Килифарево /1848-49/, Търново /1851-52, 1869-70 и 1873-77/, Ст. Загора /1856-61/, Сливен /1866-69/, Г. Оряховица /1869/, в българското училище на Фенер, Цариград /1871-73/. Един от създателите на проекта за сливането на българските с турските училища, срещу който се обявяват повечето български интелегенти. След Освобождението заема висши административни длъжности; отново учителства. Редактор на в. „Свободна България” /1881/, с. 219, 247, 280

Споменат като кандидат за преподавател в Лясковското Петро-Павловско духовно училище за учебната 1879-80 г.

ШОПСКИЙ, Димитър М. /неизв., София – неизв., Силистра/ – учител, революционер. Учи в софийската „Света гора”, в униятското училище в Самоков /началото на 70-те г./ Заточеник в Мала Азия. Помощник-учител в силистренското мъжко училище през 1875 и 1876 г. с 4200 гр. заплата, с. 173, 176
Същият преназначен със заплата 4200 гр. годишно, с. 194

ШОРОПЛУ, Симеон – силистренски жител; член на казалийския силистренски смесен съвет, с. 195, 197, 198, 199

Същият се споменава като дарител на училището

ШУМКОВ, Иван Б. /неизв., Сяр/Крушево – неизв./ – учител. Учи в Атина – университета. Преподава гръцки и български език в Крушево /1860-73/ и в Солун /1874-77/. Участник в учителския събор в Прилеп /1871/. Учител в Лясковската Петро-Павловска духовна семинария, с. 345

Я.

ЯНЕВ, Георгия – силистренски жител; споменава се като дарител на училището, с. 197

ЯНИ Абаджи – силистренски жител, свидетел по годежен договор, с. 173

ЯНКОВ, Тимчо – силистренски жител, свидетел по брачен договор, с. 163

ЯТОВ, Тинчо – силистренски жител; свидетел по брачен договор, с. 165

РЕЧНИК на чуждите, непознати и остарели думи

А.

Адет – /ар.-тур./ – обичай, навик.

Алима-и – /от рум./ – подарък.

Аманет – /от перс./ – писмен документ.

Анет – /тур./ – документ за заети пари.

Аргосване – /от грц./ – забрана за богослужене; църковно-административно наказание на свещеник от неговия архиерей.

Аржен плака – /от рум./ – сребърно покритие.

Архимандрит – /гр./ – игумен, управител на манастир; отличително звание, давано на йеромонах.

Асигнован – /от фр./ – осребрен, превърнат на банкнота или ценни книжа.

Б.

Бабазуму – неизв.

Бакър – /тур./ – металът мед.

Бей – /тур./ – титла за висок граждански чин; малък феодален владетел.

Бешлик, правилно башлък /тур./ – монета от 5 гр.

Бияж – /от рум./ – баланс на сметка.

Биянец, и – /от рум./ – баланс на сметка.

Благородие – /от рус./ – титла за лица с оберофицерски или равни на тях граждански чинове.

Бракач, е /бакрач/ – остар. – меден съд за вода.

Бръцър/и/ – /от рум./ – съдове.

В.

Векилин – /остар. от араб-тур./ – поръчител, надзорник.

Венчило – /остар./ – сватба, бракосъчетание.

Вересия – /тур./ – на доверие, без да се заплаща.

Веские – /рус./ – основателни, важни.

Високоблагородие – /от рус./ – титла за лица със старши офицерски или равни на тях граждански чинове.

Високопреосвещенство – /църк.слав./ – титла на митрополит.

Високопреподобие – /църк.слав./ – титла на игумен.

Всепреподобие – /църк. слав./ – титла към йеромонах игумен или йеромонах иконом.

Воля,и – /остар./ – брачно удостоверение.

Възгештердисам, правилно – възгечтердисам – /от тур./ – да се откажа, да се разколебая.

Г.

Герчен – /диал. от тур. *gersek*/ – наистина, действително.

Грош – /от нем./ – монета, употребявана у нас през 18-19 в. Стойността ѝ е 20 пари. Различните жълтици са съдържали различно количество грошове; напр. турската лира се е равнявала на 120 гр.

Губернатор – /рус./ – граждански началник на област; в Княжество България така са се наричали окръжните началници.

Гюмрюк /гюмрук/ – /тур./ – мито.

Д.

Даждие – /тур./ – данък, налог.

Де шам алача – неизвестен израз.

Дикидят лефтера – /тур.грц./ – обушар ерген.

Дирме – /тур., деирм`е/ – воденица.

Д`озем/и/ – /остар./ – сума за допълучаване.

Доношение – /рус./ – донесение.

Драм – /от грц./ – мярка за тегло равна на 3,10 гр.

Дюген /дюкян/ – /араб.тур./ – магазин.

Е.

Екзамен – /от рус./ – изпит.

Епархия – /гр./ – църковно-административна област, управлявана от архиерей /владика/.

Етим – /от араб., йетим/ – сирак; тук „етимска каса“ – каса, основана от Митхад паша като валийски управител в Русчук, в полза на сираците.

Ж.

Жалование – /рус./ – заплата, седмична или месечна сума за извършвана работа.

З.

Закончен – /от рус./ – завършен.

Залягане – /остар./ – усърдие.

Зето парлак шалаки – неизвестен израз.

Зимовище – /остар./ – зимнина.

И.

Ибрик – /тур./ – обикновено меден съд с чучурка за поливане и миене.

Иждивение – /остар./ – разноски.

Изпитание – /от рус./ – изпит

Иконом – /грц./ – степен за отличие при свещениците /свещеноиконом/;
дава се за проявено усърдие или дългогодишна служба.

Ихмаллън – неизв.

Ихтибар – /диал. от ар.-тур./ – почит.

Ищак – /тур. от ар./ – апетит; желание, искане

К.

Кааза, неправилно казаа – /тур./ – околия.

Кабахат – /ар.-тур./ – вина, провинение.

Казалийски – /от кааза/ – околийски.

Казиионен – /от рус./ – държавен, който се назначава и поддържа от държавата.

Казначейство – /рус./ – ковчежничество, държавна финансова служба.

Казър владичина – /от тур./ – вид богато ястие от масло, месо и домати.

Каймакам/ин/ – /араб.тур./ – околийски управител.

Каймакам-бей – /араб.тур./ – околийски управител, уважително титулуван.

Кайме – /тур./ – банкнота.

Калабалък – /тур. от ар./ – навалица, множество.

Каплама/ъ/ – /тур./ – подплата.

Келепир – /тур./ – вещь или услуга, получени без пари.

Кириарх/ин/ – /гр./ – църковен началник.

Кириш-и – /тур./ – греда.

Кирия – /от тур./ – наем, заплащане за наето помещение, или за превоз.

Колето – /от фр./ – тук „гердан колето“: женска дантелена яка.

Конгра – /от фр./ – рокля.

Кондрат – /от лат./ – писмен договор, контракт.

Кордон – /фр./ – верижка за часовник; дебела верижка от злато или сребро за носене около шията.

Кория – /от араб./ – гора.

Л.

Лакана – неизвестно.

Лира /турска/ – златна монета със стойност 120 гр.

М.

Маржан – /от фр./ – страничен; тук – обеци с висящи елементи.

Марказ – /от араб., меркез/ – главно управление, полицейски участък; тук „марказка стая“ – стая в която се събират съветниците в Главното управление на Силистренски санджак.

Менителница – /остар./ – финансов документ, с който се осребрява разходвана сума.

Мер`а – /тур./ – земя извън населеното място, която е общинска собственост; обикновено се оставя за пасбища.

Минц – /рум./ – румънска парична единица, монета от злато.

Мисия – /от лат./ – задача, поръчение; предназначение, призвание.

Мобили – /от итал./ – мебели.

Молитствувател – /църк.слав./ – молещ, произнасящ молитви.

Мукаме – неизв.

Мухазра – /от араб. музихар/ – вид плат на цветя.

Мухарре – /от араб./ – вид плат.

Н.

Нареда – /остар./ – ред, подредба.

Начертание – /остар./ – план, програма.

О.

Овършея, еещ, шее – изваждане на зърната от класовете по механичен път.

Ока – /тур./ – мярка за тежест; съдържа 1 кг. и 225 гр., или 1 кг. и 282 гр.

Оскудност – /рус./ – оскъдност.

Отхраня – /остар./ – отгледам, възпитам.

П.

Пайтон – /остар./ – файтон.

Палтон – /от фр./ – дебело зимно палто; балтон.

Пандахуза – /грц./ – разрешение за събиране на доброволни помощи.

Пат – /остар./ – метален креват, обикновено пружинен.

Пахта/и/ – /остар. от пер.-тур./ – украсени метални плочки за пристягане на колан.

Пиринч – /пер. тур./ – метална сплав от мед и цинк в различно съотношение; месинг.

Плата – /рус./ – заплата; заплащане за извършена работа.

Погашение – /рус./ – погасяване.

Погребец – /рус. разг./ – кутия с походен самовар и принадлежности за чай.

Позавтра – /от рус./ – в случая – сутринта.

Поручавам – /рус./ – гарантирам.

Правдина-и – /остар./ – облагодетелство.

Превъзходителство – /от рус./ – титла на високопоставено в социалната йерархия лице.

Предание – /остар./ – предаване на урок в училище.

Прекип – неизвестно.

Преосвещенство – /църк.слав./ – титла на епископ.

Преподобие – /църк.слав./ – титла на свещеник.

Пригласително – /рус./ – тук „пригласително писмо“ – покана; повиквателна.

Притязание – /църк.слав./ – претендиране, стремеж към нещо.

Приготовителен /остар./ – подготовителен.

Промишлявам-аш,а – /рус./ – занимава се, препитава се.

Просба – /рус./ – молба.

Прошение – /рус./ – молба.

Подлинност – /рус./ – истинност, вярност.

Прошение – /рус./ – молба.

Р.

Разделителна книга – вж. разпусна книга.

Разнасям-аш,я – /остар./ – употребявам суми за плащане.

Разнесени суми – /остар./ – изразходвани суми.

Разрешително писмо – вж. разпусна книга.

Разпусна книга – /църк.слав./ – документ за разтрогнат църковен брак; издава се от митрополита.

Рапорт – /фр./ – донесение до по-горно началство; тук – писмен служебен документ с изнесено решение по определен въпрос от страна на съветниците на една община.

Регент – /фр./ – наместник на царя. В случая – учител по пеене.

Русец – /остар./ – руснак.

С.

Сакеларий – /грц./ – свещеник, който отговаря за църковните одежди и съдове; почетна степен при свещениците.

Сахан – /араб.тур./ – плитка медена паница.

Сахат – /араб.тур./ – час; часовник; лустралия сахат – никелиран часовник.

Светиня /му/ – /църк. слав./ – титла на свещеник.

Своекоштен – /рус./ – който заплаща сам разноските.

Сефер-гас – /остар. от тур./ – неголям меден съд за поливане с вода.

Синия – /от тур./ – тепсия, но също – малка кръгла масичка, софра.

Сиятелство – /от рус./ – титла, с която се обръща към князе и графове.

Скортейка /остар./ – вид горна женска дреха с $\frac{3}{4}$ дължина и подплата.
Съестен – /от рус./ – хранителен. Тук – съестни припаси – хранителни продукти за запас.

Т.

Такъм – /тур./ – прибор, принадлежност; носия; нажит.
Темесук – /араб.тур./ – полица.
Тетфер – /от грц./ – тетрадка за водене на бележки; търговски записки.
Толк – /рус./ – знание, вещина, разбираене.
Требователна ведомост – /от рус./ – финансовият документ требване.

У.

Уйдурдисан – /тур./ – нагласен, скроен.
Улучшение – /рус./ – подобрене.
Унле дибн юлбез зма зевя – неизвестен израз.
Услов`ен – /остар./ – договориран.
Устъпка – /от рус./ – отстъпка.
Утъкмявам /остар./ – уреждам си сметката с някого.

Ф.

Франк – /фр./ – френска парична единица. След освобождението от османско иго Княжество България няма собствена парична единица. То се присъединява към Латинския монетен съюз и приема като разплащателно средство френския франк /с подразделение сантим/. Тъй като съотношението между златото и среброто било твърде голямо – 1:15, то се наложили сребърните монети. За периода 1878-81 г. голямо влияние върху ценообразуването играели курсовете на различните употребявани монети. Със специален закон от 4 юни 1880 г. за монетна единица бил приет левът /с подразделение стотинка/; тогава се отсекли и първите от тях.

Фъркулица,и – /рум./ – лъжица.

Х.

Хавале – /тур./ – като документ значи платежно нареждане; също обаче – преписка, изпращане, прехвърляне, натоварване със служебна задача.

Хазна – /от пер./ – държавно съкровище, бюджет.

Хазяйствен – /рус./ – стопански. В случая – хазяйствена част значи стопанска част.

Харания – /тюрк./ – голям котел, стомнар.

Харашлък – /остар./ – пари за харчене, джобни пари.

Харзухал – /от араб.-тур./ – писмена жалба, заявление.

Харка – /остар./ – женска горна дреха.

Харман – /перс.тур./ – гумно, място за вършеене на житна реколта; в случая времето, когато се извършва това селскостопанско действие.

Харч – /араб.тур./ – разноски, плащания.

Хашов /остар./ – пристройка към къща.

Хюкюмат – /араб.тур./ – представител на властта; сграда, където се намира представителят на властта.

Хюкюмин – /араб.тур./ – представител на властта.

Ц.

Чарк – /перс.тур./ – част от механизъм; тук – тенджерата, която се дели разглобява на части.

Чернорабочи – /рус./ – черноработник. Тук се има предвид обикновен труженник в духовното поприще.

Чест – /остар./ – съдба.

Чукан – /остар./ отделен корен от лоза.

Ш.

Шахат – /араб.тур./ – свидетел.

Штат-ове – /от нем. през рус./ – щат, административна структура на определена служба.

Марина Смольянинова
ВАСИЛ ДРУМЕВ
(МИТРОПОЛИТ КЛИМЕНТ)

Редактор К. Михайлов
Коректор Ина Михайлова

Формат 60X90X16
Тираж 300 (50 – с твърда корица)
Печатни коли 28,5

Печат „Артграф“

Смолянинова Марина Геннадиевна – русская болгаристка, литературовед, переводчик. Она – потомок дворян Смоляниновых и купцов Морозовых. Её родители – учёные – были репрессированы. Чтя их память, М. Смолянинова стала инициатором создания книги „Деятели славянской культуры в неволе и о неволе. XX век” (Москва, 2006). М. Смолянинова работает в Институте славяноведения Российской Академии Наук старшим научным сотрудником. Книга „Васил Друмев (Митрополит Климент)” содержит её монографическое исследование творчества этого болгарского писателя 19-го в., а также обнаруженные ею архивные документы В. Друмева. М. Смолянинова – кавалер высшей награды Болгарской Академии Наук – ордена им. Марина Дринова на ленте (2005) – „За исключительные заслуги перед Болгарской Академией Наук и большой вклад в популяризацию болгарской возрожденческой литературы в России”.

ВАСИЛ ДРУМЕВ
(МИТРОПОЛИТ КЛИМЕНТ)

МАРИНА СМОЛЯНИНОВА